ROMAN

Radu Theodoru

VÎLTOAREA

EDITURA
EMINESCU

RADU THEODORU

VÎLTOAREA

Biografie de război. Biografie de pace

VOL. IV

ROMAN

Cartea întîi:

TOAMNA

CAD FRUNZELE !

1

„Într-un fel, istoria" își spune și închide ochii să nu vadă noaptea mucezind umedă în crengile negre ale teilor. Știe că se apropie de un alt sfîrșit. Poate tot atît de dureros ca celălalt sfîrșit, atunci cînd a stat la bariera care-l despărțea de aerodrom, avioanele erau scoase din hangare și el...

— Slujește, părinte, spune un glas răgușit, aspru, cumplit, disperat... Îți ordon să slujești ! Bestiile au îngropat-o ca pe-un cîine ! Slujește !

Radu Vornicu își stăpînește senzația grețoasă de leșin. Aidoma cu senzația avută în vara trecută, cînd oamenii colonelului Vărzaru l-au spînzurat de picioare, cînd a vrut el să-l sfîșie cu dinții pe cel care lovise în Pătru și lovitura surdă, în ceafă a făcut să se rotească cerul într-o scînteiere roșie și prăbușirea în întunericul grețos, cleios, l-a eliberat straniu de sine, aducînd în ropot nebun „Cavalerii Apocalipsei", gravura lui Dürer vie și fantastică. Își amintește mereu clipa aceea sfîșietoare cînd l-au șarjat „Cavalerii Apocalipsei", luîndu-i creierul în răspăr, scoțînd vaiere nearticulate, lume de forme cînd fumegoase și incerte, cînd de duritatea clară a gravurii pe lemn și gîndul acela neclar, lînos, dinaintea leșinului, mai mult rîs decît gînd, mai mult plîns decît rîs : „de ce ?". Abia la dispensar, cînd și-a revenit, și-a dat seama de toată absurditatea gestului făcut de ex-colonelul Vărzaru, pentru că voise, cu un gest sau cu cîteva gloanțe, să oprească o legitate internă a istoriei și istoria are lipsa asta de haz să se desfășoare conform dinamicii ei legice, fără să țină cont de gestul protestatar al indivizilor izolați sau chiar al grupurilor sociale rupte de acea dinamică. Poate asta încercase să-i explice Grigore Cenușe și el nu înțelesese atunci sensul cuvintelor, sensul

argumentelor, erau prea multe argumente organizate într-o dialectică sumară și el nu de asta avusese nevoie atunci.

— Îți ordon să slujești toată slujba morților ! Am luat măsurile de siguranță care se impun, spune una din babe, închinîndu-se. Baba aprinde o lumînare. Apără lumina pîlpîitoare în căușul palmelor. Vornicu vede degetele străvezii ale ex-colonelului Vărzaru, sclipetul mort al țevii pistolului-mitralieră, îi cad după ceafă cîțiva stropi reci și-l simte pe Pătru răsucindu-se ușor. De undeva din spate, dintre mormintele străvechi se aude cineva șoptind :

— Pră toți milițienii îi scoase Pușchiță din post și-i trase după el, că-i haranbașă vechi și io cînd mi-s cu el nu mă tem nici de Satana.

Un țăcănit metalic de siguranță. Lanțurile cădelniței. Și glasul gros, cutremurat al popii Barbă Neagră.

— Doamne Dumnezeule, c-a Ta este împărăția și puterea și mărirea, acum și-n vecii veciloooor, amiiiin.

*

Atunci Radu Belcotă o chemase telegrafic pe Valentina : „dacă ți-e soție să te îngrijească", Valentina venise, o adusese Belcotă de la gară cu căruța, venise și rămăsese dezorientată, neînțelegînd nimic. Apoi se înspăimîntase. O spaimă grea, paralizantă, care-o urîțise. „Ei" bătuseră într-o noapte în oblon, bătuseră tare, trăseseră o rafală în aer, Valentina abia adormise, el o contempla într-o însingurare dureroasă, Valentina se învelise parcă în pletele ei blonde, dormea cu pumnii strînși, cu buzele răsfrînte și umede, cu sînii cărnoși liberi în despicătura cămășii, trupul plin, voluptuos răspîndea o pace biblică și el nu se mai recunoscuse în bărbatul tandru și grijuliu și lacom de intimitate, mereu lacom de ea, de prezența ei, de rîsul ei, de protestele ei.

— Ce tîmpenie să te sihăstrești aici, îi spusese în prima noapte. Pe salteaua asta de fachir. Unde naiba te speli ? Unde naiba faci o baie ? Și cînd te doare burta ce faci ? Radu, am înțeles ! O lună. Să uiți. Și să te uiți ! Ai scăpat de mașinile alea îngrozitoare (i-a rămas pe retină satisfacția ei, triumful ei, ca și cînd ea reușise să-l despartă de „mașinile alea îngrozitoare", Valentina avusese o izbucnire stupidă de egoism îngust) ca să te ucidă niște imbecili ? Absurd ! Ai scăpat de război ca să te spînzure niște sălbatici. Nu ți-a ajuns dormitul pe apucate ? Nu ți-a ajuns viața

de azi pe mîine ? Ai casa ta ! Ai femeia ta ! Oricînd poţi avea o slujbă onorabilă. Elena spune că în cîteva luni generalul este gata cu partea lui din volum. Are la herghelie un loc excelent pentru tine. Radu, iubitule ! Destul ! Te aşteaptă o altă lume. Acolo totul se uită mai uşor.

— Nu-l pot lăsa pe Pătru, spusese.

Ea rîsese. Acru. Adică cum nu-l poate lăsa pe Pătru, un ţăran căpăţînos, care miroase a oaie, născut şi crescut aici ; pe urmă Valentina căzuse într-o tăcere morocănoasă şi după întîmplarea de la Zătoniul Turcului îl întrebase cu glas nefiresc de aspru :

— Dar pe mine mă poţi lăsa ?...

*

...Glasul popii Barbă Neagră vine din negurile umede, îndepărtat, o litanie din care nu reţine decît umilinţa şi implorarea şi disperarea. Pînda a organizat-o Pătru în cea dintîi noapte după înhumarea doctoriţei Maria Vărzaru, pentru că, în chiar după amiaza cînd Maria s-a sinucis, a fost ridicat Radu Belcotă şi de atunci el se simte străin şi inutil şi aruncat în afara lui însuşi şi în afara lucrurilor, pentru că nimic nu se mai leagă şi nimic nu mai are logică. Ardelean îl înlocuise pe Matei Pava şi Maria Pava venise la Prislop prin septembrie trecut, Valentina era încă aici, Maria Pava venise şi-i oferise atelierul mecanic al unei ferme de stat sau aşa ceva, acolo la B...

— Probabil că este praf mult şi sînt o groază de purici şi de ţînţari acolo, spusese Valentina şi Maria îl privise lung prin ochelarii ei de ingineră, zîmbise şi trecuse peste constatare, spunîndu-i că Matei (adică tatăl ei) este mutat la Timişoara şi că dacă vrea, se reorganizează muzeul de istorie...

— Iată o idee, aplaudase Valentina şi, ostentativ, îl sărutase pe colţul gurii... Să încercăm la Timişoara...

Pînda este într-o aluniţe deasă, împînzită de măceş în marginea morţăriei vechi, se vede naosul rotunjit al bisericii, se văd teii uriaşi, negri, căputul ţărănesc miroase a lînă udă şi totul este în logica unui absurd necesar, previzibil...

*

La răstimpuri, cîte-un răsuflet de vînt joacă flăcăruia luminării ţinută de ex-colonelul Vărzaru în căuşul palmei. Atunci vede degetele colonelului, transparente, barba sălbatecă, lăţoasă şi buzele care-i tremură. Colonelul deghi-

zat în babă stă nemişcat, cu ceafa rezemată de crucea înaltă. Vornicu aude acelaşi glas venit dintre morminte :

— Prea o face fără milă !

Alt glas. Înăbuşit.

— Milă de cine, mă ?

— Don'învăţător. Aia dîn Rusca... O biată muiere !

— De ce să stau io fugărit din averea mea, mă ? Don' colonel de ce să stea ? Că mi-i dor mă, de patu meu! De o zupă caldă ! De muierea mea, mă! Am făcut politică? Şi ce dac-am făcut ? Aşa am vrut io, mă, să fac politică. Aşa era vremea. Făceai politică. Te aşezai. Pe urmă puteai să nu mai faci... Ziceai că-mi dai să leg opinca aia...

— Sînt lacom de coloniel, i-a spus Pătru... Să nu mă înţelegeţi greşit. Lacom de el. Atît. Ce-o fi gîndind ? ! Ce-o fi sîmţînd? Ce-o mai fi vrînd? O fi înţălăs că e destul? La ce mai omoară oamenii care duc vremea cu ei ?... O să găsească vremea alţii, că vremea nu stă-n loc în veci, din veci umblă şi în veci are să umble, cum poate el, un coloniel bătrîn, cum poate el, cu un pistol-metraleră şi cu cîţiva fugiţi din lege, s-o întoarcă ?

2

— Nu credeam niciodată că pot exista asemenea probleme ! Că fiecare casă ţărănească e o lume, un univers complex, spusese fosta lui colegă de liceu, doctorita Maria Vărzaru, care, împotriva oricărei logici şi a oricărei precauţii îşi făcea stagiul în Prislop. Se pare că divorţase de maiorul Ceauşu, sau fusese repudiată de acesta, Maria nu spusese niciodată nimic, Valentina rămăsese încă două zile după sosirea doctoriţei, îl suspectase feroce, crezuse că Maria venise pentru el, apoi o văzuse pe Maria cu Radu Belcotă, rîsese : „am fost o proastă, nu Maria asta este pericolul, ce femeie superbă, cum naiba ai scăpat-o, ai cunoscut-o din liceu ; cealaltă Maria, inginera, apă lină, perfidă". Căzuse prima ninsoare şi Valentina răcise, nu era pregătită să stea o iarnă la Prislop, nici el nu voia să mai rămînă ; voia doar să mai asiste la judecata obştii cu Taurii, judecată de întoarcere a muntelui obştii la stăpînii lui firesti. Adică gestul lui fără nici un compromis, pentru că adunase toate dovezile, popa Barbă Neagră îi dăduse zeci

de acte străvechi, i le tradusese din germană și din latina de cancelarie pe care el o cunoștea mizerabil, lucrase cu pasiune, adică își organizase investigațiile făcute în istoria proprietății grănicerești dintr-o nevoie interioară, dintr-o foame de argumente... Nu putea prelua „teoria despre pămînte" făcută de Pătru, decît în limitele adevărului istoric. Dacă l-ar fi întîlnit pe fostul luptător într-un sat de cîmpie, lucrurile probabil că se puneau altfel. Dar aici „teoria despre pămînte" are alt sens. În alt fel se leagă experiența socială ancestrală de noul sistem al relațiilor țăran-pămînt, și, ceea ce este uluitor, ceea ce cucerește este „viziunea comunistă" pe care-o are asupra acestora popa Barbă Neagră. Dacă istoria este și o știință a dinamicii societăților umane folosind ca metodă analiza structurilor economice și sociale, atunci desenul structurii satului de munte imaginat de popa Barbă Neagră este fascinant.

— Vino, domnule căpitan, la Prislop, mută-te aici, îți ridicăm o casă pe Topla, cu tot confortul, lumină electrică și cînd spun curent electric spun totul, Lenin avea dreptate în privința asta, punem bazele unei cooperații sătești ca-n cele mai roze visuri ale utopicilor : numai cu prelucrarea pe loc a lînii, cu recoltarea și prelucrarea fructelor de pădure, cu oieritul și prelucrarea lactatelor, cu livezile și vitele mari, Prislopul ajunge în zece ani la nivel nebănuit. Am uitat tot ce nu ține de acest vis. Am un cuvînt greu în sat. Convinge-o pe doamna. În loc să picteze brazii, va desena modele pentru pocroviță. Auzi, coană preoteasă ?... Ți-ar place să lucri la țesătorie ? Cu cîteva războaie mecanice !... Dumnezeule !

Popa Barbă Neagră își vînturase bărboiul prin biroul-bibliotecă, scosese albume cu vite de rasă, cu oi de rasă, cu reproducători de rasă ; albume cu mica industrie casnică, îi umpluse capul cu rețete de prepararea siropurilor din afine și zmeură ; din conuri de brad și cu o mie de planuri simple de rentabilizare a muntelui pe vechile meserii și deprinderi : oieritul, pomăritul, prelucrarea lînei, cojocăria, prelucrarea lemnului. Entuziasmul popii-haiduc era contagios. Se văzuse acolo, într-o comunitate ideală, pe cît de modernă pe atît de tradițională, o comunitate dinamică în care, știe, se va integra altfel, din interior, devenind al ei prin identificare. Știe, ascultînd-o pe doctoriță, că seara aceea cu popa Barbă Neagră a fost hotărîtoare. Că există două direcții active de care și-a dat seama vag

și pe care nu le-a conjugat niciodată. Una obiectivă, de construcție statală, deci în social, în economic, în juridic și în politic. Revoluția (de ce, Dumnezeule, și Augusta și Virgil Belcotă și Grigore Cenușă o vedeau redusă la un pragmatism îngust, imediat și local) și una subiectiv-obiectivă dacă o poate defini așa, care ține de autoconstrucția lui interioară și racordarea acestei autoconstrucții la dinamica socială. De aici gestul. Iată că i se deschide o nouă era a gestului. De data asta creator. Plecase de la popa Barbă Neagră spre miezul nopții. O noapte de septembrie înstelată, aromind nebun a fînaturi și-a livezi date-n copt, Topla șuvoia în matca ei de bolovani lucind alburiu sub lumina smigurată din cerul lăptos și, coborînd spre sat, s-a redescoperit pe sine cu o luciditate tăioasă, obiectivă, rece și fără menajamente, văzîndu-se parcă într-un colimator, dar nu din viteza avionului de vînătoare, așa cum se obișnuise să vadă totul. De sus și din viteza care aplatizează și unifică. Din viteza care depersonalizează. Și prin colimatorul care transformă viața și lumea și milioanele lor de întruchipări în două categorii exacte : ținte și obiective. Coborîse drumul pietros, licăritor, pe sub tufele de alun și-n ferigi treceau sute de licurici cu luminile de drum aprinse și o durere surdă, o spaimă neagră într-o dulce devălmășie cu speranța și bucuria îi copleșiseră. O secătuitoare dorință de a „făptui", dar altfel, cu totul altfel, adică simplu, negația-negației, pentru că profesia lui și vocația lui prin care se justificase, Dumnezeule, cum putuse să se cramponeze atît de stupid de felioara lui de adevăr, pentru că transformase zborul, categorie ideală, într-un mijloc de luptă și distrugere, se înfipsese în statutul lui de cobeligerant ultragiat și uitat, riscînd să se asfixieze în propria lui cuirasă, deci gestul lui era o afirmație prin negație, o afirmare a crezului lui, prin anihilarea adversarului, și-acum ?... Acum vine un popă dintr-un sat de munte și-i vorbește de săditul pomilor, nu oricum, „material săditor de pepinieră" și de reproducători de rasă și de o „eugenie a raselor de oi locale" și de o mie de gesturi creatoare, menite să-l zmulgă din inerție și din gesturi subalterne și să-l împingă în șuvoiul viu și trepidant al vieții de fiecare zi. Să simți vibrînd coada casmalei care scurmă pămîntul și să-l afînezi cu mraniță și să rotunjești tu rădăcinile puietului de măr și să-l fasonezi și să-l legi tu de pămînt și să-i aduci o vadră de apă vie la

rădăcini și pe urmă să-l vezi dînd muguri și frunză și flori și totul să pornească de la gestul tău și ce naiba zicea Barbă Neagră de o micro-centrală electrică... „Teoria despre pămînte", dar altfel, legînd istoria de devenirea ei prin tine, gestul-viață, gestul creator de viață, uite că la asta nu s-a gîndit niciodată în carlingă. În noaptea aceea, auzind cocoșii trîmbițînd și vacile mugind în staule, a înțeles-o pe Augusta și pe cazangiul care-i fusese politruc l-a înțeles și a mai înțeles că, oricum, nu se poate să hîrțogărească prin vreo arhivă și că atelierul acela mecanic la care l-a chemat Maria Pava este mai aproape de gestul pe care și-l dorește ; Prislopul rămînînd încă o dorință de viitor. Nu se poate încă însingura în Prislop cînd dincolo de munți se întîmplă o experiență socială poate unică, experiență în afara căreia nu poate rămîne.

Doctorița vorbise repede, sugrumat, despre condiția satului ancestral, stătea aproape lipită de Radu Belcotă, soarele pripea dulce, cloncăneau găinile prin voreturi, zidul dispensarului se încălzise și iradia o undă învăluitoare, așteptau să sosească judecătorul, procurorul, avocații, judecata se ținea în fața primăriei unde se înălțase o bină. fuseseră aduse bănci și el înțelesese că Maria este aici să-și îngrijească tatăl pe ex-colonelul Vărzaru, că-și găsise bărbatul, pe Radu Belcotă, că Belcotă știa de ce este iubita lui în Prislop și că totul este o nebunie stupidă și fără noimă. Belcotă se uscase. Interior. Îi spusese :

— Pentru noi nu este nici o ieșire. Decît dacă-l împușc pe Vărzaru ! I-aș putea-o ascunde ? Cît ? Am să mai pot s-o privesc în ochi, știind că i-am ucis tatăl ?

— Oricum, tot de plumb o să piară ! Nu-l mai rabdă muntele !

— Cînd !

Radu Belcotă i-a luat mîinile. Erau în atelier. Pe șevalet, portretul Mariei. O coamă de fîneață, doar o sugestie și Maria în plină lumină, mîngîiată parcă de vînt, scăldată într-o lumină ireală, o Maria tragică, disperată, fericită, dăruită unei îmbrățișări inumane. Poate Belcotă s-a gîndit ca glonțul acela justițiar să-l tragă el, Radu Vornicu. Poate că, într-un fel era datoria lui morală să-l tragă. Fusese el, Vornicu, cel care-l salvase pe ex-colonelul de plumbul maiorului de justiție și drept mulțumire ex-colonelul dăduse ordin alor lui să-l spînzure de picioare și să-l umilească, doborîndu-l în țărînă.

— Am să mă gîndesc la voi, i-a spus atunci lui Radu Belcotă.

Prea trăsese multe benzi de mitralieră şi de tun coaxial în biografia lui de război. Se săturase. Cum să-l ia pe vîrful cătării pe ex-colonel ? Măcar dacă ar fi în legitimă apărare. Iată o idee, şi-a spus. A căutat să se pună în legitimă apărare, bîntuind munţii cu ţapinarii. Ori urcînd singur la stînele din Staracinu. Atunci, în loc de ex-colonel, a dat peste Virgil Belcotă, maiorul de securitate, legat cu lanţul de la căpăstru şi tîrît după calul pe care călărea legionarul cu legătură neagră pe ochi, care atunci, la execuţia aceea...

— Dincolo de toată munca asta uriaşă, de profilaxia medicală şi socială se află o zonă febrilă de cercetare.... Mă auziţi, băieţi ? Leptospiroza... Bruceloza... Oamenii de-aici au trăit într-un fel, împreună cu animalele lor, de veacuri. Există boli comune oamenilor şi animalelor ? În ce măsură vacile tuberculoase dau îmbolnăviri la cei care le îngrijesc şi le folosesc produsele ? Zona întrebărilor se măreşte la infinit. Auzi, Radu, va trebui să mă ajuţi să dotez dispensarul cu un laborator... I-am spus ? Duminică ne căsătorim... Haideţi mai aproape de oameni... Simt nevoia să stau foarte aproape de oameni...

Maria avea o frumuseţe tragică. Disperată. Ştia că ei înţeleseseră. Că, pentru o cîtime din vremea Prislopului răspunde şi tatăl ei, fostul prefect, care venea în goştie de-a călare şi-n pocnete de pistoale, şi-n cîntec de torogoată şi juca pe la nunţi şi avea mîndre în şapte sate, ori în şaptezeci şi şapte. Fostul prefect care acum îşi vămuieşte consătenii, punîndu-le pistolul în piept.

Au coborît lîngă Ion Catalina, fost activist la judeţeană, reîntors în sat la dăscălie, lîngă soţia lui, dăscăliţa. S-au strîns Belcoteştii, Ion Groza cu nevastă-sa Vuţa, Pătru Bujor şi Vasile Albinariu îmbrăcat domneşte, într-un palton vineţiu în carouri, cu blană de vidră şi căciulă neagră de astrahan. Domn' Paraschiv, copistul cocoşat al Sfatului în cojocul răposatului sergent Ion Borcean — îi consola văduva — se plimba cu mîinile la spate şi spunea subţire :

— Nu este just tovarăşi şi prieteni, să abuzăm de conjunctură spre a viola proprietatea, dacă statul proletar nu se atinge de proprietate în munte.

— Care proprietate, că Vîrfu Dobrii a fost din veci al obștii, așa spun bacii vechi și așa știm noi din bătrîni, a spus Voica Scordilă, Voica băciţa, pe care n-a uitat-o alter-ego-ul lui, Pătru (între băciţă și Pătru, Mădălina, nevasta, a pus cei doi gemeni născuţi astă-vară, cînd era Valentina aici).

Glasul femeii aceleia, Voica, a tăiat murmurul mulțimii. S-a auzit o pală de vînt trecînd prin crengile teilor de la biserică. Un croncănit de cioară și un glas pierit de muiere :

— Doamne, apăr-o, că spune direpț !... Apăr-o Doamne !

A simțit cum glasul pierit al femeii intră în doctoriță, Maria l-a privit speriată, s-a strîns lîngă camaradul lui, șoptind :

— Nu se poate ! Nu se mai poate așa !

Radu Belcotă privea undeva în gol. Venise Pătru. Venise Pițu, președintele Sfatului.

— Dacă spune direpț, atunci n-are la ce s-o apere, da asta-i, că nu spune...

Dintre oameni a ieșit Gheorghe Guga, tatăl Mădălinii, muierea lu' Pătru (Un roman, o istorie dramatică, numai la cinci oameni și-a spus : Maria și Radu Belcotă ; Mădălina lu Gheorghe Guga și Pătru, Voica. Radu Belcotă și-a pierdut logodnica în bombardamentul de la 4 aprilie. De fapt se vede pe sine căutînd-o pe Mira între cadavrele mutilate oribil întinse în curtea Facultăţii de medicină. Acum a găsit-o pe Maria. Condamnată social. Este limpede că Maria este urmărită. Că se știe de prezența ei aici. De scopul acestei prezențe. Pe Maria o urmărise Virgil Belcotă, pe urmă maiorul a căzut în ambuscada ex-colonelului și el, Vornicu, l-a scăpat pe maior, dar asta n-o ajută cu nimic pe Maria. Pătru s-a întors, după patru ani de război crunt, și-a găsit iubita măritată, s-a luat cu Mădălina, fiica unuia din avuți, ca și cînd avuţia asta ar fi un stigmat, el este comunist și-o are alături pe Voica, iar Mădălina i-a făcut doi gemeni și Pătru... Fișe, și-a spus atunci. Simt nevoia să fac fișe. Totul trebuie să-mi rămînă pe fișe. Nu există fenomen social în sine. Fenomenul social există în, și prin oameni. Am să mă tembelizez. În loc de viață, am să am fișe).

Gheorghe Guga îmbrăcat în cojoc nou, lung, cu mînecile întoarse, tivit la poale cu blană, cu mustățile răsucite, rumen.

— Stau cu dăsagii făcuți, mă, Petre ! Trei schimburi, ca la cătănie. Nu mă robiți astăzi, mă robiți mîne, c-am făcut politică cu domnu' Maniu, mă ! Așa am gîndit io și așa am făcut. Da cu proprietatea nu-i istina și nu tac mă, nici în mormînt.

A venit Mădălina. Era cu muierile. S-a lipit de Pătru.

— Nu te mînia Petre, c-așa-i tata...

Vornicu a văzut mîna lui Pătru, mare, puternică lăsîndu-se ușor pe umărul femeii.

— Cu dăsagii nu zic să nu stai... Ai ars arhiva voastră, a' lu' domnu' Maniu. N-ai predat-o după lege.

— Lotru ăsta, Petre ?

— Asta care-o buit cu boata ?

— Așa au fost vremurile, mă Petru Bujor. Luptă. Nu de aia-mi pasă mie, mă. Nu rabd să intrați cu puterea în avere. Asta n-o rabd în veci. Unii-s harnici și deștepți, mă ! Alții proști ! Și leneși ! Stau și se scobesc în măsele. Se scarpină-n cap, tătă ziua. Altu trage la firiz. La plug. La coasă.

— Ai fost tu ăla de-ai tras ?

— Șelaina te-o făcut cu avere. C-or muncit alții păntru tine.

— La tîrguri ai fost maistor.

— Doamne, că-mi crapă obrazu de rușine, Petre. Auzi cum îl batjocoresc, a șoptit Mădălina.

— Vezi socrule că nu prea ai rînd, a spus Pătru. (Totul era exact în dialectica proprietății, mai exact în istoria dialectică, argumentul care-l reținuse aici, cu toate că Valentina îl implorase să nu mai rămînă. „Destul cu nebunia, îi șoptise cu o seară înainte de a pleca. Vrei să nu mai răspund de mine ? Ei bine, dacă ți-e indiferent, nu mai răspund". Îi povestise cum Maestrul o scosese la peisaj, s-a dus pentru că venise și Anda și Precup și un student, altfel nu s-ar fi dus, a fost o zi superbă, Maestrul a vorbit inspirat despre impresionism, putea să fie și el acolo, nu aici, între oi și brutele puse pe omor.) La voi și la dumneata și la Pavil Lala, la Ilie Jura, la Tăurești, un năravi. Lăcomia. Din ce aveți nu v-ajunge. Și-atunci apucați cum vă vine și ce vă vine. Uitați că vi-s oameni, nu lupi. Noi v-aducem aminte. Asta vă facem.

— Teorie, Petre.
— Mai mult practică, socrule.
— Cu puterea ?
— Cu dreptatea... Şi unde nu răzbim, cu puterea !
— Ăsta-i statu de-l descîntaţi voi pră la adunări ?
— Ăsta !

El a simţit neliniştea mulţimii umflîndu-se. Trecînd repede din om în om. A văzut făcîndu-se pîrtie printre clăbăţuri, printre cîrpele negre ale muierilor, pîrtie largă şi-n capul pîrtiei — Taurii. Călări. Cu boatele curmeziş, în cojoace, umăr în umăr.

— Cine-s ăştia, Stîngule ? a bubuit gros glasul Taurului ăl bătrîn. Aşa cum l-a auzit bubuind, atunci, cînd a fost cu obştea să intre în posesia păşunilor. Unul din episoadele mărunte ale istoriei proprietăţii, de cînd se ştie. Adică cucerirea, ori raptul, ori recucerirea proprietăţii. Apoi lupta juridică pentru confirmarea, ori reconfirmarea ei. Cu jurători, cu martori plătiţi, cu judecăţi domneşti dincolo peste munţi, şi-a notat pe o fişă imaginară, o fişă-vizuală dacă se poate închipui aşa ceva, cum a intrat Mihai Vodă în pămîntele, în ocinele moşnenilor după ce i-a sărăcit cu războaiele şi numai la cîţiva ani s-au ridicat satele rumânite să se răscumpere — ce uriaşă forţă de viaţă are satul românesc — cum îi ieşeau înainte rumâniţii şi-i cereau să se răscumpere şi-i aruncau la picioare pungile cu galbeni, de cîte două şi trei ori preţul ocinelor şi vodă nu voia şi ei s-au ţinut de el şi la Alba-Iulia şi pe drumurile Moldovei.

Cînd s-a ridicat Stîngu Tauru în scăriţe, cînd şi-a dat căciula de astrahan pe ceafă, mulţimea a tăcut, împietrită.

— Splendid, a şoptit doctoriţa.

Pătru a simţit şi el spaima mulţimii. Spaima veche, dospită de-o viaţă. A ieşit în faţă.

— Obştea-i, Taure... Poftiţi !...

Tăcere. Şi-n tăcere rîsul Stîngului.

— Aici erai, Petre ?
— Gîndeai că n-am să fiu ?
— Aşa gîndeam, mă !
— Ai greşit !
— Văd !
— Ce zîce ăla, Stîngule ? Ce zîce, n-auzi ?

Taurul ăl bătrîn şi-a ridicat sprîncenele albe. Şi-a

trecut boata din dreapta în stînga. Cu o mișcare scurtă din cot și-a săltat cojocul pe umeri. Cristea Tauru se uita undeva peste mulțime.

— Zîce că atunci mi-o luat poliță în alb. I-am plătit-o în Vîrful Dobrii. Așa-i Petre ?

— Aia ți-am plătit-o noi, Stîngule, spune Pătru Bujor, care-a condus rezerva de feciorași, acolo în lupta din pășuni.

— Ce te-nfoi, harmigu dracului, acolo în șa ?

— Ce-ai mă, cu Pătru ?

— Ia să vă dați jos de pe cai !

— Ce stați acolo ca Irod împărat ?

— Și ce-ați venit mă, cu boatele ?

— Ce ni-s noi, lupi ?

Glasuri mînioase de bărbați. De muieri. I-a simțit pe Tauri zgribulindu-se sub cojoace.

— Ce-i asta, Stîngule ? a întrebat răgușit Tauru ăl bătrîn.

— Vremea, tată, a răspuns Stîngu, descălecînd.

Erau milițieni care patrulau piața și din postul cu geamurile deschise s-a auzit glasul plutonierului-major Amăriuții :

— Ascultă comanda la mine... Cine calcă disciplina adunării populare, îl legați, auzi, milițian ?! Îl legați fără vorbă !

Dragotin Barbăroșie (îi cunoaște pe toți) înalt, a cumpănit o bancă peste capetele oamenilor. A așezat-o în fața podiumului.

— Poftiți, a spus Pătru.

S-a făcut liniște. În liniștea aceea cuprinzătoare el a auzit picurînd vesel streșinele. Se topea cea dintîi zăpadă căzută înainte de vreme și-o pereche de sticleți țistuia în teiul din fața Sfatului popular.

Veniseră două turisme hodorogite, unul cu procurorul și judecătorul, tip frigid, înalt, slab, în palton negru din stofă lucioasă cu guler de astrahan, galoși, cu ochelari și mustață albă groasă, retezată pe colțul buzelor care-a tresărit vizibil cînd a văzut-o pe Maria Vărzaru între ei doi. Alt turism cu secretarul judecătoriei raionale și avocații. Adică faza a doua a operației „proprietate". Era o lecție de istoria proprietății, el știuse asta, o știuse limpede, fără echivoc, toate fișele lui adevărate nu însemnau nimic pe lîngă lecția pe viu. Uluitor de plastică, fără nevoie de co-

mentarii suplimentare, de analiză sau completări. Procurorul semăna cu un mistreț, n-a spus o vorbă, s-a așezat la locul lui, scoțînd niște dosare din servietă. Avocații Tăureștilor, unul deșirat, în șubă, tușind tot timpul, altul uscat, iute, fără astîmpăr, rîzînd cu dinți galbeni, intrînd între oameni, familiar și volubil.

— Nu vă temeți oameni buni. Dreptatea-i ca untdelemnul. Iese deasupra. Căutați-mă la barou : avocatul Țuțulea Grig — Grig Țuțulea, și totul se rezolvă... Vrei să te divorțez, frumoaso ? În două săptămîni ești liberă ca pasărea. Ho-ho-ho !... Vreo moștenire contestată ?... Ne cunoaștem, ne cunoaștem !... Aaa ! Am onoarea, maestre Paraschiv ! Cum dom'le, nimic ? Intrări abuzive în pădurile statului ? Incest ? Omucidere ? Pe dracu, maestre Paraschiv... Ho-ho-ho ! Glumeam... Justiția populară !... Fără grijă dom'-le Stîngu ! Avem legile !... Le-gi-le...

Al treilea avocat băuse ceva aburind dintr-un termos, își ciupelise umărul paltonului, se așezase pe scaun, se-nvelise într-un pled, își împreunase mîinile pe pîntec, închisese ochii și îi spusese celui deșirat :

— Ce-am ajuns, colega, ce-am ajuns !

Își dă seama că are o libertate absolută. Că indiferent de suspiciunile oficialității, de dorința de a-l extermina a ex-colonelului (după eliberarea maiorului de securitate Virgil Belcotă) indiferent de faptul că Valentina iese la peisaj cu „Maestrul", că Mefisto a terminat cartea, că destinul lui în loc să se simplifice și să se clarifice a ajuns din nou la un punct limită, pentru că, oricum trebuie să-și elibereze camaradul de coșmar și poate și pe Maria, cu toate că nu are față de ea decît o obligație morală, prin ricoșeu, cu toate astea, este într-o libertate absolută, chiar dacă ce cîștigă la Prislop nu-i ajunge decît să supraviețuiască și atît.

Radu Belcotă i-a luat din spate un „Mustang", chiar cînd băiatul venit de peste ocean își reglase tirul și probabil, la a doua rafală l-ar fi ciuruit în carlingă...

*

„Într-un fel, istoria" își spune și închide din nou ochii să nu mai vadă chipul descompus de groază al ex-colonelului, chip de om singur, sălbăticit, a cărui mîngîiere și a cărui singură legătură cu lumea, intuiește exact, cu lumea rămasă în amintire, n-a mai fost decît moarta. Pătru se

zgribulește, îl simte cum se zgribulește. Nici un gest spre arma sprijinită în față, de crengile alunului. A înțeles și Pătru, ceea ce singur a înțeles de cum a intrat în morțăria veche ex-colonelul travestit în babă, adică înfofolit într-o broboadă, care făcuse o diversiune undeva peste munte ca să atragă trupa de securitate, oprise acceleratul Timișoara—București, trupa de securitate plecase la Mehadia și Vornicu tocmai cobora de la atelierul lui Radu Belcotă să se ducă la gară cînd l-a întîlnit pe Pătru. De unde aflase Pătru ? Noaptea este mucedă. Rece. Trece un răsuflet de vînt de la goluri, mirosind a zăpadă. A cetini ninse. Glasul popii Barbă Neagră murmură rugăciunea morților. Ex-colonelul își face cruci dese. Poate simte, poate intuiește că pentru păcatele lui și pentru mortul care este se roagă popa Barbă Neagră...

*

Mulțimea închisese pîrtia prin care trecuseră Tăurești. Senzația de libertate absolută este dublată de o curiozitate lacomă, de o capacitate nebănuită de a se deschide spre în afară, de a asimila tot ce vede, tot ce aude, tot ce se întîmplă, pînă la amănuntul cel mai neînsemnat, cum este culoarea vînătă a ponevii de sub șaua de lemn a unui cal flocos, pintenog, pe care o munteancă dolofană îl scarpină între urechi. Descoperise atunci, cu o încîntare veselă, o mulțime de cuvinte șoade, în dulcele grai bănățean, pitorești, zemoase, pline de seve arhaice. Redescoperise portul muntenilor în eleganța lui sobră. Detectase motivul politic, ori social care alcătuise grupurile de oameni. Băgase de seamă locul gol din jurul cojoacelor Taurilor, ca într-o mizanscenă savantă care ar fi vrut să-i izoleze de masa poporenilor, spre a le sublinia izolarea socială în formula statului „dictaturii proletariatului", noțiune oricum cu puțină aderență și influență aici, dacă trupa de securitate și de miliție poate fi reprezentanta complexității fenomenului social. Veneau căruțe la galop în clinchetul vesel al clopoțeilor de la gîtarele cailor. Cei din cătune. Oamenii s-au adăugat unii altora. Tăceau. Erau roși de judecăți pînă-n măduvă. Erau mîncați de avocați, de fiscali, de judecătorii de ocol și grefieri, tot pînă în măduvă. Știau din moși că dreptatea e a celui care plătește. Și-a spus atunci că judecata asta populară la care asistă este hotărîtoare... A prins privirea lui Pătru. Pătru gîndea la fel. Apoi judecătorul a sunat din zvonul de aramă.

— Ne-am adunat aici să facem dreptate în numele poporului. După legile justiției populare trebuie să alegeți trei asesori populari, dintre oamenii pe care-i credeți cei mai cinstiți, devotați și drepți.

Era puțină rugină în glasul și-n atitudinea judecătorului, un fel de gheață, de indiferență, poate era blazat, poate era sătul de cîtă mizerie umană văzuse în viața lui, sau poate era sătul să judece „partinic", asta însemnînd să judece așa după cum îi dădea sarcină tovarășul Ardelean de la raion, cel care se pitise în stogul de grîu împreună cu Sergiu Bloch, care scrisese mai apoi la ziar un fel de reportaj despre „banditii alb-gardiști, fasciștii și legionarii care primiseră riposta cuvenită a poporului adunat la arie să-și dea contribuția patriotică de grîne", fără să pomenească nimic de ce s-a întîmplat cu primarul, cu secretarul de partid, cu șeful de post (el a fost doar un accident acolo) ; dar aducînd-o din condei astfel încît să sugereze cu discreție modestă că tovarășul Ardelean ar fi rezolvat totul, mobilizînd masele... Încercase să fie atent pe 360°. La fizionomii. La ton. La gesturi. L-a văzut pe Stîngu Tauru mușcîndu-și mustața de cum a început rechizitoriul procurorului. Procurorul cu mutră de mistreț zbîrlit, țepos, care vorbise tot țepos, îi arătase pe Tauri cu degetul, parcă-i împungea cu lancea, omul cunoștea toate ascunzișurile contractelor de vînzare-cumpărare, tot ce se leagă de moștenire, de dreptul civil și penal, spusese mereu „dreptate" și „exploatare".

— A început asaltul asupra proprietății, i-a șoptit la ureche popa Barbă Neagră. Comuniștii își realizează obiectivele. Atît că aici trebuie diferențiat... Văd că are acte originale ale comandamentului grăniceresc. Unele. Nu toate... Le-ai văzut la mine, pe celelalte. Le-ai copiat pentru Pătru ?

— Le-am !

— E bine, a oftat mulțumit popa Barbă Neagră și Vornicu a știut că justiția populară îi rezolvă popii unul din conflictele străvechi dintre Tăurești și popii Barbă Neagră.

Procurorul a trecut actele asesorilor, judecătorului.

— Avocații Tăureștilor sînt descalificați aprioric, a mai spus popa Barbă Neagră, puțintel mai tare (lui i s-a părut că i-a spus-o doctoriței). Popii Barbă Neagră au supraviețuit imperiilor, datorită pămîntului. Și cu ei, îm-

preună cu ei, ăştia toţi, poporenii. Este limpede, aici se face justiţie politică. Uită-te la oameni, domnule căpitan.

O masă de chipuri împietrite. Dintr-odată semănînd aidoma unele cu altele.

Şi glasul bubuitor al Taurului ăl bătrîn.

— La ce m-ai adus aicea, Stîngule ?

Întrebarea a acoperit glasul procurorului, judecătorul a agitat clopoţelul.

— Să nu stricăm judecata, tată, a spus Stîngu.

— Să n-o stricăm, a spus Cristea Tauru, al doilea fecior.

— Mie să-mi spui la ce stăm noi aici, şi ăsta latră la noi ? Asta să-mi spui, Stîngule !

— Tată !

— Ai plătit mă, arvocaţi ?

— Plătit.

— Atunci la ce stăm noi aici ?

Glasul răzbubuise peste capetele mulţimii şi mulţimea se chincise în ea, într-un fel straniu ; dar se chincise. O simţise chincindu-se. „Iarăşi istoria" şi-a spus. La Tauri veneau cînd n-aveau. Să le muncească. Se ştie că Taurii aduceau porumb din cîmpia bănăţeană. Ei. Ilie Jura. Erwin Bloch. Popa Barbă Neagră.

— La ce stăm dac-am plătit arvocaţi ? Ha ? Asta să mi-o spui tu, lotrule ! Care-s ăia, arvocaţii ? Voi doi, mă ?

Taurul ăl bătrîn s-a ridicat în capul oaselor. Şi-a trecut ghioaga pe deasupra avocaţilor, lipiţi de bancă, verzi.

— Îi musai să schimbăm oile, a spus dintr-o dată firesc şi liniştit.

Şi-a sprijinit domol pe capul boatei şi-a aşezat bărbia pe dosul palmelor încrucişate şi lui i s-a părut că a aţipit bătrîneşte în soarele cald al amiazului.

Pe urmă, după ce s-au auzit cintezii, a simţit cum răsuflă mulţimea. Atunci a manevrat Pătru. În pauza aceea psihologică. Exact ca pe front, în pauza de foc a inamicului. Îl supără apelul la biografia lui de război.

— Cîţi ani zîci tu că am, fătul meu ?

— O sută şi zece, moş Codrule, spune Pătru şi adunarea prinde glas. Un fel de murmur. O aprobare nedesluşită.

— Eram io cu băciţa (de ce naiba se caută tot felul de explicaţii, pentru Io din titlurile voievodale, cînd ar putea fi acest Eu, adică Io moş Codru) înainte de bătaia aia mare, băciţa muierea mea de-a treia, şi-atunci era un laitenant

(mereu se amestecă cîte-un locotenent pe-aici) cînd păşunam în Vîrful Dobrii şi ăsta, Tauru cu lotromanii în nişte cojoace întoarse pră dos şi cu boatele...

A simţit vechimea locului. Şi poate sfinţenia lui. Moş Codru, încă vede, îi tremura uşor capul şi-i tremurau mîinile, a dat mărturie ca-n obiceiul pămîntului, precum că Vîrfu Dobrii e al obştii, păşune grănicerească, aşa a apucat-o de copil şi aşa a fost pînă atunci cînd Taurii..

— Aveţi acte, domn' judecător, da ăsta-i ăl mai tare act, a spus Gheorghe Hurezan. Martor în viaţă, cinstit ca roua.

A trecut un freamăt printre oameni. El s-a supravegheat atent. Undeva, i se crăpase cuirasa. I se crăpase învelişul ţesut din fişele „Aventura proprietăţii", din zecile de pagini migălite la lumina gazorniţei care aducea în discuţie dreptul consuetudinar al districtelor valahe din Transilvania şi Banat, încă de la primii regi unguri (zeci de caiete dictando sau cu pătrăţele, în care sintetizează înnobilările şi daniile regilor unguri către acei *„nobilibus valachis et Kenezis"*, în care urmărise superba instituţie militară a românilor confirmată de Ioannis Cinnami *„Historiam lib. VI 3, pag. 260"*, editura Bonn, *„Historiam"*, găsită în biblioteca lui Barbă Neagră. *„Leonem autem Batatzem nomine aliunde cum exercitu perinde magno, maxime vero Valachorum ingenti multitudine, qui Italorum coloni quondam fuisse perhibentur, ex locis Ponto Euxino vicinis irruptionem in Hungariam facet iubet"*. Era vorba de expediţia generalului bizantian Leo Vataţe trimis în 1167 de Manuil Comnenul împotriva ungurilor, căruia i s-a alăturat acea „mare mulţime de valahi" de la Pontul Euxin pînă în părţile Severinului, era vorba de *„Statuta Valachorum"* în specia *„De re militari"*, *„re militari"* cu caracter imemorial, *„antiquis eorum libertatibus"* spun diplomele regilor unguri. Fusese un an fertil, care-i deschisese orizonturi nebănuite. De ce naiba nu urmăresc istoricii perioada de după evacuarea Daciei de administraţia romană în documentele „militare" ale vremii, care confirmă oştile valahe în cam toate conflictele acelei lumi în facere ; este absurd să se dezică de statutul lui de militar, este laş şi dezonorat, cu toate că-i crăpase cuirasa. Îi crăpase şi prin crăpătură se înfiltraseră forţele subtile ale unei vieţi abia bănuite în concendiile lui ; iată o viaţă care pune semnul egal între ea şi veacuri. Notase acolo, pe

coperta unui caiet şcolăresc un titlu : „Gestele valachilor". Caietul era virgin. Pe altul : „Tumultus rusticorum". Caietul era virgin. Dar avea ataşat un top de fişe legate cu un fir roşu de lînă. I-l dăduse Ruja lu' Ochişor să-l poarte înnodat la încheietura stîngii. O să-l ferească de plumbul „fugiţilor din lege".

Moş Codru, cu barba albă de sfînt, cu plete albe, se-ndesase în cojoc şi adormise lîngă Piţu, preşedintele Sfatului, cu bărbia sprijinită în toiag. Procurorul hămăise scurt şi lucrurile se luaseră de la început, ca şi cînd judecata s-ar fi transformat într-o litanie atemporală, în afara tuturor celor prezenţi, un fel de slujbă făcută în slavonă pe care nimeni n-o înţelege ; dar o acceptau toţi din cuviinţă.

— La ce stăm, mă lotrule, aici ? Asta să mi-o spui tu mie ! a tunat glasul Taurului ăl bătrîn, ultragiat în demnitatea lui ireductibilă.

Stîngu s-a chincit în cojoc. Cum se chinciseră ceilalţi. Poporenii. Tauru ăl bătrîn s-a îndreptat încet, sub miţă.

— Tată ! a bîlbîit Cristea.

— Nimic !

Bătrînul şi-a ridicat boata, fulgerător. L-a izbit pe Stîngu după ceafă. Stîngu a oticnit. A scăpat în genunchi. Scatiii. Atît.

— Mă !

Bătrînul i-a măturat pe avocaţi cu boata. Avocaţii au căzut ridicol, chirăind muiereşte. Cel învelit în pocroviţă şi-a tras-o pe cap. Celălalt, don' Grig, cel cu divorţurile, a luat-o printre oameni în patru labe. Stîngu s-a împins în sus. Boata a vîjîit iarăşi. Iarăşi l-a prăvălit în genunchi. Totul, într-o frîntură de clipă. Tauru a ridicat boata cu amîndouă mîinile. I-a căzut cojocul de pe umeri. Vinovatul se afla în genunchi. Fie-su. Fostul primar. Spaima muntelui. Nu ştiuse să oprească vremea.

— Nu-l omorî tată, abia a şoptit Cristea.

— Îl omor ! a gemut Tauru ăl bătrîn (dreptul lui inalienabil de şef de obşte şi-a spus el, văzînd poporenii împietriţi după datină, atunci cînd judecata o face însuşi Moşul). O clipă de şovăială. Atunci a sărit Pătru în pieptul uriaşului, frîngînd vraja. L-a izbit peste cot. Boata slobozită cu un icnet greu, s-a abătut într-o spetează de scaun.

A făcut-o țăndări. Judecătorul albise. Sunase disperat din clopoțelul justiției. Tauru s-a frînt spre Pătru.

— Tu ești, mă ?

— Io.

Taurul ăl bătrîn s-a uitat în cer. I s-a părut că mulțimea s-a făcut stană de piatră. Pe Stîngu l-a podidit sîngele. Pe nas. Pe colțul gurii. S-a făcut pîrtie între bărbați. Cercul s-a rupt. Tauru ăl bătrîn și-a fluierat calul. Calul a venit la trap mărunt, nechezînd. Bătrînul și-a cules sarica. A încălecat.

— Hai, Cristeo !

Stîngu s-a ridicat, gemînd.

— Mă, Petre !

A tăcut, întors cu spatele la completul de judecată. S-a uitat pe urmele alor lui. Îi curgea sînge în mustața porumbie, de lotroman. L-a auzit oftînd. Și-a fluierat calul. A văzut cum nu și-a găsit scărița cu vîrful cizmei. Cum n-a stăpînit-o decît apucînd-o cu mîna.

— Doamne, nu ne lăsa ! a șoptit o muiere.

— Sfîrșitul lumii, maică, dacă ăștia...

Stîngu a ieșit dintre oameni. A luat-o după Tauri. A oprit în gura uliței. „Probabil îi este frică". Un nechezat sălbatic. Calul Stîngului a cabrat. Un chiot aspru, plin, care a făcut țăndări toată încremenirea pieții.

— Uiuiu, mă, iuuu !

Mulțimea s-a rupt în pîlcuri. Judecătorul încremenise. Procurorul striga răgușit : Miliția ! Miliția, la mine !

Stîngu se dusese în marș-marș. Trăsese focuri de pistol în aer, lucru care-l scosese din țîțîni pe procuror și-l uluise de-a binelea pe judecătorul care suna inutil din clopoțelul atît de temut și respectat aiurea.

Oamenii s-au făcut că nu aud clopoțelul. De fapt nu se auzea decît chiotul Stîngului.

— Iuiuiuu, mă iuu !

Oamenii s-au dus. Nu s-au chemat pe nume. Nu și-au vorbit. S-au urcat cîte un neam întreg în căruță și s-au dus. Procurorul și-a vîrît hîrțoagele în geantă. Pe estradă n-a mai rămas nimeni. Asesorii s-au făcut nevăzuți. S-a topit și comisia. Doar moș Codru dormea la soare, uitat în scaunul președintelui sfatului. Atunci a auzit-o pe Voica, băcița, spunîndu-i lui Pătru :

— S-o gătat, Petre, cu Stîngu.

*

Umbra mătăhăloasă a popii Barbă Neagră. Jocul pîlpîit al sîmburelui de lumină apărat de palma tremurătoare a ex-colonelului. Umezeala nopții care-l pătrunde la oase. Mirosul de cimitir. De pămînt moale, reavăn, pămînt de toamnă. Barba lățoasă a omului care-și ascunde identitatea în broboadă. Să se cheme curajul lui dement dragoste de tată ? Popa Barbă Neagră, mai mult inginer decît popă, mai mult raționalist și dialectician decît mistic, se roagă cu o evlavie smerită, cu o pasiune care dă tîlcuri profunde, omenești, cuvintelor nici întîmplătoare, nici stîngace.

— Și ce dacă i-am ridicat popii mașina englezească de tors, s-a-ntrebat atunci Pătru, am dus-o la cooperativă și cine-i cîștigat din asta ? Cooperativa nu, că nu știe nime umbla cu ea. Statu democratic nu, că-i fier mort. Dacă i-o lăsam popii și-i puneam cotă, cîtă era, după dreptate, eram cîștigați cu toții.

— De ce nu i-o dai înapoi ?

— Așa a poruncit tovarășu Ardelean. Zîcea că-i dăm o lovitură. Că-l îngrădim.

Popa cu cele o mie de proiecte de cooperativizare, slujește slujba morților și din crengile negre ale teilor smigură stropi reci de apă mirosind a scoarță de copac și a toamnă. În ce sens și-o fi trăit ex-prefectul prefectoratul lui ? În sensul prefecților romani, constructori de orașe, de drumuri, de apeducte ? În sensul unei slujbe profitabile ? S-o fi preocupat vreodată de definirea propriei lui magistraturi ? Este cumplit să te autoelimini succesiv din sfera funcției, a profesiei, a socialului. El a fost „eliminat", dar a avut sau poate are acut sentimentul socialului. Să zică — și pe-al istoriei ?

Fuseseră două luni pline în care-l căutase lucid pe ex-colonel. Știa că este în legătură cu Stîngu-Tauru. Ori dacă nu știa, presupunea. Își organizase pîndele înainte de înserat. Îi spunea Pătru unde sînt pîndele Securității. Știa că pe acolo ex-colonelul nu va trece niciînd. Le dibuia printr-o cercetare ingenioasă. Oamenii lui aveau buletine în regulă. Ori n-aveau. Erau țapinari la nevoie. Ciobani. Se cuibărise în Cotu Camenii, sub niște curpe. Se vedeau casele Stîngului agățate sub stîncă. Cetățuia

Stîngului. Nu-l arestase Amăriuții pentru port ilegal de armă. Nu-l arestase procurorul. Ce intuise procurorul-mistreț după ce-i trecuse furia ? Înțelesese el legile vechi ale muntelui ? Poate... Călărețul s-a lăsat pe poteca coborîndă la cetățuia lui Stîngu.

— Stîngule, n-audzi ?

Ecoul. Casa ferecată. Liniște. Șoapta susurată a pîrîului.

— Atunci să știi Stîngule c-o poroncit Taorele ăl bătrîn să vii în fața noastră. Te-așteptăm în Cracu Bandialu, mîne, cînd sfinte luna de craiu-nou, și să nu cumva să nu vii.

A fost vis ? A fost aievea ? Întunericul care pălește. Văzduhurile încremenite. Încremeniți codrii. Se naște lumina departe, în zarea zărilor. El una cu firea, cutreierat de o disperare amară, acolo în ferigile din surpătură de la Cracu Bandialu, cînd sfinte luna de Crai-nou, ca și cînd s-ar fi chemat singur la judecata de apoi. Miros de cetini și de rășină. Din molidișul dinspre Vîrfu Dobrii — muntele obștii — cîntecul :

Mărie, Mărie
Spune-mi, dragă, mie
Care floare-nfloare
Noapcea pră răcoare ?
Floarea cîmpului,
Spicu grîului,
Astea doă-nfloare
Noapcea pră răcoare.

Cîntec de fecior, limpede. Liniște. Chițăitul unei veveriță. O aripă fîlfîind peste molizi. Pe urmă, duios, cîntat bărbătește, parcă lăcrimat, parcă învăluit în boarea subțire de lumină sîngerie țesută deasupra Retezatului, cîntecul cădelnițînd limpede peste pajiștile înrourate, peste plaiul înlăcrimat, în negura șopotitoare de pe fundul văii :

Foaie verde de trei flori,
Păcurar de la miori,
Un'ți-o fost moartea să mori ?

Liniștea preceasului de ziuă. Guruit de privighetoare. Fluierat de grangur. Stîngu îngînînd păsările cerului.

— Sus în vîrful muntelui,
În bătaia vîntului,
La cetina bradului...

Coboară negura din Boldoveanu, învăluindu-l în giulgiul ei reavăn.

— Şi de ce moarte-ai murit ?
— De trăsnet, cînd o trăsnit !
De jelit cin' te-o jelit ?
— Păsările-or ciripit !

Se umple muntele de ciripit. Granguri şi mierle, cinteze şi fluierari, prigorii, sticleţi, într-o întrecere. O vedenie călare, la o şerpuire de potecă.

Păsările-or ciripit,
Pră mine că m-or jelit.
— De scăldat, cin'te-o scăldat ?
— Ploile cînd or ploiat,
Pră mine că m-or scăldat.

Stîngu trece pajiştea de-a călare. Rămîne-n pajişte o urmă de fum... L-a înecat un amar fără nume. O durere înăbuşită, grea, se întîmpla ceva de neînţeles, dincolo de el şi totuşi în el pînă la lacrimi.

— De-mpînzit cin'te-o-mpînzit ?
Luna cînd o răsărit,
Pră mine că m-o-npînzit.
— Şi lumină cin' ţi-o pus ?
— Soarele cînd o fost sus.
— De-ngropat cin' te-o-ngropat ?
— Trei brazi mari s-or răsturnat,
Pră mine că m-o-ngropat.
— Fluieraşu un'l-ai pus ?
— În cracu bradului, sus.
Şi cînd vîntu mi-o bătea,
Fluieraşu mi-o cînta,
Oile s-or aduna,
Pră mine că m-or căta.

Munţii se tivesc cu tighel de aur. Joacă-n văzduh ape sîngerii. Peste Boldoveanu s-adînceşte un gol verde-

palid. Negurile coboară-n văile peste care plutesc fuioare dese de pîclă albicioasă. Dintre molizii negri, încetinați, tăcuți, uriași, îi iese în față Stîngu. În cămașă albă, cu laibăr vînăt de sărbătoare, cu clăbățul pălit pe ceafă, cu cojocul sub el, pe șa. Drept. Înalt. Îl bat în obraz apele jucăușe ale zorilor. Își scoate clăbățul. Se-nchină către munți. Se-nchină în toate patru zările. Intră-n molidiș la pas, cu clăbățul în mînă. Apele Bandialului guruind. Căzînd plescăit în zătoni. Se simte nemernic. Inutil. Halucinat. Sub molizi iți subțiri de ceață. Ies Taurii călări de sub cetini. Țin boatele la oblînc. Stîngu își leapădă laibărul. Se descheie la cămașă. Toți Taurii bărboși. Și-au lăsat bărbi poate după judecata de obște. Bărbi de doliu după mortul încă viu. Și glasul :

— Descalecă !

— Tată !

— Or trecut trei ani și nu le-ai suflat în lumină la Guguleşti. Ai prăpădit jumătate din averea Taorilor, mă ! Vîrfu Dobrii. Daracele. Rîjnițele... Te-ai muiat... Te cam gată să mori.

— M-am gătat.

— Du-te și te-nchină. Știi tu unde !

Dincolo de ferigi erau niște fire înalte de ovăscior, cu rouă limpede, strălucitoare, o rădăcină roșie de molid ieșită din pieptul muntelui, deasupra, printre cetini, cerul, albastru, cu gogoloaie de nori lînoși, albi, să-ți culci fruntea pe ei și să uiți... Putea să tragă. Avea pistolul mitralieră cu țeava retezată sub căput. În cine ? În ce ? S-a-nrădăcinat între ferigi. Nu s-a auzit un scîncet. Nimic. A curs ziua prin el, nebună. Goală. A căzut într-un timp fără de timp. S-a mineralizat. Au ieșit făcliile. Licăritoare. Fumegînde. Făclii mari, pe după cleanț, de sub codru, trecînd pe-o sprînceană de munte, coborînd în Camăna. Copitele cailor, cai mulți, bătînd poteca. Deasupra, abia se ghiceau stelele. Făcliile împung noaptea rece cu roiuri de scîntei mici, speriate. Făcliile coborînd, șerpuind printre trunchiurile fagilor. Codrul rar, bătrîn, cu trunchiurile turlă. În fața șirului — unul bărbos, călare : o targă împletită din crengi, legată de șa cu un capăt, cu capătul celălalt legat de șaua altui cal. Poate al Taurului ăl bătrîn. A știut cine se leagănă întins pe targă. Lumina de la făclia ăluia din față îi cădea pe obraz ; Tauru ăl bătrîn și Cristea Tauru

mergeau pe jos, în stînga şi dreapta mortului. Alţi Tauri călări, cu făclii, unul după altul pînă-n inima codrului.

Bărbaţi cu făclii, molizi, fagi, vechime, străvechime, noapte şi mortul pe năsălie de cetină. Făcliile s-au dus una după alta. Au pierit după un umăr de coastă. Una cîte una. N-a rămas decît codrul. Negru. Tăcut. Vechi. Străvechi. Vuietul Camănei. Deasupra stelele. Rare. Licăritoare. Îndepărtate. Reci. Şi el. De piatră. Stană.

*

Glasul popii Barbă Neagră, tînguit. Noaptea umedă. Apoi ordinul :

— Isprăveşte, părinte !... Apucaţi-vă de săpat ! Vedeţi să n-o atingeţi !

3

„De unde atîta ură, de ce totul coborît atît de jos ? În ce sens poate fi justiţiară «lupta de clasă» ? Unde este legea ? Cine asigură socialul ? Spaima ?“ Nu poate trage în ex-colonel din ascunzătoare. Ar fi stupid. Destinul ex-colonelului l-a condus abil spre condiţia lui umană. Şi ex-colonelul şi-a asumat un rol justiţiar, un fals rol justiţiar, fără aderenţă la social, a trăit fanatizat de acest rol justiţiar, probabil a mizat pe o anumită situaţie politică internaţională care să-i valideze rolul justiţiar, apoi fiica lui s-a sinucis şi destinul l-a deposedat de rolul pe care şi-l asumase în social, lăsîndu-l faţă-n faţă cu sine însuşi. Este singura pedeapsă pe care Radu Vornicu se simte îndreptăţit s-o dea cuiva. Aceea de a-l lăsa faţă-n faţă cu el însuşi. Cu propria lui suferinţă.. Din întuneric ies doi tipi — şi ăştia înfofoliţi în broboade, cum s-a înfofolit el în broboadă în noaptea aceea de la B. acolo unde-l cheamă Maria Pava să-şi întîlnească adolescenţa — care încep să sape icnit. Pentru Radu Belcotă s-a încheiat un alt ciclu de viaţă. Vremea i-a interzis întoarcerea la rosturile primordiale, firesti. Ce se va întîmpla cu Radu Belcotă ? Trebuie să plece la Bucureşti. Să-l caute pe Grigore Cenuşă, aşa

cum l-a căutat atunci, cu fostul activist, Ion Dragalina. Aude lopeţile Linemann. Bănuieşte că sînt lopeţile militare Linemann. Aude pămîntul umed bufnind înăbuşit. Ex-colonelul aşează lumînarea într-o olcuţă şi lumînarea aruncă lumina firavă, speriată, pe pămîntul scos din groapă, luciu. Pe opincile ex-colonelului. Pe cizmele lustruite ale popii Barbă Neagră.

— De ce-i profanaţi somnul de veci ? întreabă popa.

Ex-colonelul rîde gîtuit. Se pleacă deasupra celor doi în broboade.

— E a mea, părinte, spune cu glas dogit. A mea ! Înţelegi ? A mea !

Un plînset gîlgîit greu. Vîntul. Sunetul sec al crengilor care se lovesc una de alta.

*

— Începusem să mă descurc bine acolo, a spus Ion Catalina. Era luptă grea. Facerea lumii. În agricultură. Refacerea industriei. Însănătoşirea aparatului de stat. A justiţiei. Probleme de cadre. De propagandă. De transporturi. Numai problema transporturilor este o epopee întreagă cînd parcul de vagoane şi locomotive a fost nenorocit de război, cînd triajele sînt încă nerefăcute, cînd o parte din gări este în ruină. Pe urmă, industria. Fără patronii care, oricum, erau experţi, fără parte din specialişti. Înţelegi, tovarăşe Vornicu ? Facerea lumii, domnule. Pasionant. Ameţitor. Mitinguri, alfabetizare, campanii sanitare...

— Arestări, a spus el.

— Desigur ! Şi arestări. Nuclee hitleristo-legionare. Sabotori.

— Ţărani !

— Desigur ! Şi ţărani... Chiaburi.

Au tăcut. Soţia învăţătorului, dăscăliţa, a adus dulceaţă de afine.

— Fără asta nu se poate, dragul meu ? a întrebat ea... De ce l-au luat pe Ion Cătănuţă ? Pe Iosîm Cerbu ?

— A venit Ardelean, a spus Ion Catalina fără să-i răspundă dăscăliţei. A început cu femeile. Şi-a făcut două ciopoare de oi la Rusca.

— Din ce oi, a întrebat Pătru şi i s-a părut că Pătru e mort.

Ion Catalina a ridicat din umeri.

— A început cu chefurile. M-a măturat. La munca de jos, a zis, că sînt colţos şi nu respect ierarhia. Confund democraţia internă cu anarhia.

— Te-ai întors acasă, dragul meu.

— M-am, şi după cîte văd sînt şi acasă o mie de lucruri de făcut. Nu asta mă neliniştește.

— Dacă mai staţi, şi vă rog să staţi, aveţi aici tot ce vă trebuie. Sînt obosită. Leagăn, echipă folclorică, alfabetizare, statistică, recensăminte... Trageţi de noi, de dascăli, pînă dăm în brînci. Măcar dacă ne-ar asculta cineva.

Femeia şi-a culcat fruntea înaltă, albă, pe mîna arsă de soare a bărbatului. Un fel de mucenică, numai inimă, o ştia din permisiile acelea scurte, de război, umbla îmbrăcată în culori vesele („să nu cobesc", spunea cîndva) bărbatul pe front, mereu pe front, ea cu şcoala, cu toate patru clasele, învăţătorii erau alături de foştii lor elevi şi consăteni, la regimente, pe urmă...

Luna în descreştere presăra cu solzi strălucitori frunzele cerate ale nucului. Mirosea a iod şi a livezi înfrunzite. A fructe verzi. O noapte sonoră, vie, plină de seve. Auzise atunci pîrîul din fundul grădinii şi ca niciodată broaştele. Putea fi aici o cetăţuie de liniştc. L-a înduioşat gestul cu care Ion Catalina şi-a trecut degetele prin părul lung al nevestei. I-a fost dragă casa învăţătorului, tîrnaţul mirosind a pămînt stropit, pacea adîncă, putea fi pace adevărată cu oamenii în rosturile lor firești, şcoala, casa, copiii, sătenii, grădina de flori, livada. Era în fapt doar o pace aparentă. O iluzie. Opţiunile în social sînt astăzi mai incomode decît oricînd. Sau doar i se pare. Poate au fost întotdeauna incomode. Şi riscante.

— Du-te şi te culcă, draga mea... Mai rămîn cu goştii.

A reţinut spaima cu care învăţătoarea a privit în întunericul dulce de sub nuc.

— Poate este mai bine să staţi în casă, dragule.

A fost o clipă penibilă. Dăscăliţa a apucat faţa bărbatului în mîini, l-a privit în lumini, i-a tras capul la piept şi, hohotind, a fugit în casă. Ion Catalina s-a dus după ea. Îmbătrînise. Ori aşa i s-a părut lui. Era momentul de vîrf al ofensivei ex-colonelului. Raiduri în centrele de plasă, cu tir asupra instituţiilor publice.

Noaptea. Numai noaptea, spre a-şi masca mişcarea. Atac la Verendin. Asasinarea unei femei în propria ei casă. Cu motivarea-ameninţare scrisă pe o foaie de caiet şcolăresc: „Aşa vor păţi toţi informatorii". Era informat cînd se ţineau şedinţele de partid prin sate. Cobora, trăgea în ferestre, arunca grenade. Prăpădea sălaşele ălora din partid. Pătru i-a spus că membrii de partid nu mai dorm pe-acasă. Dorm prin girezi. Prin podurile neamurilor. S-a alcătuit un colectiv de apărare al primăriei pe care l-a instruit el.

A venit un maior de securitate de la Reşiţa — Viorel Frenţiu, însoţit de Virgil Belcotă. I-a plăcut Frenţiu. Deschis. Maiorul i-a spus că undeva se îngroapă chestiunea asta din munţi. Se minimalizează. Se blochează acţiunile Securităţii. Nu ştia ? Maiorul Ceauşu, într-o acţiune la nord de Moldova Veche, a dispărut. Nu i s-a găsit cadavrul. Nu s-a găsit decît un subofiţer de miliţie ucis cu pumnalul. Însoţitorul maiorului. El, Frenţiu, nu-i cere să participe la acţiuni, cu arma în mînă, cum o fac tovarăşii din sat. Dar să-l acopere pe tovarăşul maior Virgil Belcotă, îl roagă s-o facă. Măcar în amintirea ceasurilor acelora de la Budapesta, cînd cu tunul anticar. Mereu şi mereu asta. Biografia lui de război. De ce ? Pînă să-l acopere el pe Virgil Belcotă, (care s-a dus la ţapinari, îmbrăcat ca vai de el) ex-colonelul a prins-o pe Rozalia, nevasta secretarului de partid din Rusca, a împuşcat-o în livada casei, apoi a pus să se tragă clopotele bisericii şi să se strige pe uliţe că va stinge neamul comuniştilor pînă la a zecea spiţă.

— Mă ridic cu mintea pînă la un prag, tovarăşe Catalina, a spus Pătru după ce s-a întors învăţătorul. El a suflat în lampă. Învăţătorul s-a neliniştit.

— De ce ? l-a întrebat.

— Din precauţie.

— La asta nu m-am gîndit.

— Vă gîndiţi din clipa asta.

— La care prag te ridici cu mintea, Petre ?

— La pragul pe care se află Piţu... Preşedintele... Vine dispoziţie să sigileze daracele. Le sigilează. Să naţionalizeze joagărele cu peste 50 cai putere. Se bucură, diavolul. Face tabele de inventar fără să ştie Bimbi ăl mare ; ori Ilie Jura. Aşa a lucrat şi la moara lui Pavil Lala. Avea acolo o slugă a lui Pavil. I-a adus pră ţădulă

toată moara. Cîte valțuri, cîte pietre, cîte roți, ce inventar. Totului, tot. La el lupta de clasă are nume. Se cheamă păşuni, pădure, speculant, fînaț, porțiie. „Cît ai drept părinte să dărăceşti ?“ „Atît“. „Păi ai călcat legea. Ia să plăteşti sfinția ta la stat o amendă de atît“. „Păi de ce-ai tăiaț măi, Dionisie Goanță, mieii ăia, dacă-i scris şi afişat să nu tai ?“

— Şi unde este pragul tău ?

— Acolo de unde toate se bat cap în cap.

— Oamenii, nu partidul, Petre.

A trecut prin frunze un abur răcoros, cu miros de cetini.

— Răsuflă golurile, a şoptit Ion Catalina.

Nu uitase cum răsuflă golurile de munte, şi-a spus.

— Dacă lichidăm banda lui Vărzaru, lupta pentru conştiință cîştigă toate bazele de plecare la atac, a spus învățătorul... Atunci, am avut zile cînd m-am crezut o epavă. Ce idiot ! O conjunctură de moment. Conjunctură şi atît. Unul Ardelean şi unul Gruiescu. Cu legături. Bine înfipți în şei. Dar atît. Nu un principiu. O conjunctură.

— O mulțime de conjuncturi fac o epocă, a spus.

— Puteți să mă gîtuiți ? Ce puteți să-mi faceți, mă, a spus Matei Pava... Nu rabd să batjocoriți voi ce-i sfînt pentru fiecare comunist. Voi trădați revoluția ! Ați trădat-o de mult... După două săptămîni l-au mutat la Depoul Caransebeş. Şi-au adus aminte că fusese mecanic de locomotivă.

Maria Pava nu-i povestise asta. Nu-i spusese de halta făcută de Matei la depoul Caransebeş în drumul spre Timişoara. Şi nici ce face la Timişoara.

— Se leagă, a spus Pătru... De aia nu văz io limpede dacă e vorba să cîştigăm conştiințele, dinlăuntru, că nu se poate cu patu' armii. Nici cu lanțul. Ați văzut dom' căpitan cum se leagă ? Cu Ghidirmic ăla, colectorul. Cînd i-am luat noi urma.

Se răcorise şi mirosea a ierburi umezite de rouă. Îl asculta pe Pătru povestind întîmplarea aceea din iarnă, desigur o trecuse pe fişe, cu toate că Mefisto îi spusese să nu noteze nimic, o trecuse sub beneficiu de inventar, nu ştiuse unde s-o aşeze în vraful lui de fişe, poate trebuia aşezată lîngă fişa întîmplărilor de la arie. Este iarăşi în situația de actor, spectator şi comentator,

lăsîndu-se cînd furat de pitorescul întîmplării, cînd tentat la comentariu, spunîndu-și că toate neliniștile lui Pătru sînt întemeiate. Funciar cinstit, Pătru nu-și poate converti credințele în beneficiu. Pătru este dorința de dreptate a satului. Dorința lui de echilibru. Dorința lui de a intra în relații cinstite cu lumea de dincolo de el.

— Eram io cu Pițu la instructaj la răion, cînd plecaserăți la regiune. Vine Ghidirmic, împuternicitu în Prislop. Prăpădește satu cu cotele... Mă-ntorc după trei zile cu Pițu pră jos. Aveam coraj. Că lotromanii nu umblau pră neauă, să nu li se ia urmele. Tovarășul Vornicu era la joagăre. M-așteaptă ai mei cu zupă caldă. M-apuc la mîncare. Încep alea să bată în casă cu bruși de neauă... Ies în tîrnaț. Muieri și muieri. Mă suduie. Că unde-i dreptatea de care tot torăi io pră la comizii. Pră la Sfat. Pră la adunări. Că ce hasnă au ele de la pășuni, dacă le-or luat oile din voreț ? Mă lămuresc greu, da' mă lămuresc. Or luat restanțele. Or luat în contul anului viitor. Și-n contul nu se știe cărui alt an. Le-or măturat podurile. Că ele au adus cucuruz din pustă. Or lucrat în pustă. Or dat lînă. Or dat miei. Or dat răchie. Poame. Cum să le ia cucuruzu, că-n munte nu se face cucuruz. Una mă tîrîie-n casă. I-or luat duna. Pocrovițele. Hainele de duminică. Nici nu putea plînge.

El și-a adus aminte cum a venit seara, o seară de iarnă vineție, cum a venit Pătru, parcă nebun, abia se întorsese de la joagăre cu Radu Belcotă, măsuraseră și cubaseră niște lemn tras de la codru pentru scîndură, cureaua de la abric se rupsese, nu exista curea de schimb, numai părintele Barbă Neagră avea curea, dar nu se știa dacă se potrivea, „naționalizații" își ascunseseră curelele ; ori le vînduseră în chip de pingele și Pătru n-a spus decît : „Vă rog io, încălecați"..Au gonit călări spre Rusca pe drumul tăiat în troian. La Rusca, la primărie, era lumină. Curtea plină de oi, de capre, de juninci, de behăit și sudălmi, de chirăială de muieri. Abia și-au făcut loc.

„— Mă, cu noi, cu ruscanii să nu te joci. Ai legea la tine ?" „O am în cap", a răspuns cineva vesel. „Mă aia pe capul tău... Uite ici legea scoasă de stat ! Ce scrie mă, în lege ? Să nu te joci tu cu noi, că-ți facem boașele la frigare".

Au pătruns în primărie. Au dat peste Ion Ogîrlaci, secretarul de partid din Rusca.

— Audzi, tovarăşe Catalina ! Cîţi Ogîrlaci să fie în ţara asta ?

— Mulţi, Petre. Te-ascult !

— Aha ! se bucură Ion Ogîrlaci. Uite-l pe secretariu din Prislop. Ce-i, Petre ?

— Colectorii, Ioane.

— Aştia-s !

„Unul cu falca strîmbă, chior, cu un buboi în colţul ochiului scurs. Ghidirmic ăla în şubă cu guler de astrahan şi ochelari negri". (Avea şi pîslari şi, în esenţă, nu se deosebea cu nimic de toţi colectorii care bîntuiseră Ţările Româneşti de prin secolul XV—XVI). Ghidirmic ăla spune : „Sînt împuternicit în comunele din munte, tovarăşi... Cotele, aceste obligaţii patriotice"... „Taci" a strigat Ion Ogîrlaci. Unde se înfoaie Ghidirmic : „Tovarăşul Ardelean, care răspunde de cote, o să te tragă de ceva, bă, cap ras. Pe mine mă cheamă tovarăşul Ghidirmic Constant... Sau Constant Ghidirmic pentru obrazurile subţiri."

— Auzi, tovarăşe Catalina. Vedeam prin el. Prin ochelarii lui. Învîrtise afaceri de sute de milioane. Înainte de stabilizare. Strigă acolo-n primărie : „Uite ici ştampila raionului". Intră unul cu un blid în care pluteşte slană prăjită cu ouă. Scoate o uiagă de răchie dintr-un pozonar. Se ploconeşte în faţa lu' Ghidirmic. „Poftească don' şef !..." Vine un bătrîn. Vă aduceţi aminte tovarăşe Radu ? Bătrînul ăla care îi zîce lu' Ion Ogîrlaci : „Mă, Ioane ! Aia or tăiat noatena lu' Uţa, mă. O frig"... Aud tovarăşe Cătălina şi mă ia cu frig. Mă apucă don căpitan de braţ. Zîce „Stăpîneşte-te..." Zîce bătrînul. Vă aduceţi aminte, tovarăşe Radu ? Zîce : „Doi umblă prin sat să vîndă nişte dune. Le dau pră răchie. I-au luat ai noştri. Comizia. Îs la post". „Dunele vădanelor", zîc. Mă-năbuş şi-acum cînd mi-aduc aminte. „N-auzi ?" şopteşte Ion Ogîrlaci, zîceţi dumneavoastră cum s-o aplecat Ion Ogîrlaci prăstă masă. Cum o apucat blidu şi l-o vărsat pe faţa lu' Constant Ghidirmic — cum zîcea că-l cheamă în faţa obrazurilor subţiri...

Desigur gestul, dar nu justiţiar cum îl chemase la Budapesta, Virgil Belcotă, sergentul T. R. de-atunci, un gest de protest al unui responsabil comunist, împotriva

unui abuz, era limpede un abuz : dar de ce era posibil un asemenea abuz, cum putea genera revoluția posibilitatea abuzului ? Fusese curios să audă răspunsul lui Ion Catalina care se aflase și el printre justițiari, printre cei care administrau Revoluția pe o cîtime din suprafața materială și morală a țării.

— Vă mai aduceți aminte cum l-a umplut de gălbenuș și de unsoare ? Cum s-a șters Ghidirmic cu năfrămuța. Cum i-a zîs el de liniștit ăluia chiorul : „Adame ! Șterge-mă pe gît !“ Cum a întins uiaga lu' Ion Ogîrlaci. „Trăgeți un gît și să ne-nțelegem că altfel iese urît“, o zîs. Rămîne tovarășul căpitan Vornicu cu colectorii. Îl urcăm pră Ghidirmic în sanie și-l ducem la răion. Ajungem pră dimineață. În biroul secretariului, fum ca la foc. Se sfădeau. Am înțeles c-or avut șădință, toată noaptea. Ăia în munte. Ăștia cu cotele. Vădanele și ăia cu podurile și voreturile golite. Aici șădință. „Îți mențîi părerea împotriva majorității“, striga Ardelean. „Tu cu Gruiescu sînteți majoritatea aia ?“ „Așa a dat dispoziție tovarășul Belcotă“, striga Ardelean. Tovarășul Pava era galben, galben. Se uita la noi și nu ne vedea. „Normele leniniste prevăd primirea în partid, individual“. Așa cum vrem noi să-l primim individual, pră tovarășu Vornicu. „Așa ai fost tu primit. Așa am fost eu primit în partid. Nu se poate cu gloata“... „Ești sectar și închistat“, a strigat Ardelean. Partidul are nevoie de membri...“ „Eu cred că de comuniști“ o zîs tovarășul Pava și ne-o văzut. „Te joci cu vorbele și asta o să te coste, Pavo.“

— Și ? a întrebat Ion Catalina.

— Ne-a făcut ca pră porci în fața lu' Ghidirmic. Nu i-o păsat cînd i-am spus că dac-o luăm așa stricăm tot ce-am făcut din '45 pînă astăzi... S-o băgat în mine. „Mă ! Tot tu ?!“ Atît mi-o zîs. S-o repezît în Ion Ogîrlaci. „Să nu lovim ca nărozii în alianță, zîce Ion, și la mine să nu te repezi tovarășule Ardelean o cum te chiamă, că ce face Ghidirmic ăsta e sabotaj și noi“.. „Care noi“, o icnit ăla. „Noi. Organizația de partid din Rusca“. Asta a fost. Cotele prăstă lege or rămas bune. luate. De unde s-alegi ce-o fost luat prăstă lege, din ce-o fost luat după lege ?“.

Pătru s-a plecat peste masă. A ascultat ceva, o zvoană numai de el știută. S-a uitat la Carul Mare.

— Miezul nopții, a spus.

— Tovarășe Vornicu, ziceai că-l cunoști dumneata pe tovarășul Grigore Cenușă, a șoptit învățătorul Ion Cătănuță.

În frunzele nucului, poleite, a susurat răsufletul îmbălsămat al muntelui.

•

Frigul umed îl pătrunde la măduvă. Trăise într-o euforie bine conservată în cuirasa lui profesională. Cu cele 24 de ceasuri drămuite la secundă, hrănite cu proteinele regulamentare, dinamizate de caloriile regulamentare. Și dintr-odată problema naționalizării morii lui Pavel Lala. De fapt a Persidei Lala. Problema colectorilor. Problema ariilor. Problema pășunilor. Problema Taurilor. Problema arestărilor. Problema cooperativizării. Problema conștiințelor. Problema pragului de care s-a izbit Pătru. A asasinatului politic. A Mariei Vărzaru. A lui Radu Belcotă. A ex-colonelului. Singura rezolvată de vreme și de conjunctură. Problema proprietății. Problema auto-construcției de sine. Problema vieții lui. A vieții Valentinei. Totul a trosnit din temelii. Esențial este cum se va reconstrui totul din temelii. Pe ce temelii, s-a-ntrebat atunci Pătru C. Dragalina? !

Nu-l mai interesează piesa jucată de ex-colonel cu toate că cei doi săpători se opresc din lucru și unul din ei spune :

— Am ajuns, don' colonel !

Principalul este să nu-și trădeze prezența. Îi curăță cei care fac siguranța, adăpostiți prin morțăria veche. Probabil patrulînd prin împrejurimi.

— Dați-mi-o, scîncește Vărzaru.

Îl vede cum îngenunche. Cei doi scot moarta cusută în foaia de cort. Moarta lui Radu Belcotă. Vărzaru o ia în brațe. Se ridică.

— Fetița tatii, Maria mică, Maria... Maria, draga mea, copila mea...

Ex-colonelul rîde. O cheamă mereu pe nume.

— A venit draga tatii... Batalionul... Maria, la 10 mai, noi doi...

Trece cu Maria în brațe pe lîngă pînda lor, are o forță cumplită ex-colonelul, îl izbește mirosul de mort, trece și o cheamă cu glas duios, îi spune ceva de mai-

că-sa, de o paradă, de un cal galben, rîde şi intră-n întuneric cu ea în braţe, i se pare c-o leagănă, se aud paşii grăbiţi ai celorlalţi şi-n morţărie rămîne chemarea sfîşietoare de om singur şi bătrîn şi-nspăimîntat de singurătatea lui, pe urmă se aude glasul popii Barbă Neagră rugîndu-se. Vrea să iasă din pîndă. Pătru îi prinde braţul.

— Iartă-ne pre noi toţi şi dezleagă-ne minţile Doamne să ne găsim calea adevărului, spune tare popa Barbă Neagră.

Barbă Neagră se ridică. Îşi fluieră calul. Calul răspunde cu un rînchezat bucuros. Rămîn singuri în întunericul umed şi rece de toamnă.

— O murit colonielu, şopteşte Pătru... Nisăm slobozi... Să mergem.

4

Era înalt, gol şi pustiu cerul de toamnă. Morţăria veche mirosea a pămînt săpat, a frunze veştede, a plîns şi-a durere. Un tovarăş de la regiune a vorbit despre „tovarăşul nostru de luptă Ion Catalina". Maiorul se tot uita spre coamele dealurilor patrulate de trupă. Perechea aceea de sticleţi care se legăna vesel într-o tufă de lemn cîinesc, care-şi pigulea aripile, ţistuia, se sburătăcea din creangă-n creangă. Au intrat peste el în casă, spre înserat, s-a apărat cu pistolul, l-au smuls de lîngă nevastă şi l-au ciuruit cu pistoalele-mitralieră. I-au prins o hîrtie pe piept : „Aşa vor pieri toţi trădătorii de neam". A doua zi s-au găsit lipite pe geamurile Sfatului afişe scrise caligrafic : „Să nu vină nimeni la înmormîntarea trădătorului."

Toată morţăria era plină de lume. Cel dintîi semn neîndoielnic că muntele se săturase. Oamenii stăteau în faţa bisericii, umăr în umăr. Stăteau în piaţa Sfatului. Dincolo de Ramna ; prin livezi. Veniseră ruscanii cu căruţele. Călări. Veniseră muncitorii de la Topleţ. Marinarii de la Orşova. Coborîseră ţapinarii. Stînjenarii. Învăţătoarea stătea la capul mortului, albă, cu ochii goi, cu unghiile vinete, întreba mereu „de ce", şi lui totul

i se părea de-o absurditate monstruoasă, totul se revoltase, întreaga lui biografie intrase în fierbere. Cum adică, după patru ani de război, Ion Catalina, maiorul... I-a venit să se sfîşie. Mîna lui l-a salvat pe criminal. Mîna care-a lovit arma care l-ar fi descălecat din vreme pe fostul prefect. Este vinovat de toate crimele colonelului. A simţit că-i vine rău. Că-l bîntuie leşinul nemernic, slut şi laş. I se prinseseră tălpile în pămîntul morţăriei. Intrase în el mirosul de mort şi-i venise să vomite. Mirosul de sînge închegat. Absurd. Atunci fusese firesc. Atunci, în biografia lui de război. Acum ? Absurd. Dintr-un păr a căzut o frunză roşie, sîngerie. A urmărit-o alunecînd prin văzduh, plină de sînge. A căzut pe umărul doctoriţei Maria Vărzaru. Fosta lui colegă. A văzut-o cum s-a înfiorat. Cum a luat frunza, cum a privit-o, cum a strivit-o sub tălpi. I-a prins privirea.

„Dragul meu,

M-am simţit atrasă de năsălia lui Ion Catalina cu o forţă căreia nu m-am putut opune. Ştiu că celălalt Radu, prietenul nostru, m-a blestemat. I-am citit blestemul în ochi. A fost un roman foileton absurd. Absurd şi tragic. Nu romanul nostru. Celălalt. Îţi mulţumesc cu lacrimi în ochi pentru tot. Lîngă tine, iubindu-te, am ispăşit o vină care nu era a mea. Crimele tatălui meu sînt pe cît de absurde pe atît de monstruoase. Nu l-am putut întoarce din drum. Cred că tatăl meu n-ar trece cu bine un examen de psihiatrie. Probabil este un criminal sadic. N-am nici o vină. Am trecut de la sentimentul filial (am fost răsfăţata lui) la cel de culpabilitate, conştient, asumîndu-mi în compensaţie obligaţia să vindec. Să uit. Să te iubesc. Să vindec. Nu este vina mea că n-am putut să mă duc pînă la capăt. Nu puteam să-mi las tatăl, aşa cum era, bolnav, singur şi hăituit, fără ajutorul meu de fiică şi medic. Nu mă condamna. Nu mă uita. Încăodată şi mereu, te iubesc ! Maria".

*

— Dacă crezi că scrisoarea asta te poate ajuta să înţelegi şi să ierţi, păstreaz-o, i-a spus Radu Belcotă. Nu este nevoie s-o găsească la mine. Şi nici nu vreau s-o ard... Bătrîne, am vrut să te scot din umilinţă şi să te recîştigi. Iartă-mă. Te-am legat de Prislop, fără să ai nici o vină.

— Fără dramoletă !

— Fără, bătrîne.

— Asta este şi de aia te-a făcut statul locotenent aviator în rezervă. Să rabzi.

— Rabd. De-ai şti cît.

— Ştiu. Altceva ?

— Mă duc pînă la mormînt. Cînd vrei să pleci ?

— Nu ştiu dacă vreau să mai plec.

— Şi Valentina ?

— Nu ştiu.

Radu Belcotă stătea chincit lîngă vatră. L-a simţit gol şi pustiu. El însuşi era gol şi pustiu. Radu Belcotă a aşezat în vatră un chituc de gorun. A ţîşnit un roi de scîntei, luminînd straniu portretul Mariei de pe şevalet. Era atît de vie şi de fericită încît l-au podidit lacrimile. Pe urmă a fost căderea aceea într-o pîlcă groasă, într-o singurătate fără ecou în care toată construcţia lui savantă de argumente de toate felurile mergînd pînă la *„antiqua lex districtuum volahicalium"* s-a surpat, lăsîndu-l într-un pustiu rece, fără întrebări şi fără răspunsuri. I s-a părut că-l asaltează valuri de pîclă, aşa cum l-au asaltat pîclele aninate de vîrfurile molizilor, cînd se scurgea noaptea la vale, atunci cînd au pregătit ei asaltul păşunilor din Vîrfu Dobrii. În pustiul ăsta de pîclă i s-a părut că se vede pe sine alergînd încotrova. Pe urmă a văzut-o pe mama făcîndu-i semn şi parcă mustrîndu-l. A stat aici la cîteva ceasuri de ai lui şi n-a dat pe-acasă, să-i facă duminică mamei decît de două ori. Valentina în schimb a stat la mama o lună şi mai bine, i-a cusut două rochii... Butucul se mistuise şi jărăgaiul îi încălzise spatele. El se uita la Maria, aproape se îndrăgostise de Maria. L-a izbit gîndul că este vinovat şi de moartea ei ; a revenit gîndul blestemat al vinovăţiei şi cu gîndul clinchet de arme, ţipătul mamei, al ăsteilalte, a lui Radu Belcotă, paşi pe scară, uşa izbită brutal de perete şi glasul băiatului său el însuşi speriat :

— Nici o mişcare, că trag.

•

— Ce-ai de gînd să faci ? l-a întrebat maiorul Virgil Belcotă.

— Ce-aş putea face altceva, decît să mă bat ?

— Perfect. Cînd pleci ?

— Mîine !

— Îţi rezerv un loc la rapid ?

— Rezervă-mi.

— Îţi dau o maşină ?

— Dă-mi un cal. Şi pe cineva care să-l aducă înapoi.

— Amăriuţii ?

— Nu. Mi-e prea aproape. Pe cineva indiferent.

— Te duci la Cenuşă ?

— Mă duc la toţi. Dacă au să mă primească.

— Mai păstrezi numărul de telefon ?

— Da !

— Îţi repet propunerea. După ce se termină chestia asta, mă găseşti la Reşiţa. Inginer. La furnale. Mai ştii unde stau ? Acolo !... Cu mama...

— Simt nevoia să mă astîmpăr.

— Aiurea ! Abia ai început să nu te astîmperi... Încă o dată mulţumesc de viaţă.

— Şi eu !

— Auzi, Radu ! Te rog, lasă-le. Ştii ce ?! Fanteziile. S-a zis. Ai înţeles ?

— Mai mult decît aş fi dorit, Virgile.

Trupa s-a scurs la vale spre Obîrşia Studinii. Se auzeau ţintele de pe tălpile bocancilor rîcîind pietrele. Mama plîngea icnit în poartă.

— Se întoarce, a mai spus maiorul Virgil Belcotă... Auzi tuşă. Se-ntoarce...

5

Un răsuflu gheţos de vînt scutură frunzele roşii ale perilor.

— Nu se poate călare, domn' căpitan, spune Mărtin Bălaci şi se foieşte în cojocul nou. Haţi muieri că-i amînat. Liviooo ! Năstăsio... Şi tu Mădălină. Ia să nu te mai văz că plîngi, păi ce, Rujo, ochioaso, unde-i mă Ochişoru, îl duci tu pră don' căpitan ?...

— Îl duc, spune Ruja. Că nu dau caii pră mîna nimănui şi Ochişor coboară ciopoarăle. Gata vi-s ? Hai că nu pleacă prăstă lume. Voi la ce plîngeţi, soro ? Că nu v-a fost drăguţ, năroadelor !

— De unde ştii tu ? s-alintă Livia lui Mărtin Bălaci.

— Audzi Radule ce zîce Livia, rîde Ruja şi se-nfoaie în bondiţă că numai ea îl chiamă pe nume şi ăştia toţi îi zîc don' căpitan.

Mărtin Bălaci saltă peste loitră dăsagii legaţi gură-n gură.

— Ce-s cu dăsagii ăştia ?

— Este. Cîta salamă de porc sălbatic, model Mărtin Bălaci, branconerul. Cîta răchie. Cîta slană. Cîta brînză de oi.

— Mărtine.

— Asta-i... Puseră astea păntru doamna, niște lînă. A-ntîia. Noi zîcem să vă-ntoarceţi cu ei şi s-o luăm de unde-o lăsarăm.

Mădălina lui Pătru saltă gemenii în braţe. Sînt roşii în obraz, au ochii lui Pătru, înfofoliţi în hăinuţe de lînă, guruie înde ei, Simina o trage de poale.

— Să-i dziceţi cum îl aşteptăm noi patru, spune femeia pierit. Şi vă dau mulţam că l-aţi omenit şi l-aţi ferit de plumb... Că noi pră el îl avem. Atît !

O podideşte plînsul.

— Staaaţi ! Stai, puiu mamii !... Murguuu... Prrr, Murgu !

Din deal coboară, călare, mama. Mama lui Radu Belcotă. Murgu îl are legat de şa pe Suru. Vine Amăriuţii de la post. E pleoştit, nu se uită la nimeni, a-mbătrînit.

— Să te duci tu la el, puiule, şi să-i dai ţoale de iarnă, că nici ţoale nu l-a iertat să ia şi cîtă slană şi cîtă pită şi ce-i prîn dăsagi, vedzi tu şi scrie-mi răspuns, că tu îl vedzi puiu mamii, da io ?...

— Ne-or robit de cînd lumea, spune Cerbu ăl bătrîn, vînătorul... Măcar ăia erau turci, işpani, cătane împărăteşti, drăguni împlătoşaţi. Acu ne robesc cătanele noastre. Feciorii noştri. Doamne nu ne lăsa. Poate-l vedeţi pră Iosîm. Am aicea cîta slană...

Ce să facă cu dăsagii ? Unde să se ducă cu dăsagii ? A venit cu raniţa în care erau cîteva schimburi, pe fundul raniţei un coif de elice de „G"heu, bastonul lui de mareşal şi-acum ? Ca şi atunci cînd a venit el la raion şi nu l-a găsit pe Matei Pava, cînd era lacom de sine şi de istoria care se făcea şi toate stăteau în el cu o prospeţime uluitoare, el de fapt nefiind nimeni, cînd

se anulaseră legile succesiunii, cum se anulează legile succesiunii şi acum : este deopotrivă la Zătoniul Turcului cu Valentina, este în pîndă la sălaşul Rujii de sub Tîlva lu' Gheoarghe ; ori aici în piaţă, între oameni, cînd a venit Mărtin Bălaci cu reproducătorii şi striga „Pră mine să nu mă întrebaţi nimica, odată ! Nimica, nimicuţa ! Pune mîna chinezule ! Pune mîna că nu te-mpunge... Uite, Petre, ce boaşe are mă! Don' căpitan... Ia veniţi să vedeţi !... Ăsta ţine cu sămînţă toate mioarele !..." Unde este succesiunea ? Unde este temporalul ? „Nu te amăgi, n-ai să rămîi aici, este o etapă, depinde de tine să fie o etapă... Cine-ţi poate smulge din conştiinţă locurile adolescenţei ? Mai făceai o facultate. Una angrenată în social. Agronomia. Făceam copii ! Îţi plac ? Vezi-ţi de treabă. Valentina n-are să ţină la drum..." Maria era lucidă, ingineră, îi definise viitorul, viaţa, printr-o succesiune de etape exacte, şef de atelier mecanic şi student la agronomie, la fără frecvenţă, casă la B. acolo unde-l cunosc oamenii, unde el a fost cîteva ore în miezul evenimentelor ; casă, copii, echilibru. Absurd. Există în toate. Nu este încă robul nici unei dominante psihologice. Cad frunzele singerii ale perilor. Cum au căzut atunci, acuzatoare, pe umărul doctoriţei Maria Vărzaru şi doctoriţa s-a sinucis.

— Vă rog, spune Amăriuţii, şeful postului, vă rog dragele mele, nu-l împovăraţi pe tovarăşul căpitan. Mai întîi să-i găsească. Şi pe urmă... Dar am eu convingerea mea de jandarm bătrîn c-o să vină repede. Vă rog. Înţelegeţi. Şi-mneata, maică Belcotă. Şi-mneata ! Vă dau cuvîntul că tovarăşul Vornicu îşi ia angajamentul să mă ţină la curent. Şi eu, pe cuvînt, eu, vă anunţ oficial.

— Au, au, Petre, brăduţu meu, cui ne laşi, cui ne laşi, boceşte încet Mădălina...

*

...Frunzele aninilor, groase, păroase, de-un verde tare, viril, filtrau lumina soarelui şi lumina albă, strălucitoare a zilei de august se aşternuse la Zătoniul Turcului în tonuri catifelate.

— Dumnezeule, ce minune, spune Valentina. Şi nu mi-am luat trusa... („Nu-ţi face nici o iluzie" i-a spus Radu Belcotă, n-are nici un dram de talent. O oarecare îndemînare, da. Se vede că se ocupă cineva de ea.

Las-o ! Are o preocupare". „— Poate găsea alta, mai pozitivă", spusese el atunci şi regretase cazoneria). Valentina — descoperise atunci — avea darul să banalizeze tot ce atingea cu vorba, tot ce transforma în exclamaţie de uimire, de încîntare, comentariul cel mai mărunt ; dar era atît de strălucitoare, de frumoasă, de femeie, încît îi ierta harul acesta nefast al platitudinii. Prea erau înalţi arinii, prea erau puternici, prea-şi împleteau lin crengile pe deasupra Ramnei. Raza de soare care transformase cascada în curcubeu ; iar jos, undele Zătoniului aproape negre, cu pete aurii de lumină, prin care se vedeau ţîşnind argintii, păstrăvii. Răcoare. Mireasmă de fîneţe dospite. Era o sprînceană de stîncă, pe jumătate umbrită, pe jumătate însorită, un divan tapiţat cu flori de fîn, cu baldachin şopotitor de frunze, era un amiaz cald şi toropitor, întinseseră pătura şi Valentina se abandonase acolo leneş, cu vălul de păr alb-blond căzut pe-un umăr, cu pleoapele abia întredeschise. I-a văzut sînul, tresăltîndu-i. Dragostea se insinua de pretutindeni, violent şi leneş în acelaşi timp, pămîntul cald aromind sălbatic, şuvoitul apei, cerul satinat şi din nou pămîntul fierbinte. Femeia simţise totul, dorinţa lui aprigă, zîmbise, se lăsase jos cu ochii închişi, cu buzele răsfrînte, se abandonase chemării aceleia izvorîtă de pretutindeni şi cînd el îi sărutase bărbia şi gîtul, tresărise, se ridicase brusc şi spusese pe ton înalt :

— Dacă ne vede cineva ?

Îşi aranjase fusta, şi-o trăsese puţin peste genunchii rotunzi, calzi, îşi scosese sandalele, avea pedichiura făcută, unghiile picioarelor sîngerii, apoi începuse să vorbească repede despre cum vedea ea reorganizarea peisajului ca să iasă în prim-plan arinul acela vechi, scorburos, care sugerează o bătrîneţe lipsită de iluzii. A bătut din palme încîntată. „Asta trebuie să notez în jurnalul meu, dragule" — şi-a ţuguiat buzele : „O bătrîneţe lipsită de iluzii, excelent, vor fi încîntaţi". A roşit uşor, el a avut senzaţia că Valentina ar fi spus „va fi încîntat", s-a răcit pe loc, la naiba, uite că nu s-a gîndit niciodată că... Nu poate fi absurd, n-o poate face pe Othello, l-a gîtuit brusc o gelozie amară, disperată, Valentina nu are nici o vină că bărbatul ei şi-a luat lumea în cap, de fapt nu se ştie cîtă gelozie era ; dar orgoliul lui se ulcerase pînă-n rărunchi. „Audzi tu Radule ! La ce

te gîndeşti tu şi nu sîmţi tu cum urcă vara-n flori şi-n fîn şi-n cer şi ce fel de voinic eşti tu, că te laşi biruit ? Ia zî-mi tu mie ?... Mai vii la Ruja, ori o zăuiţi acolo între cocoanele cu părul tuns şi unghiile roşii ? Zî-mi că te muşc şi te zgrabăl, alintatule, tu !"

*

— Gata ? întreabă Ruja. Hai Radu, că-i amînat ! Sărută mîna mamei. Femeile tac. Şi-au tras năframele peste gură. Amăriuţii tropăie pe loc. Mărtin Bălaci şi-a scos clăbăţul... Ruperea !... Se smulge din el, cel din Prislop.

Este lacom de el, este lacom de ei, nu-şi recunoaşte durerea surdă care-l gîtuie, trage puternic în piept aromele amărui ale toamnei, arome de poieni ofilite, de ferigi îmbătrînite, de stînci încenuşite şi umede. O mie de Vornicu umblă munţii. O mie de Vornicu bîntuie locurile umbroase, străbătute dulce de lumină neprihănită trecînd diafan prin elitrele străvezii ale insectelor care zuzuie în aerul fierbinte al verii. O mie de Vornicu prin poienile cu clopot mînăstiresc şi ciucuraşi, cu ciuboţica ursului şi rocoină şi năsturaşi răsfăţîndu-se în văzduhul plin de vibraţiile şi răsufletul profund al muntelui. O mie de Vornicu pe urmele de fum ale oilor. Împietriţi sub molidişul din Cracu Bandialu. Tot muntele este în el pînă la generaţiile de cărvănari şi dincolo de ele, la generaţiile care-au făurit legendele, trăindu-le. Este o ruptură ? Cine-o spune ? Cuvintele ? Care ? Numai Valentina ar fi găsit acum cuvintele. O urăşte pe Valentina pentru inconştienţa cu care găseşte cuvinte.

— Petreee, brăduţu meu, şopteşte Mădălina şi ridică gemenii, îi saltă să-i vadă el şi să-i spună lui Pătru.

— Cine bea apă din Topla, nu zăuită în veci, spune Ruja... Hai, mă ! Haaa !

Căruţa se urneşte, bătînd cu raful de fier piatra mărunţă a drumului.

— Ţi s-o făcut dor de doamna ta frumoasă, spune Ruja şi-l fură cu coada ochiului pe sub năframa trasă pe frunte... Că altfel, te legai.

— Sînt legat şi aşa. Pe veci.

— M-am gîndit io cu Ochişor al meu (subliniază al meu, ca el să nu facă nici o confuzie) că dacă-ţi găseam noi o fată... Te-ai fi gospodărit. Atunci te legai. Că nu

te lasă pămîntu, Radule. Nu te mai lasă să îmbli... Doamne iartă-mă, că pînă şi la doamna lu' don' învăţător Catalina m-am gîndit. Io.

— Numai la tine nu te-ai gîndit, Ruja !

— Nu-ţi rîde ge mine, că am plîns destul... Ştii tu !

— Ştiu.

— Îţi trebuie muiere cu carte. Să se ştie purta. Să ştie vorbi. Io, cu oile.

— Îmi trebuie om şi-atît !

— Şi nu-l ai, întreabă Ruja viclean şi iarăşi îl fură cu coada ochiului.

Femeia miroase dulce a busuioc şi-a lînă, ţine hăţurile cu mînă albă, puternică este un amiaz auriu de toamnă, caii deapănă drumul la trap spornic, munţii curg domol, măreţ, pe lîngă drum, strîngînd în poale apele buinde ale Belarecăi...

*

— Au, au, au, cum n-am ştiut io, că-i zîceam lu' doamna aia a tea şi nu te lăsa odată-n lume... O tu nu-ţi bănui de viaţă, o ce-i cu voi şi cum să stai tu sîngur la sălaş, că te puşcă lotromanii acelea, la sălaşu ge mi l-o dat taica... Şi ia să luaţi două coase, şi lanţuri să tragem fînu, că avem fîn, minune.

Ruja i-a boscorodit, a încărcat dăsagii pe cai, coasele, tuciul, luase comanda şi Ochişor i-a făcut semn s-o lase-n voia ei, că tot ea îi descurcă. Adică Ochişor cu Ruja s-au dus la sălaş, au stat două zile, au cosit, au urcat în pod cîteva braţe de cositură, au pregătit ţăpuşele pentru căpiţe, au făcut foc în fiecare seară să se vadă că au venit stăpînii la sălaş. În a treia noapte a ajuns şi el la sălaş. Ochişor pregătise pînda ca un sergent ce era, ca un cercetaş. Rînduise blănile podului, săltase nişte şindrilă „lăcaş de vedere şi tragere, don' căpitan", nu întrebase nimic, gazdele au plecat pe lumină, să fie văzute, el a rămas acolo să se pună în legitimă apărare. Era împărat pe o împărăţie nesfîrşită de timp. Fără nici un sentiment al primejdiei. Securitatea avea pînde la cota 1336, la vest de Zbegu, prin rîpele pline de alunişte. Se montase o adunare populară într-unul din satele din munte. Se anunţase din om în om că vine cineva de la regiune. I-a spus Pătru. Activiştii din sate au fost luaţi drept călăuze. Ştia că ex-prefectul

nu va cădea în ambuscadele pregătite şi, după obiceiul lui, va ataca poate la 40 de kilometri, vreo cooperativă, ori un post de miliţie. Se poate să-şi fi organizat trei detaşamente, cu care este în legătură . telefonică, ori radio. Înconjurat de securitate aici, montează o diversiune acolo. Ori dincolo. Aici stă nemişcat. O săptămînă. Două... Ştie că este absurd. Absurd şi ridicol. Vărzaru nu se plimbă de unul singur prin munte. Nu are nici un plan. Nu ştie nimeni că este aici, în fară de Ruja şi Ochişor. Privind plaiul însorit din podul sălaşului şi-a dat seama de ridicol. De donquijotismul lui. I-a venit să-şi dea palme. Toate variantele de întîlnire posibile sfîrşeau caraghios. De unul singur, cu un pistol-mitralieră cu ţeava retezată, împotriva unui detaşament de terorişti care nu mai au nimic de pierdut. Pe urmă i-a fost frică. De faptul că ar putea fi umilit. Bătut... Lichidat idiot şi aruncat în vreo văgăună să-l mănînce vulpile.

— Ia să-mi arăţi unde-ai cosit, rumâne... Dacă este adevărat, te ţinem aici pînă scăpăm de ăsta. Dacă nu ? Aleluia.

Glasul era parcă vesel. Venea din spatele sălaşului. Abia plecaseră Ruja şi Ochişor şi iată-i. Cu caii de căpăstru, între tipul cu legătura neagră peste ochi care ducea la umăr puşca-mitralieră, tipul de-atunci, de la arie, la care strigase el şi chiorul îi spusese ironic : „Domnul căpitan aviator. Binevoiţi să ne mai ţineţi o cuvîntare ?... Apoi „Apreciaţi vă rog că folosesc persoana treia plural şi că vă las să speraţi că, dincolo de «deocamdată», pentru dumneavoastră mai poate exista un mîine..." Rîsese. Se plecase în şa : „Mulţumit de politeţuri ?" Cine să fie tipul cu legătură pe ochi, ce să fi fost „înainte", omul descalecă, trage de o funie legată la şa şi, Dumnezeule, mai mult de-a-nbuşelea, plin de sînge pe faţă, cu un ochi umflat, cu vînătăi cumplite, împleticindu-se, legat cu mîinile de funie, se arată Virgil Belcotă în nişte haine trenţătoase de ţapinar. Pe urmă alt călăreţ, în opinci, bărbos, cu o flendură de căput, pe cap cu o pălărie de paie ridicolă, dar armat cu un pistol-mitralieră şi la centiron cu patru cartuşiere mari, pentru încărcătoare. L-a mai văzut pe tip. Dacă nu cumva la alegeri, cu profesorul Simu Belcotă. Ori poate la „execuţia" de la arie. Tipul cu pălărie de paie desfundată descălecase şi fără nici un motiv îl lovise pe Belcotă

cu opinca în bărbie, trîntindu-i lîngă picioarele calului Rujii.

— Ajungă-ţi nărodule, a spus Ruja... L-ai chinuit destul.

— Uitaţi-vă, a spus Ochişor luînd o mînă de fîn proaspăt cosit. Ce-aveţi cu noi ?

Ochişor n-ar fi fost Ochişor cercetaşul, dacă nu l-ar fi manevrat pe chior să i-l aducă în cîmpul de tragere. Ruja plîngea, vorbea de fătuţă, striga să nu dea foc la sălaş, cum au pus foc la sălaşul luî Ion Cătănuţă, că-l are numai pe ăsta, Ochişor a întrebat dacă e voie să lase caii la iarbă, ori să le dea mai bine un braţ de otavă, bietul Ochişor voia mereu să-i dea lui cîmp liber de tragere, Virgil Belcotă vomita opintit. El şi-a redescoperit brusc profesia, aceea de luptător, a urmărit manevra lui Ochişor, secondat perfect de Ruja şi cînd cel cu legătura la ochi a zis : „Rămîi aici Vîrlane, mă duc să-l scot pe ştab de la înghesuială", a ştiut că partida este cîştigată. Restul n-a mai fost decît joc... Jocul ăluia cu Belcotă, cu Ruja şi Ochişor, joc impus cu pistolul-mitralieră. Pălăria de paie a ignorat-o pe Ruja.

— Tu ăla, ţăranul, a spus pălăria de paie. Şi tu. Nevasta... Intraţi în sălaş... Lasă caii. Am grijă eu... Să nu mişcaţi, că vă suflu în lumînare. Unde-i mă ţărane, propta de la uşă ? Ad-o-ncoace ! Gata !... Să nu v-aud !...

I-a închis în sălaş, punînd grinda-n uşă, pe dinafară. El l-a văzut pe cel cu legătură neagră pe ochi coborînd călare la înfurcătura văii.

— Şi ia spune-mi tu, barosane, cum eşti tu ţapinar ? ! Ia întinde mă, mîinile, să vedem noi cum sînt ele bătucite de coada ţapinii.

Alt gurgui de opincă înfipt în gura zdrenţuită, însîngerată. Belcotă a căzut într-un genunchi. A schiţat o mişcare, un plonjeu asupra călăului. A intrat în opinca repezită dibaci.

— Aha ! Asta voiai. Să plece !...

— Îl omoarăăă, a ţipat Ruja la semnul lui Ochişor, cînd l-a văzut Ochişor pe el că se-ndeasă între grinzi şi l-a prins de picioare, coborîndu-l din pod, pentru că pălăria de paie era mereu în unghiul mort de tragere.

Cel de-afară a început să înjure scîrnav. Şi-a luat pistolul-mitralieră la mînă. Cu o lovitură de picior a zburat propta. A deschis uşa tot cu piciorul. Îl vedea prin-

tre scîndurile neîncheiate ca lumea. Vedea frînturi din el. Frînturi de gest.

— Ieşiţi afară. Ieşiţi pînă nu vă fac ciur. Culcaţi-vă pe burtă. Bagă gura-n iarbă, meliţa dracului.

Dexteritatea tipului. Piciorul ! L-a răsturnat pe Ochişor cu piciorul. Nu atît de repede încît Ochişor să nu-i apuce pistolul-mitralieră. Rafala a cusut poiana.

— Sai Radule, a strigat Ruja.

Sărise înainte de a striga ea...

*

— Uite-o, spune Ruja. Nu era Voica, dacă nu vinea.

Din matca pîrîului iese o femeie călare pe-un cal şarg. Poartă bondiţă. I se văd pulpele albe pe sub opreg. Ruja domoleşte trapul.

— L-ai aşteptat, Voico ?

— L-am, spune munteanca şi-i pune în lumini ochii ei albaştri-oţelii.

Îi dă doi dăsagi. Întoarce calul şarg. Intră cu el în Belareca. Apucă pe malul pîrîului în sus, spre Topla. Nici o vorbă. Doar lumina nefirească a ochilor albaştri. Voica se pierde sub fagii dintr-odată arzînd în vîlvătăi mocnite.

*

— Pune mîna, chinezule ! Pune mîna, că nu te-mpunge... Uite, Petre, ce boaşe are, mă... Don' căpitan... Ia veniţi să vedeţi... Ăsta ţine cu sămînţă toate mioarele. Da' bicu place-vă ?

— Şi vieru ! Asta-i vier pe puţin de două sute !

— Astea-s merinos, mă ! Merinos adevărat. Să vedem dacă se-mperechează, dacă se-nvaţă aici. Nu mă-ntrebaţi nimica. Să-mi zîceţi : „Să trăieşti tovarăşe Mărtin Bălaci, că ne-ai adus reproducători de rasă. Uite, te scrim în cartea de onoare a comunii. Că aşa prevede legea comisiilor interimare. Membru de onoare al comunei Prislop, tovarăşu Mărtin Bălaci.

Mărtin Bălaci venise plin de praf, era ars de soare şi se plimbase grav, cu mîinile la spate printre berbecii merinos. Scărpinase vierul după ureche şi rămăsese răscrăcărat, cu mîinile înfipte în brăciră, ascultînd lacom şoaptele şi vorbele oamenilor. Fusese un inginer de la Timişoara, de la facultatea de agronomie, le vorbise des-

pre îmbunătățirea raselor, despre optimizarea păşunilor, participase şi popa Barbă-Neagră în „civil", scosese untul din inginer, se vedea că omul ştia carte, dar văzuse muntele doar ca turist, dacă-l văzuse. Oamenii îl ascultaseră pe popă : „Să te punem preşedinte la şeptel, părinte", spusese Vasîle Albinariu, morarul nou... „Îl punem, da' cum stăm că ducem luptă de clasă «cu părintele ?»"... „Io zîc să-l luăm conzilier". Stătuseră pînă noaptea tîrziu să dezbată „noua formă organizatorică" şi „dacă este principial ca părintele să fie conzilier şi răsponzabil". Majoritatea spuseseră că este principial. Dacă este principial să-i boteze, să-i cunune, să-i îngroape, atunci este şi să fie răsponzabil.

— Puneţi un om de nădejde, pe Ion Cătănuţă şi pe mine, conzilier, i-a dezlegat Barbă Neagră. Să ne electrificăm prin contribuţie obştească. Să facem o păstrăvărie. Pînă una-alta, aduceţi nişte reproducători...

Era cald, vierul se tolănise lîngă zidul primăriei. Grohăia ostenit. Taurul, cu albul ochilor holbat, cu grumazul scurt, încordat, numai creţuri, cu nişte coarne groase aplecate înainte, era legat de belciugul trecut prin nări la căruţa Lungulescului. Muieri. Bătrîni. Gospodari, pe lîngă reproducători.

— Mă, io vă dau reproducători, o spus „dereptoriu" ăla de la ferma statului la care o fost delegaţia : Piţu, chinezu, ăsta de se-nfoaie, Mărtin Bălaci şi io, Lungulescu Constantin... Da s-aveţi şi voi obraz. Uite, îmi fac o gospodărie model şi mi-ar lipsi o junincă de munte, rezistentă şi cu lapte. Ce contează la voi, sat de crescători, o junincă. Da' la mine, contează.

Oamenii s-au strîns aproape. Lungulescu a povestit cum s-a socotit chinezu. Ce-a mai rămas în sat după cote, că n-a mai rămas mare lucru şi s-a hotărît să-i dea directorului juninca lui, că poate el şi fără junincă, da satul nu mai poate fără reproducători, că se vatămă spiţa marvelor. I-a spus lui Mărtin Bălaci să ia juninca şi s-o ducă. Năstăsia lu' chinezu plîngea, era un plîns acolo, copiii nu ştiau, chinezu negru. Mărtin a înşfăcat juninca. Nu s-a mai uitat înapoi pînă la ferma statului. Au dus ei formele la director, banii în preţ oficial, aprobările de la raion şi juninca. Directorul, să crape de bucurie. A cercetat-o la copite, la uger, le-a dat cîte-un rom, a scos el cu mîna lui reproducătorii, iar juninca a

închis-o într-un ştal cu beton de jos, cu pat curat de paie şi vălău cu apă de la cişmea.

— Luăm noi reproducătorii, era şi Ianoşel Săbin, dă-te Săbine mai aproape, Mărtin găseşte un loc în lunca Timişului (el stătuse între oameni, îi simţise interesaţi, era în joc prăsila satului, se neteziseră asperităţile dinainte de arie, se simţea material că se reechilibrează satul, oile obştii nu mai păşteau prin păşuni îndepărtate, închiriate la a doua mînă cu preţuri de speculă, joagărele, moara, cooperativa începuseră să-şi facă simţită apartenenţa la comună, el însuşi începuse să-şi dea seama de rolul pîrghiilor economice, de avantajele scoaterii din circuitul economic al posedanţilor, „proprietatea" şi „obştea sătească" se dezabstractizaseră, deveniseră organisme vii, el însuşi se dezabstractizase, se implicase, participa. Rămăsese fără replică cînd Pătru spusese : „poate se duce tovarăşul Vornicu la un curs, la ceva specializare şi vrea dînsul să preia sectorul zootehnic". Nu spusese nici da, nici ba. Era o soluţie. Mefisto nu-l chemase la herghelie ? „Ce contează pentru aviator cîteva sute de cai, cînd a făcut războiul strunind 1350 de cai", îi reprodusese Valentina spusele lui Mefisto.

— Găseşte un loc în lunca Timişului şi dă orden să stăm acolo. Stăm. Pe la miezul nopţii îşi ia traista şi pră Ianoşel şi afişele alea mari, unde-s împozate vite de rasă. Vreo zece afişe. Şi scrie p-o ţădulă, la lumina cribitului : „Mulţămită de la comuna Prislop. Să luptăm pentru asigurarea reproducătorilor de rasă ! Jos sabotorii şi speculanţii ! Mărtin Bălaci, cooperator şi drac !"

— Mă, bată-l !

— Hă, hă, hă !

— Şi ?...

— Ia zî, mă, Lungulescule, şi ce dac-o scris el pră ţădulă ?

— Este ! Că Mărtin a scos un firiz dă-l de fier din straiţă, o făcut o apropiere ca la regulament, o tăiat lăcatu. Săbin s-o-ntors cu juninca chinezului şi el o rămas acolo de-o păvozat tot ştalu cu afişe şi chipuri de bici Ţimental, de vaci şi în locul junincii, o prins de stănoagă, c-o sîmcea, ţădula aia şoadă... Asta-i mă !... Şi-acu să vedem noi cum aţi gătat voi ştalu comunal păntru reproducătorii de rasă...

— Pră mine să nu mă întrebaţi nimica nimicuţa. Numa să mă treceţi în cartea de onoare, a hăhăit Mărtin Bălaci. Avea cămaşă nouă, pantalon nou de cioarec alb şi o frumuseţe de bocanci, roşii, cu talpă de gumă, atunci şterşi de praf. Dinspre munte coborîseră miresme tari de fîneţe cosite.

*

— Te mai întorci, Radule ? O ne zăuiţi ?

Ce-i poate răspunde Rujii. Caii ronţăie fînul din codîrlă. Mai este un ceas pînă la sosirea personalului de Herculane. Poate să spună că la Prislop s-a resorbit el în etnia primordială, înţelegînd altfel decît pînă acum istoria plină de mister a epocii tradiţiilor şi legendelor ? Că încercînd să-şi schimbe felul în care gîndise acţiunea ca pe un mod de auto-definire, lărgindu-i înţelesurile, definind-o ca pe un mijloc de a se construi pe sine în acord cu legile morale ale timpului, a băgat de seamă, contemplînd munţii în serenitatea lor plină de maiestate ; ori acţionînd, a băgat deci de seamă că acţiunea este şi un fel de a interpreta viaţa şi un fel de a răspunde la problemele şi tezele vieţii ? ! Sau şi mai corect, că este modul esenţial de a te defini, de a-ţi motiva opţiunile, de a-ţi conferi semnificaţii, cu un cuvînt, de a fi, dincolo de biologic ?

— Cum să zăuit, Rujo ? Ce se poate zăuita ? Şi cum ?

— Atunci tu, că eşti învăţat, chiar nu zăuiţi nimic ? îl încearcă viclean, îşi muşcă buzele să fie roşii şi se leagănă unduitor şi aromeşte a lînă, a bondiţă cu pielea argăsită bine, a lapte, a cai, Dumnezeule, a busuioc, a tot ce-a iubit el încă din copilărie, încă din amintirile neamului, lucrurile simple şi viaţa simplă şi firescul şi gestul care hrăneşte şi gestul în urma căruia răsare grîul, ori ţîşneşte laptele în şiştar, ori creşte muşcata, ori rodeşte mărul.

— N-am zăuitat nimic, şopteşte şi nu ştie de ce trebuie să şoptească. Stau lîngă căruţa trasă în spatele gării, nu mai este nimeni acolo, doar vîntul de toamnă venind din munte, trist şi-mbătrînit şi parcă duios şi-nlăcrimat... N-am zăuitat, nici bondarul, nici izvorul, nici cerul albastru, nici florile în care ţi-ai culcat tu capul, nici aburul fierbinte din pămîntul răscopt, nici mirosul de busuioc, nici ce mi-ai şoptit tu atunci...

— Taci ! Mi-s muierea lu' Ochişor şi-mî place să fiu şi nu mă face să plîng şi să-mi bănui.

— Nimic n-am zăuitat ! Nici cum am urcat noi turmele în Vîrfu Dobrii, nici cum l-am prins pe ăla, nici cum am tăiat la fîn, nici gustul apei de izvor, nici cetinişurile, nici lărgimea şi înţelepciunea munţilor.

— Atunci ? Atunci ? Şi taci...

— Am tăcut.

— Să-ţi ajut la dăsagi. Şi să mă-ntorc. Că-i amînat. Mă prinde noaptea pră drum. Şi mi-i frică. Şi m-aşteaptă Ochişor. Şi fătuţa. Şi...

Tace. Saltă dăsagii, voinicește. Îi duce pe peron. Peron pustiu.

— Ai grijă de ei, ai noştri, că-s oameni în omenia lor. Audzi, Radule ?

— Aud, Rujă !

Ar fi vrut să-i sărute amîndouă mîinile. Ruja se răsucește scurt. Are opinci mari de cauciuc, pulpele învelite în obială, înhamă caii, nici nu se mai uită la el, l-a uitat sau îl uită.

— Audzi, Radule, strigă din căruţă.

— Aud, Rujă.

— Atunci, umblă sănătos.

— Să vă găsesc cu bine.

Absurd. Lacrimile. Stupid. Rafurile de fier zuruie pe piatra drumului. Căruţa face cotul şi se pierde după şirul de mesteceni. Soarele stă căzut spre Pietrele de Moară. Îmbracă munţii în lumină dulce, mierie de toamnă întîrziată. Pe urmă lumina se înalbăstreşte, se face surie, oţeleşte munţii, Cernevîrful şi Cozia şi Sglivărul şi Poiana Mare şi Arjana şi Vlaşcul Mic spre Mehedinţi şi Vîrfu Dobrii de sub Godeanu şi Poiana Înaltă spre Ţarcu, toată hora munţilor cade într-o împietrire oţelie, apoi se ridică un fel de neguriş dinspre văi, un abur cîlţos care şerpuieşte la deal pe coastele domoale, se unduieşte spre plaiurile dintr-odată însorite şi strălucitoare, vedenie din altă lume, fabuloasă, pe urmă soarele scapătă învîlvorat moale, stins şi vîrfurile, numai vîrfurile munţilor ard în foc mocnit, acolo în cerul care se deschide deasupra lor, umplîndu-se de culorile sfîrşite ale preceasului de noapte.

ALB ȘI NEGRU

1

— Se-ntîmplă și erori, ofițerule. Și se vor mai întîmpla. Nu vrei să te întorci în armată ? Nu ți se șade așa, civil ! Haide, fă-mi un memoriu scurt, concret și adu-mi-l poimîine la ora 18. Nu-ți garantez nimic.

— Este o strategie ?

— Adică ce vrei tu să zici ?

— Vreau să văd etapa din perspectiva istoriei.

— Ți-am spus eu că ești intoxicat de scolastică. Că ai o viziune eclectică. Mai bine întoarce-te la zbor. Uite că vrem să facem o școală nouă de aviație. Avem nevoie de dascăli. De comandanți cu experiență... Te mai gîndești pînă joi.

Grigore Cenușă i-a întins mîna peste biroul încărcat cu dosare. Bateria de telefoane sună agasant din minut în minut. Intra și ieșea neauzit șeful de cabinet. Cînd deschidea ușa capitonată, se auzea țăcănitul mașinii de scris. Grigore Cenușă fusese tensionat, grăbit, pe peretele biroului enorm era agățată o hartă a țării la scară mare pe care erau încercuite cu roșu zonele de cîmpie, cu albastru zonele montane, alături o hartă a Banatului, cu aceleași cercuri roșii și albastre, doar că aici, cercurile albastre alcătuiau un fel de a doua frontieră care trecea prin pusta bănățeană pe la sud de B. Venise de la Prislop hotărît să bată la toate ușile, începînd cu ușa lui Cenușă. O durere surdă îl măcina nemernic. Cu fiecare oră care trecea inutil, amărăciunea se transforma într-o sleială paralizantă. Nu era nimeni. Se izbea de santinele. De birouri de informații. De cerberi care-l sfătuiau să depună memorii. Revoluție și memorii. I se părăuse un nonsens. O aberație. I-au arestat pe nedrept. Să se cerceteze rapid. Să le dea drumul rapid. Se repară o greșală față de Revoluție. De prestigiul ei. Se agățase de întîmplarea din Prislop ca de un resort central de care ar fi depins însăși soarta istoriei contemporane. Abia ajuns în biroul lui Cenușă, abia văzînd harta României, cercurile roșii din cîmpie și legenda, adică „colectivizare", abia atunci a avut imaginea reală a ra-

portului Prislop-Țară. Tot acolo, în biroul uriaș, și-a dat seama că se află într-un stat major și că ceea ce a trăit el la Prislop au fost evenimentele din prima linie de luptă, luptă declanșată și condusă și din acest birou. A apreciat că este cam prea mare distanța între linia întîia și marele stat major și că abuzul este limpede al organului intermediar, nu se putea concepe ca un stat major al unei orînduiri care-și proclamă superioritatea istorică și necesitatea legică, să-și întemeieze construcția pe abuz și silnicie.

Este o noapte de toamnă mucedă și rece. Aude ploaia ropotind pe geam. Aude vîntul frecîndu-se de ziduri. Cercul de lumină al veiozei cade pe zecile de fișe scrise mărunt. Pe coala albă. A scris doar titlul : Memoriu. Va trebui să întrebe ce funcție are Grigore Cenușă, ca să i-l adreseze personal. Poate în acest fel, se va simți legat, ori dacă nu legat, măcar responsabil. Valentina a orînduit în cămară dăsagii pentru Pătru. A agățat slăninile (cîta slană) pe drugi de lemn. Pentru ziua cînd el se va duce „acolo", să-i întîlnească. Ca și cînd ei toți din Prislop ar fi și „acolo". tot împreună. Acest „acolo" luase locul frontului, tot mai multe femei care avuseseră bărbații pe front îi aveau acuma „acolo", în mod sigur la canal ; după cum cei care nu avuseseră pe nimeni pe front, fiind prea bogați și prea suspuși ca să se amestece cu prostimea, erau acum „acolo", ceea ce, oricum, echilibra lucrurile și rezolva niște conturi de prea multe veacuri rămase deschise.

Deci, trebuie să scrie un memoriu. Adică să arate ce-au făcut pentru Revoluție Pătru C. Dragalina, Pițu, Pătru Bujor, Hurezan, Radu Belcotă. Pășunile, aria, comisiile, cooperativa, joagărele, moara ; apoi episoadele Vărzaru, moartea lui Ion Catalina. Fără Matei Pava nu se poate și atunci nu se poate fără „tovarășul Ardelean", fără episodul cotelor cu Ghidirmic, nu se poate fără judecată de obște cu Taurii. Valentina șoptește ceva prin somn. Se răsucește brusc. Pufăie. Scoate un picior de sub plapumă, rîde, are fruntea brobonită, își ține gura întredeschidă și odaia se umple lent de o intimitate dureroasă, saturată de odorile trupului abandonat somnului, odori aținătoare, un ce lubric al porilor și pielii, al buzelor cărnoase, al umărului pe jumătate dezgolit și-al sînului plin, trăindu-și somnul în carnea pietroasă, caldă. Îl în-

cearcă o senzaţie stranie de culpă. Îşi aduce aminte de odaia în care-a născut Mădălina lui Pătru pe cei doi gemeni, cum mirosea odaia cu pămînt pe jos a lapte, a ceva necunoscut, iute şi aţîţător şi cald, cînd l-a chemat Pătru să vadă gemenii, îşi aduce aminte de bucuria lui Pătru, de privirea posesivă, de stăpînă a Mădălinii, de serile lor de lucru, erau şi ei un stat major acolo, de adunările de obşte, încearcă să se regăsească şi nu reuşeşte. Parcă ar fi vinovat de toate nenorocirile din Prislop. Ca şi cînd gestul lui de a îndepărta ţeava armei care-l ţintea pe Vărzaru ar fi fost motivul principal al tuturor evenimentelor Prislopului. Încearcă să se concentreze asupra textului care-l bîntuie haotic, fără să poată fixa cuvîntul de început şi fraza de început, de la care ştie, restul se va ordona milităreşte, cu argumentele de rigoare. În loc de cuvîntul de început, imagini. Pătru într-o celulă fetidă, munţii, cerul, Pătru într-o baracă, Pătru aruncînd grenada, Pătru cu gemenii în braţe, lumina albăstruie, fosforescentă de seară, Pătru sărind în cîrca lui moş Argintariu, cînd venea sacul cu boabele tîrîş peste arie, Maria din tabloul lui Belcotă, Maria la coana preoteasa, oile buind în păşuni, muierile despletite lovind cu negeacul, imagini vii, care ecranează celelalte imagini ale biografiei lui dinainte de Valentina. Biografia lui de război. Constată cu un fel de amărăciune sleită că a început să-şi uite biografia de război. Propunerea lui Cenuşă l-a izbit în plin. N-a fost el singurul vinovat pentru scoaterea din aviaţie ? N-a împins el lucrurile prea departe ? Ei amîndoi s-au aflat în miezul lucrurilor. Întîmplător, ceilalţi, puşi să judece şi aprecieze, s-au aflat şi-n cazul lui şi-n cazul lui Pătru, la periferie. La gradul lui, la experienţa lui, fusese unul din înfăptuitorii principali ai aviaţiei româneşti postbelice. Putea fi transformat într-o întreagă instituţie aviatică. Pătru era prin sine, prin valoarea lui morală, dinamică, prin exemplul şi harul lui de convingere, o întreagă instituţie socială.

Apăruseră tot felul de citate din căpitanii de oşti, unul din citate îi plăcuse pentru temeinicia şi adevărul lui, era din Suvorov : „Cu cît curge mai multă sudoare pe cîmpul de instrucţie, cu atît va curge mai puţin sînge pe cîmpul de luptă", sau aşa ceva. Desigur, nu era un lucru nou ; dar justifica pe deplin seriozitatea şi te-

meinicia, rigorile instrucției și ale instruirii fie în zbor, fie la sol. Atunci sesizase el discrepanța dintre formularea și dezideratul teoretic și aplicarea lor practică. Fusese observat pentru asprimea lui de instructor. Adică pentru faptul că parcurgea programul de instruire la secundă, în loc să fie băiat bun, să-și vîre escadrila prin vreo toloacă, să dea „de voie" și să tragă chiulul. De ce ? Cine era în folos și cine în pierdere ? Era în folos demagogia despre „grija față de om" și pierdea adevărata grijă față de om. Grija responsabilă. Aceea de a-l înarma perfect pentru a face față oricărei situații limită. Așa cum se găsiseră grijulii inconștienți care să scoată din programul de antrenament acrobația aeriană, lipsind piloții de instrumentul lor principal de apărare : cunoașterea.

Caută liniștea dormitorului în care se simte străin și nelalocul lui. Caută desenul atît de familiar al umbrelor. Pe covor. Pe pereții încărcați acum cu acuarelele și uleiurile semnate „Valentina Patricia-Șerbu". De ce naiba „Patricia-Șerbu" și nu „Patricia-Vornicu", n-a înțeles ; dar încă n-a întrebat-o pe Valentina izbucnită într-un potop de lacrimi la sosirea lui deloc glorioasă de la Prislop.

Valentina se regăsise în acest nume „Valentina Patricia-Șerbu" care-i confirma o pasiune, sau o împlinire de sine, indiferent de valoarea obiectivă a produselor acestei împliniri de sine. Dar el ? Ce-a făcut el ? Băieții sînt mai ales ingineri. Alții au rămas pe aerodroame. Strategul este la Academia militară. Nu cumva este în pericol să se rateze ? Nu cumva destinul i-a aruncat un colac de salvare în ultima clipă ? O posibilă reîntoarcere în aviație ? Să se mulțumească cu acest dar făcut de întîmplare ? Stă asta în demnitatea lui de luptător ?

Zbîrnîitul telefonului îi percutează nervii. Uitase că există telefoane. La ora asta ? Simte cum i se urcă sîngele la cap. Cum îi tremură mîna cu care smulge receptorul. Șoldul lung, alb sidefiu abandonat pe cearceaful imaculat.

— Bună seara, căpitane. Te-ai dat la fund ? Mîine trap la raport ! Ai învățat să mormăi ca urșii... Nu ți-a prea priit muntele. Pari mahmur... Vino să ne vezi în plen. Cu Valentina, desigur... Cum mai, nu l-ai văzut pe

Mihai de-un an ? Absurd !... Ce făceai ?... Memorii !... Absurd... Dacă ai ajuns la memorii eşti un om sfîrşit... Atunci la masă... Pe la 12 să putem vorbi...

Mefisto. Fostul lui destin. Glas puternic, viu, aproape vesel. Cum poţi fi aproape vesel, cînd din general, intrat în istoria Insurecţiei, ai ajuns herghelegiu ?

Priveşte duşmănos foaia albă, impudică, pe care a scris cu litere de tipar : Memoriu. Alături a aranjat vrafurile de fişe. *Gesta valachorum.* Începînd cu expediţia cavaleriei valahe în Sicilia / 1027 / relatată de împărăteasa Ana Comnena şi terminînd cu un fel de istoric-eseu al Aviaţiei româneşti, intitulat „Zborul". Zborul ca dimensiune a conştiinţei umane, întruchipare în cifră şi calcul a inefabilei chemări spre transcendent, prezent în toate legendele lumii, dar, la români, concretizat în „Zburătoarele" lui Pintea Viteazul, „zburătoare" consemnate în poezia populară şi în însemnările lui Petru Fătu şi ale ieromonahului Ghenadie într-un veac cînd încă nimeni nu reuşise să se desprindă de pămînt. A scos din raniţă şi a stivuit dosarul *Tumultus Rusticorum.* Răscoalele şi războaiele ţărăneşti. Cauzele lor. Organizarea. Căpetenii. Tactică. Strategie. L-au fascinat moţii şi conducătorii lor din 1848. Este un destin împletit strîns cu destinul ţării : destinul ţăranilor... Trebuie să scrie şi să predea acest Memoriu joi la orele 18. Este cea dintîi datorie achitată faţă de Prislop. Un văl greu, cleios, umed, negru răzbate prin fereastră, separîndu-l de lume. I se pare că între el şi Grigore Cenuşă care, în virtutea funcţiei lui şi în virtutea credinţelor lui revoluţionare trebuie să răspundă prin faptă solicitării deşi între ei doi există o distanţă administrativă uriaşă. N-a gîndit „distanţă socială", pentru că niciodată n-a recunoscut nici un fel de distanţă socială. Nici măcar una ierarhică. A considerat ierarhia ca pe un dat social obiectiv, ca pe o necesitate a conducerii ; dar nu ca pe un spaţiu care desparte, care compartimentează şi etajează de la inferiori la superiori. Şi-a spus că singurul criteriu social valabil este criteriul valoric. În rest ? Comicărie. Îi recunoaşte lui Cenuşă dreptul de a primi Memoriul şi de a hotărî asupra lui. Pentru asta trebuie să scrie memoriul.

„Încotro ?" se întreabă cînd se culcă lîngă Valentina (n-a scris un rînd din Memoriu) şi Valentina îi cuprinde

gîtul, îl sărută prin somn şi mormăie ceva nedesluşit, iar dormitorul se umple de noapte şi de intimitate caldă, plină de voluptate, fără să-l poată ermetiza, fără să-l poată rupe din noua lui biografie, atît de precară şi atît de tulburător omenească.

2

— Nu vreau alt statut decît statutul majorităţii, spune doamna Elena. Îmi face plăcere să mă duc la şcoală. Astăzi n-am avut decît trei ore. Şi engleza şi franceza par limbi condamnate. Se caută profesori de rusă. L-ai văzut pe Mihai ? Cum dragul meu, sînteţi aici de atîta vreme şi nu i l-ai arătat pe Mihai ?

— Sîntem de zece minute, Elena.

— Ah, bărbaţii ! Valentina ! Vino să i-l arătăm pe Mihai. Ne-am mutat aici, în „casa mică" pentru petecul ăsta de grădină. Augusta este la al treilea copil. De nerecunoscut. Se zice că este un medic excelent... Mihai ! Mihăiţă ! Uite-l pe nenea aviatorul. Scumpul mamii, cît este el de grav !

Doamna Elena se precipită la ţarcul de lemn aşezat în mijlocul odăii, ţarc în care tronează un băieţel bucălat, rumen, bineînţeles nesemănînd cu niciunul din părinţi, poate ceva din ochii lui Mefisto, ocupat să demoleze un autocamion ajuns în ultimul hal de decrepitudine. Puştiul nu pare impresionat de apariţia lui „nenea aviatorul". Zgîlţîie maşinăria, i-o arată maică-sii, gîngure, doamna Elena îl ia în braţe, îl ridică peste ţarc, îl sărută pe obraji şi spune : „— Vai, vai, iarăşi am făcut pe noi... Uite, pînă şi în ghetuţe. Haide, Valentina, să-l schimbăm pe onorabil".

Mefisto mormăie, tropăie pe loc, pare nelalocul lui în odaia luminoasă, cu mobilă încropită, parcă aşteaptă ceva.

— Duceţi-vă sus, spune doamna Elena. Vă chemăm la masă.

— Asta era, se bucură Mefisto. Hai sus. Putem sta de vorbă.

Este o scară de lemn cu balustradă din stejar lustruit, un antreiaş plin pînă la refuz cu cravaşe, şei, coburi, un

valtrap de roşior, de paradă, cizme trase pe şanuri, pinteni, „— ai noştri n-au venit, spune Mefisto, ei stau dincolo", arată o uşă a mansardei vopsită crem şi deschide o altă uşă, din brad dată probabil cu ulei de in, lemnul arătînd frumos şi cald.

Şi azi-noapte şi de dimineaţă s-a gîndit la întîlnirea asta cu Mefisto şi într-un fel s-a temut. Totul fusese rupt brutal, se năruise atît de neaşteptat, cu toate că, într-un fel, previzibil. Valentina îi descususe mantaua grifer, de la vechea uniformă de aviaţie şi un croitor iscusit i-o redimensionase, croiul rămăsese uşor militar, stofa era excelentă şi paltonul, care la nevoie putea trece drept pardesiu, camufla perfect singurul lui costum civil, cam lustruit în coate şi-n turul pantalonilor, dar, oricum, costum. Desigur, intrase şi Valentina în „cîmpul muncii", cum se spune curent, la un magazin al Fondului Plastic, ea nu insistase, el şi mai puţin, era „acasă" numai de 24 de ore, economiile lui erau practic la cota zero, se simţea mizerabil, îşi dădea seamă că Valentina intrase acolo din cauză că el nu cîştiga mai nimic, o umilinţă mai mult, stînjenitoare şi degradantă. Cînd Mefisto deschide uşa aceea de brad dat cu ulei de in, îl învăluie o căldură interioară acră, o tristeţe tulbure, o nostalgie stupidă. Odaia de la mansardă seamănă într-un fel izbitor cu odaia din turnul culei, turn care se vede prin lucarnă, văruit proaspăt, înconjurat de teii vechi şi mestecenii filigranaţi. Sînt aici înghesuite pitoresc jilţurile de Hurezi, este lampa din coarne de cerb, sînt scoarţele olteneşti, rafturile bucşite cu cărţi, sînt cîteva icoane agăţate de stîlpii de susţinere ai grinzilor tavanului, sînt blănile de oaie, este o masă de lemn cu un vraf de dosare, este setteriţa Diana care-l adulmecă şi scînceşte dînd semne de recunoaştere, dar vizibil preocupată de zgomotele care răzbat de jos, sînt cîteva din desenele cu cai şi, aşezat într-o nişă, este portretul în ulei al generalului în uniforma de paradă a roşiorilor, cu pelerina albă a cavalerilor ordinului „Mihai Viteazul". Totul mai înghesuit decît „dincolo" la culă, dar parcă totul mai intim, totul mai apropiat de genealogia lui Mefisto purtînd acum cizmă uşoară, roşie şi moale din şevro, pantalon militar de călărie, veston cvasimilitar cu reverele tăiate scurt, cămaşă albă, impecabilă. Un Mefisto surprinzător de tînăr, cu mişcări energice, un Mefisto elastic, suplu, tonic, care-i arată un jilţ şi cu satisfacţie

vădită îşi scoate pipa, cutia cu tutun aromat, se lăsă în jilţul lui de la masa aceea din brad cu blatul gros, setteriţa Diana îşi aşază capul pe genunchii lui şi scoate un geamăt cheunat.

— Nu e voie la băiat, ţi-am spus, o dojeneşte Mefisto... Deci, iată-te ! Cam mototolit. Cam ciufut. Nu-ţi priieşte civilia. Ne-a povestit Valentina. Vărzaru ?! Trebuia să mă aştept... Deocamdată asculţi. Mă întorc luni, că duminică am antrenament. Luni am să dau telefon la editură, dar oricum ne vedem acolo la ora 10. Chestiunea merge şi nu prea. Apropo. Ţi-au scos capitolul acela cu retrospectiva făcută de tine...

— Călugărenii ?

— Exact.

— De ce ?

— Ei spun că poate fi, cu puţină muncă, o carte independentă. Apropo ! (Mefisto a făcut un tic verbal.) Trebuie să-ţi cîştigi independenţa. Ei zic că ai o viziune plastică, cu mare forţă de sugestie. Vor să discute. Se pare că le placi. Eu sînt sec, comentariul meu trimite mereu la notele din subsol, un canon. Chestiune pentru şoareci de bibiloteca. Dacă este nevoie, îţi scoţi capitolele, le transformi. Asta vedem acolo şi atunci ! Vorba, căpitane. Ai să înţelegi luni... Te miră aranjamentul ? Mi s-a restituit tot mobilierul. Armele sînt la depozitul Muzeului militar. Se pare că mă vor consulta pentru aranjarea sălii cavaleriei, dacă vor accepta ideea unei săli a cavaleriei. Ce ai de gînd să faci ? Ţi-ai luat distanţă ? Te poţi obiectiviza ? N-am terminat încă...

Mefisto pufăie cu un fel de detaşare rece. Pe el îl pătrunde liniştea aparentă, plină de sugestii, ca şi cînd reintrînd pe teritoriul generalului ar fi refăcut spontan legătura cu celălalt teritoriu, al permanenţei „Gestelor valahe" prin succesiunea generaţiilor. Idee încă neclară, pentru că se leagă de experienţa lui recentă, de cercetarea lui recentă asupra aventurii proprietăţii, asupra raporturilor claselor sociale cu pămîntul. Floreştii intră în categoria nobilimii de arme. Au fost la Călugăreni, ce naiba vor „ei" de la capitolul acela „Călugăreni", un capitol în care el a analizat bătălia văzută de la nivelul voievodului, al aliaţilor lui, al cavaleriei, al gloatelor, a urmărit mişcările lui Sinan Paşa, totul după un grafic orar sintetizat din studiile de specialitate ?

Mefisto i-a ghicit gîndul ? Mai curînd rudimentul de gînd. Cum putuse renunța atît de ușor la toate prerogativele cu care-l înzestrase istoria Floreștilor ? La ce renunțase de fapt Mefisto ? Sau la ce nu renunțase ? Mefisto îl privește insistent. Cu o fixitate care-l stînjenește. În sprîncenele rupte în unghi ascuțit, sîrmoase, au apărut cîteva fire albe.

— Ați avut harul să fiți mereu în esențial, domnule general, spune.

— Tu nu ?

— Mă caut. Încă.

— Este destinul tău. Care-ți cere însă o privire lucidă. O apreciere exactă în timp și spațiu.

— Apreciere în ce sens ? Și ce trebuie apreciat ?

— Momentul cînd ești obligat să te desprinzi de întîmplător.

— Considerați episodul Prislop un episod întîmplător ?

— Sub aspectul cunoașterii, nu.

— Dar sub alte aspecte ?

— Absolut întîmplător.

— Nu înțeleg.

— Simplu. Întîi trebuie să-ți organizezi baza de plecare la atac. Este elementar. Cunoașterea și prin cunoaștere, înțelegerea, pot fi simultane cu organizarea. Nu este vorba de domenii care se exclud. Înțelegi ?

— Încerc.

— Nu-ți place profesoratul ?!

— Mărturisesc că nu. Chiar dacă l-aș practica în Aviație, cum mi s-a propus s-o fac.

— Ți s-a propus asta ?

— Ieri.

— De către cine ?

— Grigore Cenușă.

— Și ?

— Nu cred că voi accepta.

— De ce ?

— Este greu să redeschizi o ușă care ți-a fost trîntită în nas.

— Orgoliu ?

— Și puțin orgoliu.

— Atunci ?

— Îmi organizez baza de plecare la atac.

— Unde ?

— La un atelier mecanic de fermă, acolo la B. Poate voi face o facultate mai „pozitivă". Nu știu.

— Și Valentina ?

— Vom vedea.

— Ce te determină ?

— Nevoia de a fi contemporan.

— Este singura modalitate de a fi contemporan ?

— Pentru mine, da !

— S-ar putea să ai dreptate. Hai să vedem dacă ești de acord cu obiecțiile de principiu ale editurii...

O pauză. Mefisto pufăie evident străin de clipă.

— Auzi, Radu, șoptește. Noi am înțeles asta mai greu. Esențial este ca pe baza aia de atac, adică universul tău exclusiv, să nu fii singur. Ți-am vorbit cîndva de o necesitate...

— Parcă dinastică, ziceați.

— Poate dinastică, dacă înțelegi neamul ca pe o multiplicare în n ipostaze a familiei.

— Aveți acum certitudinea succesiunii ?

— A succesiunii așa cum cred că o înțelegi tu. Adică certitudinea continuității unei ipostaze de viață numită ipostaza Florescu... Să lucrăm !

— Cum ordonați !

Se întîmplă o răsturnare de timp. Se întîmplă o rupere de sine, dureroasă, în același timp compensatoare. Se întîmplă ca lucrurile să-și redobîndească dimensiunile firești. Faptul că nu și-a schimbat statutul de paria, de nimeni social, rămîne o constatare obiectivă, care nu-i creează nici un fel de complex de inferioritate. Cum nu i-a creat nici atunci cînd Valentina i-a vorbit cu entuziasm de apariția lui Șurub cu un autocamion, venise direct de pe șantier, era inginer șef de lot și avea nevoie de el, de Herodot, nu se știe pentru ce activitate culturală, Valentina se extaziase : „cînd te gîndești că băieții au luat-o de la lopată" nu era nici urmă de repros în constatarea Valentinei, el s-a simțit exact ca atunci cînd Augusta i-a spus „pește", înstrăinîndu-l brutal de odaia din foișor, transplantată aici, în „casa mică", altădată locuită de sergentul veteran și nevasta lui, Floarea... Se întîmplă o translare în ceea ce tot mai des numește el „timpul absolut". Obiecțiile de principiu pe care le citește Mefisto după un referat, sînt obiecții extra-istorice. Sînt obiecții

conjuncturale, unele puerile şi rizibile ca : „afirmaţie jignitoare la adresa populaţiei fanariote", altele de conjunctură politică cum sînt cele legate de epoca Regulamentului Organic ; ori de Războiul Independenţei, situaţia de la Plevna, telegrama marelui duce, rolul domnitorului Carol I în conducerea operaţiilor, afirmaţiile nu sînt categorice, sînt mai mult întrebări, cîteodată insinuări ; în general se încearcă să se escamoteze, sau să se uite unele momente esenţiale, se încearcă o îngroşare a altor evenimente debile, fără importanţă, periferice, referatul este o operă în sine, abilă, de deturnare şi pe alocuri de falsificare a istoriei. Lectura lui Mefisto este grăbită. El nu-şi mai aduce aminte exact de cutare capitol, sau de cutare capitol. Trebuie să recitească. Referatul este o lecţie. O şcoală. Un sistem de gîndire. Poate fi tot atît de bine o ambuscadă sau o bază reală de pornire la atac.

— M-aţi luat prin surprindere, îi spune lui Mefisto... Nu credeam că lucrarea să aibă acest drum.

— Dar ce credeai ?

— Să vă spun sincer, credeam că-mi daţi de lucru pentru a mă ajuta să-mi supravieţuiesc.

— Un anestezic ?

— Poate.

— M-da. Altceva ?

— Daţi-mi lucrarea. Daţi-mi referatul. Luni la ora 9 vă prezint punctul meu de vedere.

— Nu te fascinează posibilitatea unei apariţii apropiate ?

— Singurul lucru care mă fascinează este adevărul. V-o mărturisesc ştiind perfect că sînt un fel de idiot total. Adevărul lui Pătru C. Dragalina. Adevărul Prislopului. Adevărul meu. Adevărul fortului Florescu. Adevărul cărţii... noastre, dacă îmi permiteţi s-o numesc a noastră. Adevărul echilibrului dumneavoastră. Adevărul Revoluţiei. Compatibilitatea tuturor acestor adevăruri în sfera istoriei.

— Îmbătrîneşti ?

— Nici gînd. Mă reconstitui.

— Ţi-ai găsit o altă temă fundamentală în afara celei de fost „cobeligerant" ?

— Cred că da.

— Care ?

— Am trecut de la incapacitatea de a mă determina la capacitatea de a mă determina în raport de propria mea epocă.

— Vag !

— Vă raportez că știu exact cine sînt, ce vreau și cum pot participa.

— La ce să participi ?

— La viață !

De jos se aud uși trîntite. Pași. Și glasul ușor cîntat al Valentinei : „— Elena vă poftește la masă, domnilor !"

3

Întîi este voluptatea de a se regăsi pe sine în odaia intimă, cu biroul Sheraton, cu marina lui Știubey, valuri ușoare, verzi albăstrii, foșnitoare, legănătoare, sugerînd un spațiu infinit, liberat de orice constrîngere. Voluptatea de a se regăsi în „casa lor", pluralul care cu un an în urmă înmulțea într-o diversitate de ipostaze tot ce se găsește între pereții apartamentului de închiriat, mobilierul liliput, în linii curbe, dulci, odihnitoare, cumpărat de Valentina pentru a compensa spațiul frigid al carlingii, un univers plin de o banalitate confortabilă la alcătuirea căruia nu participase în nici un fel. Pe urmă sînt amintirile legate de acest univers banal, somnul abandonat al Valentinei, Valentina privindu-l în oglindă, fascinant de frumoasă, întrebîndu-l dacă o preferă cu breton — uite așa ; ori femeie fatală, cu părul în ochi ; ori pur și simplu cu pletele date peste cap, libere și nebune ? ! Fusese o regăsire a amîndorura, un fel de azil, ei îi murise amantul într-un accident de avion. Valentina se refugiase în viața lui, fusese un moment de Crucea Roșie, un fel de plută de salvare, nici nu știe dacă o iubește pe Valentina, după cum nu știe dacă Valentina a avut timp să-l iubească dincolo de voluptatea pe care și-o dăruiau unul altuia cu o disperare care-l alarmase. Stă la biroul Sheraton (întîlnise numele lui Thomas Sheraton atunci cînd voise să reconstituie interioarele europene de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și începutul veacului al XIX-lea, pentru că nu putea considera izolat principiile de folosire ale artileriei, în afara tehnologiei

turnării țevilor, asta implicînd deopotrivă cunoștințele vremii asupra calităților pulberilor ; asupra balisticii, ingineriei metalelor, stadiului de dezvoltare a furnalelor, modului de a locui, apoi mișcarea de idei a epocii, evoluția gîndirii militare și alte o mie de amănunte de epocă, obligație „profesională" impusă de metodele de lucru și investigare propuse de studiul pasionat al materialismului istoric și dialectic, indiferent că ceea ce citise era cîteodată schematizat pînă la oboseală și dogmatizat cu un fel de misticism, de fanatism care-i repugnă) deci stă la biroul desenat de Thomas Sheraton, un excelent decorator britanic de acum două veacuri și liniile curbe, zecile de sertărașe îl indispun, îl scot din atmosfera pe care încearcă s-o creeze și nu reușește, pentru simplul motiv că aici totul nu vorbește decît de Valentina. Un fel de dezordine pedantă, studiată, amestecată cu miros de terebentină, de culori de ulei, de sulimanuri, apoi mirosurile aținătoare ale cearceafurilor păstrînd în ele amintirea nopții, aquarelele care-l irită fără să poată da nici o explicație stării de iritație și inconfort, ca și cînd un ochi străin l-ar privi din fiecare aquarelă stîngace reprezentînd foarte fidel sălcii, un mal de rîu, niște căpițe, un tractor amărît, o țărancă mai mult înarmată cu o furcă, decît greblînd spice cu furca, altă țărancă alăptînd (chestiunea nu are nici un pic de duioșie maternă, de intimitate, de căldură, este aproape indecentă, vulgară) apoi o pînză neînrămată, agățată între ușă și dulap, de care atîrnă un cartonaș pe care scrie „Constructori", un fel de pastă roșie în care se scaldă niște siluete bizare, un fel de ziduri abia ridicate, dar parcă mîncate de igrasie, totul dîndu-i un sentiment penibil de sărăcie și improvizație. Îi lipsește peisajul măreț al muntelui văzut prin geamul cu mușcate al odăii de la nana Floarea. Îi lipsesc ștergurile. Pocrovițele. Mirosul de lînă spălată și uscată la soare. Pe geam se vede un perete cenușiu, o parte din gard, tomberonul cu gunoi, trandafirul sălbăticit și o felie de stradă cvasipustie. Orizontul este reprezentat de tabla ruginită a casei de vis-à-vis și de-acolo pînă-n rama ferestrei, un deget de cer luminos, care-i dă o senzație ciudată de înstrăinare și claustrare. Totul este îngust, înghesuit, aerul i se pare rarefiat, lipsit de oxigen. Este a unsprezecea zi de cînd Pătru și ceilalți, smulși din munte, sînt poate înghesuiți într-o celulă sau, în cel mai bun caz, sînt la canal, unde, oricum, au deasupra tot

cerul. Confortul lui modest i se pare meschin și degradant. Cu cît încearcă mai cu multă bunăvoință să se readapteze, cu atît se auto-expulzează mai vizibil. Ceva foarte intim, incontrolabil și indefinibil se opune stării incipiente de euforie domestică. Pe urmă, unde naiba a văzut Valentina „Constructorii" aceia devitalizați, cu sfinta înfățișare umană caricaturizată, cu cine a ieșit „la peisaj" și ce-nseamnă pentru ea slujba la „Fond" și cine i-a găsit slujba la „Fond" dacă nu „Maestrul", care a apărut acolo exact la ora 09.30 cînd el se uitase întîmplător la cronograful Universal-Génève și Valentina pregătise pe un reșou niște cafea, apăruse un tip saturnian, osos, mirosind a gaz lampant, spusese „bună Val, toamna asta mă dă gata și bestia a fugit azi-noapte cu Grog... Ai ceva cald, că a furat și spirtiera". „Maestrul" într-un demi croit impecabil, cu pantofi sport din antilopă, lavalieră albastră cu picouri albe, ras proaspăt, a intrat solemn (era un fel de prăvălie-artizanat stăpînită de o femeie-cal planturoasă, cu glas strident care se plînsese de cum intraseră — o condusese pe Valentina și ea acceptase cu oarecare efort — că i s-a înfundat chiuveta, îi spunea Valentinei cu oarecare ironie acră „doamna Patricia Șerbu" și el n-a știut exact ce face Valentina acolo, este vînzătoare, casieriță, un fel de responsabilă care răspunde de sectorul „tablouri", pentru că era și o micro-expoziție de tablouri cu vînzare.)

Maestrul îl privise contrariat, el și-a regăsit umorul de aerodrom, l-a examinat pe noul venit cu ostentație ironică, ca și cînd l-ar fi înveselit nespus lavaliera albastră cu picouri albe, Valentina s-a aferat, a adus cafelele în cești din ceramică, probabil un serviciu din depozitul magazinului, apoi a apărut un alt tip, un Rasputin vîrît în cizme moi de iuft, cu pantalon din catifea cîndva albastră, încins peste rubașca neagră cu o curea lată țintată, de parlagiu. Prevăzut cu un bărboi arhaic, plete de schimnic ortodox și glas de trompetă a Ierihonului, Rasputin a strigat din ușă :

— Încotro, fii ai Vavilonului ? Încotro cheie a mărinimiei? Am nevoie de un miar, Maestre ! Aha! Bărbatul! Te recunosc ! Slavă ție, Bărbate ! Ești El ! După legea nescrisă după care Ea îți aparține de drept. Amin zic ție, Bărbate ! Veghează. Și devorează-o. În fiecare din ele dorm angelic Cotis, zeița destrăbălării, Maria fecioara și

Palas Atena !... Domniță Patricia, o cafea pentru Marin Butunaru, revelația secolului... Modest. Revelația secolelor, domnul meu. Foste, prezente și viitoare. Omul i-a vîrît arătătorul sub nas, arătătorul îngălbenit de tutun mirosea a vopseluri, respirația îi mirosea a spirt, avea ochi albaștri, luminoși, candizi și i-a spus foarte normal că aștepta de mult apariția lui, a soțului, stăpîn pe diva blondă care-l face pe Maestrul absolut să iasă în fiecare dimineață din vastele și somptuoasele lui apartamente, spre a veni aici, la o șuetă, unde ei, genii contestate, îi mai pot smulge cîte o aprobare pentru „miarele astea nenorocite", care-i umilesc viața de pustnic. Maestrul stătuse cu spatele la Rasputin, Valentina rîsese fals, veniseră încă trei-tipi purtînd toți trei băști franțuzești, unul scosese dintr-o sacoșă din vinilin o sticlă de vodcă, Valentina spusese ceva de ultima expoziție, la care Rasputin care înhățase sticla, strigase :

— Vai mie, fii ai Vavilonului ! V-ați făcut vouă chip cioplit și vă închinați lui, pierzîndu-vă pre voi în negrul hău al nimicniciei ! Adevăr zic ție, Bărbate. Veghează ! Dincolo de vorbe ne paște neantul.

Valentina l-a condus în stradă, agățată de brațul lui „— Ia-i așa cum sînt. Plini de har. O lume tulburătoare". Maestrul se închisese într-o tăcere misterioasă și distantă. A trebuit să se întoarcă pe jos. Treceau camioane, tramvaie, Bucureștiul mirosea a toamnă, a simțit nevoia să umble, să-și limpezească gîndurile, parcă i se așezase pe piele o spuzeală umedă și vîscoasă, totul a fost atît de neașteptat încît simțise nevoia să meargă pe jos. Ce-l privea atît de străin și ostil din aquarelele Patriciei Șerbu? Ochiul mohorît al Maestrului? Stupid. Nu există nici o voluptate a regăsirii. Pentru că nu se regăsește. În lipsa lui, Valentina și-a făcut o altă viață. O viață care-i convine. N-o suspectează în nici un fel. Atît că, acum, își dă seama lucid că nu are nimic comun cu viața asta nouă, din „cîmpul muncii", pe care și-a făcut-o Valentina. Pe urmă se întîmplă să vadă cartea. Adică vraful acela de pagini dactilografiate „Istoria Armatei Române" volumul IV ; adică ei au început Istoria Armatei Române cu volumul IV — de ce ? Trece peste întrebare și răsfoiește topul de pagini, oprindu-se la un titlu. La o frază. Nu are în nici un fel sentimentul că este părtaș, că este autor, că

aici sînt concretizate cercetările lui, munca lui de noapte, din zilele cînd nu se zbura și sta vîrît în carlingă și fișa pînă-l ardeau ochii și vedea tulbure, că este implicat, că fraza asta și pagina asta, sau cealaltă îi aparține, că este responsabil de fiecare cuvînt, de fiecare afirmație, de fiecare semn de întrebare.

Are brusc un sentiment de panică. În ce sens, responsabil ? Chestiunea i se pare, dintr-odată, extrem de gravă. Adică de ce s-a precipitat Mefisto la editură ? De ce graba asta ? Reușiseră ei să dezlege tot ghemul de contradicții sociale, politice, economice, care a determinat actul militar în toată complexitatea lui ? Reușiseră să stabilească sferele de influență străine autohtonului, ostile acestuia, interesul de aiurea conjugat cu interesul unor reprezentanți ai claselor posedante din sfera autohtonului, interes mai întotdeauna ostil interesului național dacă pe teritoriul „puterii" nu se găsea o conducere fermă, devotată interesului istoric ? Repetau ei lucruri arhicunoscute ? Aduceau ceva nou ? Ceva nou nu atît în materialul faptic, ci în optica, în viziunea lor, un punct de vedere nou, o reconsiderare dintr-o viziune amplă, dinamică, apropiată de însăși legitățile istoriei ?

— Reflectează matur la propunerea de a te întoarce în aviație, i-a spus Mefisto la masă. Băieții aceia au nevoie de instructori ca tine.

— Mai bine spăl dușumele ; dar să nu-l văd iarăși la avioane, a spus alb, Valentina. Mi-ajunge.

Ce i-a ajuns Valentinei ? Spaima ? Spaima de ce ? De o eventuală repetare a momentului Taciturnul — fostul ei amant ? Oare, înspăimîntată de singurătate la ușa cui ar bate Valentina dacă el ar urma, într-un mod firesc, destinul Taciturnului ? Este limpede, aquarelele Patriciei Șerbu au harul să i-o înstrăineze pe Valentina. Constată că și-a pierdut umorul. Își impune să uite aquarelele. Nu atît aquarelele, cît motivele, modul, ambianța în care au fost realizate. Vede o clipă mîna „Maestrului" apucînd mîna Valentinei la încheietură, pentru a-i corecta neîndemînarea, chestiunea îl irită, mormăie, se rupe, scoate referatul și încearcă să-l citească. „Am ieșit la peisaj" spusese Valentina acolo la Zătoniul Turcului. „Nu ți se pare că arinul acela scorburos sugerează o bătrînețe lipsită de iluzii ?... Excelent ! Vor fi încîntați !" Cine să fie încîntați ? Rasputin acela care evident disimulează, as-

cunzîndu-şi sarcasmele sub exploziile lui logoreice ? Cei trei purtători de băşti franţuzeşti ? Cel părăsit şi lăsat fără spirtieră, mirosind a gaz lampant ? Ştie foarte bine că Valentina nu se bucurase la gîndul că-i va epata pe aceştia. În chestiune este omul cu lavalieră. Maestrul. Se extrapolează momentului „magazin-artizanat" cu uşurinţa obişnuinţei. O vede pe Valentina aferată, îmbrăcată elegant, cu coama de păr blond pieptănată stil „femeie fatală", (fără să-l mai fi întrebat dacă o place aşa sau nu) grăbindu-se să prepare cafeaua după un program exact, (prezenţa aceluia acolo are un anumit grafic orar, interceptat de solicitanţii subalterni, nu-şi poate explica în ce mod împarte sau nu împarte subsidii Maestrul), îl vede pe Maestru, elegant, impunător, cu capul lui leonin, cu aerul lui absent, cu pantofii aceia neîntîlniţi în magazinele în care se vînd haine de-a gata pe cartele, se vede pe el însuşi în costumul de-a gata, săracuţ, lustruit, poate mirosind uşor a fier de călcat şi-a cîrpă umedă (Valentina încercase să restabilească demnitatea stofei aceleia „pe puncte") un ins oarecare, obscur, pentru că, de fapt, nu este nimeni. Valentina a cerut adăpost căpitanului aviator Radu Vornicu. Prea puţin din ajutorul cerut s-a adresat omului care era drapat în uniformă. Şi-acum ? Titlul a fost abrogat. A rămas Radu Vornicu. Un fel de contabil la o cooperativă sătească. Un fel de nimeni. Atunci de ce spusese cu atîta disperare Valentina : „Mai bine spăl duşumele, decît să-l văd iarăşi la avioane ?" Constată că n-o cunoaşte pe Valentina. Necum pe Patricia-Şerbu. Se aude un fel de hodorogeală de ferotenii. Au venit gunoierii. Tipii scurmă în tomberon. Apare o bătrînică dichisită, rujată, purtînd mănuşi de aţă. Îi dă la o parte pe gunoieri, împungîndu-i cu bastonul. Foarte delicat, prospectează tomberonul. Pare nemulţumită. Pleacă. Duce pe braţ o sacoşă pîntecoasă de pînză.

— Mîine nu venim, doamna ministru, spune unul din gunoieri şi el aude foarte limpede glasul gunoierului, tip voinic şi mustăcios.

Nu se poate concentra. Cînd naiba va scrie memoriul şi cum ? „Du-te la silvicultură şi eşti crai pe plai", i-a spus tata. Don' Costache, regele pragmaticilor, dacă nu cumva a fi rege la pragmatici nu duce nicăieri. Pînă la urmă trebuie să atace. Gata. Pune radiatoarele pe automat şi pică abrupt asupra tomului de pagini în care a

zidit pe puţin un an din viaţa lui. Ce urme a lăsat el pe cer; ori ce urme au lăsat ei toţi în cerul ăsta fără memorie, cu toate că au executat zeci şi sute şi mii de ieşiri-avion şi l-au tăiat în toate sensurile sfidînd legile gravitaţiei şi i s-au jertfit plini de prea plinul din ei şi cerul, iată-l, acolo peste acoperişul de tablă ruginită, gol de amintirea lor, pustiu, tăiat nevolnic de o cioară şi cerul celălalt de deasupra munţilor, senin şi infinit şi duios şi la fel, gol de amintirea lor şi dintr-odată spaima de a se fi pierdut într-un gol imens din care uite că răsar literele astea scrise la maşină şi cu fiecare cuvînt scris cu literele anonime, banale, bătute la maşină, se reconstituie pe el însuşi într-o ipostază necunoscută. Ipostază a unui trecut nu prea îndepărtat, trecutul lui, în care el s-a ocupat aproape din ordin de un alt trecut mult mai îndepărtat şi nu se ştie prin ce osmoză secretă, indefinibilă, trecutul acela foarte îndepărtat s-a rematerializat atît de viu, de fascinant viu încît rămîne aproape perplex, ca şi cînd capitolele scrise de el însuşi ar fi singurul lucru citit în viaţa lui. Ca şi cînd topul de pagini dactilografiate ar fi viu şi fremătător. Aude ropotul atelajelor de la tunurile bateriei Krupp de 9 cm. bateria Bunescu, care galopează să-şi ocupe poziţia din faţa redutei Griviţa, pe coama platoului de deasupra satului Griviţa, acolo unde şoseaua începe să coboare spre valea pîrîului Griviţa. Totul se cheamă aici Griviţa. Calul rotaş este pintenog, servantul numărul unu nu s-a bărbierit ca lumea şi sergentul este aidoma Pătru C. Dragalina. În felul ăsta nu ajunge nicăieri. Uluitor. Adică ar putea vedea el tipărit tot vraful acesta de pagini şi pe copertă ar putea sta scris vreodată numele lui şi s-ar putea el întoarce acasă, la don' Costache şi aşa, plin de detaşare, să-i pună pe masă cartea şi dintr-odată să fie Radu Vornicu din perspectiva celorlalţi, pentru că din propria lui perspectivă este cu prisosinţă ? ! Şi atunci ar putea el cumva relua viaţa lor la avioane şi ar putea el cumva să revitalizeze memoria cerului ? Şi urmele pe care nu le-a lăsat în cer să se poată lăsa totuşi într-o altă memorie cu harul definitivului şi dincolo de bucuria secătuitoare de a se regăsi astfel pe sine, misiunea lui morală, obligaţia lui de a fi într-o ipostază a patriei şi a umanităţii să-şi găsească împlinirea ; adică conştiinţa lui de cobeligerant, statutul lui

militar cu toate implicațiile abia acum definite să poată fi branșate la conștiința celor care vor citi cartea și experiența lui să nu se limiteze la a fi comunicată de la catedră, sau de la manșă unui cerc restrîns, ci printr-un flux continuu de zi și de noapte să se infiltreze în gîndurile celorlalți și acolo să însemne măcar un semn de întrebare ? !

Este foarte lucid, sufocat de sugestiile topului dactilografiat pe care-l închide în mapa de carton care, stupefiant, poartă un număr de înregistrare și antetul unei edituri, o luciditate care-l halucinează, pe urmă are brusc revelația aceleiași stări la Valentina, cînd se chinuie în fața cartoanelor ei, poate și Valentina vrea să comunice ceva, poate și ea vrea să iasă spre lume cu un gînd, ori cu un sentiment, azi-dimineață a făcut mutră de arierat, acolo între tipii aceia, trebuie să vadă ce este cu Valentina în realitate.

Este ora 11.07, și, oricum, trebuie să se apuce de lucru. Deci, radiatoarele pe automat și să picăm pe referat, își spune, uitînd că biroașul stil Sheraton îl indispusese cu liniile lui dulci și că de fapt are nevoie de un blat de scîndură foarte lat și foarte lung pe care să-și desfășoare dispozitivele de luptă. Pentru că, de la primele rînduri ale referatului știe că, surprinzător, imprevizibil și neașteptat, a căzut în plină luptă. Numai aparent altfel de luptă decît lupta aeriană. Sau mai exact, numai schimbînd mijloacele „tehnice" și circumstanțele. Cum în plină luptă a căzut în Prislop. Sau atunci, la Gigi Bercovici și la Sara, cînd tipul acela frigid, sumbru, Andi acela demolase principiul tradiției, apoi se cramponase de actul Unirii, al Marii Uniri, se înfipsese acolo în actul acela tulburător și-l demolase, mistificînd și el se radicalizase și Cenușă.. Dumnezeule. Memoriul. Dumnezeule. Referatul. Dumnezeule. Pătru. Și Radu Belcotă. Și ai lui. Ce ușor sărise din lumea lui reală în lumea asta numai aparent imaginară. Taie rapid o foaie albă, o foaie virgină, candidă, nevinovată, o simplă coală, o taie în două pe lung și notează febril orele la care va termina referatul, va întocmi memoriul, va alcătui un punctaj cu care să răspundă referatului.

Iarăși zgomotul unei hodoroage nenorocite. Cheia în broască. Intră val-vîrtej Valentina, țopăie, i se agață de gît, face cîteva piruete, este strălucitoare, radiază, îi face

semn să tacă, strigă : „repede nea Grosu, repede“ și el asistă morocănos la dispariția aquarelelor de pe pereți, a pînzei aceleia intitulată „Constructori“, a unui vraf de alte pînze, cartoane și cartonașe, pe care nea Grosu care abia-l băgase în seamă le cară la camioneta oloagă. Valentina vorbește în antreiaș de nu se știe ce passe-partout, de baghete, de rame „—nea Grosule, știi matale din care, la asta nu fac economie“, „— am eu niște surplusuri tovarășa Șerbu, fără grijă“, „— ai inventarul aici, cînd să trec pe la atelier ?“ „— Zic pe luni, sărumînuța și dacă tovarășul“ aici Valentina închide ușa și el aude demarajul rablei căreia nu-i vede decît capota motorului, prăzulie, apoi niște pinioane care rîșnesc și Valentina reintră în trombă și i se agață de gît.

— Dacă reușesc ! Ah, iubitule, dacă reușesc !

4

— Bine ofițerule. Lasă memoriul aici. Cercetăm ! Memoriul celălalt, cu reîncadrarea în aviație l-ai adus ?

Grigore Cenușă este grăbit, aferat, are pungi sub ochi, pare nedormit, se repede în bateria de telefoane de parcă ar vrea să sfărîme receptoarele și-i întinde mîna peste birou, fără să se ridice și fără să-l privească.

— Așa zicea și împăratul Iosif al II-lea cînd moții îi dădeau plîngerile. „Oi căuta“ ! Măcar împăratul atît știa românește. Adică atît învățase românește.

Radu Vornicu se așază comod în fotoliul greu, un fotoliu bine tapițat în stilul zis „florentin“. Ochii tovarășului Grigore Cenușă bat scurt, fugind spre stînga. Omul se congestionează. Este evident, s-a învățat să dea dispoziții fără drept de apel, reprezintă „dictatura proletariatului“, l-a primit probabil în amintirea colocviilor pe tema tacticii aviației, are de rezolvat treburi de stat și nu vrea să-i acorde nimic peste ceea ce i-a acordat.

— Crimă împotriva cui ? întreabă Grigore Cenușă alb, fără să ridice nasul din dosarul pe care i l-a pus el peste mapă.

— Crimă împotriva revoluției, spune și Grigore Cenușă sare ca ars. Virează pe după birou.

— Şi te-ai găsit tu, ofiţerule, să aperi revoluţia ?

— Eu ! Alţii ca mine. Activişti. Ţărani. De tot felul. Ori revoluţia este treaba unor elite? Şi noi, ăştia, sîntem aşa, doar la număr ?

Cenuşă arde. Se vede că arde. Îşi muşcă buzele. Se aruncă în celălalt fotoliu, tot stil „florentin", după gustul burgheziei dintre cele două războaie.

— Auzi tu ofiţerule, eu nu sînt mă, Marcu Ion C. Ion să te rabd cu alt „curs provizornic de elementară educaţiune oficerească proletariană" cum ţi-ai bătut tu joc atunci, spune Grigore Cenuşă liniar, fără nici o modulaţie. Vornicu constată că Cenuşă are o memorie uluitoare. El uitase de mult chestiunea „cursului". Aici nu este vorba de o dispută a ideilor, aici este vorba de Pătru C. Dragalina, de Radu Belcotă, de bateria Bunescu (Krupp de 9 cm.), de Ardelean, de Războiul de Independenţă şi mai înainte de Războiul de Independenţă, de toate ipostazele prin care ne-am desăvîrşit, este mai ales vorba de una din ideile şi concluziile referatului privind motto-ul ales de el din Alecu Russo, „Fără trecut naţiunile sînt şchioape" şi la alt capitol alt motto, tot din Russo : „Naţiile care au pierdut şirul obiceiurilor părinteşti sînt naţii fără rădăcină, nestatornice". Şi concluzia referatului : „Motto reacţionar, păşunist, cu tendinţă şi substrat naţionalist, preamărind obiceiuri retrograde, de esenţă mistică, de fapt transformat în sistem de referinţă al întregii construcţii prin care se încearcă o reevaluare a istoriografiei burgheze, exaltînd un naţionalism îngust (exemplu : întreg capitolul dedicat Războiului de Independenţă, cazul Plevna).

— Şi ia s-o luăm noi sistematic, spune Grigore Cenuşă. Să vedem cum aperi tu revoluţia cu atîta înfocare şi dacă încerci o diversiune, pleci de-aici legat. Chestia cu elitele s-o studiezi mai temeinic, că ţine de raportul dintre personalitate şi mase şi s-o luăm de la-nceput. Pe urmă să-mi explici de ce nu vrei să te duci acolo unde ţi-am sugerat eu că ar fi bine să te duci. Adică la meseria ta, că avem nevoie de tehnicieni cinstiţi. Mi-a plăcut chestia aia cu împăratul. Dar pe-aici să n-o mai spui la nimeni. Uite că acum te-ascult.

Radu Vornicu are din nou senzaţia existenţei lui simultane în trei ipostaze deosebite, senzaţie care-l umple

de uimire şi de neliniște. Există într-un plan foarte concret, aproape material, acela al relatării întîmplărilor de la Prislop, plan care face aderență directă la Cenușă pentru că Cenușă mormăie mereu : „spune ofițerule, spune, cum adică s-a vîrît sub stogul de grîu tovarășul Ardelean", sau țîșnește din fotoliu, sună, apare un șef de cabinet, ori un secretar şi Cenușă cere colecția ziarului local în care scrisese Sergiu Bloch articolul de la arie, cînd au apărut oamenii lui Vărzaru şi Ardelean, secretar la plasă, ori la raion s-a vîrît sub stog ; sau revine în fotoliu şi vrea să știe exact, pe faze, cum a fost cu naționalizarea joagărelor, ce efect economic a avut, ori cu pășunile, dacă legea are un efect pozitiv, dacă ar mai necesita niște completări şi în acest plan foarte concret el nu se lasă abătut de la ideea esențială : responsabilitatea. Dovada : Ardelean, care l-a îndepărtat pe Matei Pava, primul secretar, slujit de colectorul Ghidirmic şi în Prislop de niște bețivani, în vreme ce un activist de talia lui Ion Catalina a fost ucis, iar ceilalți... Nu se intimidează de faptul că Cenușă îl întreabă amenințător „— ia să-mi spui de ce ăia ai tăi au făcut credibilă revoluția numai *oarecum*. Păi dacă au făcut-o numai „oarecum", să stea acolo unde stau... După care se potolește şi întreabă : „— pe asta ai scris-o în memoriu..." „— dar pe asta ?"

Există într-un alt plan, mai puțin concret, poate al asociațiilor, al sintezelor, al semnificațiilor, plan în care se însumează concluziile venite din lumea experienței lui reale, din confruntările lumii reale, concluzii care se confruntă cu principiile. Poate este prea devreme să tragă linie, să adune şi să dea un verdict asupra unui proces profund dialectic, aflat într-o fază ciudată, post-natală, naşterea însăşi putînd sta sub semnul dubiului, nu că ar fi fost prematură ; chinurile facerii începuseră de prin secolul al XIV-lea în toate trei Țările Românești, purtînd un nume cu totul explicit : răscoalele țărănești ; dar era o grabă, o pripeală administrativă nesincronizată cu inerția legică a fenomenului social. Şi mai puțin sincronă era cu procesul modificării poziției dominantei psihologice : raportul țăranului cu pămîntul, sentimentul proprietății. Aici îşi rezervă dreptul dubiului. Dreptul meditației. Dreptul de a privi fenomenul din perspectiva timpului în toate implicațiile care lui i se par uriașe, cu responsabilități uriașe. Tot aici intră şi referatul

„științific", despre care Mefisto a spus că este „secret", dar că l-a obținut pentru edificarea lui. Referatul intră în acest plan al semnificațiilor, cu alt statut, mult mai concret. Cu statutul unei grupări de artilerie care, implantată cu forța undeva în apropierea centrului sau centrilor vitali edificați de istorie, încearcă să-i demoleze prin trageri directe sau măcar încearcă să deschidă breșe prin care să atace infanteria. Chestiunea este mai veche, a fost explicitată cînd Cenușă care ascultă atent (în planul al treilea, adică în prim-planul materializat de interior, de lampa cu picior pe care-o aprinde Cenușă îndreptîndu-i lumina spre o zonă neutră, de întunericul subțire care pătrunde prin fereastră) deci cînd Cenușă i-a dat sarcină fostului locotenent aviator să scrie din galop o conferință despre mișcarea socialistă românească și Conțea l-a criticat aspru, spunîndu-i că singura biblie a proletariatului este „Cursul scurt de istorie al P.C.U.S." și că numai de acolo se poate învăța cum să ne ferim de devierea trotkistă, de mrejele socialismului burghez, trădător. Cînd trece de la Pătru C. Dragalina la problemele „ideologice" ale referatului, Grigore Cenușă se ridică brusc și spune :

— Am înțeles ce-ai vrut tu să înțelegi cînd ai zis că aperi revoluția. Acum înțeleg de ce nu vrei să te întorci la aviație. Ți se pare că e prea călduț acolo, că te limităm, că nu ești tu în tumult să faci bilanțuri, să te convingi tu dacă revoluția este o etapă superioară, necesară istorieește... N-ai decît ! Să nu vii mai tîrziu la noi, cu aviația. Gata. Te-ai hotărît să sari în vîltoare? Sari! Vezi că vîltoarea e mare !... Puhoi ! S-ar putea să te înec. Gata cu predica... Ce-ar fi să ne plimbăm pe-afară ?... Nici nu știu cum mai arată pe-afară !

Cenușă a intuit exact. Planurile lui sincrone de existență, abia conturate, abia sedimentate, se topesc în concreteța imediatului, lăsîndu-l cu un gust amar. Cu sentimentul că nu s-a explicat. Că a pierdut partida, partida lui Pătru C. Dragalina, a lui Radu Belcotă și a celorlalți din Prislop. Se gîndește la dăsagii Mădălinei, ai mamei din Prislop, la dăsagii femeii aceleia coborîte din legendă, Voica, se simte idiot și lamentabil. Nu are nici un fel de arme pentru războiul ăsta postbelic în condițiile revoluției, luptei de clasă, în condițiile tuturor luptelor care însumîndu-se fac războiul postbelic, cu caracteristici, spe-

cific și finalități nestudiate în brava lor școală de ofițeri de aviație, secția naviganți.

Îl urmărește pe Grigore Cenușă cum își strînge vraful de dosare, cum îl închide, cum controlează spațiul acela vast al biroului, uite că nici nu știe ce funcție are Grigore Cenușă și nu i se pare deloc neobișnuit ca omul care venea la Sara și la Gigi Bercovici să vrea să se plimbe în seara asta de toamnă, după o zi de muncă. Grigore Cenușă își sună secretarul, ori directorul de cabinet care apare cu un carnet în care notează o singură dispoziție : „roagă-l pe Simonis să treacă pe la mine la prima oră". De ce „roagă-l" se întreabă Vornicu și tresare interior pentru că Simonis este soțul Sarei și „omul forte" cum spusese chiar Sara, ori poate Gigi. Cenușă mai dă un telefon, zice „draga mea mă plimb puțin, dacă mai ai de lucru mă întorc să te iau", abia atunci vede că Cenușă poartă un costum elegant, croit milităreste, secretarul se aferează, îi dă pardesiul, un raglan de culoare închisă și el bagă de seamă că există un ceremonial, un mod foarte explicit de prezentare a „semnelor exterioare de respect", după care intră într-un lift, altul decît cel folosit la sosire, ca petiționar, lift placat cu acaju, avînd oglinzi din cristal și pe jos o frumusețe de carpetă în culori moi, stinse.

*

Pe Grigore Cenușă îl sîcîie prezența „ofițerului", așa cum l-a sîcîit de cînd l-a cunoscut. Adică îl sîcîie incapacitatea lui de a reproiecta istoria în viitor. Adică de a o regîndi și în dimensiunea ei încă nematerializată, dar previzibilă dacă se acceptă ideea că viitorul poate fi determinat în linii generale de modul cum se construiește prezentul. Sigur, nu are rost să-l îndoctrineze, se pare că „ofițerul" se îndoctrinează singur, ori îl îndoctrinează viața. Simpatia spontană pe care a simțit-o atunci cînd „ofițerul" s-a înfruntat cu Andi pe tema Unirii se confirmă. Iată unul care refuză o pîine sigură, protecția uniformei, revenirea la meseria inițială. Este o mîndrie „ofițerească" la mijloc, dar este și sete de cunoaștere care nu le-ar strica deloc cîtorva dintre colaboratorii lui. „Ofițerul" este dur și neviciat încă de spaima socială care-i face cîrpe pe atîția dintre cei întîlniți. Pe urmă, uite că

la asta nu s-a gîndit, n-a cerut nimic pentru el... Azi dimineață a avut o întrevedere aspră cu Vogel, Vogel confundă România cu o gubernie din Siberia prerevoluționară, nu vrea să știe nimic de tradiția revoluționară românească și nu se miră că „ofițerul" a sărit în sus la citirea referatului, desigur semnat de Andi, pentru că „ofițerul" acționează într-un cîmp de luptă limitat, fără să mai aibă nici măcar perspectiva mai largă din avion și aceea tot pe orizontală, limitată și ea. Dintr-odată simte mirosurile învălmășite ale toamnei. Grigore Cenușă se apreciază pe sine cu același sarcasm rece cu care apreciază în general faptele și oamenii din jur, pentru a-și disimula patosul temperamental. A învățat foarte greu să-și stăpînească temperamentul eruptiv, să-și disciplineze ideile și mai ales să le păstreze pentru sine.

Istoricește (obsesia ofițerului, „istoricitatea") nu este etapa ideilor novatoare. Istoricește, nu legic, ci istoricește schematic, dacă poate exista și o etapă istorică șablon. A spus cîndva că fiecare partid comunist ar trebui să acționeze în virtutea experienței social-istorice a poporului pe care-l reprezintă. A fost un sondaj prematur, ofițerul are dreptate integral cînd afirmă, cam obiectivist, că a lovi în valorile proprii, indiferent că ele sînt bunuri ale istoriei naționale, ale culturii naționale sau ale partidului de guvernămînt, este ca și cînd guvernămîntul și-ar tăia singur craca de sub picioare. Uite că n-a mai umblat așa prin noapte și prin toamnă de nu se știe cînd. Chestiunea semnalată de ofițer a început să prindă tot mai mult caracterele tipicului, depășind accidentalul; or revoluția așa cum o gîndește partidul nu se face în sine și pentru sine, ea trebuie să fie o revoluție pentru popor, astfel nu-și are nici un sens. Dar ceea ce-l neliniștește fundamental, ar spune, este tendința de a înghesui viața autohtonă în canoane imuabile, într-un mod de gîndire schematizat pînă la sufocare, mod de gîndire străin firii și experienței poporului român.

— Nu sînt deloc lămurit cu problema țărănească, spune ofițerul, care se oprește în fața Statuii Aviatorilor... N-am ce face. Nu pot digera decît singur. Nu văd de ce, în materie de digerat idei, lucrurile ar sta altfel.

Nu-l întrerupe nu pentru că cel de-alături ar spune noutăți uluitoare. Nu-l întrerupe pentru că îl interesează modul lui de a gîndi. Ofițerul face parte din lumea pe

care revoluția o cheamă sub steagurile ei, din marea masă a celor fără partid. N-a fost viciat de politicianismul antebelic, nu are nici un complex, se pare că nici nu știe și nici nu-l interesează ce funcție are el, Grigore Cenușă. Este firesc și-i vorbește firesc ca unui semen, lucru care-l încălzește, pentru că s-a săturat de cei care vin la el cu șira frîntă, cu fraze pregătite și învățate pe dinafară.

— De aceea mă duc acolo la B... unde-am fost foarte aproape de oameni. Să înțeleg. Este motivul pentru care am refuzat oferta de a mă întoarce în aviație. Cu toate că numai eu știu cît mă costă. Pentru că aviația este tot ce-a fost mai bun, mai frumos, mai nobil și eroic în viața mea de pînă acum. Și poate o să rămînă așa, pînă la sfîrșit. Vă mulțumesc că mi-ați făcut propunerea de a mă întoarce.

„Ofițerul" vorbește rar, are glasul nesigur, ca și cînd și l-ar stăpîni cu greu și el vede dintr-odată Statuia Aviatorilor, Icarul acela frînt în zborul lui spre înalt. Icarul viguros, plin de o forță nobilă, numai aparent învins, silueta de bronz se proiectează masiv pe cerul înstelat, a trecut de sute de ori pe lîngă statuie, dar abia în noaptea asta îi descoperă semnificațiile, noblețea sacrificiului conștient, ideea tulburătoare a zborului, a ruperii omului din lanțurile care-l leagă nu de pămînt, își spune, pentru că pămîntul este moștenirea și bunul cel mai de preț al umanității, a ruperii omului din lanțurile robiei sociale, ale neștiinței, ale bolilor trupului și bolilor sufletului, din lanțurile sărăciei și ale mizeriei morale, adică într-un fel semnificînd revoluția. Desigur statuia este concret și un omagiu al celor căzuți la această datorie sacră a omului de a se depăși pe sine. „Ofițerul" spune ceva de zborul frînt silnic al celor din Prislop. Acum știe de ce-l irită „ofițerul". Se încăpățînează să spună mereu „silnicie", „robie", se încăpățînează să golească aceste noțiuni de conținutul lor de clasă, de conținutul lor politic. Omul care privește acum Statuia Aviatorilor cu un fel de semeție provocatoare și șoptește „nici călău, nici victimă, nici învins" (Grigore Cenușă reține cu mirare fiecare categorie pe care ofițerul o neagă cu patos) are un fel de tresărire interioară și i se pare, este dintr-odată foarte vesel. Spune :

— Acum putem vorbi desigur și despre referat. Am văzut că vă interesează referatul, dar am înțeles că

„acolo" (ofițerul subliniază în treacăt „acolo") erați obosit. Îmi cer scuze. După părerea mea referatul este de-a dreptul dușmănos ideii de organicitate a istoriei românilor.

Grigore Cenușă urmărește ecourile lăsate în el de contemplarea Statuii Aviatorilor. Afurisitul ăsta de ofițer are un har îngrozitor să fie inoportun.

5

Biroul este vast, tavanul are ciubucării din stuc, aurite, perdelele nespălate cam demult încenușesc lumina mucedă scursă printre frunzele ofilite, pe geamul înalt șiroiesc pîraie de apă, plouă mizerabil, bulevardul pare pustiu și igrasia lîncedă de-afară îl pătrunde lent, cu atît mai scîrbos cu cît constată că talpa pantofului stîng s-a subțiat, ori are o gaură și apa i-a udat ciorapul. Luptă să-și înăbușe sentimentul de umilință care-l stăpînește din ce în ce mai chinuitor, sentiment umplut dureros de constatarea banală a găurii din talpa pantofului, gaură prin care a pătruns apa, alți pantofi nu are, bilgherele lui ponosite, excelente la Prislop, nu fac față aici și per total situația a ajuns la limită.

Aseară și azi-noapte Valentina a fost alta. Întîi a vrut să știe cum l-a primit „tovarășul". Nu i-a spus pe nume, adoptase o discreție respectuoasă, ușor complice (a băgat de seamă că nu-și mai lăcuiește unghiile, că nu se mai fardează) apoi, cu același aer preocupat, interiorizat, sau încercînd să pară interiorizată i-a spus că ea vede o rezolvare fericită a „problemei" lor. Buzele senzuale, de vedetă de cinema spuseseră „problemă" (clișeul verbal care-l agasează) rotunjindu-se într-un anumit fel și el devenise atent pentru că Valentina se schimbase între timp, se umpluse de ceva care suna fals, cum sunau fals aquarelele ei, care nu că falsificau lumea pe care-o reprezentau, dar parcă o goleau de conținutul acela specific, tainic, îi răpeau volumele, lumina, firescul, o devitalizau și lui i se păruse că o umpleau de ridicol, o sărăceau pînă la jale și caricatură.

Valentina stinsese lustra, apăruse între timp o lampă cu picior cu un abajur enorm din mătase albăstrie, plisată; aprinsese lampa aceea nouă care umpluse dormitorul cu o lumină ușor spectrală, îmbrăcase capotul ei somptuos, sobele de teracotă încălzite cu gaz metan iradiau o căldură domestică și „problema" lor stătea, după părerea ei, foarte bine. Probabil că ei i se vor cumpăra cîteva aquarele și sigur „compoziția" „Știi tu, opera mea de vîrf — Constructorii" — spusese cu un fel de încredințare absolută, „asta va aduce un venit care ne va asigura o jumătate de an... Știi tu ce înseamnă o jumătate de an ? Poți termina cartea. Poți lua un avans. S-a vorbit în acest sens. Uite că nu este nevoie să te duci la catedră, dacă nu-ți place să te duci. Eu îmi păstrez slujba. Avem de chirie. De întreținere. Pînă ne lansăm. Pe urmă nu mai este nici o problemă. M-am și gîndit la un apartament convenabil. Cu atelier pentru mine. Cu un birou-bibliotecă pentru tine."

Vorbise grav, cu oarecare deferență, îi spusese că trebuie să accepte punctul de vedere al editurii, dar nu așa, deodată, mai cu rezervă, să-l lase pe domnul general să vorbească (îi făcea plăcere vădită să spună „domnul general") se așezase fotogenic în mijlocul patului, lui i s-a părut că și-a căutat poza, din cînd în cînd își scutura coama bogată, blondă, căreia îi dăduse drumul s-o învăluie pînă la mijloc și făcuse foarte expert un calcul al drepturilor de autor care i s-ar cuveni lui, pentru că partea lui de carte însumează 20 de coli, pe cînd a „domnului general" numai 15. „Dacă muncim cu răspundere și ne facem un nume, lucrurile se schimbă fundamental", spusese în chip de concluzie, subliniindu-l pe „fundamental" cu un gest energic ; îl sărutase pe frunte, cast și cumva protector și se dusese în baie să-și aplice „masca", gîngurind de-acolo că astă-seară trebuie să fie cuminți, el are nevoie mîine de toată forța lui interioară, ca și ea dealtfel pentru că... „Surpriză" spusese, nu-și făcuse dușul acela capcană, ca să-l atragă în baie și el s-o înfășoare în cearceaful spongios și apoi...

Valentina convertise gîndurile și pasiunea lui secătuitoare și conștiința de sine, convertise totul în coli de autor (ce-o fi însemnînd asta) și în contravaloarea lor, contravaloare menită să-i astupe găurile din pingele și să-i organizeze o viață onorabilă, desigur în afara istoriei con-

temporane a proprietății, a dramei lui Pătru C. Dragalina, pentru că, este limpede, Valentina își asumase conducerea, evident din pricină că el era incapabil să-și conducă și întrețină familia. Cum ar fi reacționat Valentina dacă ar fi văzut și gaura din pingea ? Comparat cu starea înfloritoare a Maestrului, cu lavaliera albastră — uite domnule, n-a făcut nici o asociație între albastrul lavalierei și albastrul abajurului — știe că este meschin, dar deopotrivă știe că Valentina primește masiv influența celuilalt, că el nu a găsit pînă acum limba în care să-i vorbească Valentinei, că de fapt nu se obosește s-o găsească și că, dacă se judecă la rece, nici nu are ce să-i comunice, chiar dacă, din întîmplare, s-ar găsi o limbă comună...

...Îl sîcîie modul cum Andi Ciucă stă răsturnat în fotoliu, picior peste picior, îl enervează siguranța și obrăznicia cu care spune „Și mai la urmă urmei ce-a fost Mihai decît un condotier, asta între noi fie zis" și-l intrigă felul în care Mefisto parcă moțăie blazat, în contrast cu apariția lui juvenilă în Piața Victoriei unde s-au întîlnit, nu cu un ceas înainte de a ajunge la editură cum stabiliseră, ci numai cu zece minute, zece minute în care Mefisto făcuse elogiul calului Cezar, din rasa lipițeană autohtonă, trăpaș de mare clasă, ca și cînd ei doi s-ar fi înfățișat nu la o editură cu un volum din istoria Armatei Române, ci la un juriu de premiat cabaline.

De cum l-a văzut pe Andi Ciucă a știut că se află pe un teren minat. Chestiunea este veche, de atunci de la serata doamnei Fulea (neapărat va trebui să treacă pe la doamna Fulea) cînd tipul frigid cu mutra boțită, cu mustăcioara care-i maschează buzele subțiri și vinete, cu falca de jos împinsă înainte, fără să-l fi văzut niciodată, l-a făcut fascist. Tipul are-n el o ură zăcută, rea, vicleană, este plin de complexe, știe de la fostul lui coleg de facultate Traian Urzea că a făcut ravagii la Universitate într-o calitate politică pe care-a deținut-o prin anii '46—50, venise de la Politehnică și se „umanizase" din mers, adică urmase niște cursuri de estetică, se recalificase prin cursul acela scurt de estetică marxist-leninistă. Stupefiant este faptul că deține o sumă de monopoluri, după cîte se vede fiind specialist și în istorie militară. Fiind în teren minat și necunoscut procedează conform regulamentului, pentru că Andi Ciucă are o teză sonoră pe care-o etalează cu un fel de degajare rece, vîscoasă, teză baraj în spatele căreia

își manevrează unitățile de șoc. Bănuiala de atunci, de la Sara, cînd Andi Ciucă a atacat principiile care-au stat la rădăcina actului Unirii din 1918, s-a confirmat în clipa cînd tipul, răsturnat în fotoliu, a spus : „Și mai la urma urmei ce-a fost Mihai decît un condotier ?“ Teza nu este nouă, a găsit-o la toți revizioniștii care s-au luptat și se luptă să demonstreze că Unirea celor trei țări românești din 1601 nu a fost un act politic premeditat, ci capriciul unui condotier lacom de putere. Deci Ciucă are o teză pe care-o ambalează într-o frazeologie marxist-leninistă și el nu știe mai nimic despre teza lui Ciucă. Surprinde privirea lui Mefisto. Maliție și un fel de ordin de atac, mai curînd o prealarmă. Mefisto, care s-a vîrît dictatorial în viața lui de locotenent aviator și care, poftim, și-a aranjat un post de comandă în fotoliu din care-l dirijează spre linia întîi pe el, probabil ținîndu-și pentru sine rolul de rezervă strategică.

Trece un spulber de vînt care zgîlțîie cercevelele, lipind pe geamul brobonit o frunză galbenă.

Vornicu se destinde. Noutatea situației îl fascinează. Iată un referent, probabil cu drept de veto absolut, care i-a fost ostil de la prima vedere. Iată o cazemată de cucerit : editura. Habar nu are de organizarea, mijloacele de foc și comandamentul acestui organism social. Va trebui să se informeze. A aterizat aici din Prislop, cîndva Augusta l-a avertizat că jocurile sînt făcute și iată că, abia venit din creierul munților, ține morțiș să intre în acele jocuri făcute de mult.

— Mi se pare că unul din cîștigurile de esență ale materialismului istoric este afirmarea principiului potrivit căruia istoria nu este decît incidental domeniul arbitrarului indivizilor, chiar dacă acești indivizi sînt personalități istorice ; deci nu este rezultatul dorințelor subiective, ci este procesul obiectiv al unor legități interioare.

— Elementar, spune Andi Ciucă, cu o solicitudine astfel jucată, încît să disimuleze prost disprețul și aerul de superioritate obraznică.

Vornicu a observat încă de la început mîinile ciudate ale omului răsturnat în fotoliu. Adică brațele foarte lungi, subțiri, terminate cu niște palme mici, nefiresc de mici, infantile, cu degetele retezate și unghiile devitalizate, vi-

nete, pline de o spuzeală de pete albe, mîini în totală contrazicere cu aparenta imobilitate a figurii aceleia boţite, comprimată în unghiuri ascuţite. Se pare că mîinile referentului au preluat ceva din ecoul mişcării interioare, un fel de spaimă care le convulsionează spasmodic, convulsii urmate de o crispare de gheară, după care, obosite de efort, degetele boante, retezate, se destind cu o vibraţie abia perceptibilă.

— Dacă este elementar, atunci va trebui să vă reconsideraţi punctul de vedere în legătură cu Mihai Viteazul. Ori poate aveţi motive personale pentru antipatia pe care i-o arătaţi ?

— Ce fel de motive personale aş putea avea, întreabă încet Andi Ciucă şi Vornicu vede degetele neterminate dînd alarma printr-o contracţie bruscă.

— Ştiu şi eu ? Vr-un stră-stră-strămoş persecutat ; ori legat de pămînt ! Ce alt motiv ar putea exista ?

Este cea dintîi rafală trasă în această luptă oratorică, plină de viclenie, neloială, de la început sub semnul ambiguităţii. Adio gestului superb oficiat în tropopauză, ori la altitudinea 4000, gest transformat în arabesc mortal în care învinge cel mai bun, cel cu intuiţia marilor viteze, cel cu logica implacabilă, insul perfect echilibrat, stăpîn pe sine şi pe supermaşina care-l exprimă. Aici, jocul începe cu disimularea. Aici ostilităţile se deschid printr-o rafală de citate. Pentru că de la început, încă de la referat, s-a văzut că nu este vorba de o colaborare în scopul de a îmbunătăţi volumul care stă între ei, pe măsuţa rotundă, ca un *no man's land* plin de capcane necunoscute. Încă de la referat este vorba de o substituire a esenţialului, dacă nu de o rarefiere a lui, adică de o tragere de rupere, concentrată pe cele cîteva idei ale construcţiei. Acum, puşi faţă în faţă, referentul şi deocamdată el, încearcă să-şi apere intenţiile prin acest schimb de replici aparţinînd arsenalului frazeologiei curente, pentru că Andi Ciucă face brusc o referire la opera fundamentală cu implicaţii încă imprevizibile, „Marxismul şi problemele lingvisticii" ?

— Nu sîntem lingvişti, am fost militari, am citit aberaţiile lui Marr în legătură cu dezvoltarea limbii prin explozii...

— Deci şi descoperirea epocală referitoare la legile interacţiunii dintre diferitele limbi în trecut, ca şi indicarea

științifică a procesului viitor de contopire a limbilor într-o singură limbă comună a societății comuniste.

— Vă preocupă chiar atît de mult această viitoare limbă comună, întreabă Vornicu urmărind atent reacția degetelor boante, pentru că, inabil, Andi Ciucă și-a lăsat flancurile descoperite, moment tactic pe care, ca orice general adevărat, Mefisto nu-l scapă, ieșind din letargia lui aparentă.

— Apropo, domnul Ciucă (accentuează domnul)... A trecut pe la mine domnul Albu, vechiul meu prieten din Botoșani. Angrosistul. Sau fostul angrosist. M-a rugat să-ți transmit salutări... Ce facem ? Trecem să discutăm la obiect, ori pierdem vremea ?

Degetele lui Andi Ciucă se crispează într-un spasm scurt. Brusc, omul își încrucișează brațele la piept, cu intenția vădită să și le stăpînească. Cine dracu este Albu, fostul angrosist de la Botoșani, zvîrlit de Mefisto pe teritoriul *no man's land*-ului, pentru că, iată, Albu acela face parte din rezervele lui Mefisto, nu se știe dacă tactice ori strategice, dar oricum rezerve care schimbă brusc ritmul operațiilor. Andi Ciucă încearcă un zîmbet și fără să pomenească nimic de Albu spune că peste cîteva minute trebuie să apară tovarășul Iorgu care nu este istoric militar, dar reprezintă punctul de vedere al editurii, el, Ciucă, fiind doar consultant. În această calitate i se pare că întreaga lucrare este cumva tezistă.

— Sper că nu voiați să fie lipsită de teză tocmai o lucrare de istorie militară, spune Vornicu, pentru că începe să se simtă la largul lui și își dă seama de ce bună școală a făcut el la Prislop, după cum își dă seama de realitatea hotărîtoare a tezei dialectice potrivit căreia dezvoltarea nu este o simplă creștere cantitativă, devenind calitate după o perioadă de acumulări, cazul lui, pe care, chiar în acest moment și-l supune unei analize riguroase și pe cît se poate, obiectivă, folosind premeditat disponibilitatea de a exista în planuri sincrone. Adică își dă seama cu luciditate că lecturile lui, sutele lui de fișe, s-au sedimentat într-o zonă activă a conștiinței, intrînd într-o interferență subtilă, condiționîndu-se reciproc, creînd un spațiu spiritual germinativ, fecundat de impresiile șoc venite din exterior și că toată această experiență activă, că tot acest amalgam de viață și lectură care i-a supraîncărcat conștiința perceptivă, iată, s-a sedimentat la nivelul

conştiinţei reflexive, redimensionîndu-l. Deschizîndu-l spre un alt sine, de care n-a fost conştient, singurul sine de care a fost conştient numindu-se căpitanul aviator Radu Vornicu, structură densă, bine închegată, în deplin acord cu profesia-vocaţie. Iată că vremea l-a pus pe Radu Vornicu faţă-n faţă cu două evenimente istorice capitale : al doilea război mondial care, dincolo de statutul de cobeligerant l-a obligat la opţiuni morale şi revoluţia, eveniment neprevăzut de fostul cobeligerant, care l-a luat prin surprindere, obligîndu-l la o seamă de evoluţii neaşteptate pentru a intra în temă şi a-şi redimensiona mijloacele cu care să se angajeze în viaţă.

Dincolo de crizele repetate, dincolo de eşecul aparent, formal, cobeligerantul de odinioară îşi organizează rezervele strategice. Pentru asta are nevoie de timp şi nu are nevoie de nici un fel de statut social care să-i macine timpul afectat autorecondiţionării. Că poate să scoată acum pe linia întîi nişte voltijori care să-l oblige pe Andi Ciucă la a-şi dezvălui poziţiile, se datorează atît anului de la Prislop, cît şi anilor postbelici, dedicaţi studiului. De ce n-ar recunoaşte, deopotrivă datoraţi lui Mefisto şi Profesorului. Este un ingrat. Nici măcar n-a întrebat de Profesor.

— Tocmai aici este rolul meu, spune Andi Ciucă, evitînd să-l privească, cuprins vizibil de o bunăvoinţă suspectă, adresîndu-se lui Mefisto cu un fel de zîmbet-schimă... Să precizăm teza. S-o adaptăm punctului nostru de vedere. Să facem din carte un instrument de luptă.

— Împotriva cui ? întreabă.

— Împotriva tezelor naţionaliste, retrograde ale burgheziei şi istoriografiei burgheze. Împotriva cosmopolitismului. Or, tocmai aici mi se par evidente scăderile cărţii. Scăderile ei politice. N-am zis „greşeli politice". Ar fi prea mult.

Este evident că Andi Ciucă vrea să capteze bunăvoinţa lui Mefisto, probabil din pricina angrosistului aceluia, Albu, după cum este la fel de evident că Mefisto nu intră în joc, lăsîndu-l să-şi scoată din rezervă alţi voltijori.

— Nu vreţi să discutăm la concret ? Care sînt, concret acele „scăderi politice" ? spune şi ia de pe măsuţa rotundă, adică retrage din *„no man's land"* topul greu care ştie cu certitudine, îi continuă perfect atît pe general cît

şi pe căpitanul aviator, îi continuă dincolo de fiinţele lor trecătoare într-un alt plan, l-ar numi al conştiinţei morale, deci un plan al unor valori rezistente la timp. Iată că, dintr-un joc (la început i s-a părut că se joacă pentru a se amăgi) a ajuns la acest sine însuşi, complementar căpitanului aviator, care, cu un har păcătos îl încarcă cu o responsabilitate atît de apăsătoare încît, brusc, are revelaţia gravităţii.

A avut întotdeauna intuiţia pericolului. A pericolului mortal. A avut intuiţia, cinematică, a succesiunii rapide de manevre şi poziţii în spaţiu, manevre şi poziţii care fie că-l salvau din tirul inamic, fie că duceau la executarea adversarului. A avut intuiţia gravităţii unor momente istorice. Cedarea teritoriilor naţionale. Declararea războiului. Momentul Insurecţiei. Capitularea celui de al III-lea Reich. Dar n-a avut niciodată revelaţia unor răspunderi personale de mare gravitate. Acum o are. Pentru că Andi Ciucă încearcă să demonstreze ce înseamnă de fapt cultura socialistă, o cultură socialistă în conţinut, proletară în conţinut şi naţională în formă, această particularitate de a fi naţională desprinzîndu-se numai din deosebirile de limbă ale diferitelor popoare care construiesc socialismul, din deosebirile lor de trai, de la sine înţelegîndu-se că în momentul trecerii la comunism pe întreaga planetă şi a adoptării unei singure limbi universale şi această particularitate a culturii socialiste actuale va dispare.

— Un popor este o istorie particulară specifică, spune. Or noi, tocmai asupra acestui specific naţional reflectat în instituţia armatei, în organizarea ei specifică, în tactica şi strategia ei, stăruim. Aici ni se pare că s-a exprimat în mod explicit geniul poporului român. Ca şi unele din tezele lui fundamentale.

— Numiţi-mi una, îl întreabă Ciucă privindu-l fix.

— Setea de libertate, spune... Apoi, plin de solicitudine... Setea de libertate socială. Setea de libertate naţională. Gustul suveranităţii.

Se face linişte. O linişte în care se aude răbufnetul vîntului în cercevele. Şi ropotul rafalei de ploaie pe geamul încenuşit, dincolo de care se văd crengile negre, rebegite, ale copacilor din bulevardul care poartă numele unei revoluţionare : Ana Ipătescu.

6

Este lume multă care-o cunoaşte pe Valentina, este o muzică în surdină, recunoaşte cantata aceea cu başi, cu tenorul şi cu ecouri din „Luntraşii de pe Volga", Valentina străluceşte într-o rochie de catifea de un verde închis, poartă coama de păr blond liberă şi Vornicu îşi dă seama cu o leşuială amară de incapacitatea lui de a fi prezent. Nu numai de incapacitatea de a fi prezent în clipă, în mondenitatea acestei clipe, mondenitate care odinioară, ţinea de firesc, de viaţa lui de dincolo de aerodrom, balurile somptuoase, ţinutele de seară, rochiile lungi ; o lume la care, iată, este incapabil să adere ; îşi dă seama de incapacitatea lui de sinteză, ca şi cînd discuţia de la editură i-ar fi spălat creierul. Stă perfect corect în costumul grifer, vechea lui uniformă întoarsă pe dos şi retuşată de acelaşi croitor ingenios (o surpriză a Valentinei) şi-l ascultă pe Stamate Chiriac lansat într-o ànaliză comparativă a Valentinei şi Augustei, pentru că Augusta este prezentă împreună cu soţul ei, şi-a trecut privirea peste el părînd să nu-l recunoască şi acum doamna Fulea face o voltă pe mîna stîngă şi vine la ei, ţinînd între degete acelaşi ţigaret lung din aur, la capătul căruia fumegă albăstriu o ţigare.

— Ne-am ars, spune Stamate Chiriac. Nebuna de doamna Fulea complotează ceva. Vrea să vîndă, ori vrea să cumpere, ori face iarăşi o tranzacţie cu Butunaru — ăla mă cu bărboiul de sihastru, care-i copiază tablourile. Ce zici de Augusta ? Parcă şi-a mai revenit. Valentina ta este un geniu organizatoric. Ai avut o baftă de zile mari. Apropo... Am un post de şef de şantier. Cum mă Radule, nu ştiai ? Şurub lucrează în întreprindere la mine ! Era să zic „la întreprinderea mea"... Trebuie să pice şi el şi Mizantropul. Ţi-am spus că Valentina ta e genială. Şi superbă mă. L-a convocat şi pe Strateg. E ceva pe la Academia Militară. Au ei ceva că întîrzie. Ori poate fac parte din lotul numărul doi. Hait ! Mă cheamă Augusta ! Ori ne cheamă Augusta. Ai curaj ? Să mergem !

— Aviatorule, spune tare doamna Fulea care s-a aşezat dezinvolt pe braţul canapelei în care zace tipul bărbos, cunoscut la magazinul „Fondului Plastic"... Te consemn zece minute. După... După. Du-te şi fă-i *reverance* Augus-

tei... Maestre... Abandonează-ţi protejata şi vino la raport. O clipă numai.

Vornicu bagă de seamă că rumoarea se tăiase scurt la glasul spart al doamnei Fulea, Valentina rămîne o clipă descumpănită în cercul patronat de Pictor, acesta îşi scutură coama, afişează un zîmbet şters, parcă chinuit şi Stamate Chiriac îi strînge braţul, ricanînd.

— Afurisita !... Valentina ar trebui să-l ţină mai la distanţă.

— Să nu te recunosc atît de sobru, spune Augusta, întinzîndu-i mîna.

Vornicu are o clipă de vertij. „Adu comenzile la mijloc, bebeluş", mîrîie interior şi se zmulge din starea de inerţie stupidă în care-a căzut după discuţia de la editură. Prezenţa Augustei îl electrocutează. Îl face stăpîn pe vechile lui reflexe. Ceva uitat, un fluid tonic, acid, îl bîntuie, o revede abandonată în *chaise-longue*, neagră-arămie, subţirică, cu faţa ascuţită, cu sprîncenele groase de fanariotă, cu mîna atîrnînd leneş, revede tufele de liliac, bondarul acela vîrstat cu galben, apa Fizeşului — ce vară, Dumnezeule — se stăpîneşte cercetînd-o lacom, nu ştie de ce lacom, ca şi cînd, brusc, ar fi avut nevoie de imaginea Augustei toride din anii aceia calendaristic nu prea îndepărtaţi, pe care el se sileşte să-i uite cu desăvîrşire.

— Pe soţul meu l-ai cunoscut ? Dragul meu, dă-i o consultaţie domnului Chiriac ! Nu-mi plac pungile pe care le ai sub ochi, domnule Chiriac. Prea multe nopţi pierdute. Radu, vreau să mai văd odată tablourile ravisantei tale doamne blonde. Oferă-mi braţul, băiatule ! Ori ţi-e „încă" frică de mine ?

— Te iau martor, domnule doctor, că soţia dumitale este şi agresivă şi provocatoare, spune şi se simte foarte bine în costumul lui grifer, întors pe dos, cu toate că Stamate Chiriac poartă un costum albăstrui tăiat impecabil, dintr-o stofă moale cu reflexe argintii, cămaşe albă şi o cravată bleumarin cu dungi albe discrete ; doctorul, soţul Augustei, nu mai poartă izmene lungi legate cu nojiţe, îl priveşte amuzat prin sticlele groase ale ochelarilor şi-i spune cu un fel de veselie cvasiacademică :

— Ai scăpat la timp, domnule căpitan ! Vreau să mă corectez : tocmai la timp !

Rînde bonom şi-i spune lui Stamate Chiriac :

— Am citit chiar astăzi în ziar despre inovația dumitale în materie de organizarea unui șantier modern. Adică ?

Augusta, este vizibil, nu așteaptă un al treilea copil. Trupul i s-a împlinit, talia i s-a îngroșat, nu mai este nici pe departe Augusta din vara lui '44 pe care a înlănțuit-o el în apa străvezie a doliei Fizeșului, acolo la conacul doamnei Fulea, este o altă femeie cu o frumusețe „casnică" dacă poate spune așa, o frumusețe echilibrată, împăcată cu sine, aproape majestuoasă ; doar dinții albi, umezi, mărunți și-au păstrat ferocitatea și sprîncenele negre, groase, abia arcuite i-au rămas la fel, ca și maliția din ochii verzi care-l cercetează cu o curiozitate aproape profesională.

— Te-ai maturizat surprinzător, Radu, acolo la Prislop, îi spune și cu o mișcare exactă îi ia palma în palma ei caldă, cu degete ferme, nervoase... Știu ! Totul, sau aproape totul !... La naiba ! De la Elena ! De la Mefisto !... O tîmpenie ce vi s-a întîmplat. Și ție și lui Mefisto. Te-am avertizat... Ai fost căpos, țîșnea orgoliul din tine prin toți porii...

Vornicu își dă seama că Augusta sare peste cîțiva ani de viață cu o ușurință surprinzătoare și că, el, cu aceeași ușurință, se sincronizează modului ei de a-i citi întrebările în ochi și de a-i răspunde la aceste întrebări reformulate cu o exactitate aproape stranie.

— Iarăși dădăceală ? o întreabă. Tonul este tonul lor vechi, de harță și nemulțumire.

— Aiurea ! Nu-mi plac deloc zmîngălelile astea tîmpite ale neveste-ti. Ori n-o iubești, a fost așa, o bravadă ; ori mai curînd e un fel de a-ți flata amorul propriu, te rog să taci măcar acum domnul meu, ori te-ai blazat pînă într-atît, încît puțin îți pasă.

— N-ai vrut să fii atît de... urbană ! Ai vrut să zici că puțin îmi pasă dacă port sau nu coarne ! Augusta, fetițo, nici nu m-am blazat, nici coarne nu port, tu ai rămas delicioasă cînd ești perspicace, ai arăta ca un demon dacă nu ți-ai tăia părul așa scurt și de ce dracului te-mbraci în rochia asta sac, de ce te ascunzi tu într-o rochie sac cînd te simt femeie și spune-mi ce-ai vrut să-mi spui ?

— O mie de lucruri !

— Nu ți-e frică ?

— Ai rămas un prostănac. Uită-te bine în ochii mei !

„Am contat pe el cel adevărat, pe el cel care mi s-a relevat tîrziu, după ce l-am părăsit în biserică, fără să-l înțeleg atunci pînă-n adîncul adîncului, fără să-i înțeleg onestitatea și demnitatea, fără să înțeleg că este legat prin o mie de mii de fibre sensibile de lumea lui cu avioane și gesturi romantice, uite că el are reacții imprevizibile, poate sînt principala vinovată și demnitatea mea stă în prietenia mea, poate ne-am ratat amîndoi, poate eu sînt cea care l-am ratat", Augusta susține privirea bărbatului cu trăsături dure, spunîndu-și că are în față un necunoscut, sau aproape un necunoscut. Se înroșește brusc. Simte că se înroșește. Măgarul îi fixează buzele, gîtul, o privește în lumini, ei i se pare cu nerușinare, o răscolește, o dezbracă din priviri, nu libidinos, nu umil-onctuos, știe ea privirile acelea umil-onctuoase ; ferm, așa cum...

Brusc, bărbatul care a fost al ei pînă la nebunie îi întoarce mîna, îi sărută podul palmei și-i spune :

— Mă bucur că te-ai regăsit, Augusta !

*

— Toamna nu mi-e bine deloc, spune Maestrul pe ton plîngăreț... Am o răceală cronică. Cred că ai decalat prea mult invitații, Val...

— O clipă... Am să-ți fac un ceai fierbinte.

Valentina Patricia Șerbu surprinde gestul soțului ei. I se pare cel puțin nelalocul lui. Ce-nseamnă să-i sărute fostei amante podul palmei ? O clipă este descumpănită. Nu știe ce să creadă de Augusta. Cum i-a permis ? Cum și-a permis el ? Glasul smîrcîit al Pictorului o irită brusc. Întîlnește privirea bărbatului ei. Cu un gest pe care și-l cunoaște din oglindă, își aruncă părul pe umărul stîng, îi flutură mîna și ca să nu-i dea satisfacție Augustei, ca să n-o vadă Augusta poate palidă, ori transpirată, simte cum transpiră, se duce unduindu-se după paravanul pictat cu flori, unde se află chiuveta, reșoul, dulapul cu cești și cutia cu ceai „Lipton Tea, Coffee and Cocoa Plantee" — Ceylon... „Ceaiul ăsta îmi evocă culorile crude, «fauvismul»", pe Vlaminck, pe Braque, mai presus de toți pe Matisse, a spus Pictorul, cînd i-a preparat cel dintîi ceai din cutia galbenă... Val, *fauvismul, impresionismul,* ah, *purismul,* eliberat de propria lui estetică, astea nu se mai poartă, dar trebuie știut... Ceylonul. Insulele fericite ale

Oceanului Indian... ale Pacificului... Îl înțeleg perfect pe Gauguin. A fugit acolo să cunoască lumina și culorile în stare pură... Să scape de rigorile... Aici Pictorul a tăcut lăsînd-o în suspensie, cum o face mereu. Purismul ? Ce este de fapt purismul ? El știe atîtea lucruri amețitoare și stranii. Îi place ceaiul fără lămîie. Amărui. — Sînt atît de lejeră aici. Atît de lejeră... Am făcut atîta pentru Radu și... De ce să-i sărute podul palmei ? Apa din ceainic dă în clocot. Valentina trage ștecherul reșoului. De ce ?

Tocmai acum cînd l-a smuls de pe aerodrom. Cînd domnul Stamate Chiriac, amabil, are un post excelent pentru el. De cîte ori vede roșul carmin pe paravanul ăsta infect, ce obsesie imbecilă, în străfund o înfioară o voluptate aproape carnală, voluptatea roșului carmin, asta trebuie să noteze, ei amîndoi, cel dintîi și cel de-al doilea, culcați în sicrie, lumînările, unde stau lumînările, asta va fi sursa de lumină, nu ferestrele, o singură lumînare așezată undeva la cap ; ori poate invizibilă, doar lumina izvorînd de undeva și căzînd rece pe masca împietrită a morții, care n-a reușit să le smulgă „autoritatea" de pe obrazul golit de sînge — trupurile sfîrtecate ale lui Salvador Dali cu carnea aceea sfîșiată — roșu carmin — și spectrul descompunerii, miriapodele acelea groaznice. Obsesia asta a descompunerii s-a instalat după ce l-a găsit pe celălalt cusut în sacul îmbibat cu formol și Radu era acolo la căpătîiul aceluia, un necunoscut, și lumînarea stupidă care s-a răsturnat peste trupul mutilat, rămăsese într-o singurătate cumplită, înnebunise aproape de spaimă, i-a întîlnit mîna deasupra celuilalt, a venit toamna și dacă Radu n-ar fi primit-o s-ar fi sinucis... L-a smuls de la avioane, spaima ei de fiecare zi și de fiecare noapte, este la un pas de ce și-a visat și-atunci ?... Ridică ceainicul... Îl pune într-o crăticioară cu apă rece... Aici după paravan a îmbrățișat-o Pictorul, o îmbrățișare timidă, ea s-a smuls, a ieșit furioasă și nu s-a-ntors o lună, o îmbrățișare mirosind a culori de ulei, gelatinoasă, cît și-a dorit atunci bărbatul ei puternic și dur și gura lui lacomă și știutoare cum a dorit-o — atunci a plecat ea la Prislop și nu l-a mai recunoscut, se închisese în el, aproape uitase să rîdă, mirosea ciudat a animal sălbatec, o înspăimîntase cu patima care-o secătuia, cu tăcerile, se schimbase, nu mai era el. O înspăimîntaseră munții. Și viitorul. De ce fugea Radu ? De viață ? De viața „lor" ? Acum cînd poate edi-

tura o să-i tipărească prima lui carte. Cînd peste un ceas vine Leon, Andi Ciucă i-a promis Maestrului că-l aduce chiar pe Leon, o nu pentru ea, pentru „Hidrocentrala" Maestrului, pentru că Pictorul a înţeles şi a rămas într-un fel de adoraţie stăpînită care-i face bine, o linişteşte, îi dă un sentiment ciudat de siguranţă şi linişte, neîntîlnit încă. Pentru că Radu... Cu toate că îmbrăţişarea de-atunci o făcuse frigidă, i se împietrise carnea şi fiecare fibră vie şi s-a dus la Prislop ca nebună, a ascultat noaptea, să asculţi noaptea, ce senzaţie stranie... Radu adormise răpus, odaia mirosea a muşcate, a oaie, se-nfioară, atunci şi-a trecut palma prin părul sîrmos de pe pieptul cu muşchii destinşi, s-a lipit de el şi cîteva zile a fost nebună după el acolo la Prislop, pe urmă n-a mai înţeles nimic. Şi-acum ?

Ceaiul amărui — îl gustă — are o culoare... O culoare... Ce insensibili sînt bărbaţii şi cum i-a putut strica seara pe care-o aşteaptă de-o viaţă, cu un gest insipid şi nelalocul lui.

*

— Credeam că te-ai maturizat, credeam că ai înţeles măcar o iotă din revoluţie, aproape strigă Augusta, ai rămas un căpăţînos şi cînd ai să mori, ai să mori de orgoliu. Şi de îngîmfare.

— Reţeta ta de parvenire ca şef de şantier, pomană de la vechiul tău adorator, ţine de înţelegerea revoluţiei ?

— Nu mă obliga să te fac idiot. Norocul meu că am avut tăria să-ţi trîntesc uşa-n nas.

— Nu mă-ntreba pe mine ce noroc am avut că mi-ai trîntit uşa în nas.

— Augusta, ce-nseamnă ăsta, spune foarte rar şi foarte didactic doctorul Ciocîltea, soţul ei. O ia tandru de umeri, este numai cu puţin mai înalt decît Augusta, dar lui Vornicu i se pare că o domină ciudat, nu fizic, cu un fel de autoritate lucidă şi caldă.

— Marius, ţi-am spus că omul ăsta este o catastrofă, scînceşte Augusta şi Vornicu nu numai că n-o recunoaşte, nu fiara brună care se dezlănţuise cu cîteva clipe înainte, dar nu recunoaşte nimic din Augusta cunoscută de el...

— O catastrofă ! A refuzat aviaţia. Acolo măcar era el. L-au ciuruit în toate chipurile în ipostaza lui esenţială. E un farsor... Un şarlatan. Are aviaţia în sînge. Ascultă ce-ţi spun eu. O visează noaptea. Este orgoliul lui suprem. De

bărbat. De om. Acum disimulează. Din alt orgoliu... Subaltern. În genunchi s-ar întoarce pe aerodrom. Dar ţîfna, auzi Radu, ţîfnele tale impulsive... vorbesc cu pereţii. Auzi, Marius ? Acum refuză ce-i oferă Chiriac. Să stea dracului aici, să astupe gura lumii, nerodul, taci, lasă-mă să-i spun lui Marius ; auzi Marius, cred că noi doi trebuie să-i tragem un toc de bătaie soră cu moartea încornoratului ăstuia...

— S-ar putea ca: primo, să nu fie încornorat şi secundo să ne snopească el pe noi ceea ce, în situaţia noastră de aproape savanţi, ar fi ridicol. Să-l luăm cu duhul blîndeţii, Augusta. Nu vezi ce mutră fioroasă face ? De acord ?

— Cum zici tu, Marius, dar fii atent ! Dacă chestia aia cu capul pătrat se potriveşte cuiva, atunci lui îi vine ca turnată...

Augusta se strîmbă la el, îşi pune coarne, îşi face urechi de măgar.

Radu Vornicu rîde destins.

— Încep să pricep mecanismul de dresare, doctore.

— Nu mă trăda, ce naiba ! Solidaritate masculină, căpitane.

— Ziceţi-vă pe nume ! spune Augusta. Mă duc s-o împac pe ravisanta şi melancolica doamnă blondă. Te-a surprins cînd mi-ai sărutat palma, tîlhar obraznic. Auzi Marius, nu-i convine la Chiriac. Nu vrea decît de la ministru aerului în sus.

— Aici nu este vorba de slujbă, Augusta, spune doctorul Marius Ciocîltea şi-l priveşte atent prin sticlele bombate ale ochelarilor. Este vorba de ce-a spus Sara. Sara a intuit exact.

— Poate !... Augusta se înroşeşte din nou. De data asta puternic... Vă las !

— Parcă sînteţi fraţi, spune doctorul. Acelaşi temperament. Vă sfîşiaţi beregăţile dacă rămîneaţi împreună. Şi necivilizaţi. Şi violenţi.

— Doctore !

— Pot să-ţi spun : Radu ?!... Perfect... Augusta a văzut-o de cîteva ori pe soţia ta la Plumbuita, pe malul lacului, cu şevaletul, desigur cu Maestrul, cîteodată numai ei, altădată cu un grup de studenţi se pare. Mi-a spus : „Nu asta merită. Valentina n-a înţeles nimic din el." „Scuză-mă, chestiunea este atît de intimă, te priveşte în exclusivitate, ştiu, Augusta este indiscretă, are un har me-

sianic, aș zice matern-mesianic, nu te supăra, ține la tine cumplit, ar trebui să fiu gelos ; dar ține atît de ciudat, de neînțeles, de în afara firescului, încît chestiunea mă depășește. De fapt cheia este într-un fel la Sara. Sara i-a spus — cum, nu știai este pacienta Augustei, într-un fel și a mea — secret profesional — i-a spus că ai o superbă necunoaștere de tine. Că ar trebui să reiei capitolul opt din cartea întîia, de la pagina 153 la pagina 258 și să scrii o carte autonomă. Un reportaj modern de război, dacă vrei.

— Capitolul opt, cartea întîia, pagina 153 ? Ori eu m-am țîmpit, ori voi de-aici ați înnebunit cu toții. Ce are Sara cu toate astea, uite Marius că nu mai înțeleg nimic și să știi : nu numai că-mi este dor de Sara, o femeie liniștitoare și egală cu ea însăși, — dar pînă la urmă, dacă judec la rece, am și mare nevoie de ea. În chestiunea lui Pătru. Alter-ego-ul meu. Din Prislop. Înțelegi ?

— Nu înțeleg nimic. Hai să ne așezăm undeva. Să încercăm să ne explicăm. Chiriac s-a dus să-i facă conversație soției tale.

— Și soției tale. Le-a iubit, e neconsolat și naiba știe de ce nu l-au preferat pe el. Este absolut seducător și cred, devotat pînă în pînzele albe. Are harul devoțiunii întru aproapele său, mai ales dacă aproapele se numește Augusta sau Valentina. Repet ! De ce nu l-au preferat ?

— Întreabă-le pe ele...

— Care capitol dom'le și de unde Sara că mi-a spus și Mefisto, dar n-am văzut-o la editură, dacă este acolo ?!

— Este. Călugărenii. Are dreptate Sara. Un reportaj de război care să actualizeze cea mai mare bătălie a românilor din secolul al XVI-lea, scris de un fost militar care are șansa să posede un fel de privire röntgen, care surprinde amănuntul pînă la luptător și armament, dublată de o privire panoramică, surprinzînd ansamblul, de la dispozitive de luptă la manevre. Iată o șansă pe un teren în care jocurile au fost făcute și ale cărui parcele au fost transformate în mici moșioare personale.

Radu Vornicu stă pe canapeaua cu plușul ros și pătat, îl ascultă pe doctorul Marius Ciocîltea, îi vine mereu să-l întrebe de cînd nu mai poartă izmene lungi, gîndul este idiot, doctorul vorbește cu o convingere absolută, spune că ei au analizat capitolul și cartea ; Augusta a dat-o și unui tovarăș din Comitetul Central al Uniunii Tineretului Muncitor, — cum Radu, ce naiba — Augusta este în Co-

mitetul Central U.T.M. a avut necazuri un timp cu originea ei socială, pe urmă s-a reanalizat chestiunea ; în ilegalitate a fost curier între partid și armată, este foarte greu pentru ea, muncește enorm, avem și copii ; dar și satisfacții depline... Iartă-mă. Problema este de principiu. Ca peste tot este nevoie de altă mentalitate. Sigur, lucrurile sînt dialectice, noul se naște din vechi ; dar dacă noul se poate naște din nou este excelent. La tine asta presupune o muncă titanică. Știu că, parțial ți-ai asumat o porție strașnică de asemenea muncă... Mi-a spus Grigore Cenușă. Chestia cu plecarea în Banat este excelentă. După mine, Augusta însă zice că ai nevoie de bibliotecă, de mediu literar, de un concert, de o expoziție, de o conferință... Deci, de București. De aici propunerea lui Chiriac!

Radu Vornicu ascultă într-un fel de liniște cvasișcolărească raționamentul foarte strîns al doctorului Marius Ciocîltea, raționament care însumează opiniile tovarășului Grigore Cenușă, pe ale Augustei, pe ale Sarei, pe ale tovarășului din C.C. al U.T.M., pe ale unui foarte dotat critic din generația nouă, pe ale unui om de cultură din generația veche ; dar cu vederi democratice și progresiste ; toți oamenii aceștia știu cîte ceva despre „Istoria Armatei Române" volumul IV, despre cei doi autori, văd volumul într-un context mai larg, Marius spune : „în contextul unei istoriografii naționale revoluționare, conștientă de propria ei valoare formativă și combativă, capabilă să repună națiunea în adevărata conștiință de sine". Radu Vornicu pierde contactul cu atelierul vast unde se aude alt cîntec tînguios de stepă și în care irump cîțiva tinerei, ducîndu-se buluc spre canapeaua în care zace Rasputin. Aude glasul acestuia : — „Încotro fii ai Vavilonului ? Adevăr zic vouă, faceți-vă vouă chip cioplit și închinați-vă lui dacă vreți să vă cîștigați talantul cel de toate zilele, pierzîndu-vă pre voi și nenorocitul vostru talent !... Să bem prieteni și osana să cîntăm mărinimiei Maestrului !" Deci pierde contactul cu atelierul, o vede vag pe Valentina îmbrățișînd-o pe Augusta, gestul rămîne undeva în afara retinei, parcă s-ar ermetiza într-o carlingă în care nu pătrund sunetele, nici măcar amintirea lor, simte un alt fel de solidaritate care-l țese în firele ei invizibile, un alt fel de solidaritate decît cea de aerodrom, apropiată celei din Prislop ; dar mai intimă, mai profundă, mai aproape de un eu abia configurat,

de o ipostază abia schițată, mai aproape de un eu al viitorului, nu știe care viitor, mai apropiat ; ori mai depărtat, și Marius Ciocîltea îi devine foarte familiar, un fel de alt sine reflexiv, de o uluitoare simplitate și o uluitoare limpezime ; fără nici o crispare, fără nimic bolovănos, fără nici o lozincă compromisă înainte de a se naște. „— Desigur s-ar putea să cazi, istoria nu este tocmai la modă, ba chiar deranjează ; dar nu asta este esențial. Esențial este să crezi că revoluția o va aduce la conștiința de sine. Înțelegînd prin asta că-i va reda demnitatea adevărului și nouă, demnitatea de a participa la ea, conștienți. Dacă exiști aici, ești mai aproape de tine decît dincolo. La avioane. I-am spus-o Augustei. Pentru că, aici, ești în sfera care conține și elaborează, de la care emană sinele colectiv și destinul lui, pe cînd dincolo ești într-o sferă limitată, subordonată sferei care conține, ești mai mult un interpret decît un creator de conștiință ? Mă urmărești ?...

Doctorul Marius Ciocîltea spune că Augusta tocmai asta nu înțelege. Deosebirea dintre sfera creației și cea a interpretării. Ea este o excelentă interpretă. Cu fantezie. Cu dăruire. „În social, în profesie", spune doctorul. „Pentru că, în maternitate este uluitoare și de-o modernitate care mă sperie. Știi, avem doi băieței, Ștefan și Mihai, știi cada, aia mare, o umple dom'le cu apă căliie și-i lasă acolo să se descurce, să-și pună instinctul de conservare la treabă și puștii au făcut-o la un an, acum la trei și doi ani se descurcă binișor, le-a construit și o colibă acolo sub teiul ăla de lîngă aleie". Doctorul îi reamintește firesc, fără nici o ranchiună, de apartamentul Augustei din Cotroceni, îl introduce deopotrivă în viața lor familiară, intimă, încrederea asta omenească îl inhibă, îl rușinează, ca și cînd Marius l-ar fi surprins încercînd să-i demoleze familia, ca și cînd ar fi fost vinovat că a cunoscut-o pe Augusta cu aproape patru ani înaintea doctorului, își simte palmele umede, pe urmă îl inundă un sentiment ciudat, necunoscut. Marius Ciocîltea îi deschide niște uși, „haide băiatule, dă-o dracului de crispare, de ariceală, de frigiditate, de ostentație cazonă, lumea asta este plină de miracole, foarte bine că pleci în Banat dacă crezi că aici nu te acorzi cu tine însuți, ia-o sau n-o lua pe Valentina cu tine ; nu contează decît sentimentul

echilibrului, al împlinirii, al consensului cu socialul. Altfel morî". Marius Ciocîltea nu spune asta, are o față lătăreață, viguroasă, de țăran, ochi de un căprui cald, buze pline, senzuale, bărbia patrată, doamna Elena spunea despre el că este de pe acum un chirurg cu o reputație făcută, nimic din înfățișare și din conversație nu-i trădează profesia, de parcă singura lui preocupare și singurul lui scop în viață ar fi să-l determine pe el, Radu Vornicu, să transforme un capitol dintr-o carte absolut necunoscută, într-un „reportaj modern de război, ceva cu totul nou, lipsit de vetuștețe, corelat la Europa", „cum, Marius, corelat la Europa ?", tresare el din starea de amnezie ciudată care-l izolează de atelier. Stare de amnezie în care se strecoară un sentiment curios de rușine de sine, dublat de un gust amărui, nu de ratare, o prostie, altceva, ca și cînd dintr-odată s-ar vedea pe sine nerecunoscător, o nerecunoștință meschină, rușinoasă. Și altceva. Sentimentul că ei toți îl înconjoară cu o atenție pe care n-o merită. Nu că-l tratează ca pe un bolnav ; mai curînd ca pe un școlar neascultător. Și încă altceva. Că s-au solidarizat. Sau, mai exact, că Mefisto și el i-a solidarizat. Poate nu atît prin nedreptatea jignitoare care li s-a făcut, cît prin tomul acela izolat de istorie militară care a deblocat sistemul lor de comunicare cu lumea. Sau a creat un sistem de comunicare cu lumea. Nu-l interesează reportajul acela modern despre o bătălie de acum patru veacuri. Îl interesează solidaritatea lor față de ideea unei asemenea cărți. Încrederea lor că el ar putea scrie o asemenea carte, cu implicații pe care le întrezărise doar foarte vag. Faptul că Sara dăduse semnalul, atrăgînd atenția. Că Augusta se putuse obiectiviza, atît cît se poate obiectiviza Augusta. Că acest bărbat ciudat, cu o masivitate izvorîtă din interior, nu una fizică, poate să comunice atît de firesc cu fostul amant al soției lui, impunîndu-i acea francheță care-l absolvă de orice ipocrizie. A iubit-o nebunește pe Augusta, a regretat-o și brusc, la Prislop, a uitat-o. Ca și cînd n-ar fi fost. Reîntîlnirea de astă seară ? Ciudat ! Un fel de iritare produsă de o soră zărghită, care-ți pisează nervii ; dar pe care o iubești frățește, așa cum este. O alternanță sufocantă de imagini, un film haotic, după masa de vară cînd a plecat el călare la conacul doamnei Fulea, dolia, Augusta aceea îndepărtată, fără nici o legătură cu Augusta trupeșă căreia

Valentina îi explică ceva în faţa pînzei aceleia lamentabile intitulată „Constructori“ şi el surprinde privirea maliţioasă a Augustei ; Augusta din rezerva Spitalului Militar, ori din odăiţa domnişoarei Fifi, un abur vag, îndepărtat, nimic care să ultragieze seninătatea doctorului şi ce naiba, ei s-au iubit pînă la uitare de sine, cum se poate ? Ce nu înţelege el ? Există cumva două Auguste total deosebite : Augusta lui şi Augusta doctorului ?

— Lotul doi, spune Stamate Chiriac... Radule, doamna Valentina este o revelaţie. Ai înţeles „Constructori“ ? Ori „Zori la Plumbuita“ ? Pe ăsta distinsul îl cunoşti ? Marele Jean Broşteanu, băiatule. Corifeul artelor plastice. Academicul.

Lotul doi îşi face apariţia într-o ordine anumită care nu-i scapă lui Radu Vornicu. Se pare că nici doctorului, care schiţează un surîs ironic. Atunci irumpe în atelier Gigi Bercovici. Îşi tîrîie uşor piciorul stîng, părul din creştet parcă i s-a rărit, poartă un fulgarin ponosit. Se uită de jur împrejur clipind des, îşi ridică ochelarii, îi şterge cu batista, îl vede şi se precipită spre el şontîcăind.

— Radu, bătrîne ! Radu, băiatule !

Radu Vornicu se ridică brusc. Gigi Bercovici are o clipă de reţinere. Vornicu îl îmbrăţişează.

— Tot ovreu tîmpit am rămas, şopteşte Gigi... Credeam că te abţii de la efuziuni cu un fost puşcăriaş !

— Să nu te mai recunosc, Gigi ! Ai îmbătrînit.

— Am scăpat să mă facă ăia săpun, ca să mă otînjască...

Îl ameninţă cu degetul, un deget pătat de nicotină şi Vornicu ştie de ce-l ameninţă Gigi Bercovici care l-a rugat atunci să zboare cu el undeva spre Ţara Făgăduinţei.

— Salve doctore, spune Gigi... Ceva tare se găseşte măi la zugravul ăsta de faţade ?

Îşi scoate fulgarinul, îl aruncă pe speteaza canapelei şi se aşează greoi, cu nu oftat de uşurare.

— Dacă nu veneai, te căutam în bîrlogul tău din munţi, spune Gigi. Eşti uluitor Radu, ţi-am spus-o eu de-atunci, de cînd erai aviator.

7

Ca niciodată sesizează dureros mulțimea planurilor în care coexistă aproape simultan. Sau în care încearcă să coexiste, luptînd să se desprindă de sine. Încercînd să se rupă de plasa deasă țesută dintr-o serie de asociații născute din comentariile lineare ale doctorului Marius Ciocîltea, care în planul retinei, al vizualului, o ține pe Augusta de umăr, protector, și fiara de Augusta stă ascunsă sub pavăza acelui braț, aruncîndu-i din cînd în cînd priviri pline de ironie, adică bătîndu-și joc nu de el, ci de tovarășul Jean Broșteanu care ține o alocuțiune foarte sobră, după cum toată lumea a devenit brusc sobră la intrarea aproape solemnă a „lotului numărul trei" cum purtase vorba Stamate Chiriac. În acel plan al retinei (descompune clipa, ori momentul în părțile lor componente, urmărind, nu se știe de ce, fiecare componentă după natura ei senzorială, o experiență spontană care-i dezarticulează antrenamentul de a încorpora global clipa, ori momentul, cu mirosurile, culorile, sunetele, lumina, materialitatea lor), deci, în acel plan al retinei există Valentina lîngă el, în stînga ei Stamate Chiriac, livid, în dreapta lui, Gigi și ei, adică Șurub, Mizantropul și ușor izolat, înțepenit hieratic, Strategul, în civil. Există grupul Rasputin, pitoresc, băieți și fete, studenți în pulovere țesute în casă, pantofi scîlciați, fete cu fulare sau șaluri, încercînd să dea o notă de extravaganță rochiilor ponosite, apoi un spațiu gol, marcînd distanța socială, după care spațiu se află Maestrul, solemn, în fața tabloului „Hidrocentrala", alt spațiu gol, apoi vorbitorul, lîngă el Andi Ciucă și izolată, o jună, poate liceeană, zveltă, cu o față de păpușă din porțelan, ochi foarte albaștri, care-și privește cu adorație tatăl, pe tovarășul Jean Broșteanu, vorbitorul. Andi Ciucă își ține ochii închiși și mîinile cu degete boante încrucișate la piept. După alt spațiu gol, perechi, cîteva femei singure, tablourile agățate pe cele două panouri, pînză de sac bătută pe rame de lemn și, cocoțat pe o scară de bibliotecă, un tînăr de culoarea lămîiei care mînuie un reflector, plimbîndu-i lumina pe tablourile Valentinei Patricia Șerbu. Olfactiv, momentul este neplăcut. Nu are nimic din autenticitatea momentelor

Prislop. Există şi aici o autenticitate, aceea a pozei, nu face priză şi de aceea încearcă să selecteze, să compartimenteze, să reaşeze, în virtutea altor centre de atracţie. Olfactiv, mirosuri de trupuri încinse, un fel de odori de cazarmă venind de la studenţi, o undă de colonie venind de la cele patru femei şi poate de la femeia-cal cunoscută la magazinul Fondului plastic şi de tutun prost de la Gigi. Pe urmă mirosul de atelier. Vopseluri. Îmbîcseală. Rame de lemn abia trase la rindea şi zgomotele. Tusea seacă a femeii-cal. Mormăitul lui Rasputin. Scîrţîitul duşumelei. Desigur, glasul vorbitorului. Apoi mîna fierbinte şi umedă a Valentinei care-i frămîntă mîna, unghiile ascuţite care i se înfig în dosul palmei, şoapta lui Gigi : „un panglicar, un şnapan intelectual, un hipnotizator de cobre, nu-l asculta, te viciază, te otrăveşte, nu-l crede, nici el nu se crede".

Vornicu se înspăimîntă. Simţurile lui, binecuvîntatele lui simţuri coordonate perfect, reglîndu-se automat, lucrînd armonios, au intrat într-o vădită stare de anarhie, revendicîndu-şi fiecare, dacă nu supremaţia, măcar autonomia. Pe urmă apariţia asta a perspectivei, dincolo de perspectiva imediată. Nevoia de a hărăzi celor din jur nu numai perspectiva care-i conţine, pe care ei înşişi şi-o creează sau care le-a fost creată ; dar nevoia de a le completa fizionomiile cu biografii, de a le hărăzi un trecut care să-i justifice. „Am înnebunit" îşi spune. „M-a înnebunit doctorul cu Călugărenii lui, cu viziunea lui cînd panoramică, cînd în plan apropiat ; m-a înnebunit Andi Ciucă — limba aceea unică în care să se topească specificitatea popoarelor — mă înnebuneşte Jean Broşteanu. Strategul e rece, distant, nu mai este Strategul, probabil la Academie trebuie să fie academic, să n-aibă legături cu ofiţeri deblocaţi, să-şi demonstreze ataşamentul prin ruperea de trecut. Fabulez. Ceva nu este în regulă. Am sărit prea brusc din carlingă în Prislop, din Prislop în „Marxismul şi problemele lingvisticii" şi din problemele lingvisticii în „relaţia dialectică dintre conţinut şi formă" cum spune maestrul Jean Broşteanu. „Băieţaş, comenzile la mijloc şi rămîi normal." Scoate un fel de nechezat, cri un mormăit, Valentina îi strînge mîna, îi zîmbeşte crispat şi el ar vrea să fie la Prislop şi Ruja să-l întrebe : „dacă-i zăuită o nu-i zăuită şi dacă el !"... Ruja nu-l mai poate întreba nimic. El s-a refuzat singurului

univers care l-ar fi readus la sine : aviația. L-ar fi readus la sine, repetîndu-l didactic pînă la monotonie și plagiat. S-a refuzat, se află în *no man's land*, se fabrică pe sine, se adună în sine, există mai evident în *Caietele lui Herodot*, în sutele lui de fișe și în cele cîteva întrebări : relația lui cu pămîntul sau aventura sesiei, a proprietății funciare, relația lui cu cultura, relația lui cu istoria, interrelația acestora toate cu revoluția.

*

— Tovarășe și tovarăși, spune Jean Broșteanu, despre felul în care maestrul Panait Udriște mînuiește desenul și culoarea pentru a reliefa și potența și explicita dacă vreți valorile conținutului, dînd o ripostă mortală formalismului și estetismului reacționar burghez, — nu este cazul să stăruim asupra curentelor decadente, demente, descompuse care bîntuie cu furie Occidentul. Deci maestrul Panait Udriște...

— Cheie a tezaurului celest, spune Rasputin... Ave ție!

Jean Broșteanu rămîne o clipă într-o tăcere marțială.

— Iar s-a îmbătat, suspină Augusta, transfigurată la auzul elogiului făcut maestrului Panait Udriște.

— Licheaua, șușotește Gigi Bercovici... Necroforul. A făcut avere, cumpărînd pe nimic valorile „foștilor"... Auzi, Radu, chestia aia cu cartea este șansa ta și aici Sara n-a greșit. Nici măcar cînd l-a acceptat pe Simonis n-a greșit... Deocamdată... Să termine gargaragiul, că am un mesaj pentru tine. Vezi că sînt cîteva „urechi lungi"... Din Insula Paștelui, măi.

— Spuneam că maestrul ne prezintă în astă seară un nou talent ieșit din masa celor ce muncesc și aici, fie-mi iertată paranteza, elogiul meu adus harului său de cap de școală, generozității cu care se dăruiește celor ce bat timid la ușile artei, înțelegînd că astăzi arta nu mai este apanagiul unor privilegiați și nici distracția burtăverzimii, ci aparține poporului, deci, permiteți-mi ca în acest sens, elogiul meu tovărășesc să fie plenar. Avem nevoie de artiști devotați poporului, neviciați de curentele decadente cărora, unii, din păcate, le-au plătit tribut greu.

— Să trăiască Fondul plastic și stipendiații săi, spune Rasputin... Ave lui !

Andi Ciucă iese din meditație. Își fixează privirea opacă asupra lui Rasputin.

— Tovarășul Butunaru, ți-ai luat un angajament la ultima plenară ! spune.

— Vai mie, păcătosul. Tac și-mi fac în gînd autocritica.

— Ieșită din popor, cu o sensibilitate deosebită pentru ipostazele creatoare ale muncii, pictura tovarășei Valentina Patricia Șerbu...

Aici, maestrul Jean Broșteanu face un fel de reverență, întorcîndu-și fața frumoasă, bronzată spre Valentina, care tresare, își aruncă coama blondă pe spate, se unduiește, Jean Broșteanu are ochi albaștri, un albastru tăios, distant, cercetător, un costum impecabil, tăiat după moda anilor '45—'46 ; albăstrui, este înalt, o trece pe Valentina printr-o privire de cunoscător, domnișoara din apropierea lui aplaudă timid, Vornicu se ulcerează, își simte cu un fel de acreală gaura din talpa pantofului, cu toate că și-a meșterit un brant decupat dintr-o copertă de dosar și își spune că, hotărît, lumea din jur constituie o enigmă ciudată, care trebuie descifrată cu răbdare și că, situația lui echivocă nu-i dă nici o libertate față de lumea care-l înconjoară, dacă nu iese din rigiditatea lui numai pe jumătate profesională, cealaltă jumătate datorîndu-se costumului rezultat din întoarcerea pe dos a fostei lui uniforme gris-fer și a găurii din talpă, obturată cu o bucată de carton care, lipsită de umor s-a încrețit și-i sîcîie pielea. Pe urmă este siguranța celor din jur, a celor cu care a plecat de la aceeași linie. Medici, ingineri, un Strateg cu aere academice, asta neînsemnînd că funcționînd la o Academie, chiar și militară, este și academician. Se pare că numai Gigi este un licențiat, licențiat, lucru care i-l apropie, cu atît mai mult cu cît băiatul pistruiat, cu părul roșu sîrmos și-a păstrat intacte umorul și disponibilitatea spre cleveteală. „Să punem la orizontală și să vedem pînă unde împinge maestrul Jean Broșteanu elogiile lui curtenitoare care, văz, îl indispun grav pe celălalt maestru. Și ce are comun arta cu Valentina Patricia Șerbu și dacă nu cumva cei doi încearcă s-o seducă pe Valentina Patricia Șerbu, amețind-o cu estetica realismului socialist. Uite dom'le că ești un artist ieșit din popor dacă ai pictat pisici, ai norocul să fii o femeie frumoasă și să posezi un bărbat «nima-n lume» cum ar zice Ruja". Vornicu își

spune că i-ar fi foarte ușor să curme elogiul domnului impunător, făcut cu neruşinare femeii, nu talentului ei, întrebîndu-l în ce constă valoarea pînzelor soției sale, întrebarea asta naivă dublată de o trezire la realitate a Valentinei, să accepte postul lui Chiriac, să-şi găsească timp pentru cartea aceea misterioasă care, ciudat, a început să-i umble febril prin minte, parcă prin vine, să-i pulseze în sînge, aiurea, fantezie ; îi este dor sălbatec de un concert, Augusta are dreptate, el s-a rupt prea brutal de mediul în care trăise şi care, oricum, dacă nu-l formase, pentru că s-a format singur, atunci măcar îl influențase.

— Cu delicatețe şi suavitate, nu lipsită de tuşe viguroase, chemînd fascinant spre misterul veşnicului feminin, pictura Valentinei Patricia Şerbu, împotriva stîngăciilor cuceritoare...

Radu Vornicu observă lucid cum Valentina, pălind ușor, îi lasă mîna şi scuturîndu-şi coama, pozează. Încearcă să-şi alcătuiască o poză „delicată, suavă, iradiind misterul veşnicului feminin printr-o stîngăcie cuceritoare." Simte fluidul privirii fixate de Augusta exact în tîmpla lui stîngă, îşi întoarce capul spre şerpoaica brună şi-i trage cu ochiul înainte ca vipera să-i arate iarăşi coarne sau urechi de măgar. Augusta, scorpia, iradiază. El nu este solidar cu Augusta, din loialitate pentru Valentina pe care o vede parcă pentru întîia oară în viață. O splendidă reclamă de star care nu-i spune absolut nimic. Un afiş-reclamă pentru un film de aventură ; ori de dragoste. Pe retină i se lipeşte afişul imens de pe blocul „Adriatica" : „Călăreața mascată şi armăsarul Dar Fur". Ella. Războiul. Cînd ? În ce memorie ? Brusc, dincolo de străina blondă cu forme pline, unduioase, vede chipul extaziat al lui Stamate Chiriac emanînd o adorație exaltată, aproape fanatică.

Este absurd, inuman şi pînă la urmă stupid să încurce viețile unor oameni care n-au avut altă vină decît că au crezut în el. În fermitatea, tăria şi loialitatea lui. Virează prin spatele Valentinei, lăsînd-o singură în cadrul care-i convine, lăsînd-o să se pună în valoare în rochia ei verde care-o îmbracă, avantajînd-o, pentru că, îşi dă seama, Valentina are o singură obsesie, felul în care „apare" în lume. La urma urmei nici nu ştie cine este Valentina. Îl copleşeşte o bucurie amăruie, un sentiment ciudat de

eliberare, dublat de o gelozie feroce, de dorința aprigă de a o zmulge de aici, din teritoriul acesta al tranzacțiilor amoroase, de a o duce acasă (rămîne stupefiat pentru că nu gîndește „acasă", ci își spune „la ea") și acolo, pervers și îndelung, să se bucure de toate harurile feminității ei împlinite.

Ce obicei idiot să necheze.

Glisează lîngă Stamate Chiriac, îi ia brațul și-i șoptește, scoțîndu-l vizibil din extaz :

— Stamate, am reflectat profund. Vreau să-ți vorbesc astă-seară.

Nu-și poate stăpîni voioșia cînd îl vede pe Stamate Chiriac căzînd din extaz într-un fel de apatie galbenă. „Prostul", își spune. „N-a înțeles nimic". Se desprinde, virează și aterizează între Șurub și Mizantropul.

— Băi Herodoate ești mare, mă, zice Șurub.

— Ca prinț consort, mormăie Mizantropul.

— Talentul lui, spune Șurub.

— Ăștia sînt pe jos. Gata să descalțe piciorușul veșnicului mister feminin și să-i sărute degețelele... Alea cu care... pictează.

— Mai stai pe-acasă...

— Lasă muntele pentru cerbii carpatini. Ăia adevărații.

— De cînd cu civilia, v-ați pierdut manierele, cisme bătrîne, spune Strategul în șoaptă, virînd să intre în formație. Neciopliților ! Jean Brosteanu, mă ? Un elogiu al lui Jean Broșteanu confirmă un nume, mitocanilor...

— Academicule !!

— Savantule !

— Mafaldo !

— Pînă una alta ascute-ți bă, Herodoate, brișca, dă-o pe gresie, că ăștia, hm, cum să mă exprim, spune Strategul....

— Are locul unu asigurat la expoziția de trofee cinegetice.

— Talentul lui. Singurul lui talent. Ce faci mă, alpinistule, speologule, arbustiferule.

— Coniferule...

— Tăiat-decompresat, băieți... Mă regăsesc.

Cei trei își pun arătătorul la tîmplă și rămîn cufundați în meditație.

— O skivivi, şopteşte Şurub.

— O skavava, răspund toţi patru, mormăit, dar nu atît de încet încît maestrul Jean Broşteanu să nu se întrerupă afectînd o pauză de sens şi celălalt maestru, gazda, să nu-i privească intrigat şi reprobator.

*

Panait Udrişte îi priveşte pe cei patru aviatori, sau foşti aviatori, sau dracu ştie ce sînt cu atît mai intrigat şi reprobator cu cît o rugase pe Val să nu invite lume din afară. Nu este popriu-zis un vernisaj oficial. Este un prevernisaj, invitaţiile intră într-un desen diplomatic, el vrea s-o lanseze, pentru asta trebuie cîştigate nişte bunăvoinţe, mai ales ale unuia sau altuia dintre criticii cei mai bine cotaţi, s-a gîndit la Jean Broşteanu care-i este obligat ; dar canalia marşază dincolo de aşteptări, hotărît, Val l-a înnebunit pe acest inveterat *coureur de bals* şi idiotul a scăpat caii în faţa lui Andi Ciucă, Leon n-a venit cu toate că „Hidrocentrala" a pictat-o la cererea lui, în timp record, este o cabală să-l izoleze pe Bătrînul, pe numărul unu rămas mereu la portret, refuzîndu-se „artei ca reflectare a realităţii". Andi Ciucă este în comitetul Fondului Plastic, asta înseamnă într-un fel totul, mai ales cînd Andi îi ştie pe degete perioada „pariziană", a „picturii decadente" şi-atunci ? Femeia asta posedă al nu ştiu cîtelea simţ, este o maestră a seducţiei cu aerul ei inocent şi interiorizat, emană voluptatea prin fiecare mişcare, ţîşneşte voluptatea din trupul ei zeiesc, Udrişte simte că dacă acum s-ar întoarce la perioada *Fauves,* mai exact la vremea cînd nudurile lui nu erau cu nimic mai prejos decît nudurile lui Jean Puy ; ar da tot ce poate, ar ajunge pe culme. Diversele modele sau candidate la „modele", studente neîmplinite, ori cuconiţe suferind de spleen, unele nostime, dar toate în afara acestui eros păgîn, dement, sugerat de Val. În afara miilor de delicii sugerate de trupul care pare încarnarea feminităţii şi a voluptăţii. Panait Udrişte ştie că a ajuns la limită. După perioada „pariziană", cînd din lehamite se introvertise ; după reîntoarcerea în ţară cînd Răşinaru îl atrăsese în grupul lor de protestatari, după ce devenise stegarul realismului-socialist şi maestru emerit al artei, o cunoscuse pe Adela şi, spre stupefacţia lui, exerciţiul lui

amoros dăduse faliment. A fost în pragul sinuciderii. Şi iată că destinul i-a scos-o în cale pe Val. Femeia-obsesie. Femeia-voluptate. Femeia-sumă. Nopţile au devenit coşmare lungi şi sfîşietoare. Fără s-o fi îmbrăţişat niciodată (o încercare ratată din frica lui de el însuşi), fără s-o fi văzut altfel decît îmbrăcată, nudul ei superb îi bîntuie nopţile, cu o tiranie absolută. Ar picta-o (a şi încercat, a şi pictat-o, înconjurată de perne uriaşe, de draperii somptuoase, altă dată în luxuria unei vegetaţii tropicale, rîvnită de monştri imaginari cu falusuri gigant) ar picta-o, iubind-o. Revenind la el însuşi cel dinainte. O aşteaptă cu vazele pline de flori, arde mirodenii transformînd atelierul într-un templu dedicat lui Cotis, estompează lumina, s-a ruinat cumpărînd covoarele de Buhara ale doamnei Fulea, pe care le risipeşte savant cînd vine ea la atelier şi ea vine la braţ cu Şurub (nume ridicol, îşi bate joc de el) ; ori cu ei amîndoi, Şurub şi Mizantropul ; ori, cînd nu vine cu ei, are o privire de gheaţă ; ori nu vine şi vrea „la peisaj" şi atunci el trebuie să scoată „Opel"-ul şi să încarce toată marfa, a crezut că are un bărbat predestinat să fie *cocu*, apoi a văzut mutra tipului care-i este profund antipatic, nu pentru că se bucură de tot ce Val îi refuză, nu pentru că simpla lui prezenţă îl umileşte şi-l anihilează ; îl urăşte pentru superba lui inconştienţă. Cum poate exista departe de Val ? Este perfect conştient că „pictura" lui descinde din articolele de ziar fără ca asta să însemne o atrofiere a mijloacelor, a tehnicii. Dimpotrivă. Poate spune că exerciţiul l-a maturizat. Că abia acum este în posesia propriului său meşteşug. Oricum şi oricîtă elocinţă depune Jean Broşteanu, nu are nici o şansă. Panait Udrişte urmăreşte mahmur cum bărbatul acela imposibil, aviatorul, ori contabilul, ori ce naiba este, vine la Val cu tot grupul, cum, cu un gest care-l ucide îi cuprinde mijlocul şi atunci Val (Panait Udrişte asudă abundent, îşi simte inima, ce stupid, să-ţi simţi inima) are un gest indefinibil, de parcă s-ar abandona bărbatului ei cu violenţă, lipsită de orice pudoare şi actul posesiunii s-ar produce acolo, în mod public. A fost un idiot. În plus i-a cedat lui Jean Broşteanu trei piese Louis XV, în care predomină *rocaille*-ul, îi pare rău de oglinda în rama căreia erau încrustate plăci de porţelan de Sèvres, piesă care vernisată inteligent, costă o avere. Panait Udrişte

își spune că și-a ratat seara. Și-o imaginase altfel. Alcovul din spatele panoului cu tractoare, încă necunoscut de Val, plin de covoare și perne, cu cel mai bune nuduri ale lui, din perioada „Puy", cu mari oglinzi venețiene în care se răsfrînge interiorul, cu lampionul chinezesc, cu buhurdarurile din aramă bătută pentru ars mirodenii, va rămîne și în noaptea asta pustiu.

Ascultă iritat sfîrșitul peroraței nesăratului Jean Broșteanu care echivalează cu o declarație de dragoste, publică :

— Așa cum spuneam, stimate tovarășe și tovarăși, arta aparent naivă, stîngace, în care perspectiva se anulează ca într-un joc capricios de copil, în care planurile, siluetele, culorile izvorăsc dintr-un instinct mirific, acela al femeii exultînd bucuria unei senzualități debordante, senzualitate care dă strălucire culorii, poezie peisajelor, calinitate și feminitate portretelor ; deci, această artă, nu mai apare stîngace, vine să se înscrie cu majusculă în curentul fertil al realismului-socialist, deschis astăzi tuturor talentelor oprimate în trecut. Permiteți Valentina Patricia Șerbu să-ți omagiez talentul, depunînd un sărut pe mîna ta plină de har.

* * *

— Fii liberă Valentina și gustă-ți succesul, spune Vornicu, își caută un surîs corespunzător mărinimiei, nu-l găsește, Valentina îl sărută pe colțul gurii și strigă :
— Dana, Dana. Stamate, tu Viorica, fetelor...

— Doamnă Valentina Patricia Șerbu, dați-mi voie să stau lîngă dumneavoastră în seara asta, spune liceana cu ochi albaștri puri, ea însăși lujer pur, fecioară-trestie,
— sînt fiica lui Jean Broșteanu, Tereza Broșteanu.

— Ești un bibelou, Tereza. Să ți-l prezint pe soțul meu. Acum s-o ștergem și să fim gazde.

— A fost un triumf, spune cu glas plăcut de alt, domnișoara Tereza Broșteanu care l-a privit candid în lumini și nu s-ar putea spune că a rămas indiferent, Valentina o ia pe tînără de mijloc și făcîndu-le o bezea pleacă spre grupul Andi-Broșteanu-Maestrul, grup în jurul căruia fac gardă Rasputin-Butunaru și stolul de studenți și studente. Băiatul cocoțat pe scara de biblio-

tecă coboară, agață reflectorul într-un stativ, stinge lumina candelabrului, lăsînd aprinse numai patru aplice din care curge o lumină vag verzuie, difuză.

— Dana, ți-l prezint pe Herodot... Soția mea ! Asta-i bună... Am semnat undeva că rămîn celibatar pe viață, se-ntreabă Șurub, ca și cînd cineva i-ar fi contestat dreptul de a se însura.

— Viorica, ți-l prezint pe Herodot... Soția mea ! Singurul bărbat adevărat a rămas Mizantropul, spune Strategul. Unde-ți este bibilica, Mizantroape ? Aștia doi preferă amorul liber pînă o să dea morala proletară peste ei.

— Lăsați-mă încet, spune Vornicu și încearcă să se reculeagă. Cum adică Dana ? Cum adică Viorica ? Ce-i aia bibilica ?

— Te asigur, o ființă șic, spune o femeie mărunțică, un fel de replică în miniatură a Valentinei, perfect proporționată, brunetă parcă ostentativ, tip de creolă, frumusețe exotică, ochi de păcură strălucitori.

— Herodoate ești cel mai serios dintre ei. Pentru tine sînt Gitana. Pentru ei, mi-e indiferent. Miz (probabil o prescurtare de la Mizantrop), plec la Valentina. Mă interesează tipul care-a vorbit.

Mizantropul ridică din umeri.

— Reculege-te, spune Dana Ștefănescu.

— Vezi să nu intri în limită de viteză, spune Viorica Gheorghiu.

Ștefănescu pentru Șurub. Gheorghiu pentru Strateg. Imposibil. Trebuie să se obișnuiască.

— Ți-ai revenit, băiețaș ? Faci mutră de Haplea... Dana ! Arată-te și din profil.

— Vezi că mizeria aia într-o mie de pagini a venit pentru referatul științific la noi. I-am dat-o generalului Cristescu. Este în afară. Tobă de carte ; dar nu semnează nimic în afara statului de plată al soldei. Manevrez s-o obțină un colectiv de la catedra mea.

— Zi-ne băiețaș, cam ce-ai păstorit tu prin pășunile alpine cu atîta pasiune, de ți-ai abandonat artista la Capitală și ne-ai făcut pe noi comisionari și însoțitori de divă blondă și ne duci la divorț, că ne ies vorbe în tîrg și-acum, tăiat decompresat, a venit vremea să te potolești. Treaba ta că nu vrei să fii profesor de istorie, fie vorba între noi, auzi Dana, are ăsta mutră de profesor ?

— De dans, mormăie Mizantropul. De dans !

— Nu-i asculta, spune Dana. Sînt geloşi.

— Chiar, spune Strategul. Noi cînd dracului vorbim serios ? Radu, au venit şi la mine după referinţe. Pentru reîncadrare ? Ce faci ?

— Renunţ.

— Eşti nebun ! Era singura ta chemare. Şi Belcotă ?

— La canal. Ori altundeva.

Strategul se uită la ceas.

— Viorica... Am fost. L-am văzut... Uite cartea mea de vizită. Mi-am aruncat ochii pe volum. Ne depăşeşte. Tu cu generalul tău ştiţi mai multă istorie militară decît îmi imaginam, că de aia eşti Herodot. Sînt acolo nişte lucruri care pot fi interpretate. Oricum, este o muncă gigantică. Dacă te reactivezi, gîndeşte-te bine, faci Academia şi cu licenţa ta în istorie, cu volumul ăla mamut, rămîi sigur la catedră. Este altceva decît să vîri în capul nubilelor anul morţii lui vodă Lăcustă... Mergem, Viorica... Vreau să-l invit pe Jean Broşteanu la Academie, să ne vorbească despre marii batalişti. Grigorescu, D. Stoica, Vereşceaghin. Ne interesează şi Paul Atanasiu... Belcotă ? Păcat.

Strategul este evident mai puţin Strategul de atunci, din combinezonul de zbor, din carlingă, de pe aerodrom, are un fel de marţialitate militară pe care n-o avea. Vornicu simte distanţa, răceala, dincolo de cozeria tip „Albatros". Soţia lui este oarecare. Şatenă, calină, cu gene mari, rimelate, coafată cu pedanterie. Strategul poartă costumul civil gri închis cu distincţie, are pantofi negri lustruiţi perfect, este bărbierit proaspăt, Vornicu invidiază talpa groasă, solidă a pantofilor purtaţi de Strateg, vine Augusta care-l ia de braţ cu un fel de ostentaţie.

— Tovarăşa Gheorghiu ! Mă bucur că te văd, tovarăşa Gheorghiu !

Chipul soţiei Strategului se deschide într-un zîmbet larg.

— Ah ! Tovarăşa Ciocîltea ! Să vi-l prezint pe soţul meu.

— Strategul ! spune Augusta.

— Locotenent-colonelul Gheorghiu. Deci, nu ne-aţi uitat tovarăşa Ciocîltea !

— Salut Şurub ! Soţia ? Pentru voi sînt Augusta. Vornicu o simte pe Augusta manevrînd. Face eforturi să rămînă în clipă. În clipa asta atît de fecundă în sugestii, revelatoare, densă care-i dezvăluie o altă realitate decît realitatea lor de pe aerodrom, au trecut ani, un timp interior incomensurabil, un timp social dramatic, un timp istoric de răsturnări, de seisme şi cataclisme sociale sau individuale. Şurub este inginerul Dan Ştefănescu, Mizantropul se pare a rămas tot Mizantropul, cu toate că şi el este inginer, apoi Gitana, apoi Dana ; cel mai Alexandru Gheorghiu şi mai locotenent-colonel i se pare Strategul. Adică i se pare că Strategul a migrat cel mai complet din porecla şi statutul de aerodrom în noua lui condiţie socială, locotenent-colonel. Şef de catedră, dacă a înţeles bine. Carieră de excepţie. Şi el ? El a observat cum s-a crispat tovarăşul locotenent-colonel cînd au vorbit de Belcotă şi cum s-a luminat cînd Augusta l-a luat de braţ. Stabileşte rapid relaţia Augusta-Viorica Gheorghiu, se pare instructoare de pionieri, sau directoare adjunctă, sau altceva cu U.T.M.-ul la un liceu, nu înţelege, este atent la reacţiile ex-Strategului care nu-şi mai consultă bravul cronometru „Universal-Génève" cu aer grav, de om foarte ocupat, ascultînd-o pe Augusta care o întreabă pe soţia lui dacă acolo, la liceu, s-a organizat expoziţia aceea de carte şi Viorica Gheorghiu răspunde ceva, nu-l mai interesează, îl interesează acum noul ton al ex-Strategului (moare ceva în mine, îşi spune. Moare şi-mi vine să urlu) care-i spune bonom. (Dintr-odată bonom).

— Auzi, Radu, mi-a zis Dan de postul acela la tovarăşul Chiriac. Este excelent. Dinamic, de teren, de organizare ; dacă nu vrei să te reactivezi, înţeleg, eşti căpitan, trebuie să parcurgi ierarhia, de fapt ar fi trebuit să comanzi o divizie de vînătoare, ştii, ne pregătim să primim avioane reactive, o minune ! Eu nu mai zbor, am mai făcut un timp antrenament, dar munca la catedră, sarcinile politice (lui Vornicu i se pare că ex-Strategul vorbeşte pentru Augusta). Îşi aduce aminte că Marius Ciocîltea i-a spus că Augusta este în Comitetul Central al U.T.M.-ului. Cum, tovarăşa Ciocîltea ? Aşa i-au spus Augustei ! Tovarăşa Ciocîltea. O priveşte halucinat pe tovarăşa Ciocîltea şi iarăşi nu se regăseşte. În ce lume a intrat ? Unde s-a frînt lumea lui dinainte

de Prislop ? Sau ce s-a-ntîmplat cu lumea lui ? Cu lumile lui. A rămas numai el credincios lui însuşi şi ceilalţi s-au schimbat pînă la a nu mai fi ei ? Au rămas ei fideli celor de-atunci şi s-a schimbat el pînă la a nu se mai recunoaşte ? Începe să-l plictisească glasul didactic-autoritar al ex-Strategului.

— Rămîi în Bucureşti să putem colabora. Volumul...

— Tovarăşul Cornel Bunescu are o părere excelentă despre volumul lui Herodot, spune Augusta, Vornicu îi înţelege jocul, diavoliţa ştie perfect o lecţie la care el rămîne mereu repetent, pentru că, pur şi simplu n-o înţelege. Sau, înţelege fulgerător, acum, toate lecţiile ţinute odinioară de Augusta şi se înspăimîntă, pentru că Augusta era abia o studentă şi iată că ştia despre noua lume atunci abia în facere, mai mult decît ştie el astăzi şi de aceea îl pintenase şi-l implorase să vină la realitate pînă nu se fac jocurile şi nu se ocupă scaunele de la masă, măcar de la masa din antreu, dacă scaunele de la masa naşilor sînt ocupate de miri şi de rubedenii.

— Poate că tovarăşul Bunescu ne întăreşte cu un referat, cu o recomandare, spune grav-vesel ex-Strategul.

Vornicu înţelege dansul pe sîrmă al ex-Strategului, spaima lui de a face un referat pentru volumul unui ofiţer deblocat ; dorinţa lui de a-l ajuta, dar „în colectiv", sprijinit, iată şi de un referat adiacent ; ori de o recomandare a tovarăşului Cornel Bunescu.

8

— Eclipsează-te, îi spune foarte calm Vornicu lui Cons. Fotache pe obrazul căruia stăruie vizibil urma palmei trasă de Valentina, fără măcar să simtă la rîndul lui nevoia de a-i aplica idiotului alte două palme în chip de concluzie. Cons. Fotache, cu o promoţie în urma lor, apăruse neaşteptat în atelier tocmai cînd Andi Ciucă ţinea o dizertaţie în cerc restrîns, pe o temă dacă nu stranie, măcar şocantă în împrejurarea prezentă. Pornise de la un citat din *Antidühring* de Engels : *Revoluţia socialistă înseamnă saltul umanităţii din regnul nece-*

sității în regnul libertății, omul se căznea vizibil să aducă la citat cazurile celor doi expozanți, maestrul Panait Udriște și „tovarășa" (accentuase vizibil pe „tovarășa") Valentina, simplu Valentina, evadînd apoi în spațiul cunoscut lui Vornicu de la discuția asupra cărții : „universalitatea mijloacelor de expresie, condiție obiectivă a unei arte a viitorului internaționalist", lăudînd muzica și artele plastice ca fiind deschizătoare de drum încă de la constituirea statutului lor specific și printr-un salt spectaculos revenise la inconvenientele limbilor, „locale", dușmanul numărul unu al viitorului internaționalist. Tocmai citase ceva din *Marxismul și problema națională* cînd Stamate Chiriac l-a tras deoparte să-l ducă la Cons. Fotache care perora și gesticula înfipt în fața Mizantropului. Vornicu a căzut pe replica Mizantropului.

— Bă, Cons., cred că ești cea mai mare lichea pe care a suportat-o aviația română de la Vlaicu pînă te-au mirosit ăștia și te-au dat afară. Marș de-aici, că la mine nu ține... Herodoate ! Fii atent ! Ăsta e șef de lot și domn' Stamate vrea să te fericească acolo... Ți-l las ! Salut...

Mizantropul le-a întors spatele. Cons. mic, crăcănat, cu chelia mai pronunțată decît acum cîțiva ani și-a mușcat buzele subțiri, abia o dungă, rîzînd strîmb :

— Nu v-ați schimbat deloc, măi, ăștia din Albatros ! Mi-a spus tovarășul Chiriac de povestea ta. Am un loc excelent. Organizarea producției. Dacă te ții de treabă cîștigi bănet, mă ! Bănet ! Ce zici ?

Vornicu a simțit cum îi îngheață șira spinării. Adică cum i se îmbățoșează, cum pielea i se face scoarță și cum i se urcă pe mutră expresia aceea grețoasă, distantă și respingătoare, expresia-armură care-l izolează de asalturile vulgare, de balcanismul ăsta jovial și pupăcios și zgomotos, cu atît mai țeapănă cu cît relațiile lui cu Fotache n-au depășit niciodată convențiile regulamentare, omul fiindu-i antipatic încă de la prezentarea la Grup ; ori poate din Ș. O. Av. unde avea prostul obicei să întocmească liste cu camarazii de an care săvîrșeau „abateri disciplinare" în lipsa ofițerilor instructori. Pe urmă se întîmplase chestiunea aceea peste care trecuse superficial atunci, în preziua lui 23 August 1944, cînd îl luase Mefisto la M. St. M. și el centralizase o mie de note telefonice și o mie de informații și cînd primise un

telefon de la Pipera și alt telefon de la un căpitan de antiaeriană care anunțau că un avion românesc de tip *Nardy* aterizase la nemți, pe Otopeni. A abuzat atunci de situația în care se găsea, aflînd numele pilotului : sublocotenentul Cons. Fotache. Omul venise după solda băieților, aterizase pe Otopeni și rămăsese un fel de ostatec personal al generalului locotenent Gerstenberg, comandantul Luftwaffei în România și al forțelor germane de șoc menite de Hitler să lichideze noul guvern. Ceea ce l-a mirat a fost că Gerstenberg nu și-a luat ostatecul cu el. Cons. s-a prezentat la Grup după ce bătălia pentru București se terminase și evenimentele se precizaseră. Violent, tipul făcea apologia Luftwaffei, acuza de trădare, ceea ce nu l-a împiedicat să-și reia locul în formație pînă la sfîrșitul războiului. Avusese cîteva aventuri galante ratate, îi plăceau femeile opulente, totdeauna mai înalte decît el, lucru care stîrnea hazul, una din ele, un fel de matroană respectabilă făcuse o vizită la Flotilă prin '45, reclamîndu-l pentru insistență, comandantul avusese umorul să-l cheme în prezența doamnei planturoase căreia abia îi ajungea la bărbie, se pare că doamna spusese : „uitați-vă la amorez, domnule comandant, chiar dacă aș fi dispusă să fac amor extraconjugal, ce naiba, sînt atîția bărbați adevărați pe lume", rîsese tare, amuzată, și comandantul o condusese curtenitor pînă la Fordul '38 cu care venise, pilotîndu-l singură...

...Valentina îl strigase tare: „Radu", era după sistemul acela de paravane, Stamate Chiriac se precipitase, Valentina ținea în mînă tremurîndă ibricul gol, un ibric imens, intrase și fecioara aceea cu ochi albaștri, Tereza Broșteanu, Valentina izbucnise în plîns, scîncise : „chelbosu ăsta neterminat se ține după mine de la Buzău", Cons. Fotache își ștergea chelia, era vizibil, Valentina îi vărsase apa de cafea, ori de ceai în cap și cînd l-a văzut intrînd, i-a tras o palmă lui Cons. cu o putere și o siguranță care dovedeau un antrenament susținut.

— Scuză-mă ! spune foarte calm, tipul. N-am știut că doamna a rămas la aviație.

— Eclipsează-te !

— Ești un mizerabil, scrîșnește „patronul", Stamate Chiriac care se-nfige în Cons. Fotache și-l împinge cu pieptul... Afară, mizerabile. Afară, stîrpitură.

— Vezi să nu te las lat, excrocule, spune Cons... Bă Vornicu, scuze, n-am ştiut exact... Pe tine să nu te prind pe şantier, că-ţi cade o cărămidă-n bilă. Ura !

Vornicu are sentimentul că este stupid şi inutil.

— La Buzău i-am turnat pe chelie o cratiţă cu musaca, spune Valentina... Radu. Te-ai albit. O secătură. Îl ştiu din liceu. Tereza, unde naiba este cafeaua ? Repede ! Tovarăşul Ciucă vorbeşte. Este cel mai mare cîştig al serii. Pentru tatăl tău Tereza. Mulţumesc domnule Chiriac. Eşti întotdeauna acolo unde este nevoie de dumneata. Auzi Radu ?

N-o recunoaşte pe Valentina. Nu ştie, n-a băgat de seamă cînd a trecut Valentina de la lacrămi la tonul degajat, aproape vesel. Nu este stăpîn pe nici una din reacţiile Valentinei. N-a făcut niciodată efortul să aprecieze lumea din interiorul Valentinei. Sau să se substituie Valentinei. Nu ştie nimic despre Valentina. Cîndva, seara asta trebuie să se sfîrşească. Ce are Andi Ciucă cu „problema naţională" ? În ce mod şi cum şi de ce îl preocupă pe „referent" atît de vizibil „problema naţională" ? ! Stamate Chiriac îi explică lui şi Valentinei şi Terezei că l-a invitat pe Fotache, pe „imbecil", „iertaţi-mă doamnă, dar l-am invitat pentru Radu, mi-am zis că va lucra mai uşor cu Fotache, este inginer constructor, oricum, Şurub este..."

— Zi-mi Valentina ! Radu este de acord să-mi zici Valentina ! Hai băieţi, ştergeţi-o ! Mă bucur c-a fost fără martori !

De după paravan se aud acordurile languroase ale unui tango.

— *„Adios muchachos"*, şopteşte Valentina. Radu, dansăm !

*

Cîndva, seara asta trebuie să se sfîrşească, îşi spune, cu toate că Valentina încearcă să-l seducă ; ori îl seduce de-a binelea pentru că dansează tangoul cu o uitare de sine studiată, se lipeşte de el, îl priveşte pe sub genele lungi, rimelate, îi zîmbeşte tandru, cochet, apoi îşi culcă obrazul pe umărul lui şi el îi simte trupul împlinit iradiind o chemare sălbatecă, fiecare mişcare prelungă a coapselor este o luare în posesie, Vornicu are o clipă de vertij, oscilează între luciditate şi tentaţia de a se aban-

dona ritmului leneş, senzual, valului de senzualitate emanat de Valentina, o simte toată, are revelaţia trupului ei minunat, pietros, se deşteaptă ca dintr-un somn al simţurilor, Valentina îi plimbă degetele pe ceafă şi Vornicu are o reacţie inversă, o trezire din beţia dulce a abandonului, o revenire bruscă la luciditate. Ştie exact că Valentina face o demonstraţie. Augustei. Maestrului. Celuilalt maestru, Jean Broşteanu. O demonstraţie răspuns. „El este iubitul meu, lui îi aparţin, el mi-este stăpîn", spune trupul Valentinei pe care-l înlănţuie tandru, cu recunoştinţă, pentru că, abia acum înţelege ce-a vrut să spună Augusta prin acel „Valentina ţine steagul sus", sau de ce îi tot remorchează Valentina pe cei doi, pe Şurub, ori pe Mizantrop, de ce caută să fie mereu însoţită de cei apropiaţi lui, de ce-o frecventează pe doamna Elena şi casa lui Mefisto. Se simte meschin, josnic, nemeritînd fidelitatea ei, pentru că, în chiar clipa asta cînd ea se mărturiseşte public spre a se apăra, el o trădează. El se rupe de atelierul care nu-i spune nimic, se rupe de atmosfera asta ceţoasă, dubitativă, se rupe de teoriile lui Andi Ciucă şi de discursul-declaraţie al lui Jean Broşteanu, de propunerile lui Stamate Chiriac, într-un fel se rupe chiar de „Istoria Armatei Române" volumul IV şi se vrea la B. La atelierul acela mecanic unde lucrează Maria Pava. Să iasă singur, seara, pe malul bălţii. Să audă susurul vîntului în stuf. Să audă răţoii pregătindu-se pentru zborul de seară. Să simtă aromele grele ale porumbiştilor. Să-şi retrăiască adolescenţa. Să retrăiască noaptea aceea cumplită cînd Pill Bassmann a strîns ostatecii şi el travestit în şvăboaică...

O caută pe Augusta din priviri, cu riscul de a primi duşul privirii ei batjocoritoare. În atelier pluteşte o lumină difuză, albăstruie, constată că lumea s-a împuţinat, dansează cîteva perechi de tineri, „Albatrosul" s-a eclipsat. Augusta cu Marius al ei nu mai sînt, doar Stamate Chiriac stă posac lîngă Maestru şi amîndoi par atît de îndepărtaţi unul de altul, încît Radu Vornicu îşi dă seama că Valentina le-a ratat seara şi că el însuşi este străin şi inutil aici şi nu numai aici.

Îl vede pe Gigi Bercovici care bea cu Rasputin şi cînd alunecă pe lîngă canapeaua pe care cei doi se lăfăie, Gigi îi spune tare :

— Mîine trec pe la tine !... Am telefonul ! Te sun !

Apoi are senzaţia că vremea, timpul în cel mai exact înţeles al cuvîntului, îl striveşte, că stă să se prăbuşească peste el şi-n imaginea aceea confuză a unui timp-munte se amestecă figurile tragice ale celor din Prislop.

— Mulţumeşte-i gazdei şi să mergem acasă, îi şopteşte Valentinei.

Valentina se lipeşte de el. Îi susură la ureche :

— Bine, iubitule. Să mergem acasă.

9

Valentina doarme răzgîiată, zîmbind prin somn, înconjurată de aburul străveziu emanat de trupul destins, abur-aură cu aromă excitantă de dragoste. Cearceaful alb, pernele enorme cu dantele, plapuma numai horbote emană aceeaşi aromă aţîţătoare de femeie care s-a dăruit şi Vornicu soarbe lacom, cu toată fiinţa, atmosfera dormitorului lor, ca şi cînd noaptea de dragoste ar fi fost o noutate ameţitoare, răvăşitoare, o noapte stranie, plină de perfidia care l-a învăluit în o mie de tentacule catifelate, trăgîndu-l într-un abis în care se pierde pe sine. Gîndul pierderii de sine, la început lînced şi leneş, greoi, nedefinit şi nediferenţiat de gîndurile celelalte, gînduri senzaţii, mai curînd o lăcomie care a trezit în Valentina o altă femeie, necunoscută, înzestrîndu-i trupul cu toţi demonii voluptăţii ; gîndul pierderii de sine a stăruit vag, o clipă, cînd Valentina s-a destins molatec, căzînd în somn. El a rămas s-o vegheze. I-a şters uşor fruntea broboniţă cu cămaşa ei de noapte, cămaşă-capcană, lumina difuză a lampadarului se resorbea ciudat în trupul Valentinei, hărăzindu-i o candoare păcătoasă, s-a abandonat stării de gol absolut cînd lumea obiectelor din jur îşi pierde conturele, a simţit somnul, descătuşarea, starea aceea de saţietate şi indiferenţă, apoi, brusc, gîndul pierderii de sine a revenit brutal, s-a instalat tiranic în starea de gol, de părăsire de sine şi Vornicu, aparent vlăguit, aparent părăsit între pernele mirosind a dragoste, a avut senzaţia unei explozii care-a pulverizat

înțelesul pierderii de sine, într-o mie de alte înțelesuri, fără să poată defini vreunul din ele, dar toate atît de copleșitoare, încît s-a desprins din îmbrățișarea Valentinei și s-a dus la baie unde și-a făcut un duș finlandez, după care s-a frecat înverșunat cu prosopul lui de in, și-a îmbrăcat treningul și ieșind pe balconul cuib de rîndunică, a executat conștiincios alfabetul mlădierilor din programul lui zilnic de gimnastică. Acum, rupt de vraja abandonului, de vraja atmosferii nupțiale, trage o cortină între el și patul larg în care Valentina doarme profund, își spune că este neomenesc ceea ce face, scoate fișele din sertarul din mijloc al birouașului Sheraton, scoate un top virginal de hîrtie și, fără să se mire, aude glasul biciuitor al Augustei : „Auzi Marius, individul ăsta este un șarlatan. Are aviația în sînge. O visează noaptea. Uite-te în ochii lui. I se reflectă pe retină. S-ar întoarce pe aerodrom tîrîndu-se în genunchi. Dacă nu i-ar fi frică de ridicol, ar paște iarba aerodromului..." Atunci a simțit el lovitura aceea surdă, care l-a zdruncinat. Atunci a simțit el în nări mirosul de emailită al fuselajelor încinse la soare, mirosul de aerodrom, de ierburi vînturate de suflul elicilor, atunci a văzut el un cer de vară în care se destrămau leneș cîteva gogoloaie de nori, niște cumuluși de timp frumos, și a pus motorul în plin, a țîșnit deasupra norilor poleiți de soare, s-a răsucit într-un tonou lent și dedesubt a văzut plaiurile însorite ale munților și văile umbrite și piscurile chenăruind cerul albastru, diafan, infinit și în adevăr, i-a venit să urle și s-o ia la palme pe Augusta, pentru că fiara îl știa pe dinafară. Atunci s-a dat prealarma în adîncul lui. Alarma a tras-o Valentina. Vraja pe care-o țese Valentina. Dulcea, amețitoarea robie a simțurilor. Desfătătoarea robie a voluptății. Dincolo de care întrevede nimicurile zilnice, slujba ei mediocră la magazinul „Fondului plastic", cu tipii aceia insalubri și pe el la „organizarea producției", la discreția unui Fotache plin de venin, de complexe, chel și libidinos ; ori la bunăvoința lui Stamate Chiriac ; ori chiar a lui Șurub — o pierdere de sine în subaltern, ori la aviație, o ardere de sine în rutină ; primejdia este aici, în atmosfera asta intimă, paralizantă. Și iarăși se gîndește la Pătru și la Belcoță ; dar mai ales la Pătru. Nu se știe de ce, îl vede crucificat, mîinile și picioarele nu îi sînt bătute

în piroane, Pătru este legat pe o cruce ridicată în Vîrful Dobrii, curge peste el o lumină zmeurie, de sînge, şi de jur împrejur turmele, padinile înflorite, Pătru e însetat şi Stîngu Tauru cu sîmceaua înfiptă în inimă îi dă să bea din pumn, apa i se prefiră lui Stîngu printre degete, roşie, se aude şuvoitul sprinten al izvoarelor şi glasul lui Stîngu, cîntînd duios :

Păcurar de la miori,
Un ţo fost moartea să mori ?
Sus în virful muntelui
In bătaia vîntului !

I se usucă cerul gurii. Îi este sete. Sete de apa din Topla. Desprinde o fişă. Scrie : „Raportul cu Patria şi Naţionalul. Istoria şi Ţăranii. Sau invers. Ţăranii şi Istoria. Absurd să-mi închipui că voi înţelege ascultîndu-i pe diverşii maeştri. Armata română şi ţăranii. Călugăreni, voievodul, curtea, ţăranii. Nu pot dezerta. Nu mă pot ascunde în cearceafurile neveste-mi. Care sînt valorile la care s-a oprit revoluţia ? Cum le promovează ? Cum îşi creează „omul nou" ? Arta şi Revoluţia ! De fapt, CE SE ÎNTÎMPLĂ ?

Citeşte mecanic propoziţia finală. „Ce se întîmplă ?" Citeşte şi încearcă să tălmăcească pentru sine acest „Ce se întîmplă ? !" Citeşte şi propoziţia simplă, aparent banală, suferă o metamorfoză transformîndu-se în imagine, adică se vede şi se trăieşte pe sine într-o mie de ipostaze şi în nici una din ipostazele care, ştie, prefigurează viitorul lui apropiat sau mai depărtat, în nici una nu se trăieşte în carlingă, ori aici, lîngă Valentina. Vede munţii Prislopului, vede pusta bănăţeană acolo la B., aude vîntul foşnind trestiişul, se vede cu Matei Pava, cu Maria care ţine în braţe un prunc dolofan, îşi dă seama că este pruncul lui Mefisto, se vede între cai, o mulţime de cai pintenogi, înalţi, cu gîturile arcuite, galopînd pe zarea stacojie, de fapt este cavaleria lui Mihai Viteazul, se vede galopînd, aude porunca „lăncile pentru împuns", se stăpîneşte şi revine la propoziţia „Ce se întîmplă ?" Dacă rămîne aici, se pierde. Îşi pierde sinele. Pierzania este lîngă el. Somnul destins, dulce al Valentinei i se pare dintr-odată absurd. Ştie că-şi pierde echilibrul. Absurd este el. Absurdă este pretenţia lui de a-şi însuşi

suferințele altora. De a interpune între el și viață suferințele și căderile lor. Știe că în acest „lor" se cuprind toți. Toți cei care suferă nedrept. Nu își însușește o suferință generală și metafizică. Nu are nici o disponibilitate pentru asta. Nu este un religios. Este un social. Suferința lui vine din social. Din nedreptatea înțeleasă în acest sens limitat. Dureros de limitat și imediat. Nu-și pune nici o problemă în afara ontologiei. Are nevoie să-și definească „ceea ce există". Nu poate lua nimic, de niciunde. Decît din propria lui experiență. Știe că, rămînînd, se leagă de patul Valentinei. Este un senzual. Și Valentina îl împlinește nevisat. Este femeia voluptate. I-a intuit fisura asta din armură. Poate-l și manevrează. Poate vrea ea însăși să-l lege de patul ei. Să transforme zburătorul și luptătorul de ieri într-un „prinț-consort" care să-i facă figurație „în societate", ah, camera lui de „lucru" și atelierul ei și ei doi să reușească, cum ? Din ce prea plin să vină ei către lumea asta torturată și mucenicită ? De la pisicile ei și numai din război el și din zbor și din puțina lui experiență ? Ceva nu merge rotund. Ceva îl apasă. Ceva greu și inexplicabil și fără nume, o greutate strivitoare, în afara și pe deasupra condiției lui de paria, un paria aparent, pentru că, atîta timp cît păstrează legătura cu lumea lui primordială știe că nu este un paria. După cum știe că-și va formula foarte exact planul de revenire la sine prin social (scrie asta pe fișă) și că nu-l înspăimîntă nimic ; dar că se teme să i-o spună Valentinei.

Se ridică de la birou, își dezbracă treningul, îi sărută șoldul, stinge lampadarul acela insolit și se întinde lîngă ea. Ascultă multă vreme respirația egală, ușoară și scîncetul Valentinei, un scîncet speriat ca de copil singur trezit în întuneric.

10

Orizontul este cenușiu, un cenușiu trist, porumbiștile cu cocenii netăiați aromesc a vrejuri uscate, o pîclă umedă se lasă jos peste pășunea imensă, tivită pe zare de alte lanuri de porumb, soarele n-a răsărit încă, ici,

colo salcîmi cu frunza veştedă, cîte-o cumpănă de fîntînă, singurătate măsurată de trapul ţăcănit al cailor de la docar. Vornicu constată că se simte uşor şi bine lîngă Mefisto. Lîngă acest Mefisto de nerecunoscut. Nu în travestiul lui de herghelegiu, cizme roşii, pantalon bazonat cu piele de căprioară, scurtă cazonă din stofă bună pe umerii căreia se mai văd urmele epoleţilor, pălărie cu boruri mici, castanie, care-i dă un aer ştrengăresc ca şi pulovărul tutuniu cu guler pe gît, ca şi mănuşile ; un Mefisto de nerecunoscut în atitudinile lui interioare ; în esenţa lui spirituală, sau, poate el, locotenentul de-atunci nu l-a cunoscut pe generalul de-atunci, cu toate că din pricina curiozităţii generalului de atunci, locotenentul era să răposeze, scăpînd ca prin minune cu cîteva găuri în epidermă, pe urmă generalul a aşteptat ca medicii, tinereţea şi regulamentul să-i restituie locotenentul, ca să-l rişte din nou în pusta maghiară şi-n recunoaşterea aceea îndepărtată care i-a dat sentimentul participării la război în cu totul alt plan decît al carlingii. Abia acum, legănat de docar pe şleahul de ţară, pămînt bătut şi lustruit de roţi, Vornicu îşi dă seama că generalul a abuzat de dreptul lui suveran, folosindu-l pe locotenent mereu între posibil şi imposibil şi că, din această folosinţă abuzivă, locotenentul de-atunci a devenit Radu Vornicu. Cînd au coborît din cursa soioasă în halta din Bărăgan l-au învăluit mirosurile triste de toamnă şi cîmp peste care a căzut roua. Izurile de fum, de bălegar, de iarbă sfîrlogită, l-au făcut să şteargă anii care-l despart de adolescenţă. „Sau mai exact, mă leagă de adolescenţă", îşi spune, „de acel ceva esenţial al adolescenţei, căruia îi aparţin fără să-mi dau seama. Anotimpurile. Cîmpia. Pădurea. Porumbiştile. Lunca. Sînt de-aici. Sînt aici. Mă conţin".

— Un iepure ! Trîntorul ! Abia se mişcă, spune Mefisto.

— Nu-i sperie nimeni, zice vizitiul.

Un iepuroi dolofan, cu blăniţă sură de toamnă şi fesele albe, ţupăie pe marginea şleahului. Face o minciună în faţa cailor şi o zbugheşte în porumbiştea care le arată ghiocul gol al ştiuleţilor.

— Nu vreţi să luaţi arma, don' general. Vă spusăi io că sînt iepuri cu turma, nu alta. Că n-avui ce face, pîn' la urmă. Ştiţi dumneavoastră.

— Zi-i, băiatule, că don' căpitan e nepotă-miu.

— Să trăiţi don' căpitan. Io sînt sergentul Ungureanu. Me Niculae, de făcui la 5 roşiori şi mă luă don' general... acolo. După ce făcui războiul pe deşte.

De cum şi-a dezvăluit identitatea de sergent, vizitiul posac devine vorbăreţ.

...Cu puterea populară, adicătelea cu nea' Zurbală, de zice că e clasa muncitoare, mă-nţeleg. Dumneavoastră ce ordonaţi ?

— Să nu mă iei pe la flancuri. Asta ordon.

Omul se scarpină cu codirişca biciului sub căciulă. Răsare soarele. O seceră roşie care taie dunga de nor cenuşiu de pe orizont. Vornicu ascultă neatent vorba repezită a sergentului Ungureanu Me Niculae, într-un fel replică a celorlalţi sergenţi, din Prislop. Sergentul face dezacordurile de rigoare în Cîmpia Română şi-i argumentează lui Mefisto de ce este bine să ia el şef de fermă la iepele reproducătoare, că, oricum ştie despre cai mai mult decît ştie Tudose care-a fost un fel de potcovar la Slobozia şi se dă de clasă muncitoare, nici gînd de aşa ceva, c-a fost mai mult lăutar pe la nunţi şi bate cu pumnul în masă la şedinţe, asta ziua, că noaptea a schimbat-o pe Diana, iapa de la 10 Roşiori pe o oţopină nenorocită de la nişte zlătari, pe bani grei şi umblă vorba că are aur, a fost prin miliţie cînd s-au strîns salbele, aşa că ce ordonă domn' general, să ia sau să nu ia şef de fermă ?

Mefisto nu mai ordonă nimic. Priveşte cum răsare soarele. Roşu, învîlvorat, abia opintindu-se peste dunga sinilie a zării. Cerul se înălbăstreşte, porumbiştile îşi găsesc úmbrele, cum îşi găseşte umbra fîntîna pe lîngă care trece docarul zuruind din bucşi, undeva pe zare, între plopi piramidali apar clădirile albe ale fermei şi cîmpia răsuflă adînc, o simte cum răsuflă şi cum îşi găseşte glasurile ei de toamnă tîrzie. O melancolie dulce cutreieră cerul şi păşunile ofilite. Vornicu se lasă pătruns de melancolia aceea uşoară, fără obiect. Vede silnicul şi creţuşca şi popivnicul din marginea drumului care acum urmează albia unui pîrîu de şes, leneş şi mîlos, malurile năpădite cu tufe de cătină albă şi lemnul bobului şi negară şi ciumăfaie şi scaiul dracului, uite că lecţiile de botanică pe care i le-a ţinut Uţa cînd s-au iubit ei în verile cu vacanţe şi lene şi vreme scursă

domol, lecţiile au prins şi el revine la cîmpie şi la toamnă cu o lăcomie nesătulă de priveliştea zorilor care se răsfrîng în roua groasă şi-n pînzele de argint ale păianjenilor şi-n salbele de picuri lucitori agăţate de pletele colţiei. Cîndva îi invidiase pe Livingstone, pe Stanley, poate printr-a 8-a ; apăruseră cărţile lor de călătorie, cărţile lor de exploratori, îl fascinase plecarea lor în necunoscut, tăria lor de a înfrunta necunoscutul şi de a-l supune voinţei lor, îl fascinase viaţa lui Nansen, apoi se fixase la Alain Gerbault care, înainte de a naviga cu vele, fusese pilot şi făcuse primul război la manşă ; apoi ajunsese la Yosuha Slocum, cel dintîi circumnavigator. Luni de zile nu visase decît călătorii fantastice în Polinezia, imaginile care-l obsedaseră ţineau de nemărginirea legănată a oceanului, un ocean albastru, pur, din care răsăreau insule fermecate, auzea cu urechea de-atunci susurul alizeului în bananieri, auzea o muzică stranie, auzea apa despicată de etravă ; stătea culcat în prepeleacul din nuc, nucul îl legăna, vedea cerul, vedea norii şi nu ştie dacă l-a înţeles foarte bine pe Saint Ex. dar a înţeles că „zburătoarele" lui Pintea Viteazul trăiau în el o viaţă stranie şi atunci a vrut să zboare. Astea toate i le spune cîmpia şi lumina fragedă, sidefie care-l îmbracă într-un văl diafan şi lui i se pune un nod în gît, pentru că vede un stol de ciori tăind cerul cu vîslit neghiob de aripi şi ştie că acum, dacă renunţa la chemarea spre acel sine necunoscut, acum, dacă ceda comodităţii şi poate rutinei, acum ar fi fost acolo sus, în spaţiile acelea pure, învăţîndu-i pe alţii să zboare.

— La ce te gîndeşti, întreabă Mefisto.

— La zbor, domnule general.

— O ştiam... Şi ?

— Pentru zbor nu mai există nici un Şi.

— Ce-ai hotărît ?...

— Mă rup.

— Valentina ?

— Nu-i aduc decît nefericire. Nu sînt făcut pentru taclale. Nu pot să irosesc timpul. N-am dreptul să-mi irosesc timpul. Nu sînt un monden. Nu suport să macin vorbe de dragul pozei. Ori de frică.

— Frică de ce ?

— De singurătate ! De social ! De mîine !

— Cartea ?

— Dacă permiteți, o ducem la capăt. Andi ăsta, sau cum îl mai cheamă, este un accident. Teoriile lui sînt false.

— Dar prind.

— Cît ?

Mefisto se întoarce spre el. Îi pune palma înmănușată pe genunchi.

— Singura veșnicie este patria.

Mefisto spune lucrul acesta sacru pentru ei amîndoi simplu, firesc. Cîmpia Română este firească sub lumina care-o îmbracă în purpură și Vornicu se lasă sedus de toate sugestiile pe care propoziția simplă rostită de Mefisto le conține. Adică simte istoria. În cele trei ipostaze mereu în interferență dinamică ; trecutul, prezentul, viitorul.

— Tocmai de aceea, domnule general.

— Perfect. Mă duc să pun la punct hîrțoagele... Te-ai gîndit la Călugăreni ? Am să-ți sugerez ceva din Călugăreni. Haide. Șterge-o pe jos. În situația ta, singurătatea este sfetnic bun. Sînt la arțarul de colo, peste două ore. Ziceai c-ai încălecat cu Țopescu... Să te văd !

Vornicu sare din docar.

— Vă mulțumesc. Să trăiești, sergentule.

Roibii de la docar își mestecă zăbalele.

— Dă-i drumul, Niculae, spune Mefisto, încălecînd tinerește speteaza. Trece pe capră lîngă fostul sergent care așteaptă ordinul, să ia sau să nu ia șef de fermă, cu toate că Vornicu știe că a luat, ca să scape caii herghelii de Tudose, care avea semnele lui și-ncepuse să-i vîndă la zlătari.

*

Abia se mai aud rafurile de fier, clănțănitul bucșilor, țăcănitul înfundat al potcoavelor. Abia se mai vede trena ușoară de praf din urma docarului. Rămîne singur. Mefisto a intuit. Are nevoie de singurătate. O altfel de singurătate decît pseudosingurătatea din apartamentul Valentinei, cînd pleca ea dimineața sărutîndu-l în fugă, însăși faptul că ea pleca și el rămînea era o continuă umilință, ea pleca și venea la ora fixă, 9,30, „doamna ministru" să scurme cu bastonul în tomberoanele de gunoi, invariabil îmbrăcată în demiul acela aproape violet, cu pălăriuța cu voaletă, cu mănușile din ață,

ducînd de zgardă pechinezul bătrîn care își ținea vîrful limbii afară ; apoi perechea de stăncuțe de pe coșul casei vecine, apoi hurducăitul camioanelor, apoi telefonul Valentinei care-l ruga să fugă pînă la „Leonida" că se dau măsline ; sau a venit brînza, sau a uitat să cumpere pîine, sau n-a scos fierul de călcat din priză, sau că vrea s-o aștepte la „Statuia aviatorilor" să dea o raită la Herăstrău ; ori telefonul lui Șurub care-i comunica noile intrigi ale lui Fotache. Fotache amorezul care nu-i iertase palma trasă de Valentina și apa vărsată pe chelie și chestia cu musacaua spusă de Valentina în prezența lui Stamate Chiriac și șoptea peste tot că „boss"-ul, adică Stamate Chiriac, a transformat șantierul în azil pentru tot felul de scursuri sociale și că vrea să-l aducă acolo în chip de „gaulleiter" pe unul Vornicu, fost legionar. El rîdea strîmb și dimineața se acrea, i se părea că este absolut idiot cu toate că, în general, lucra patru ore bune la „Istoria Armatei Române", volumul III, (de la Basarab întemeietorul la Vlad Țepeș, inclusiv) și în paralel lucra pe fișe un fel de istoric-eseu al Aviației române. Desigur, fără nici o speranță de a-l tipări. După „prevernisaj", s-a trezit într-o dimineață cu Mizantropul care i-a dat o mie de lei. „Băi Herodoate, eu am încredere în tine. Dacă aș fi papă te-aș ține într-o vilă, pe malul Tibrului, slujit de cadîne, nu sînt papă, banii ăștia îi pap, mi-i dai cînd ai să ajungi nabab... Vorrrba Herodoate ! Șterge-o acolo în Banat, pînă nu ajungi tinichea ca ăia, de atunci seara." A fost Gigi Bercovici. Tot dimineața. Adică în timpul lui de lucru. Atunci cînd ei, bine intenționați, se rupeau de la treburile lor și fugeau la el să-i simtă aproape. Să nu-l lase singur. Să-i întărească moralul. Gigi se remontase subit. I-a găsit Sara un post excelent. Lector la politehnică, chiar în profesia lui, „eu știu prea multe despre el, ca să nu-mi deschidă o portiță" a spus Gigi — „tu și domnul Albu, angrosistul" i-a spus lui Gigi și Gigi a început să țopăie prin odaie, să strige că este mare, a știut el că aviatorul este mare și o să iasă din rahat. Să nu cedeze decît acolo unde se poate ceda. Să joace tare. Și să scrie ceva uriaș, că are el un prieten, om de gust, care-a citit cîteva capitole, i le-a dat Sara și zice că el, adică tu, Radu Vornicu, ai un har al limbii și al imaginii plastice, cu sugestii multiple — „auzi Radu, nu e un oarecare, este oricum

cineva" şi i-a şoptit numele profesorului de la filologie, pe care-l cunoştea din scrierile sale referitoare la filozofia culturii. „A apărut Albu, a apărut Albu", a fredonat Gigi, scoţînd un vraf de volume de estetică din servieta lui răpănoasă, unele în franceză şi deasupra acelui vraf a aşezat un fel de curs universitar, tras la şapirograf, peste titlul căruia era desenată cu tuş negru o cruce, — „Cursul lui Andi. Răposat încă de la naştere. Aşa să-i cunoşti ideile lui de astăzi". Gigi a accentuat pe „ideile lui de astăzi", lăsîndu-l să înţeleagă că altădată a avut cu totul altfel de idei. „Auzi Radu, ai greşit sau n-ai greşit cînd cu Walter Hintze, cu mine, cu Sara, poate n-ai greşit, pentru tine n-ai greşit, văd, tu nu poţi exista decît aici, asta se vede limpede din carte, a spus-o şi Sara, ea a înţeles mai bine decît mine, ai fost loial cu noi şi noi vrem să fim loiali cu tine. Am şters-o să-i spun Sarei că Albu... Apropo. De unde dracului ştii tu de Albu ? Asta mi-o spui cînd ai să te hotărăşti" — „La ce să mă hotărăsc, zăpăcitule ?" — „Cînd ai să te hotărăşti să fii tu, celălalt", a spus Gigi, şi-a luat servieta răpănoasă şi s-a dus şontîcăind, lăsîndu-l cu cărţile acelea care miroseau a anticariat : Titu Maiorescu, Lovinescu, Călinescu, o carte cu coperţile rupte „Finalitatea ideală a existenţei umane" autor : Constantin Micu ; Rousseau, Taine, Saint-Beuve, Aristotel, un rus, Stasov, cu un studiu ciclop despre literatură, pictură, muzică ; o biografie a lui Dickens, Rodin, Marx şi Engels despre literatură şi artă, teoria leninistă a reflectării şi arta, Gorki ; o culegere de articole „Pentru realismul socialist în literatură şi artă", nişte articole decupate din ziare şi reviste semnate de Andi Ciucă. Era o sugestie. O invitaţie la muncă. Muncă specializată. Nu în afara obişnuinţelor lui de fost student între două zboruri. O sugestie pe care el a transformat-o în metodă. Propria lui metodă de muncă. Adică a înscris pe o fişă o formulă : V(iaţa) $\times$ C(ultura) = X ; X = cunoaştere, desăvîrşire, responsabilitate, demnitate, bărbăţie, înţelepciune, acord cu universul. Pe urmă a rupt fişa şi a citit în două nopţi biografia literară a lui Dickens, i-a plăcut faptul că oficia, că dădea actului creator aură sacerdotală, desigur puţintel prea britanic pentru gustul lui, prea alambicat acest sacerdoţiu ; parcă cămeşoiul franciscan al lui Balzac îi este mai aproape decît snobismul vestimentar

al englezului ; în schimb rigoarea englezului, mai aproape decît obsesia devorantă a francezului. Asta în planul organizării timpului de lucru. Al dinamizării orelor. Al finalizării lor. Apoi a încercat să înţeleagă mecanismul, structura, dinamica operei acestora doi. A început să adauge nume, lista s-a lungit înspăimîntător, nu se putea fără să înţelegi produsul marilor arii de cultură începînd cu extremul orient şi terminînd cu extremul occident. Pe urmă se impuneau memorialistica, documentele de cancelarie, corespondenţa, presa, pentru o epocă sau alta, a simţit că face scurtcircuit, şocul a fost umilitor şi-a dat seama că trebuie să plece nu la asalt, ci la un marş lung, de-o viaţă, poate că nu va ajunge nicăieri, dar el vrea şi trebuie să ajungă, aşa cum a făcut-o Xenofon conducîndu-i pe „cei zece mii", din pustiul persan la Pontul Euxin. Trebuia să înceapă cu ceva şi a început cu esenţialul. Acel esenţial care-i ridica probleme teoretice lui Andi Ciucă. Limba română. Adică şi-a cumpărat de 15 lei din cei 1 000 împrumutaţi de Mizantrop pe termen lung (desigur, l-a înscris pe Mizantrop în carnet) un vraf de caiete dictando, a vîrît toate cărţile de estetică sub pat, stivuind pe birouaşul Sheraton basmele lui Ispirescu şi proza literară a lui Delavrancea. În primul caiet a transcris din „Şuer". „Stăpînul lumii e vîntul, şi aruncă, ca în bătătură la el, clăi de nori posomorîţi peste întinsul cerului". Fraza i s-a părut pură, curată, sugestivă, coborînd dintr-o vechime care s-a primenit prin veacuri, îmbogăţindu-se din sine. Profesia lui de pînă acum îi năclăise limba cu o mie de neologisme tehnice. Ca şi cînd Pintea şi Vuia şi Vlaicu n-ar fi fost dinainte sau de-o seamă cu ceilalţi : cu fraţii Wright, cu Bleriot, cu Lilienthal. S-a văzut dezarmat. Parcă-şi uitase limba. N-avea nici o pregătire filologică. Ca şi în toate, trebuia s-o ia de la abecedar şi avea aproape 30 de ani. Şi-a adus aminte că peste trei luni împlineşte 30 de ani în clipa cînd docarul s-a pierdut în spatele unui brîu de sălcii şi de sub malul pîrîului a ţîşnit măcăind un răţoi sălbatec, cu capul roşu, tîrîndu-şi jalnic una din aripi. S-a rotit neputincios în jurul aripii alicite, apoi vîslind puternic a intrat într-un mănunchi de papură verde şi grasă.

Sub arţarul unde i-a dat întîlnire Mefisto este o lumină ireală. Frunzele verzi spre poale, galbene roşietice spre vîrf, cern văzduhul, îndulcindu-l într-o culoare mierie. Undeva, în coroana rărită a arţarului, tocăie o ciocănitoare. O şi vede. Ciocănitoarea îl priveşte cu ochi rotund, îşi şterge ciocul de-o creangă, se agaţă de trunchiul arborelui, pe urmă pleacă în cer ; ori spre linia fumurie a plopilor. Sub arţar este un pătucean de fîn, o colibă, o bancă încropită din crengi groase, pîrîul trece la cîţiva paşi, dincolo de el o fîneaţă şi dincolo de fîneaţă nesfîrşirea cîmpiei, ca la Odobescu, ori ca la traci. Vornicu se întinde pe pătuceanul de fîn aromind a noapte cu cer înstelat. Este un răstimp în care se cufundă în liniştea sonoră a cîmpiei. În care recunoaşte cîrîitul supărat al unui cristei bărbătuş, tăiat de un chiţăit speriat, vede porumbarul picînd pe verticală, cu ghearele desfăcute, aude şuierul aerului despicat de aripi, un rasemotte la firul ierbii şi pasărea de pradă se ridică cu popîndăul în gheare, face un viraj, înclinat, Vornicu vede ghearele care se-nfig în trupul chircit în spasme, porumbarul aterizează pe un muşuroi, priveşte o clipă nemişcat, cu ochi rece, de sticlă. Îşi răsuceşte capul teşit, după care, liniştit, sfîşie prada cu ciocul şi ghearele. Se aude lumina curgînd cu zgomot metalic prin frunzele uscate. Apoi este o lunecare uşoară, abia simţită într-o altă realitate, nu ştie dacă secundă, nu este convins de asta, o realitate ciudată în care trăieşte dublul său, acel Vornicu rezultat din biografia de război care urmăreşte constantele istorice ale strategiei, tacticei şi psihologiei de luptători la români, cîmpia intrînd desigur în procesul lor de elaborare mult mai tîrziu, poate spre sfîrşitul epocii marilor defrişări, pentru că străromânii au fost desigur meşterii luptei în codru, altfel nu se explică cîteva din bătăliile noastre decisive. Codrii Cosminului, să zicem. De fapt ar trebui să urmărească în ce măsură istoria militară — însuşi conceptul de istorie militară trebuie explodat, nu poate fi înţeles la infinit ca o înşiruire de bătălii garnisită cu efective, armament, comandamente, planuri şi intenţii politice, cînd de fapt războaiele pun în dezbatere destinele popoarelor şi aduc în prim plan tocmai constantele lor istorice, esenţializîndu-le — deci, să urmărească în ce măsură istoria militară contribuia,

ca un pandant al istoriei social-politice şi economice, la ameliorarea naturii umane. Urmăreşte, trîntit pe spate, jocul luminii pe frunzele metalizate. O infinitate de nuanţe, de tonuri, unele aproape muzicale, altele de-o inefabilă materialitate, la pragul care trece în imaterial. Îl pătrunde liniştea. Un sentiment ciudat de măreţie. Are senzaţia acută că se conţine. Mereu, în vremea din urmă are senzaţia că se conţine în anotimpuri, în natură, în istorie. Mai ales în istorie. Încearcă să urmărească, în timp, cînd şi cum s-a format această conştiinţă a conţinerii. Nu se poate fixa. Conştiinţa de sine ? Prin revelaţie ? Prin ştiinţă la început, fără să se oprească aici. Domeniul intuiţiei, al revelaţiei, rămîne deschis discuţiei. De ce-l exclude cu atîta patimă Andi Ciucă ? Îşi spune că nu poate fi, decît devenind. În ce sens şi cum îşi propune revoluţia să recreeze „omul nou", din omul cu o conştiinţă de clasă veche de măcar o mie de ani ? Din omul religios, din omul unor tradiţii care urcă în protoistorie ? ! A fi prin devenire, prin experienţă socială şi morală, prin cunoaştere, prin certitudine dar şi prin dubiu, prin realizarea armoniei cu sine şi socialul ? Altfel cerneau lumina frunzele groase, cerate ale nucului. Mai corect, altfel înţelegea el lumina, atunci, în anii aceia dinainte de război. Anii adolescenţei.

Pe pîrtia de soare se aude un răpăit îndepărtat de copite. Vornicu îşi spune că aude cavaleriile locului, sunet conţinut în memoria Cîmpiei Române, trezit din uitare de trapul blînd al cailor de la docar. Ori poate de amintirile lui vechi. Alor lui, ale lui, „dreaptă moştenire", cum se spune în hrisoavele şi uricele de-atunci. Răpăitul copitelor precede imaginea. Acum, pe pîrtia de lumină vin la goana goanelor ai lui. Din ce memorie spre ce memorie ? Are senzaţia că-l vor strivi sub copite. Toată Cîmpia Română se umple de freamăt. Ropot înnebunit, nechezat sălbatec de iepe slobode, escadroanele galopează năpraznic, Dumnezeule, dinspre linia firavă a plopilor zeci de cai gonesc spre el pe un semicerc larg care-şi schimbă forma mereu, ridicînd de sub copite un nor de praf auriu. Pămîntul bubuie înfundat. Vornicu vede zecile de trupuri nobile întrupîndu-se din masa compactă, fumurie care se descolăceşte de pe zare, trecînd fîneaţa pe sub copite. Lumina s-a schimbat dintr-odată aşa cum se schimbă toamna, de fapt lui i s-a

părut că goana năpraznică a cailor a schimbat lumina, făcînd-o strălucitoare. Herghelia dezlănțuită face o volță pe dreapta, defilîndu-i lateral, coame și cozi învîlvorate, lungi șerpuiri de flacără, roibii, scăpărat de alb, pintenogii, trupuri destinse elastic, herghelia aduce cu ea iz amăruit de ierburi strivite și toamnă, miros iute de sudoare, crupele lucesc, apoi îl vede pe Mefisto tăind calea herghelei în șaua unui cal înalt, negru corb, o pată de întuneric pe albastrul luminos al zării. Din masa de trupuri destinse în goană se ridică un nechezat singular, ca o chemare ; ori ca o poruncă. Herghelia revine pe stînga, apoi se răsucește pe un arc de cerc și-l ia în copite și-n piepturi, caii se năpustesc drept spre arțar. Vornicu sare de pe pătucean, în față galopează un armăsar sur, rotat ; o minune de animal care-și ține capul ridicat cu noblețe, parcă-și reglează ritmul galopului, coama bogată, creață îi fîlfîie în vînt. Armăsarul îl vede, după cum el prinde privirea focoasă a armăsarului care trece la cîțiva pași de el, îi vede jocul mușchilor sub piele, îl vede cînd adulmecă pîrîul cu nările răsfrînte larg și cînd, încordîndu-se arc, se destinde într-un salt plin de forță și grație, trecînd pîrîul în zbor. După el herghelia trece în tunet. Ropotul copitelor se stinge. Herghelia se pierde pe zare. Puncte, apoi o linie de fum, șerpuitoare. Țăcănitul potcoavelor. Mefisto vine la trap bătut. În urma armăsarului negru se ține o iapă roaibă, înșeuată, cu frîul legat de arcada șeii. Mefisto a schimbat pălăriuța pe o casche tă de jocheu, este într-o cămașă cadrilată fără mîneci, pare foarte tînăr și-i spune din șa să încalece.

— Fii atent. Între Neajlov și linia de luptă a lui Mihai erau cam două mii de metri. Asta este Neajlovul. Eu sînt stegarul cu steagul verde al profetului. Tu ești Mihai Voievod. Șarjază-mă și smulge-mi steagul. Altfel, o știi, pierzi bătălia. Ai tăi sînt istoviți. Îi auzi ? Auzi ?

Ca întotdeauna Mefisto are harul esențialului. Cum să n-audă ? Aude ! Totul. De la scrîșnetul fierului lovit pe fier ; ori de la țipătul cărnii tăiată de fier, ori de la zbîrnîitul săgeții înfiptă în gîtlej pînă la horcăitul muribunzilor și pînă la gîndurile lor de atunci, cînd aveau în spate țara și-n piepturi urdia și nu numai asta aude, își potrivește trăgătorile scăriței sub privirea iscoditoare a generalului acesta civil, semănînd cumva cu un cow-boy ;

întruchipînd o dimensiune revolută a neamului său de războinici și latifundiari ; oricum o dimensiune negată violent prin lupta de clasă ; neam care a fiinţat la Călugăreni, care s-a întrupat la Călugăreni în danie de sînge, este uşor ameţit de spectacolul hergheliei, de felul în care Mefisto zburdă prin veacuri, vrînd să reînvie pentru el vremea boierilor Floreşti, se saltă în şa, mîngîie iapa dintr-odată atentă, o mîngîie pe gît, o scarpină între urechi, iapa sforăie, apoi îl muşcă uşor de tureatca bilgherelor lui ponosite, ştie că l-a acceptat şi-o îndeamnă uşor din călcîie, simţindu-se ca şi cînd ar sta în şa de-o veşnicie.

— Auzi ? Îi auzi ?

Poate i s-a părut. Mefisto stă zugrăvit pe zare, propria lui statuie ecvestră, desigur lucru neobişnuit la români care nu ridică statui ecvestre decît voievozilor, abia pomenindu-i pe generali în cărţile de istorie militară. Este un reflex al centralizării excesive, aparent patriarhale, centralizare în care voievodul îşi conducea poporul direct, el judeca pricinile, el se ducea la hramuri, el dura lăcaşuri de închinăciune, el îşi ducea oştile la război, intermediarii fiind deobicei scurtaţi cu un cap atunci cînd încercau să-şi depăşească statutul. Reflexul a rămas, s-a transformat într-o optică, de aici şi ascultarea şi gustul fidelităţii şi loialismul faţă de conducători, buni sau răi, aşa cum i-a hărăzit soarta. Iată o constantă istorică — care s-a pus în valoare exemplar în timpul Insurecţiei. La asta nu s-a gîndit pînă acum. Călăreşte la trap să obişnuiască iapa, să-i ghicească felul cum se-mlădie, cum ţine pasul. Roaiba are trap lung, legănat, se vede că este odihnită şi dornică să se destindă. Trage în frîu, vrea să fie slobodă. Cîmpia îl înconjoară cu văluri străvezii de lumină răcoroasă.

— Auzi ? Îi auzi ?

Aude ţăcănitul potcoavelor. Al răsmiilor de potcoave. Scîrţîitul osiilor, răgetul vitelor însetate, hămăitul cîinilor, behăitul oilor. Satele se băjenesc dincolo de zare. Spre codri şi munţi. Dincoace de zare sînt ei. În zale şi sub coifuri, năduşiţi. Ori în sumane cusute-n trei. Şi dincolo sînt ceilalţi. Steagurile de spahii de Asia şi de Rumelia, spahioglanii, ienicerii. Parcă numai otomanii ! Altă constantă a istoriei românilor, rezistenţa la invazie. Prin ce date psihologice se trece în conştiinţă rezistenţa

la invazie ? Ce date psihologice o asimilează şi o transformă în datum ? În constantă. În specificitate. Este foarte lucid, vede perfect dispozitivul lui Sinan, greşelile tactice pe care le face bătrînul renegat şi cînd spune „Simioane, barda" ştie că într-un fel, istoria românilor se numeşte Mihail Voievod.

— În goana goanelor !... Tăiaţi-i !... Stropşiţi-i !... În goană !... În goană !...

Barda plină de sînge închegat i se pare grea. Îşi simte sudoarea curgîndu-i sub platoşa de oţel. Sub coiful care i-a fiert creierii toată ziua asta cumplită a Călugărenilor. Goneşte în marş-marş, ridică barda, aude vaierul moleculelor de aer despicate de fier, iapa îl înmulţeşte, îi adaugă o dimensiune nouă, alta decît avionul, se pleacă uşor în şa, îşi limpezeşte retina şi-l vede pe Mefisto gonind turbat împotriva lui, vede şirul de lănci care-şi pleacă vîrfurile strălucitoare spre inima lui, iapa a ajuns în marş-marş, trăieşte goana cu o bucurie sălbatecă şi abia aude strigătul venit de foarte departe :

— Don' general veniră ăia ! Don' general, veniră ă ă ! Îl vede pe sergentul vizitiu prăvălindu-se călare în spaţiul din ce în ce mai mic dintre el şi Mefisto. Îl vede pe Mefisto derobînd din galop şi gonind bezmetic spre linia fumurie a plopilor. Îşi îndeamnă iapa din călcîie. Cîmpia îl primeşte pe zarea ei nesfîrşită.

*

— Tovarăşul general, sarcina noastră este politică înaltă de stat, ţine de planificarea resurselor, de mecanizarea agriculturii, de redarea în circuitul productiv a terenurilor irosite pentru păşuni.

— Vă rog să vă adresaţi domnului director. Eu nu sînt decît specialistul în echitaţie, spune Mefisto.

— Tovarăşe director, reia delegatul ministerului, aici nu încape discuţie. Este ordinul ministrului şi noi executăm ordinul ministrului. Un tractor are 120 de *haş pe* (tipul uscat, frigid, cu ochi verzi, spălăciţi, poartă un sacou în carouri, pantalon maroniu, bocanci, ţine alături o servietă cu burduf, spune *haş pe* HP, adică *horse-power*, cai putere, ţuguindu-şi buzele şi atunci se vede că-i lipsesc caninii, lipsă care dă obrazului ciupit de vărsat o expresie hulpavă) ; deci trei tractoare egal 360 de *haş pe*, cam cît are herghelia „Sofica". Ce spaţiu, ce mînă de

lucru, necesită herghelia, ce munți de furaje, pe cînd tractorul ? !...

— E lucru mare tractoru, aprobă grav plutonierul de miliție. Eliberează omul, adicătelea cel mai prețios capital pe care-l are în grije organul nostru. Așa că vă somez să-mi predați caii cu proces verbal, că tovarășul delegat are plan pe raion și la îngrășătoria de porci, și la ferma de păsări și caii e materie primă pentru făina de oase, că de aia e proces științific.

Omul își șterge fruntea cu o batistă albastră. Vornicu își spune că l-a obosit nevoia de a folosi argumente, altele decît cele uzuale profesiei. Întîlnește privirea lui Mefisto. Dacă Mefisto a intuit cînd s-a gîndit el la zbor privind cerul tăiat nerod de ciori ; așa intuiește el că Mefisto se gîndește acum la galopul superb al herghelie dezlănțuită peste cîmpie.

— Dumneata ai vreo procură, există un ordin special al ministrului prin care se desființează herghelia de stat „Sofica" ? întreabă directorul, tip rubicond, purtînd ochelari cu ramă de aur (fost medic veterinar la o divizie de artilerie hipo în care a servit și actualul ministru al Apărării, asta i-a spus-o Mefisto cînd au descălecat la grajd).

— Eu am un plan pe raion, cum bine a spus tovarășul plutonier major. Herghelia „Sofica" este în subordinea raionului și nu se poate sustrage planului. Noi mai știm că tovarășul director Vasilescu deține teren pentru fîneață, pășune și diverse furaje peste nevoile herghelie. Adică sustras producției planificate. Că herghelia „Sofica" este un fel de stat în stat.,

— Și ce mai știi 'mneata ? Și ce-nseamnă „noi" ? Care noi ? Auzi Tudose ? Niculae, auzi ? Mă, voi auziți ?

— Auzim tov director, cum să n-auzim ? Auzim și ne mirăm că tovul delegat face greșeli politice cu toptanul, nici măcar cu deridicata. E nou în muncă și eu sînt tovul Tudose de-o fi auzit de tovul Tudose pe la raion.

— Am cunoștință și să trăiți tovarășe Tudose, spune miliția nul. Am cunoștință, dar am orden special de la tovarășul prim, că nu s-a făcut planul și de la individuali nu putem, că nu mai e individuali nici de sămînță, am executat ordenul să-i convingem pe individuali, chiaburi nu, mijlocași nu, de la gospodăriile colective numai niște

gloabe, că ăia n-are încă tractoare, de la gostat nu, că are lipsuri la tractoare și aici, la herghelie slavă domnului, berechet. Dacă este bunăvoință și înțelegere.

— S-o luăm pe puncte, spune directorul. Unu. Ați greșit adresa. Doi. Ați formulat acuze la adresa conducerii unității „Sofica", încercînd să ne intimidați. Sînt de față șefii de ferme, este de față delegatul armatei pentru formațiile cerute de echipa hipică și caii de rasă din fondul național și subsemnatul, directorul Vasilescu. Doctorul, am zis doctorul nu medicul, Vasilescu. Trei. Arătați împuternicirile. Patru. Herghelia are dublă subordonare. Ministerului Agriculturii și ministerului Apărării Naționale. Cinci. Dumneata nu ești împuternicit să apreciezi dacă înțelegerea noastră cu gostatul „Sofica" este sau nu legală și folositoare. Și, ultimul punct. Peste zece minute avem operativa de producție. Vă ascult.

Vornicu își spune că „doctorul" „nu medicul" Vasilescu îi este foarte simpatic. Cu părul tuns perie aricit, cu fălcile de buldog și cu ochii lui negri, calzi și în același timp focoși ca ai armăsarului sur rotat care-a trecut ca o nălucă pe lîngă arțar. Constată distanța pe care și-a luat-o Mefisto, deferența arătată prietenului său intim, directorul, felul cum l-a pus în valoare pe acesta cu toate că delegatul i se adresase ca unei instanțe supreme. Uite că nu știa de faptul că Mefisto este legat totuși de armată, că o slujește încă, în felul acesta straniu. Delegatul îi aduce aminte de ceilalți „delegați", lungul șir de delegați care-a tăbărît vara trecută pe Prislop. Are dureros sentimentul ruperii de Prislop. Simte junghiul acela tăios care-l sfredelește de cîte ori se gîndește la Pătru. La Belcotă. La casele lor pustii de ei înșiși.

— Rog să nu fiu înțeles greșit, spune delegatul ministerului. Știu să fac deosebire dintre doctorul în medicină veterinară Vasilescu, conferențiar universitar și un medic veterinar, care s-ar numi, prin hazard, tot Vasilescu. Modul cum mă dați afară din herghelie nu este compatibil cu profesia și, permiteți, titlul și funcția mea, dincolo de rolul ingrat pe care-l joc. Sînt și eu pe jumătate universitar, adică predau un curs de mașini agricole, dar nu despre asta este vorba. Apropo, sînt și consilier al ministrului.

— Nu v-am reţinut numele, spune sec directorul.

— Popescu. Un foarte banal Popescu.

Vornicu îl vede pe Mefisto instalîndu-se confortabil în scaun. Se miră că generalul nu-şi scoate pipa. Se pare că delegatul este mult mai deştept decît pare şi că duelul cu directorul se arată interesant. Miliţianul îşi aduce pistolul-mitralieră între picioare. Asudă în continuare şi-i face un semn de neputinţă tovului Tudose, cel care, după spusele vizitiului-şef de fermă, ar fi vîndut-o pe Diana, zlătarilor, ceea ce este puţin probabil. Cum naiba să subtilizezi o iapă de rasă şi s-o înlocuieşti cu o oţopină nenorocită, sub nasul unui asemenea director ? !

— Desigur este vorba şi de un plan imediat, spune Popescu ciupit de vărsat şi fără canini. Un plan literă de lege. Că mă puteţi ajuta să-l îndeplinesc sînt sigur. Dacă aveţi bunăvoinţa.

— Trebuia să începi cu bunăvoinţa, tovarăşe Popescu.

— Credeam că înţelegeţi subordonarea noastră faţă de aceleaşi imperative.

— Mai departe şi reveniţi la terenurile deţinute samavolnic de herghelie.

— N-am zis samavolnic. Am spus „peste nevoile herghelei".

— Explicaţi-vă. Tovarăşii sînt de acord ?

— De acord, răspunde pentru cei zece tovarăşi, tovul Tudose, tip atletic, cu labe mari, păroase, care poartă pulovăr din lînă aspră, croşetat de mînă şi-i tot face semne lui, adică lui Vornicu să se mute lîngă el. Îşi ia scaunul şi se duce lîngă Tudose.

— Sînt de acord să luaţi lipiţanii. Nu sînt mulţi. Mi-a cerut părerea don'general al nostru. Îmi place cum staţi în şa, cu toate c-aţi fost la aviaţie. Aţi călărit pe avion peste o mie de *haş pe*, cum zice tovul. Îi trage cu ochiul şi-l bate amical pe genunchi cu laba mare, păroasă. Îi suflă la ureche.

— Principalul e să scoatem herghelia din încercuirea ăstora cu tractoarele. Făcui la Divizia 8-a de cavalerie.

— Nu vreau să jignesc pe nimeni, spune delegatul ; dar vă rog să priviţi lucrurile dialectic. Calul a fost. A venit vremea maşinilor. Asta este istoria. Cine n-o priveşte în faţă, cade. Eu înţeleg că, şi profesional şi uman v-aţi ataşat de cai. Eu nu iubesc caii. Era să mă omoare

calul unui camionagiu din Obor. Asta-i altă treabă. Nici ură nu le port. Îmi sînt indiferenţi din moment ce pot obţine mecanic, într-o carcasă minusculă, o putere echivalînd cu o herghelie. Din moment ce pot săvîrşi cu cîteva zeci de mii de maşini, muncile agricole săvîrşite de veacuri cu animalele. Milioanele de animale. Mult mai bine, mult mai economic, fără truda omului, mult mai eficient, cu randament înzecit. Asta este baza teoretică şi practică. Concluzia vă rog s-o trageţi dumneavoastră, care v-aţi dedicat viaţa calului.

— Îşi rîde de noi, îi traduce în şoaptă tovul Tudose spiritul ironic al dizertaţiei delegatului.

Generalul Florescu priveşte în gol. Sentinţa acestui Popescu este şi grăbită şi exclusivistă. Cînd l-a chemat ministrul să-i propună direcţia învăţămîntului militar, a refuzat. A cerut o delegaţie pentru herghelie, adică pentru acea parte din ea care furniza armatei puţinii cai de care aceasta mai avea nevoie în procesul ei de modernizare. I-a acordat. Regimentele de cavalerie sînt pe cale de desfiinţare. Îşi încheie istoria arma care-a adus atîta glorie Ţărilor Româneşti. Au fost lunile lui cele mai grele de la trecerea în rezervă. Ştia că singura protecţie este cariera lui militară şi atitudinea lui net anti-fascistă. Notoriu antifascistă. Ca să nu se vorbească de pregătirea Insurecţiei. Totuşi, s-a lovit în foarte mulţi dintre simpatizanţii unei revoluţii sociale, pe care el o apreciază ca o necesitate istorică.

Acum acest Popescu cîntă prohodul Calului. Altă pierdere. Este vorba de calul-plugar. O aberaţie să-l excluzi din viaţa satului, oricît de mecanizat ar fi, cîndva, satul românesc. Popescu, probabil consilier pe problemele mecanizării agriculturii, face apologia maşinii în afara realităţii şi pe deasupra ei. În fond, acum, are nevoie de treizeci de cai, să-şi facă planul la făina de oase. Lucrul i se pare aberant. Aberant în Bărăganul ialomiţean în care multe comune se numesc Aprozi, Roşiori, Armăşeşti, Scutelnici, Călăreţi, obştii de slujitori domneşti călări. Are pe retină zborul de-atunci, dinainte de 23 august, avîndu-l la manşă pe Radu, zbor dincolo de Ceahlău, cînd a văzut coloanele hipo-motorizate ale nemţilor. Cine credea vreodată că temutele divizii blindate lansate de Guderian de-alungul şi de-a latul Europei, vor ajunge iarăşi la mijloace hipo ? Probabil că ministrul agriculturii este în posesia unor re-

zerve inepuizabile de combustibil și că jonglează cu viitorul agriculturii pe cel puțin o sută de ani, din moment ce a proclamat cu atîta vehemență moartea cailor. Gîndește în termeni globali, ca să nu se gîndească la Fulger; ori la Narcisa ; ori la Denisa ; ori la bravul lui Corbu, calul șarjei de la Prunaru, din tinerețea lui, Corbu calul care l-a purtat pe sub ferestrele și balcoanele atîtor amintiri ; Corbul dezlănțuit în acel marș — marș cumplit, trecîndu-l peste mitraliera bavarezilor ; Corbu în șaua căruia a intrat în Budapesta Annei-Maria. Închide ochii. Gicu Vasilescu apără herghelia tot atît de bine cum ar apăra-o el. Sigur, pînă la urmă îi va da căpcăunului cei zece cai bătrîni, de mult scoși la reformă, care nu mai au nici o șansă. Îl doare că se întîmplă așa chiar și cu cei zece veterani care-au dus în spate, pe mii de kilometri, ultimii cavaleriști ai armatei române. Aude tropotul nebun al herghelii mînată de Balaur la adăpost. Se pare că Gicu Vasilescu verifică împuternicirile Popescului.

Înainte de a se ridica pentru a lua măsurile care se impun, generalul Florescu își apreciază situația cu un fel de umor acid, mereu prezent de la trecerea lui în rezervă. Adică prăpastia uriașă care-l desparte aparent de cel care-a fost pînă acum cîțiva ani. Prăpastia care-l desparte de prerogativele gradului, de fastul auster al solemnității gradului, de greutatea socială, de ceea ce a însemnat atunci cînd a comandat efectiv divizia ; ori cînd a întrunit informații militare și politice care vizau, într-un fel, istoria evenimentelor în curs, sau prefigurau istoria evenimentelor viitoare. Nobletea lui stă în a rămîne el însuși atîta vreme cît socialul îl ține la marginea evenimentelor. De fapt, într-un fel, s-a regăsit. Desigur, nu la valoarea și la nivelul Floreștilor. Ceea ce a dat valoare militară și a ridicat Floreștii la nivelul cel mai înalt al piramidei sociale a fost relația neamului cu latifundiul. Astăzi, în sfîrșit, latifundiul care-a antrenat degenerarea atîtor latifundiari, ca și o mulțime din cele mai grave nedreptăți sociale, a fost abolit. Vor supraviețui acei foști latifundiari, sau urmași de foști latifundiari care vor reuși să-și impună valoarea. Profesională. Morală. Voința de a-și depăși istoria.

— Domnule consilier, o întrebare.

— Vă rog, domnule general.

Vornicu ascultă mirat glasul vechi, nu glasul, tonul lui Mefisto. Tonul acela sec, categoric, direct, care se include, care face parte din structura sonoră a ordinului. Tonul care exclude replica, discuția, șovăiala. Tonul despre care el a însăilat cîteva considerații pe fișele lui dedicate psihologiei zborului. Cîtă vreme directorul citise și recitise împuternicirea consilierului și corifeului mecanizării agriculturii, personalul herghelie, era acolo și o foarte jună și interesantă tovarășă îmbrăcată în halat alb, cu părul roșcat-auriu, tuns băiețește, lăsînd să i se vadă gîtul bronzat, desenat delicat în contrast cu aerul hotărît și cu vestimentația de sub poala halatului, cizme roșii, pantalon de călărie — lui Vornicu îi atrăseseră atenția mîinile amazoanei, mici, cu unghiile tăiate în carne — dar puternice, neliniștite — deci personalul începuse să șușotească. La glasul lui Mefisto, glasul-ton, se face liniște. Vornicu inventariază planșele color care decorează pereții spoiți proaspăt. Cai de diferite rase, planșe ale anatomiei cabaline, fotografii mari, înrămate : cai sărind obstacole, cai dați la coardă, grajduri lungi în care se văd crupele și spinările cailor, herghelia la pășune, o vitrină cu trofee hipice probabil, medalii, cupe ; cîteva diplome înrămate ; cîteva fanioane ; lumina de toamnă care intră prin ferestrele mici, ornate cu perdeluțe din tifon, masa lungă acoperită cu pluș roșu, mirosul ușor de bradolină care se ridică din dușumea, ar fi rămas aici dacă ar fi fost cavalerist.

— Aveți mijloace să transportați caii, întreabă Mefisto.

— Cum mijloace, se miră tovarășul Popescu... Pînă la centru sînt douăzeci și doi de kilometri. Dacă în cazul cînd...

— Pot răspunde la apelul ministrului cu doisprezece cai, spune directorul și Vornicu vede cum directorul se consultă din priviri cu Mefisto, cum Mefisto se consultă tot din priviri cu amazoana roșcată, care privită din profil seamănă cu o chinezoaică și chinezoaica spune cîntînd ciudat cuvintele :

— Numai unsprezece, tovarășe director, pentru că Cezar rămîne.

— Bine, Cristina, dacă spui tu, Cezar rămîne, mormăie doctorul-director.

— Nu mi-ați răspuns la întrebare, domnule Popescu. Aveți sau nu cu ce duce caii ?

— Sper că se mai ţin încă pe picioare, bietele animale, încearcă Popescu un zîmbet strîmb, privind-o dintr-odată insistent pe Cristina-amazoana.

— Da sau nu ?

— Am un autocamion, cu conductorii mei.

— Parlagii nu conductori, spune Tudose şi strînge genunchiul lui Vornicu.

— Parlagii, neparlagii, au să-i încalece şi au să-i ducă, chiar dacă nu sînt decît unsprezece.

— Sînt ostaşi bătrîni şi dacă nu le e dat să sfîrşească omeneşte, au să moară de plumb, nu de satîr, spune Mefisto şi se ridică.

— Altfel nu vă dau niciun cal, încheie directorul şedinţa. Tudose ! Fă formele cu tovarăşul delegat. Restul personalului vedeţi-vă de treabă. Cristina, arată-i tu domnului căpitan ce este de văzut la noi. Mi-a povestit Costi de dumneata. Colonel doctor Vasilescu...

Vornicu vede faţa aiurită a delegatului, dintr-odată roşie, semănată cu petele albe ale ciupiturilor de vărsat, îl aude pe Mefisto spunînd : „— Niculae, ştii ce ai de făcut", apoi amazona îi întinde mîna, el vrea să i-o sărute, ea refuză gestul, are palma fierbinte, degetele ferme, puternice, îi strînge mîna băieţeşte şi-i spune :

— Cristina mă cheamă... Noi aici te cunoaştem foarte bine, căpitane Vornicu. Generalul te-a făcut un fel de bau-bau. Mergem ?

Se uită în ochi cu o fixitate neliniştitoare, are irisul neobişnuit de mare şi rotund de un căprui cald, sprîncenele aduse spre tîmplă, este nefardată, îşi retrage mîna din mîna lui şi Vornicu interceptează privirea cercetătoare a lui Mefisto care trece rapid de la Cristina aceasta stranie la el şi se stinge apoi sub sprîncenele stufoase, rupte în unghi ascuţit, pentru că Mefisto îşi trage barba în piept cu gestul lui obişnuit şi Vornicu nu poate să înţeleagă, sau dacă înţelege este încă răscolit de sentinţa dură a generalului : „Sînt ostaşi bătrîni, au să moară de plumb, nu de satîr".

Totul i se pare neadevărat, adevărat rămînînd galopul frenetic al herghelici şi ochii căprui cu sclipiri verzi ai amazoanei care-i spune ceva şi el nu aude ce spune amazoana pentru că goneşte turbat cu barda în mînă şi de

sub copitele roaibei țîșnește un vaer cu gust dulceag de sînge și amărui, de ierburi strivite.

— Comenzile la mijloc, își spune. Mefisto uneltește. Amazoana în halat alb și cizme roșii îi face semn cu mîna din ușa deschisă galant de Mefisto

•

Radu Vornicu își spune că face mutră de gigolo, de don Juan zaharisit, își urmărește tendința asta nenorocită de a poza, pentru că stă în șa cu o anumită lene studiată, ca și cînd ar cunoaște-o pe Crina — iapa roaibă — de-o veșnicie, se gîndește la Valentina atît de categorică în relațiile ei mondene spre deosebire de el. care dacă nu-i face ochi dulci Cristinei — amazoana călărește aproape de el, scară la scară —, nu poate spune că-i este indiferentă noaptea asta dumnezeiască de toamnă și prezența femeii, mai mult o siluetă gingașă desenată pe întunericul fosforescent al cîmpiei. Zace în el, abia stăpînit, un instinct afurisit de poligam. Nărav, s-ar părea, fără lecuire. Nărav șiret. Nărav viclean, care-i secretă în trup o ațîțare dulce, care-l face viu, atent și prevenitor, care-i ține în frîu gesturile, care-i biciuie imaginația, care intuiește exact cărei specii aparține interlocutoarea, ghicindu-i preferințele dintr-un gest, dintr-o vorbă, dintr-o frază banală ; ca apoi să țeasă o urzeală de gesturi complementare în întîmpinarea gesturilor ei, poate mai viclene, provocîndu-i reacțiile, să imagineze o lume care s-ar potrivi femeii aceleia pe care n-o vrea victimă, ci părtașă la o bucurie unică, legată de acel moment, pentru că toate femeile care i-au trecut prin viață, oricît de scurtă a fost trecerea lor, s-au legat de un moment unic al deschiderii lui către lume. Unicitate de peisaj exterior. De dispoziție interioară. Oricît de banală ar fi apărut participarea trecătoarei, a existat întotdeauna farmecul noutății, al nerepetabilului, stropul de poezie adus de ea ; ori de el ; ori de licărul unei stele, ori de-o adiere stranie, ori de un gest plin de candoare venit de la o profesionistă a amorului ; ori de tensiunea păcătoasă, amețitoare, a celui care tîlhărește în grădinile altora ; ori de prezența inocenței ; ori a unei disperări pe care-a intuit-o, ori de un plictis ; ori de o nemulțumire ; ori pur și simplu dintr-o dorință care-l făcea părtaș.

Augusta i-a adus-o pe Sara, ca pe o necesitate de echilibru. Augusta a fost o excesivă. Valentina l-a împlînit în voluptate. Lasă un gol în neliniştile lui interioare. Valentina are o demnitate pe care el n-o poate jigni, din camaraderie, cu toate că, îşi dă seama, nu comunică cu soţia lui decît în pat. Ar prefera s-o aibă amantă. Noaptea este făcută pentru dragoste. Cîmpia s-a învelit într-o boare străvezie de ceaţă pe care luna o poleieşte cu argint vechi. Ţîrîie greierii, uraniscul înstelat, bolteşte deasupra lor catifelele lui grele şi tainice, caii lăsaţi la pas trag în friie, cînd se apropie, scăriţele se ciocnesc cu un clinchet uşor, arome amărui de bălării adie dinspre pîrîu, un bîtlan trece peste ei clamînd trist, gutural şi din întuneric se aude sunetul liniştitor al docarului care-i duce pe Mefisto şi doctorul Vasilescu, directorul hergheliei. Pentru că n-are nici un drept să pătrundă în universul amazoanei, pentru că noaptea este plină de sugestii pe care el le respinge şi de complicităţi pe care le refuză, Vornicu este mahmur şi se-ntreabă ce rost a avut să accepte invitaţia directorului herghelici de a cina acasă, cu atît mai mult cu cît nu are de gînd să accepte postul acela bine plătit, oricît de mult ar iubi caii. Şi Cîmpia Română. Poate şi din laşitate. Îi este frică de Cristina-amazoana. Frică de privirea aceea neiertătoare, de o curiozitate tăioasă pe care n-a putut-o opri dincolo de el însuşi. Frică de felul în care stăpîneşte caii. Frică de felul în care s-a despărţit de caii-ostaşi. De caii veterani. De cei condamnaţi să ajungă făină. De cei a căror onoare de veterani o salvase Mefisto, ordonîndu-i fostului sergent să-i împuşte în ureche. Moarte fulgerătoare, fără umilinţa neîndemînării parlagiilor. Frică de felul în care amazoana a intrat în boxa calului Cezar, cal al unui fost comandant de regiment de cavalerie, cal învăţat să fie mereu în frunte, care nu suferea alţi cai în preajmă sau înaintea lui, care schilodise cîţiva grăjdari, un sur rotat înalt, statuar, încă voinic, rău, mizantrop cum spusese amazoana, privindu-l în ochi cu aceeaşi neliniştitoare stăruinţă.

— Un cal care cunoaşte şi dispreţuieşte năravurile oamenilor, căpitane Vornicu. Laşităţile şi meschinăriile lor... Cezar ! Primeşte, prietene !

Cezar care fornăise ameninţător în boxa lui separată de restul grajdului, care trăsese aprig de căpăstru vrînd

să-şi muşte botniţa, nechezase prietenos auzind glasul amazoanei, îi făcuse loc şi primise cu semne vădite de bucurie bucata de zahăr şi bătaia amicală pe gît ; nescăpîndu-i însă din vedere pe el şi pe tovarăşul Popescu care se retrăsese circumspect şi care, evident se ţinea scai de amazoană. Cristina-amazoana s-a oprit atunci lîngă boxa lui Cezar şi foarte încet, dar foarte desluşit i-a spus tovarăşului Popescu să nu îndrăznească să intre în grajdul veteranilor, că ea, cu mîna ei îl dezleagă pe Cezar şi că-l asigură pe matadorul mecanizării că Cezar nu este atît de tîmpit ca gloaba camionagiului din Obor şi o să-l facă praf, răzbunînd asasinarea tuturor cailor pe care el, matadorul îi numeşte *Haş Pe* şi nimeni nu va putea fi tras la răspundere şi... Şi... Stătea dreaptă, Vornicu o vedea vibrînd de încordare, a intuit clipa în care amazoana a vrut să-l plesnească pe preopinentul mecanizării, atunci a apucat-o de umăr, a strîns-o lîngă el şi i-a spus : „Cristina, să vedem veteranii" Tovarăşul Popescu a plecat bîiguind ceva neînţeles, Cristina s-a desprins cu fermitatea cu care şi-a retras mîna din mîna lui, a spus „mulţumesc" şi a intrat la cel dintîi veteran, calul orb Sirius. Sirius, cu picioarele din faţă îndoite de cîtă ostăşie făcuse, cu coama şi coada rărite, cu locuri roase de şa unde i se vedea pielea, cu o resemnare blîndă în felul în care-a cules cu buzele bucăţica de zahăr, adulmecînd mîna Cristinei, mînă dintr-odată maternă şi ocrotitoare. A fost un freamăt între caii bătrîni de cum a intrat Cristina la Sirius. Nechezat nerăbdător şi bucuros, capete întoarse, urechi ciulite. Vornicu a înţeles bucuria şi nerăbdarea cailor, mai ales după ce Cristina a început să vorbească cu Sirius, să-l întrebe de-ale lor, să-l scarpine între urechi, să-l facă hlăpău bătrîn şi cînd Cezar a nechezat îndelung, cu gelozie. Veteranii aveau copitele date cu unsoare neagră, crupele le străluceau, ţesalele şi periile erau rostuite la rastel, în grajd mirosea iute a ud, a balegă, a aşternut de paie, a fîn, mirosuri vechi, din copilărie ştiute, era o tihnă senină şi împăcată, cu toate că se rostise sentinţa de moarte şi Vornicu se simţea vinovat, de parcă el hotărîse să fie ucişi caii Ţării Româneşti. Se simţea mizerabil, cum se simte şi acum, împuşcăturile răsună în el cu ecouri prelungi într-un gol imens, sentiment accentuat de noaptea de toamnă şi de prezenţa Cristinei acesteia care vorbise îndelung cu cei

condamnați la moarte, îi mîngîiase pe boturile catifelate, pe ochi, îi sărutase, se purta ca un duhovnic plin de înțelegere sfîșietoare ; dar și de tărie ; își lua adio de la protejații ei și el a înțeles-o atît de profund încît s-a înspăimîntat. Pentru că el însuși a trecut într-un fel prin ce trece Cristina și-l înspăimîntă nu numai sentimentul de solidaritate, de camaraderie față de amazoană, nu numai o nevoie bruscă, tiranică de a o ocroti ; dar mai ales îl înspăimîntă sentimentul că o cunoaște dintotdeauna pe Cristina. Ea n-a făcut decît să-l privească fix, cercetător, ca și cînd l-ar fi căutat într-o altă memorie decît cea la îndemînă ; nu i-a spus nimic revelator, dimpotrivă, s-a împietrit, a tras între ea și el o tăcere de gheață, s-a confesat cailor bătrîni, a și plîns ținînd în palme capul unei iepe bătrîne, o iapă albă, cu linii încă zvelte, căreia i-a povestit nu se știe despre ce pădurice de tei unde chiuleau ele două la stupina lui moș Capră — iapa era chiar la capătul grajdului și de-afară se auzise cucurigitul arțăgos al unui cocoș, l-a și văzut, un cocoș voinic, porumbac, cocoțat pe grămada de gunoi de grajd, pe care cădea o rază de soare însîngerîndu-i creasta — pe urmă l-a strigat Mefisto să meargă la Gostat cu el și cu Tudose, pentru nu se știe ce tone de ovăz. Cristina i-a făcut semn să plece. A lăsat-o acolo, ținînd în palme capul iepii bălane care o amușina și parcă rîdea amintindu-și șotiile lor la stupina lui moș Capră. Atunci a simțit o gelozie stupidă și amară pe trecutul necunoscut al Cristinei. O durere surdă, inexplicabilă, știa că și bălana va sfîrși de plumb, de aceea l-a și luat Mefisto de-acolo, pentru că abia a ieșit docarul pe poarta înaltă, șindriluită, poartă cioplită în bardă, cînd s-a auzit din cîmp cea dintîi împușcătură.

— Te-ai gîndit mai profund la statutul de cobeligeranță neacordat României, l-a întrebat Mefisto și Vornicu a băgat de seamă că generalul și-a scos pălărioara, și-a așezat-o pe genunchi și a rostit ceva pentru sine ca o pomenire, ca o iertăciune pentru caii veterani după care, nea Tudose, care mîna caii, le-a spus povestea cu iapa Diana de la 10 roșiori, pe care a dat-o „în gazdă" la nea Apostol ; ăla cu buruienile de leac, cu spînz și ce-o mai știi, cînd a auzit el la raion că vor să desființeze herghelia și în locul ei să facă un S.M.T. A dat-o pe Diana și l-a dat pe Fulger, lipițeanul ; a pus la număr caii lui Apos-

tol ; dacă se desființează herghelia, cere aprobare în secret la don' general s-o lase pe Diana de prăsilă acolo la nea Apostol, care e om cu căutare mai ales la ferma de vaci unde au mortalitate mare la tineret.

Vornicu a înțeles tîrziu că maternitatea era de scroafe și că tineretul la care se referea Tudose era format din purcei și din viței, care, se pare, murea pe capete din cauze necunoscute ; dacă nu cumva era otrăvit cu bună știință.

Nu l-a ascultat pe Tudose cu toate că a încercat să deslușească la el trăsăturile „omului nou". Nu le-a deslușit, Tudose arăta normal. Vorbea normal. Arăta destul de ponosit pentru unul care jecmănise salbele femeilor din comunele Cîmpiei Române și mai ales dovedea o dragoste aproape paternă față de cai. S-a gîndit la ce-a vrut să spună Mefisto cu cobeligeranța. N-au ajuns la Gostat pentru că au întîlnit un autocamion hodorogit care abia tîra după el o remorcă și mai ponosită, încărcată vîrf cu ovăz...

— Am impresia că te cunosc de-o viață, Cristina, spune Vornicu, trecînd peste rezerva mahmură. Nu-mi explic senzația, n-o lua altfel decît ca pe o constatare exactă și...

Un strigăt parcă de luptă. Ceva ascuțit, sălbatec și umbra de lîngă el care iradiază o chemare confuză țîșnește într-un galop de pe loc, neașteptat. Fără să aștepte îndemnul călărețului, iapa roaibă pornește la galop, nechezînd. Vornicu primește în obraz șfichiul tăios al aerului. Este lună, Cîmpia Română răsuflă adînc și din nou are sentimentul că se conține și că noaptea asta a mai trăit-o cîndva, nu-și dă seama cînd, pentru că goana nocturnă îl ațîță, îl scurge în vreme și-l umple de sine pînă la sațiu.

*

— Ne electrificăm, spune doctorul Vasilescu. Pe aici, vă rog ! Întîi spălarea. Aștia ai mei au stat de-o veșnicie la feștilă. Angela, fetița ! Cristina, ai grijă de aviator. Costi, du-te la Angela. Probabil este în laborator cu leptospirele alea afurisite. Trag o raită la nutrii. Aviatorule, ai văzut nutrii ? Vino cu mine să-ți arăt nutriile. Niculae, mîine la ora știută. Caii de șa lasă-i aici în grajd. Dă-le

o mînă de fîn ! Angelaaa ! Am sosit ! Ne este o foame de lup. Fii atent, aviatorule. Aici se sapă puțul pentru apă curentă... Pe aici...

Spre rușinea lui, Vornicu n-o ajunsese pe amazoană. O înghițise noaptea... S-a mulțumit să călărească la trap pe lîngă docar. Pantalonii i-au rost pulpele, lipsa de antrenament l-a înțepenit, calcă în strâchini, are o febră mușchiulară rușinoasă, nu vede nimic, casa scundă, acoperită cu viță, ori cu iederă are ferestrele luminate palid, așa cum luminează lămpile cu gaz, doar o fereastră este luminată puternic din interior, parcă prinde pe luciu fascicolul unui reflector. Se aud grohăituri, piuitul unor pui, se văd siluetele grajdurilor, coteților, miroase trist a crizanteme, se aude o ușă și el recunoaște glasul Cristinei.

— Costi, lasă-l pe Gicu. Angela te cheamă în laborator. După ce isprăviți inspecția, vă așteptăm la masă.

Deci Mefisto este și aici Costi, aici însemnînd Cristina. Se poticnește într-un tub de ciment. Șocul îl face să-și revină. „Comenzile la mijloc", își spune. „Intri în pierdere de viteză". N-a văzut nutrii, dar nu informația lui zoologică deficitară îl neliniștește, după cum nu-l neliniștesc nici nutriile care-și arată dinții curbați și mari de rozător, un fel de intermediare între vidră și castor, vîrîte în cuști etajate lucrate în fier-beton subțire, cu amănunte scoase la iveală de lumina lanternei mînuite de doctorul Vasilescu ; îl neliniștește „prevernisajul" acela, sumă de disimulări, de ipocrizie retorică, de atmosferă înghețată într-o carcasă sufocantă în care s-au jucat roluri artificioase, în care Strategul n-a mai fost Strategul, ci un locotenent colonel schematizat, o schemă perfectă de locotenent colonel cu aere academice. După problema pămîntelor ; a jugărelor mari trecute în cartea funduară ca jugăre mici ; după aventura proprietății obștești răpită și reîntoarsă la obște ; după revelația Marius Ciocîltea și Augusta Ciocîltea ; după umilința tălpilor găurite și a împrumutului acordat de Mizantrop ; după împușcarea cailor-veterani — după toate astea iată o altă lume. Aiurea... Nu a nutriilor, cu toate că și nutriile alcătuiesc o lume. Lumea doctorului Vasilescu. Și de ce nu, a Cristinei. Lumina lunii cade argintie, acoperișul de tablă al casei strălucește, se aude grohăitul domol al unui porc, miroase a cocină, a grajd, a păsări — Vornicu s-a obișnuit

cu noaptea, deslușește organizarea gospodăriei și se-ntreabă cum a supraviețuit șocului produs de deschiaburire, pentru că, în totul, se vede și inițiativă și un început de prosperitate.

— La culcare, fetițele, spune doctorul Vasilescu.

Nutriile rontăie niște morcovi, bazinele de tablă pline cu apă prind o rază de lună, este un nuc bătrîn cu coroana rărită prin care cad solzi argintii, o verandă plină de mușcate, apoi o sufragerie luminată palid de o gazorniță. mobilă țărănească din stejar, tavan din podină bătută pe grinzi, miros de gutui, de busuioc, ceva din casa părintească care-l destinde și doctorul Vasilescu metamorfozat brusc într-un fel de băiețoi care vorbește pereților :

— Fetelor, fetelor ne-ați pregătit cămeșoaiele ?

Un glas foarte sonor de femeie, venind parcă de pretutindeni :

— Schimbați-vă în camera de zi !

— Să mergem la baie, spune doctorul.

*

Vornicu intuiește că se află în plin complot. Cînd unelteste, sprîncenele lui Mefisto frînte în unghi drept au tendința să se micșoreze spre un unghi ascuțit. Să fie numai o manevră de a-l aduce la herghelie ? De a-i dirija destinul legîndu-l și astfel de carte ? Pentru a-l avea aproape ? De ce ? Mefisto s-a regăsit. A trecut pe lîngă naufragiu, aruncînd peste bord tot lestul social care-l condamnă. A intuit viitorul ? Ori mai curînd sinteza informațiilor pe care le deținea l-a făcut să descifreze viitorul acestui prezent ? Ce nevoie are de el ? De un Vornicu oarecare ? Să-și fi asumat vreo răspundere morală ? De ce ? Misiunile pe care i le-a ordonat cînd relațiile dintre ei erau cele dintre generalul-destin și locotenentul-pion în jocul generalului cu istoria ; au fost misiunile prin care s-a luat în posesie. Este foarte atent la dizertația doamnei Angela Vasilescu care contestă doctrina lui Schopenhauer referitoare la imutabilitatea caracterului inteligibil.

— Angela ne politizează, mîrîie Mefisto... Apropo, don' director... Noi ne întoarcem la herghelie... Angela,

nu te deranja. Nu rămînem. Avem încă de lucru şi mi-am lăsat fişele acolo.

— Eşti un egoist, spune doamna Angela Vasilescu, ridicîndu-şi cu un gest cochet şuviţa albă de păr care-i cade pe frunte. Este o femeie scundă, subţirică, părul negru, strîns în coc este înnobilat de cîteva şuviţe albe, poartă o bluză cărămizie cu mîneci lungi strînse pe încheieturi printr-o manşetă bărbătească, este sprintenă şi cînd zîmbeşte îşi arată cu plăcere dinţii de un alb strălucitor. Desigur, nu se potriveşte în nici un fel cu soţul ei. Poartă ochelari cu ramă groasă, de baga, are unghiile tăiate în carne, stă într-un capăt al mesei, cel care este aproape de uşă, se ridică cu mişcări agile de veveriţă, aducînd de pe bufet un talger de lut plin cu nuci noi, descojite.

— Specia nu şi-ar fi meritat atributele, dacă nu şi-ar fi adaptat mediul. Dacă nu l-ar fi modificat potrivit trebuinţelor ei.

— Ori poate idealului ei interior, Angela, spune Cristina.

— M-da ! Industrializare. Ai hrănit albinele ?

Gicu Vasilescu ronţăie aripa de pui bine rumenită. Pe Vornicu l-au vrăjit gesturile domestice ale doctorului. S-a dezbrăcat pe verandă, şi-a scuturat hainele afară, a îmbrăcat un halat pluşat, s-a dus la baie — o cameră cimentuită pe jos cu tubulatura încă neacoperită în şanţurile ei, avînd un bazin din tablă vopsită în alb fixat deasupra băii, totul mirosind a mortar şi a vopseluri, şi-a vîrît picioarele în cadă şi cu o satisfacţie vădită a dat drumul la robinet. N-a curs nici un fel de apă. Doctorul l-a privit mirat prin ochelarii lui cu ramă subţire din aur.

— Drăcia dracului, a spus. Fetele au uitat să pompeze. O clipă. Fă-te comod. A ieşit aşa cum era. S-a auzit ţăcănitul unei pompe de mînă. S-a auzit apa curgînd în rezervor. A venit doctorul, radios.

— Trebuie să înhămăm tehnica, fără s-o lăsăm să ne călărească. Mizerabilă meserie face Popescu ăla.

A fost singura aluzie la uciderea cailor. L-a obligat să se dezbrace pînă la mijloc. Să se spele. Apoi i-a luat prosopul, un prosop uriaş din in şi l-a frecat zdravăn. În camera de zi erau întinse pe tăblia patului trei cămăşoaie româneşti cu alesături. Doctorul a îmbrăcat unul cu motive brodate în roşu-violet.

— Păcat că nu rămîneți... V-ați fi odihnit omenește, a spus, încălțînd niște tîrlici... Ce se cîntă la operă ? Cum nu știi ? Mă omoară Angela... O luăm iarăși de la capăt. Casa de la București ne-au făcut-o praf americanii. Cum îți place aici ?

— Ca acasă, a spus și doctorul l-a privit scurt, ochii lui negri, focoși, ca ai armăsarului au strălucit sub ochelari și s-a auzit glasul doamnei Angela, chemîndu-i la masă.

— De mult, poate înainte de război, printr-a 8-a i-am citit și pe Herbart și pe Alfred Fouillée, doamnă Angela, spune Vornicu, dîndu-și deodată seama că într-adevăr asta a fost în altă viață a lui, viața dinaintea războiului, apoi a fost o altă viață, războiul și acum, iată își trăiește a treia viață și această a treia viață împărțită pe alte vieți : viața lui din aviația postbelică, un fel de agonie, viața lui cu Augusta, viața lui cu Valentina, viața lui din Prislop, viața lui cu fișele, viața lui cu el însuși, viața lui de la herghelie și din casa familiei Vasilescu în care Cristina, crispată și albă la față, ca și cînd și-ar fi pierdut sîngele privește în gol și totuși îl urmărește cu atenție, mai ales atunci cînd spune că el crede în teoria ideilor-forță, capabile să transforme un individ într-un centru de acțiune, că ideile-forță pot interveni ca factori modificatori ai structurii individului și societății și că...

— Pe tine, Radu, ce idee-forță te-a stăpînit, întreabă sec Cristina și el rămîne o clipă nedumerit pentru că nu-i place felul băiețos și camaraderesc în care-l tratează Cristina, ea însăși artificial băiețoasă, încercînd parcă să-și ascundă feminitatea.

— Zborul și patria, răspunde și atunci Cristina își mușcă buzele, se ridică de la masă și iese.

Este o clipă de liniște în care se aud măselele doctorului spărgînd osul de pui. Mefisto n-a mîncat nimic. Îl privește intens.

— Cristina noastră este puțin ciudată, spune doamna Angela Vasilescu. Costi, mi-ai luat bilete la operă ? Cum, tot Verdi ? Fie și Verdi... Vreau să-mi vezi laboratorul, domnule Vornicu. Rămîi sau nu la Gicu ? Ne-ar face plăcere să rămîi. Ai avea timp de lucru și l-ai avea aproape pe Costi. Oricum, o unitate socialistă trebuie să intre în interrelație activă cu satul. Sîntem amîndoi de-aici. Se pare

că ne-am întors acasă pentru totdeauna. Poate ca o obligaţei morală născută tot dintr-o idee-forţă : binele social... Vrei mujdei ?

— Vreau să vă înţeleg, spune Vornicu. Am cunoscut la Prislop un popă. Barbă Neagră. Un revoluţionar în cele din urmă, aş zice. Ca să nu vorbesc de Pătru. Mi se pare că domnişoara Cristina mă detestă. Îmi pare rău. Probabil i-am stricat seara. N-am nici o vină.

— Angela, nu te supăra, spune Mefisto. Noi ne retragem. A fost o zi grea. Mai ales pentru Cristina. Staţi pe loc. Fac eu oficiile de gazdă.

— Şi laboratorul ?

— Altădată, Angela, spune doctorul... Haidem. Vă duc pînă-n prag. Dintr-odată atmosfera familială caldă, mirosul de gutui şi de busuioc, de mobilă din lemn şi de scoarţe, de omenie, se ofilesc, pălesc. Vornicu se simte nelalocul lui cu toate că se contopise cu lăcomie în atmosfera asta tihnită, echilibrată, cu toate că era lacom să vadă laboratorul acestei femei, se pare biolog, o ţărancă-biolog şi el un ţăran doctor în medicină veterinară care se întorseseră acasă cu intenţia să demonstreze falimentul teoriei lui Schopenhauer referitoare la imutabilitatea caracterului inteligibil ; de fapt lucrurile sînt mult mai complicate, atunci cînd se transleză în social date aparţinînd individului. Pe Cristina a doborît-o uciderea veteranilor. Reface atmosfera aceea caldă a grajdului, de comunitate străveche dintre om şi animal. O înţelege pe Cristina. Revine asupra fiecărui gest al ei, şi la răspunsul lui Cezar, calul-colonel ; ori la răspunsul bătrînesc şi resemnat al calului orb Sirius, ori la gesturile caline ale iepii bălane care avea secrete de împărţit cu Cristina. Reface dureros starea interioară a amazoanei, vede ţeava puştii, aude detunătura, îl vede pe calul orb Sirius îndoindu-şi genunchii tremurători, poticnindu-se, căzînd ; spectacolul se repetă cu iapa bălană şi o revoltă surdă, chinuită îl gîtuie pînă la sufocare. De ce ? Ştie de ce n-a mîncat Mefisto. De ce vrea Mefisto să se întoarcă la herghelie. Şi el vrea să se întoarcă la herghelie, cu toate că doreşte să explice acestora doi, lui Gicu şi Angelei, ce-a vrut el să înţeleagă prin ideea-forţă, care sălăşluieşte omul-centru de acţiune, dar mai ales prin sentimentul acela absolut care este patria, întruchipată în istorie.

Afară este lună, lumină de argint, umbra uriașă a nucului, miroase a peliniță și Mefisto scoate caii din grajd ca un plugar ; ori ca un ostaș vechi. Vornicu n-o vede pe Cristina care stă rezemată de nuc și privește luna. Nu-i vede nici lacrimile. Încalecă după ce încalecă Mefisto.

— Uită, spune din pragul verandei Gicu, țăranul doctor.

Se vede doar pata albă a cămeșoiului și sclipetul lentilelor.

— Încerc, spune Mefisto.

Dincolo, ulița răspunde în Cîmpia Română.

Cartea a doua:

IARNA

CONFESIUNI (I)

1

Mefisto este, într-un fel, expresia echilibrului sau a realizat poate autonomia socratică stăpînind triada dinamică : autoepurare, adică refuzul multiplicității în numele unității ; autodeterminarea, adică cunoașterea etică de sine și autoconstrucția, adică puritate lucidă, luciditate dezinteresată, dezinteres unificator, acel triplu aspect al înțelepciunii reflexive sub semnul armoniei spre care tind. A refuzat o funcție de primă mînă din scrupule morale. Mefisto este un înțelept pentru că a știut să renunțe la glorie, înainte ca gloria să-l transforme în pastișă. Să-l demonetizeze. Să-l facă marionetă și caricatura ideilor-forță în numele cărora a acționat. Pesemne i-a fost frică să nu transforme virtuozitatea faptei, puritatea ideii de patrie în virtuozitatea discursivă. Este el în contradicție cu libertatea înțeleasă în sensul necesității ? Hotărît, nu ! Necesitățile lui interioare se împlinesc în libertatea de a fi el însuși. Pentru mine este o lecție deschisă. S-a dezlegat din toate legăturile exterioare care l-ar fi antrenat în cursa pasiunilor vane, sau a obedienții totale. Sau a luptei surde dintre interese și indivizi pentru a ocupa, pe drept sau nedrept, locurile celor dinainte. Mefisto este un reflexiv. Nici o vorbă gratuită. Vorbele lui sînt de fapt credințe intime mereu susținute de fapte în perfect acord cu sine.

Marele meu defect este că acționez încă spontan. Nu m-am lepădat de reflexul spontan al pilotului de vînătoare. Imagine pe retină sau ecou sonor pe timpan și, fulgerător, ripostă. Sînt atît de departe de echilibrul la care trudesc zi de zi, încît mă apucă disperarea. Mă apucă

disperarea în fața imposibilității de a decide. Aici condiția pilotului de vînătoare : decizie instantanee — ripostă sincron deciziei s-a anulat. M-am transformat într-un adevărat măgar al lui Buridan. Am terminat revederea cărții după discuția cu Sara. Sara îmi cere o nuvelă istorică : „Călugăreni". Nu știu să scriu. Mefisto mi-a dat studiul lui „O nedreptate istorică", care este un monument, cu un singur consemn : „nu-l vede nimeni". Am înțeles în toată gravitatea lui acest consemn. Studiul este plin de consecințe. Imediat. Mai tîrziu. Posterioare deceniilor care se vor urma. Implică mai ales culisele războiului. Politica lui. Responsabilitățile morale ale tuturor conducătorilor marilor puteri. Numai decodificarea transmisiunilor germane și drama Coventry-ului este un cumplit cap de acuzare. S-a mutat centrul de atenție al opiniei mondiale pe crimele monstruoase ale lui Hitler. Cu ce sînt mai puțin monstruoase bombardamentele asupra orașelor deschise ale Germaniei ? Ori Hiroshima ? Faptul că ești victorios te poate absolvi de crima de război ?

Cum pot rămîne inert la asemenea document ? Ce-a vrut Mefisto, pe ce reacție a scontat ? În ce fel vrea să mă implice ?

De unde și cum a inventat-o pe Cristina ? Pentru că — el a inventat-o ! Sau el a ținut-o într-o rezervă strategică. Cine este de fapt, Cristina? De ce m-a smuls de la Vasileşti ? Pentru că el m-a smuls ! Am simțit-o atunci. Am simțit-o cînd mi-a dat „O nedreptate istorică". Am simțit că fata aceea stranie este invenția lui după scena pe care-a făcut-o Valentina acasă la Mefisto, la masa aceea de despărțire cînd calma, narcisiana Valentina m-a somat să rămîn, altfel ea neasumîndu-și nici o răspundere pentru căsnicia noastră. Un fel de-a zice căsnicie. Un concubinaj amiabil. Valentina reprezintă tipul de sclav al convenienței. Al justificărilor. Al mondenității ieftine. Al unui sine care nu există, nu poate exista decît referindu-se la lucrurile exterioare și numai în raport de lucrurile exterioare. I-am încredințat-o lui Stamate Chiriac. Adică l-am rugat pe Stamate Chiriac să-i fie paj însoțitor, sfătuitor. L-am făcut fericit. Stamate este exact pandantul, perechea socială a Valentinei. Eu îi sînt amantul. Desigur, mă va uita. Ea mă va uita. Total. Singura ei obsesie este „cum apare". Ce este cu adevărat

n-o interesează. Mefisto, tîlharul și curtezanul m-a întrebat cum pot lăsa din nou singură o asemenea femeie superbă. Știa exact răspunsul, așa că nu m-am obosit să i-l mai dau. În această breșă — Cristina. Mefisto a prevăzut breșa ? Cred că da. Acolo la Vasilești se naște ceva. Acolo un principiu abstract devine factor social dinamic. Rămîn pe poziția necesității istorice a revoluției. Adică văd revoluția ca pe o cotitură radicală a istoriei românilor. Am cercetat arhivele comunității de avere grănicerești la Caransebeș după întîlnirea cu Pătru, eliberat împreună cu Pițu și ceilalți, fără Radu Belcotă, condamnat pentru „tăinuirea" legăturilor cu Maria Vărzaru. Era de așteptat. Fost ofițer. Mereu numai aparențele. Demagogul ăsta de Luchescu, maistrul meu de atelier vine cu gabrioleta plină, ocupația lui principală constă în a cărăuși damigenele, dar este secretarul organizației de bază. Ce sînt Vasileștii în satul lor sînt Bujoreștii aici la B. Adică Maria Pava Bujor și el, Nicolae Bujor, agronomul. Pentru că Maria, în sfîrșit, și-a terminat viața ei dinainte. Viața ei de Maria Pava. Maria este de nerecunoscut. Căsnicia a scos la iveală o alta. Un alt sine. Poate că Maria nici nu s-a cunoscut pe sine pînă la acest Bujor, alt țăran, de data asta din pustă, de-alături, de la Valea Apei. Prevăd un conflict dur : Radu Vornicu-Luchescu. Partidele sînt făcute. Pe Luchescu o să-l ia în brațe Petroman, președintele Sfatului și Neagu de la raion. Maria și Nicu de aceea m-au și adus ca „specialist". Oricum sînt exact în temă. Condiția esențială : cinstea. Este o lăcomie stupidă de procopseală pe seama obștii, ceva josnic, meschin, murdar, care alterează din față acest „nou" pe care-l visam pur și purificat, fără transfer de moravuri corupte. Cadrul general, social s-a creat. Rămîne de recreat omul. Nu prin ucazuri. Altfel. Prin sistem. În timp. Am descoperit în arhivele Comunității toată urzeala de interese a capitalului străin la Reșița lui Auschnit și mai tîrziu a lui Goering. Nu am nevoie de nici o lecție despre invazia și hegemonia capitalului străin în România. Despre condiția noastră de slugi în propria noastră țară.

Inge este o gazdă foarte bună care nu te obligă printr-o ospitalitate excesivă. O gazdă exactă la care fiecare serviciu este planificat riguros și toate serviciile la un loc nu depășesc costul ; dar nu sînt nici sub cost. De ce n-am stat la Bassmann ? Pentru că, după drama care l-a pus-

fiit, doctorul a devenit alcoolic. Contesina a fugit cu un maior conte. Nu cred că era din S.S. Pe Hans l-a împușcat Hauser, atunci, în noaptea cînd Pill a ordonat masacrarea ostatecilor. Pe Pill l-am văzut cu ochii mei într-o coloană de prizonieri, la Arad, cînd m-am dus la Ella și mi-am dat seama că Ella este morfinomană. Mai ales aici la B. războiul există încă, dramatic, traumatizant, în conștiințe. Doctorul Bassmann a pierdut totul. Și Inge a pierdut totul. Nu are decît 32 de ani. Trăiește într-un fel de automatism straniu. Pare ea și nu este ea. Poate bea și Inge. Nu-mi dau încă seama. Și Meinwurm și Kiraly baci vor merge cu mine. Nu va merge Zoltan care este o enigmă. Oricum, mă simt bine aici, pe locurile unde, în adolescență, am întîlnit pusta bănățeană în toată magica ei frumusețe. Nicu Bujor vorbește în dulcele grai bănățean și asta este o încîntare, un desfăt. Am să trec pe fișe cuvintele rare, vechi, pline de poezie, trimețînd la străvechimi, la obiceiuri și obiecte specifice, folosite de Bujor. Și ce glas de tenor are Bujor și ce fecior este Bujor și ce fericită trebuie să fie Maria, se vede pe ea, a înflorit, este de nerecunoscut Maria. Am în mine, adînc, răscolitor momentul B. cînd am trecut liniile cu patrula, era Pătru, era Ochișor, B. era ocupat de subunități din divizia *Prinz Eugen,* asta mă obsedează, mă obsedează deshumarea ostatecilor împușcați din ordinul lui Pill. A trebuit să asist, nu i-am putut salva, a trebuit să asist, obrazul putrefiat al lui Ilie Broscarul, ce mai rămăsese din el, moletiera aceea, bocancii, cureaua, cartilagiile, a trebuit să asist și am văzut privirea opacă, rea a lui Luchescu cînd Ileana aceea mi-a sărutat mîna înainte de a putea să mă împotrivesc și Maria a vorbit de noi, de ostașii români care i-am salvat pe ceilalți, și femeile mi-au dat flori, a fost un fel de miting în care, fără voia mea, m-am văzut în rol de eliberator. Trebuia să-l am alături pe sergentul de-atunci, Pătru C. Dragalina. Pe Ochișor, cercetașul. Nu m-am gîndit niciodată, nici atunci cînd m-am travestit în șvăboaică și l-am împușcat de la doi pași pe subofițerul care-și încheia centura, cînd am auzit strigătele neomenești ale santinelei pe care am împușcat-o în stomac, am revăzut tînărul acela zbătîndu-se îngrozitor în praful drumului, am simțit pe obraz răsufletul cîinelui lup pe care l-am împușcat între urechi. Am împușcat. Am împușcat. Am împușcat. Pe aceia direct. Pe alții tot direct, bine ochit,

dar din dosul parbrizului, din viteza unificatoare care transformă totul în abstracție. Mint. Am tras mai de aproape în Willi acela, motociclistul gestapovist care mă ducea la interogatoriul lui Herr Doktor, după ce m-au doborît la Turda. Cînd maiorul Erikmann mi-a dat pistolul. Cînd motocicleta a fost interceptată de Ella. Care l-a împușcat pe ofițer, pe locotenentul cu față angelică și înainte, Willi de la gestapo, care mă legase cu lanțul de mînerul ataşului îmi spusese : *Facem un plimbar, afiator... Komme !* Pe cîți încă îi invitase acel Willi la o astfel de „plimbar" ? Pe urmă am ajuns în satul Triteni, foarte aproape de linia frontului, la Tritenii-Hotar sub culmea Țigla-Fîntînenilor, la casa pădurarului... Atunci noaptea, cînd m-a smuls Mefisto de la Vasilești, la herghelie, m-a dus în grajdul veteranilor. Ardeau două lămpașe și am văzut o groază de „tineret", de mînji, unii dormeau în paie, fuseseră luate stănoagele ; alții stăteau în picioare și între mînji trona Tudose care le dădea din mînă sfecle mari, furajere și mînjii cronțăiau sfecla și Tudose îi scărpina între urechi. Mîine îi înhumează pe cei dezhumați, vor veni oficialități, pe urmă mă duc cu Bujor la pește, la rațe și seara la cazan. La țuică. Nu mi-am refuzat nici o povară. Nici măcar pe a Valentinei. Nu mă pot lega încă, zic însă, de un loc. Nu știu încă aproape nimic despre viață. Și am fost atît de departe de sinele meu de dincolo de căpitanul aviator Radu Vornicu încît, la aproape 31 de ani nu mă mai pot despărți de el. Cu orice risc. A început să plouă. Era de așteptat. Încă de ieri am văzut capul sistemului noros. Un front cald. La sfîrșitul lui noiembrie. Asta numai aici se poate întîmpla. Trebuie să-i plătesc lui Inge un spor pentru lumină. Așa este cinstit chiar dacă, după cum prevăd, ne vom culca împreună. Bine ar fi să evit. Să-mi asigur libertatea. Pe urmă poate veni Valentina și ar fi o situație cel puțin neplăcută. Cred că am să mă mut la doctorul Bassmann. Poate are nevoie de mine. Bucuros m-aș muta la Bujori. Aș fi incomod. Vom vedea. După mîine.

2

— Auzi Angela, era noapte, a patra noapte, eu văzusem totul, tu înțelegi, totul, adică totul, ei mă căutau, Zoltan mai ales, el condusese execuția, acum îmi dau

seama că n-a fost o execuţie, a fost o crimă, un asasinat mîrşav, sălbatic şi-atunci, era sub seară cînd baci Todor a simţit, nu el, dulăul Ursu a simţit...

— Cristina, poate nu este bine să te răscoleşti. A fost deajuns. Să mergem în laborator. Am să prepar cîteva lamele. Mă ajuţi. Dacă vrei, ne uităm prin cursuri. Mai ai un singur an şi toate şansele să fii şef de promoţie.

— Am să mă aranjez astfel, încît să iasă pe locul întîi Toma. E mai profund decît mine. Şi n-are pe nimeni. E sărac lipit. Auzi ?

— Ce ?

— Vîntul ! Vîntul ăsta de Bărăgan mă ucide. La noi, între dealuri, abia dacă se simţea. Abia dacă se auzea. Cum ţi-a plăcut ?

— Nicicum. Ce poţi spune de un bărbat pe care l-ai văzut cîteva minute ? Bine crescut. Cu lustrul pe care i l-a dat uniforma. Probabil citeşte mult. Fără intuiţie. Trebuia să intuiască. Tu te-ai purtat ciudat. N-ai fost tu.

— Poate ! Cum să intuiască, Angela ? Atunci eram o puştoaică pistruiată, nu prea curată, mîncasem cucuruz copt pe jar, plînsesem, iarăşi plînsesem, of, Angela, ştii că tu îmi eşti mamă, soră, prietenă, confidentă, că sînt a voastră cum am fost şi a lor, ai şi tu obiceiul mamii să te legi cu tulpan pe sub coc şi să cînţi în vie, nici nu ştii ce dulce cînţi şi cît eşti de ţărancă atunci cînd cînţi şi cît te iubeşte Gicu atunci cînd umbli tu prin vie, ori stai sub nuc, aşa cum stăteau mama şi tata, cădea o pată de soare pe vie, undeva jos străluceau turlele bisericilor din Turda, era un nor cu cap de dulău acolo-n cerul albastru, ciocănitoarea aia stropită cu roşu tocăia în nuc, mama culegea strugurii dulci în coşul de răchită, struguri *Isabela* negri, parfumaţi, mama cu cojocelul înflorat peste rochia ei albastră care mirosea a casă, a busuioc, a pîine coaptă, pluteam parcă pe cîntecul mamii, îmi era cald şi bine, voiam să coboare Lăbuş de-acolo, din norul ăla, auzi-l cum latră prin vie : mamă, mamă, Lăbuş a găsit un arici. Arici, Pogonici — Arici, Pogonici.

Pe urmă au venit ei, în noaptea aceea, auzeam tunurile dinspre Turda, nu ştiam că şi tu şi Gicu sînteţi cu tunurile, tata scosese tabloul cu Avram Iancu de sub podium, de sub catedră, scosese şi tricolorul, cu cîteva zile prea devreme, nu mai avea răbdare, se urca în nucul lui Horea să vadă spre Mureş, îşi pregătise bocancii să se

ducă „la noi", au năvălit ăia patru leventi cu Zoltan, cu niște soldați, cu jandarmii, l-au luat din pat, l-au împuns cu baionetele, am văzut totul, l-au dus la nucul lui Horea ; l-au străpuns, i-au scos ochii cu care se uita spre Mureș, i-au prins tricolorul pe piept cu niște scoabe, auzi Angela, poate nu ți-am spus-o pînă acum, l-au spînzurat acolo, de față cu mama, de față cu mine, cu satul, scoseseră oamenii, îi puseseră să aprindă focuri, lîngă tata l-au străpuns pe popa Avram, l-au spînzurat de funia clopotului, atunci l-am văzut eu pe Zoltan plin de sînge, Zoltan leventul, care era mai mare peste toți. În zori au intrat românii, mama le-a ieșit înainte cu mine de mînă. I-a dus unde-l uciseseră pe tata. Pe taica popa. L-a prînz s-au întors ăia. Au ucis-o pe trupul tatii, spălat, așezat în copîrșeu, în biserică, lîngă popa Avram, care-mi era unchi bun. Aduseseră la tata flori. Flori cîte-ncap. Și la taica părintele. Venise tot satul. Cînd au intrat tancurile m-a luat moș Gheorghe. M-a dus la colibă. De-acolo la frati-su. Moș Todor, pădurarul. Știa c-or să mă omoare. Să stingă neamul, zice : Hai fătuță, hai ! Hai și-om mere că-i urgie și potop. Văd totul, Angela. Totul. Cum l-au lovit întîi cu bocancii. Pe urmă au vrut să-l împungă și tata, că era zdravăn, i-a smuls unuia pușca și cînd s-o ridice, Zoltan ăla l-a împuns în piept. Îl văd că era lună și o noapte dulce și...

— Fetița mea scumpă !

— Doamne, Angela, de ce ?

— O știi mai bine decît mine ! Și de dinainte de nucul lui Horea !

— Îți cer ceva, Angela. Știi cît am fost a voastră, de cum m-a lăsat el la Turda, la Crucea Roșie și a venit Gicu călare și de-atunci am fost a voastră cînd te-ai întors tu la București și ziceai că sînt fetița ta oropsită. Voi mi-ați dat mai mult decît am visat vreodată.

— Spune, Cristina !

— Lăsați-mă să fac ultimul an la Timișoara. Este singurul hatîr pe care ți-l cer.

— Dar este căsătorit, prostuțo și ai văzut ce-a zis atunci Augusta, cînd am fost la Costi să aflăm dacă băiatul mai trăiește, dacă a scăpat de război și Augusta... Este un tip cumplit, s-ar putea să fie obosit, sătul, cinic, să aibă copii, să fie un crai înrăit, și bietul Mircea care...

— Dumnezeule, Angela, cum poți fi atît de naivă ?! Am trăit o sută de vieți. Sînt tot atît de pustiită ca el. Cum crezi că pot să mă gîndesc la un băiețoi care în afară de toceală nu știe decît fotbalul și nu vorbește decît de fotbal și nu visează decît fotbal ?... Între mine și el, o viață, Angela.

— Mă-nspăimînți.

— Între mine și toți, noaptea aceea. Și dimineața aceea. Și cealaltă noapte cînd a ieșit el din pădure și Ursu nu l-a lătrat, cînd moș Todor a ieșit cu securea și-a-ntrebat : cine-i ? și el a zis „om bun" și-a intrat în colibă și s-a așezat pe prici și-a cerut apă și moș Todor a cunoscut că-i aviator și cum pot uita cum i-a povestit moș Todor cine sînt eu, „fata lu' don' dreptor Tomuț Crișan și-a lu' doamna învățătoare Saveta", cum i-a omorît leventii și-s orfană și singură. L-a rugat moș Todor să mă ia cu el și cum s-a uitat el lung la mine și m-a strîns odată la piept ; cojocelul ăla îi mirosea a oaie și el mirosea a benzină. Ne-a scos moș Todor la marginea pădurii și ne-a coborît prin cucuruze pînă în lunca Mureșului, pînă aproape de luncă și acolo am auzit cai nechezînd și vorbă ungurească, „doi" a șoptit el și i-a făcut semn lui moș Todor să mă vegheze, s-a topit în ceața aia de zori, căzuse roua și mi-era frig și-mi venea să plîng, pe urmă am auzit două pocnete ori trei, ca de pușcă de soc și un strigăt gîtuit. „Stai nemișcată, fătucă", a zis moș Todor, s-a topit în ceață, am rămas singură lîngă o tufă plină de apă și era o liniște de-am auzit cum țupăia un iepuraș și-mi era drag de el, unde-l văzusem așa pornit și netemător cînd a zis „om bun" și-a intrat în tindă și și-a întins mîinile la foc și le avea pătate de sînge. Poate nu erau pătate de sînge, dar eu voiam să fie pătate de sîngele lor, pentru că, auzi Angela, văzusem cum a țîșnit sîngele tatii și abia în anul întîi am înțeles că-i tăiaseră aorta. Nu eram atît de mică să nu înțeleg, nici atît de mare să mă-ndrăgostesc ; m-am îndrăgostit mai tîrziu de acela care-a ieșit din ceață călare, moș Todor ducea calul de frîu, s-a mai auzit nechezat, apoi am auzit cum rupeau caii ciucălăii de cucuruz și el m-a săltat în șa, moș Todor a zis : „Să v-ajute Dumnezeu domn' ofițer, că tare ne este greu" și am trecut Mureșul călare de parcă era în poveste și abia cînd am ajuns la Turda, tot călare, știu c-am și adormit și el m-a ținut la piept și mi-am vîrît nasul în cojocel, abia atunci am înțeles că de fapt au fost

două nopți și-o zi, c-am mers pe ferite și că ziua aia am stat toți trei ascunși într-o vale mărăcinită, sub un mal unde zicea Moș Todor că sînt vizuini de viezure și pe urmă am retrăit mereu ca într-un vis totul, nu-i știam nici numele și-mi aminteam cum mînca el porumbe și măceșe și bufnea, își țuguia buzele și zicea c-a ajuns un rumegător nenorocit și că are el grijă „auzi moșule, am eu grijă să plătesc îndoit și întreit că nu-mi place să rămîn dator, nimănui". Și mie îmi zicea „fetiță mică, vitează și cuminte" și eu știu că atunci m-am îndrăgostit de el și l-am iubit în fiecare an altfel, îl așteptam să vină cu avionul să mă ia ; alteori îl așteptam să vină călare, așa cum a ieșit el din ceață și cînd l-am văzut venind în marș-marș ; Costi ne spusese doar că-l aduce... Și noaptea, cînd am călărit scară la scară și el nu știa, de unde să știe că mă ținuse în șa și că-i adormisem la piept sleită de oboseală, de plîns, de spaimă, de durere și de-o fericire nespusă ? De unde ? Pe urmă cînd mi-a spus : „Am impresia că te cunosc de-o viață, nu-mi explic senzația, n-o lua altfel decît ca pe-o constatare exactă", n-am mai putut. Erau în mine o bucurie sleită și-o spaimă și-o durere și-o dorință să-i strig că da, eu îl cunosc de-o viață și că de-o viață-l aștept. Și-atunci și-a trecut dîrlogii în dreapta și i-am văzut verigheta, cu toate că știam de la Costi că este însurat cu una din cele mai frumoase femei pe care Costi le cunoscuse. N-am mai putut. De rîs nu m-am făcut. Așa că vreau să mă duc acolo. Știu, simt, intuiesc de ce-a plecat din București, de lîngă prea frumoasa lui soție. Probabil a vrut să-i pună căpăstrul. Nu crede că nu știu totul de la Costi. Atît cît a vrut Costi să-mi spună. Știu totul și despre Augusta. Am să mă duc la spital, la Augusta. Voi plecați mîine la București. Cursurile încep la 15. Gicu va putea obține totul. Pentru Gicu nu înseamnă nimic să mute o șefă de promoție de la București în provincie.

— Și dacă nu poate ?

— Mă angajez în producție și termin la seral.

— Cristina, mă înspăimînți.

— Și pe mine mă înspăimînt, Angela. Vrei să te ajut în laborator, ori vrei să ne plimbăm pe-afară ?

— Hai să ieșim în calea lui Gicu. Știi cîtă plăcere-i face.

— Știu că Gicu mă va înțelege perfect. Și mă va ierta.

— Eu, nu ?

— Pe tine te iubesc atît de sfîşietor, încît o lacrimă m-ar ucide !

— Cristina, fetiţa mea scumpă.

— Şi vitează, Angela şi să ştii, atît de nefericită şi atît de fericită şi, Dumnezeule, dă-mi aripi să pot zbura sus, sus de tot şi să fie peste tot numai lumină.

3

— Iartă-mă Costine, dar nici nu vă înţeleg, nici nu vă aprob. Mai mult. Pe tine te dezaprob în primul rînd. Ssst... Cred că lui Mihai îi iese măseaua de minte. Vreau să avem o discuţie serioasă. Te rog. Fără. Fără ochi dulci. Ştiu. Sînt binecuvîntarea zilelor tale de amurg. Sînt frumoasă şi plină de har. Sînt amanta pe care ţi-ai visat-o de-o viaţă. Am uitat ceva ? Tu eşti, dincolo de craiul înrăit, haide, haide, să nu-mi aduc aminte de cum îngenuncheai calul la tribună şi Zoe Marghiloman îţi arunca buchetul de flori în văzul Bucureştiului şi parcă numai Zoe — să lăsăm — a fost Valentina la mine — vrei să mai pun butucul ăsta pe jar, ori stăm aşa ? E bine aşa ?... Lîngă tine am descoperit bucuria asta simplă de a sta la jar, pe covor.

— Numai atît, Elena ?

— Şi bucuria secătuitoare şi plină şi devoratoare a maternităţii.

— Şi încă ?

— Taci ! Să revenim la Valentina.

— Să revenim. Desfă-ţi pletele.

— Ai mai curînd figură de pirat, decît de general. Deci Valentina...

— Valentina este o femeie care poate pierde un bărbat, care-l poate anihila cu condiţia să nu se numească Radu Vornicu. Greşeala a fost a ei. Trebuia să şi-l refuze.

— De ce ? N-am văzut încă o femeie-ispită mai seducătoare decît Valentina.

— Ţi se pare... Este unul din păcatele ei capitale.

— Este perfect onestă.

— Prea onestă. Intelectual prea onestă. Nu înţelege nimic, dar absolut nimic din Radu. Reduce tot universul la ea şi la puterea ei de seducţie.

— El s-a purtat mizerabil.

— În ce sens ?

— A făcut-o cadou lui Stamate Chiriac. Ca pe o sclavă. Ca pe un obiect. Ca pe o mobilă.

— Asta ţi-a spus-o ea ?

— Desigur. Şi cîte lacrimi.

— Fotogenice.

— Costin.

— Să ascultăm jăratecul. Asta mă întoarce la ai mei cei vechi... Apropo ! Ţi-a vorbit cumva de *Gestele valachilor* ? Nu numai de gestele lor militare ; de celelalte, spirituale. De mituri, de legende, de pictorii de subţire, de Nicolaus Olahus, de *Plîngerea monastirii Silvaşului*, ori de *Plîngeri* în general, de misterele episcopilor de Tomis : Evangelicus ori Vetranian, de aventura Logosului aici, pe pămîntul încă daco-roman, de Ioan Casian dobrogeanul, venerat la Marsilia, de meditaţie şi contemplaţie, de spiritualitatea românească a secolelor în care s-a plămădit românimea, adică s-a cutremurat ea cumva, fascinanta Valentina, la întrebările pe care şi le pune soţul ei care este un fost căpitan de aviaţie, adică a înţeles, sau măcar a încercat să înţeleagă, că bărbatul acela expropiat de ipostaza în care se vedea el însuşi, cu alte cuvinte scos din el însuşi, încearcă să recheme la viaţă, într-o sinteză vastă lumea de valori specifice româneşti, ca o ripostă la tot ceea ce neagă această lume ; ori o anulează, ori o trece sub uitare, ori o minimalizează ? !... Că bărbatul acela aparent rece, distant, sarcastic, scorţos şi-a asumat o lucrare aproape inumană ? Că este conştient de limitele lui, poate de faptul că nu este o excepţie, că nu este un geniu, suplinind lipsa de genialitate printr-o muncă de ocnaş ? I-a deschis superba, ravisanta doamnă blondă, i-a deschis măcar o dată dosarele cu fişe ? S-a-ntrebat măcar o dată ce-nseamnă pentru soţul ei, Dionisie cel Mic, trăitor prin secolul V, cel care-a stabilit pentru prima oară cronologia erei creştine şi ce vrea fostul căpitan de aviaţie de la acest îndepărtat compatriot ; ori ce vrea de la *Dascălul şi Filozoful ;* de la *Sindipa* şi *Esopia* şi de la *Învăţăturile lui Neagoe Basarab* şi de ce-şi mănîncă ochii soţul ei şi de ce stă nemişcat în scaun nopţi după nopţi şi în ce gînd leagă el toate astea şi alte o mie cu *Gestele* şi ce-nseamnă aceste *Geste*, ce semnificaţie

umană și continentală au ele și ce-nseamnă cu adevărat istoria culturii românești ? Cu ce-a depășit sublima doamnă blondă propria ei poză ? Pictura ? Să fim serioși. Opera lui Mihai pe pereții camerei lui este infinit mai reușită. Pentru că este autentică. Este a lui. Absolută... Nu imită nimic. Se reprezintă pe sine.

— Ce-i ceri unei femei ?

— Să se identifice.

— Cu ce ?

— Cu sine și cu bărbatul căruia aparține... Pentru că, pînă la urmă, dincolo și peste teoriile de independență ale Augustei, este surprinzătoare Augusta ca profesionistă, m-a uluit, nu credeam niciodată că din zvăpăiata aia de codană o să iasă, atît de exploziv, un asemenea medic ; ei bine, draga mea, dacă i-a rezistat eroic lui Radu, în plan spiritual, că altfel, să fim serioși, cred că-i duce dorul și astăzi, ei bine, a trecut cu arme și cu bagaje, spiritual zic, s-a subordonat spiritual lui Maris, spre folosul ei.

— Cu alte cuvinte, ne întoarcem iarăși la condiția de sclave ? !

— Pe naiba ! Nu asta am vrut să spun. Am vrut să spun că nu există cuplu care să dureze în afara unui circuit de reciprocitate. Știi că sînt inamicul prețiozităților. Scurt și milităreste. La Valentina și Radu acest circuit nu funcționează din lipsă de combustibil. Drept urmare Radu a procedat cavalerește. A invitat-o cu el la Prislop. De ce nu s-a dus ? Ce treburi capitale o rețineau aici ? A invitat-o cu el în Banat. De ce n-a plecat cu el ? Dacă are vocația picturii, pictura nu se poate exercita în Banat la fel de bine ca în București ? Zici că i-a transmis-o lui Chiriac ca pe o mobilă ? ! A intuit ceea ce puțini bărbați sau puține femei, în egoismul „posesiei", intuiesc. Că perechea, complementul, este altcineva. Ei bine, Vornicu a intuit că perechea ideală a propriei lui Valentine este Chiriac. Chiriac o va pune în adevărata ei valoare. Adică poza: Valoarea ei este poza. Decorul. Radu nu are vreme pentru fleacuri.

— Este tot ce poți spune despre drama Valentinei ?

— Să fim serioși. Dramă ! Elena ! Ai avut întotdeauna un fermecător har al măsurii. Dramă ? ! Poză ! Poză dramatică ! Valentina se place și se complace în această poză. O va exploata cu o intuiție fără greș. Nu se va duce în

Banat. Va juca puţintel teatru la tine. Pe Augusta o va sfida. Va apare din ce în ce mai des cu Pictorul, ca atunci cînd va simţi că Stamate este pe muchie să-i ceară divorţul şi a doua zi după, tot legal, să se oficializeze în madam Valentina Chiriac. Bineînţeles semnîndu-şi ororile : Valentina Patricia Şerbu !

— O deteşti !

— Mai rău, o ignor !

— Mărturisesc că nu te cunosc încă, dragul meu.

— Avem tot timpul, Elena. Începînd, sau reîncepînd cu acuma.

— Ai răbdare, nesăbuitule. Ai răbdare... Sînt geloasă pe Radu. Îl iubeşti. Ne jefuieşti de dragoste pe mine şi pe Mihai.

— Dragoste de la soldat la soldat. Slujim aceleiaşi divinităţi. Ştii cum se numeşte. Că astăzi zeiţa noastră este cernită ? Cu atît mai mult îi sîntem datori cu „dreaptă slujbă şi credincioasă". Lîngă tine timpul se dematerializează.

— Sîntem noi un cuplu perfect, Costine ?

— Aproape perfect, Elena.

— Lacomule !

— Mereu eşti mai frumoasă decît mereu, Elena. La vîrsta mea, dragostea pustieşte.

— Dacă nu este împărtăşită.

— Mai ales cînd este împărtăşită, doamnă.

— Atunci ?

...Radu spune că nu se poate explica istoria românilor dacă nu facem apel şi la perspectiva spirituală şi mitică, văzută într-o dublă dialectică : a raţiunii şi a iubirii de „moşie", adică de pămîntul părintesc „dreaptă moştenire", în ultima instanţă strămoşesc, foarte exact întruchipată această moşie ; orice avere de obşte, orice moşie proprie, moşnenească, alodiu ; acesta, pămîntul fiind lucrul nepieritor al „neamului", pieritor prin indivizi, nepieritor prin asigurarea succesiunii generaţiilor. Ideea îmi pare şi clară şi generoasă, nu este cu nimic nouă, există studii care-o argumentează ; dar nu există sinteze. El zice că au existat în istorie numai cîteva schimbări esenţiale de structură morală ale umanoidului : de la civilizaţia cavernelor la umanoidul credincios ; la umanoidul posedant şi la umanoidul socialist cu perspectiva spre umanoidul comunis-

mului. Desigur, dincolo de dogmele sterilizante, rizibile pentru orice individ de cultură medie. Să revin. El vrea o sinteză în artistic. Lucrul mi se pare imposibil. S-a angajat, sau este pe cale să se angajeze într-un nou război, de data asta personal. Război cu durată imprevizibilă, probabil de-o sută de ani, deci imposibil de dus la capăt în afara unei succesiuni de generații — aici ideea mea cu „moștenirea", cu „succesiunea" mi se pare excelentă — succesiune de generații care să-și asume răspunderea de a îmbogăți și adînci ideea pe structura venită din linia cronicari, iluminiști, pașoptiști, unioniști ; și mai departe, pînă la revoluția necesară, potențînd această moștenire, împlinind-o, definind-o, dîndu-i statut de primordialitate culturală, ideologică, spirituală ; tocmai esența pe care unii vor s-o nege. Deci Radu și-a reluat armele. Indiferent că nu mai sînt cele din dotarea aviației. De la început face o dublă greșeală în aprecierea strategică și tactică a ducerii războiului. Întîi. Războiul lui se face unei forțe necunoscute. Doi. Forțele la care apelează pentru ajutor, sau dacă nu pentru ajutor, pentru a le lua drept martor obiectiv sînt ele însele alcătuite dintr-o diversitate de interese, obiceiuri, moravuri ; care pot fi în cel mai bun caz pasive, dacă nu chiar ostile, este vorba de diversitatea opiniei dirijate, indiferent cine, de unde și cum dirijează fragmentele de opinie ; cine stipendiază ; cine se vrea beneficiar al acestei neunități. Calitatea esențială a partidului comunist este aceea de a putea realiza și impune o unitate dinamică de conștiință. De a transforma preceptul, chiar dogma, aici este paradoxul, zic chiar dogma într-o dialectică vie, cu sens ascendent, într-o multiplicitate de forme și sensuri ale creativității. Adică într-o politică de fapte, dincolo de cunoscuta și imbecila politică de vorbe a politicianismului zis parlamentar. Deci, la Radu este vorba de o explorare a fondului național. Sigur, îl va întîlni pe Ciucă sau pe altul ca el.

Mai curînd cred că va ceda și va ataca prin terți volumul tipărit spre a ne compromite. Nu în mine vede dușmanul principal și asta mă face să meditez mai adînc. Am strîns tot ce-a publicat pînă acum. Se ocupă cu demolările. Cu profanarea monumentelor naționale. Eminescu. Blaga. Desigur Goga. Desigur Rebreanu. Are un tupeu de necrezut. A. Ciucă dîndu-i lui Eminescu bilet de

voie în cultura românească. Unui anumit fel de Eminescu. A. Ciucă şi spaţiul mioritic. Rizibil. De vorbit cu Radu în acest sens. El trebuie să-şi organizeze demersul războinic pe cel puţin două decenii înainte, pornind acţiunile fie din imemorial spre astăzi ; fie de peste două decenii anticipate în viitor spre astăzi : dîndu-i timp şi spaţiu acestui astăzi să devină tranzitoriu. Sau „etapă", în graiul sărăcitor al zilei... Mîine m-a invitat ministrul la el. Mai mult ordin, decît invitaţie. Sînt ostaş prea vechi să nu dau urmare. Să vedem. Bravul meu sergent mi-a stivuit cîţiva butuci de cer pe holişor. Am făcut focul din cochetărie, nu din necesitate. Puteam aprinde gazul. Din nevoia de a-i crea Elenei ceva de la noi, din copilărie ; ori din memorie. Şi de ce să mint ? Dintr-o dorinţă ucigătoare de a o seduce. Nu matrimonial. Altfel. Sper să nu devin ridicol. Am o vîrstă cel puţin onorabilă. Spre ruşinea mea vîrsta calendaristică n-are nici în clin nici în mînecă cu mine. Bat din pinteni ca un locotenent. Elena a ştiut să intre organic în fluxul acela de reciprocitate de care i-am amintit. Are o demnitate zeiască. Şi o discreţie zeiască. Deci, de-atunci. De cînd am cunoscut-o la bal, la palat şi Zoe Marghiloman, ştia toată lumea şi Carol m-a mutat disciplinar. De-atunci ! N-am îndrăznit decît s-o invit la vals şi ca mi-a arătat carneţelul, era plin, în adevăr, a fost într-un fel neoficial regina balului şi Carol a urît-o, de aceea l-a şi dizgraţiat pe Arghir, acuma abia fac legătura Arghir-Elena ; Radu-Valentina. Dar Arghir a rămas la Londra din cu totul alte motive, ea nu l-a iubit pe Arghir, ea a ascultat doar de o raţiune superioară, de familie ; ori poate l-a iubit, este prea voluntară să se fi lăsat măritată cu forţa ; Arghir însă a decăzut lamentabil încă înainte de război, era răsfăţatul şantanurilor de mîna doua, şi-a tocat averea şi reputaţia, s-a ratat cu de la sine dorinţă, pe ea a izolat-o şi-n izolare a fost de-o demnitate absolută, la manevre, atunci toamna, eram la „albaştri" cu Divizia, cantonasem la Mînăstireşti, avea mulţi nuci şi, ţin minte, doi mesteceni duioşi... Atunci... Au trecut peste 20 de ani, la palat avea 22, nu se poate, are 42, de necrezut. Dar eu ? Comisul Costin Florescu a rămas în şa. Şi are să rămînă. Este o poruncă de dincolo de timp. Împotriva tuturor aparenţelor. De fapt omul face împrejurările. Iată o ocupaţie demnă de un general. Să creeze împrejurări.

— Vrăbioiul ăsta bate cu ciocul în geam de cîte ori iese soarele. Mă pot scula din pat, Augusta ? Augusta, cine-ar fi crezut ? Aşa de curînd ? ! Aşa pe negîndite ? ! Augusta, scumpa mea, abia acum te-am cunoscut. Abia acum mă umplu de remuşcări.

— N-ai nici un motiv, Sara ! Chiar te rog să te ridici. Haide. Te ajut eu. La început cîţiva paşi. Ai slăbit şi eşti foarte frumoasă, cu toate că genul tău este cel de-atunci. De cînd erai cu Radu... Ştii bine că n-aş fi rămas niciodată cu el... A fost nebuna de mătuşă-mea. Salvatoarea voastră. Voia să te vadă. Dormeai. Eram în gardă. N-am lăsat-o decît să te privească. Ţi-a adus tot felul de sulimanuri... Ce ţi se-ntîmplă ţie, la vîrsta ta, este de neiertat. Dacă Simonis este în afară, ia-ţi fetiţo un amant. Cum dracului l-ai găsit, Sara ! Din ce motive ? Nu-mi poţi spune că l-ai preferat lui Radu ca bărbat. Funcţia ? Viitorul ? Viitorul lui este de pe acum incert. A făcut atîtea abuzuri, a risipit atîta sînge nevinovat încît nu numai că este urît, nici măcar temut nu este ; este detestat chiar acolo la el.

Îţi fac terapeutică psihologică. Trebuie să te vindeci şi să redevii femeie normală. Mărită-te cu un bărbat adevărat care să-ţi facă o ceată de copii, vezi-ţi de-ale tale şi gata. Stai aici la fereastră şi hrăneşte-ţi vrăbioiul pînă mă întorc de la tovarăşa Ridiche — asta a strigat atît de mult pe toate tonurile şi-n toate anotimpurile că şi-a făcut ferfeniţă corzile vocale. Aiurea. O nenorocită, fără nici o speranţă. Au şi uitat-o. Noroc că noi nu ne uităm jurămîntul. Cum te simţi ?

— Am ameţeli. Parcă plutesc.

— Te mai doare ?

— Puţin. Mai ales cînd mă răsucesc prin somn. Augusta, se va vedea cicatricea ?

— Cine te iubeşte o s-o adore. Este şi într-un loc atît de... cochet.

— Nebuno... Ce toamnă, Augusta. Şi cînd te gîndeşti că puteam fi amîndoi undeva la adăpost de toate astea, ar fi fost cald, toropitor de cald, el ar fi fost în stare să facă orice.

— Mai ales copii, Sara. Haide. El n-ar fi plecat niciodată. Ai făcut o investiţie fără nici un viitor în sensul

ăsta. Apropo... Încăpăţînarea lui Andi trece cu mult dincolo de principiu. Tu poţi să i-o spui altfel. Ei sînt perfect necunoscuţi pînă astăzi, nu asta supără, nu asta jigneşte, tu înţelegi foarte bine la ce mă refer ; dacă pînă şi Marius a luat poziţie — n-ai citit — am să-ţi dau să citeşti, nu se poate aşa, îşi sapă groapa. De altfel, nu te supăra Sara, Andi nu reprezintă nimic în cultura românească. Poate fi, cel mult, un ispravnic al lui Simonis. Vezi ? Zic Simonis ! Nu „soţul tău". Pentru că nu este... Pînă la urmă o să publicăm cartea lor, care este monumentală... Pa ! Îţi deschid fereastra ? Stai să-ţi dau cojocelul. Cine ţi-a tricotat căciuliţa asta ? E adorabilă şi maroniul ăsta cald îţi vine de minune. Te pup. Eşti foarte, foarte frumoasă. Şi aluniţa asta ! Eşti o proastă notorie. Tanti-mea zice că vinde un Buhara veritabil, cinci pe cinci, noi n-avem bani, preferam să rămînă în familie, mi-a spus să te-ntreb dacă i-l cumperi tu ; ori prin relaţiile tale, nu-l dă la Consignaţia, prea îi iau vamă ăia. Vezi că am dat cartea la lectura unor specialişti. Au opinii excelente. Ţi-e frică s-o publici ?

— Mi-e frică să-l revăd.

— Geloasă ?

— Şi geloasă. Femeia aceea...

— Ţi-am spus că eşti o proastă. Femeia aceea a fost. Ca mine. Ca tine. Un popas. O regăsire doar parţială. Cum naiba nu înţelegi ? ! Mereu zideşte-n el. Mereu se zideşte-n el. Apocaliptic. În fond este un monstru.

— Spune-mi, cum „a fost" ?

— Bine !... A lăsat-o aici. A plecat singur în Banat. Îl înţeleg perfect. Pe ea n-o înţeleg. Nu are nici o justificare. Dacă ar fi legat-o o profesie. Ori copiii, şcoala acestora, o mamă la pat, ştiu şi eu, nici măcar atunci.

— O urăşti ?

— Aiurea ! O compătimesc. A, nu ! Nu că l-a pierdut. Pentru ea nu este nici o pagubă. Nu se vede decît pe ea. Pînă şi fidelitatea ei este egoistă. Nu l-a văzut niciodată în devenire. Dialectic. Adică a trăit cu el, fără să ştie cu cine trăieşte. Sau mai exact cine este cu adevărat partenerul ei de viaţă.

— Nici eu n-am ştiut-o, Augusta.

— Mă mir. Eşti şi deşteaptă şi nici la primul bărbat nu erai, ca mine. M-am dus.

— Te întorci ?

— Peste o oră... Important este să vezi realitatea, s-o accepți, să știi că ai nevoie de un bărbat normal, că viața este așa cum este și că te vindeci în măsura în care tu însăți îți ești medic curant. Eu am făcut totul, perfect. Organismul, la nivelul organelor, a reacționat perfect. Starea ta fizică post operatorie este perfectă. Starea ta morală este deplorabilă. Și nu înțeleg de ce ? ! Aici nu-ți mai poate veni în ajutor doctorița Ciocîltea.

— Dar Augusta ?

— Augusta, da ! În măsura în care tu vrei să preiei tratamentul !... Gigi ! Nerușinatule ! Iarăși ai mituit portarul, corupătorule ! Dacă te mai prind că intri aici cu pardesiul ăsta jegos și puțind a mahorcă, te dau afară... Să văd ce i-ai adus ? !... Mere ? ! Bun ! Cofeturi ? Mmm ! Asta cu alune și rom este pentru mine. Să n-o obosești ! Cum îți place Sara ?... Gata ! Ai voie să stai exact o oră. La douăsprezece să nu te mai găsesc aici. Pa !...

— Băiatule !

— Sara, prostuțo !... Cum este ?

— Augusta zice, excelent.

— Da' tu ce zici ?

— Ce să zic ? Plutesc ! Am ameteli. Nu mai sînt eu ! Ah, de ce n-am plecat atunci, de ce n-am plecat ? ! Sînt atîtea amintiri groaznice, băiatule, atîtea amintiri groaznice, nu pot să uit nimic, nici casa noastră de-acolo din Văcărești, nici pe bunica Roza, nici pe Ștrul, mai ții minte, băiețelul farmacistului pe care l-a călcat tramvaiul și l-a adus domnul Leibovici în brațe, îi atîrna capul, i se bălăngănea și-i curgea un fir de sînge peste obraz și o muscă mare, verde și doamna Leibovici își frîngea mîinile și striga „omorîți musca, omorîți musca" și cînd ne duceam noi după mititei la nenea Marcu, grataragiul și pe urmă... pe urmă... pe urmă... De ce n-am plecat, Gigi, mă simt singură, din ce în ce mai izolată...

— Din pricina imbecilului de Andi. Dobitocul ăsta face tot ce poate să trezească ura. Ți-am spus-o de o mie de ori. Acum nu se poate. După cum ți-am spus să nu te măriți cu ăsta... Chiar dacă nu te măritai cu Radu. Dacă el nu accepta. Ți-am spus. Acum trebuie să așteptăm. Aici nu mai îndrăznesc nici un viitor. Tu trebuie să înveți stenodactilografia și engleza. Și să lucrezi cu Fulea la cosme-

tică. Meserii practice. Practice. Nimeni, nicăieri, n-are nevoie de arțiclieri. Și tu ești mediocră. Te conduce Andi. Așa că învață stenodactilografia și engleza. Asta să înveți. Și să te faci bine. Că am rămas din toți cei din curtea noastră, numai noi. Că Andi nu contează. El este un nimeni care-și face iluzia că o să rămînă unde este și o să scuipe mereu în casa care l-a primit omenește și că nimic n-o să se mai schimbe și zice că este dialectician și cum vede el lucrurile nu numai că ne aduce „grave prejudicii morale și materiale", cum scrie la lege ; dar ne ucide și viitorul. Sara, de ce plîngi ? O prostie să plîngi ! Noi avem aici prieteni adevărați și oameni adevărați și tu ești atît de frumoasă și de naivă și eu ți-am spus că cercul tău o să se destrame și că totul a fost prea dintr-odată, prea dintr-odată s-a vrut totul și a fost Albu, da, a apărut. Ce tîmpit sînt! Vine după masă la tine tanti Fulea. Am venit spun — stai, la ureche — că mi-a trimis un mesaj Sergiu ; are o întreprindere export-import mașini agricole în Canada ; de aceea ți-am spus să înveți stenodactilografia în engleză ; tu englezește știai binișor și întreabă dacă tu te-ai măritat și-ți trimite complimente și să știi că el a rămas văduv și își aduce aminte de tine cu plăcere și a auzit că eu sînt specialist în construcții de avioane. De Andi nu zice nimic. Eu zic să te faci bine și să ne hotărîm într-un fel, pentru că, așa nu se mai poate. Și cu să știi că plîng de pe acum. Ca Ianus. Cu un ochi plîng. Cu altul rîd. Zic și eu ca André, mai ții minte : „eu am inima pe stînga, dar portofelul pe dreapta"... Ce frumos rîzi tu, Sara ! Spune-mi ce să-ți aduc data viitoare ? Și cînd vrei tu să vin ? ! Dimineața ? După masă ? Augusta m-a dat afară cu stofa aia pe care-o aveai tu... Mi-a tras și-o palmă... I-am adus flori. Le văd aici, la tine. O fanatică... N-ai văzut cum e îmbrăcată ? Alții au făcut avere. Nu primește nimic. Ba da ! Cofeturi ! Cred că le duce la copii... Este bine... Cum te simți ? Te-am obosit ?

— Sergiu era băiatul domnului Schwartz, croitorul de vis-à-vis, cu croitoria „Eleganța" pentru domni și doamne ? Înalt și cam slab, cu sprîncenele alea groase, care cînta la vioară și a plecat imediat ?

— Care te-a dus pe tine la Moși și-ți zicea „stimată domnișoară" și l-a ascuns nea' Alecu, vardistul, ăla cu mustața aia pînă la piept și cu zece copii, care cînd fluiera odată se auzea pînă-n Vergului și ne gonea cînd săream

noi gardul la domn' Leibu, angrosistul și căutam zahăr candel. Îți aduci aminte de zahărul candel ? Dar de smochinele alea pe rafie ? Dar de curmale ? Dar de fondante ? Alea cu alune ?

— Ce lume fericită, Gigi !

— Poate așa o vedem noi astăzi, Sara ! Te obosesc ?

— Mă simt așa de bine. Și Augusta este atît de bună cu mine. De parcă eu...

— De asta îmi este mie rușine de porcul de Andi și-l înțeleg așa de bine pe Radu și n-am înțeles nici eu, nici tu că el nu este Hintze, că el nu și-a pierdut țara și că el nu va pleca niciodată, dar atunci era singura șansă și eu l-am vrut acolo pentru că el este și generos și a fost un profesionist așa cum îl căutau ai noștri de-acolo... Cred că el se face comunist... L-ai văzut ?

— Mi-a fost frică. Am evitat.

— Frică de ce ?

— Frică de mine !

— Îl iubești ?

— Întotdeauna !

— Bietul Sergiu... Astea sînt coarne care nu se văd. Așa că le poate purta. Sînt supărat că Simonis nu le poartă cu adevărat. Să se vadă. Mari, rămuroase. Tu ești de vină. De ce plîngi Sara, scumpa mea, de ce plîngi ? N-am vrut să te supăr. Știi că așa sînt eu... Auzi ? Vine Augusta. Te rog nu mai plînge. Haide, șterge-ți ochii.

— Auzi Gigi, nu știu de ce, dar cred că am să mor, așa simt eu că am să mor și mă îngrozesc, poate nu de moarte, cît de faptul că am trecut așa, fără să las nici o urmă. Te rog adu-mi cartea lor. Vreau eu să-i fiu redactor. Să scrie acolo la urmă numele meu și pe copertă numele lui. Numele lui cu litere groase, am să aleg eu litera și la urmă pe ultima pagină jos, numele meu adevărat, el n-are să mă uite niciodată, de cîte ori va deschide cartea aceea mă va întîlni și în bibliotecă va sta lîngă mine, vom sta unul lîngă altul așa cum mi-am dorit-o, în veșnicie :

M-am sculat să deschid iubitului meu
în timp ce de pe mîinile mele picură smirnă...
Eu sînt a iubitului meu și iubitul meu este al meu...

— Sara ! Vine Augusta.

— Au, au şi iarăşi au, Petreee, brăduţu meu, cum nu vrei tu să prişepi că lumea-i altfeliu decît o izvogeşti tu şi cu Piţu ăsta şî dă şe nu vrei tu, nu vreţi voi să vă bucuraţi ge soare şî ge lumină şî ge prunci şî ge muierile voastre, că nisăm tinere şî cu drag de viaţă şî am vădzut noi unde duşe politica aia de-i zîci politică, audzi Petre, las-o focului că l-o răpus pră Stîngu-Taoru, pră Stîngu ca pră Stîngu, da' pră coloniel, că io l-am vădzut pră coloniel cînd l-or purtat pră sate cu mînurile şi pişioarăle legace de o rudă şi-l purtau ca pră un porc d-ăia sălbatici, era plin de sînje, că-l puşcaseră rău şi-i atîrna bărboniu şi părul ca la călugări şi am vădzut io cum umblau păduchii pră coloniel, era plin că stătuse prîn vidzuini ca fiarăle şî şe hasnă o avut că i-o puşcat ăia şi doamna doftor s-o otrăvit şî pră voi v-o legat că era să vă puşte colonielui şî lotromanii şî domnu căpitan s-o lăsat de politică, numa voi vreţi să luaţi iară la primărie şi să-nşepeţi cu cotele şî cu tovărăşiile, că muntele-i munte, mă, nărozilor, n-o intrat nima-n munte şî uite că vine Ochişoru şi Mărtin Bălaci, fir-aţi să fiţi, nu v-ar mai răbda poceaca aia de-o ştiu io ; mă, n-aveţi prunşi ge crescut, credeţi voi că mai răbdăm noi nopţile şi mai stăm noi cu ochii pră drum să-l vegem pustiu cînd smigură lumina gin stele şi ni-i nouă dor de bărbat, mă, n-audzîţî, că Ianoşel Ion îi aduce mă vădane lu' ăla rasu-n cap, nu ca voi, prăpădiţilor ; au, curi mamă să vedzi cum vine-ncălărat ca Iovan Iorgovan şî fălosu ăla ge Ion Cătănuţă că l-or slobozît gin robie şi pră ăsta ; au, curi mamă n-audzi, că vine Ion Cătănuţă cu părintele, cu popa Barbă Neagră, parcă-i Satana, nu popă aşa-ncălărat şî negru ; audzi mamă şî cu şe le stăm înainte, o cu răchie dai nouă, cu cîta slană c-am crescut porc Petre, să ai tu acolo-n robie, i-am cărat jîr cu spatele ; ne-o ajutat şi Năstăsia lu' Piţu şî Ochişoru ăsta ne-o ajutat cu calul, c-am pus mă meri în lotu' ăla de la propietărire şî-n locu ge mi l-o scris tata cînd l-or robit şî nu l-or slobodzît ca pră voi, că iel a fost cu politica ai veche cu domnu' Maniu, domnu' rejele, pofteşte părinte, pofteşte şi ne cinsteşte casa c-o vinit Pătru acumu-i săptămîna, pofteşte baciule, pofteşte, legaţi caii la prun, le dau io o mînă ge fîn, audzi Petre am o zî ge coasă Sub Plai, mă; am lucrat în parte

cu Năstăsia şi zărghita aia 'a lu' Mărtin Bălaci, Livia, pofteşte părinte, pofteşte.

— Că nu-i istina Petre ce face Ianoşelu Ion mă şi cu Ambrozie şî cu fişcalii mă, c-or prăpădit satu' mă şi-i aleseră turma lu' ăla rasu-n cap de-l înfruntară-ţi voi la arie, adică i-or ales numa mioare, le-or însemnat, le-or cîntărit şi le-or dat mă pră la păcurari : mor nu mor, le ia lupul nu le ia, căpiază nu căpiază, fac gălbează, ori rîie, ori nu fac, lapcele-i lapce, putinile cu brîndză, putini, or adus nişte tîrîturi ge prin cătune, le-or pus în comizie, răchia o iau ge la oameni şî slana şi ouăle, au şî una de la răion ge cîntă pră gură, au taragotist, s-o legat ăla ge doamna lu' fie iertat domn' vătător, domn' maior Cătălina mă ; or vrut s-o coopteze acolo şî l-o împroşcat cu apă opărită ge l-o belit pră mînuri, c-or scos-o şî ge la şcoală, că era dereptoare mă şi acu-i învăţătoare şi-o venit un doftor nou mă, domn doftor Mărtin, acolo la dispenzar, ne-o luat din scurt cu igiena, cu sifilisu' zîcea, cu budele, că nu le-avem, ne-o dat termen ca la cătănie şî umblă muntele călare şî dă-i cu injecţiile şî dă-i cu bumbii ăia, Aurel îl mai chiamă şî nu ştie mă de glumă cu igiena aia, că ne-o strîns la primărie şi ne-o citit despre urmările sifilisului, l-o scos pră Sîngerete, pră feciorii lui cu nasurile mîncate de sfrenţie ; că de ce nu s-o dus la injecţii, acu poftim, s-o-ncuibat sfrenţia-n neamul lui şi-i roade pe dinăuntru, pră urmă l-o ruşinat pră moş Gheorghe gin Zmogotin, gin cătun, c-ar fi necinstit-o pră nepoată-să care-i orfană şi n-are 13 ani şî c-o luat-o şî slugă şi nevastă, aşa fără lege, nu ştiu cum i-o zîs, poate ştie părintele, că i-o zîs cumva şi dereptoru ăla nou, unu ge prin Obiţa, de-al nost', tînăr mă, inimos, de s-o pus contra la ăla rasu în cap, Ardelean şi-o zîs că nu asta-i linia ; da io m-am cam săturat cu linia şi Ruja mea face o întrebare despre domn' căpitan Vornicu ; dacă mai vine o nu şi s-aude că iel v-o cam scos ge unde v-o dus pră voi şi să ştiţi mă că-şi bănuie mă satu ge voi ; c-aţi fost oameni în omenia voastră, că uite-l şi pră domn' major Amăriuţii, mă miram io să lipsească tocmai domn' major.

— Adevăr zic vouă, nu fiii rătăcitori s-au întors, numa fiii cei buni şi chivernisitori şi cu chibzuinţă către obşte s-au întors. Auzi Petre, zic ca să punem bazele unei tovărăşii, adică unei cooperative mă, cum am vorbit noi alaltăseară şi văd că n-au venit ăia toţi de-au zis că vin şi văd

aici lucrarea diavolului care zînzanie și sfadă și pismă seamănă. Să luați mă, oameni chibzuiți, dă-o Petre în păcate mă de luptă de clasă că n-are Ion Cătănuță nici o vină mă că-i oier prima cum nu se pomenește-n șapte munți. Duceți-vă voi, ori căutați-l pe domn' căpitan Vornicu, să vă aprobe mai marii și dacă n-o fi statu mulțumit și voi și obștea, să puneți mă foc sălașului popilor Barbă Neagră, să li se stingă sămînța în vecii vecilor. Lumina adevărului asupra voastră, fiilor ! Dezleagă-mi calul nevastă că mă duc să-l împărtășesc chiar pră moș Gheorghe ăla din Zmogotin, să-l dezleg pre el de păcatul incestului, cu toate că, dacă-mi aduc bine aminte și patriarhii erau incestuoși, cine știe care din alesele lor pentru a spori tribul erau sau nu cosîngene ? Așa că stați la chibzuială, intru și eu cu livada, cu fîneața, cu izvorul ăla de l-am captat, cu turbina, ne profilăm pe turme și prelucrare, mă, auziți, pe prelucrare ; nu pe materie primă ; facem o iezătură, o păstrăvărie; de aia trebuie să fim unitate socialistă ; aduceți-l mă, pe don' căpitan Vornicu, este minte organizatorică, o punem pe doamna Cătălina la contabilitate, este cinstită ca roua, preoteasa la războaiele alea mecanice, unul mă și ne-ajunge ; la sfîrșitul anului tragem linie, adunăm, ținem un capital pentru investiții, tragem ce-am cheltuit, cîștigul fiecăruia îl socotim în obște, nu cu salariu fix mă, după muncă, după ce-a adus el la tovărășie; dăm ce se cuvine statului, c-o să ne pună cote și-n zece ani... C-a ieșit adevărul și cu Tăureștii, mă. L-or ucis pră Stîngu că n-au perspectiva viitorului, adică nu văd ei dincolo de astăzi și Stîngu vede mă, se dăduse cu Pătru în adîncul lui, c-a venit și l-am împărtășit cînd s-a dus el să-l judece obștea Taorilor ; așa cum a rămas obiceiul la ei dintr-o străvechime, poate de la daci, cine-o poate ști ? Și ce-au folosit? S-au ros între ei, vremea-și vede de drum, Stîngu îi aducea în vreme, îi împăca el binișor cu vremea, n-au înțeles, l-au pierdut și s-au pierdut. Că munții, uite-i. La locul lor. Din veci, în vecii vecilor. Și noi în poalele lor. Auzi Petre ?! Noi în poalele lor, înțelepțește, cum ne-am dus din vechimi spre alte vechimi mai noi. C-aici am înțepenit noi mă în grai și-n oi și-n livezi și-n boate și-n cîntece și-n obiceie și-n alesături și la războiul de țesut și la războiul ălălalt, cu sînge și au mă Taorii urice vechi, diplome ; cum au Belcoteștii, cum au popii Barbă Neagră, de la regii unguri, de la măria sa

Iancu Corvinul și de la alții. Așa că ați stat pe unde-ați stat, vi s-a mai răcorit pripeala, poate v-ați mai înțelepțit și duați mă ce durează și-i folositor obștii și vouă, că nu vă dă Tatăl Ceresc nouă vieți și io sînt mă de-al vostru de-o mie de ani, nu vă vreau răul, că răul vostru al meu este. Tu Petre ai luat-o ca la oștire, ca la regulament; obștea-i liberă mă de la Decebal și-nainte de el, nu suferă decît porunca alesului ei. Atunci nu erai alesul ei. Acu, prin pătimire pentru ea, îi ești ales. Cugetă și lapădă-te de trufia puterii, pe care iată, ai tăi ți-au dat-o peste capul obștii, ei ți-au luat-o, tot peste capul obștii, și aștept de la voi un răspuns pînă miercuri de Ziua sfinților arhangheli Mihail și Gavril, după care fac io o tovărășie cu cine-l aleg io, cu adăpat sistematic, cu irigare de pășuni, cu stupărit, cu livadă pe terase, ba și cu porcine mă, că voi știți, mă pricep și am un nepot de-a ieșit medic veterinar și-l aduc aici, îi zidesc casă, dacă n-o fi vrun becher care să rîșcăie asfaltul prin Timișoara. Așa că mă iau și mă duc la ale mele, cele popești. Pace vouă și înțelepțiți-vă, adică înturnați-vă la cugetul vostru adevărat și judecați Prislopul dinăuntru, nu dinafară. Cerneți mă cu sita voastră, nu cu sită din vecini, că nu se potrivește la mălaiul vostru. Domnul...

— Au prăpădit reproducătorii, mă.

— Piatra și cimentul pentru pod le-o luat Ianoșelu. Se ține mare de cînd l-or prăpădit ăia pră Stîngu.

— Așa că ne ducem. Bine că te-or slobozît gin robie.

— Hai c-acum e sîn'Mihai și șe fașem cu taica părintele, că are direpț în pilda aia cu sîta.

— Să facem contracte cu niște făbrici mari, mă, păntru economate ; o păntru cantină ; o cu Fructexport mă. Ia să te ghindești, Petre.

— Lăsare-ți mă omu să-și tragă sufletu. Nici nu s-a-nvățat cu lumina.

— Io zîc să rămîie Cătănuță, cu Pițu, cu Ochișor, că-i sărjent mă și l-o avut în cinste don' căpitan, mă, Mărtin Bălaci, tu să taci că tu ești cu două fețe și hamș, și apucător, tu ai să fii cu reproducătorii, asta-i meseria ta și cu păstrăvii ; dacă pui mîna, ți-o tăiem, să rămîie ăia, să se înțelepțească, noi mîne sară sîntem aici, umblăm slobozi de cînd cu colonielu ; ge cînd l-o pușcat miliția pră coloniel că trăgea cu metralera, căzuse în încercuire, avea încărcător un fecioraș de nici paiș'pe ani ; s-o blocat me-

tralera, o pus mîna pră pistol da' l-or puşcat, un încărcător or băgat în iel şi de-atunci s-o liniştit muntele, ne putem înţelepţi cum o zis părintele şi-o zîs bine. Că acu te alejem noi mă Petre, uite sîntem ca la douăzeci de oameni, nu ne pasă ge Ianoşel, că nu noi l-am pus şi noi te alejem pră tine s-o iei de unde-ai lăsat-o, da altfel. Mîne sară sîntem aici, zîc să meargă cu noi şi don'şef Amăriuţii, dacă vrea, şî de Sîn'Mihai, că-i zîua lu' taica părintele să-l omenim după datină şi să se ducă la el Pătru, la ce să vă duceţi atîţia, Pătru şi Cătănuţă, să se aleagă ce-o fi să facem, că putem mă ! Putem ! Auziţi voi ? Putem...

— Au, au Petreee, brăduţu meu c-ai stat mut, de parcă nu mai ieşti tu şi te-am scăldat în apă gin Topla şî tot amiroşi cumva, altfel şi străin şî nu ştiu, tu eşti, o nu eşti tu ; n-am credzut io să-ţi duc dorul după cîte am pătimit io cînd te culcai cu mine şî-ţi era gîndul la Voica, la băciţa ; că asta o muiere nu iartă nici în mormînt şi uîte c-am iertat şi de-o săptămînă numa taci şî mă iubeşti, şi mă porţi ge mînă şi-acolo-n fîn, că mi-i şî ruşîne, că am gemeni mă, parc-ai fi fecior şi io ne-ncepută şi să-i dea mă Dumnezeu lu' don' căpitan ce mi-o dat el mie şi ţîie, dacă zîci tu că doamna lui ai frumoasă mă ca o zînă, plînjea cînd ai fost tu acolo şî ge şe nu l-or slobozit mă pră a lu' Belcotă, locotinentu, că-i de-al nost' şî ia taci, audzi Radu ăla, că nu l-am botezat încă, ăla mă rîde noaptea-n somn, ca mine, că tu tot crunt dormi, ia lasă-mă mă hameşule că ne aude mama, îţi place mă cum am duşumit io casa, că nu m-or lăsat mă ş-am dat lîna la preţ, ş-am ţesut mă nopţile, c-or vint cu electrificarea, stam la bec, ţeseam dorul mă, că parcă ieram io fată ne-ncepută, că cu tine-am priceput io dragostea, zi-mi că mi-s mîndră, că-mi place să-mi zîci, i-ai dat la porc, nu i-ai dat că te-ai dezvăţat şi la şe taci tu Petre, brăduţu meu ? Hai că-i amînat. Şî stîng becu ; o vrei să nu-l stîng, am văzzut io că vrei să nu-l stîng ; o îl stîng şî pun o mînă de cetină pră foc, tare-mi place să auz io cetina cum arde şi cum miroase cetina a munte şi a vară...

— Mădălină, audzi ?

— ...

— Vîntul. S-o-ntors vîntul în Sglivăr. Vine iarna.

— Vină. E vremea ei. Ş-a noastră.

După mîine ? O aberație. Pentru mine există numai azi în formula Radu Vornicu care conferă lui Azi valoarea și componența universaliilor : *ante rem, in re, post rem.* Aberant ar fi să se conceapă Azi așa cum o fac cei care cred că lumea a început cu clipa cînd revoluția le-a schimbat condiția socială, este o foame generală de cadre la toate nivelele de organizare ale statului, este nevoie de specialiști de toate genurile, se procedează masiv la îmbunătățirea compoziției sociale a intelectualității, facultățile primesc restrictiv și preferențial, nu este nici o calamitate cum clamează Gruiescu, faptul că se împrospătează intelectualitatea cu contingente provenite din popor este o binefacere ; că aceste contingente sînt selectate valoric, mă îndoiesc ; de altfel învățămîntul la noi a fost întotdeauna democratic, ca și structura armatei... Înțeleg că momentul, mi-ar place să-l pot analiza retrospectiv, impune ca dreptul, etica, morala, esteticul să se subordoneze cu voie, ori fără, politicului. Nimeni nu are vreme de dezbateri filozofice interminabile, cînd numai ce-am văzut eu că se reconstruiește și se construiește de la București pînă la Reșița, Oțelul Roșu și Timișoara însumează ce s-a construit în România antebelică în 20 de ani.

De aceea dau eu un alt sens decît filozofico-teologic acelui *ante rem* (să zicem altfel decît în realismul lui Toma din Aquino). Totul depinde de forța vizionară a doctrinarilor și a activiștilor de marcă ai partidului, ca să pună în acord *fides* cu *ratio,* adică să depășească un azi al lui *fides,* pentru un mîine al lui *ratio fides* subînțelegîndu-se. Aici am să deschid o paranteză pentru cultura veche, pentru că ea nu poate fi despărțită de *ante rem,* fiind *in re* ca o constantă a suveranității și a edificării sinelui național. Aici, Andi Ciucă este nul. Băiatul acela clăpăug și cu mîinile boante crede că printr-o însăilare de dogme păzite cu ghioaga și prin cîteva ucazuri se schimbă veșnicia spirituală a unui popor. La el Azi înseamnă doar un Azi calendaristic, un joc de moment al relațiilor, preluarea și trîmbițarea nu se știe cărui citat de ultimă oră. Efectele se văd. Paralizia cronică a personalității, anularea inițiativei, acoperirea nulității cu citate (am să-l scutur pe tovarășul Luchescu de o să-i sară

citatele ca puricii, ce-or să-mi ia, atelierul ; n-am nici o veleitate de șef, după ce-am fost eu în războiul ăsta pe care alții nu vor să-l recunoască, nu mă interesează nici o șefie în afara șefiei de mine însumi, decît în măsura în care pot sluji colectivitatea și, slavă Domnului, colectivitatea n-a prea vrut s-o slujesc nici la aripi, unde eram mai mult decît competent, nici la Prislop unde-am fost cinstit) chestiunea ține de primitivism, este incompatibilă cu civilizația, a răposat pretutindeni încă din secolul XIV—XV și dacă a izbucnit atît de lamentabil după primul război este că în adevăr societățile respective ajunseseră în „putrefacție", cum îi place să zică aceluiași Lucescu, care, de fapt, este și el în putrefacție, adică a venit putrefiat din trecut, a fost nu se știe ce acar, ce magaziner la o gară de prin Dolj, i s-au creat condiții să fie om, într-un fel direct revoluționar, el este o lichea, un demagog și-l țin aici să compromită o idee generoasă, într-o comună multinațională, unde sînt cîțiva comuniști vechi cărora licheaua purtătoare de damigene și delațiuni le face zile negre. De ce ? Nu sînt mulțumit de felul în care am scris capitolul introductiv la *Geste*. Am trecut superficial tocmai peste argumentul esențial al continuității. Actul militar care a păstrat pînă la sfîrșitul istoriei evului de mijloc românesc toate datele conceptuale și materiale ale strategiei și tacticii dacilor. Este uluitor să așezi în pagină procedeele prin care Decebal l-a nimicit pe Cornelius Fuscus și să le vezi reeditate aidoma ; dar absolut aidoma și în același spațiu carpatic, de Basarab Întemeietorul care nimicește oștirea unuia din marii regi ai timpului : Carol Robert de Anjou. Trebuie să refac. Mă las furat de atmosferă. De amănunte pitorești. De uluitor de multele lucruri pe care le știu. Cînd naiba am avut vreme să șoricăiesc atîta ? Pe urmă am revenit la aventura sesiei țărănești în Banat și Ardeal, am sărit la evoluția spațiilor specifice de civilizație românească care, spre stupefacția oricărui cercetător străin — NU sînt asincrone, cum ar fi de așteptat, Moldova și Muntenia stînd sub suzeranitatea Porții și sub influența spațiului de cultură bizantino-slavon ; iar Transilvania sub suzeranitatea coroanei maghiare, mai apoi a Porții, mai apoi a Sfîntului imperiu roman și al spațiului de cultură catolic. Se poate spune cu exactitate spațiu de cultură catolic ; ei bine, în acest sincronism mi se pare că rezidă cheia unității. Asta

trebuie explicat, demonstrat, atunci ajungem la spiritualitate, şi mai ales la actul militar specific românesc. Numai 1848 aşa cum l-au edificat tribunii şi Avram Iancu este un model strălucit al continuităţii care-şi trage seva de la daci. Tocmai de aceea sînt alături de revoluţie şi în această direcţie esenţială : îmbogăţirea vechiului sistem de cadre, cu cadre ale revoluţiei. Tradiţia există. La noi nu s-a consolidat o clasă de „conducători" impenetrabilă. Fluxul primenitor a venit mereu din marea masă a poporului. Exemplară, în acest sens, mi se pare revoluţia de la 1848 în Ardeal. De altfel, ardelenii cînd fac revoluţie, o fac temeinic, răvăşitor şi nimicitor. Cine-au fost strategii, tacticienii, oamenii de oaste ai acestei revoluţii transformată într-o bătălie crîncenă dusă în condiţiile de încercuire strategică ? Nişte popi-ţărani, nişte jurişti ieşiţi din ţărani, fruntaşi din sate, adică moţi, adică daci, adică unitate, adică continuitate.

Atunci, mă întorc şi zic. Este compatibilă sau nu ţărănimea română cu o contemporaneitate eternă ? De aceea m-am întors în Banat. Pentru că escala mea la B. este doar o escală. Mă voi întoarce acasă un timp. Pe urmă la Prislop, în grănicerime, unde lumea mitică, deci *ante rem* coexistă perfect cu astăzi... Mi-a spus Maria că la înhumare vine cineva din partea Comitetului Central al Uteme-ului. Că ar fi bine, ca participant la eveniment, să vorbesc eu. Ca să nu tragă alţii spuza pe turta lor. N-am să vorbesc decît dacă sicofantul de Luchescu o s-o întoarcă cum ştie el „noi care suferirăm aici cizma hitleristă şi barbaria esesistă, fraţii noştri care fuseră"... şi dă-i şi trage-i, de-ţi vine să crezi că toate nemoteniile lui pînă la a şaptea spiţă au fost stîlcite, trase pe roată, în ţeapă, jupuite de S.S.-iştii lui „Itler" şi că el, Luchescu, a rămas viu pentru a putea aduce la judecata „opiniei publice mondiale, pe toţi călăii omenirii". Ar trebui să-mi organizez temele în ordinea lor firească de importanţă şi subordonare. Practica mă şi infirmă ; dar mă şi confirmă, adevărul încă nu s-a constituit temeinic, dar cred că revoluţia poate ameliora condiţia umană şi în procesul ei social, poate crea o tipologie umană superioară. Valoric superioară. Procesul este dialectic — ar trebui să fie legic, conex la transformările din baza materială a societăţii şi din relaţiile dintre membrii societăţii. Una este sluga (condiţia ei socială, spirituală) alta membrul colectivist ; una este patronul, alta este directorul

într-o relaţie socialistă, poate cel dintîi mai chivernisit ; dar mentalitatea lui este exclusiv patronală ; distanţa la muncitor este astronomică pe scara socială. Zic, însă sînt prudent. Deocamdată acumulez. Etichete, văd din presă, se fabrică în serie. Etichete şi epitete. Lumea este în facere. Evenimenţialul determină relaţii, conexiuni, condiţionează, personalizează, sistemul este vast, vizează timpul, eu nu am decît felii din eveniment, părţi din structuri, cum mă pot informa ? Îmi lipseşte fluxul informaţional. Asta mă privează de accesul la contemporaneitate. Consuetudinarii bănăţeni şi transilvăneni pînă spre secolul XVII, iată unul din argumentele forte ale anterioritătii şi continuităţii. Aici să-l văd pe Ciucă. Ce argumente poate aduce un Ciucă, ori consilierii lui ?! Mereu mă izbesc de mizerabila mea cunoaştere a latinii medievale. A maghiarei şi germanei, mai ales scrisă cu gotice. Am găsit un profesor, un istoric la ceea ce, cîndva, va fi un muzeu de istorie al Banatului. Ştie latina feudală, de cancelarie ; nu ştie germana, Inge e în afară, trebuie să găsesc un istoric şvab pasionat de această lume care ne explică. Bîjbîi. Descopăr direcţii. N-am vreme să le aprofundez. Ghiuri se-mbată la cîmp, cum naiba reuşeşte nu ştiu, pe urmă lasă plugul în brazdă şi aleargă iepurii cu tractorul ; dacă nu cumva pleacă la Şandra ori la Valea Apei, unde dracului se duce în peţit. Tovarăşul Luchescu îl prelucrează, de fapt cred că pleacă şi el cu Ghiuri, am să controlez şi preşedinţele trebuie să hotărască o dată să nu mai joace pe sîrmă, că pentru asta sînt acrobaţii de meserie, care culeg şi aplauze.

Aseară am văzut un apus de soare pe baltă. Mă dusesem cu tractorul să-l scot pe Birău care intrase să şi-l spele pe-al lui, cînd am tras furtun la platformă şi putea să-l spele pînă-i sărea zmalţul. Mă suspectez de panteism. Mai puţin intelectual. Mai puţin venind din tamaios-ul platonician. (Platon ca Platon, ce-l mai dau în tărbacă filozofii cu trei săptămîni de cursuri rapide, las' că nici cu Aristoteles nu mi-e ruşine dacă mă gîndesc ce l-a mai forfecat catolicismul, n-am amănunte despre Conciliul de la Sens în 1210 care-l scosese pe Aristoteles din învăţămîntul public şi privat, chestia se repetă veac de veac, fiecare veac cu Savonarolla lui. Mi-a spus Ioţa, regizorul, că la el la Moceriş, ori la Dalboşeţ, pe Valea Almăjului — uite că n-am gîndit Valea Almăjului în circuitul con-

suetudinar — acolo, plutonierul de miliție, cînd a fost cu epurarea bibliotecilor, a confiscat toate manuscrisele istoricului Ion Sîrbu, exemplar istoric pentru Mihai Viteazul, cu o parte din manuscrise și-a legat borcanele de murături, alta o fi ținînd-o să aprindă focul. Nici o societate nu și-a supraviețuit decît prin cultură. Deci mă suspectez de un panteism folcloric. Mitic într-un fel. Venit de la intimitatea alor mei, cei vechi, cu natura. Robust. Tonic. Nu pot exista într-un claustru urban. Orașul este în afara mitologiei. Am să mă mut totuși la doctorul Bassmann. Cînd ? În momentul cînd Inge va lăsa toate ușile deschise. Sau cînd va stărui mai mult, scara, lîngă sobă. Simt nevoia unei purificări. Unei asceze. Nu-mi fac nici o iluzie în legătură cu vocația mea de ascet. Măcar o lună. Ca să-mi dovedesc că sînt stăpîn pe mine însumi.

Pornisem de la un adevăr esențial. Acela al revoluției care dinamizează clasele productive — păturile active în care se include intelectualitatea — autoconstruindu-și conducătorii, precum revoluția de la 1848 pe ai ei, deci capacitatea omului din popor de a-și însuși știința și arta conducerii. Să nu uit că o bună parte din ofițerimea lui 1877 a fost ridicată de la trupă. Azi (în semnificația pe care i-o dau) este de fapt un război și războiul de Azi este unul al unei armate de cadre. Război cu ignoranța, cu înapoierea cronică, război cu inerția, cu formele infinite ale vechiului. Constat o disponibilitate totală a țăranului — mai corect îmi întăresc convingerea din aviație, cînd dintr-un Tămîie venit de la oi semi-analfabet, într-un an de pregătire a ieșit un motorist și încă motoare de avion cu injecție, tehnică de ultimă oră — deci o disponibilitate uluitoare pentru tehnică, dublată de o detașare totală de tehnică. Adică o limitează la valoarea ei de mijloc, n-o zeifică, nu și-o apropie așa cum și-a apropiat calul ; ori vitele de jug. E altceva. Ține de altă istorie, de altă disponibilitate spirituală. Tehnica și-o asimilează prin inteligență. Calul, lumea lui primordială, prin suflet. Este altceva. Va trebui să-l trimit pe Dălăpin la o școală tehnică superioară. Băiatul ăsta din pustă este făcut pentru inginerie mecanică. Pentru mașini agricole. Le intuiește. Are un raționament atît de strîns, de lucid, prinde atît de repede ideea unui mecanism, nu mecanismul în sine, ideea și logica funcțională care l-au construit, încît este păcat să-și irosească viața ca să repare ce strică alții. Se mai

pune o problemă. Poate cea mai grea. Cea mai nebuloasă. Alegerea secundului. Alegerea coechipierilor. Nu recunosc decît un principiu. Acela valoric. Eşti şef, indiferent de gradul ierarhic, în măsură în care ştii să-ţi alegi secundul. Ori secunzii. Se procedează absurd uneori. Adică se promovează nulităţi ca Dima, numai din teama şefului ca secundul să nu-i ia locul. Să i-l ofere chiar, dacă-i este superior moral. Ori dacă este comunist din vocaţie. Aici nu există un sistem de promovare în afara valorii. Sau — n-ar trebui să existe. Cum se poate concepe revoluţia în afara valorilor ? A afirmării valorilor ?... Am zis. Mîine văd factura de lumină şi o plătesc integral. Inge a hrănit vaca. Acum ? În fond este tot ţărancă, că a făcut patru clase gimnaziale asta nu-i schimbă statutul ; dar este o altfel de ţărancă, tăcută, nu meliţă ca ale noastre ; nu are farmecul lor dezinvolt, face exact ce face o prislopeancă în voreţul ei, dar altfel. Cum altfel ?... Nu ştiu încă. O cunosc de la un „fărşang", cred că n-avea 18 ani, ne-am şi sărutat odată, venea de la cîmp şi cînta, eu eram la baltă, dar atît. Chestia cu ascetismul este bună. Pentru alţii.

7

„Petre,

Place-mi-ar să mă întorc la Prislop. Am s-o fac după ce-mi termin lucrarea aici, în pustă. Mi-ai pus o mulţime de întrebări la care-ţi răspund după ştiinţa mea. Răspunsul cel mai adevărat şi cel mai cuprinzător nu poate veni decît tot de la voi care trăiţi acolo de-o veşnicie. Hai să le luăm milităreşte, adică pe rînd şi-n ordine.

1. Desigur că omul sfinţeşte locul. Eu ştiu cine este Ianoşel Ion şi cine sînt cei din echipa lui. I-am văzut şi cunoscut. Zic că numai satul îi poate schimba. Nu-i lăsaţi să batjocorească ideile revoluţiei. Puneţi-i mereu în discuţia oamenilor. Nu rezistă. Altfel nu se poate. Decît din sus în jos, atunci cînd mai marii de la raion îşi vor da seama că protejaţii lor au dus de rîpă comuna ; ori cînd vor face atîtea greşeli încît îi vor compromite chiar pe cei care-i ţin acolo să-şi facă afacerile.

2. Nu zic să nu scrieţi la ziar. Nu zic să nu vă duceţi în delegaţie. S-ar putea ca întîmpinările voastre să fie

luate nu ca atitudini principiale, ci ca nemulțumiri personale. Așa că gîndiți-vă. Mai lăsați să curgă apă pe Topla. Apa spală și limpezește.

3. Aș zbura la voi la întovărășire, mi-aș și face casă la voi ; dacă n-aș fi luat în primire atelierul colectivei care nu este al S.M.T.-ului, este altceva, au ei niște tractoare naționalizate, ori cu care au intrat în colectiv unii paori de-aici, șvabi, nu le-au dat la S.M.T. ; au un turism, au două autocamioane, prese hidraulice, niște trioare, niște benzi de transportat furajele. Învăț Petre cam cum arată o gospodărie colectivă model, asta de-aici nu are decît doi ani, pămînt gras de pustă, cernoziom, organizare extra, ingineri agronomi, utilaje, se cîștigă bine de tot, oamenii sînt mulțumiți, așa că învăț.

4. În legătură cu istoricul proprietății în Banat, după vremea cumplită a lotriei și după reglementarea urbarială din 1780, cînd fiind domeniu al coroanei s-a stabilit sesia țărănească la 24 de iugăre mari, lucrurile au mers bine la început, poate 30—40 de ani și nici atîta. E adevărat că breslele meseriașilor români au înflorit, dar birurile împărăției știi bine unde-au dus țărănimea. Birurile și colonizările. Auzi Petre, cînd a fost foametea aia mare din 1863—1864, cărășenii și-au vîndut pămîntele pe cîte-un creițar jugărul. Auzi? Un creițar jugărul. Pe urmă Viena cu Budapesta s-au unit în dualismul austro-ungar. Viena lasă liberă politica de maghiarizare și începe scoaterea satelor românești din vetrele vechi. Asta ai vrut tu să știi. Cînd s-a făcut cadastrarea pămîntelor și desființarea regimentelor grănicerești. După 1867. Ce a însemnat cadastrarea, știi. Ce efecte sociale și politice a avut ți-o spun eu. S-au înscris pămîntele pe membrii de familie și proprietatea țărănească a ajuns atît de mică, încît ce-a produs țăranul n-a mai fost rentabil, nu l-a mai putut ține, nu l-a mai putut hrăni. Atunci bănățeanul n-a mai făcut copii. Să nu împartă și mai mult sesia aia mică care nu-l mai putea hrăni nici pe el și femeia lui. De aici depopularea. De aici bogăția coloniștilor, cărora li s-au dat pămîntele cele mai fertile, a căror proprietate s-a bucurat de tot felul de protecții fiscale. Românilor li se aplicau pedepse colective de gradul întîi, doi și trei. Știi că la mine-n sat, la Jidovini, cînd s-a descoperit orașul și castrul Bersobis, ca să-l distrugă, să nu rămînă urme ale trecutului, stăpînirea a poruncit „regularizarea" satului, adică siste-

matizarea, de fapt mutarea satului pe locul descoperirilor arheologice, în ideea ca înşişi românii să distrugă urmele străvechimii lor, construindu-şi casele cu cărămizile şi pietrele oraşului clădit de Traian. Regularizarea asta era o pedeapsă de gradul doi. Pedeapsa de gradul trei era cînd se dădea foc satului din mai multe părţi dintr-odată. După cum vezi, stăpînirile străine s-au luptat veacuri în şir cu satul românesc, forma exemplară de existenţă istorică a poporului român. Nu l-au învins, cu toate că au avut la îndemînă toate mijloacele de distrugere, de la lege la tunuri. La asta trebuie voi să vă gîndiţi cînd vreţi să duraţi un sat nou. Adică să îndreptaţi nedreptăţile şi să întăriţi ceea ce v-a dat veşnicie.

5. Zi-i săru-mîna Mădălinii şi Rujii pentru c-au luat ele premiul întîi la cîntări româneşti şi la port. Şi la doamna Cătălina mă gîndesc cît este ea de tare la cuget. Şi la mama din culme. Să-i spui tu să nu fie amărîtă că vine el acasă, asta-i pătimirea noastră.

6. Părintele Barbă Neagră este inginer, chiar dacă nu are diplomă, a făcut la Timişoara nişte ani la politehnică, înainte de război, dacă aveţi curent electric în sat şi acolo unde vreţi să faceţi centrul de prelucrare şi industriile casnice anexe, aveţi mîna de lucru cea mai ieftină, că fără electricitate nu se poate, mai ales că Topla vi-o dă pe degeaba. Planul lui de „flux tehnologic" l-am discutat aici cu doi ingineri agronomi (fata lui nea' Matei Pava s-a măritat cu un fecior din pustă, inginer şi el, cîntă mă din gură şi la torogoată de te-mbată, poate venim odată cu toţii, dacă vreţi voi să încheiaţi contract cu colectiva noastră pentru păscut oile iarna) şi eu zic că-i fain, numai că nu-i bine aşezată magazia şi nu vine bine curentul de aer.

Aşa că alătur schiţa făcută de ei.

7. Eu mă împac bine cu oamenii pe care-i cunosc din junie. Ieri au dezgropat ostaticii pe care i-au împuşcat nemţii atunci cînd am fost noi cu patrula — spune-i şi lui Ochişor, mîine-i îngroapă cu lume multă, un miting, bine ar fi fost dacă eraţi şi voi doi, mă simt cumva vinovat că nu i-am scăpat ; eram noi prea puţini şi voi aţi avut altă misiune. Să ştii că tancheta aia se vede şi astăzi sub pod ; avea turela deschisă, unul din echipaj a scăpat, alţi doi au murit înecaţi cînd aţi aruncat voi podul în aer şi ne-aţi scăpat. Vara se vede bine, canalul seacă, dar tan-

cheta e intrată în mîl, adînc, la vară vreau s-o scot cu tractoarele, acum nu se poate că e apa mare.

Eu zic că ți-am răspuns la scrisoare, nu înainte de a mă gîndi bine la întrebările tale. Împrejurările din afară ne pot încerca tăria de cuget în fel și chip. Important este să nu ne robească. Să nu devii robul împrejurărilor. Să le supui. Să le stăpînești. Așa cum am făcut-o noi pe front. Să rămîi ceea ce ești cu adevărat. Să nu te-nrăiești. Și să nu te mînii ca porcaru' pe sat. Îți dau mulțam pentru odaia care mi-ai pregătit-o. Poate cînd o veni vara mică fug să vă văd. Îți telefonez eu să vii cu o trăsură la gară. Și țucă-i mă pe gemeni și pe Simina din partea mea. Cum să nu vreau să le fiu naș ? Cînd să vin, că nu mai aștept nici o vară mică ?!

Salută-l pe Amăriuții din partea mea. Un om adevărat. Am cam rămas cu sufletul în Prislop, da' nu-i slobod, că mi-a luat căpară — mi l-a arvunit lucrarea asta de cuget de care-am vorbit noi și să știi că am răscolit actele vechi și bibliotecile și tare-i amărîtă istoria asta a proprietății țărănești. Cînd s-or înțelege raporturile cu proprietatea obștească, cînd proprietatea obștească va fi deopotrivă a fiecăruia și fiecare se va bucura după muncă de rodul ei, atunci multe din necazurile noastre vechi și mai ales sărăcia umilitoare și tot ce-a adus după ea, se vor șterge ca și cînd n-ar fi fost. Și să știi că nu sînt încă membru de partid ; dar nu carnetul mă desparte de revoluție.

Mă tem că doamna mea, de zici tu că ai găsit-o plînsă și că te-a întrebat de mine, nu va veni la Prislop, eu am să-i scriu, atunci cum pot eu să fiu naș fără nașă ?

Așa că Petre, voi gîndiți-vă bine, nu mă lăsați fără știri și să fiți sănătoși cu toții.

Radu Vornicu."

8

„Valentina și Doamnă,

Nu spun Doamna mea în aceeași idee care m-a călăuzit atunci cînd am hotărît să plec în Banat. Aceea de a-ți asigura libertatea hotărîrii și distanța care obiectivizează. Nu vreau să-ți scriu despre ceea ce numai noi doi știm,

adică nu încerc să refac magia serilor noastre în doi, ori taina nopților noastre, nu despre farmecul tău și simplitatea ta camaraderească scriu, nici măcar nu vreau să-ți explic necesitatea acestei plecări pe care tu ai refuzat-o cu atîta patimă.

Nici despre mine nu-ți scriu, pentru că nu este important ce face un fost căpitan aviator la un atelier mecanic de gospodărie colectivă, chiar dacă se pune în acord cu propriile lui teze și concepții, mai exact chiar dacă își acordă gîndul, vorba și fapta, singura lui rațiune de a fi.

Tu știi exact că nu-mi puteam datora pîinea nici prietenului meu Stamate Chiriac, nici acelui Fotache pedepsit exemplar de tine, nici bunăvoinței camarazilor mei. În general, nici unui favor. Ar fi fost o umilință pe care, cred, acum cînd lucrurile s-au așezat, nici tu n-ai fi acceptat-o. O umilință a mea care pe tine te-ar fi umilit. Care ți-ar fi știrbit demnitatea. Nu puteai fi soția unui pomanagiu. De fapt punem în discuție tocmai căsnicia noastră. Temeiurile ei. Cred că ai aruncat peste bord teoria unei alte femei. Acolo unde ești tu nu mai poate exista altă femeie. Ideea unei amante care să te dubleze se exclude prin tine, de la sine. Și este rizibilă. Tu ești femeia. În toată splendoarea unei feminități secătuitoare. Pentru harul acesta la care m-ai făcut părtaș, îmi plec genunchiul și-ți sărut mîna. Și, hoțește, ca de atîtea ori, tot ce-am sărutat cu patimă și pierdere de sine.

Scumpa mea prietenă, ai văzut cît de incomod sînt în lumea în care te împlinești și pe care mi-o refuz organic. Care îmi este și străină și ostilă. Proiectul tău generos de a-mi amenaja un loc de scris lîngă tine și de a mă ocroti nu mi se potrivește. Nu pot scrie, pentru că, pur și simplu trebuie să învăț să scriu. Apoi nu pot scrie decît ce simt și ce gîndesc despre viață, despre lume, despre istorie. Citesc proză, citesc poezie, citesc critică ; unele lucruri frizează ridicolul ; altele nu depășesc nivelul unui articol de ziar ; nu știu și nu pot face așa ceva. Caut calea și numai viața de aici mi-o poate arăta. Universul meu primordial este lumea satului. M-am întors la el ca să mă regăsesc. Asta este totul.

Egoismul meu, dacă vrei să numești așa acest act esențial, îți pune două alternative :

— ori mă urmezi, știind că nimic nu va fi ușor, trebuind să ne fixăm, să ne durăm o casă, aici, la Prislop,

poate altundeva (am fost de cîteva ori la Timişoara, unde există o mişcare artistică înfloritoare, o filială a Uniunii Artiştilor Plastici, o revistă) ;

— ori consideri că sacrul tău drept de a te realiza ca om este mai presus de căsnicia noastră, aşa cum este şi, rămînînd la Bucureşti, îţi reiei libertatea de a hotărî.

Contează pe mine.

Îţi mulţumesc pentru demnitatea şi intransigenţa cu care mi-ai apărat onoarea şi orgoliul.

Să ştii că aici serile de toamnă sînt dumnezeeşti, că totul este numai culoare, că atunci cînd aud vîntul şuşuind în cercevele, ori tăindu-se în foile de cucuruz, mă apucă un dor sălbatec de tine, te-aş vrea aici, amantă neobosită, îţi mîngîi în neştire pletele, umerii, îţi cuprind mijlocul, îţi muşc buzele şi...

. Sărut mîna, Doamnă ! Aştept !
Radu

P.S. Pătru vrea să botezăm gemenii. O putem face numai dacă ne rezervăm viitorul. Valentina, este absurd să ne minţim. Eu nu mă întorc la Bucureşti. Poate peste douăzeci de ani. Atunci cînd mă voi fi recîştigat. Mi-au trebuit douăzeci de ani şi un război mondial să devin căpitanul aviator Radu Vornicu. Estimez că-mi vor trebui alţi douăzeci de ani şi o revoluţie să devin Radu Vornicu.

Te sărut
R.

9

„Domnule general,

Am onoare să vă raportez :

1. M-am luat în primire după perioada de refacere. Popasul la herghelie a fost hotărîtor.
2. Mi-am reorganizat dispozitivul de luptă.
3. Mi-am organizat sistematic baza de plecare la atac.
4. Exclud trompeţii şi goarnele.
5. Mi-am asigurat flancurile.

6. Ştiţi prea bine, am spatele „încă“ descoperit.

7. Mîine, 15 noiembrie scot voltijorii pe linia întîi. M-am săturat să fiu eu prin alţii. M-am săturat de comoditate. Mă demonetizez. Ruginesc. Îmi crapă pneurile.

8. Am refăcut totul, am şi dactilografiat totul, aştept să citiţi şi să-mi comunicaţi părerea Dumneavoastră. Trimet volumul prin Walter Hauser, tehnician agronom, bun prieten, care vine în delegaţie la Bucureşti.

9. Am scris o variantă la „Călugăreni“. Nu sînt mulţumit. O refac.

10. Mîine se înhumează ostatecii împuşcaţi aici de S.S. — ştiţi povestea, dar tot aici sînt înhumaţi de-a valma 12 ostaşi români masacraţi de horthyşti. Au crucile căzute, mormintele îmburuienite, o uitare disperată zace în scaieţii de pe morminte. Voi face tot ce pot să restabilim demnitatea lor post-mortem şi să le asigur odihna.

Vă rog să-i transmiteţi respectuosul meu omagiu Doamnei Elena. Permiteţi-mi să spun că una din marile Dumneavoastră şanse se numeşte Doamna Elena. Îi sărut mîna cu tot devotamentul. Sănătate celui mai mic dintre Floreştii dintotdeauna.

Dumneavoastră, dincolo de rigori, inima de soldat a căpitanului aviator [r]
Radu Vornicu“.

10

„Mizantroape,

Am recuperat mia pe care mi-ai împrumutat-o fără să ţi-o cer. Îţi mulţumesc.

Măi tinichea bătrînă, mi se pare că Albatrosul a cam luat apă la flotoare. Să începem cu Strategul, căruia nu trebuie să-i stricăm autobiografia. Căruia sîntem obligaţi să-i amintim numai de ceea ce îi îmbunătăţeşte această autobiografie. Poate ajunge general şi ne va scuti de concentrări. Şurub s-a îmburghezit împotriva tuturor evidenţelor sociale care au trimes în infern atît burghezia în sine, burghezia ca clasă, cît şi urîtele ei obiceiuri decadente. Or, don' Şurub, după fericitul lui mariaj, devenind tovarăşul inginer Ştefănescu mi se pare că face burtă,

chelie şi că-şi aranjează de pe acum rosturile pentru pensie ? Zi-mi, mă, că greşesc. Parcă ştiu eu cît am mai rămas eu ? Pe tine te conservă Bibilica. Îi sărut mîna. Dacă nu găseşti alt naş, vă cunun eu. Cînd o să ieşiţi din ilegalitate. Dacă vă hotărîţi să ieşiţi. Deocamdată vă invidiez. Pentru libertatea pe care vi-o garantaţi unul altuia. Am făcut plinul şi de mîine decolez. Ştiu exact ce mutră ai să faci citind „Decolez"... Ştiu mă galoş găurit, ţi-o şi văd, lungă, rînjită, ştiu şi ce-ai să mormăi ; decolează puişor, nu ţi-au ajuns cucuiele, nu ţi-a ajuns că te-au făcut ăia şvaiţer, decolează, nu ţi-a ajuns „pensionul", ei bine, nu mi-a ajuns nimica. Abia mi-a venit pofta de viaţă. Nişte atele, nişte ghips s-or mai găsi pe la voi în caz de nevoie.

Te rog du-te la Augusta şi scrie-mi ce este cu Sara. Am senzaţia că toată lumea de-acolo m-a minţit. Deocamdată, atît. Salută-l pe Stamate Chiriac. Dacă-l vezi, zi-i că-l salut. Nici un comentariu, de nici un fel. Mă simt foarte liber şi stăpîn pe mine. Or asta înseamnă totul. Dacă Valentina este cumva la greu, telegrafiază-mi. Ori telefonează-mi. Cam asta. Vă îmbrăţişez pe toţi.

Herodot !"

CAIETELE LUI HERODOT

1

... — Căci nimeni nu putu să uite icişa teroarea burghezo-moşierească în cîrdăşie cu fiara fascistă, dar însă partidul tovarăşilor, căci cine fu partidul atunci o ştiurăm de la învăţămîntul politic care unii tovarăşi chiar de la ateler uită de el şi nu vine la învăţămînt şi arată dispreţ ciocoiesc, că critica tovarăşilor, aşa cum ne învaţă pe noi genialul...

„N-am greşit o iotă", îşi spune Radu Vornicu. Priveşte cerul de toamnă. Cer albastru-alburiu, imens, străveziu, duios. Vede salcîmii dinspre Kalvarienberg, punînd pete galben-roşcate pe orizont, dincolo de ei se văd cucuruziştile

încă netăiate, lanuri întregi care tighelesc orizontul nesfîrșit al pustei cu o linie cenușie. Dimineața de noiembrie este însorită, lumina gingașă de toamnă se prefiră peste mulțime, peste steagurile roșii, peste țiglele înverzite ale acoperișurilor masive, peste mulțimea pestriță adunată pe imașul din marginea șoselei, în jurul gropii comune, în fața căreia, pe niște dulapi, sînt aliniate cele douăsprezece sicrie bătute în cuie în care zac resturile muceăite ale celor împușcați de S.S.-iștii lui Pill Bassmann. Pe deasupra steagurilor, pe deasupra oamenilor, chiar pe deasupra tovarășului Luchescu M. Ion trec funigei albi, strălucitori, plutesc lin duși de o adiere abia simțită. Unii aterizează pe sicrie. Alții se duc spre sat. Se aud vacile mugind la zootehnie de unde vine un miros acrișor de „masă verde" pusă la fermentat, de cocini sistematice cu dejecțiile spălate cu furtunul. În mirosul acela Vornicu simte amestecîndu-se mirosul mîlului, al bălții, al rădăcinilor putrefiate, poate al tanchetei ruginite ; mirosul mulțimii : haine de pănură scoase din lăzi, fuste în pliurile cărora s-a ținut izmă și busuioc, laibăre mirosind a tutun. cizme date cu cremă. Își amintește ziua aceea de permisie cînd a venit la B. și aici era adunarea Grupului etnic. Imaginea aceea se suprapune în mod ciudat imaginii de acum. Nu se suprapune. Stă undeva într-un fundal. Dublează în adîncime imaginea de acum. Între cele două imagini percepe timpul care le desparte. „Vede" timpul acela, anii aceia, tot în imagini, adică într-un film pe care-l comentează tovarășul Luchescu ; îl comentează sărăcitor, îl văduvește de esențial și mai ales de emoție. Luchescu are capul țuguiat, ochii mici, verzui, mobili, înfipți la rădăcina nasului puternic, ușor coroiat, este uscățiv, agil, poartă haine bleumarin, cămașă albastră, cravată roșie, își ține șapca — semnul apartenenței la clasa muncitoare — pe cap și are pe braț o banderolă roșie, cum au toți cei de pe bină — de pe podiumul îmbrăcat în covoare de iută. Un tip de lîngă Luchescu îi șoptește la ureche ceva, Luchescu zice „dar însă", pe urmă rămîne mut, își dă șapca pe spate și spune :

— Cam asta vrui io să vă zic, adicătelea să nu uitați mă tovarășilor că mai e zînateci care făcură zvastica pe ziduri cu cărbune da' asta nu ne înspăimîntă și dau cuvîntul tovarășului Micotă de la regiune...

— De ce nu este nea Matei, o-ntreabă la ureche pe Maria care i s-a agățat de braț cu amîndouă mîinile și căreia Niculae Bujor îi șoptește să stea pe pace, să fie tare, că mitingul abia a început.

— Din același motiv pentru care noi doi nu sîntem lîngă tovarăși, spune Maria... Pe Micotă îl știi ?

— Nu !

— Să-l ascultăm. Bujorule, ce-a zis mama? Cînd vrea să batem cucuruzul ?

Parcă s-au înălbăstrit mai mult ochii Mariei. Seamănă cu cerul ăsta de toamnă. Văzuți prin lentilele ochelarilor par străvezii. Își poartă părul negru, gros, ca al mamei, al mamei lui adevărate, strîns în coc, a rămas tot subțirică, dar altfel. Adică femeie. Maternitatea a împlinit-o. Alunița din colțul gurii dă aerului ei ingineresc un ce senzual. Știe că Maria se ține de el ca atunci, în noaptea execuției, că nu vrea să-l amestece pe Niculae a lei, căruia nu-i zice Niculae, îi zice Bujor, nu vrea să-l amestece în amintirea aceea atît de prezentă acum în Mainwurm, în Inge, în Ileana care plînge icnit în colțul broboadei și în celelalte, care privesc totul cu ochi reci, pentru că bărbații, ori băieții lor scăpați atunci de înrolare, au fost luați și n-au vești de la ei. Este aici mai ales o mulțime de femei tăcute, cu ochii pustii, bărbați sînt puțini, veniți de prin Apuseni ; ori din Moldova, nu prea înțeleg și el își dă seama că s-a întîmplat ceva zguduitor în viața comunei multinaționale, ceva care-i scapă, o rană adîncă, nevindecată în care tovarășul Luchescu a răsucit un cuțit bont și ruginit.

— Micotă ăsta este cînd Mikotö, cînd Micotă, joacă pe sîrmă și acum ne ia în suliță că n-am tăiat tuleii, spune Maria.

Nu i se pare că tovarășul de la regiune joacă pe sîrmă. Dimpotrivă. Omul își ține bascul în mînă, adică stă descoperit în fața rămășițelor pămîntești ale nevinovaților acelora, stă descoperit în fața oamenilor, pare tulburat, are glasul gîtuit, se vede că nu este orator de meserie, după cum se vede de departe că este bănățean sadea.

— Măi oameni, avem de îngropat astăzi niște rude de-ale noastre, de-ale tuturora ; nu facem aici nici un proces...

— Ba facem, spune foarte limpede Maria. Facem. Ca să se ştie. Pe dumneata te-au luat S.S.-iştii între pistoale ? Te-au fugărit cu motocicletele ? Te-au scos noaptea din aşternut să te pună cu faţa la zid ? Ţi-au luat fata să-i slujească ? Te-au denunţat vecinii că vorbeşti româneşte ? Ţi-au zis „slugă" şi „neam de slugă" ? Te-au obligat să calci numai pe lîngă trotuar ? Te-au umilit ? Te-au batjocorit ?

Este dintr-odată o linişte de moarte. Vornicu vede feţele femeilor. Multe dintre ele i-au găzduit pe cei din *Prinz Eugen*. Au petrecut cu ei, le-a văzut doar ; Maria are dreptate ; dar mai multă dreptate are Micotă acela de la regiune, cu faţa lui de bufean, negricioasă, cu privirea dintr-odată mirată. Cum naiba de se-ntîmplă aşa ceva,, cum se poate întîmpla aşa ceva cînd totul a fost organizat şi planificat, spune privirea bufeanului. Lui Vornicu omul îi devine şi mai simpatic cînd se apără cu basca. Parcă s-ar apăra de viespi.

— Ai gătat fato, spune omul foarte calm, aproape părinteşte... Dacă ai gătat, dă-mi şi mie rînd... Că tocmai aici venim noi şi zicem. Grele sînt păcatele trecutului, dar ele nu trebuie să atîrne ca piatra de moară nici de ziua de azi, nici de ziua de mîine. La asta să vă gîndiţi cu toţii. Şi dacă mai sînt minţi înfierbîntate care molăresc crucea încîrligată ; noi zicem să se răcorească, să judece, să vadă ce este de văzut ca să nu cadă mînia poporului pe ei, că-i face una cu pămîntul. Asta am vrut să v-o spun de la mine. Şi-acu, auzi fato, lasă-mă să citesc ce-am eu sarcină să cuvîntez pentru toată lumea ; ca să fie clară politica partidului pentru toţi. După care, să aveţi pacienţă, mai vorbeşte tovarăşul Cornel Bunescu de la comitetul central al Uniunii Tineretului Muncitor, venit de la Bucureşti şi-i îngropăm cu cinstea cuvenită pe cei aruncaţi de-a valma în groapă şi astupaţi acolo neomeneşte. Vreau să ştiu dacă s-a adus monumentul ?

— S-a adus, strigă Dălăpin din autocamionul de obloanele căruia sînt agăţate coroane funerare, unele din flori de hîrtie colorate violent, altele din flori naturale, mai ales garoafe roşii.

— Atunci este bine. Şi ascultaţi.

Tovarăşul Micotă scoate din buzunar o hîrtie şi-n locul ei vîră basca.

— Viitorul la care sînt chemaţi să lucreze mai ales tinerii, nu se poate construi decît pornind de la ceea ce ne uneşte, nu de la ceea ce ne desparte, spune tovarăşul de la Bucureşti, pe care Vornicu îl cercetează cu atenţie, cu toate că Maria i se lasă tot mai greu pe braţ şi şopteşte cu buze albe · „Să ceri cuvîntul. Tu eşti ostaşul. Tu eşti eliberatorul. In carnea ta am murit toţi şi prin tine ne-am renăscut. Nu putem uita. Nimic. Şi-n veci de veci. Nu uita c-am fost învăţătoare. Mai ales de istorie am fost." — „Mărie, taci tu şi nu te mai zobi" spune ţărăneşte, domol, Niculae Bujor. „Taci fătuţă, că are dreptate şi ştiu că e injiner, ori o fi student, da'-i cuminte Mărie şi tu"...

Tinerelul zvelt, cu fruntea foarte înaltă, puţintel sfios, să fie „referentul" pe care l-a lăudat Augusta ? Cel al cărui cuvînt ar cădea greu în destinul cărţii pe care a luat-o cu el Walter Hauser ?

— Desigur, tovarăşa inginer Maria Pava...

— Maria Bujor, spune Maria... Auzi Bujorule, îl cunosc de la Asociaţia studenţilor, am lucrat împreună, dar este prea bun la inimă pentru vremurile astea. Prea blînd...

Tînărul îşi trece mîna prin păr, se vede că se controlează, că se stăpîneşte, că-şi organizează frazele. Vornicu simte că toate vorbele celor de pe podium cad într-un gol negru. Are senzaţia materială a golului în care cad cuvintele tînărului sfios şi frumos, care vorbeşte unui auditoriu ideal, deschis ideilor generoase, fără nici o traumă, fără nici o istorie alta decît a brigăzilor de muncă patriotică ; decît a şedinţelor de la universităţi, ori din fabrici, unde n-a existat nici. Grup etnic, nici Divizia de poliţie S.S. *Prinz Eugen,* nici pedepse de gradul unu, doi şi trei ; nici lotrie, nici comiţi, nici măcar, foarte aproape, la 30 de kilometri, locul de martiriu al lui Doja şi al căpitanilor lui. Tînărul se adresează unei condiţii ideale şi în această sferă este cald şi convingător. De fapt tînărul există în viitor. Nu ştie cît de apropiat, ori cît de depărtat este viitorul căruia i se adresează tovarăşul de la Comitetul central al utemeului ; se vede că tînărul trăieşte euforia acelui viitor la care chemă patetic tinerii care-l ascultă, elevi de la şcolile mixte, ori cu limbi de predare materne : româna, germana, maghiara, sîrba, este un program de-

mocratic riguros care-l continuă pe cel de după 1918, poate exagerat în unele privinţe, subordonînd cumva pămîntenii. Cine poate desena zvastici pe case ? A văzut şi el într-o dimineaţă zvasticile după cum a găsit şi un bilet scris de mînă, cu mîna stîngă, — evident, prin care era ameninţat cu moartea dacă nu pleacă din B. şi era chemat la judecata sîngelui, ca fiu de slugă care a îndrăznit să ucidă pe stăpîni, aşa că Maria nu este nici exaltată, nici pătimaşă. Este realistă. Mai ales că i-a povestit cum s-a tras asupra ei dintr-o porumbiştе, acum doi ani, cînd venea cu gabrioleta de la cîmp. Poate are şi Luchescu dreptate. Mai ales Luchescu pe care „necunoscuţi rămaşi neidentificaţi" l-au bătut crunt şi l-ar fi omorît, dacă din întîmplare n-ar fi dat peste ei chiar şeful de post care a tras o rafală în aer, după care a primit un bolovan în tîmplă şi dacă n-ar fi avut cascheta, ar sta şi el aliniat aici, ca victimă a rămăşiţelor hitleriste.

Aşa că lucrurile sînt foarte complicate. Le complică oamenii absurd şi ridicol. Mătasea morţilor pluteşte lin prin cerul albastru, irizat şi duios.

— Sîntem chemaţi să construim o societate nouă, liberă, fericită, unde singura valoare care impune valori este munca, spune cu patos tînărul...

Vornicu întîlneşte privirea lui Inge. Goală. Alte priviri. Goale. Îl vede pe doctorul Bassmann. Este bărbierit, aşa cum nu l-a văzut de cînd a venit la B. Poartă cămaşă albă cu guler tare, haine negre, pantof de lac, prăfuit, ţine un buchet de crizanteme, îi tremură capul, trece pe frontul sicrielor, se opreşte în dreptul fiecăruia, depune o crizantemă, se înclină. Tînărul şi-a întrerupt vorbirea. Vornicu îşi simte beregata, i se usucă cerul gurii ; apoi aude chicotul fetei dolofane care ţine prăjina unui steag şi-l vede pe găliganul care-o ciupeşte pe sub fustă.

Un glas gîtuit de femeie spune :

— *Mein Gott ! Mein Gott !*

2

— Maria, dar te rog eu, producţia este producţie, ştiu că ai mult de muncă ; ai uitat că aici am lucrat la colectivizare ; dar te rog eu s-o ajuţi pe tovarăşa Diaconu...

Nu merge munca asta culturală. Dacă cei vîrstnici se sustrag şi mă mir, că aveţi o tradiţie de coruri ţărăneşti veche de-o sută de ani, nu mai înţeleg ce se întîmplă cu tinerii ?! Tu ai fost steaua agronomiei din Timişoara. Auzi, tovarăşul Bujor. Măcar de dumneata să asculte... dacă de uteme nu mai ascultă ! Totul m-a impresionat. Oricum nu se pot spune lucrurile chiar pe şleau...

— Pe cine menajezi tu, Cornel ?

— Politica, Maria... Politica... Noroc... Admirabil vin... Dumneavoastră, tovarăşul Vornicu, zicea Maria că...

Vornicu nu aude ce a zis Maria pentru că izbucneşte fanfara. Nu se ştie de ce, după reînhumare a urmat o şedinţă cu toate cadrele didactice, din agricultură şi industria locală, reînhumarea a fost doar unul din punctele de la ordinea de zi ; după şedinţă, unde nu s-a dat cuvîntul celor din sală, transmiţîndu-se doar sarcini urgente şi s-a vorbit mai mult de procente decît de baza materială producătoare de procente, s-a trecut la această reuniune tovărăşească restrînsă, nu o chermeză cum se obişnuise un timp, reuniune la care a fost reţinută şi fanfara. Fanfara cîntase cu aplicaţie marşuri funebre de dimineaţă. Acum, seara, demonstrează gama largă a repertoriului. Cîntă valsuri vieneze. Se vede că tovarăşa Diaconu de la regiune ar dansa, se leagănă discret şi-l priveşte galeş pe tovarăşul de la Bucureşti. Vornicu încrucişează privirea tăioasă a Mariei şi-l vede pe Luchescu, cu şapca pe cap, trăgîndu-l după el pe Petroman. Are senzaţia că deshumarea şi reînhumarea ostatecilor executaţi a fost numai în parte un act de dreptate avînd un scop propagandistic bine gîndit ; dar ratat prin felul obtuz în care a fost organizată ceremonia. Ar fi fost nepoliticos să se-nfigă în faţă. I-ar fi fost greaţă de el, cu toate că Maria i-a dat coate, ba i-a şi şoptit : „ai căzut cumva şi tu în laşitatea colectivă" ? A fost atent la regie, înţelegînd jocul prin care au fost excluşi de la adevărul istoric, istorie depăşind monografia comunei B. nu numai patrula de cercetare transformată în comando; asta ţine de puzderia de acte militare care se însumează în istoria militară ; dar mai ales activitatea ilegală a lui Matei Pava, a lui Meinwurmm şi Király baci. De fapt acesta a fost nodul social intern, aparţinînd comunei B. Adică noul. Adică protestul activ la fascism. Adică adeziunea multinaţională la patria mamă. Adică rezistenţa antifascistă.

Adică tot ceea ce trebuia scos la iveală şi pus în lumină, adevărul istoric fiind aici suportul cel mai grăitor al politicului. N-a fost politicos pînă la urmă. Cînd tovarăşul Luchescu a spus „cu asta încheiem, tovarăşilor şi vă rog să ne daţi o mînă de ajutor să-i coborîm în groapă pe martirii noştri", Vornicu s-a urcat pe un chituc aflat chiar lîngă sicriul pe care scria cu litere negre Ilie Broscaru şi dintr-odată s-a făcut linişte.

— Două vorbe am de spus ca unul care am fost şi martor şi participant la noaptea aceea cumplită. Nu s-a pomenit aici nimic despre rezistenţa muncitorilor de la fabrica de in-cînepă organizaţi de tovarăşii Matei Pava, Meinwurmm şi Kiràly. Nici despre prezenţa patrulei româneşti intrată peste 15 kilometri în dispozitivul diviziei 4 de poliţie moto S.S. *Prinz Eugen*. Şi mai ales nu s-a vorbit de felul cum s-au desolidarizat, adică de ruptura dintre marea majoritate a sătenilor şi S.S.-iştii localnici sau veniţi cu divizia *Prinz Eugen*. Marea majoritate care, prin atitudinea fermă, printr-o colaborare activă a ajutat evadarea cîtorva ostateci, a favorizat infiltrarea patrulei şi a uşurat misiunea ei de luptă. Dragii mei, mă cunoaşteţi de multă vreme. În noaptea acea n-am putut să vă mulţumesc pentru ajutorul dat. Nici ţie Inge, nici lu' doda Ileana, nici lui Meinwurmm şi lui Kiràly baci, nici ţie Mărie, nici dumneavoastră muncitorii de la in-cînepă... Aşa că vă zic acum mulţamul acela. Uite că n-au fost două vorbe, dar se cuvine să ne amintim de cei morţi şi deopotrivă de cei vii, care-au făptuit riscîndu-şi viaţa — auziţi, mai ţineţi minte...

— Chind tu imbrecat ca femeie.

— Chind ei imperţit pe noi : nemţii la o parte, maghiar alte parte, români alte parte, eu vezut pistol la tine şi atunci luat ei pe Veştemean.

— Văzut Kiràly baci înainte la tine.

— Şi Hilde chind voi ajuns la Matei.

— Şi Odoşan ne-o zîs că dă leafa înainte pe-o lună, dacă demontăm fabrica. Că desface depozitul lui de făriná.

— Şi-atunci Pill...

S-a făcut linişte. Cineva a izbucnit în hohote. O femeie.

— Vă dau încă o dată mulţamul meu şi-al ostaşilor.

S-a coborît de pe chituc. Inge a venit lîngă el. Şi Ileana. Şi Szöny. A fost iarăşi linişte în care s-a auzit glasul tovarăşului Micotă.

— E bine, e principial, e just tovarăşilor să vorbim nu despre vorbe, da' de adevăr şi de oameni aşa cum a vorbit tovarăşul pe care nu-l cunosc, da' văd că dumneavoastră îl cunoaşteţi.

Pe urmă s-au desfăcut colacii de frînghie şi sicriele au fost coborîte în groapă.

— Acum înţeleg, spune tovarăşul Bunescu, fără s-o vadă pe juna răspunzătoare de activitatea culturală care tropăie mărunt, bătînd tactul valsului.

— Eu zic să ne retragem puţin, spune Micotă de la regiune. Şi daţi tovarăşi drumul la tineret în sală, nu se joacă, nu-i chermeză, da daţi-le drumul la oameni şi uite tovarăşul Bunescu, facem o seară culturală la care propun să povestească tovarăşii cum a fost atunci, să ştie şi tineretul. Adică o parte să cînte fanfara. O parte să fie ca un simpozion al martorilor. Altă parte, a treia, tot fanfara. Ce ziceţi ?

3

— Io mi-s bufean de la Sasca, ocnar din băbăluc, unii îmi zic Mikötö, că ştiu ungureşte ca pe apă, alţi Mikota, că ştiu şi sîrbeşte ; da mi-s Micotă ; îl rog eu pe tovarăşul Vornicu să ne spună cum a fost, mai ales cu tovarăşul Matei Pava, deschisese discuţia bufeanul. „L-am ghicit că este bufean", şi-a spus Vornicu. Închiseseră două uşi în urma lor şi tot se auzea fanfara. Cornel Bunescu se înviorase. Maria îl adusese pe Bujorul ei. Venise Meinwurmm. Venise Király. Veniseră Luchescu şi Petroman.

— E, ca să zic aşa, o şedinţă oficială ? întrebase Luchescu.

— Să-i zicem o întîlnire tovărăşească, răspunsese Micotă.

— Are vreo importanţă ? întrebase Bunescu.

— Are ! Că dumneavoastră, la tineret, nu sînteţi dedaţi cu duşmanul de clasă. Sigur că are.

Petroman aprobase grav cu căpăţîna enormă sprijinită pe un vrej de gît subţire, gata mereu să se frîngă sub povara pe care-o purta.

— N-are măi tovarăşe Luchescu, a reţezat Micotă. Vrem să aflăm adevărul, că voi pe-aici l-aţi cam îmbrobodit. N-aţi spus o vorbă de rezistenţa antifascistă. De armată. De tovarăşii din ilegalitate. Ştiţi voi. În material. Foarte bine că v-aţi gîndit să ridicaţi un monument cu mijloace locale, vorbim noi şi de cucuruz, da' văd că este şi-o istorie aici. S-o auzim, ca să ştim de unde şi cum venim în întîmpinare. Că s-ar putea să zică unii tovarăşi că nu duceţi muncă politică, dacă apar zvastici.

— Tovarăşul Vornicu nu este membru de partid, a spus Luchescu.

Vornicu a fost atent la momentul de pauză în care Micotă a trecut de la graiul lui de bufean, la limba de şedinţă. Zicea că ştie ungureşte ca pe apă. Şi sîrbeşte. O fi înzestrat cu un har al limbii. Al limbilor. Îl invidiază.

— Vă propun eu să-l luaţi în activul celor fără de partid. Acum să trecem la fapte. Auzi fătuco, tu aici ai făcut ochi. Hai să te ascultăm pe tine, mai întîi. De acord, tovarăşe căpitan ?

Va să zică bufeanul ştie. Ştie şi joacă teatru.

— Acum vin de-acasă, spune tovarăşul Cornel Bunescu. Tovarăşa Ciocîltea. Ciucă... Plevna... Am citit chiar cu pasiune, tovarăşul Vornicu. Hai s-o ascultăm pe Maria. Şi pe urmă... Tovarăşa Ciocîltea nu mi-a spus că sînteţi de-aici ! Interesant !

N-a ştiut ce este interesant. Sau ce i se pare interesant tovarăşului de la Bucureşti. Au ascultat-o pe Maria care în cinci minute a făcut o sinteză de o limpezime fără cusur. Abia atunci şi-a dat seama Vornicu de ceea ce există dincolo de aparenţa înşelătoare a Mariei Pava-Bujor. Şi de faptul că se găsesc în fostul *Grosses Wirtshaus*, birtul mare, al proprietarilor de batoze, de pămînt, în care românilor le era interzis să intre, de altfel singurii români primiţi în sat erau românii care intrau slugi. Sau muncitori la fabrica de in-cînepă. „Iată-ne deci într-una din fortăreţele cele mai vechi şi inexpugnabile ale Banatului" şi-a spus. „Numai de-am şti ce să facem cu ea. Desigur, nu ce face Luchescu". Aici a fost salonul „domnilor". A intrat o dată, adus de Pill. Mirosea a bere şi a fleică. Gertrude în laibăraş de catifea, roşie şi cărnoasă, cu sînii gata să-i sară din bluziţă nu ştia o boabă românește. Ea îi slujea numai pe domni. Sala a fost transformată în biroul directorului

căminului cultural. Este zugrăvită cu flori sinilii, duşumeaua miroase a bradolină pe peretele din faţa uşii sînt tablourile clasicilor marxism-leninismului. Arde un candelabru din fier forjat cu o lumină fîlfîitoare, gălbuie.

— Tovarăşe Micotă, o ascultarăm pe tovarăşa inginer Bujor care dacă fu vorba de povestit, povesti cam pe sărite, că nu analiză momentul cînd fugi tovarăşul Matei Pava şi-i lăsă pe tovarăşi pe mîna gestapoului.

Nu se mai aude fanfara. Vornicu înţelege fulgerător. Asta era.

— Că de-aia întrebai eu ce fel de şedinţă este, oficială, că tovarăşul Vornicu nu este membru de partid, fuse aici, făcu isprăvi că arunçă podul în aer, da' nu se gîndi la consecinţe, că gestapoul poate nu i-ar fi executat pe tovarăşi, erau şi ei icişa cu noi ; aşa că fu angajat neprincipial, la comanda tovarăşei inginer, care are atitudini cam dictatoriale şi noi cerurăm să se limpezească situaţia lu' tovarăşu Vornicu, de-i ziseräţi căpitan, că dacă era, nu-l debloca partidul şi noi muncim aici cu foşti itlerişti ; văzuräţi, chiar îi pupară mîna ca la popi după ce-şi luă singur cuvîntul, partidul mă puse aici şi erau să mă omoare itleriştii.

— Aiurea ! Golanii care se ţin cu iubita dumitale, spune Maria şi rîde...

— Tovarăşaaa, şuieră Petroman, livid...

— Tovarăşuuu, îl imită Maria... Eşti gelos ? !

Dintr-odată Luchescu se metamorfozează. Bate cu pumnul în masa lungă, de fapt mai multe mese puse cap la cap, acoperite cu o catifea purpurie.

— Aici numa' cu miliţia se face ordine, ţipă Luchescu. Vă iau martori. Şi tovarăşul Bunescu să ştie cum lucrăm noi icişa, la hotarele ţării, între profaccişti şi uneltele lor...

— Ei, el, se sfătoşeşte Micotă de la regiune... Ei, ei... Se cam încurcă lucrurile. Ia să le luăm mai pe-ndelete.

— Să le luăm, tovarăşe Micotă... Că ce nevoie fuse de un ofiţer deblocat chiar ici la B., unde ştiţi că se decretă zonă, ce căută de la Bucureşti tocmai icişa pe zonă, unde se face lucrări secrete şi umblă cu tractoru, ori cu faitonu şi noi ne bucurăm că veniräţi doi tovarăşi de la foruri şi dacă ziceţi să le luăm pe-ndelete...

— Nu numai pe îndelete, spune Cornel Bunescu. Dar și cu răspundere.

— Avem noi destulă bătaia la cap cu asta hitlerist ca să nu are nevoie de alte bataia la cap, spune și tovarășul Petroman, căruia i se întristează figura smochinită și spînă.

„Are ceva de babă, ori de eunuc ieșit la pensie" își spune Vornicu și se bucură de ieșirea lui Luchescu pentru că limpezește apele cu toate că l-ar călca în picioare pentru insinuările lui murdare. Își amintește brusc de adjutantul Bihordea, cînd a traversat el bulevardul după mitingul acela fioros în care s-a strigat „moarte lor" și a văzut necunoscuta blondă, fascinantă, izbucnind din mulțimea amorfă, anonimă ; cînd a avut el sentimentul unicității neștiind că peste cîteva luni femeia aceea va fi a lui, numindu-se Valentina. Adjutantul care l-a invitat la comandament și maiorul acela Anania i-a reinterpretat biografia de război și amărîta biografie de pace. „Toate lucrurile sînt interpretabile, domnule locotenent... Și prezența dumitale la B., și modul cum ai evadat din mîinile Gestapoului și activitatea pe care ai depus-o la Prislop în calitate de comandant al gărzii"... Crezuse că, revenind la B., se va regăsi. De fapt s-a regăsit, regăsindu-și biografia scălîmbată de acest Luchescu pe care-l privește atent, îi fixează privirea, dar Luchescu derobează. Ochii de șobolan, verzui, un verzui opac, vitros se feresc de un „corp la corp".

— Chiar așa, spune Micotă... De ce tocmai aici lîngă graniță, tovarășu Vornicu ?

— Dacă voiam să fac ceea ce se insinuează, adică să fug, plecam domnește, cu avionul, primeam și 3 000 de dolari la aterizare și aveam posibilitatea să mă ocup în continuare de aviație, spune și își dă seama că pauza lui de viață, tihna lui de întreținut al nevesti-si a luat sfîrșit. „Era și timpul" își spune. „Simțeam că ruginesc. Simțeam că mor."

27 noembrie 195... la B.
ora 01. 17

„Luchescu mi-a redat identitatea. Luchescu mi-a redat biografia. Mi le-am implantat solid aici la B. Adică m-am adus din vreme. De prin 1938, cînd am

venit aici la Pill. Este un fel de a-ţi da mereu poalele peste cap în public. Nu un autodafé. Altceva. Mult mai jignitor. Mult mai distrugător de sine. O manevră de a te simţi mereu vinovat. Mereu cu cenuşă în creştet. Aiurea. Cu cine şi la cine se prinde o asemenea inchiziţie. Oricum, Luchescu m-a obligat să ies din rutină. Să reiau armele. Adică să redevin eu însumi. Bravo lui. Mi-a devenit simpatic. Sloganul cu fost ofiţer, aberaţia asta criminală, nu mă mai impresionează. Prevăzusem momentul, dar nu atît de devreme şi nu atît de violent. Micotă are cap organizat milităreşte cu toate că, fiind minor, n-a făcut armata, ca şi Luchescu, ceferist. Ori vor fi făcut-o, dar au fost mobilizaţi pe loc. Lucrurile sînt la nivelul de jos. Aproape subuman. Maria a spus că Luchescu voia să-şi aducă un frate pe locul de la Atelier. Petroman a pus mîna pe casa lui Peter Schwartz, şef al „etnicilor" din comună, fugit cu *Prinz Eugen* şi Luchescu a vrut să-l mute pe doctorul Bassmann într-o anexă, un fel de casă mică, a foştilor servitori ai lui Peter Schwartz, să ia el casa doctorului. Motivul : ambii fii în S.S., Pill asasinul ostatecilor. Criminal de război. Lucrurile se complică. Desigur este un echilibru pe care-l revendică istoria ; dar nu aşa. Şi nu un Luchescu poate fi beneficiarul. Nu are nici un merit. Demagogia de şedinţă nu este în drept să-i ofere nici un fel de avantaj. Or, el umblă numai după avantaje şi favoruri. Deci, Luchescu, fost magazioner, numai pentru acest fapt, numai că în social a rămas la acest nivel, revendică bunuri cu dobîndirea cărora nu are nici o legătură.

Mă interesează cazul. Patologia lui. Este Luchescu un accident sau nu ? Vom vedea. Buba s-a spart. Bujor a făcut o radioscopie a eficienţei atelierului pe cînd l-a condus Luchescu. Ponderat. Grav cîteodată. Cu umor în rest. Cu un umor sfătos. Atletic, a jucat rugby în facultate, cu părul lui negru şi ondulat, cu nas roman, sprîncene stufoase şi dantura de vedetă, (cred că este mai tînăr decît Maria cu un an sau doi — riscul ei.) Bujor a demonstrat nulitatea profesională a lui Luchescu şi a lui Petroman care se amestecă în planificări, în planul de cultură, mai ales la tutun. Sursa principală de venituri a gospodăriei colective. „Ori vrem să demonstrăm superioritatea sistemului nostru faţă de cel al proprietăţii private, aici într-o comună de gospodari

excelenți și bogați și atunci specialiștii să fie lăsați să lucreze ; ori vrem să ne căpătuim pe seama gospodăriei și atunci lucrurile se schimbă. Tovarășul Petroman mi-a pretins să cresc cinci porci pentru „protocol". Pentru „obligațiile" comunei. Față de ce, obligații ? Față de cine ? Nu cresc porci pentru nici o obligație în afara celei contractuale cu statul. Blîndul Niculae Bujor. I-am explicat lui Bunescu fenomenul social din perspectiva istoriei. Adică statutul politic, social, economic al românilor bănățeni sub coroana maghiară — sub turci, sub dualism și sub unguri. Adică regimul de libertate pînă la dualism. Apoi epoca colonizărilor masive și împingerea satelor românești spre locurile puțin fertile și spre munte. Apoi regimul satelor șvăbești și al puținelor sate ungurești, ori cu parte din populație ungurească.

Pe acest fundal istoricește determinat și determinant, exacerbat de ideea Donaulandului, de naționalismul Grupului etnic, de dictatul lui Hitler, de victoriile fulgerătoare ale Wehrmachtului, apoi de dezastrul lui, cu tot cortegiul de urmări asupra unei populații laborioase, oneste în esență, trebuie să se acționeze, conștient, aproape științific. Desigur, nu ideea asta m-a adus. Nu sînt nici sociolog, nici psiholog. Încerc să devin istoric. Cînd am trecut la aventura proprietății, Micotă care ascultase parcă absent, s-a însuflețit. „Am format un colectiv de profesori care are ca sarcină să lucreze o monografie ; ori cam așa ceva, a țărănimii, a mineritului și a industriei din Banat... Văd că și dumneata studiezi. Poate ne dai o mînă de ajutor". Meinwurmm a spus că ai lui au făcut destule greșeli, dar că nu toți trebuie să fie „îndesat în tașcă". Kiràly baci a spus că el „cunoaștem Radu de chind fecior estem și bine fecut venit aici. Che femei serutat mîna la el, mîna merită asta che el cu mîna asta pușcat la S.S. și schepat Matei Pava și Meinwurmm și Kiràly, care organizat che fabrică nu luat nemții și che doctor Bassmann mult bine fecut, che tovarăș Luchescu venit nou aici, nu cunoaștem dechit curvele și el poartă ca un grof care mereu striga la oameni și cu pușcherie menință la ei, el nu comunist este, parcă Peter Schwartz este și cu Ardey Zoltan este bun, che Zoltan nu invețetor este, el Atilla este". De fapt a fost o trecere în revistă a unor atitudini sociale. Și morale. Încep să mă învăț cu ședințele astea de „demas-

are". Depinde ce se demască. Atunci a venit tovarăşa diaconu. Nu ştia ce să facă. Sala era plină de oameni. Instrumentiştii mîncau. Am simţit cum mă umplu de un el de rapăn soios. Un rapăn soios care curge mereu pe işele mele. Pe ce construiesc ? Inteligenţa mea se jus-ifică în măsura în care găsesc echilibrul. Luchescu există. Dar există şi Bunescu. Şi Grigore Cenuşă. Şi Mi-cotă. Deci „puterea" (Micotă o reprezintă) organizează o cercetare istorică şi sociologică amplă. Aici în Banat, voind probabil să stabilească adevărul în legătură cu proprietatea, investiţiile, capitalul, beneficiile, regimul de exploatare al solului şi subsolului, al omului, adică tot ce mă interesează dintr-un punct „militar" de vedere, ori, de ce nu, şi dintr-unul de sinteză.

Ora 02.03

A intrat Inge, speriată. Cineva umblă la cocina porcilor. Abia atunci am auzit zgomotul. Am ieşit cu lanterna şi securea pe care Inge o ţine în cuină. Lună plină. Frig. Se vede ca ziua. Un dulău alb a sărit gardul de cum m-a simţit. Şi, de negîndit, o vulpe a tăiat curtea cu coada vîlvoi. Dulăul şi vulpea lucrează împreună ? Mai ştii ?... Inge n-a stăruit. Simt numai ceea ce a rămas. Mirosul înţepător, excitant, de femeie ieşită din culcuş. Femeia trupeşă. Avea părul despletit. Era alta. De fapt ce caut aici ? M-a cuprins un dor secătuitor de Valentina. De somnul ei răzgîiat. De frumuseţea albă a trupului ei. De felul cum se înconjoară cu pletele ei groase, o cunună zeiască. De umerii ei. De ea toată. Chiar de nenorocitul biroaş Sheraton. Chiar de tomberonul pe care-l prospectează cu bastonaşul „madam ministru". Mă mint. Puteam acolo, mai bine decît oriunde, să-mi văd de lucru, cîştigîndu-mi pîinea ca alte sute de mii Ori la herghelie. Ce oază de linişte. Cristina aceea a stricat totul. Dacă nu era, poate rămîneam. Nu rămîneam. Din orgoliu. Din donchijotism. Sau pur şi simplu că nu suport slugăreala de rutină sau de frica Valentinei. Prinţ consort ! Eu ? ! Ridicol. Sau de frica mea. Îmi trebuie curaj să mă duc pînă la capăt. Inge pune pe foc. A lăsat uşa deschisă. Aud vîntul în oblon.

1 decembrie 195... La B.;
ora 21.02

Simt nevoia unei sinteze.

3 decembrie 195... La B.;
ora 22.00

A fost don'Costache, tata, să mă inspecteze. Este în plină glorie agricolă și socială. Un fel de vedetă. Și-a coborît mustățile de skipetar dintr-un „Zis" hodorogit. A plecat de la Jidovini, este director de Gostat într-un sat din zona colinară a Podișului Lipovei, dincolo de Dealul Bătrîn și apa Băcinului, între Băcin și Bega Veche, în altă zonă de colonizare intensă, la sud de Altringen, Charlotenburg și Fibiș. O gospodărie de stat agro-viticolă. Este și deputat sătesc, ori la raion și a rămas cu mitul funcțiilor. Pentru bravul don'Costache omul este mare dacă are funcție administrativă ; dar mai ales politică. M-a și luat în unghii pentru chestiunea cu Luchescu. Că de ce nu l-am ascultat, să fi făcut silvicultura, astăzi eram om făcut ; cu ce m-am ales după paisprezece ani de aviație, un război, cîteva răni și cîteva decorații ? De ce nu mă stabilesc la Timișoara ? La Muzeul Banatului. Se face un asemenea muzeu. Ce caut aici ? Va vorbi el. I-am spus că în clipa cînd va începe cu pilele și bătutul pe la uși (știam că se gîndește la Alexandru Belcotă, primul secretar) dispar pe un șantier. „Leit maică-ta", mi-a spus. Îl cunoaște pe Bujor. După cîte-am înțeles, au cam benchetuit tovărășește la nu se știe ce serbări cîmpenești. Mi-a adus arma, bătrîna flintă de Liège, cu țevile acelea lungi, cu care el a făcut cîteva *double*-uri de zile mari, cu permisul de port-armă, ceea ce este o performanță. „Ghici cine ți l-a eliberat ?... Colonelul care-a fost la *Prislop,* care te-a cunoscut la Prislop, cînd cu Vărzaru ! Pe urmă m-a moralizat în legătură cu Valentina. Că voi pierde un cămin, o femeie fără egal, că-mi voi rata viața din orgoliu, că țîfnele mele cazone vor fi fost bune în alte timpuri, că omul este sub vremuri și nu vremurile sub om, că înțelepciunea constă în a înțelege și a te supune, nu în a brava. Un post sigur, un apartament, o familie, „tu nu vrei mă căpcău-

nule să-mi faci nişte nepoţi, să-i joace tata'moş pe genunchi... ?". Don Costache se ţine excelent. Uşor cărunt la tîmple, neastîmpărat, a dat jos din maşină o damigeană cu vin, preşedintele a venit la el cu gura pînă la urechi, „moş Dumnezeu în sus, moş Dumnezeu în jos" în doi timpi şi trei mişcări s-a aşternut masa la „camera de oaspeţi", tata şi-a luat şoferul cu el, „bine tov. Vornicu, să nu spui dumneata că eşti fecioru' lu moş Dumnezeu", s-a arătat întristat preşedintele. De ce mi-a fost frică, n-am scăpat. De aura bătrînului. Aiurea bătrîn. Mi-a spus mama cînd am fost la casa pe care şi-a cumpărat-o pe „Corbului", o vilişoară modestă, cam friguroasă, că dumnealui se îmbracă duminicile în costum şvăbesc, dănţuie pe la „fărşanguri", că a luat nu se ştie ce locuri întîi cu gospodăria, e verde don'Costache şi într-o jumătate de oră, era pe la ora 18, au venit Bujor, contabilul şef, adjunctul de la in-cînepă ; don'Costache a pus damigeana pe care mi-o adusese la bătaie, ai noştri răchie d-a bătrînă, cîta slană şi cîrnaţ afumat, a venit Luchescu într-o goană, i se ciuliseră urechile clăpăuge de poftă, se-nroşise şi asudase de frică să nu scape prilejul, venise grav, bălăbănindu-şi căpăţîna Petroman, pînă la urmă a trecut ca din întîmplare şi şeful de post, aşa că toate notabilităţile locale au fost în păr, să ia o „gustărică la botul calului". Preşedintele l-a rugat pe moş' Dumnezeu să-i rezolve nu se ştie ce repartiţie pentru o moară de nutreţ şi s-a dus dracului tot planul meu de austeritate şi decolare de la cota zero. Era de o mie de ori mai bine la Bucureşti. Un anonim într-un milion de alţi anonimi. Dintr-odată iată-mă nu ce sînt, ci feciorul lu' moş Dumnezeu. Un fel de victimă nevinovată. Un fel de „băiat bun", de „băiat teribil". Don' Costache a făcut-o premeditat. M-a privit cu maliţie şi cînd s-a terminat damigeana, şi-a adus aminte de o moară de nutreţ nou nouţă aflată la un prieten al lui, hoţomanul n-a spus nici la care prieten, nici unde. Luchescu a-ntors-o ca la Caracal. „Că tovul căpitan Vornicu în sus, că atelerul, de cînd umblă după două strunguri noi", don'Costache mi-a tras cu ochiul, a oftat, are el un fel de dispecer, nu dispecer a zis, merceolog parcă, numai pe dracu' nu-l găseşte, ba şi pe ăla... „Să vedem ! Băiete, mi-a zis, ce naiba, aleargă şi tu, zbate-te, gospodăria a cîştigat locul întîi pe ţară, mai

dă-mi cîte-un telefon"... A plecat pe întuneric. Bineînțeles că a vrut să vadă unde stau, a inspectat odaia, Inge tocmai făcea focul, era îmbrăcată în cojocel, cu părul lăsat slobod, don'Costache a mustăcit, m-a privit odată scurt, a ridicat din umeri. Am scos din „ZIS" pachetul cu bunătăți de la mama, două cămăși noi, un cojoc fără mîneci, o căciulă cu clape. Am crezut că se deschide pămîntul și mă înghite. La 30 de ani ai mei pomanagiu la părinți. Acum încerc să mă reculeg... Dar mai ales încep să înțeleg. De ani de zile „încep" să înțeleg și rămîn aici. La acest început.

Deci :

— Abolirea monarhiei, de fapt au fost patru regi din familia de Hohenzollern, remarcabil Carol I, întemeietor al României moderne.

— Reforma agrară, necesitate istorică, rămăsesem un stat semi-feudal, în care marea proprietate trecuse în bună măsură din mîna boierimii de pămînt în mîna căftăniților fanarioți, a arendașilor și străinilor. De aici exploatarea nemiloasă. De aici 1907 și toate răscoalele care l-au precedat.

— Naționalizarea. Măsură revoluționară profundă, hotărîtoare. Mijloacele de producție, bogățiile naționale, solul, subsolul, trec în proprietatea națiunii. Se termină statutul de semicolonie. Se marchează începutul real al suveranității, indiferent de urmările războiului în politic, de sferele de influență ale marilor puteri. Urmările sînt vizibile din primii ani. O uriașă detentă economică. Urmările în social profunde. De discutat raportul dintre individ, ca posesor al unei singure valori, munca și statul omnipotent.

— Colectivizarea agriculturii. Problema rămîne deschisă. Sînt aici pentru asta. Să înțeleg.

...Sînt aici pentru asta și moș' Dumnezeu, adică tata, a venit să tulbure apele. Să-mi arate că nici n-a sucombat vechea burghezie, care într-un fel trăia din suc propriu și pe risc propriu și s-a născut o nouă burghezie care a preluat morala celei nedefuncte ; dar mai flămîndă de bunuri materiale și de viață, beneficiară a averii obștești, a muncii obștești, fără riscul falimentului, fără concurență, manevrînd angajamente și lozinci. Cum pot să mă lupt principial cu Luchescu, să-i dau peste rît, cînd moș' Dumnezeu a și încheiat armistițiu cu el ?

Adică : „Vezi cum te porți cu fecioră-miu. Știu de ce aveți nevoie, mai pot și eu cîte ceva, vă mai ajut, dar... obrazul... Lăsați-l să-și cîștige bucata de pîine cinstit"... Pînă la urmă un tîrg, oricît aș cocoloși chestiunea.

Ori, viclean cum este, tata contează tocmai pe orgoliul meu, mă înțeapă aici ca să mă pună pe fugă ; ori, cu bună intenție, venit exact unde vreau eu să pătrund, și-a scos cheița fermecată din buzunar, deschizîndu-mi cel dintîi rînd de lacăte. Arma și permisul de port-armă au schimbat brusc țepoșenia Luchescului. Îi înțeleg raționamentul. Unui fost ofițer — deci unui paria — venit nu se știe pentru ce, poate pentru lucrurile tenebroase pe care le-a insinuat, de undeva de „sus" i s-a dat permis de port armă într-o „zonă specială". Bineînțeles că don'Costache a adus arma la „camera oficială", a pus permisul pe masă, a deschis-o, i-a controlat țevile, Luchescu și-a lins buzele, vînează, mai exact braconează cu arma lui Király baci, armele „Krupp trei inele" și „Krupp-Boch", ale foștilor potentați au fost confiscate de mult, s-au reîmpărțit pe sprînceană, mi-a zis „ți-o dau ca nouă, știi ce isprăvi am făcut cu ea, ți-am adus-o că duminica viitoare este vînătoare oficială la vecini, la Pișchia și te-a invitat tovarășul prim. Bineînțeles dacă ai terminat munca. Dacă nu mai aveți treabă pe-aici. Dacă aveți... Altădată". Un monument de diplomație, bătrînul. Cînd a auzit de tovarășul prim, Luchescu a înghețat. „Se poate tov director Vornicu", a scîncit omul. În clipa aceea am înțeles. Și m-a durut. Și mi-a fost silă. Voiam să lupt. Adică să fac din atelier, nu atelierul lui Luchescu și al acoliților lui. Să-i dau utilitatea, eficiența și demnitatea pe care i le-a conferit revoluția, înființîndu-l. Cred că anticipez o stare care nu știu dacă se va realiza. Cu toate că Luchescu vine zilnic la mine să ne „consultăm", cu tractorul tot pleacă. De damigene nu pot zice nimic. Tata tot cu o damigeană a venit. Este vremea damigenelor. S-au cules viile de-o lună. Anul a fost bun. La Teremia cel puțin, ca la nunta de la Canaa Galileii. Pusta bogată. Toiul nunților. Și o vreme de vis. Un decembrie de aur, cald, la amiază lucrez afară, doar în combinezon. Mă specializez în instalații electrice ; dar nu mă dau bătut nici la revizia motoarelor. O fac pentru mine. Îmi lipsesc bibliotecile. Am cumpărat opt volume din colecția de documente Veress. Epoca Mihai

Viteazul. Excelentă muncă de arhivă. Exemplară muncă de arhivă a făcut doctorul Andrei Veress. „Din băbăluc", pentru „din bătrîni", auzită de la Micotă, săscan, deci din Căraș, bufean, adică oltean dintre cei veniți acum peste 200 de ani să lucreze la minele de cărbuni din Sasca, la cele de fier de la Ocna de Fier ; deci ocnari de 200 de ani, o istorie. Interesantă propunerea lui Micotă. M-a convocat marți la Timișoara, la el, la sediul regional. În fiecare seară Inge croșetează la mine în odaie, lîngă sobă. Trebuie să mă mut la doctorul Bassmann cu toate că Vilma, care-i face menajul, mă înspăimîntă. Am fost cu el la cimitir. La mormîntul lui Hans. Un criminal odios. Un sadic. Ce-a rămas din toată puterea lui absolută, de viață și de moarte ? Blestemele ! Lacrimile ! Călărea imbecil o bucățică de conjunctură, undeva în coada cavalcadei „Cavalerilor Apocalipsului"... Doctorul Bassmann n-a pus măcar o floare. Era lucid. De-o luciditate funebră. „Also, Radu, mie Hitler mi-a luat tot. Contesina a plecat cu maiorul de la *„Prinz Eugen"*. Zicea că este conte și acolo în Hessen, unde maiorul von Kleisst, ah, Pill, Pill, ăsta a fost făcut cu Grete, la beție, dar tu Pill ?

„Ich weiss nicht was soll es bedeuten
Dass ich so traurig bin
Ein Märchen aus alten Zeiten
Das kommt mir nicht aus dem Sinn..."

Also, Radu, Pill nu înțeles istoria. Păcat că nu înțeles." Mi-a amintit cum cei din grupul etnic au vrut să-i pună foc la casă. Mi s-a plîns de singurătatea lui absolută. Mi-a spus că cei din generația lui Pill n-au înțeles tocmai sensul trecerii lor de la statutul de colonișți, la cel de cetățeni români, n-au știut să profite de statutul de cetățeni acordat la 1918, cînd s-a tras cu buretele peste cîteva sute de ani în care nu se poate spune că autoritatea imperială nu i-a chinuit pe „gazde", adică pe români în fel și chip și statul român a uitat asta, ca și românii și ei puteau deveni cu adevărat cetățeni români, cum au devenit cei din generația lui ; dar *malheureusement* a intervenit Hitler cu ideea lui, Donauland și atunci ei au uitat ce datorează patriei de-aici, care-i hrănește, au uitat patria adevărată pentru același

Deutschland, Deutschland über alles care a nenorocit Germania Wilhelmiană. Mormîntul lui Hans este înţelenit, crucea hîită din lemn a început să putrezească, cu Hans am jucat fotbal, pe urmă am trecut la mormintele soldaţilor români şi spre mirarea mea era acolo profesoara nouă de română, domnişoara Ghilezan care, cu mănuşi pe mînă, tăia cu sapa buruienile uscate. Am rămas s-o ajut. Trebuia ca treaba asta s-o facă elevii. Domnişoara Ghilezan este bănăţeancă adevărată. Năltuţă, brunetă, puţintel închistată, rece aparent, face naveta de la Timişoara. A venit o generaţie nouă de dascăli, de data asta cu studii universitare. Profesori. Alt salt în cunoaştere. În învăţămîntul sătesc. Învăţători şi profesori. Notează asta şi vezi cum se materializează saltul. În ce valori se finalizează. Inge a hrănit vaca. Mă duc s-o ajut. De revenit la întîlnirea cu Cornel Bunescu. Revelatoare.

Ora 22.35

Termin cu munca de noapte. La orele 23.00 dau stingerea şi de miine în zori reiau, afară, toate exerciţiile. Abstinenţa mi-a ascuţit simţurile, pot mai uşor să mă concentrez, asta pînă azi noapte cînd, brusc, am trăit un coşmar de voluptate carnală, pînă aproape de orgasm. Valentina este prin excelenţă o senzuală. Cum îmi permit s-o martirizez ? Şi pe mine. Trebuie să ne explicăm. Ori cu mine... Dacă insistă : da, cu tine, dar aici. Adică la Bucureşti. Ori fără mine şi atunci să ne trăim viaţa fiecare cum înţelege. Am iubit cu adevărat o femeie ? Una singură din multele cunoscute ?

I-am explicat lui Cornel Bunescu de ce n-am acceptat propunerea lui Grigore Cenuşă (sînt într-un fel prieteni, o prietenie „principială" şi cumva subordonată, subalternul fiind Bunescu) de a mă reîntoarce la aviaţie. Adică nu mă puteam izola de tumult. I-am explicat de ce am nevoie să aparţin unui organism social implicat direct în viaţă. Adică i-am explicat că nici un om de cultură medie nu acceptă în forul său intim să adopte nişte dogme, să se închine lor, să le slujească, fără să le gîndească critic şi în perspectiva lor istorică. De unde

vin, care este legătura lor cu poporul român, care este necesitatea și utilitatea lor, cum se aplică și de către cine. *Flatus vocis*. Deocamdată să mă validez aici. Adică să am tot utilajul la linie, gata să intre în campania de primăvară fără nici o absență. Bătălia pentru pîine. N-am considerat-o niciodată ca pe o bătălie. Vedeam țăranii pe cîmp, decor idilic și atît. Luchescu are o mie de păcate și o calitate care i le iartă : cred că ar fi în stare să se înhame la plug dacă n-am avea cu ce ara. Oamenii lucrează cu plăcere. Știu exact ce au de făcut, planificarea este riguroasă, o urmăresc pe grafic, mașinile unelte sînt bine întreținute, ucenicii nu sînt slugăriți, învață și Albert, profesorul de fizică a luat-o cu mult înaintea programei didactice. Vine cu elevii la atelier, îi repartizează pe specialități și ne ajută substanțial. Le-am dat în primire autocamionul „Molotov". L-au carosat pentru transport de personal. Capota caroseriei este prinsă ingenios cu un sistem care poate s-o elibereze în cîteva minute și atunci autocamionul poate să încarce 3 tone de grîu. Autori : Albert, Dălăpin și băiatul, ori nepotul lui Meinwurmm. Am organizat o mică ceremonie. A venit și președintele. Au fost premiați fiecare cu stofă pentru un costum de haine. După felul în care sînt plătit, peste trei ani m-aș putea apuca să-mi zidesc o casă. Cum s-au apucat Maria și Bujor. Îl înțeleg pe Luchescu. I-am secat izvorul de lapte și miere. Au venit la mine Dascălu și Helmuth. Să le dau camioneta pentru un drum la Timișoara. Au de dus șase porci și o vițea. Contra leafa mea pe o jumătate de lună. Pînă acum mi s-a cerut camioneta de nouă ori. Au argumente. Ne-ați luat căruțele, caii ; tractoarele ; ziceți că sînt bun obștesc și noi sîntem ai obștii, cu ce fras să cărăușim, că noi am pilărit pe la toate tîrgurile și-acum ce facem ? Stăm cu podul plin și ne rugăm de voi să ne dați ce-i al nostru ? Cu Luchescu ne-am înțeles. Cu tine, că te cunoaștem, nu ne înțelegem.

A trebuit să-i spun președintelui. Să facem o planificare a celor care au nevoie de transport. Să plătească restul drumului, legal. Sînt și ei în avantaj și noi. „N-o să mai putem să le stăm în față cu zece autocamionete, nu cu una" a zis președintele. Mai împăcați-i cum puteți. Închideți ochii și făceți-vă că nu vedeți cînd pleacă Ștefan cu mașina... N-am înțeles. Nu înțeleg nici acum.

adică semi-oficial se încurajează ilegalitatea. Ştefan va ajunge în cîţiva ani unul din bogaţii comunei, folosind autocamioanele obştii ca pe bunuri personale. Chestiunea este aberantă. Adică autocamioanele au trecut în proprietatea obştească ; obştea nu le poate folosi pentru nevoile ei, decît dacă-l şfănţuie pe şofer şi desigur pe Luchescu. Am reparat poarta, se-ncuie cu două lacăte, un rînd de chei stă la mine, altul la portar, am stabilit locul fiecărei maşini, am pus combustibilul sub alte lacăte. Am făcut listă de cei care au nevoie de transport, le-am calculat numai preţul combustibilului şi mîine pleacă la tîrg cu acte în regulă. Nu este vorba de acte. De formalitate. Este vorba de cîştigul ilicit. Aşa s-au îmbogăţit dintotdeauna slujitorii obştei pe seama acesteia. Ori tocmai asta revoluţionează socialismul. Raporturile sociale. Ştefan, şoferul, m-ar sugruma. A încercat cu juma-juma. A încercat cu coniac. A încercat cu Erji, socotitoarea, o întreagă dramoletă. Erji plînsă, ţîţoasă, languroasă, cu ochii ei verzi, adînci, cîndva prin '43, acolo la colibă ; dar asta a fost atunci.

N-am venit aici să mă neguţez. Nu ştiu cînd, seara, am trecut prin spatele grajdurilor. Se terminase mulsul. Era ora furajării. Am găsit două mulgătoare, mulgînd. Vacile scoase din grajd. Şi două fetişcane aşteptînd cu bidonaşele. Cînd m-au văzut, puiandrele au şters-o. Femeile nici nu m-au băgat în seamă. „Mărşînă mică o trebuit să cumpărăm păntru preşedinte, că l-o fătat mumă-sa în mărşînă mică — şi io nu pot să dau la prunci un şol cu lapte". „Istina Marie, istina zice tu. Trebe la el ca se plimbe asta veţetoare. Istina"... Am dat bună seara. Maria aceea mi-a întins un şol cu lapte cald din vadra în care mulgea. Erau numai lacome ? Ori n-aveau ? Mulgătoarele sînt plătite bine. Să nu fi avut vaci acasă ? Dacă îl întrebam pe Bujor, mă mirosea. Am tăcut. Deci, sînt complice. Aici nu este la aviaţia de vînătoare, mi-am spus. De fapt nu ştiu încă să operez cu judecăţi de valoare în cadrul proprietăţii obşteşti.

Iarăşi trebuie să iau statutul, să-l citesc, cu toate că nu-mi foloseşte la nimic. Care este de fapt raportul dintre colectivist şi proprietatea obştească alcătuită din suma proprietăţii individuale ? Cum reacţionează interior prietenul meu Mocca specialist în creşterea de cai de tracţiune, premiat la toate expoziţiile din ţară pentru

exemplarele obținute din încrucișarea iepelor de Mecklenburg cu armăsarul ardenez Lotus (a cheltuit o avere să se ducă și să și le cumpere prin '38) cînd îl vede pe Ghiuri, conductorul, beat criță, biciuindu-i caii aceia superbi făcuți să tragă, nu să galopeze dement ? Și atunci cînd l-a pocnit cu o leucă, de ce să fie Mocca vinovat și nu Ghiuri ? Repet. Sînt lucruri de neînțeles. Deocamdată, cu mine, Ștefan și Erji nu vor cîștiga nimic dincolo de ce li se cuvine, au înțărcat croazierele cu autocamioneta pe la nunți și zaiafeturi, au înțărcat cărăușia și pe președinte îl privește dacă vrea să aibă șofer la scară, pe care obștea să-l plătească cu suprapreț pentru discreția lui.

4

— Auzi, măi Bujor, cine este de fapt președintele, îmi scapă mereu printre degete, niciodată nu știu pe ce picior stă și văd că de cînd i-am tăiat deverul lui Ștefan, mă ocolește.

— Vînăm ori givănim ?

— Stăm niște minute să ascultăm pusta.

— Îți place ?

— E în mine, măi.

— Atunci stăm. Să vedem ce ne-o pus Măria în straiță... Ouă fierte. Ceapă. Brînză. Cîta cîrnat afumat. Slană. O uiagă de vin. De la Teremia. Pită coaptă asară. După postul Crăciunului vrei să fii givăr la nunta Solomiei ? Soră-mea.

— *„Păi Solomie, Solomieee*
Ge șine ță mai drag țiie
O ge mie, o ge altu
O ge jumătace satuuu !“

cîntă cu glas dulce și aburit de tenor Niculae Bujor.

În capul bălții sînt sălciile. Aici era împărăția lui Ilie Broscarul, omul lui Dumnezeu. Locul unde-și ascundea

vîrşile să nu i le găsească şeful de post, Căloiu. Pe Ilie Broscarul l-au luat soldaţii lui Pill şi l-au împuşcat cu ceilalţi unsprezece ostateci. Omul fluiera ca scatiii, umbla desculţ, nici nu auzise de Hitler, de *Mein Kampf*, avea nişte flenduri de pantaloni suflecaţi peste genunchi, mereu neras, cu pălăria aceea de vînător soioasă şi desfundată vîrîtă pe urechi, aparţinea bălţii, n-am gîndit niciodată balta fără Ilie Broscarul şi răţoii Stoker, cu capul roşu. Aici venise cu Ella după adunarea hitleriştilor din *Volksdeutsche* şi discursurile rostite de *Brigadenführer*-ul Ortinan şi monseniorul Thomher, coborît de la cele sfinte la treburile lui Hitler care cerea viitorului Donauland contribuţie de sînge. Bravii în uniforme negre nu prea se înghesuiau să se înroleze, Ella i-a făcut lecţia despre Abwehr, despre Edith von Coler şi Mary Tester, apoi izbucnise în plîns, o criză, îl implorase să nu fie indiscret şi-şi făcuse morfină. Soarele era aproape de orizont. Umpluse cerul de culori. Peste cîmp pluteau pulberi aurii. Se auzeau crapii bătînd apa cu cozile. El era un sublocotenent aviator venit de pe frontul din Moldova ; aici era o lume care se crezuse veşnică, pe Ilie Broscarul l-au deshumat nu de mult şi l-au reînhumat omeneşte, Hans Bassmann zace în acelaşi pămînt, Hans superomul la egalitate cu Ilie Broscarul, Ella a rămas undeva într-o depărtare care-i estompează trăsăturile şi Vornicu îşi spune că de fapt se găseşte încă într-o pauză de viaţă. Îşi scoate haina de vînt, o aşterne mai sus de izvor, pe stratul de frunze sfîrlogite, lîngă ştergura înflorată întinsă de Niculae Bujor, inginerul agronom. Este cald. Trec funigei într-o plutire lină, care-l otrăveşte. Ştie că nu-şi poate scoate zborul din sînge. Cînd vede berzele rotind în vreo ascendenţă, se pierde pe sine, umblă năuc. Toate i se par de-a-ndoaselea... Cerul este limpede, străveziu, izvorul gîlgiie abia şoptit, nu sînt berze care să-l tulbure, doar un stol de porumbei face volte ciudate, repezi, ca să aterizeze la cîţiva paşi de ei, pe muchea malului, lîngă coliba pîndarului.

— Placă şi te-mbie ! spune Niculae Bujor... Te-mbie că eşti cam departe de moş Dumnezeu şi nu prea înţelegi tu lumea. Că eşti cam aspru, ai tu un ton de comandă, eşti cam milităros şi eu nu zic că nu-i bine, ai

făcut din atelier un fel de, cum să-i zic eu să nu te superi...

— Mă supăr pe dracu ! La ce să mă supăr, Bujorule ? Spune-mi mă că nu te prea înțeleg eu, adică ce-i aia milităros, că nu pricep ? Cu Ștefan ? Cu Luchescu ? Cu cine ?

— Cu toți. Ia gustă brînza. De la mama. Nu zic de Ștefan că și ăsta s-a pripășit, vorba aia, doi cu sapa, cinci cu mapa, măcar ăsta e priceput, cînd vrea, mănîncă fier... Mm. Ia gustă vinul. Merlot extra... Fii și tu mai blînd... Mai lasă-i și-n ale lor că nu sînt la fabrică. Nici la cazarmă. Întîrzie prin gospodărie. Că au porci. Au vacă...

— Haosul, dacă vine fiecare cînd i se năzare.

— Nu chiar haosul. Depinde cum știi să-i grupezi pe ăia care vin. Să-ți faci treaba, da' și ei să și-o facă pe-a lor. Ăsta-i președintele. Îi lasă pe ei, pe colectiviști, da' ne strînge pe noi. Asta-i politica lui. Și-i merge. Că noi luăm leafă. Ălora care nu le place aici, le merge la Timișoara. Se angajează care pe unde. Fac muierile zile-muncă. Vin și ei în concediu. La recoltat. Ori la prășit. Asta-i. Nimeni nu depinde numai de gospodărie. Îi plătim bine. De aia stau. Și-i lăsăm în ale lor. Altfel ? ! Se duc către industrie. S-a creat, sau se creează mirajul orașului. Acum înțelegi de ce zic eu să fii mai blînd ? Oamenii te-au iubit, că te știu de fecior, cînd nu lucrai cu ei. Dădeai ziua bună. Te duceai în ale tale. Dădeai sara bună și iar te duceai în ale tale. Pe urmă ce-ai făcut atunci, în noaptea aia. Așa că rămîi cum te știu ei. Se-nvață greu cu ăstălaltul. Povățuiește-i, nu le porunci. Știi tu că bănățanul adevărat e fălos, Radule, nu-i place să-i poruncești. Prea l-au ghiontit toți din toate părțile. Ia te uită, ăla nu-i Luchescu ? El este. Se tupilează. Al dracului. Se trage pe coate. Aha. A văzut porumbeii.

— Sînt de casă, Bujorule.

— Păi ăștia-i plac Luchescului.

— Trag un foc să-i sperii.

— Ba ! Stai pe pace ! Lasă-l. Parcă-i vulpoi, afurisitul. La ce să-i strici tu vînătoarea ? La urmă noi ni-s doi. L-am văzut pușcînd porumbei de casă. Nu strică.

Bujor rîde tihnit. Gospodărește. Vornicu înțelege. Totul. De la nuanța rîsului, ușor cinic, ușor bonom, ușor nepăsător, pînă la sensul fiecărui cuvînt spus de Bujor.

Două focuri aproape suprapuse. Stolul de porumbei albi și vineți decolează cu bătăi pripite de aripi. Luchescu țîșnește din brazda cu care se confundase. Aleargă peste arătură. Fuge după un porumbel alicit care se tot ridică pe-o aripă, ca să recadă și iarăși de la-nceput. Pasăre de-un alb imaculat, un alb feciorelnic, pur, zburătăcind spre adăpostul de papură al bălții. Cînd pune piciorul pe aripa vibrîndă, însîngerată și cînd, cu o mișcare iute îi răsucește capul, Luchescu dă cu ochii de ei. Rămîne o clipă nemișcat. Își șterge sudoarea cu mîneca hainii ponosite.

— E-te-a dracului... Crezui că e d-aia sălbatecă... Mă duc să-i iau p-ăia de căzură în foc... Ehe ! Se vede masa de gospodar... Fug că-mi este sete de mă arde gîtleju. Bătui cîmpii din zori și abia de făcui un iepure... Fug. Și-mi pare bine că vă văz, tov Vornicu, am io o vorbă cu matale... Fug...

— Hai și vină să gustăm ceva, că abia am început.

— Acușica tov inginer. Acușica.

Omul vîră în taşcă porumbelul care atîrnă zdreanță cu picuri de sînge căzîndu-i din cioc. Se aude un chefnit, o înjurătură, o bufnitură, chelălăit jalnic și apare Luchescu, trăgînd de zgardă un fel de corcitură de brac cu cîine de curte, îmbăloșat, care tremură și chelălăie.

— Dacă-l scap din mînă, fuge zece hotare, javra dracului. Ho, ce dai buzna, de parcă nu mîncași din vremea burgheziei. ...Șezi jos, Lord... Șezi jos, Lord !... Ajunseși și lord, a dracului sărăcie. Păi de ce nu spuserăți tovarăși că faceți o vînătoare, că ne uneam și era altfel...

Luchescu e asudat, prăfuit, capul iepurelui este scos din raniță, să se vadă, Lord e răpănos și costeliv, maroniu cu pete de culoare incertă, se duce la izvor și înainte de a fi gonit hăpăie lacom. Vornicu se inhibă. Tipul îi este antipatic. I se pare că-i strică ziua. Știe că face mutra lui insipidă și constipată. Bujor este numai zîmbet și voie bună. Parcă i-ar fi picat pe nepusă masă un prieten drag și așteptat. Înțelepciune ? Bună cuviință ? Oportunism ? „Mă merit în măsura în care știu să mă învinq", își spune Vornicu. Constată că tot ce i-a spus Bujor nu s-a izbit de orgoliul lui țapăn, n-a ricoșat, a fost nu numai primit, dar, curios, a fost și acceptat. Undeva, în chip neclar, a fost conștient că nu s-a adaptat. Că este, într-un fel, străin de oameni. Pe lîngă

ei. Pe lîngă interesele și felul lor esențial de a fi. Că, în general, acolo ei au fost soldați și că aici ei sînt pe rînd și fiecare, ei înșuși paori, stăpîni la ei acasă și că de fapt el este cel care-i slujește, gospodăria nefiind un lucru în sine ; treaba asta a gîndit-o numai pentru Luchescu ; dar nu și-a aplicat-o sieși. Rabdă ca Luchescu să clefăie din toate. Să mormăie. Să-i arunce cotarlei cîte un dărab de pită trecută peste slănină (cotarla o înhață din zbor). Tipul pune stăpînire pe ștergura albă spălată de Maria. Pe urmă pe sticla de vin. Se șterge la gură cu dosul palmei. Suge ca de la țîța maică-sii. Simte că Bujor nu-l slăbește din priviri. Nu pe Luchescu. Pe el. Pe Vornicu.

— Mai și vînăm, întreabă Luchescu și sughiță... Este roșu, pare ghiftuit, își suge dinții și spune rîzînd :

— Aolică muică, uitai să scot cartușele din pușcă... Mamă ce zdupaci luai io odată, cînd nu descărcai arma la comandă, cînd ieșii din gardă... Că așa fu pe-atunci în armata burghezo-moșierească. Gata cu pumnii în fălcile ostașilor. Că tov căpitan știe, c-o fi apucat și-atunci.

— Încă cum, spune Vornicu... Hai Bujorule ! Hai că acum ațipesc urechiații în brazdă.

— Io zic s-o ia tovul inginer pe lîngă coada bălții și noi să-nchidem sus la Crucea, prea multe cruci p-ici tov Vornicu și-mi plăcu mie de moș' Dumnezeu ehe, he, de cînd venii în agricultură, că fusăi și muncitor politic pe la raioane și la cefere, de prin '45.

— Vedeți c-or să sară de prin rogoz. Și tovule Luchescu, leagă-ți javra că nu sufăr să-mi stea în pușcă, ori să zăgoană vînatul departe.

Bujor ăsta este cînd miere, cînd gresie, Luchescu își leagă javra cu un curmei pe care și-l prinonește la cartușiera răpănoasă, mormăie și vrea să țină el culmea și mai în față, adică el, Vornicu să bălăcărească rogozul, să-l bată, Bujor să-nchidă colțul bălții și el să belfărească la teren ușor, să aibă cîmp de vedere și de tragere ; adică este convins că lui i se cuvine locul cel mai bun și că ei doi o pot face pe gonașii tovului Luchescu, ăsta fiindu-le locul hărăzit de Pronie. Luchescu nu știe ce poate flinta lui celebră printre vînătorii din părțile Cărașului. Bujor pleacă pe ocolite, să cadă în capul bălții. Luchescu îl ia de braț cu o familiaritate care-l aricește. Își scoate pălăria vînătorească nouă, cu calota umflată, își face

vînt cu ea și-o așază pe capul țuguiat, miroase a tutun și a colonie ieftină.

— Auziți tov Vornicu, ce pe mama dracului dom'le, haida' înțelesei principialitate, că și io n-o slăbii principialitatea asta ; da' oameni sîntem, ăștia făcură averi tovule, ne exploatară munculița, o vîndură sub formă de plus-venit care guiță, sute de porci, mii de porci ; adicătelea ei nu ies mai ieftin așa, decît cu planificarea matale ? Că omului îi arde buza la miezu-nopții ; ori acușica-ia nu cînd îl planifică tov Vornicu și atunci se simte și el, că nu-i porc. Dacă-l scoală pe Ștefan la miezu' nopții să-l ducă la tîrg la Periam ori la Satchinez, ori la Călacea la băi cu zarzavaturi, ce te privește pă mata' cum se-nțelege el cu Ștefan, că Ștefan e băiat de comitet și toți avem nevoie de el. Și-atunci ? Adică, mă luai cu vorba... Fug pă creastă. Că am suferit destul și noi sîntem stăpîni și e bine să se știe.

Iepurele zăpăcit de somn țîșnește de sub o împletitură de rogoz. Dolofan, puturos, tunde marginea bălții. Luchescu își zmulge arma de pe umăr. Trage și dublează. Lord chelălăie. Se smucește în sfoară, smucindu-l pe Luchescu care-l atinge cu bocancul și-l înjură. Cînd aude detunăturile, iepuroiul culcă urechile și oblicește la deal. Atunci îl urmărește el cu flinta (Liège-ul lui suprașocat) îi pune cătarea o palmă în fața botului și oprit din goană, iepurele face cuvenitele tumbe. Îi pare rău că l-a împușcat, are un gust amar, nu se justifică, dacă voia să iasă la cîmp o putea face și fără armă. Luchescu scoate un fluerat admirativ. Dezleagă javra care-o tulește și ridică alți doi iepuri. Pe urmă un fazan. Un fazan cu pene sîngerii, zale sîngerii, strălucitoare, guler alb, fazanul pîrîie din aripi, se ridică cotcodăcind supărat și se duce petrecut de alicele lui Luchescu, drept peste Bujor, care-l împușcă din primul foc.

— Hei ! Vezi că era să-mi scoți ochii ! strigă Bujor.

Luchescu se luptă cu Lord care jumule iepurele căzut.

— Îi rupse blana... Ia-l tov Vornicu pe-al meu, că-i nejumulit.

— Ia-l dumneata și pe ăsta. Mai este pînă diseară.

Luchescu pare nehotărît. Apoi se precipită. Se uită la ceas. Înșfacă iepurele de urechi.

— Prind trenul de 14.55, zice. Vă mulţumesc din inimă. Că vreau nu vreau, trebuie, că tovarăşu Novac nu mai are voie să umble pe cîmp, săracu. Artrită, ori cum i-o fi zicînd.

Vornicu îl urmăreşte cum o ia peste arătura adîncă, de toamnă, pămînt de pustă cenuşiu, bătut de soare, cu puşca spînzurată de gît, cu iepurele ţinut de picioarele dinapoi (— de ce naiba nu l-o fi vîrînd în raniţă) gîrbovit ciudat, de parcă l-ar duce în cîrcă pe acel necunoscut tovarăş Novac, care suferind de artrită nu mai poate să bată coclaurile şi căruia, probabil, îi place carnea de vînat.

5

— Să fie cu noroc ! spune omul, scoate şipul de lemn din ciubăraş, îl adulmecă, gustă, închide ochii, dă şipul peste cap şi rămîne aşa, cu ochii închişi să-l pătrundă tăria răchiei. Să-l încălzească.

— Prima-ntiia !... Frunce !

— Du-te măi Toma şi cată-ţi de treabă mă, nu te mai încurca pră la căzan că te-aşteaptă mă muierea şi de-o săptămînă n-ai mai trecut pră la vaci mă şi numa bei şi bei şi-ţi bei minţile. Ţi-am dat, alt nu-ţi mai dau şi du-te şi lasă-ne că avem treabă, mă. Zî-i Radule să se ducă. Mă, ţie nu ţi-e ruşine, mă ?

— Da' ţie Socole nu ţi-e mă ruşine ? Ha ? Că numa' cu şălaina ai umblat mă, să te pună responzabil la căzan ? Ha ? Şi ţi-ai cîrcolit toate neamurile ! Ha ? Şi te-ai cam ales brigadier, ţi-ai făcut vad mă şi ce-ai tu cu Carole mă, că plînge Carole după Kurt al ei, că tu mă... Ha ?

— Eşti beat, tu-ţi lumina mîni-ta şi curi, că altfel...

— Mă tai ? Hă ? După năravu tău ! Ha ? Mai dă-mi un deţ. Ţi-l plătesc mă ! Că năravu tău ăla răul, nu-l tac mă ! Şi nu mă cumperi, mă Socole ?... Auzi domnişorule, ăsta şi cu ăla de la răion, osînzosu şi cu 'văţătoru. cu Zoltan, ăştia trei or fost ăi mai zmăi ! Zmăii zmăilor... Ha ? Să-i zic Socole ?

— Zi-i mă, că ce zici tu nici vacile nu iau în samă, beţicule tu şi nima-n lume. Şi te poartă mă că-i plin de

oameni la căzan şi nu te pune cu mine că te rămîn şi-ţi vinzi şi ţoalele, Tomo !

— Aşa zîci tu, Socole ?

— Aşa zîc eu, Tomo !

Toma Milosan, înalt, ars de soare, cu umărul stîng căzut ciudat, asimetric, nasul coroiat, plisc de uliu, sprîncenat, neras, barbă aspră plină de peri albi, îmbrăcat cu nădragi negri de dimie groasă, cu sfetăr vineţiu, îşi ţine căputul pe umeri şi clăbăţul, o căciulă de noaten negru, aplecat pe frunte. Are albeaţă pe ochiul stîng, parcă de sticlă. Îl ştie şi nu prea. Casa lui Socol o ştie, mărginaş, venit de prin Almăj după o secetă dinainte de război, a lucrat la batozele lui Peter Schwartz, a fost şi cociş la trăsura doctorului Bassmann, cap sferic, părul suriu tuns scurt, maxilare puternice, frunte bombată, îndesat, voînic, căutătură verde, dintr-o parte, îşi ţine plaivaisu după ureche şi în labele mari cu degete cioturoase un caiet zdrenţuit. Se dă sub becul pătat de muşte. Strigă :

— Neuman, Weiss, Fuchs, Rotaru, Kiràly, Todor Roşu, Ion Cuşu... Ăştia intraţi la noapte şi mîne zi şi mîne seară dacă tovarăşu Fuchs iar vine cu potop de prună şi de piarsici... Aşa că ailalţii, scriţi-vă după ăştia...

— Tumneata Socol nu faci ce frei. Io scris de mult. Septemuna ailalt scris io. Ce fecut tumneata nu bine este. Nu direpţ este !

— Mă Socole, mare lotru eşti tu, mă Socole ! La ce umbli mă cu şelaina ? Cine te plăteşte mă pră tine să ne-mbeţi de cap ? Să ne prosteşti tu cum vrei ?

— Ăsta-i rîndu, mîrîie Socol. îi scris aici ! Ce-i scris, aia-i îstina.

— Şi cine-a scris mă în bucfar ? Dumnezeu ?

— Partidu, mă ! Aici Socol e partidu. El e, mă, şi Dumnezeu tatăl, şi Fiul şi Sfîntu Duh !

— El ia uium prăstă lege.

— Duc spunem preşedinte. Se stringe conziliu. Asta nu cinstit este. Io ştim ceas chind vine rind. Io nu vreme pentru pierdut avem.

— Dumneata n-ai prea avea rînd la vorbă, *Herr* Fuchs, spune Socol. Ştim noi ce ştim ! Fii bucuros că ai plaţu ăla cu piersici.

— Ce mă ? Îţi stă în gît plaţu ăla ? N-ai tu cum să intri în plaţ ? Auzi Radule, la ce nu-l chemi mă pră anginir, pră Bujor, să facă mă rînd...

— Tu să ieşi, tu mă Todor Roşu de la căzan. Auzi, Gheorghe. Fugi mă la post, încalecă pră biţiclu şi cheamă-l mă pră tovu şef, că-i răscoală mă, nu alta.

Nu e nici o răscoală. Oamenii îl probozesc pe Socol, nimeni nu se mişcă de lîngă foc, Kati a adus o poală de crumpi mari roşcaţi, i-a pus în spuză, focul e făcut într-o latură a cojmeliei unde duduie focul de sub cazan, miroase a comină şi Socol gustă din răchie şi-l întreabă pe Achim Pia cum vrea să-i facă răchia ; mai tare şi-atunci ar fi timpul să gate ; mai slabă şi-atunci mai merge ca la zece minute ; ori scoate fruntea şi lasă răchia de la urmă în alt vas ? „Uite mă Achime, place-ţi ?"... Socol ţine lingura de lemn la picurușul din trestie, toarnă pe cazan şi dă foc cu o bucată de jurnal. Lichidul arde cu flacără albăstruie.

— Mai mere, spune grav Achim Pia... Audzi Floareo, adă mă tolceriu şi gată butoiaşu' de la moşu' fie iertat.

Caii legaţi la şireghea căruţelor fornăie. Li se aud dinţii retezînd fînul aromitor. O lună de argint stă deasupra bălţii. E frig. Vornicu simte frigul care-l strînge la spate. Pieptul îi este dogorît de vîlvătaie. S-a mutat de la Inge la doctorul Bassmann şi de la doctorul Bassmann la Király baci, în casa mică, ori casa de vînătoare, tocmai în fundul grădinii, pe malul pîrîului, cam departe ; dar în sfîrşit stăpîn pe el. Că ieşiseră vorbe, ieşiseră. Era şi firesc. Inge singură. El singur. Şi-a refuzat-o pe Inge. Nu ştie de ce. Poate pentru sat. Îi pare rău ? Îi pare. Era atît de tihnit la Inge. Era atît de tăcută. De odihnitoare. De exactă. La Bassmann, iadul. Un iad mocnit. Wilma un fel de ulan pedestru, gurile rele zic că ar fi ţinut un fel de bordel la Timişoara, alcătuit din chelnăriţele localului „Spicul de aur" din Piaţa de fîn, care avea şi biliard şi un fel de pensiune. Pensiunea ar fi fost motorul afacerii. Wilma fusese expropriată ; ori naţionalizată. Lucrase cu un fost subofiţer wilhelmian, un wurtemburghez din Tuttlingen, *Herr* Spiess, mustăcios, cu favoriţi, îl cunoscuse aici, era în tratamentul doctorului Bassmann, se pare că trăia cu un glonţ itinerant prin anatomia lui bine clădită. Lui *Herr* Spiess îi plăcuseră vinurile româneşti, era chiar un fel de exportator. Murise prin '39. Pe-atunci *Frau* Wilma era în plină maturitate, cu pielița obrazului roz, cărnoasă, cu părul cînepiu-auriu ridicat deasupra capului, înnodat savant ; foarte sprintenă, cu

ochi de un albastru intens şi o dantură de actriţă. Într-o permisie a petrecut o seară la „Spicul de aur". Wilma, patroana, a stat la masă cu el, era cu doi cavalerişti ; nu mai ţine bine minte dacă noaptea a fost Wilma, ori chelnăriţa ; dar acum Wilma s-a făcut că nu-l cunoaşte, la cină a trîntit talerele pe masă, doctorul Bassmann a scîncit un *Also Wilma,* Wilma se mişcă greoi, s-a ridat, poartă acelaşi coc enorm şi el a plecat a doua zi în Casa mică, de vînătoare. Dimineaţa şi la amiază mănîncă la cantina S.M.T-ului... Desigur este de-o încăpăţînare cretină. I-a scris Valentina. Îi iartă extravaganţele. Să se întoarcă. A aflat că volumul nu are nici o şansă. Să scrie ceva cu colectiva, un roman cu tractorişti, cu brigadieri, cu întrecere, a cules faptele acolo la B., la Prislop, acum să se potolească, să vină acasă, unde ea i-a creat toate condiţiile de lucru. A fost la ea o impertinentă, Cristina parcă, o fiinţă incoloră, n-a dat-o afară din bună creştere.

— Că ăsta Socol, cu ăla osînzosu, auzi mă Socole ? ori ai zăuitat, m-or luat pră mine, pră Ion Ogherlaci, pră Neuman, pră el, pră Weiss, ne-or dus la cocina vierilor, vieri răi, nu le dăduse să mînce, acolo păzea 'văţătoru, Zoltan, ne-or pus cererile sub nas. — Semnează mă, o te dăm la vieri, tu-ţi şi dregu-ţi... Istina, Socole ? Cum mă împungeai tu cu cuţîtu mă ? Şi ăla. Zoltan. Mă trăgea de boaşe, de-mi ieşiseră ochii din cap.

— Tace la tine !

— Ţi-e frică mă domnule Weiss ? La ce să-ţi mai fie ?... Nu mai ai pră ce să-ţi fie. Că-ţi luară calfele. Covăcia ţi-o luară. Dogăria ţi-o luară. Aşa că pră ce să-ţi fie frică ? Las' că vine şi-al 'mneatale. Veniră alţii ! Ăia care nu se prăpădiră pe-acolo. Aşa că, domnişorule, ne-or ţîpat ăştia la vieri. Să ne convingă. Aşa că ne scriseră vierii la colectivă şi Socol s-o făcut brigader... Ha ? Dai mă Socole o răchie ? Din uium mă !... Din uiumu ăla prăstă lege, mă ? Dai ? Ha ?

Luna poleită în za de argint se anină de cumpăna cerului. Aerul este străveziu, taie la nări, pusta se vede pînă-n zare, catifea neagră-albăstruie tivită de salcîmi, lumina spală gardurile de zid spoite de sfinţii Mihail şi Gavril, se simte mirosul iute al fumului care pluteşte peste acoperişurile licăritoare, hămăie cîte-un dulău şi el vede un cirro-stratus abia penelat pe uraniscul cu stele de decembrie, licăritoare.

— Auzi măi uico Socole, spune ; iartă-mă că am uitat, uite ici lista cu rîndul la căzan, aia de i-ai dat-o președintelui și ai lăsat-o acolo... Ascultați, vă rog și dumneavoastră : Ion Cușu, Fuchs, Rotaru...

Flăcările luminează fețele oamenilor. Scoate din întuneric riduri, bărbi nerase, buze pungite. Tînără este numai Kati, care scoate cartofii de sub jărăgai cu o creangă. Creanga arde la capăt cu o flăcăruie speriată, roșietică. Miroase a țuică, a borhot, a foc, a oameni strînși în căpute.

— Că de aia a ținut ăsta căzanul închis pînă acum, să se strîngă gloată multă, să încurce el țădulele, să nu le mai dea nima de capăt, să-și fiarbă lui și la neamuri și la ăla de-l cinstește. Ha, mă Socole, ha ?

— Dă-te-n aia mumă-tii și dacă vrei să bei, treci să golești căzanu și să-l speli. Lună să-l faci... Gheorghe. Dă mă drumul la pompă. Ăla care vine la rînd, Herr tovarășu Ion Cușu, Johan Cușu, trage căruța și pregătește vasele... Prună, o ce frasu ai acolo, că i-ai pus țucur mă de miroase să te-mbete... Hai, hai, că mă duc să mă culc o țirucă, pînă goliți voi și umpleți și nima să nu umble la căzan decît *Herr* tovarășu Weiss, dacă are bunăvoința că al lui a fost... Mulțam Radule, că m-ai scăpat de năcaz...

Prinde privirea lui Socol. Verde. Rece. Oamenii se ridică de la foc. Unii trec în spatele cojmeliei, acolo unde este capacul de evacuare al cazanului. Alții trec să-mpingă căruța lui „*Herr* tovarășu" Ion Cușu. Kati rostogolește un cartof între palme. Suflă, își țuguie buzele roșii, cărnoase, e înfofolită în broboada de lînă, stă în genunchi, poartă cizmulițe, îi întinde cartoful și-i spune fără să-l privească : „Friche la mine singur mers case..."

— Ia să guști cîta răchie, domn' Radu, ia că-i doftorie, nu alta... Bea din căușul de lemn în care, cineva, de mult, a crestat niște flori. Căuș de tei, bătrîn, îngălbenit de cîtă slujbă a făcut la cazan. Țuica miroase a floare de prun. Bufnesc aburii din cazanul desfăcut. Ies în trîmbă pe ușa povernei. Se subțiază în văzduhul ghețos, străveziu. Îi trece caucul lui Kati. Fata zîmbește. Gustă. Îl privește scurt. Îi întoarce caucul și cînd îl ia, își apasă palma caldă pe degetele lui. Vornicu simte cum i se strecoară țuica în trup, fierbinte și nebună.

În Casa mică, la 8 decembrie
ora 20,30

Maria zice să mă duc la București de sărbători. Și tata. Am văzut-o ieri pe mama cînd m-am întors de la regiune, de la Micotă, săscanul. Mama. Tot aprigă. N-are un fir de păr alb. Negru, gros, lucios, a rămas frumoasă și-nțeleaptă și lucidă ; dar mă neliniștesc lecturile ei, care nu se potrivesc cu temperamentul și cu modul ei activ de viață. De ce teozofie ? Nu-mi explic. Am stat și foarte puțin: A trecut președintele să mă ia cu mașina. Raritate pe strada noastră, unde numai tov director Vornicu vine cu „Zis"-ul lui legat cu sîrmă. Desigur, în discuție, Valentina. Mama era să mă și cîrpească. Mînuțele ei harnice, iscusite, mi-a mai tras ea o cravașă, cînd abia pusesem tresa de sublocotenent. am văzut cum tamburinează masa, s-a uitat odată drept în ochii mei : „dacă ești un afemeiat incurabil nu trebuia să-ți bați joc de o femeie ca Valentina !... N-o meriți !... Da ! Mi-a scris ! Da ! I-am scris. Mă faci să roșesc de rușine. Ai fost mîndria mea. Gloria mea. N-ai ce călca aici, pînă nu-ți vii în fire. Nu te-am făcut pe stradă. Într-atît să te fi stricat războiul ? Unde mi-e nepotul ? Ori nu ești în stare să-mi faci un nepot ? Și ce-nseamnă plecarea asta de-acasă ? Da ! I-am scris ! Să-și trăiască viața. Ori să divorțeze... Să nu scoți grai !... Ori să-ți pună o mie de perechi de coarne !... Pe cine n-ai putut uita acolo la B ? Crezi că nu știu ? Nu te-a văzut domnul Crețu cu domnișoara Ghilezan ? Am să-i telefonez maică-si. S-o avertizez. Să-i spun că ești însurat, că ai doi băieți gemeni, că-mi pare rău, să-și păzească fata de un seducător de profesie... Taci ! Ori vii de sărbători cu Valentina, ori să nu mai aud de tine...

Am luat-o în brațe. M-a mai probozit. Pe urmă a apărut conu' Costache, desigur trăsese cu urechea, mi-a spus că neapărat pe 28 decembrie să fiu aici, acasă, plecăm împreună, vînătoarea s-a amînat, e în joc situația mea, mama și-a scos iarăși unghiile, cum adică situația mea ? „Băiatul a făcut un război, rugăciunile mele mi l-au adus întreg cînd atîtea mame... în loc să fie un golan a învățat, i s-au scurs ochii prin biblioteci, e însurat cu o femeie admirabilă, se iubesc (a subliniat *se iubesc* și m-a privit crîncen) și nu așteaptă pomana nimănui. Dovadă că nu s-a sfiit să-și reînceapă viața luînd-o de jos, ostraci-

zîndu-se spre a-şi dovedi că este în stare să-şi facă un drum prin el însuşi... Ce vînătoare ? Băiatul nu este lacheul nimănui. Să nu te duci. Taică-tu a rămas cu fixaţia lui..." Atunci a venit preşedintele. „Nea Costache, mi-e frică de don' căpitan... Cred că mi-l ia. Abia apucase să-i pună zăbală lui Luchescu. Să meargă atelierul ca la armată. Pe roate". „Dacă vreau să plec", am zis şi mama n-a înţeles nimic, dar i-a plăcut că m-a lăudat preşedintele şi i-a adus o dulceaţă.

Este o dumnezeire. Feciorul lui Meinwurmm mi-a tras firele, am lumină, a nins, de ieri ninge întruna, este o linişte desăvîrşită şi mă-ntreb dacă nu cumva sînt fericit. De fapt ce-a însemnat bătălia de la Călugăreni ? Nu în ordinea militară. În ordinea morală. În ordinea politică. În sensul suveranităţii şi al legilor care conduc şi guvernează suveranitatea. În ordinea europeană a lucrurilor, pentru că ne privăm mereu de continental. Avem încă o concepţie provincială, atunci cînd este vorba de un eveniment european şi mondial în care ne-am implicat şi am fost implicaţi de conjuncturi care ne-au depăşit. Este vorba de al doilea război mondial. Dacă ar fi să pot scrie un roman-document, este genul care mă interesează, chestiunea aparţine mai mult visului decît realităţii, atunci ar trebui să am o fişă a personalităţii lui Mihai voievod, fişă psiho-politică, care s-ar alcătui din proiecţia în moral, în conceptual, în caracterologic, a evenimentului pur declanşat deliberat de voievod. În epocă mă mişc cu uşurinţă. Trăiesc în epocă. Mă îmbrac, mă încalţ, mănînc, locuiesc indiferent de starea socială, adică exact şi precum cei care-mi sînt foarte familiari : Buzeştii de pildă. Ori căpitanii de oaste. Ori solii străini, să zicem. Pentru că le cunosc universul specific care i-a determinat. Le cunosc lecturile, scrisorile, gesturile, faptele, am fost cu ei la ceremoniile curţilor, le ştiu intrigile, amorurile, vanităţile, familiile, arborele genealogic, interesele. Adică am deopotrivă o privire stereoscopică şi una din interior. Dar mai ales am avantajul concluziilor trase de istoria însăşi. Aventura existenţială, politică, militară a lui Mihai Viteazul este o sinteză a constantelor istorice româneşti puse în relaţie cu o Europă care nu s-a dezminţit pe întreaga epocă a marilor imperii. Dincolo de asta există bărbatul. Amantul. Cavalerul. De la Tudora din Tîrgşor, la Velica Genga şi arhiducesa Maria Cristierna, a fascinat

femeile, investindu-şi dragostea cu atributele puterii voievodale... Tragedia lui este de fapt un asincronism istoric. S-a născut cu două sute de ani mai devreme decît condiţia istorică obiectivă care s-ar fi sincronizat cu viziunea lui politică. Îl intuiesc ca pe un vizionar care a silit timpul să i se supună, care a putut stăpîni cîţiva ani evenimentele pe care le-a anticipat, după care, din pricina asincronismului, s-a prăbuşit, lăsînd după el nu numai ideea politică fundamentală a istoriei românilor ; dar şi o conştiinţă cărturărească care-a lucrat în vreme, transformîndu-se în ideologie şi mai tîrziu în conştiinţă naţională. Mihai Viteazul a însemnat conştiinţa istorică a unităţii poporului român. După 47 de ani de la actul politic al unirii săvîrşit de el cu diplomaţia şi sabia într-o conjunctură politică disperat de ostilă, zdrobitoare ca forţă materială, mitropolitul Simion Ştefan al Transilvaniei tipăreşte „Noul Testament" tradus în româneşte şi scrie în prefaţă „să o înţeleagă românii de pretutindeni". Pe urmă vin cronicarii şi Dimitrie Cantemir şi tot ce se trece atît de superficial în lecţiile de istorie, fără să se urmărească uriaşa lucrare a spiritului care clădeşte trei veacuri armătura statului unitar realizat vizionar de Mihai într-un singur an. Nu este dumnezeiesc de adevărată legenda Meşterului Manole ? În ce mare lucrare a omului, acesta nu se jertfeşte pe sine pentru a o temeinici ? Aşa cum a temeinicit-o el cu capul. Ori Horea, ucis de mişelia aceleiaşi perfide Case de Habsburg, care l-a ucis pe el ? ! Sigur, sînt asincronic. Mă interesează raportul construcţiei statale cu individul şi colectivităţile care alcătuiesc naţiunea. Raportul nu poate fi antagonic. Întregul sens al evoluţiei a fost structurat pe ideea de libertate. Libertatea concepută în sensul necesităţii poate deveni o capcană cinică a dictaturii. Ziceam că raportul construcţie statală-individ-colectivitate nu poate fi antagonic, nici în detrimentul construcţiei morale, nici exclusiv coercitiv, cum îl vede Luchescu, ori Ardelean acela de la Prislop, ori tovarăşul Petroman care nu are alt argument decît miliţia. Între mine, individ şi umanitate, n-ar trebui să existe decît un singur intermediar : patriotismul. Nu pot exista decît dacă fac apel la opera naţională în istorie. Fără această operă de veacuri a poporului meu sînt nimeni. Patria este singurul răspuns dat neantului de un popor. Îl consider pe Ciucă un accident. Cum pot să inter-

naționalizez o structură, un organism social, istoricește constituit într-un unicat de maximă specificitate ? ! Ideea este aberantă și periculoasă. Internaționalismul poate exista numai prin colaborarea unor patrii distincte, suverane și independente, în virtutea ideologiei care le apropie. Am discutat o parte din lucrurile astea cu Cornel Bunescu. Omul citește uluitor de mult. Mai ales memorialistică politică. Are o sistemă cvasimatematică de selecție a esențialului. Îmi face impresia că trăiește dramatic între socialismul ideal pe care-l propovăduiește și realitate. În esență propune ameliorarea naturii umane, a relațiilor sociale. Aici acordul meu este integral. Dacă n-ar exista acest deziderat esențial, revoluția ar rămîne un act social inutil. Este limpede. Nu pot face operă epigonică, ori simplă glosă pe marginea unei bibliografii indiferent de natura ei. Mă interesează interpretarea izvoarelor. Mă interesează existența istorică apreciată valoric și comparatist. Tezele lui Roesller, ori ale înăcritului cronicar Szamoskoszi, nu rezistă la o reinterpretare valorică a istoriei românilor, a specificității și a constantelor. Aici dogma care stăpînește, din spatele căreia își ițesc urechile miliționerii, dogma limitată și limitativă este pe cît de inoperantă, pe atît de nocivă. A-ți impune un punct de vedere în cadrul acesta dogmatic, mereu încruntat și pedepsitor, este suprema aspirație și obligație a unui sine conștient... M-a fascinat deschiderea către cultură a celor de la regionala de partid.

Nu zic bine „deschiderea către cultură". Un miraj, o fascinație, o dorință de a avea nuclee puternice, dinamice de oameni de cultură, care să revoluționeze viața provincială, cinstiți, care să nu înșele operînd cu o materie necunoscută, explozivă, mereu interpretabilă, sugestivă, de subtext. În acest sens, apelul onest, cinstit al lui Micotă, m-a impresionat. Cred că am să stau aici încă o lună, pînă cînd se pun la punct toate utilajele și tot inventarul agricol al gospodăriei. Am încercat metoda lui Bujor. Adică am constituit echipe de lucru pe un grafic orar care ține cont de greutățile gospodărești ale personalului. Cei mai tineri vin la prima oră și pleacă după opt ore de muncă. Cei cu greutăți gospodărești vin mai tîrziu, nu-i oblig la program de opt ore, le dau în primire un utilaj sau mai multe și le cer lor să-mi spună termenul de predare. Nici unul nu mi-a dat un termen din-

colo de normative. Dimpotrivă. Pe Boboc şi pe Wilkom i-am găsit în atelier, noaptea. Am început să înţeleg diferenţa dintre o escadrilă de vînătoare şi o unitate agricolă colectivă. Deci, Micotă mi-a dat o secţie dintr-un fel de filială de istorie, majoritatea sînt profesori de istorie, sînt şi cîteva profesoare de română, se pare, se ocupă de folclor. Am cunoscut doi tineri care m-au cucerit. Un medic, Martin Bologa, medicul din Prislop şi un ziarist tînăr, prozator şi poet, Ion Turdeanu. Doctorul a dat un volum de proză la tipar. Mi-a încredinţat o copie dactilografiată. Se pare că lucrează şi în redacţia revistei. Un fel de almanah literar. M-a electrizat entuziasmul. Credinţa în valorile ideale propuse de revoluţie.

— Dă-mi o povestire, ceva, de-acolo de la B, mi-a spus doctorul... — Dă-mi o însemnare, un eseu, o notă despre mecanizatori, mi-a spus ziaristul. Secţia care deocamdată există numai pe hîrtie are un obiectiv foarte exact. „Cauzele sociale şi politice ale răscoalelor ţărăneşti din Banat". Subiectul este mai mult decît generos. Iată oraşul adolescenţei mele începînd să-şi depăşească statutul de oraş politehnic şi comercial. Are tradiţie umanistă ? Există în Banat, ca niciunde în ţară, o mişcare culturală a ţăranilor. Cu corurile ei, cu ziarele ei, cu sociologii, poeţii şi compozitorii ei. Deocamdată sînt ca măgarul lui Buridan. Cît de departe sînt de rîvnita autonomie socratică. Mă poticnesc mereu în faţa multiplicităţii. Îmi este cu neputinţă să mă refuz multiplicităţii, în numele unităţii. Este singurul element al triadei dinamice pe care nu-l pot supune. Nu pot renunţa încă la tentaţiile multiplicităţii, pentru că sînt în pagubă de viaţă. Pentru că mi-e sete de viaţă. Pentru că nu cunosc viaţa. Şi de-abia acum am început să cunosc femeile. Cine naiba să fie la ora asta ? Kati, lupoaica asta tînără care are-n sînge toţi demonii ceardaşului ?

6

— Nici aşa, omule ! Chiar cu arma pusă-n piept ? !
— Drace ! Virgile ! Singur, mă ? Ori cu... cătanele ? !
— Te simţi vinovat cu ceva, de aştepţi... cătanele ?

— Cu voi nu știi niciodată... Haide, intră !
— Ești singur ?
— Cuc !

Virgil Belcotă, maiorul, ori poate colonelul de securitate, își bate cizmele de prag. I se văd urmele lăsate în zăpada moale, scînteietoare. Ninge ușor, ca-n vis. Virgil Belcotă poartă căciulă cu clape, kaki, o scurtă blănită, tot kaki, fără epoleți, pantalon de cizmă cu vipușca violet-albăstrie și mănuși mari, cu un deget și apărătoare înaltă. Gulerul pulovărului alb ridicat pe git, îmblînzește puțin ținuta cvasimilitară. Vornicu își spune că este o noapte făcută pentru pîndă la vizuină de vulpe și pentru dragoste. Nu poate rupe pînda de dragoste pentru că de cîteva nopți Kati vine la pîndă cu el. Adică s-a dus singură, cu sania, să aducă niște snopi de tulei, a găsit vizuinile într-un gai priporos, a clădit acolo un fel de colibă, gaiul este chiar în marginea comunei, dincolo de grădina lui Socol...

— Ai un har ciudat de a-ți amenaja interioarele, spune Virgil Belcotă, își scoate scurta îmblănită, căciula, le atîrnă în cuierul făcut din picioare de căprior, se aude focul pocnind în sobă, se văd flăcăruile roșii-albastre din vatră, miroase a mere, a gutui, a lemn uscat, Vornicu îngenunche, vîră un butuc pe foc și se întreabă de ce-a venit Virgil Belcotă cu trenul de seară și pe malul știoalnei ; de unde-a știut unde stă, cum de l-a găsit aici ?

— Dracu te înțelege ! Unde intru ? La stînga ? La dreapta ?

— Unde e lumină ! Să te văd la ochi, băiatule.

— Cuib de dragoste... Cuib de dragoste... Doamna ta își seacă ochii la București și tu, pasăre călătoare. Dumnezeule, ce tihnă !... Dumnezeule, ce pace !... Ești cel mai înțelept nebun pe care l-am întîlnit.

— Ai mîncat ?

— Nu !

— Rămîi peste noapte ?

— Dacă mă primești, rămîn !

— Dă să-ți trag cizmele.

Ceremonia se face fără mofturi, ostășește. Belcotă rămîne în ciorapi albi de lînă, groși, croșetați în casă.

— Puteam să fiu eu Nicolae Bujor, spune.

— De ce n-ai fost ?

— Cine-o poate ști ?

Vornicu iese în odăița de pîndă, în „spais", unde-și ține slana, murăturile, are un pui fript de Maria, are răchie, un butoiaș de 3 vedre, are vin în alt butoiaș de 15 vedre, are pită coaptă de la brutărie. Inge a rămas tot gazdă, Kati nu are încă nici un instinct casnic, este o sălbăticiune de pustă și-atît. Singurul ei gest dincolo de dragoste este să ia fotografia Valentinei de pe masă și s-o pună între cele două ferestre. „Doamna uitam afare", a spus atunci și el a înțeles pudoarea feteĭ ; dacă se poate numi pudoare nesfiala ei atunci cînd rămîne goală. De ce n-a înțeles Valentina nevoia lui de a avea o femeie cu o mie de înfățișări, mereu nouă, care să răspundă din instinct tuturor ipostazelor în care o dorește fantezia, prea puțin soție, mereu amantă, să fie deopotrivă Velica Genga și hetaira de harem, vivandiera sau nobila doamnă, precupeața sau crîșmărița ochioasă și cu vino-ncoa pe buze, vînătoriță și moșneancă, ea însăși și mereu alta, pentru că el nu este nici afemeiat, nici poligam, el iubește femeia, una singură, care să le cuprindă pe toate, știe c-ar vagabonda o viață de la o ipostază la alta a aceleia, unica, femeie sumă, femeia femeilor și mai știe că are în el rezerve neatinse de dragoste și duioșie și imaginație și că femeia aceia ar fi fericită cu el, că i-ar fi domn și rob și camarad și mai presus de toate i-ar fi amant înfocat și curtenitor ; dar Valentina, superba Valentina, fascinanta Valentina s-a laicizat atît de repede și de fără imaginație, a început să miroasă atît de banal a vopseluri de ulei și a căsnicie trudită, și-a limitat atît de mult aria geografică a existenței : prăvălia Fondului, acasă, tîrguieli, acasă, bigudiuri, capot, poză, dizertații de profan pretențios, poză și de la capăt și el ar fi vrut s-o iubească în coliba aceea de tulei, noaptea cînd lucesc straniu omăturile și din cer curg basme de gheață și neavînd-o, a iubit-o pe Kati care nu s-a sfiit de noaptea geroasă și de asprimea păturii ; ori ar fi vrut s-o vadă croșetînd la gura sobei și afară să chiuie viscolul, ar fi iubit-o sălbatec, și-a refuzat-o pe Inge cu toate că Inge a intuit momentul cînd prezența ei tăcută și țăcănitul andrelelor și focul și liniștea se alcătuiau într-un tot care-l putea înlănțui, i-ar fi plăcut s-o ducă de mînă prin Timișoara să i-o descopere, redescoperindu-și-o, să tragă studențește la fit, să mănînce jumări

într-un birt din Iozefin, unde vin căruțașii, să bea o drojdie și ea să strălucească acolo ca o femeie ușoară, să se iubească și să se uite, liberi de monotonia repetării care dezumanizează ; ea a rămas la București, prizoniera feliei ei înguste de conjunctură și au rămas zăpezile pentru Kati și focul aromind a lemn de salcîm și plimbările romantice pentru domnișoara Ghilezan pe care-o conduce din cînd în cînd la tren.

— Ce naiba faci omule, că mi s-au lungit urechile de foame ! Cu ce te-ajut ?

— S-a înfundat canaua asta, ține sticla, să suflu eu s-o desfund.

Radu Vornicu are brusc imaginea aceea dură, tăioasă, cînd l-au adus oamenii lui Vărzaru pe Virgil Belcotă legat de mîini, priponit de șa și acela mic, cu opinci, care știa că a fost împușcat în Pădurea Verde, l-a lovit cu opinca în obraz, cînd a stat el în pîndă la sălașul lui Ochișor și al Rujii. Nu l-a mai văzut de cînd l-a scos Virgil din grajdul sau magazia postului de miliție din Prislop. Cînd îl arestaseră în locul lui Radu Belcotă. Virgil îi urmărește gesturile cu atenție, lui i se pare : profesională. Se aude vinul șiroind în sticlă. Un vin roșu-sîngeriu, parfumat.

— Ești deștept, măi, ești un vulpoi înrăit, muști din viață după poftă și ți se filfîie de toate preceptele moralei proletare, fir-ai tu al dracului de Radu Vornicu, spune Virgil... Fii tu atent aici ce nelegiuiri comiți și cum calci tu legea, zilnic. „Șpaisul" e luminat de un bec înșurubat într-o dulie care atîrnă de fire. Vornicu mustăcește. Îi place cum arată „șpaisul". Legături de usturoi și ceapă, cumpărate de la Inge, atîrnînd într-o disimetrie căutată, cele două butoaie trimise de don' Costache pe suporții lor din lemn de salcîm lustruit, putina cu murături pusă de Maria, slăninile și cîrnații atîrnați pe o legănătoare prinsă în grinzile tavanului, garnița cu untură în care stau mușchiuleții de porc, apoi ambrazura de tragere, de fapt o ferăstruică lunguiață, care se deschide înăuntru și prin care se vede malul canalului, al pîrîiașului, cei cîțiva tulei netăiați anume, fotoliul de răchită cu mantaua aceea lungă, îmblănită, de tractorist, ori de paznic, pîslarii și pe dreapta, tăbliile de lemn pe care sînt prinse în cuițe cele trei blăni de vulpe pe care le va argăsi Ghiuri baci, să i le ducă, sau să i le trimeată Valentinei.

— Ia să vedem cum calc eu legea zilnic, că dacă n-am putut fi vîrît în oală cu Vărzaru, undeva tot trebuie să fiu vîrît, spune Vornicu și privește în lumina becului sticla cu vin care pare un rubin uriaș, incandescent.

Virgil Belcotă îi spune cum calcă legea. Cum a făcut el graficul de prezență al echipelor de lucru la fantezie, cum a huzurit la Inge, cum nu se mai desparte de doctorul Bassmann, cum l-a luat în brațe pe fratele lui Hauser, care a dispărut, este sigur trecut peste granițe, — iată măi o explicație pentru venirea ta aici — apoi izolarea asta la marginea satului, sînt doar 20 de kilometri pînă la întrîndul pe care-l face frontiera între Jimbolia și Checea, loc conspirativ perfect, ca să nu mai vorbim de braconaj, uite, din jilț, ca nababii, ca rajahii, doar deschide fereastra și pac, coana vulpe, ori conu iepure, ca să nu mai vorbim de femei, de domnișoare, discret, romantic, sînt atîtea navetiste, una din ele poate aduce o schiță, o notă, în zonă se fac lucrări de fortificații și don' căpitan se plimbă cu tractorul, cu brișca.

— Haide ! Altceva mai nou ! Pe astea le știu de la Luchescu ! Ca și tine.

— Nu numai de la el, deșteptule. Ți-am spus-o și ți-o repet. Stai dracului la București, ori vino la Timișoara, Micotă a făcut o pasiune pentru tine, hai dincolo că am înghețat.

Fața de masă este de in, sînt două fotolii de răchită acoperite cu blăni de oaie, pe patul ostășesc, de fier, cu saltea din lînă este așternută o pocroviță țesută de mama pe fond negru, cîțiva maci roșii, Király baci i-a făcut două rafturi din brad băițuit în care și-a rînduit cărțile ; volumele de documente, istoriile lui Giurăscu, ale lui Iorga, alte volume de istorie, colecția Albert Malet, Gilbert Guilleminaut, Taine, Poetica lui Aristotel, romanele lui Zola, Stendhal, Tolstoi, Balzac, Șolohov, celălalt Tolstoi, Alexei, o introducere în filozofie semnată I. Lupu și D. Pușchilă, Hegel, „Prelegeri de estetică", Materialism istoric, Materialism dialectic, lucrarea lui Pătrășcanu, „Curente și tendințe în filozofia românească", Descartes, pe care-l simpatizează ca pe unul din militarii care au înfrînt gîndirea scolastică, avînd idei clare, precise, deschizînd drumul logicii într-un secol plin de dogmatism (*„Je pense, donc je suis"* își spune Vornicu, urmărind inventarul atent pe care-l face Virgil Belcotă bibliotecii), cele cincisprezece

volume ale lui Proust, apărute la *Gallimard* în chiar timpul războiului, volumul cumpărat de cîteva zile la Timişoara *Les deux cents plus beaux poèmes de la langue française* apărut în editura Robert Laffont, un fel de selecţie după sufragiul spectatorilor şi auditorilor radio-televiziunii franceze, şi, desigur, una din operele fundamentale ale culturii româneşti, „Opera politică" a lui Eminescu apărută în editura Cugetarea sub îngrijirea profesorului Creţu. Virgil Belcotă răsfoieşte cel dintîi volum subliniat şi adnotat de el cu litere mărunte, pare să se fi uitat pe sine, citeşte un titlu, răsfoieşte, citeşte alt titlu, citeşte un pasaj, alt pasaj, pune cartea în raft şi spune :

— Am să-mi iau un concediu, cîndva, să citesc la tine... Eşti un împărat.

— Cu o gardă personală straşnică... O metodă ?

— De ce nu ? Apropo... Am trecut la inginerie. Deocamdată tot în cadrul Securităţii. Foarte curînd în viaţa civilă. Poate la Oţelul Roşu. Am două misiuni. Una din partea lui Viorel Frenţiu. Colonelul. Sau mai curînd, generalul. Cred că-l avansează general la 30 decembrie. Ai o ploaie de anonime. Şi cîteva „sezisări" semnate de „autorităţi". Se pare că le faci greutăţi. Ştim. Chestia cu lacătele pe combustibil. Cu planificarea mijloacelor de transport !

— Atunci ?

— Asta este ! Atunci ! Atunci este bine să n-ai. Nici anonime ! Nici sezisări !

Vornicu simte cum îl năpădeşte o furie rece. Rea. Îi vine să-l ia la palme pe Virgil care s-a maturizat surprinzător, are chiar cîteva fire cărunte la tîmple, părul tuns scurt îi scoate în evidenţă maxilarele puternice, bărbia aproape patrată, creţurile mărunte de la colţul ochilor, omul cronţăie cu poftă pulpa de pui, castraveciorul pe care-l scoate din strachina de pămînt cu vîrful degetelor şi Vornicu simte cum o zoaie lipicioasă curge pe pereţii spoiţi de curînd, pe duşumelele frecate cu paie umede, cum zoaiele astea i se urcă pînă la buze, i se scurg în toată fiinţa, îl umplu de lepră.

Tot ce gîndise, tot ce scrisese, tot ce nădăjduise se usucă. Se sfîrlogeşte. Noaptea cu ninsoarea candidă şi pură, ceasurile lui de intimitate cu el însuşi, zăpezile feciorelnice, diamantine care-nvăluie pusta, singurătatea în care

se regăsește esențial și viu și fremătător, zilele lui de muncă intensă la atelier cînd simte binefacerea logicii cartesiene, a logicii tehnice, riguroase, mergînd de la efect la cauză, ca să descopere cauza defecțiunii tehnice și s-o înlăture, cînd are conciliabule cu Dălăpin și cu Helmuth pentru proiectarea aflorisitului aceluia de sistem comandat pentru adăpatul vacilor și pentru celălalt proiect, o pompă eoliană, care să scoată apa la săivane și să producă energie electrică pentru încărcarea acumulatorilor de tractor, pe care-i folosesc ciurdarii să aibă lumină, acolo în pustă, totul ; dar absolut totul se terfelește, se mocirlește, se dobitocește, se anulează.

— Ce este adevărat în toate mizeriile alea ?

— Nimic ! Sau neglijabil. În afară de faptul că ți-ai lăsat soția la capitală și calci morala proletară.

— Asta este treaba mea și a ei, spune rece și se simte umilit pînă-n străfunduri. Îi face impresia că a umblat gol de cînd a venit în B. Că a iubit-o pe Kati în piață, în văzul comunei. Se suspectează că ar fi trăit cu Inge. Nu-și poate dezminți lui însuși insinuarea că ar fi trăit cu Inge. Îl încearcă o lehamite sleită. Amară.

— Nu chiar numai treaba ta ! mormăie Virgil, sugînd cu poftă un oscior.

— Dacă nimic nu este adevărat, atunci ?... Atunci ?... Atunci de ce este nevoie de toată mizeria asta ? De toată porcăria asta ? De ce ? Auzi, mă, de ce ?

— Potolește-te ! Vin îmi torni ?... Ai rămas același naiv. Același romantic incurabil.

Virgil bea vinul cu înghițituri mici, ținîndu-și ochii întredeschiși. Vornicu sintetizează mental tot eșafodajul de bănuieli, de suspiciuni, de insinuări, un cap de operă de mîrșăvie, de denaturare a adevărului și brusc, simte spaima. O spaimă josnică. Degradantă. Reflex are tendința să se apere. De ce ? De învinuirile acelea abile, întortocheate, de faptul că-l apără pe Hauser, fratele lui Hauser cel fugit peste granită pentru a se apăra de minciună, pentru că i se intentase proces fiind taxat drept criminal de război ; dar el nu era criminal de război, el fusese transferat de Armata română Wehrmachtului, el fusese înrolat în *Waffen* S.S. cu sila, Hauser îl împușcase aici pe Hans Bassmann, toată lumea crede că el, Vornicu, l-a împușcat pe Hans Bassmann, de aceea se și clevetește pe seama prieteniei cu doctorul Bassmann ; de aceea și pri-

meşte biletele de ameninţare. Este şi unul din motivele izolării aici. Poate cei care-i vîră biletele prin halatul de lucru, ori i le expediază din Timişoara, vor îndrăzni să-l atace şi atunci el îşi va aminti de cealaltă biografie. Biografia lui de război. Şi-i va prinde pe neghiobi şi le va trage douăzeci şi cinci de curele pe fundul gol. Apoi îi este greaţă de frica asta josnică. Îi este greaţă de gîndul că s-ar murdări, apărîndu-se. De la spaima viscerală, trece la altă spaimă. Socială. Morală. Înţelege că politicul şi-a format un instrument puternic de control social, că împinge acest control pînă-n zonele cele mai tainice ale individualului, şi dincolo de el, al conştiinţelor. Că presiunea psihologică este un argument al acestui sistem de control ; că delaţiunea se încorporează şi ea în acelaşi sistem de presiune exercitată asupra spiritului ; dar lucrul i se pare monstruos, vicios, o patologie socială care duce la dezagregare prin teroare nemărturisită. Ajuns cu argumentul interior aici, Vornicu îşi revine. Îşi toarnă vin. Îl bea recules. Vinul este limpede, uşor, are buchet aromitor de vie înflorită, îl linişteşte, îl uşurează.

— Să aud motivul numărul doi... Te-ai maturizat, Virgile. Eşti altfel. Mai bărbat.

— De cînd am simţit moartea în beregată. Nu aia din război. Aia era nedefinită. Putea veni de pretutindeni. Ori, foarte bine, putea să nu vină. Moartea aceea stupidă, crîncenă, pe care mi-o pregătiseară ăia ai lui Vărzaru şi Vărzaru, cu torturi, apoi cu un încărcător tras de la trei paşi, să mă despice. Moartea de la care m-ai scăpat tu şi de care-ai uitat şi de care n-ai pomenit un cuvînt şi eu nu ştiu, nu-mi aduc aminte, dacă atunci am zis mulţam sau n-am zis.

— Uită !

— Nu pot ! Şi nu vreau !

— Atunci ai mulţamul meu, pentru neuitare... Am înţeles ! Dar nu plec de-aici. N-am ce căuta la Bucureşti. Mă interesează tematica enunţată de Micotă. M-am întors acasă şi am să rămîn atîta vreme cît voi considera necesar... Îţi mulţumesc pentru punctul unu. Să trecem la punctul doi.

— Auzi ? şopteşte Virgil Belcotă.

— Ce ?

— Cum ninge ! Cum foşneşte zăpada...

... — Am inspectat cuibul ăsta al tău, reia Virgil Belcotă. L-ai organizat militărește. Obloanele sînt noi. Nu-ți poate sări în cîrcă din vreo acoperire.

— Nu trecem la punctul doi ?

— N-am terminat cu punctul unu.

Vornicu strînge farfuriile, tacîmurile, pîinea și Virgil Belcotă îl urmărește cu același sentiment nelămurit de pizmă prietenească, respect și incertitudine. Fostul aviator pune vesela într-o căldare — probabil vine o femeie și i-o spală, căci se vede și mîna unei femei, face ordine pe masă, vîră un lemn de salcîm pe foc, este îmbrăcat ciudat, adică poartă un halat dintr-o catifea tutunie cu guler lat de mătase ridicat la ceafă după moda gulerelor din nu se știe ce secol, pe sub halat o cămașă românească din Prislop, recunoaște cusătura de pe guler, pantalon din aceeași catifea ca a halatului vîrît în niște cizme, făcute parcă într-un atelier de teatru, din catifea albastră, ceva de orient, cu tocuri foarte joase, vestimentația asta dîndu-i lui Radu Vornicu un aer atemporal și cu totul ieșit din obișnuit.

Cum cu totul neobișnuită este viața lui sentimentală Viața lui socială. Are o abilitate neobișnuită în a-și păstra libertatea de acțiune. Cum a putut renunța la Augusta ? Cum poate trăi departe de actuala lui soție ? Cum se poate împăca cu o muncă utilă, dar care nu-i este nici pe profil nici nu-i deschide vreo perspectivă ? Ce vrea acest bărbat ? Ce l-a adus aici, în afară de capriciul pe care el îl numește „cunoașterea vieții" ? Uite unul căruia puțin îi pasă de bătaia de cap dată colonelului, pentru că Frenții este lucid, se pare că a intuit încă de la Prislop ce este cu Vornicu și nu primește sugestia simplistă a lui Talpeș „dați-l în mă-sa de alb-gardist, să stea la București, dacă ziceți că e ceva de capul lui și să ne lase-n pace, că-l umflu și-am încheiat problema". De fapt în ce timp există Vornicu ? Undeva în trecut, așa cum arată vestimentația, travestiul ăsta intim, în prezent, în viitor ? Virgil Belcotă nu-și dă seama. Și-a lăsat la Prislop o parte din biografie La Budapesta, cînd l-a cunoscut, o altă parte. Aici a venit să-și regăsească partea de biografie lăsată încă în primele zile ale războiului antihitlerist. În conștiința oamenilor din comună există la antipozi. Unii aproape îl venerează. Alții îl urăsc de moarte. Nimic la mijloc. Totul la extreme. Vornicu aranjează pe o ladă de campanie un top de fișe.

— Auzi, Virgile... Haide mă să jucăm cu cărțile pe masă. Ce dracului mă, n-ai înțeles că singura mea rațiune este să fiu în acord cu mine însumi ? Că de la nivelul ăsta al problemei, lucrurile se văd, se gîndesc și se înfăptuiesc la distanță astronomică de un Luchescu ? Atunci ? Spune-mi măi ce vrei și eu îți răspund pe puncte, sistematizat, exact, fără să pierdem timpul, cu cîștig pentru ambele părți. Nu mă interesează „zona specială" din două motive. Unu : sînt ofițer — auzi tu — consider trecerea mea în rezervă ca pe un abuz, sau ca pe o greșală grosolană — deci știu ce este un secret militar și, doi, știu foarte multe lucruri, sau dacă vrei, cunosc raportul care există între fortificație și puterea de foc a armamentului contemporan convențional. Ca să mă suspecteze cineva că umblu să fac schițișoare pe care să le trec nu se știe cărei demoazele, sau să le transmit eu însumi nu se știe cărui spion cu mustață falsă, este a reduce totul la nivelul unui semianalfabet. Gîndiți-mă în alți termeni, ca să vă stimați. Cînd l-am scăpat pe Vărzaru de plumbul istericului ăluia de maior de justiție, nu știam ce va deveni Vărzaru. Acolo s-a întîmplat un lucru de neconceput. Un maior a ridicat arma asupra unui colonel în prezența autorității militare absolute pe care-o reprezentam eu. Mi-am făcut datoria, respectînd *ad-literam* toate, dar absolut toate consemnele date în calitate de comandant al gărzii Prislop.

— Este raționamentul tău.

— Este raționamentul legii.

— Ești capabil să te extrapolezi acelui sine de care-mi vorbeai ?

— Este exercițiul meu cotidian.

— Primește tu, măcar săptămînal, vești.

— Delațiuni...

— Să le zicem „informări", ori „sezisări" despre isprăvile unui Vornicu, care nu se verifică, să zicem, care sînt tendențioase, pătimașe ; dar care pun în discuție motivația intimă, resorturile intime ale gesticii acelui Vornicu.

— Fii atent, băiatule. Simt, înțeleg, că întîlnirea noastră de astă seară este hotărîtoare.

— Hotărîtoare în ce sens ?

— În sensul edificării acelui sine conștient de raporturile lui cu socialul. Dacă vrei, spune-i socialului revoluție... Și acum îți duc eu raționamentul pînă la capăt. Dar din

punctul meu de vedere. Sînt cetățean liber, liber să locuiesc unde vreau, să fac ce vreau atîta vreme cît nu calc legile. Asta rudimentar. Am venit aici ca să mă regăsesc. Pe mine, viața de fiecare zi în organismul ei fundamental, satul, colectivitatea rurală în noul ei statut, să urmăresc aventura proprietății funciare, să cunosc la față locului fenomene sociale, istorice și contemporane care nu pot fi cunoscute din biblioteci, chiar dacă sînt academice. Asta este tot. Și pentru că ai îndrăznit să te amesteci în viața mea intimă : să pun între mine și soția mea o distanță care obiectivează. Că-mi place o rurală noaptea și fac conversație ziua cu o intelectuală sau vice-versa, Virgile, ți-aș zice eu una soldățească, dar mă abțin. Trecem la punctul doi !

— Trecem. Unde-ai lăsat fata ?

— Care fată, măi ? Ești nebun ? Care fată ? I s-a întîmplat ceva ? Zi-mi ? I-au făcut ceva nenorociții ăia ? Au ucis-o ?

— Tu o știi mai bine decît mine ! Cînd s-o ucidă ?

— Asta te-ntreb eu ? De ce n-ai spus-o mă de la început ? Cum poți mă să te joci cu viața, cu moartea, de unde mă atîta cinism, cine ești tu, Dumnezeu din ceruri ?

Vornicu se stăpînește. Asudă. Este leoarcă. Deci nemernicii s-au răzbunat pe Kati. Altfel ce rost are venirea lui Belcotă. Îl irită privirea mirată a acestuia. Și tonul.

— Te-ai potolit ? Cine s-o ucidă dacă a fost în grija ta ? Vorbesc de fata aia de-atunci, de fata pe care-ai găsit-o la casa pădurarului cînd te-a scăpat Ella din mîna Gestapo-ului, de fetița directorului școlar din Triteni-Hotar, Tomuș Crișan ; care-ai trecut-o Mureșul și apoi i s-a pierdut urma. Unde ai lăsat-o ? În grija cui ai dat-o ? Auzi ? Și de ce de altă fată ți-a fost frică ție acum și de ce s-o ucidă, cine s-o ucidă, nu tăcea omule, dacă zici că ești venit să te cufunzi în viață, nu tăcea că n-avem cu noi decît șapte ani de transformări, de socialism, față de sute de alți ani. Dacă te temi c-o ucide, tu dacă te temi, este grav. Iar pe cealaltă, Tomuș C. Cristina, care acum ar trebui să aibă 22 de ani după registrul de botez al bisericii din Triteni, trebuie s-o găsim că este vorba de Matei Pava. De situația lui în partid. Și de tovarășul Alexandru Belcotă. Primul secretar. Adică de tata. Și mai presus de toate de o lege, poate nescrisă, o lege de fier, o lege cumplită, care se tace. Legea adevărului. Pe care eu

o slujesc, ai văzut, nu numai cu prețul vieții, asta se subînțelege, altfel, cu sinele conștient, cum îți place ție să numești starea asta acută de responsabilitate socială.

— Hai s-o luăm de la capăt, milităreşte, spune Radu Vornicu, care, eliberat de gîndul că niște nemernici ar fi putut-o ucide pe Kati pentru a se răzbuna pe el, pentru a-și dovedi șovinismul, înțelege dintr-odată că Virgil Belcotă este la limită, că ceva esențial îl pustiește. Și că lumea este altceva decît idolatria asta de Radu Vornicu și că Virgil Belcotă îi lărgește dintr-odată universul, apropiindu-i-l într-un mod neașteptat și surprinzător.

Casa mică — 9 decembrie
ora 16.30

Iată prima măsură care rupe vraja unei intimități simple. Trebuie să-mi ascund caietul de note zilnice. O aștept pe Kati, nu mă exprim corect, nu scriu corect, nu găsesc cuvintele care să-mi exprime gîndurile corect și asta este sărăcitor, nu corect, în profunzime, cu putere de iradiație, de asociere, cu forță de sugestie, colorat, să le materializeze, n-o aștept pe Kati, ea există în Casa mică, este foarte propriu o parte din viața Casei mici. Deci trebuie să ascund caietul, adică să-l aranjez între cărți pe raft, pentru că fata ar putea să fie ceea ce îmi place mie să cred că este, proiecția nevoii mele interioare de simplitate, de naturalețe, de firesc ; dar tot atît de bine, aici intervine optica dubitativă a lui Virgil, a profesiei lui ; deci tot atît de bine poate fi trimisă în intimitatea mea. Asta ar explica dispariția fișei *Consuetudinarii bănățeni și antiqua lex districtuum volahicalium,* acum cîteva zile. Am căutat-o peste tot, în toate dosarele, sub pat, prin volumele aflate în lucru, ca s-o regăsesc astăzi sub fața de masă. Îndoiala. Sigur, se ajunge la certitudine prin îndoială. Prin dubiu. Este legitatea internă a certitudinii. N-o pot accepta față de toți oamenii. Mi-e greu s-o accept față de oameni. Cons. Fotache, zburător, luptător, ofițer, putea fi exemplar în acest triplu aspect, s-a infirmat ca om. Ca sine demn. Responsabil. Îl cunosc de ani. Reacția lui la palma Valentinei a fost denunțul. Josnic. Calomnios. Mincinos. Nu-i eram străin. Nici dușman. Îi fusesem camarad de arme, zburasem în aceeași

formație. Ne apărasem reciproc de moarte. De unde ura lui neagră, otrăvitoare, inumană ? Ce vină purtam eu, fostul lui camarad de arme, că o concetățeancă pe care la vremea aceea n-o cunoșteam, soția unui superior, State era atunci căpitan, i-a răspuns la avansurile amoroase trîntindu-i în chelie o cratiță cu musaca ? Numai pentru asta și trebuie să fug la București s-o îmbrățișez pe fascinanta doamnă Valentina Patricia-Șerbu. Dubiul. Să fie Kati ochiul „lui" aici ? Caietul ăsta mă poate pierde de-o mie de ori, cu toate că mă cîștigă zilnic de-o mie de ori.

Deci Virgil. A venit dintr-o nevoie cumplită de echilibru. De dreptate. Dintr-o rațiune politică. Dintr-un impuls patriotic. Dintr-o obligație morală. De ce l-am judecat unilateral ? De ce mă sărăcesc pe mine, sărăcindu-i de complexitate pe ceilalți ? Îmi face impresia că nici un act esențial al biografiei mele de război ori de pace n-a rămas în sine, nu s-a consumat în sine fără să nu lase un ecou, o urmă, fără să nu se conecteze la o serie de alte acte interioare ori exterioare, pornite de la cel esențial, sau tangente la el, sau influențate de el în așa fel încît, ceea ce mi-a apărut ca întîmplător ori nesemnificativ, ori aparținînd funcțiilor banale ale cotidianului, să devină de fapt cauza sau efectul unității sau să dea particularitate unității, sau să coloreze specific unitatea. Iată cum o întîmplare a biografiei mele de război, un accident care-mi putea fi fatal, se leagă peste ani cu o altă întîmplare a aceleiași biografii de război, întîmplarea care m-a adus atunci, aici la B. și amîndouă, cu un alt accident al biografiei de război care m-a trimis să conduc atacul aerian asupra lui „Lankind Hid" la Budapesta, întîlnindu-l acolo pe Virgil Belcotă de astăzi în chip de tunar anti-car și toate aceste trei întîmplări în ordinea riguroasă a succesiunii lor în timp : acțiunea cu patrula de aici, de la B. și salvarea lui Matei Pava, ca și a celorlalți din celula de partid, eu de fapt dorind să ajung acasă, să-i văd pe ai mei ; doborîrea mea stupidă la Turda, episodul Secicar — căpitanul conte Ianos Czilley de Kaposvàr, apariția Ellei în uniformă germană și a soțului ei maiorul aviator Karl von Erikmann ; feudalismul și metodele lui în cazul căpitanului conte, ceva din noblețea cavalerească în cazul maiorului, evadarea, trec peste episodul împușcării celor doi gestapoviști, pe urmă Triteni, bocetele, veghea aceea la biserică, am văzut

totul, cosciugele, femeia la mijloc, albă, de o paloare care-o înfrumuseţa straniu, cu zeci de lumînări aprinse, lipite de marginea cosciugului, acoperită de crizanteme, cu urma unei tăieturi adînci la gît, preotul venerabil în dreapta, un bărbat în stînga, mi s-a spus cine sînt, conducătorii spirituali, adică conştiinţa, adică adevărul, adică inamicul de moarte al ocupantului. Ca şi în cazul lui Secicar, dincolo de accidentul bestial se înfăţişa istoria şi dreptul ancestral *Statuta valachorum,* drept ancestral pe care ocupantul horthyst încercase să-l anuleze prin exterminare în masă, ca la Trăznea, ca la Ip — asta mi-a spus-o Virgil, mi-a dat un studiu al lui de nici 5 file dactilografiate — ; ori ca la Moisei, prin expulzările masive de intelectuali, — datele lui Virgil de integrat pe fişele „Românii şi regatul Sfîntului Ştefan" — adică din 4 700 de învăţători români aflaţi în teritoriul vremelnic cedat prin dictatul de la Viena, au fost expulzaţi cu forţa, prin torturi şi teroare, 3 982 ; iar din 800 de profesori au fost izgoniţi 698. Numai la 30 octombrie 1941 au fost arestaţi 13 339 de români care-au fost încarceraţi sau trimişi în lagăre, la aceeaşi dată fiind expulzaţi 12 595 de alţi români. Politica lui Horthy a fost clară. Schimbarea raportului demografic în teritoriile cedate, prin genocid, expulzări în masă şi colonizări masive. Problema ţine de istorie. Ea nu poate fi muşamalizată cu gargară oratorică. De ce aceste crime împotriva umanităţii n-au fost aduse la judecata opiniei şi a tribunalelor internaţionale ? Vezi şi trece problema genocidului horthyst în relaţie cu neacordarea cobeligeranţei. Discută regimul discriminatoriu aplicat României. De cine ? De cei care-au supt-o zeci de ani, care i-au traficat bogăţiile, îmbogăţindu-se, care-au trădat-o aşa cum au trădat Polonia şi Cehoslovacia. Asta probabil în volumele care vor trata cel de al doilea război mondial ; dar nu aşa cum se tratează curent ; învinşii cu toate ponoasele, învingătorii cu toate foloasele, după vechiul slogan imperialist, „forţa dictează dreptul". S-a dus vremea ciomagului internaţional. Churchill şi drama Coventry-ului. Este sau nu o problemă de conştiinţă, dar şi de crimă de război ? De genocid împotriva propriului popor pe care-l guvernezi ? Să revin. Să trec peste amănunte. Asasinii de la Triteni sînt cei din grupa „Lupul sîngeros", leventii unui sadic care-a comis crime bestiale de neimaginat — femeia

Ana Vlăduț, sarcină în a opta lună, copilul scos cu baioneta, decapitat de baioneta înfiptă în pîntec de angelicul învățător. Pe fata victimelor de la Triteni mi-a încredințat-o moș Todor, care m-a scos în lunca Mureșului, a fost episodul cu husarii aceia care erau în supraveghere, trei, cu caii încărcați, velințe, niște dăsagi cu obiecte de cult, cruci, candele, poate aurite, desigur i-am împușcat fără nici o remușcare, trei pentru cei trei de la Triteni — pentru femeia aceea din care se scursese sîngele, ucisă pe cosciugul soțului ei, pentru fetița orfană pe care-o căutau, era singurul martor din familie rămas viu, care mi-a adormit în șa cu nasul vîrît în cojocelul de zbor. Dumnezeule cum ofta prin somn, cum sughița și cum o chema pe moartă : „Măicuța mea scumpă, Măicuță" și-mi venea să urlu și credeam că n-o să mai ajung niciodată la Grup, la avion, la tunul și mitralierele mele, la aceste argumente care țin de istorie ; dar atunci, pentru mine au ținut și de conștiință, de morala războiului, pentru că era cu totul moral să nu-mi scape nimic din colimator și din rafală, pentru că s-a văzut cu ce s-a răspuns admirabilului act al statutului egalitar al naționalităților, devenit lege din chiar ziua enunțării lui ca principiu constituțional la 1 decembrie 1918. Mereu paranteza. Pentru că mă sufoc. Fetița ? Am dat-o la ambulanța unui regiment de artilerie hipo. Era acolo o soră șefă care aproape mi-a smuls-o. Nu știu. N-am mai auzit. Doresc din toată inima să fi supraviețuit dramei. Am să mă duc, la primăvară, la Triteni. Desigur cu Virgil. Acela, este aberant să codific numele, este aberant să scriu aluziv și trebuie scris, chiar numai la ideea că Zoltan va fi mai dibaci decît mine și Virgil, că în adevăr o manevrează pe Kati, că de fapt el stă în spatele agitației împotriva mea ; deci Zoltan leventul este aici. Învățătorul. Chestiunea a pornit de la problema de conștiință a ofițerului de securitate Virgil Belcotă. În aparatul de partid, între comuniștii ilegaliști de-aici, Matei Pava are o reputație excelentă. Alexandru Belcotă, primul secretar, vede în el un rival, zice Virgil Belcotă. Același Virgil Belcotă a aflat că se cercetează biografia de ilegalist al lui Matei Pava. Cercetarea este tendențioasă. Punctul nevralgic, uciderea ostatecilor la B. Se încearcă să se pună executarea lor în seama acțiunii greșite și „lașității" lui Matei

Pava. Asta am înțeles-o de la Luchescu, din intervențiile lui. Ancheta este condusă discret de tovarășul Ardelean, vechiul meu prieten de la Prislop. Care l-a anulat pe Pătru. Care a anulat organizația de partid din Prislop. Care l-a anulat pe Matei Pava. Virgil îl cunoaște pe Matei Pava. I-ar fi fost ginere. Deci, tatăl, o dragoste veche : Maria și un adevăr : Matei Pava. Și conștiința. Conștiința care l-a inventariat moral pe anchetatorul din umbră. Pe tovarășul Ardelean, al cărui frate vitreg este tovarășul Zoltan Leventul. Șeful bandei de ucigași „Lupul sîngeros". Preacinstitul dascăl sătesc, membru în comitetul comunal de partid. Cel despre care Kiràly baci zice „Zoltan ori Atila, una estem." Virgil a fost la Triteni. A fost la Ip. A fost la Trăznea. A fost la Moisei. A fost în satul Anei Vlăduț, a strîns zeci de mărturii, mi-a arătat o fotografie, un tip angelic ținînd talpa pe obrazul însîngerat al unui preot bărbos, răsturnat peste un mormînt dintr-un cimitir sătesc, preotul în odăjdii, deci slujea. Mai sînt cîțiva tipi în uniforme de pădurari, înarmați cu arme cu baionetele puse. Mă cutremur. Virgil Belcotă. Iată un om. Am acceptat să joc pentru el. Dacă am pierdut fata, Zoltan este aici. Între mine și el poate sau nu poate fi Kati ? Mi-e silă, dar trebuie să joc. Erau atît de pure zăpezile. Atît de blîndă și tihnită iarna asta în care, neuitîndu-mă, m-am regăsit atît de aproape de esențial. Am de întocmit punctajul pentru cercetarea cerută de Micotă, pe capitole, să vedem confrații ce capitole își aleg. Încerc să scriu ce mi-au cerut doctorul și ziaristul. Cu ceva tot trebuie să încep. Pot sau nu pot să scriu ? Dacă da, atunci lucrurile intră în ordinea lor firească. Deocamdată desenez o hartă exactă a cetăților din Banatul secolului al XVIII-lea, cu rîurile, delimitez districtele, scriu numele comandanților, îi dau o numerotare reală în ordinea fișelor — dacă cumva voi fi întrebat ce conține — va semăna al dracului cu un document de spionaj așa cum îl visează Luchescu și-l las pe masă, nu ostentativ, așa, pus să se vadă între alte fișe. Dacă Zoltan o instruiește și stăpînește pe Kati, harta va fi de nerefuzat. Sinistră comedie. Sinistră situație. Jocul mă dezgustă. Dar trebuie jucat. Cu orice risc. Pe urmă, realitatea este că prea multă tihnă mă face obez. De ce să nu recunosc. Kati este Kundalini, focul sacru al erosului ; dar mi-e

dor cumplit de Valentina. Amurgește. Ard zăpezile. Pusta arde în vîlvori mocnite. Mîine sînt la Bujori. Poimîine am ședința de constituire a secției de istorie la Timișoara. Aud liniștea. Îmi țiuie urechile de atîta liniște. De ce este nevoie de asta ? De ce a fost nevoie de Ip ? De Trăznea ? De Moisei ? Ce-a rezolvat bestialitatea ? Ce-a pus în valoare ? Ce litigiu istoric a încheiat ? Cine, din cei de-un sînge cu martirizații poate uita ? Mă gîndesc la preceptul excelent al lui Cornel Bunescu : „Să luăm ce ne desparte, să punem în valoare ceea ce ne unește.“ Excelent. Cu o condiție. Să punem punct printr-un act internațional de dreptate. Chestiunea cu Zoltan nu rezolvă nimic. La nivelul acesta al actului izolat, al manevrelor de culise, totul se perpetuează la infinit, obscur și neesențial. Să judecăm istoricește, să acționăm istoricește, cu argumentele istoriei, în fața opiniei mondiale și să sfîrșim cu ceea ce ne desparte, începînd cu ceea ce ne unește. Nu este vorba numai de horthysm, de șovinism, de hitlerism, de iredentism și de revizionism. Este vorba de o eră nouă în istorie. A socialismului. Dar bomba atomică ? Ce argument istoric poate fi bomba atomică ? Absurd. Latră Pufulache. Tîmpitul. Abia l-am adus de cîteva zile. Un tip. Vine Kati. Păcat. Era atît de altfel pînă astăzi. Și dacă Virgil are dreptate ? Nu mă pot lepăda de condiția mea de soldat. Chiar dacă soldățesc în slujba unor valori morale, o nu ideale, serafice, în sine, adică *flatus vocis* ; nu, valori morale active, angajate în acțiune. Sînt la modă citatele și nu mă pot rupe de modă. Citez din Shelley, cred că am transcris corect și Gigi Bercovici mi-a tradus bine : *The soul's joy lies in doing,* adică „Bucuria sufletului se află în acțiune“. Kati își mătură cizmulițele. Este cazul să închid obloanele. Cînd se vor stinge în generațiile războiului ecourile acestuia ? Niciodată. Sau mai exact, o dată cu dispariția lor biologică. Cine este de fapt Kati ?

7

— Hai să ne spunem pe nume ! Ce rost are să ne domnim, atîta ? Avem altceva mai bun de făcut. O lume de recreat. O lume de cîștigat. Uitați-vă cum ninge...

Tînărul își trage bărbia în piept cu un gest scurt. Le întoarce spatele. O ia razna pe sub gorunii străvechi ai parcului. Din cînd în cînd întinde mîna cu palma în sus. Lasă să-i ningă în palmă. Ori se oprește brusc — Vornicu își spune că Ion are gesturi și reacții imprevizibile — își ridică obrazul spre cer și primește fulgii pe pleoapele închise. Făcuse filologia la Cluj, era băiatul unui mecanic din Cîmpia Turzii, adică reprezenta foarte exact noua intelectualitate, ca și doctorul Bologa ; amîndoi ținuseră să precizeze nu originea lor socială, ci apartenența la revoluție, apartenența organică, stătuseră împreună la ședința aceea interminabilă care sfîrșea mereu într-o altă ședință care abia începea, își scriseseră bilețele comentînd fie demagogia ieftină a unora dintre vorbitori, fie suculența altora, acum se sfîrșise și ziaristul, Ion, care de fapt își publicase primele schițe, ca și doctorul, care-și corectașce șpalturile cărții, voiseră să se plimbe. Dorise și el să se plimbe, mai ales că spre seară începuse să ningă cu fulgi mari, leneși. O ninsoare albă, densă. Cerul coborîse deasupra acoperișurilor. Orașul își schimbase identitatea. Era altul, mai intim. Dispăruseră disonanțele arhitecturale dintre barocul vienez al clădirilor masive, foste cazărmi habsburgice, ori instituții ale vulturului bicefal și cartierul nou de vile implantat între Cetate și Beghei. Ninsoarea cădea ca într-o feerie și Vornicu constatase, de cum ieșiseră afară, de cum își umpluse plămînii cu aer curat, că ninsoarea densă, albă, spumoasă, are harul să anihileze timpul, să-l transforme într-un prezent nostalgic și în același timp optimist și tonic. Este deopotrivă liceanul din ultimul an, pilotul, războinicul și personajul încă nedefinit, tipul contradictoriu care prin hazard are șansa să fi descoperit voluptatea carnală și acel *amor intellectualis Dei,* înțelegînd prin *Dei* omul și problemele lui, lumea și problemele ei. L-au fascinat ședințele, dincolo de rutina unora, dincolo de dogmatismul și schematismul altora. Pe cele mai multe le-a prezidat Micotă. A fost și una lamentabilă care a ucis intenția inițială, una urbanist-edilitară care a avut și un punct nevralgic, un punct cheie (din punctul lui de vedere) și anume, rebotezarea unui număr de străzi.

Ninge. Vornicu îl invidiază pe Ion pentru lipsa lui de conformism. Pentru faptul că ieșind cu ei, i-a putut uita atît de ușor, dedicîndu-se ninsorii și plăcerii de a o primi

într-o izolare de sine totală. Ion are un cap tipic roman, este conştient de asta, accentuîndu-şi asemănarea printr-o tunsură Cicero care-i pune în valoare părul blond-auriu ca şi nasul puternic, coroiat uşor, nas viril şi în acelaşi timp manifest îndărătnic, un nas plin de personalitate, de avînt, dar şi de împotrivire, plin şi de îndoială. Doctorul Bologa, după apelul la tutuială, Aurel — apelul l-a ofensat brusc pe Vornicu, la dracu şi-a spus, puteau să aştepte să fac eu propunerea, sînt cu cîţiva ani mai „vechi" decît ei — deci Aurel primeşte ninsoarea cu flegmă, este un tip uscăţiv, reticent, are nişte degete ciudate, lungi, o anumită pedanterie în ţinută, în vorbire, a făcut medicina aici, ei doi sînt timişoreni, Ion este încă clujan, ninge deopotrivă peste toţi trei, dar şi pentru fiecare în parte.

— Excelent tip Micotă, spune Vornicu. Esenţial. M-a entuziasmat cu entuziasmul pentru proiectele astea grandioase. Am să fac tot ce pot. Istoria bănăţenilor merită compensaţia asta.

— Primul secretar este de-a dreptul uluitor, spune doctorul. Are o minte inginerească. Matematică. În cinci ani n-o să mai recunoaştem oraşul. Are pasiunea construcţiei. A construcţiei funcţionale. Dinamice. Creatoare. Am avut noroc. Adică să fiu contemporan.

— Cu cine ?

— Cu totul !

Doctorul îl ia de braţ. Au trecut pe bulevardul liceului lor, liceul „Constantin Diaconovici Loga", lampadarele înalte împrăştiau conuri de lumină strălucitoare, atunci, în faţa liceului a avut el senzaţia imobilizării timpului, atunci l-a şi străbătut fiorul acela adolescentin, a avut dorinţa să se aplece, să facă un bulgăre de zăpadă pe care să-l vîre sub gulerul lui Ion, ori să-i pună piedică doctorului, să-l răstoarne în plapuma licăritoare, pură, a zăpezii ; a ciulit urechea, i s-a părut că aude glasul fetelor de la „Carmen Sylva", pe urmă şi-a amintit-o pe tovarăşa Grobo şi s-a potolit, acrindu-se. Tovarăşa Grobo conducea nu se ştie ce şcoală de partid, era rece, uscată, o femeie lipsită de orice urmă de feminitate şi cînd el a propus să se dea bulevardului central numele lui Mihai Eminescu, s-a albit brusc, parcă ar fi opărit-o, ori i-ar fi făcut propuneri nedemne ; a fost

o pauză seacă, asistența s-a foit, s-a tușit în sală fără ca el să înțeleagă sensul momentului, a avut senzația că a spus o înjurătură, sau altceva, obscen ; tovarășa Grobo s-a urcat la pupitru și a ținut o lecție scurtă despre „naționalismul șovin, antisemitismul și limitele politice ale lui Eminescu, pe care noi îl acceptăm, însă îl preluăm critic și selectiv", de altfel „noi am mai discutat asta cu tovarășii profesori de română ; dar tovarășul se vede că este nou, n-a participat la lecțiile politice". L-a trecut printr-o privire rece, avea un obraz prelung, saturnian și a făcut ea cîteva propuneri.

— Nu știu de ce naiba te-ai oprit la episodul cu Dălăpin de unde, de fapt, începe povestirea ta. De fapt nu este o povestire. Este o nuvelă. Ai o putere ciudată de a te obiectiviza față de atmosferă. Față de personaje. Ai forță plastică. Adică, cel puțin eu îți văd personajele. Nu prea le simt prin interior. Dar asta nu are nici o importanță. Deocamdată, toți sîntem la început.

— Mîine îți apare tableta, spune Ion, oprit sub un gorun cu crengile negre hașurînd ninsoarea ca într-un desen japonez. Ai mai publicat ceva ?

— Cînd eram încă activ. O povestire de război în revista ilustrată a Armatei. Și înainte, ca licean, în „Țara visurilor noastre". Dacă adaugi nuvela pe care abia am terminat-o, cam asta.

— Și eu care voiam să te debutez.

— Mulțam pentru gînd.

— Mă duc. Noapte bună.

Ion le întoarce spatele. Se topește în ninsoare. În noapte.

— Ciudat, spune Vornicu.

— Băiat excelent. Prea singur. Trebuie să-l însurăm. Ne mai plimbăm ?

— Către casă.

— Haidem.

Urcă taluzul de pe malul Begheiului. Rîul curge ușor, neauzit pe sub sălciile pline de zăpadă. Este o tăcere plină de foșnetele ninsorii, o tăcere magică, în care Vornicu este lacom de celălalt, de prietenia lui, de prietenia celui plecat atît de neașteptat. De cînd i-a cunoscut a avut certitudinea unei comuniuni frățești, imediate, fără reticențe, a unei dăruiri în spirit care-l scosese de sub semnul îndoielii, semn sub care stătuse din seara „pre-

vernisajului" cînd reîntîlnise „Albatrosul" în noua lui ipostază, cînd și-a dat seama cu o durere surdă rămasă în el de-atunci, că viața operase nemilos în conștiința unitară a „Albatrosului", că „Albatrosul" fusese expresia spirituală a unei epoci perfect determinată istoricește și că existența lui reală luase sfîrșit odată cu cel din urmă zbor de luptă. De atunci rămăsese cu un gol dureros. Poate un motiv în plus să fugă departe de Valentina, care neînțelegînd decesul „Albatrosului", încerca să-l reînvieze pentru el. Desigur, băieții rămăseseră în bună parte consecvenți cu ei înșiși. Erau într-un fel ei înșiși ; dar nu mai erau „Albatrosul", nu mai constituiau unitatea, organismul care le pune în valoare personalitatea, individualitatea. Sigur, era matur, se putea lipsi de o formulă care îndeobște aparține primei tinereți, da, rațional era așa. Dar golul rămăsese. Și iată, doi bărbați tineri, cu o experiență de viață cu totul alta decît a lui, își oferiseră prietenia și el o acceptase spontan, fără nici o reținere... Merg la braț prin zăpada moale, tac și Vornicu își spune că se apropie surprinzător de esență. Consideră că ziua de astăzi este una esențială. Determinantă. La ședința colectivului de istorici lucrurile s-au aranjat de la sine, lui revenindu-i grănicerimea bănățeană. Adică lumea Prislopului. Parcă ar fi cîștigat, nu o luptă, o bătălie aeriană. Împrejurările îl obligă să opteze. A optat. Nu-l poate duce la capăt pe Dălăpin, pentru că Dălăpin nu este decît la început. Poate fi o reușită. Dar tot atît de bine poate fi o cădere. Socialul are nevoie de perspectivă. De istorie. A vorbit tare ? Posibil !

— Poate romanul să aibă nevoie de perspectiva istoriei, spune doctorul. Dar acum este nevoie de literatură militantă, care să pună în valoare noul. Sub toate formele lui. Este ceea ce face Ion. Adică el este un ziarist, un reporter, dublat de un analist. Reportajele lui, schițele lui merg la faptul direct. La omul concret de la care emană faptul. Adică la creatorul faptului. În toată lumea se furajează vacile. Aiurea, poate mai bine, mai științific decît aici. În toată lumea vacile sînt asistate la fătare. Aiurea, cu tot dichisul medical. Important este acel Pavil al lui Ion, important este gestul semnificativ al lui Pavil, îngrijitorul, care dă avutului obștesc prioritate, adică ceva s-a schimbat în adîncul lui Pavil, lucrul este aparent banal ; dar a trebuit să existe Ion ca faptul să se umple de semnificație.

Pavil este la grajd, o ajută pe Bălțata să fete. Bălțata este una din vacile scump plătită de obște, vine fie-sa să-l anunțe că-i fată vaca, Pavil știe foarte bine ce înseamnă vaca și vițelul în gospodăria lui, gospodărie grea ; rămîne însă la cele ale obștii și Ion îi urmărește reacțiile interioare, îi reface comentariul interior, totul într-un portret cald, luminos, de mare simplitate, cu forță de convingere. Poate că vecinii au sărit să-i dea femeii lui Pavil o mînă de ajutor. Așa cred eu că se pune problema. Faptul în sine își creează propria-i perspectivă istorică. De fapt este teoria lui Ion. Tu pornești de la un fenomen social consolidat, spre omul epocii și spre eveniment. Este o răsturnare de perspectivă.

— Vrei să zici, de loc geometric în care se amplasează observatorul.

— Exact. Noi vrem să proiectăm semnificația din interiorul faptului imediat. Tu vrei să ai perspectiva istorică și din ea să vii către oameni. Către fapte. Este valabil într-un fel pentru explorarea unei epoci. Și atunci lucrurile sînt discutabile.

— Rămîne de văzut... Oricum, n-am să las să-mi scape Dălăpin.

— Ce faci acum ?

— Mă duc la mama. Mîine mă întorc la B.

— Ce lucrezi ? am vrut să întreb.

— „Călugărenii". O nuvelă.

— Dumnezeule ! De ce așa de departe, ghiaure ? !

— Din nevoia de perspectivă.

Se vede podul. Se vede catedrala uriașă în ninsoarea care-o-nvăluie în straie arhieresc, alb.

— Sînt obsedat de raportul construcției statale cu individul și destinul lui, de destinul colectivității sătești, de aventura proprietății funciare, de resorturile intime ale devenirii istorice, de sinteze, de sensurile valorice ale unei epoci, auzi doctore ; cred că o viață merită să fie dăruită — pe măsură ce vorbește, Vornicu știe că se precizează pe sine, apoi simte încordarea celuilalt, atenția lui și asta îl eliberează — unei lucrări de *auctor*, nu de *scriptor* sau de *commentator*, desigur și cele două fiind profesii onorabile, putînd inova, putînd fi originale pînă la urmă, dar...

— Asta a vrut să fie opera ta socială la Prislop ?

— Ce și cine ți-a sugerat ideea ?

— Pătru C. Dragalina.

— L-ai cunoscut bine ?

— Atît cît m-a lăsat să-l cunosc.

— Într-un fel, doctore. *Auctor* de sine la Prislop. N-am determinat decît un singur eveniment.

— Care ?

— Salvarea unui om. Unui prieten.

— Scrie despre asta.

— Este prea devreme.

— Scrie despre asta. Este de-o actualitate copleşitoare. Ştiu o mulţime de lucruri despre tine, acolo. Asta m-a şi îndemnat să te caut.

— N-am perspectivă. Sînt îmbîcsit de faptul brut.

— Aici este noutatea răscolitoare a epocii. Că-ţi dă posibilitatea să deschizi perspective uluitor de noi. De neumblat. Mă repet, dar ăsta este adevărul.

— Mai mergem pe jos ?

— Este tîrziu, ghiaure. Cînd ne mai vedem ?

— Am să-ţi telefonez de cîte ori vin la Timişoara. Eşti căsătorit ?

— Cred că voi divorţa.

— Ai copii ?

— Un băiat, ghiaure !

— Spune-i lui Ion că dacă vrea să fim prieteni, trebuie să renunţe la capricii.

— Te-a ulcerat felul în care-a plecat ?

— Şi asta, doctore. Noapte bună. Nu mi-ai povestit nimic de primul secretar. De Alexandru Belcotă. Ziceai că este extraordinar. În ce sens ?

— În sensul că există pentru mîine. Adică în sensul că exprimă vremea. Iată o perspectivă dinamică, de *auctor*, mai ales. *Auctor* de fapt social. De la noi spre viitor.

— Nu din astăzi spre ieri, cum văd eu !

— Mai gîndeşte-te !

— Noapte bună, doctore !

Ninge. Feerie albă, candidă, pudică. Vornicu trece podul în Elisabetin. Geamurile mari ale Politehnicii sînt iluminate puternic. La ora asta ? Ştie că a făcut contact cu neliniştea „auctorilor", adică a oamenilor pe care i-a cunoscut astăzi, activişti, cîţiva savanţi, cîţiva profesori universitari. Micotă l-a tîrît din şedinţă în şedinţă, i-a dat şi Valea Almăjului şi zona munţilor Aninei,

zonă minieră, străină preocupărilor lui, ar mai fi stat cu doctorul ; mîine vine Matei Pava la B. şi vrea neapărat să-l vadă. Ninge des, cu fulgi mari, fără nici o adiere de vînt. A primit ieri o telegramă de la Valentina. „Vin la mama, duminică ! Aşteaptă-mă la rapid. Te sărut. Valentina." Trece prin ninsoare spre casa părintească cu o bucurie inexplicabilă.

Casa mică — 15 decembrie
ora 21.15

Nodul s-a strîns, mai curînd laţul. Dacă nu-l tai, mă sugrumă. Adică am făcut tot ce mi-a stat în putinţă să-mi pun laţul de gît. Chestiunea cu perspectiva pe care o deschide faptul sau pe care o poate închide este simplă şi evidentă. Sînt obligat să trag linie şi să adun, după care să-mi aleg locul de staţie preferat : puţintel mai jos de Steaua Polară. Adică să-mi fac punctul. Telegrama Valentinei, un bun simţ elementar, un elementar respect de mine însumi, mă obligă să precizez, să optez, să purific. Revin la sănătoasa logică carteziană, adică militară. Sînt trei spaţii concrete în care exist. Atelierul şi oamenii din B. — Comisia de specialişti constituită de Micotă. — Spaţiul ideilor, al tentaţiei scrisului, al cercetării şi meditaţiei istorice, căruia, în concret, i se adaugă noii mei prieteni, lumea care gravitează în jurul aceleiaşi tentaţii. Al patrulea, foarte exact, cu obligaţii stricte, este cel al Valentinei. Fiecare din aceste spaţii coexistînd după un dozaj care se autoreglează cam ca pasul automat al elicii tripale de pe ME 109 G6, se ramifică, se diversifică, include spaţii adiacente, lumi adiacente. Dacă nu sînt foarte stăpîn pe mine, capotez. Mai exact, mă las absorbit. Toate aceste spaţii sînt tentaculare. Au o imensă forţă centripetă. Sînt imense anafoare, capabile să te smulgă de pe traiectoria firească, de pe drumul adevărat pe care ţi l-ai calculat şi să te resoarbă în clocotul accidentalului. Aşa că mă întorc şi zic : singura salvare — unitatea şi armonia — adică postulatul raţiunii practice socratice ; adică a rămîne soldatul unor valori morale angajate în acţiunea de creare a unei lumi noi. Splendid. A fi soldat implică verbul a lupta. Asta-mi convine de minune. Adică, verbul mă reprezintă. Pînă aici lucrurile îmi sînt limpezi,

cu toate riscurile și consecințele inerente luptei, riscuri și consecințe pe care le accept deliberat. Iarăși mi se bat neologismele pe limbă ; iarăși nu caut cuvîntul expresiv, iarăși și iarăși... Pe tot acest sistem strategic, zic eu, bine articulat, conținînd valori dinamice în stare să potențeze energiile creatoare pe cîteva vieți, cîteva puncte slabe. Cîteva breșe. Cea dintîi și cea mai plină de consecințe : Valentina. Cu toate că natura a lipsit-o de atributul suprem și de rațiunea supremă a sexului : maternitatea, și de la un timp am băgat de seamă că ceva s-a schimbat în mine, că am început s-o șterg de la atelier ca să mă joc cu dolofanul ăla al Bujorilor, ba-i și cumpăr jucării, ba trec și pe la grădiniță s-o văd pe Grette, nepoțica lui Meinwurmm, o păpușă de porțelan cu buze roșii, roșii și ochi albaștri, albaștri, numai zulufi blonzi care mă ia de mînă, mă obligă să îngenunchez ca în fața unei prințese ca să-mi ciufulească părul, Doamne ce mînuță sprintenă și dulce ; deci m-ar lipsi de acest sens esențial al unei familii, cu toate că mă ucide cu tabieturile ei banale și aerele de artistă și ideile mediocre ; dacă rămîne aici s-o luăm de la zero... O luăm. Înseamnă că-i sînt bărbatul. Asta îmi mîngîie orgoliul. Pînă la urmă Valentina este superlativă, dramele și neîmplinirile interioare se acceptă deliberat și se suportă cu bărbăție. Sînt exact și de neclintit. Aici mi s-a oferit șansa de a participa esențial. N-o pot rata. Pînă acum am fost o anexă. Pictură se poate face și în Casa mică. Și încă ce pictură. N-am s-o aduc pe Valentina aici. Nu-i vine. Nu i se potrivește. Nu poate coexista cu amintirile Casei mici. Îmi refuz această lipsă de onestitate. Este neloial. Și pentru una și pentru cealaltă, mai ales că la Kați presimt drama. S-a întîmplat ceva. Nu vreau să anticip nimic. Dar s-a întîmplat ceva. Aici nu este vorba decît de firescul rural pe care Valentina nu-l va înțelege și nici nu este nevoie să-l înțeleagă. Kati este ca o ploaie de primăvară. Vine, clocotește, pleacă, cerul rămîne senin, izbucnește iarba, înflorește cîmpul. Nu-mi fac probleme de conștiință. Nu este un adulter, cu atît mai mult cu cît Valentina a refuzat să mă urmeze. Dacă ea ar proceda aidoma ? Probabil că prima reacție ar fi să scot cuțitul de la tureatcă. O Matamores, ce ridicol ai fi și cum și-ar ifi mustățile toți farșeroții neamului rămași prin Vlahiile Mari din Sud.

Deci chestiunea este limpede şi fără echivoc. Rămîne, mă devotez ei cu toate că este epoca în care aş iubi toate femeile frumoase din lume. O iubesc ? Probabil va fi tragic momentul cînd pasiunea şi voluptatea vor deveni obişnuinţă, vom fi foarte singuri şi nimeni nu ne va zice tată şi mamă. Accept deci şi acel moment jalnic al unui viitor îndepărtat. Cu asta sînt foarte limpede, foarte curat în spaţiul care se numeşte Valentina.

Să revin la spaţiul prezentului, adică la B., la lumile adiacente lui, la ceea ce însemn aici, la reacţiile pe care le-am stirnit, la rădăcinile acestor reacţii. Alexandru Belcotă se află cu mine într-o relaţie directă. Exclud recunoştinţa. Ar semăna, în cazul de faţă cu o pomană. Nu exclud dialogul de la egal la egal. Funcţia lui politică este temporară. Mă interesează omul. Dialectica lui interioară. Maria m-a adus aici pentru mine, pentru ei, pentru Bujori şi pentru Matei Pava, tatăl ei. Pentru mine, spre a mă regăsi într-un spaţiu doar aparent familiar, pentru că cele trei evenimente care l-au zguduit : războiul şi delirul etnicităţii cu primatul rasist şi al expansiunii germane care aici s-a numit Donauland ; apoi consecinţele tragice ale războiului, adică deportarea, apoi colectivizarea, adică spargerea latifundiului, a sesiei care oferea proprietarului o independenţă relativă faţă de politica statului ; deci aceste evenimente au demolat spaţiul familiar, punîndu-mă faţă în faţă cu o altă lume. Intenţia Mariei în ceea ce mă priveşte s-a realizat integral. Pentru Bujori, însemn un aliat activ, principial, greu de manevrat. Planul culturilor de primăvară, transportul cocenilor, o parte din arăturile tîrzii de toamnă, unele modernizări tehnice, mi se datoresc. Luchescu este deocamdată de neclintit. I-ar fi sabotat pe Bujori, dintr-o invidie stupidă şi poate ca să-i compromită, pentru a-l compromite pe Matei Pava. Pentru Matei Paya însemn un martor de prima mînă. L-am salvat pe el, l-am salvat la propriu, dacă stau şi mă gîndesc bine i-am salvat viaţa. Nici Pill nici SS-iştii din *Prinz Eugen* — divizie de poliţie moto, nu se jucau de-a politica. I-am salvat şi pe ceilalţi cîţiva. Le simt recunoştinţa. În opinia pe care mi-au creat-o. În faptul că cea mai mare parte a sătenilor, indiferent de ce neam, m-a adoptat. În atmosfera de la „foruri", cum le zice conu' Costache. Atmosfera asta se conjugă

cu lucrările susnumitului don' Costache, deputatul raional, tovarășul director care-a făcut rost de nu știu cîte repartiții (de fapt de ce a trebuit să medieze el acest drept al gospodăriei ?) care firesc din punctul lui de vedere și nefiresc din al meu, luptă pentru mine. Cîștig excelent. Dacă aș închide ochii, aș cîștiga triplu. Gestionez combustibil, am în parc mijloace de transport care înseamnă aur, atelierul este complex, poate executa o mie și una de lucrări necesare gospodăriilor țărănești, de la sudură la repararea vermorelelor, totul se face rapid, la cerere, dar pe chitanță, nimic pe răchie, pe găini, pe plocoane sau pe bani de buzunar. Asta-i exasperează pe unii. Luchescu este în comă. Iarna cred că cîștiga valoarea unei jumătăți de casă. Jumătate nu, că împărțea cu echipele, dar un sfert, sigur. Se știe, din moment ce se știe pînă și graficul orar pe care l-am întocmit. Se știe și se tace. De ce ? De la acest DE CE pornesc întrebările și lumile adiacente. Cineva sau un grup, sau și unul și alții, emit amenințări cu moartea pe care le iau în serios, pentru că nimeni, astăzi, nu riscă să se joace cu pușcăria. Ori mai rău. Am păstrat totul, n-am spus nimănui din sat, nici Bujorilor, i-am spus lui Belcotă, care-a luat mostrele pentru analize. Unele sînt confecționate din litere de ziar tăiate din titluri. Altele sînt scrise cu mîna stîngă. Este vizibil. Asta constituie una din lumile adiacente, partea polițistă, de aventură a biografiei tovarășului Radu Vornicu, tovarăș pentru că, ieri, Meinwurmm și Király și președintele m-au chemat în fața comitetului de partid comunal și m-au întrebat de ce nu-mi depun cererea și autobiografia spre a deveni candidat de partid, eu n-am avut nici un argument interior împotriva acestei întrebări, mi-a fost frică să nu par oportunist, de fapt revoluția este argumentul meu esențial. De la acest punct al sintezei : Radu Vornicu astăzi, se ramifică al treilea spațiu în care coexist și anume : spațiul istoricității, al ideilor, al tentației scrisului, al cercetării istorice, al opțiunii, al angajării, cu un cuvînt, al politicului. Dincolo de actul formal, emoționant, al aderării, al înregimentării, deci al cererii de a intra în partidul care organizează și conduce revoluția. O sferă istorică a politicului, aș zice. Aici intră, într-o altă sferă a determinării, Zoltan, Andi Ciucă, livida tovarășă Grobo, Matei Pava, Alexandru Belcotă, Virgil Belcotă, Pătru C. Dragalina, Ion Turdeanu, doctorul Bo-

loga. Aici există principiul şi modalităţile prin care principiul devine viaţă şi revoluţie. Aici există oamenii şi interesele lor. Aici se închide cercul şi ajung încet, pas cucerit după pas cucerit, la rîvnita autonomie socratică, în care multiplicitatea se arată a fi expresia unităţii, cu condiţia să ai forţa de a o stăpîni, de a elimina accidentalul şi de a te pune în slujba esenţialului. Serile astea şi nopţile astea de colocviu cu mine însumi sînt dumnezeieşti şi revelatoare. Ştiu, simt, am reuşit să ajung la esenţial. Adică să-mi epurez biografia (epurez este un termen la modă care-a lucrat activ şi asupra mea) de aluviuni. Să mi-o orientez în noul spaţiu istoric al patriei, al acelei patrii pe care o intuisem din adolescenţă ; dar căreia nu reuşeam să-i dau un conţinut-concret dincolo de uzual şi banalitate şi lacrimogen şi, de ce nu, de patriotard. Ştiu. Sînt pe drumul adevărat. Motorul în plin, băiete.

Fişe pentru un viitor roman

Kati — 20 ani. Tatăl mort undeva în Banatul sîrbesc, în timpul războiului, a fugit şi s-a înrolat la unguri cînd au atacat Iugoslavia, maică-sa s-a recăsătorit cu un dogar şchiop, beţiv, care a alungat fata pe care a crescut-o sora lui Kiràly baci, Erji neni. Erji neni, mînă de fier, bărbată-su muncitor la fabrica de in-cînepă. La 15 ani au angajat-o la fabrică, deci după război, după naţionalizare a făcut şcoală, sau a făcut clasa a patra, pe urmă un curs de calificare, bobinatoare, fabrica avea nevoie de o echipă de electricieni, lucrează acolo, lucrează şi la gospodărie, a făcut cerere să se transfere la atelier ca electrician. Acum doi ani, a dat clasa a şaptea, l-a cunoscut pe Zoltan, învăţătorul Zoltan a sedus-o. Nu cred. S-au iubit. Chestiunea cu sedusul este argumentul lacrimogen al femeilor. Probabil că i-a promis c-o ia de soţie. Ea trebuia neapărat să creadă ? A rămas gravidă. Zoltan n-a recunoscut. I-a făcut scandal. A lovit-o în pîntec. S-a speriat. A dus-o la femeia Kerestesz, un fel de moaşă ilegală. A avortat. Pruncul de şapte luni a fost îngropat la rădăcina salciei, unde-am prînzit cu Nicolae Bujor cînd am fost la vînătoare. N-a trimis-o Zoltan la mine. Nu l-a mai văzut de cîteva luni. A oprit-o alaltăseară pe uliţă, el venea de la gară, întuneric, a luat-o de mînă, a chemat-o la el,

a vrut s-o sărute, ea l-a lovit cu sticla de lapte, voia să-mi aducă lapte, Zoltan a lăsat-o, i-a spus că ştie el totul şi că o să audă de el, a făcut-o curvă de român puturos, pe urmă au ieşit cîţiva de la sediul gospodăriei şi Zoltan a plecat...

Ce-nseamnă o fişă de personaj ? De ce este nevoie de o fişă de personaj ? Ce-nseamnă înşiruirea searbădă, aproape stupidă de mai sus ? Ce lămureşte şi pe cine ? O lămureşte, o explică pe Kati ? Aventura ei tristă cu Zoltan ? Se-ntîmplă cu miile în lumea satului. Ce dă viaţă, autenticitate, credibilitate unui personaj, ce-i trebuie pentru ca să treacă din faptul brut, cotidian, obişnuit sau neobişnuit în pagina de literatură ? Am să încerc să-mi povestesc şi să-mi repovestesc de o mie de ori întîlnirea cu Kati, pentru a înţelege. Totul. Şi viaţa şi reflectarea ei, termen care mă nemulţumeşte profund...

...Întîi a fost înserarea fumurie, geroasă. Am venit de la Timişoara cu trenul al doilea. Onorabile, ăsta-i proces-verbal de miliţioner. Şi ce dac-ai venit cu trenul al doilea ? Pe tipul ăla năsos, cu clăbăţul dintr-o blană întreagă, un clăbăţ uriaş, cu toţi dinţii de aur, care ducea pe umăr două straiţe roşii legate gură-n gură, crăcănat, îmbrăcat într-un căput negru, cu blană brumărie, pe care-l pisa nevastă-sa cu pumnul pe ghebă şi-i zicea „au Călaie, lumina tea de lotru, c-ai mîncat porcu la curva aia de gazdă a lu' Lena, ţucu-i io inima ei de fătuţă", l-ai văzut cînd o căutai din ochi pe domnişoara Ghilezan, care a întors capul cînd ţi-ai scos pălărioara culoarea castanei şi-ai salutat vagoanele şi-ai fost caraghios ? Da' pe ăla grasul, cu burta ieşită prin cămaşă, desfăcut la căput, desfăcut la sfetărul împletit din lînă de casă vopsită cărămiziu, şi lîna era aspră, se vedea că este aspră, cu fire lungi ; ăla care purta cizme din cauciuc şi rîdea de unul singur şi mormăia „dodă, dodă" l-ai văzut ? Pe tovarăşul contabil-şef de la in-cînepă, care făcea pas alergător pe lîngă garnitură, şi-i jucau ochelarii pe nas şi tu obraznic cum eşti şi cum nu-ţi ţii limba, ai spus : „Domnu Groza, domnişoara Silvia s-a urcat în vagonul ăsta" şi omul a rămas o clipă perplex, l-ai lovit neloial, el credea că nimeni nu ştie, n-ai fost cavaler, te-a privit prin lentilele bombate, aburite, avea nenorocitul şi un fulg de la pernă agăţat în păr, fulg care-i ieşea caraghios pe sub şapcoleta aia cam jegoasă cu cozorocul plesnit, a bîlbîit ceva şi cînd a dat busna pe scară s-a lovit la genunchi, a chelălăit

jalnic şi abia s-a urcat s-o întîlnească pe Silvia, care-i papă banii (gura lumii !!). Băieţii tocmai încercau „încălzirea centrală mixtă", ideea lui Dălăpin şi a lui Helmuth, la care te-ai asociat, adică cazanul acela vechi de locomobilă pe care l-au vîrît în pivniţă, cu un coş interminabil ancorat cu parîme de sîrmă, care înghite totul, hîrtii, aşchii, ţăpligi, cărbuni, bucăţi de anvelopă uzată, resturi menajere şi care încălzeşte calorifere ale căror elemenţi îi constituie ţevi de 5 ţoli sudate, în atelier era cald, pentru întîia oară cald, băieţii nu mai lucrau în pufoaicele lor răpănoase şi Kati în scurta ei verde, îmblănită, cu căciuliţă din blană de pisică cred, ori de iepure de casă mai curînd, în pantalon şi cizme roşii, zveltă, cu părul acela nici blond, nici şaten căzîndu-i liber pe umeri, stătea rezemată de calorifer, te aştepta pe tine, toată lumea se făcea că-şi vede de lucru, de fapt le-ai surprins privirile, unul din echipa lui Dălăpin, Franţ cum îi spun băieţii, rînjea soios, porcos, te-ai dus drept la Kati, i-ai luat mîna, i-ai sărutat-o şi nu s-a mai auzit nici măcar sunetul acela ţiuit de oţel dur găurind metalul, al bormaşinei.

— Consiliul şi tovarăşul preşedinte aprobă să te transferi aici, ai spus tare, dar sfatul meu este să rămîi la fabrică. Auzi Kati, atelierul poate trece la S.MT.. Fabrica este fabrică.

Ea sărmana nu venise pentru asta, ochii aceia mari, verzui, cu corneea albă, de un alb de porţelan te priveau fără să înţeleagă, a spus ceva, băieţii trecuseră peste hop, peste partea esenţială, ca la comandă au pornit strungurile, haosul repercutat de plafonul de beton... Aiurea. Fii atent la zgomotul acela neauzit în cîmpie, neauzit de cîmpie, oţelul aşchiind metalul, pătrunzînd în carnea dură a metalului, zgomotul roţilor dinţate, al angrenajelor, mirosul de ulei, de şpan, de motorină şi Kati, buzele ei senzuale, roşii, frigîndu-ţi urechea.

— Friche la tine, Zoltan omoare amîndoi.

— Te aştept eu, nu-ţi fie teamă şi rămîi la fabrică, este mai bine.

De-abia de aici începe înserarea fumurie, geroasă, plină de promoroacă, cu pusta înzăpezită pierzîndu-se sub orizontul cenuşiu — de ce cenuşiu şi nu, încenuşit — mai sugestiv încenuşit, vezi, simţi culoarea aceea activă,

care-ți comunică o anume stare de dezolare, te absoarbe în dezolarea măreață a pustii — lucrează asupra sensibilității, te face să participi la înserarea în care Radu Vornicu traversează spațiul alb, încert, fumegos dintre Casa mică și capătul uliței, l-a lăsat pe Pufulache legat, Pufulache va lătra dacă va simți pe cineva, vedea fumul ieșind în clăbuci prin hornurile înalte, apoi ridicîndu-se fuior, semn de ger, i se lipiseră nările, purta scurta blănită, căciula cu clape, cizmele de cauciuc în care vîrișe obielele de molton, dar nu despre tine este vorba, onorabile.

Deci, Kati !

S-a ivit în capul uliței în clipa cînd a sosit din pustă cel dintîi semn al viscolului. O lamă subțire, rece de vînt care mi-a tăiat obrazul, împungîndu-mi-l cu o mie de ace înroșite în foc... Asta este onorabile, că nu poți să te desprinzi de magnifica-ți persoană și lumea pe care vrei s-o recreezi este puțintel altceva decît Radu Vornicu. Ar fi foarte interesant să scrii tu aici cu ce suflet va fi plecat fata asta curajoasă de la ea, că nu mai stă la Erji neni, stă în gazdă la doi șvabi bătrîni, fără copii, cum a îndrăznit să iasă cunoscîndu-l foarte bine pe Zoltan, cum era descheiată la scurtă, gîfîia, fugise, s-a aruncat nebună în brațele lui Vornicu, s-a ghemuit acolo, începuse să urle un cîine, apoi altul, norii mîncau stelele, mîncau hulpav bucăți de cer — sau poate este mai sugestiv — înfulecau — chiar asta făceau, am văzut, ținînd-o strîns, cum norii înfulecau cerul, au început să țiuie sîrmele, comuna a fost electrificată dinainte de război, s-a auzit un foșnet, un chicot aproape obscen, Kati s-a lipit strîns, vorbea amestecînd cuvinte ungurești și cuvinte românești, pe urmă s-a dezlipit, a luat-o la fugă pe pîrtie, spre Casa mică s-a aplecat, a făcut un bulgăre, mi l-a trimis drept în nas, n-am putut-o prinde decît lîngă cușca lui Pufulache. Îngenunchease în zăpadă și-l mîngîia pe Pufulache naiba să-l ia că numai a pufulache nu seamănă, o fi fost cînd era mic, i-a tras cîteva tumbe și cînd mă uitam cum se joacă amîndoi, a-nceput să viscolească. Kati a vrut s-o duc în brațe. Niciodată n-a avut nici un capriciu. Venea ca o șerpoaică, ca o iazmă, se-ntrupa din amurg, ori din noapte, avea ceva din precauția unui cercetaș în luptă, parcă stătea ascunsă pe undeva prin preajmă, supraveghea locurile, apoi se strecura în casă, o simțeam de departe, dacă n-aș fi ce sînt, un logic, un tehnic, aș spune că o

adulmecam, mirosea straniu a ierburi de toamnă şi a altceva foarte intim, a dorinţă, poate asta percepeam eu în înserarea care-o tăinuia printre ierburile ştioalnei — era în ea o foame de dragoste, o plăcere păcătoasă care preceda întîlnirea, adică venea pregătită să iubească, dornică să iubească, de aceea zic că umplea aerul cu miros excitant de sălbăticiune. Am dus-o în braţe pînă-n prag. Nu pot, dintr-o pudoare idioată, să descriu cei cîţiva paşi făcuţi cu ea în braţe. Cînd am spus că femeia asta este întruchiparea focului sacru, a erosului în toată nebunia tuturor actelor posibile de voluptate, am spus puţin. Nimic deliberat. Nimic parcă dintr-o altă experienţă. Totul de-o spontaneitate ameţitoare. Am avut, în prag, senzaţia unei prezenţe străine. Am lăsat-o jos. Am cercetat semnul ştiut. Aţa prinsă de prag şi de uşă neatinsă. Pusta biciuită de viscol. Satul nicăieri. O pînză alb-cenuşie de ninsoare trecînd bezmetic peste lume. Dacă stau şi refac momentul, dacă încerc să mă obiectivizez cu toate că sînt încă sub stăpînirea focului sacru, al erosului, atunci văd femeia înlănţuind bărbatul, cu buzele neliniştindu-i dulce buzele, cu ochii închişi, vibrîndă, încercînd să se resoarbă în trupul lui, văd pînzele de zăpadă învolburîndu-se în jurul Casei mici, pînze de zăpadă prinzînd în falduri grele cer şi pustă într-o învălmăşeală de sfîrşit de lume în care se-amestecă punctele cardinale, zenitul şi nadirul, în care se pierde pînă şi sensul gravitaţiei — s-ar putea spune că Radu Vornicu a ezitat o clipă, nemaiştiind unde este satul, unde este pusta, unde este cerul. Auzea doar aulitul viscolului în largul pustei, tînga streşinilor, scîrţitul obloanelor şi-n tot trupul prezenţa sălbatecă a femeii lipită de el... Trebuie să mă rup din amintirea asta. Trebuie să mă purific... S-o luăm de la capăt. Am ieşit în zăpadă gol pînă la brîu. M-am frecat zdravăn pe mutră, pe piept. Mai ales pe piept spre hazul lui Pufulache (l-am luat de la grajduri, s-a prăsit acolo, împreună cu fraţii lui) care mă privea cînd dintr-o parte cînd din alta. Bine că nu poate vorbi, coţcarul naibii. Nebunia lemnului de salcîm, povestea poveştilor focul ăsta, jărăgaiul licăritor plin de toate basmele iernilor.

Deci Kati.

Vornicu avînd sentimentul că viscolul îl cercetează cu mii de ochi. A încuiat uşa. A stat o clipă în tindă să asculte viscolul şi nu se ştie cînd l-a copleşit un sentiment

ciudat de bunăstare și echilibru, un sentiment adolescentin de libertate interioară, asta a fost o clipă, clipa cînd a văzut Casa mică înfiptă temeinic în viscol, cînd și-a dat seama că aici este cald, o căldură plină de sensualitate, a auzit chicotul viscolului în soba mare de zid, apoi și-a scos cizmele, șuba și cînd a intrat Kati ca niciodată, era îmbrăcată, îmbrățișase soba și parcă picotea cu capul căzut pe-un umăr. I-a făcut semn să vină lîngă ea. A înlănțuit-o. Au stat așa ascultînd viscolul, focul, noaptea. Cîndva, femeia s-a sălbăticit. Parcă ar fi ars-o vestmintele. Parcă ar fi luat foc și ea, odată cu vestmintele... Refuz. Nu sînt un sfios. Nu sînt un preacucernic. Sau, cu un neologism pe care-l urăsc, nu sînt un pudibond. Nu se știe cînd, după, Kati s-a prelins din pat, pe blana de oaie din fața sobei. Atunci Vornicu a văzut-o parcă pentru întîia oară. Subțire, cu șoldurile abia conturate, cu mijlocul mlădios, felin, cu spatele desenat dulce și sîni mici, tari, țîșnind impetuos ca o afirmare a feminității ei toride, uite că și-a împletit părul într-o coadă groasă, cînd a făcut-o, m-a chemat acolo, mi-a luat capul pe genunchi, (ori vorbești despre Radu Vornicu din afară, ori nu mai pierzi vremea cu jocul ăsta de-a obiectivizarea). Vornicu îi vedea pîntecul tare, rotund, palpitînd în lumina filfîitoare a focului (palpitînd, filfîitoare, rupe armonia, lumina filfîitoare, jucăușă — aiurea — banal ;) în jocul de lumină al jărăgaiului, tot trupul femeii mirosea a dragoste, miros ațîțător, cînd se pleca spre el, Vornicu îi săruta sfîrcul, ori buzele și ea răspundea sălbatec, mereu sălbatec, pînă la urmă bărbatul a înțeles că ea, Kati, se mărită cu Doby, mecanicul de întreținere, cum nu știe el cine este Doby *no hat,* Radu s-a mirat prelung, a rîs și l-a mușcat de buze, centrul înaintaș al echipei *Înainte,* chiar „tovarești Gruia dat la el asta diploma și promis che primește prima lunar, dache nu pleache de la «Înainte»"... Îi luase capul în palme, îl săruta pe ochi, pe nas, pe gură, parșiv pe colțul gurii, „aste noapte de adio estem, eu fate mare facem la asta veduvă Kerestesz, prost la tine, cu singe de golumb, acum iubește Kati al teu și tace la tine, Doby bine batem Zoltan și Kati la Periam pleache, nu vede la tine niciodat... Tu tare frumos purtat la mine. Tu serutat mîna ca la asta doamnă. Kati iubește tare la tine. Nu bine, tu măritat ești cu asta doamnă, frumos, Kati iubește la ea, dacă ea iubește la tine"... Apoi Kati s-a prelins pe el

cu o mișcare care nu s-a mai sfîrșit decît în bubuiturile din ușă.

— Ieși dom'le din bîrlog, că abia te-am stins. Ține-o pe marginea canalului...

Am recunoscut glasul lui Virgil Belcotă.

— Ne întîlnim în capul bălții. Ia-ți arma. Sînt doi. Nu tragi decît în aer. Caută Rex ! Prinde-l !

Aici se încheie fișa Kati. Cînd m-am întors, nu mai era. Aranjase totul. Patul era făcut. Îmi fierbea două ouă pe care le pusese frumos în farfurie. Valentina trona pe masă. Lîngă fotografie, o floare presată. O pansea. Lîngă fotografia Valentinei. Kati s-a măritat cu Doby și a plecat la Periam. N-am mai văzut-o. Nici n-am căutat-o. A fost ca o ploaie nebună de primăvară. A venit clocotitoare, a răscolit pămîntul, a izbucnit iarba, a înflorit cîmpul, a trecut, cerul a rămas senin. Numai atît oare ?

Zoltan. Cu Virgil Belcotă sîntem, într-un fel, chit. Dacă focul prindea, o chestiune elementară, trebuia făcut în „bordul din vînt", dar acolo era Pufulache, care ca un idiot a început să se gudure pe lîngă Rex, dacă reușeau să dea foc Casei mici, probabil că ieșeam buluc și mă tocau cu securicile. Au făcut focul „sub vînt", dar tot a mușcat din prispă și lui Virgil i-a fost frică să nu se întindă, m-a strigat, m-am echipat ca la foc, m-a orbit viscolul, am văzut bidonul de benzină, ghemotocul de cîrpe zmolite, viscolul m-a orbit, am luat arma la spate, să nu cad și să-i umplu țevile cu zăpadă, mi-am dat seama de tot, adică m-am rupt de eros, cu toate că sfîrșitul a fost dumnezeiesc, m-a îndîrjit, idioții, puteau alege altă noapte, nu chiar noaptea în care Kati își lua rămas bun de la eros spre a se întoarce la feciorie cu ajutorul văduvei Kerestez, a guși de porumbel umplută cu sîngele. păsării sacrificate — poate o dalbă porumbiță — care să-l facă fericit pe centrul înaintaș al echipei de fotbal „Înainte". M-am înrăit pe loc, m-am orientat după un hămăit întărîtat, uitasem ce consemn mi-a dat Virgil, m-am repezit acolo, viscol, zăpadă spulberată, lac de sudoare, recunosc colțul bălții, orbecăi, cad într-o copcă, noroc că nu mi-a intrat cizma decît pînă la gleznă, iar aud hămăitul, îl aud pe Virgil : „Prinde-l, Rex", apoi un „Stai că trag", un foc de pistol, am văzut flăcăruia anemică de la gura țevii, de fapt a troznit ca o surcea și am dat buzna, m-am împiedicat

de un trup omenesc căzut jos. Tipul gîfîia amarnic, se-ncolăcise pe jos, în zăpadă, viscolul îl troienea, „Ține-l, Rex" am auzit de undeva din viscol, am strigat : „la mine", mi s-a răspuns „dublează", am strigat „aici", l-am văzut pe Virgil, o siluetă orbecăind prin noaptea vînzolită, m-a găsit, tipul își trăsese cascheta nemțească cu cozoroc lung, tip *Afrika Korps* pe față. Virgil l-a obligat să se ridice. I-a pus lanterna în ochi. „Aha", a zis, „mîine te prezinți la miliție, dobitocule, dacă încerci s-o ștergi, plumbul te așteaptă, auzi Grigoriță taică, să aduci și manifestele, ori vrei să te ia tovarășul căpitan, acum ?". „Mă prezint singur, să trăiți don'..." „Marș pînă nu te iau în pumni". Tipul a luat-o la fugă, șotîncăind și m-a mirat procedura. „Alălalt, pe care-l ține Rex, este Zoltan. Ai vreo idee ? Hai c-am degerat os ! Eu zic să chem cîinele. Nici o vorbă. Nimic..." — „Pe aici, sub salcă și-a îngropat fătul, bestia dracului. Mulțumesc ! Mă prăjea, diavolul"... „— Rex ! Lasă-l ! Lasă-l, Rex ! Rex, la picior !". Cîinele a mîrîit nemulțumit. Ne-am întors toți trei prin viscol. L-a lăsat pe Zoltan acolo. Adică surprins asupra faptului, urmărit prin noaptea de iad, cu namila de cîine lup care te trîntește în zăpadă, aștepți cătușele, te și gîndești la frati-tu vitreg tovarășul Ardelean, gîfîii, asuzi de spaimă, cîinele îți răsuflă în ceafă și, dintr-odată, liber. Fără să știi cine te-a urmărit. Fără să știi cine te-a trădat. Fără să știi ce știe și ce vrea celălalt. Sau ceilalți. Bineînțeles că n-am nimerit Casa mică. Am ieșit tocmai la pod. Virgil n-a scos o vorbă. Am urcat pe digul canalului. Kati plecase.

— Mi-e o foame de lup ! Dă-i ceva și lui Rex ! Lasă-l în tindă... Credeam că m-a mințit. Sau că celălalt a amînat. Ori s-a răzgîndit. Numai cînd a luat benzina. Cum de unde — de la tine, de unde vrei, cam de-o săptămînă scoate din rezervorul camionetei, lasă nu le mai știi pe toate, îmbătrînești... O minune de slană. Mai toarnă-mi vin. După gerul pe care l-am îndurat, căldura asta mă topește. Pic de somn. Mă găzduiești ?

S-a culcat cu pantalonii pe el. Încălțat cu ciorapii împletiți din lînă albă, groasă. În pulovăr.

— Un pas înainte, a spus pregătindu-se să se culce... Nici o vorbă, nimănui.

— Și Kati ?

— Ei, Kati ! Care Kati ?

A ridicat din umeri. S-a întins pe pat. Odaia arăta ca după dereticat. Nici o urmă. Nici o amintire în afară de gustul ei, al Katiei, în mine şi de panseaua aşezată lîngă fotografia Valentinei. Încerc să înţeleg şi cred că înţeleg raţiunea lui Virgil Belcotă.

— De acum încolo te păzeşti singur, mi-a spus a doua zi, cînd şi-a încălţat pîslarii.

Ce puteam să-i răspund ? Nici el nu mi-a spus nimic, acolo, la Prislop, cu toate că, mai la urma urmei, săvîrşisem un delict deosebit de grav pentru momentul şi locul acela : port ilegal de armament militar. Ce idee idioată la Zoltan. Cum a ajuns Virgil Belcotă aici, cum a căzut exact asupra faptului, de la cine-a aflat, cine este Grigoriţă şi în ce relaţie cu Zoltan, cine l-a văzut scoţînd benzină din rezervor, ce urmăreşte lăsîndu-l liber, ce probe adună, de unde atîta consecvenţă în a-şi urmări prada, pentru că Zoltan din clipa cînd a făcut cea dintîi greşeală tactică s-a transformat dintr-o incertitudine, într-o jumătate de certitudine cu toate că nu va mai putea fi acuzat de nimic, din moment ce nu ridic nici o acuză şi Virgil a plecat după ce l-am asigurat că fac să dispară orice urmă a începutului de incendiu.

— Nu întreprinzi nimic. Nu s-a întîmplat nimic, eşti atent şi dacă simţi ceva, mă găseşti la Timişoara. Nu telefonezi de-aici. Nimic, lucrurile se complică şi uite, vrei, nu vrei, joci cu mine. Dacă-mi dai telefon din oraş, îmi spui că eşti Comloşan, profesorul Comloşan, în chestiunea diplomei. Atît. Apropo. Chestia cu aţa aia de la uşă e bună pentru diletanţi.

Fulguia de parcă viscolul n-ar fi fost. De parcă n-ar fi fost deloc noaptea cînd Kati... Este destul. Atît. Şi numai atît. Dacă s-a iubit cu Kati, îl înţeleg şi-l compătimesc pe Zoltan.

Matei Pava. Din ceea ce ştiu eu, fără intermediari. Mecanic de locomotivă deci prin '37—'38, foarte stăpîn pe filosofie, un autodidact, pe filozofie şi pe istorie. Fenomenul nu era o raritate aici, foarte mulţi ţărani erau autodidacţi, scriau la foile lor, poeţi, gînditori sociali, plugari-intelectuali. În august '44 eliberat din închisoarea de la Caransebeş, deţinut politic, activist la judeţeană P.C.R.-Timiş, vine la B. să organizeze muncitorii de la in-cînepă şi-l surprinde invazia trupelor horthyste şi a batalionului din divizia de poliţie moto S.S. *Prinz Eugen.*

Organizează o gardă muncitorească cu armament slab; puști de vînătoare, cîteva grenade. Nemții vor să pună pe picioare secția de focoase și una de reparat motoarele tancurilor. Sînt informați de prezența lui, de existența gărzii, începe vînătoarea. După înfrîngerea de la Timișoara, vor să evacueze fabrica în Germania. Aduc un tren. Muncitorii sabotează. Matei Pava conduce. În loc să încarce în vagoane utilajele fabricii, încarcă ferotenii, niște cazane vechi, cu aburi aruncate în curte. Se lucra noaptea de frica aviației. În noaptea aceea am ajuns eu la B. cu patrula care avea misiunea să arunce podul în aer, misiune comando. Phill a organizat execuția a 12 ostateci luați dintre muncitorii care-au lucrat, recte care au sabotat, ostateci aleși pe principiul discriminării rasiale : majoritatea români. S-a adunat toată comuna spre a fi pusă la muncă și terorizată. În adunarea aceea de oameni revoltați lucra, adică agita și îndemna la revoltă, Mihai Pava. Sub nasul santinelelor și al membrilor organizației Todt și al „etnicilor", care-l cunoșteau, le era consătean. Am fost prezent înfofolit în fustele și broboada lui Inge. Am văzut. Am înțeles riscul capital pe care și-l asumase Matei Pava. Matei Pava lucra în numele unei idei-forță. Matei Pava reprezintă o idee-forță socială. O idee care, stăpînindu-l afectiv, l-a dinamizat, l-a transformat într-un port-drapel — nu este vorba aici de analiza ideilor-forță, chestiunea mi se pare vitală în acest început de revoluție în care, de fapt, se ciocnesc violent și tragic purtătorii de idei-forță sociale situați la antipozi : comuniștii și reprezentanții vechii orînduiri — este vorba de faptul că atunci, în noaptea aceea, cineva l-a trădat pe Matei Pava, pe ceilalți, pe Meinwurmm, pe Király baci, pe cei din gardă, eu nu mai eram acolo, mă dusesem să-mi execut misiunea pe care mi-am asumat-o singur. Adică să atrag atenția gărzii de la pod asupra mea, să creez o diversiune, ca sergentul Pătru C. Dragalina să-l poată mina și arunca în aer. Matei Pava și ceilalți au fost trădați, mulțimea i-a protejat, adică i-a acoperit pînă cînd au putut să fugă, atunci au fost văzuți, probabil o santinelă de pe drum, podul a sărit în aer, s-a dat alarma generală, au fost urmăriți cu două motociclete cu ataș, cînd să fie prinși am intervenit cu foc, sergentul Pătru C. Dragalina a împușcat pe conducătorul unei motociclete ; eu tocmai îl somasem pe Phill să elibereze ostatecii. Asta o știu eu, nemijlocit.

Ieri, Bujorii au tăiat porcul. A venit și nea Matei de la Timișoara. Îmbătrînit. Chestiunea de la Prislop îmi este prea vagă. Știu că trecea muntele, mereu în pericol să fie ucis de stăpînii locului, asta pînă-n '47—'48 ; pe urmă urmărit de oamenii ex-colonelului Vărzaru. Am asistat la o ședință, conspirativă i-aș zice, a celulei de partid din Prislop cînd am fost comandantul gărzii, la alegeri, cînd i-am apărat muncitorii veniți să repare uneltele agricole, tot un fel de propagandă electorală, uite că iarăși ar trebui să fiu propus pentru o decorație de pace pentru tact, pentru măsurile energice care-au asigurat liniștea din Prislop, putea să iasă cu măcel și n-a ieșit și nea Matei a scăpat cu viață a doua oară prin mîna mea înarmată. N-aș putea zice că nea Matei a uitat. Deci s-o luăm de la tăierea porcului și de la coana Sofica, cuscra lui nea Matei, mama lui Bujor, adică de la stăpîna de casă, că Maria este musafiră cînd vine coana Sofica (numai eu am dreptul să-i zic „coana Sofica", numai pe mine nu mă scoate din „dragul mamii", din „puiul mamii", spre deosebire de fie-su, de Bujor, căruia îi zice „ești anjinir acolo, aici ești becheriu de Niculae", ori „mă lotromane" ; ori „fătu meu să nu credzi tu că io am zăuitat mătura după ușă", ori „tu nici să nu-i treci fetii mele (adică noră-si, Mariei) prin față, tu care-ai becherit pîn șapte sate", îl iubește, i se scurg ochii după „becher", dar îl ține în frîu, o fi știind coana Sofica ce știe. Mărunțică, fără vîrstă, cu părul negru, negru, ca al mamii, cu dinți de fată mare, repede ca o nevăstuică, are nasul în vînt, și-l poartă în vînt, o aduce uica Văsălie cu căruța, odată pe săptămînă, stă două zile, face „rînd" cu toate, a doua seară iarăși vine uica Văsălie cu căruța, o încarcă pe coana Sofi și pleacă amîndoi, bineînțeles ea probozindu-l de cum își arată mustățile la poartă, el dînd din cap filozofic și foarte rar mormăind : „macină Sofi, macină, că morăriță te-am luat, morăriță ai rămas". Uica Văsălie e o cruce de român, roșu-n obraz, cu mustața tușinată, plină de peri albi, cărunt e și la tîmple, nu l-am văzut nebărbierit, nu l-am văzut fără cămașă spumă, fără căput periat chiar și pe gulerul de „barșon", de catifea neagră, lucie, mîini ciolănoase de plugar, cu unghiile tăiate în carne ; uica Văsălie este efigia în bronz a lui Bujor, a lui fie-su, are sprîncenele tufoase și ochi albaștri, șireți, cîteva vieți tainice în ochii lui uica Văsălie căruia îi place să givănească cu

mine, cu Bujor nu se prea înțelege pe teme de agrotehnică, cu mine face politică, îi place mai ales să discute despre „grunbucu de la Maria Terezia". Zice că are el niște foi vechi, de la moșu, niște țădule și niște foi de judecată de la Vîrșeț, o să mi le arate cînd voi veni de la munte, că „ăștia de-acuma, înșcolații, au și uitat de unde se trag, ar sta numa' la oraș, noroc de Mărie că-i fată așezată, că altfel becheriu era acum la Timișoara, mare dascăl de plugărit pră ulițele alea pră care crește piatra și fieru". Uica Văsălie are tabieturile lui... A givăni... A divăni... A sta de vorbă, a sta la sfat, cred că este un turcism, vine de la „divan", adică sfat ; sînt atîtea „divane" în literatura otomană. Dar de unde naiba vine „nioarcă", adică broască ; socac, adică uliță, vine tot din turcă, este luat direct, probabil dijmuitorii turci împărțeau satele pe uliție, pe socacuri, spăhie — spăiie ; tot din turcă, înseamnă chiabur, om avut, cu moșioară, nu moșie, chinez vine din vechiul cneaz, așa este trecut și în documentele de cancelarie ale coroanei ungare : *Valachorum et keneziorum privilegia,* asta de prin 1240 și foarte exact în toate diplomele lui Bela al IV-lea și mai exact în diploma regelui Sigismund din 1427, în care este vorba de obligațiile românilor *castrensis* de la Deva, adică apărători ai cetăților — chestiunea asta cu românii *castrensis* ar trebui s-o mediteze amicul meu Zoltan, care voia să mă frigă în preziua sărbătorilor — unde naiba este fișa — la locul ei, unde să fie *et alia id generis servitia facere, justa antiquam et laudabilem consuetudinem tenentur.* Deci din străvechime erau *castrensis* la Deva. Nici nu se putea, din vreme ce fuseseră tot acolo *castrensis* dinainte de Burebista ; oricum de la Decebal ; deci cam de 1 200 de ani pe vremea nobilului rege Sigismund, ceea ce îndreptățește pe deplin acel serviciu de bună voie „antic și lăudabil". Trebuie neapărat să-i citesc lui uica Văsălie diploma regelui Ladislau din 1457, asta, pentru bănățeni, este diploma diplomelor *Nos Ladislaus...* — titlurile or să-i lungească mustățile, cam tot pe cît le avea de lungi *nos Ladislaus rex... consideratis fidelitatibus et fidelium serviciorum meritis corundem Universorum Nobilium et Keneziorum ac ceterorum Valachorum* — (urmează înșiruirea districtelor care însumează tot Banatul) — ah, viciul ăsta al timpului, viciul universaliilor, dar istoria, adică actualitatea nu poate fi gîndită în afara universaliilor, este

aberant, trebuie să-i explic lui uica Văsălie de unde vine și ce înțeles social, național, istoric are propoziția din diploma regelui Sigismund : *justa antiquam et laudabilem consuetudinem tenentur*... Dacă joia mă aflu pe-afară, pe la ora 10 și am învățat să mă aflu, atunci aud zvoanele, clopoteii de la gîtarele cailor, pentru că uica Văsălie a intrat în gospodărie cu doi cai ; dar după un an și-a cumpărat alți doi cîrlani „io fără cai nu sînt om" ; aud zvoanele că uica vine cu sania de cum s-a așternut neaua. Stă în șubă păcurărească pe șiț, alături coana Sofica, tot în șubă, înfofolită pe dedesubt în broboadă de nu i se vede decît vîrful nasului, amîndoi roșii în obraz, pișcați de ger, ies în drum și le strig „bine ați venit pe la noi". „Prrr, zmăilor... Ei ce zici dumneata domn' profesor, cum s-o rotunjit Rotatu, în săptămîna asta" spune invariabil uica Văsălie și se uită pe sub sprîncene să vadă cine-l aude și cine mă aude lăudîndu-l pe Rotat, dar și pe Suru, de fapt slăbiciunea lui. „— Ce tot îi dai cu domn'profesor, se aude din șubă glasul repede al coanei Sofica... E căpitan. De-l de zboară pră sus. Audzi, puiu mamii, să vii pră la noi astă sară la cină, că am io ceva păntru tine, hai Văsălie și mînă, că ne pringe noapcea". Sania e plină cu straițe. Plină pleacă și de la Maria. Aduce vin, în aceleași damigene le pune vin și Bujor ; mălai, slană aduc bătrînii, cu mălai și slană pleacă, n-am înțelese niciodată rostul acestui transfer de bunuri, așa-și țin ei omenia, or fi știind ei mai bine, nu zic nimic și coana Sofica îmi face partea ; iar eu scot ce-aduc de la Timișoara. Chibriturile, fondantele pentru coana Sofica, e moartă după fondante, baticul pentru Solomia, sora lui Bujor, rămasă păoriță, ori lamele pentru uica Văsălie ; dar mai ales „fărburile", cosmeticalele pentru coana Sofica. Crema de față cu miros de trandafir pe care mi-o face Mia, farmacista, fosta mea colegă, (mă și ironizează, afurisita) crema de față face furori. „Au, au șine mă iubește, auzi becheriule, tu, uite șine mă iubește". De fapt mai mult Bujor o aduce, el se duce mai des la oraș acum iarna, într-un timp mi-a adus-o domnișoara Ghilezan, era un pretext s-o văd, să fac politețuri, parcă mi-ar fi adus aur, ori un secret capital ; sînt măgar, era secretul nostru, se înroșea toată, parcă mi-ar fi dat un bilet de dragoste, sau i-aș fi spus ceva licențios ; precis mama i-a dat telefon doamnei Ghilezan, i-a spus că am doi gemeni și etcetera, pentru

că am întîlnit-o în gară și mi-a aruncat o privire plină de tot disprețul care poate încăpea într-o privire de domnișoară și profesoară de română pe deasupra... Așa că nea Matei a venit la tăiatul porcului, el fiind specialist în prepararea sîngeretelui, a cartaboșilor, dar mai ales a cîrnaților oltenești, umplutură tocată cu barda, l-a chemat Maria pentru că la rest, șunci, slănini, cărnați, osînză de săpun nu se amestecă nimeni. Este teritoriul coanei Sofica. Atelierul ei, din care privește cu dispreț la atelierul lui cuscră-su. Pe ușica Văsălie l-a expediat rapid, abia a lăsat-o pe noră-sa să-l omenească cu o păpară în care înotau bucăți de cîrnat fript și cu un pahar de vin roșu — adică ne-a omenit pe amîndoi și eu am surprins-o pe coana Sofica cînd s-a dat pe față cu crema pe care i-am adus-o, mi-a tras șmecherește cu ochiul și mi-a șoptit : „nu știi tu ce afurisît și ce lotru e Văsălie și cum să uită el pră sub sprînșenile alea ca mătürile la Lena, că-i mai grasă ca mine, da-i dau io Lena și să nu mă spui".

— „Problema problemelor pentru intelectualii din generația ta este să asimileze și să se asimileze noilor structuri, noilor instituții care reprezintă aceste structuri", a spus nea Matei cînd ne-am strîns a doua seară la cină. Dădusem eu de la joagăr cîteva coșuri cu rumeguș uscat, cînd am venit, coana Sofica m-a dus la afumătoare, ieșea fumul într-o pînză deasă, mirosind iute, ațîțător, a deschis-o pentru o clipă, am văzut cîrnații care se rumeniseră : „prea puțîn i-or ținut la vînt", mi-a spus coana Sofica : „de slana mea nu s-or atins c-o țîn eu la putină în baiț, pînă se pătrunde, să înveți, că nu strică și să știi că ț-am găsît io o fată să te-nsori, mîndră, mîndră și-nșcolată și sîngură la părinți gospodari, paori adevărați, nu de ăștia de cîrpeală, nima-n lume și cioclendări care strigă prîn șădințe". — „Sînt însurat, coană Sofico, mulțam de gîndul bun ; dar sînt însurat" ; — „Las' că văz io cum ești tu însurat puiul mamii, că doamna tea stă la București și șine ce spală și șine-ți are grija și tu grija cui o ai, că nu să cade la anii tei să n-ai muierea tea și copiii tei și să te aduni la casa tea. Că are Viorica și casă cuprinsă, îi dăscăliță c-o învățat pră la Cluj la-nceput, pră urmă la noi, la Timișoara. Și cumince și-ascultătoare, numai să vii s-o vedzi și țîie îți cam scot vorbe, așa că doamna tea rămîie la București, dacă nu-i place la sat."

Uite că nu numai organele de stat se interesează de viaţa mea familială. Raţiunea coanei Sofica este cît se poate de firească. Mi-ar place să cunosc o fată, aşa cum este tradiţia, adică aşa cum îmi propune coana Sofica, să mă apuc de gospodărie este atît de simplu să rezolvi confortul într-o casă temeinică de ţară : apă curentă, încălzire centrală care s-o dubleze pe cea tradiţională, un grup sanitar şi în rest ? Muncă, amor, copii, pătulul plin toamna, şpaisul plin, cîte-o călătorie, spectacol. O fată de „paori" nu poate fi decît una pe picioarele ei, fără angoase, fără mofturi, fără ţîfne, fără viciile stupide ale cuconetului : ţigara, cafeaua, taclaua, cochetăria, flirtul. Şi cînd te gîndeşti că Valentina vine duminică. Nu numai că am uitat-o pe Kati, ploaia nebună de primăvară. Dar mă pregătesc ca un ginere. Ca un neînceput. Cu înfiorare şi nerăbdare. Cu tandră sfială. Am început să mă trezesc noaptea. O visez. O simt lîngă mine. O doresc. Bărbăteşte. Mi-e dor de ea. Am şi alcătuit un program, secretul meu, ca fiecare zi să fie o încîntare. Sîmbătă scot costumul de la croitor. Ce costum de seară, cu vestă, ce pantof negru „Guban", luat direct din fabrică prin Ţuchi Cernescu, colegul meu de liceu, preşedintele baroului avocaţilor, figură distinsă, am cumpărat bilete pentru două spectacole la operă, pentru două seri de teatru, am reţinut o masă pentru marţi seara la „Bulevard" şi cameră la hotel pentru duminică spre luni. Nu vreau s-o duc acasă în prima noapte. Prea mi-e dor de ea. Este indecent. M-ar inhiba. Baia este chiar lîngă camera „bătrînilor". Aiurea, bătrîni. Ori ritualul începe cu baia. Vine după o zi de călătorie cu trenul. Vreau să fie destinsă, liberă pe mişcări într-un spaţiu neutru, un spaţiu pentru noi fără trecut afectiv, fără amintiri, o vreau numai pentru mine, pentru noi. Luni ne mutăm acasă la ai mei. Dacă vrea, poate veni aici, în Casa mică. Îi va fi incomod, cu toate că iarna este de-a dreptul o minunăţie. O feerie. Am început să număr zilele. Mai ales nopţile.

Să ne întoarcem la Matei Pava. Înalt, uşor adus de spate, are nişte mîini uscăţive, care fac gesturi exacte, cam ca mîinile noastre, ale piloţilor, nimic necontrolat, nimic dezordonat, ceva de chirurg, dar ceea ce fixează atenţia nu sînt mîinile expresive, nici faţa prelungă, osoasă, smolită, nici părul castaniu, tuns ostăşeşte, scurt, aproape perie, fixează atenţia ochii aceia albaştri, dar nu

luminoşi ca ai fiicei lui Maria, oţelii, un albastru dens, impenetrabil, un fel de cuirasă pe care ricoşează privirea prea insistentă, ochi care-l izolează pe Matei Pava, îi dau o mare libertate de acţiune interioară, îl ermetizează dîndu-i posibilitatea să se concentreze pe un gînd, pe un argument, pe o înlănţuire de argumente conduse de o logică socială greu de dezarticulat, fără breşe. Ochii lui nea' Matei, impenetrabili, aparţin parcă altei specii umane decît umanoidului obişnuit în cîmpiile României, mai curînd se aseamănă cu ai tipului dacic din zona Pădurenilor, ori a Ţării Haţegului, tipul din cîmpie este altfel, viaţa interioară i se reflectă pe retină, îi poţi ghici reacţiile, aiurea, dacă este ţăran, este impenetrabil. În seara aceea purta o haină cu croi militar, un gri închis, cămaşă albă, cravată, l-am găsit pe divan, la foc, ăla micul era în cărucior şi nea' Pava îl făcea să rîdă plimbîndu-i prin faţa ochilor o pasăre din carton presat dotată cu un penaj multicolor.

— Am meditat la felul cum o bună parte din generaţia ta se exclude de la viaţa socială, spun de la responsabilităţile ei, observ că există o teamă de a-şi asuma responsabilităţi, de a se integra în aparatul de stat, în organizaţiile obşteşti, în aparatul de partid acolo unde este cazul. Adică un fel de dezertare. Exact la vîrsta la care entuziasmul este alimentat de experienţa de viaţă : socială şi intimă. De lecturi. De mobilitatea intelectului. Într-un fel înţelege revoluţia, doctrinar, filozofic, un ins de 50 de ani marcat pînă aproape de 40 de ani de viaţa în societatea burgheză, avînd ca mediu intelectual numai produsul spiritual al acestei societăţi şi cu totul în altfel reacţionează la nou un ins de vîrsta ta, să zicem. Încă deschis la idei. Încă în plin proces formativ. Mă nelinişteşte absenţa acestei generaţii. Întregul organism social se resimte de această lipsă, a spus pedant, didactic, Matei Pava, după ce ne-am aşezat la masă în prînzitorul acela intim, cu mobilă făcută din scîndură de stejar. O masă mare, cam îngustă dar lungă, scaune de lemn, ţărăneşti, cu speteaza masivă, aşternute cu perne, un credenţ cît un perete, la uşi şi sertare feronerie „locală", făcută de domnul Arnold (avusese un atelier de tîmplărie şi feronerie în care confecţiona mobilă ţărănească şvăbească) domnul Arnold este un artist, el deţine secretul motivelor pictate pe lăzile de zestre, pe cuferele de călătorie,

el știe semnificația torsadelor imprimate fierului, acum confecționează cosciuge și cruci cu materialul clientului, n-a intrat în nici un fel de cooperativă, nu acceptă să-l comande foștii lui ucenici pe care i-a învățat meserie, poate i-a mai și chelfănit cînd trăgeau chiulul și cu el se pierde un mare artizan șvab. Mă duc foarte des în vizită la domnul Arnold. Are albume colorate cu tot felul de mobilier șvăbesc desenate de mîna lui, după mobile vechi aflate prin satele Banatului, tăblii de pat, lavițe, colțare, scrinuri, lăzi, o minunăție ; are desenate cu har de mare grafician modele de costume femeiești, de costume bărbătești ; domnul Arnold este un artizan dublat de un etnograf și de un folclorist. Are trei caiete cu folclor șvăbesc, cîteva bucăți săsești, a călătorit cu piciorul prin *Siebenbürgen,* adică prin cele „7 orașe" săsești din Transilvania, prin satele-citadelă din Transilvania, căutînd motive decorative comune ; ori motive pe care să le prelucreze. Voise să deschidă o mică fabrică de mobilier cînd l-a prins războiul. Amîndoi fiii, meșteri ca și el, au murit în *Afrika Korps,* unde s-au înrolat voluntari. Dorința de aventură la vîrsta aventurii. Doamna Arnold brodează. Adevărată operă de artă. Nu mai vorbește cu nimeni. Bătrînul ar vrea să transmită meșteșugul pe care nimeni nu vrea să-l mai învețe. Nu rentează. Cooperativa se ocupă de binale. Peste tot se construiește. Lemnul se aduce din Apuseni. De la Făget. Domnul Arnold reprezintă o lume cu viziunea ei specifică, cu gustul ei, cu interpretarea pe care-o dă vieții familiale, cu modul ei de viață, cu filozofia ei, o lume care a dat colorit specific acestei părți a Banatului, care a făcut să rodească pămîntul ; dar și artele. Îmi place să stau de vorbă cu domnul Arnold, care este prieten bun unul din cei mai cunoscuți poeți șvabi, l-am întîlnit și la Timișoara pe maestrul Frantz L. și aici, are ceva leonin, mai curînd beethovenian în figură. Domnul Arnold se interesează de aviație sub raport tehnic, de aviația reactivă, noutatea zilei și de viața și moartea lui Ernest Udet. Spune că a participat la un miting la care a zburat Udet, nu mult după primul război mondial, era foarte tînăr, se dusese să cumpere culori și să-și găsească un asociat care să-i vîndă mobilierul rustic la München, acolo l-a văzut pe Udet, sau la Berlin, nu mai ține minte: „*Du Herr* Radu, ein mare artist fost Udet. El nu putut

merge cu un nebun. De asta impușcat biet Udet." Are o casă muzeu. Mă gîndesc cu groază ce se va alege de mobilierul acela unic. Va trebui să-l conving, fie să-l doneze muzeului, fie să-l conving pe Micotă să-i dea sarcină directorului muzeului (am și cedat tentației de a vorbi ca la ședință, ce pericol uriaș este ședința pentru limba română) să-i cumpere mobilierul și casa, cu dreptul de a rămîne și a le folosi pînă la moarte ; după moarte să se facă aici un punct muzeal. Am să-i spun și maestrului Frantz L., cu toate că, social, bătrînul este destul de rezervat.

Deci, Matei Pava mi-a demonstrat cum generația mea se refuză obligației ei esențiale. De a se angaja în responsabilitatea dinamică a construcției revoluționare, pentru că a abandonat ideea unui stat „post-revoluționar" adică o epocă asemănătoare „restaurației", înțelegîndu-se prin „restaurație" o permanentizare a unei pături conducătoare impermeabilă la fluxul permanent de valori venite din social. A fost o discuție în care argumentele lui teoretice m-au scos din țîțîni. Parcă ne-am fi aflat într-un laborator implantat într-un mediu steril, în condiții sociale ideale, în care „dictatura proletariatului" și „lupta de clasă" ar fi aparținut preistoriei acestui timp, condiții sociale în care generația mea belică ar face un fel de grevă, de neaderență preconceputâ la epocă. Mi s-a urcat temperatura la ulei. M-a acuzat că am refuzat să slujesc în aviație, adică să-mi asum responsabilități în procesul de formare al aviației noi.

I-am demonstrat că pregătirea mea de ofițer și pilot era mult superioară gradului de căpitan, era și este și că un elementar sentiment al onoarei, al demnității și al respectului de sine mi-a interzis umilința de a accepta să fiu comandat de altcineva mai puțin bine pregătit decît mine, criteriul de promovare excluzînd sistemul valoric în favoarea arbitrariului. M-a corectat, a spus : „în favoarea unui sistem politic", de fapt a fost o manevră a mea ca să-l oblig să spună „sistem politic" și atunci i-am demonstrat că sistemul politic este în esență tot un sistem valoric. Sau ar trebui să fie, dacă vrea să-l valideze istoria. El nu poate fi arbitrar. Dosarele nu alcătuiesc și nu formează personalități. Nici referințele.

Singurul lucru care validează capacitatea, ataşamentul şi celelalte virtuţi pe care le cere revoluţia este randamentul profesional.

De ce este Luchescu mai „politic" decît sînt eu ? Şi i-am demonstrat cu fapte. De război. De pace. Nu m-am sfiit deloc să-i reamintesc cele două episoade în care i-am scăpat viaţa. Nu m-am sfiit să-i comunic că am zburat la apărarea teritoriului, rămînînd fidel jurămîntului militar şi ţării şi nu în ultimă instanţă revoluţiei, cînd se contura clar iminenţa trecerii în rezervă şi aiurea meseria mea era una din cele mai bine plătite în ierarhia meseriilor bine plătite. Desigur, asta a intrat în obligaţia mea morală, a ţinut de onoarea mea, de patriotism ; dar se putea însuma în aprecierea valorică. Replica lui a fost de bun simţ. — „Impune-ţi valoarea. Cine te opreşte ? Dimpotrivă. Ţi s-au creat condiţii s-o faci. De ce nu m-ai căutat la cabinetul de partid ?" — „Puteai să mă cauţi dumneata, nea' Matei !" „Pentru atunci ?" — „Da ! Pentru atunci !" — „Aşteptai un favor ?" — „Sînt prea mîndru pentru asta ! M-ar umili. Aşteptam o discuţie de la om, la om !...".

— Are dreptate Radu, a spus Maria. Îndepărtăm oamenii cinstiţi, capabili, pentru Lucheşti. Adică pentru demagogi. Ne extaziem în faţa oratorilor dibaci de şedinţă şi luăm vorbele drept fapte. Uită-te la Lucian, inginerul de la Gostat. Vecinul. Cele mai proaste rezultate la cîmp ; dar mereu fruntaş în producţie. Îl plouă cu decoraţii, cu diplome, cu articole de ziar numai laude. Producţia o realizează Birău. Şi pentru Lucian. Dar Birău nu dă mese vînătoreşti. Birău nu îngraşe porci pentru unii tovarăşi, nevasta lui Birău nu cîntă romanţe la petreceri intime, îşi vede de zootehnia ei, a ajuns la rezultate de te crucişti ; „dar tovarăşa Birău are spirit dictatorial că l-a dat afară pe tovarăşul Ionaş ca şi cînd ar fi fost pe moşia ei." Tovarăşul Ionaş care avea nevoie ca un viţel să-şi rupă neapărat piciorul, pentru că tovarăşul Darie sărbătorea nu se ştie ce eveniment familial şi nu găsise viţelul, Lucian fiind gata cu doi purceluşi de lapte şi zece vedre de vin. Se ştie, tată. Nu putem porni decît de la realitate. De ce taci Bujorule ?

Bujor a ridicat din umeri.

— Are dirept Măria, a spus coana Sofica. Şi pră Radu să-l luăm noi răsponzabil, ori anjinir, ori preşedinte, că al nost o beut un Beghei şi două sate: Tu la şe taci, Văsălie ?

Uica Văsălie s-a făcut că nu-şi aude consoarta. A ridicat paharul cu vin sîngeriu, l-a ţinut în lumina policandrului, marfă „Guban" ca pantofii mei, ori altă marcă, un vin, rubin lichid, a ridicat din umeri, a tăcut şi gata. Uica Văsălie este un înţelept. Nu l-am recunoscut pe Matei Pava. Parcă trăia în abstracţiune, într-o lume ideală. Poate îi era frică. Nu i-a fost frică atunci cînd partidul lui a fost în ilegalitate, nu i-a fost frică să lupte, să organizeze, să înfrunte puşcăria, nu i-a fost frică de cei din munţi, de plumb. Sau dacă nu-i este frică, este foarte prudent. Dar are dreptate integral. Fără motive de substanţă, o bună parte din generaţia belică nu-şi asumă responsabilităţi în sistemul instituţional. Argumentaţia mea este reală ; dar nu suficientă. Lăsăm un loc gol pe care-l vor umple alţii. Acei alţii ne vor exclude. Matei Pava mi-a deschis o perspectivă din care apreciez în toată complexitatea şi cu toată responsabilitatea propunerea lui Micotă. Este nedemn să nu-ţi asumi riscul responsabilităţii în social. Simt, ştiu, sînt conştient de spiritul meu organizatoric. De capacitatea de a organiza un microorganism social. De puterea mea de muncă. Mi-am verificat aceste calităţi. Să le punem la treabă dincolo de atelierul mecanic şi dincolo de fişe. Mi-a apărut reportajul, ori schiţa, ori reportajul-eseu în ziarul regional. Întîia oară l-am citit pe sărite. Cu răsuflarea tăiată. A doua oară l-am citit dintr-o răsuflare. A treia oară l-am buchisit. Destule greşeli de tipar. Cald. Cu forţă de sugestie. Cam naiv însă. Cam simpluţ. Cam prea de ziar. E un început. M-a fascinat numele autorului. Nu mă pot lămuri încă faţă de mine însumi. Am băut un pahar de vin în cinstea mea, în Casa mică şi-n singurătate. Dar asta nu ţine de fişa Matei Pava.

1

Pe Radu Vornicu, teza lui Matei Pava potrivit căreia generația belică respinge răspunderea în organismele instituționalizate ale statului îl ulcerase profund. Lucrurile se precipitaseră, nu mai avusese vreme să gîndească la acuzația lui Matei Pava, s-o pună în pagină, să aducă argumente, nici nu putea avea argumente din lipsă de informații, din lipsă de statistici, exemplul lui și a-l încă cîtorva nu însemna mare lucru, aceștia toți aparținînd unei categorii sociale restrînse, aviația fiind un microorganism social specific și fără implicațiile altor profesii în social. Inginerii. Medicii. Profesorii. Economiștii. Asta gîndind la profesiile care necesită studii superioare. Sîmbătă venise de la B. cu trenul de 14.53, fugise la croitor, haina nu era gata, se vedea ața cu care fusese însăilată, domnul Benea lucra semiclandestin dar era croitorul familiei de cînd se știe, își păstrase obiceiul să lucreze stînd pe masă, cu piciorul drept sprijinit pe scaun, cu ochelarii cu ramă de sîrmă agățați pe vîrful nasului, fierul de călcat fumega pus pe o cîrpă udă, „domnul căpitan veniți la orele 18 și voi fi gata". Vornicu stătuse cîteva minute delectîndu-se cu spectacolul profesional dat de domnul Benea care cosea căptușala cu o dexteritate și o repeziciune uluitoare. Fugise la hotel, reținuse o cameră cu baie, apoi hoinărise prin orașul troienit cu o plăcere de băieței care se duce la întîia lui întîlnire. Nu poate spune — ceasul mare de la peron arată ora 18.47 de minute, este vechiul ceas al tuturor plecărilor în vacanță, al întoarcerilor din vacanță, ceasul care i-a drămuit clipele sosirilor în permisii sau ale plecărilor pe front, un ceas cu carcasa neagră, solemn, grav ca însăși destinul, ceas de gară care se implică în atîtea despărțiri și în atîtea regăsiri — nu poate spune că este calm, ori blazat, că iminența sosirii rapidului de la București nu-i creează o stare de neliniște tensionată și că, pe măsură ce trec minutele, neliniștea asta nefirească, o dorință aprigă, virilă, dorința posesiunii, amestecată cu o tandrețe pe care nu și-o cunoștea, cu o duioșie

sfioasă, de la care respingea imaginea unei alte Valentine decît cea ştiută în intimitate, pe măsură ce trec minutele neliniştea asta nu se transforma într-o nerăbdare de nesuportat. „Tăiat, decompresat", îşi comandă. Este un întuneric gheţos, cerul văzut de sub copertina peronului este verzui, lumina lampadarelor cade pe zăpada murdară dintre linii, luminile verzi, albastre, roşii care personifică gara şi spaţiul ei haşurat de şinele lucii îi dau senzaţia de aerodrom. Stă sub ceas şi aude, cu toată rumoarea călătorilor care ies din holul imens, abia refăcut după bombardamentele anglo-americanilor care demolaseră gara modernă, vastă, aproape somptuoasă, aude ţăcănitul minutarului. Se priveşte atent în una din ferestrele luminate indirect, fără să se recunoască în tipul sportiv, îmbrăcat ca de ski, pantalon pană, bocanc uşor, pulovăr gros, albastru, din care se vede cămaşa albă, abia cumpărată şi cravata, o bogăţie de cravată din mătase, pe fond albastru închis dungulite albe abia perceptibile, cojocelul lui de zbor curăţat, aranjat, îi rămăsese în zestrea personală, fusese scos din serviciu ; capul descoperit, oricum nu mai simte gaura aceea dezgustătoare din talpa pantofului, nici nu mai are senzaţia că toată lumea se uită la buzunarul de sus al costumului întors pe dos, buzunarul trădător, îi poate oferi Valentinei, soţiei lui, o vacanţă îmbelşugată, a şi vorbit pentru două perechi de pantofi de damă de toată frumuseţea. Nu ştie cum să protejeze buchetul de garoafe roşii (e frig, în sala de aşteptare miroase greu, ca şi în holul rece plin de forfotă, care-i anulează plăcerea aşteptării). Va lua un taxi, sînt cîteva rable la peron... Glasul fonfăit care anunţă rapidul. Are o clipă de panică. Nu şi-a ales locul de unde s-o poată vedea pe Valentina. Valentina este inconfundabilă. Mai ales dacă-şi lasă părul liber. I se pare că locomotiva uriaşă va trece nălucă prin gară. Scrîşnetul frînelor, scînteile sărind de sub saboţi, vagoanele iluminate sugerînd confortul, şuerul aburului la racorduri, portierele deschise, siluietele călătorilor aliniaţi pe culoare. Ar fi vrut ca Valentina să deschidă geamul unde se află, printre sutele de călători şi să-l strige. Sau să coboare cea dintîi, dintre sutele de călători. Aproape aleargă în lungul garniturii. Se loveşte de bagajele celor care inundă peronul. Rumoare. Sîsîitul aburului. Ajunge la vagonul de poştă conştient că face

o prostie. Se întoarce. Hamali. Bagaje. Lume. Să nu fi venit ? O strîngere grețoasă de inimă. Aproape panică. De ce să nu fi venit ? ! Inventariază creștetul puhoiului anonim. Ea este. Trebuie să fie ea ! Trebuie ! Nu-și explică de unde acest „trebuie". Se precipită. Se împinge. Femeia trece prin conul de lumină al unui lampadar la braț cu o altă femeie, duce în dreapta o valijoară de voiaj. Vornicu o dublează chiar cînd trece prin lumină. Nu este Valentina. Femeia îl măsoară lung.

— Radu !

Se-ntoarce. Valentina. Chiar sub ceasul acela uriaș, negru, morocănos.

— Mi-ai uitat și mersul. Și paltonul. Ca să nu spun, și chipul.

Valentina. În paltonul ei cu guler din blană de vulpe roșie. În stînga cu o valijoară. Cu un fular lung, alb, petrecut peste coama de păr auriu. Vrea s-o îmbrățișeze. Valentina are ochii plini de lacrimi. Îi sărută mîna. Îi sărută degetele. Îi sărută încheietura caldă, catifelată. Îi dă florile. Îi ia valijoara. O strînge lîngă el. Puternic. Valentina are un spasm. Nu-și vorbesc. Ies din gară în forfota celor care se-nghesuie la tramvaiele înșiruite în curba largă din față.

— Vreau pe jos, spune Valentina.

— Haidem pe jos...

Spune „haidem pe jos" și nu-și mai găsește cuvintele. Este un gol de cuvinte. Cade într-un gol de cuvinte. Valentina își lasă palma fierbinte în palma lui.

— Unde mergem ? întreabă Valentina.

— În oraș.

— De ce nu acasă ? Vreau s-o văd pe mama !

— În noaptea asta nu mă vezi decît pe mine !

— Ți-a fost dor ?

Valentina este aici, o simte, îi simte mîna fierbinte, îi simte pulsul zvîcnindu-i la încheietură, îi simte aroma aținătoare a părului, simte mirosul acela greu de tren, de aer închis, este lîngă el, aproape somptuoasă, o femeie în plină frumusețe și strălucire, o alta, o străină, aberant ; cum o străină, o ține înlănțuită pe după umăr, merg încet cu toate că prezența soției lui, a amantei mai curînd, îl pătrunde lent, o lamă înroșită care-l pătrunde

lent, care-l ameţeşte, bulevardul este luminat puternic, se vede clădirea masivă a fostului liceu piarist, parcul încercelat cu horbote de zăpadă strălucitoare, o clipă de ameţeală, o ia în braţe, îi caută buzele, o sărută îndelung, pînă la sufocare.

— Ne vede lumea, şopteşte Valentina.

*

— Valentina, dràga mea, ce este cu tine ? Ce ai Valentina ? Valentina, răspunde, te rog, nu mai plînge, asta mă ucide, nu mai plînge, de ce plîngi ?

— Mă tratezi ca pe o cocotă. Ca pe o cocotă... Ca pe o cocotă... Aici ! Aici !

Stă trîntită în latul patului, descheiată la palton, el îi trăsese doar cizmuliţele din picioare, îi sărutase tălpile aşa în ciorapi cum erau, îi încălzise degetele, era o cameră de hotel obişnuită în care el adusese flori, nu găsise decît garoafe, era cald, aşternuturile străluceau, sigur dulapul era hîit puţin într-o parte, patul nu era prea stabil, mocheta era roasă ; dar nu asta văzuse el, nici nu-l interesase, aerisise înainte de a se duce la gară, rearanjase măsuţa şi cele două fotolii, umpluse glastra şi paharele şi cana de apă cu flori, Valentina rămăsese surprinsă, o clipă a crezut că a înţeles lăcomia lui, dorinţa de a-şi petrece noaptea reîntîlnirii numai ei doi, fără nici un martor, dorinţa lui de a se regăsi în intimitate şi-acum criza. Îi sărută genunchii, mîinile. Valentina plînge în hohote.

— Ca pe o cocotă ! şopteşte mereu... Ca pe o cocotă !... După atîta vreme !... De ce ? De ce merit asta ? !

Vornicu bolboroseşte, vrea să-o legene, îi spune că a aşteptat-o ca pe iubita lui, ca pe doamna lui, că a vrut să fie numai ei doi, pe urmă i se pare ridicol, ridicolă i se pare toată scena, lacrimile o urîţesc, o îmbătrînesc, faţa femeii se crispează, doar ochii încercănaţi şi înlăcrimaţi au o frumuseţe stranie şi lui Vornicu seara i se pare meschină, camera de hotel sordidă, percepe mirosul apretului, al dezinfectantului cu care fusese curăţat closetul, abia atunci vede tabloul şui de deasupra patului, adică o fotografie în culori tăiată dintr-o revistă ilustrată, înrămată, un peisaj de munte, din Apuseni, abia atunci vede tencuiala sărită de deasupra noptierei, are senzaţia că pereţii sînt igrasioşi, umezi şi că din ei

curge un seu rînced, care i se lipeşte pe suflet. Tot ce imaginase de la primirea telegramei, toate atenţiile, toate gesturile prin care s-o seducă, toată neliniştea şi nerăbdarea zilei de astăzi, a duminicii ăsteia de aşteptare, de pregătire interioară, totul se transformă într-o amărăciune veştedă, într-o mizerie gelatinoasă şi puhavă. Se duce la fereastră. Se vede un colţ de bloc, o felie de bulevard, trece un tramvai cu zgomot de fierărie veche şi nu se mai aude decît plînsul Valentinei.

— Nu crezi că ar fi mai bine să vorbim normal, întreabă şi se vrea singur, în Casa mică.

— Cred că cel mai bun lucru ar fi să mergem la mama, spune Valentina sec. Camera asta mă scîrbeşte. Am impresia că aici îţi aduci amantele. Nu te supăra. Mi-e scîrbă. De tot ce mă-nconjoară aici. Era mai normal să vii acasă la tine, unde totul ne aparţine ; decît să mă aduci aici, ca pe-o tîrfă.

— Poate ai dreptate, spune, abia aşteptînd să plece. Îl copleşeşte un sentiment idiot de vinovăţie. Se gîndeşte la Kati ; dar nu de acolo se trage sentimentul de vinovăţie. Poate se trage de la faptul că a lăsat-o atîta vreme singură. Că, într-un fel, a părăsit-o.

Valentina se ridică. Îşi încalţă cizmele. Se duce la oglinda din baie. Îşi reface machiajul, privindu-se insistent în oglindă. Vornicu se duce lîngă ea. Îi sărută părul. Ceafa. Valentina se degajează, fără să-l privească.

— Să mergem, şopteşte.

Nu ştie cum, nu ştie de ce, nu-şi poate explica de unde şi cum s-a născut sentimentul acela de incertitudine, de prealarmă, poate în clipa cînd Valentina s-a degajat fără să-l privească, fără să se întoarcă spre el, fără să-i răspundă la sărut, aşa cum i-a răspuns mereu şi mereu. Poate scena făcută şi terminată atît de brusc, „ofensa" subliniată cu atîta ardoare, în realitate un lucru cu totul obişnuit să tragi la hotel într-un oraş în care n-ai casa ta, poate acuzele nedrepte, parcă pregătite din vreme, ca şi cînd singurul motiv pentru care un bărbat porneşte să se caute ar fi „tîrfele", şi mai la urma urmelor nu toate femeile cu care te culci sînt tîrfe şi...

Îşi îmbracă cojocelul. Ia valijoara Valentinei. Strînge florile. Deschide fereastra. Le aruncă în stradă.

— Nu trebuia. Gest gratuit, constată Valentina... Iarna garoafele sînt scumpe.

Vornicu se stăpînește. „Ce idiot am fost, ce caraghios, mai ales aseară cînd am îmbrăcat costumul nou, m-am fandosit prin casă în costumul nou."

— Camera este liberă, spune cînd predă cheia... Surprinde privirea mirată a celui de la recepție care-a salutat-o ceremonios pe ravisanta doamnă blondă.

— Dar v-am dat camera cea mai bună, hotelul nostru, vedere spre oraș, sper că nu v-a nemulțumit domnule, tovarășe, că doamna...

— Mulțumesc, spune Vornicu și iese. Știe că îi ard obrajii ca și cînd, acolo sus, rămași între patru ochi, Valentina l-ar fi pălmuit.

2

Este o forfotă nelalocul ei în toată casa. Focul nu fusese făcut în sufragerie decît de dimineață, acum era rece, Roji, muncitoare la horticultura orașului pe care spațiul locativ o cazase într-o cămăruță mică, de serviciu se foiește cu intenția vădită s-o vadă pe „doamna lu' domnu Radu", sofaua-recamier (bineînțeles că nu seamănă nici pe departe cu piesa desenată de prietena lui Chateaubriand) este lipită de peretele biroului în care, același spațiu locativ excedat de lipsa de locuințe și de afluxul spre oraș, cazase o funcționară tînără, sau o tehniciană, ușa sufrageriei dînd într-un holișor în care dă și ușa camerei unde stă Mimi, asta excluzînd orice gînd de intimitate ; adică forfota stîrnită la apariția Valentinei pune în valoare întreaga promiscuitate a oamenilor îndesați unii peste alții într-un spațiu sufocant. Vornicu s-a dus în pivniță, a crăpat cîțiva butuci de cer, a cărat lemnele cu coșul, a alunecat pe ghețușul din curte (don' Costache nu se ocupă de casă, de curte, este șase zile din săptămînă la Gostat, dacă nu chiar șapte, dacă se-ntîmplă să vină duminica, atunci de dimineață se duce la catedrală, și după amiaza la meci, unde este suporterul numărul unu al echipei de fotbal „Politehnica" — pentru timișoreni „Poli", acolo la meci este alt om, de un pitoresc plin de haz, cu replici preluate de tribune, astăzi n-a venit, are mîine și poimîine ședințe la regiune, vrea s-o vadă pe Valentina) a făcut focul și

acum se vede inutil, toată inițiativa trecînd la mama și Valentina. Singura lui preocupare este să pună pe foc. Aude apa curgînd la baie, deci Valentina este acolo fără să-l cheme pentru te miri ce, dulcea capcană de la ei, de-acasă. Mama trebăluiește la bucătărie. Se aud cratițele. Intră mama îmbujorată de plăcere, așterne masa, este veselă.

— O splendoare de femeie, o minune de femeie, cum te-ai îndurat, cum ai putut s-o mîhnești, s-o lași singură. Să stea închisă în casă ca o schimnică ?! Au dat din tine toate obiceiurile hapsîne din neamul lui taică-tu. Farșeroți cu jungherul la brîu. Buni să-și răsucească mustățile în șapte munți. Să-ți faci bagajele și să pleci la București.

Vornicu nu știe dacă mama și Valentina au stat de vorbă un minut sau o mie de minute. Știe însă că mama a aflat cum de fapt a crescut un fel de monstru egoist, insensibil la artă, orgolios pînă la nebunie, pe care l-a lăsat Augusta, nepoata generalului, o savantă, mamă devotată, ce situație politică are Augusta ; dar și ce soț are, ce om cumsecade, cît o ajută, cum nu-i iese din voie, pe cînd el ?

Astea i le spune mama între două drumuri la bucătărie unde o ajută Valentina și Vornicu se simte umilit de lipsa asta bruscă de discreție, de pudoare conjugală a Valentinei. Își dă seama că este în plus. Un fel de anexă incomodă. Stînd ciucit lîngă foc, privind în flăcările jucăușe își aduce aminte de Kati, de rețeta menită să-i redea fecioria. Asta îl alertează din nou. Ecourile aproape stinse ale prealarmei sunată în camera de hotel renasc. Surprins de scena făcută de Valentina, a luat-o în sine, ca pe rezultatul aberant al unei judecăți aberante. Al unei psihologii cu totul alta decît psihologia unui eu rațional. O psihologie a biologicului. A instinctului. Privind jocul flăcărilor, își spune că sceneta a fost improvizată pe loc, ca s-o conducă pe Valentina la mama. Valentina are nevoie de mamă. Urmînd logica unui raționament tactic elementar se pune întrebarea „de ce" ? Valentina, torida Valentină a rămas frigidă la dezmierdările lui. Acum îl evită. Tot ce-a imaginat în legătură cu reîntîlnirea lor s-a prăbușit. Valentina n-a venit să-l întîlnească. N-a adus-o nici dorul, nici gîndul de a-l readuce la căminul conjugal. Ar fi un imbecil să creadă altfel. Valentina a venit să-i facă o pledoarie mamei. Nu are nici un pic de îndemînare. De diplomație. L-a și izolat. Putea să facă

ea naveța cu farfuriile. Cu tacîmurile. Putea să-i dea un sărut pe furate. Desigur Valentina s-a jignit mortal la plecarea lui. Dacă stă și judecă drept, cum ar fi privit el plecarea Valentinei din patul conjugal, spre a se realiza aiurea ? Pentru că, pentru Valentina el n-a plecat din casa lor. El a plecat din patul lor. Ceea ce este cu totul altceva. Încearcă s-o vadă diminețile sculîndu-se singură, ducîndu-se în baia-capcană, aranjîndu-se, plecînd la magazin, dacă se mai duce la magazin, întîlnind femeia cal care va fi întrebînd-o ce veşti mai are de la soțul ei, apoi ora cînd apar oamenii aceia, Rasputin, Maestrul și ca este singură, fără să-și simtă bărbatul aproape și probabil Maestrul o invită la peisaj, ori trece pe-acolo Stamate Chiriac pe care el l-a rugat să aibă grijă de Valentina și Stamate în virtutea acestei „delegații" o va fi invitînd în oraș, la un local, la o expoziție, ea se va fi ducînd la doamna Elena și va fi văzînd o casă unde toate sînt la locul lor, se va fi întorcînd acasă și se va fi lovind de pustiu, de gol, este inuman. Ceea ce face el este inuman. Este necavaleresc. N-o poate lăsa pradă tentațiilor în numele sacrului său egoism de mascul care-și găsește o Kati pasageră, sau altă Kati, fără ca asta să știrbească ceva din ceea ce aparține Valentinei. Valentina are dreptate, își spune cînd vîră pe grămada de jărăgai un butuc rotofei. Ca soț și amant, m-am purtat mizerabil. N-o să mai aștepte veacuri în șir. Pînă mă voi regăsi... Ori acolo ! Ori aici ! Ori ne despărțim ! Așa este loial. Și Valentina merită această loialitate. Nu-mi place procedeul ei. Este femeie. Voiam să rămînă o doamnă.

— Radu, du-te și adu vinul pe care l-a tras taică-tu în sticle. Raftul al doilea din stînga. Haidem copii. La masă !

„De fapt este un fel de prohod. Valentina mănîncă cu ochii în farfurie. Mai mult își șterge ochii cu batista minusculă pe care și-o scoate de sub mîneca jerseului mov, o frumusețe de jerseu mov cu corsajul despicat prin care se vede dantela combinezonului și pieptul ei alb, are unghiile lăcuite, și-a lăsat coama blond-albă liberă, are o altă frumusețe decît cea cunoscută lui, interiorizată, îi evită privirea, povestește ceva de domnul general care a fost reactivat și are o funcție mare, domnul general a întrebat-o dacă Radu n-ar vrea să facă academia militară, este foarte ocupat ; ar rămîne profesor în academia militară, domnul general a spus că la catedra de istorie mili-

țară ar fi cel mai indicat, ar putea studia în voie, ar putea scrie în voie, totuși capitala este capitală, cele mai bune biblioteci, alt mediu intelectual „și ceea ce nu înțeleg eu“ (aici Valentina a făcut o pauză de sens și-a tamponat colțul ochilor cu batistuța mov, numai dantelă) „este încăpățînarea ta Radu de a trăi în medii obscure, lipsa asta de ambiție de a fi măcar la nivelul tău.“

Vornicu nu o întrerupe, cu toate că mama face ochi mari și-l privește lung și parcă abia acum, sub lumina crudă a candelabrului — de fapt nu este un candelabru, este o lampă la modă înainte de război avînd o piesă centrală din alabastru care răspîndește o lumină difuză și șase brațe cu tulipe din același alabastru în care strălucesc becurile de o sută de lumini, făcînd să scînteieze argintăria din vitrina bufetului— deci, abia acum își pune mama întrebări. El stă în capul mesei, Valentina în stînga, mama în dreapta, mama a adus și fructiera plină cu struguri Napoleon, cu boaba chihlimbarie, așezați peste mere roșii și galbene, ionathan și pătule aurii, el toarnă vinul pe care-l produce don' Costache, un muscat ottonel ușor, foarte puțin șampanizat, mama a pus paharele de cristal și vinul capătă noblețea cristalului care-i pune în valoare culoarea. Începe să fie cald. Intim. Pînă și mobila masivă furniruită cu furnir de nuc își îndulcește conturele. Chestiunea cu academia militară vine prea tîrziu. Mefisto a fost trecut în rezervă, general. S-a întors tot general. El este căpitan. Strategul, băiat excelent, excelent pilot dar atît, este locotenent-colonel. Aberant. În afara discuției. Se pare că mama a înțeles.

— Chiar dacă nu vrei să te întorci în armată, spune Valentina și redevine ea, adică își aruncă părul pe-un umăr, i se uită în ochi, ești acolo, te interesezi de carte, te lupți pentru carte. M-am văzut cu Augusta, ea zice că te-ar sprijini și tovarășul Bunescu, eu pregătesc o expoziție cu tematică exclusiv muncitorească, am fost în documentare la uzinele „23 August“. Toată lumea spune că va fi un mare succes. Auzi Radu ! Ți-o spun față de mama. M-am săturat să joc rol de văduvă. Să ascult propuneri și apropouri. De asta am venit. Să te precizezi.

Valentina este foarte lucidă, stăpînită, lui i se pare calculată.

— Iată o discuție de la care mă exclud, spune mama. Radu, strîngi tu. Mă duc la mine. Știi unde sînt așternu-

turile... Auzi Valentina, draga mea, tu ai dreptate, ca femeie ai dreptate, ceea ce face Radu este o mojicie, i-am spus-o, din punctul nostru de vedere este inadmisibil, considerînd că tu nu poţi sub nici un motiv să pleci din Bucureşti.

— Dumnezeule, Paula (de cînd naiba îi spune mamei pe nume, se-ntreabă Vornicu) dar înţelege sînt în pragul lansării ! Expoziţia asta mă duce, dacă nu direct ca membră stagiară a Uniunii artiştilor plastici, cu bunăvoinţă acolo, atunci sigur ca membră a Fondului plastic. Asta înseamnă un cîştig pentru amîndoi.

— Bunăvoinţa cui, Valentina ? întreabă mama.

— A celor competenţi, spune el. Jean Broşteanu, marele critic de artă. Maestrul Panait Udrişte.

— Şi a lor, spune sec Valentina. Şi a altora.

— O lume străină mie, Valentina.

— Din vina ta.

— O pot accepta cu sila ?

— De dragul meu, nu cu sila.. Paula, strîng eu.

— Vorbiţi încet. Nu este nevoie să vă ştie tîrgul. Noapte bună. Apropo de un cîştig de cauză prin bunăvoinţă. Este tot ce-i poate fi mai străin lui Radu. În parte este vina mea, Valentina. Noapte bună...

...— De ce este mai bine aici decît la hotel ?

— Sînt mai apărată.

— De cine ?

— De tine !

— Nu voiam să te asasinez.

— Mai rău ! Voiai să mă seduci !

Valentina izbucneşte în plîns. Un plîns cu izbucniri de rîs. Vornicu se duce la ea. Îi răstoarnă capul pe speteaza scaunului. O sărută sălbatec...

Stau amîndoi pe jos, jărăgaiul răspîndeşte o căldură dospită. Vornicu îşi ţine capul în poala Valentinei care-i plimbă degetele prin păr. O clipă Valentina a fost ea însăşi. A strîns masa, a lăsat vinul şi fructele, a auzit-o vorbind cu Roji, cu Mimi, i-a auzit rîsul, a auzit-o intrînd la mama, acum este alta, o foarte frumoasă femeie străină, o femeie de marmură, rece, cu înfiorări ciudate, cu spasme ale degetelor, cu crispări.

— Aproape mi-e frică să rămîn singură cu tine. Şi ruşine. Mi-e ruşine să mă dezbrac. Mi-e ruşine să mă culc în acelaşi pat cu tine, Radu. De ce m-ai lăsat atîta vreme singură ? Dumnezeule, ce calvar. Ce viaţă uscată. M-ai îmbătrînit. M-ai secătuit. Am crezut că te-a dus la Maria aia cu ochii albaştri, mocniţi, la mironosiţa aia care-i tot dădea cu adolescenţa, cu amintirile voastre de-atunci. O prefăcută... Am cumpărat, adică mi-a făcut tîmplarul nostru un raft de cărţi, o bijuterie. Am aranjat altfel toată casa. Am renunţat la dormitor. Oho ! L-am vîndut bine. Am cumpărat o cameră combinată. Cu fotolii de piele. Minune. Pentru tine, ţi-o aranjezi cum vrei. Numai acuarelele mele le laşi aşa cum le-am fixat eu. Şi autoportretul. Ai să vezi. Sara te întreabă ce faci cu nuvela. Ori cu romanul. A fost destul. A fost destul, înţelegi. A fost destul. Nu mai pot. Orice strîngere de mînă mi se pare o invitaţie la pat. Orice salut mi se pare că ascunde un subtext. Ştiu. Bărbaţii întorc capul după mine. Pe stradă. În autobuz. Nu mă mai flatează. Mă jignesc. Parc-aş umbla goală.

Este un delir. O izbucnire. O descărcare. Valentina vorbeşte repede, fără pauze, a stins lumina, s-a întors, el a strîns-o aproape, a simţit clipa aceea cînd Valentina s-a vrut ocrotită, a lăsat-o să se uşureze, nici un gest care să-i întrerupă confesiunea, o ascultă, o înţelege şi pe măsură ce o înţelege, pe măsură ce se identifică cu ea, cu reacţiile ei, pe măsură ce ea este mai liberă în gesturi, pe măsură ce se eliberează de constrîngerile pe care şi le-a impus, el ştie că niciodată nu se va regăsi în noua cameră combinată cu rafturile ei semigoale, cu acuarelele şi autoportretul Valentinei, cu soarelele de la atelierul Maestrului sau de aiurea, pentru că nu poate sări peste etapa asta de viaţă, fără să se mutileze, fără să se lipsească de ceva esenţial, fără de care n-ar mai fi el însuşi. Ştie că mîine, ori poimîine, această imposibilitate de a se transfera în universul ei va deveni realitate. Dar pînă mîine, ori poimîine este o veşnicie, veşnicie în care ei doi îşi vor lua rămas bun, vor avea vreme să-şi ia rămas bun.

— Vreau să mă duci acolo unde locuieşti la B., acolo unde este Casa mică, cum scrii tu în capul scrisorilor „Casa mică, joi 2 decembrie la ora 23,30". Ai dreptate ! Aici nu mă simt eu, spune Valentina şi cu un gest hotărît îşi deschide nasturele jerseului mov.

— Nu mai vorbim de o revenire a ta la București, nici de o venire a mea aici, spune Valentina. Trăim. Încercăm să înțelegem. Facem sărbătorile împreună. Am vrut să stau o singură zi. Nu-mi închipuiam că timișorencele sînt atît de elegante. Nu-mi închipuiam că teatrul este așa. De-a dreptul monumental. Nici un teatru din București nu rivalizează cu el. Cine e doamna care-ți zîmbește ? O colegă ?... O colegă !... Salut-o mai amabil... Și domnii ?... Aha ! Ce naiba, cunoști pe toată lumea ? Este tare plăcut să cunoști pe toată lumea. Să te cunoască toată lumea. Asta mă flatează. Îmi dă un sentiment familiar. De ocrotire. De bunăvoință generală. La București nu este așa. Ai sentimentul singurătății. Panica singurătății. Nu-ți doresc să treci prin așa ceva. Costumul îți vine impecabil. Stai prea țeapăn. Ia-mi brațul. Mai tandru, domnule. Le ucid. Pe toate... Mai facem un tur ? Da ! Vreau să fiu văzută ! Da ! Vreau să fiu admirată. Sîntem o pereche frumoasă. Deocamdată este suficient. Mă măgulește. Îmi place aici. Ce foaier somptuos. Oglinzile astea uriașe. Și fresca de pe cupolă. Și marmora. Ai venit des la teatru fără mine ?

— Niciodată !

— Este stupid să ne privăm de viață... Stai așa să mă uit în oglindă. Îmi pare rău că nu mi-am luat rochia verde, știi tu care și rochia neagră ; dar și așa nu te fac de rușine. Șurub a început să chelească. Să-și piardă umorul. Mizantropul a rămas același. Sînt prietenă cu Bibilica lui. O femeie deschisă, realistă, care ia viața așa cum este. Auzi Radu, abia acum o înțeleg pe Augusta. Știi de ce-ai pierdut-o pe Augusta ? Din frică. A, nu ! Nu ție ți-a fost frică. Ei ! O frică ucigătoare. Cine este juna care te urmărește cu privirea ? Colegă nu-ți poate fi !

— Ura, ghiaure ! Omagiile mele doamnă ! În sfîrșit, iată-vă !

— Prezintă-mă soției tale !

— Doamnă !

Este doctorul, este Ion, este Țuohi, colegul lui de clasă, poartă cu distincția aceea proprie timișoreanului costume închise, cămăși albe cu manșetele vizibile, cu butoni ma-

sivi, îi înconjoară, se înclină ceremonios cînd sărută mîna Valentinei, bărbaţii aceştia au stil, reprezintă o lume, un superficial ar spune „ provincială“ şi s-ar înşela, provincială fiind aprecierea, o lume în care se respectă şi care respectă uzanţe sociale verificate de timp, uzanţe care dau culoare şi picanterie, care personalizează foaierul şi-l face monden. Radu Vornicu se simte foarte bine, fără ca să fi dat încetarea stării de prealarmă. Desigur că doctorul şi Ţuchi îl manevrează ca s-o conducă ei pe Valentina în acel manej monden unde se apreciază vestimentaţia, ţinuta, talia femeilor şi croitul rochiilor, unde se schimbă priviri semnificative, unde se vorbeşte pe ton scăzut, unde gesturile sînt studiate, unde lumina strălucitoare a candelabrelor aprinde sclipete scurte în cercei şi coliere. Nu ştie despre ce jună a vorbit Valentina, probabil aşa, ca să-l încerce, este un grup vesel de studenţi şi studente, un grup mai puţin conformist, băieţii rîd puţintel prea tare, uite-l dom'le pe Teaha, profesorul lor de fizică, foarte cărunt, dar foarte tînăr la obraz, cu ochelarii lui cu ramă de aur „să trăiţi don' profesor“, ceva exuberant, o voioşie uşoară, adolescentină îl face să rîdă fără motiv, pe urmă se aud soneriile, gongul, se stinge candelabrul şi el o ia pe Valentina de mînă şi o conduce sus, unde cumpărase toate biletele dintr-o lojă centrală, fantezie care-o încîntase pe Valentina. Se acordă instrumentele. Este o rumoare abia perceptibilă. Se apride rampa. Se aude bagheta dirijorului bătînd în stativ. Se cîntă şi se joacă „Tannhauser“. Intimitatea din lojă, atmosfera de reculegere a sălii, acel ceva inefabil şi indefinibil care creează emoţia colectivă, sugestia colectivă, îl sensibilizează, îl deschide spre sine. Recepţionează valul de voluptate pe care-l emană Valentina. Nu este un meloman. Wagner îl interesează din perspectiva sursei lui de inspiraţie : legendele germanice. Adică fondul naţional. Închide ochii. Nu-l interesează scena, cu toate că acolo, acel geniu germanic, tenace şi puternic a operat în adîncime spre a descoperi acele elemente comune de structură care leagă poezia de muzică şi pe acestea două de dans. Perspectiva creată de Wagner trece cu mult dincolo de scenă, dincolo de momentul „spectacol“, dincolo de sentimentul de încîntare al acestor clipe dense. De ce s-ar priva romanul de exploatarea sistematică a unor teme epice, a unor teme lirice, a unor teme psihologice, într-un cuvînt a unor laitmotive, percutate de

ideile și stările postbelice care deschid, sub ochii încă somnoroși ai oamenilor, o eră necunoscută, tentaculară, plină de capcane mortale : era atomică ? Poate face abstracție de începutul acestei ere ? Poate uita Nagasaki și Hiroshima ? Nu numai în ordinea militară. Turcii au masacrat cîteva zeci de mii de greci răsculați în Chios, insula terebentului. Europa s-a radicalizat. Delacroix și Victor Hugo și nu numai ei, și-au manifestat protestul față de genocid prin opere remarcabile. A țipat și s-a lamentat toată presa europeană. Și cea din Statele Unite. În Transilvania de nord... Revine la Zoltan, la leventi, de fapt se gîndește la Hiroshima prin ricoșet, pentru că se gîndește la viitor. Foarte exact la statutul umanității în epoca atomică. La statutul artei. Ce mai înseamnă arta în zodia dezagregării atomice ? El, Vornicu, nu s-a născut prea tîrziu ? Valentina îi ia mîna. Se pleacă spre el.

— Vreau în Casa mică ! șoptește. Ai spus că avem un tren de noapte... Mă enervează femeia aceea de la balcon doi, ori de la cucurigu, nu te uită, mă fixează de cum s-a ridicat cortina.

— E frig acolo, n-am mai făcut focul de cîteva zile. Cum naiba înoți prin zăpadă ?

— Vreau, șoptește femeia, îi acoperă obrazul cu vălul aromitor de păr platinat, se lipește tandru de umărul lui.

Ar fi vrut să rămînă uitat în fotoliul acela somptuos, tapițat cu catifea zmeurie, sub cupola pictată cu scene din „Gestele valahilor", uite, nu s-a gîndit că ideea „Gestelor" este latentă în el încă din epoca adolescenței, din epoca în care, neștiind mai nimic a venit aici pentru că așa trebuia să vină un elev ; ori pentru că veneau colegele lor de clasă de la „Carmen Sylva" — ar fi vrut să rămînă și să urmărească ideea sugerată de Wagner, a unei unități intime a artelor, a fondului național, a ideii lui Goethe despre acest fond național și despre măreția temei care înalță în sufletul „poetului" zicea Goethe, sentimentul propriei lui personalități. El ar zice, în conștiința artistului. Este atît de plăcut să asculți „Tannhauser" prins în vraja femeii care nu mai este decît vag Valentina ; să-i simți aroma care i se ridică din corsaj învăluindu-te într-o boare de sensualitate subtilă, eterată, să prinzi cu tot trupul efluviul voluptos emanat de trupul ei zeesc, și în acea stare de erotism amețitor să gîndești la sugestiile

desprinse din testamentul artistic al lui Auguste Rodin, atît de contradictorii cîteodată cu ce se întîmplă astăzi. Iată un lucru peste care nu se poate trece. Are în dosarele lui şi testamentul lui Rodin. Trebuie să i-l citească Valentinei. Cum naiba nu s-a gîndit la asta pînă acum ? Cînd se ridică uşor şi ia paltoanele de pe bancheta din spate, vede, la balcon, în arcul dulce pe care acesta îl face sub cupolă, doi ochi fosforescenţi care, se pare, o fixează pe Valentina. Femeia de la balcon îşi întoarce privirea spre scenă... Închide cu grijă uşa capitonată a lojei.

— Repede, repede, spune Valentina. Îmi iau cizmuliţele. Te schimbi. Avem tot timpul.

Marmura foaierului reflectă stins apele licăritoare ale aplicelor. Miroase a fum de tutun şi a sfîrşit de spectacol.

4

— Mă anchilozasem. Îmbătrînisem. Phii ! Domnule ! Aici se vede mînă de femeie. Mmm ! Ce poftă mi-e de slăninuţă cu ceapă. Radu, te-ai gospodărit nu glumă. Te invidiez. Aici e ţuica ? De unde naiba atîta ţuică ? Un butoi de vin ! Ca acasă, la noi, în Moldova. Păi nici nu se compară cămara ta cu a mea.

— Uiţi că sînt un fel de colectivist ? Stai în palton. Într-o jumătate de ceas, raiul.

— Mă laşi să mă uit prin fişele tale ?

— Uită-te !

— Mai bine pregătesc ceva de mîncare. Îmi dai un pahar de vin ? Mi-e o sete de mor ! Lasă ! Îmi scot singură. Abia aştept să beau un pahar de vin de la cana... Ce faci aici, în fotoliul ăsta ? Cu şuba asta ? Astea sînt blănile de vulpe ? Ce minune ! Mai frumoase decît gulerul meu care produce crize de ulcer. Doamna cu vulpile. Am să-mi pictez un autoportret, aşa, cu vulpile. Mă laşi să stau în şuba asta ?

— Valentina ! Fă ceea ce doreşti. Eşti la tine.

— Am văzut, dar n-am crezut. Fotografia mea acolo, pe masa de lucru. Radu, fă-mă să-nţeleg. De ce ? Taci !

Nu vreau să înțeleg nimic. Poate pentru că înțeleg totul. Cum mai duduie focul.

— Deschide ferestrele.

— O nebunie !

— Suie-te în pat. Stai învelită în șubă. Dă-mi paltonul. Ce vrei să mănînci astă-seară ? De fapt este un *souper,* după oră. Supăm în intimitate în vila noastră de la țară. Doamna va fi servită în cîteva minute.

Valentina stă cocoțată în vîrful patului, învelită în șuba din care nu i se vede decît obrazul. El aerisește, aerul ghețos intră ca o binefacere, focul duduie în sobă. Pufulache este la Bujori, lasă ușa tindei deschisă, lasă ușa spaisului deschisă, se primenește atmosfera. Valentina s-a mirat văzînd surcelele puse în lădița lor, lemnele în lada mare, ordinea din cămară, ordinea din casă. „Numai cu spălatul ăsta în lighean nu mă împac. Și cu closetul afară. Astea îmi taie tot cheful.“ *La Nature soit votre unique déesse,* parcă zicea maestrul Rodin, își spune Vornicu. Natură în sens larg, desigur. Vornicu face efortul s-o integreze pe Valentina Casei mici. Închide geamurile, trage obloanele, soba de zid dogorăște, este calitatea ei, se încinge repede, odaia mică, scundă, trece prin clipa de criză cînd pereții reci absorb lacomi căldura, Vornicu își spune că pare fals, că-și pierde gestul firesc. S-a rupt vraja spectacolului. Au luat tramvaiul pînă la parcul Doja, de acolo pe jos pînă acasă, gheață pe trotuare, lunecuș, Valentina și-a încălțat cizmele, a palavrăgit cu mama, el s-a schimbat și-a îmbrăcat „ținuta“ de ski, de țară, au prins trenul din mers, s-au urcat într-un compartiment aproape gol. Pusta scînteind, stele mari, verzui, drumul prin comuna luminată generos, miros de lemn ars, de bălegar întors, hămăit de cîini, ulița pustie. Valentina s-a oprit de cîteva ori să respire... Acum se dezbracă, rămîne în combinezon și foarte agil îmbracă halatul lui tutuniu și-l strînge pe mijlocul cărnos, de femeie plină, are aerul unui alt secol, apoi îi suflecă mînecile pînă la cot, antebrațele albe, rotunde, rămîn goale și se așează la masă aruncîndu-și pletele pe umărul stîng cu gestul ei de vedetă care se știe admirată. Radu Vornicu știe că-i suspectează fiecare gest. Că-l asociază altor nopți cînd, probabil, el ar fi avut aici alte vizite și cînd el slujea vizitatoarele așa cum o slujește pe ea.

— Mi-au înghețat picioarele și nu se mai dezmorțesc deloc, spune Valentina.

Vornicu îngenunche. Îi scoate cizmulițele. Îi masează tălpile. Degetele. Apoi o ridică cu scaun cu tot și o duce la sobă. Valentina își sprijină tălpile de sobă.

— Mă răsfeți, spune.

— Ești doamna mea.

— Numai atît ?

— Iubita mea.

— Numai atît ?... Prostule. Mi-a plăcut să fiu soția ta... E minunat aici în Casa mică. Poți fi foarte singur. Și foarte stăpîn pe timpul tău. Asta ai vrut ?

— Și asta !... Încalță papucii. Tîrlicii mei. La masă, te rog. Doamna este servită.

Vornicu se joacă pe sine. Un alt sine. Și l-a descoperit acum. Valentina pare firească, cu toate că n-a luat în stăpînire nimic din lucrurile și atmosfera Casei mici. Se poartă cu o decență studiată, cu o reținere studiată, privirea ei cercetează atent fiecare amănunt, n-a atins nici un lucru, nu l-a întrebat nimic, nu i-a mărturisit nimic și el se teme încă de momentul cînd ea, avînd dreptul sacru de a hotărî asupra destinului ei, îi va pune întrebarea firească : se întoarce sau nu acasă ?! Și el, în virtutea aceluiași drept sacru de a hotărî asupra propriului destin va răspunde : nu ! Nu mă întorc... Dealtfel ei sînt de pe acum doi străini. Vornicu își dă seama de asta cu o durere seacă, neașteptat de puternică. O durere care-i crează un sentiment de panică. De singurătate absolută. Cînd aduce cîrnațul și slănina și ceapa pe care-a zdrobit-o și cana cu vin sîngeriu, Valentina izbucnește în plîns. Un plîns răzbit, greu, hohotitor. Vornicu se sleiește. Nu poate suporta plînsul îndreptățit, acuzator al femeii.

— De ce ? Ce ți-am făcut ? Ce ? spune printre suspine Valentina, își îngroapă obrazul în palme, el o ia în brațe, o ridică de pe scaun, o duce în pat, patul acela cazon, îngenunche lîngă ea, îi mîngîie mîinile, îi sărută părul, Valentina spune cum i-a păstrat onoarea, demnitatea, cum toată fericirea ei este căminul lor, cum nu s-a gîndit decît la el, cum n-a trăit decît cu gîndul să-i facă plăcere lui, fiecare lucrușor cumpărat cu gîndul la el a fost cumpărat.

Tot atît de brusc cum izbucnise în plîns, izbucnește în rîs.

— Sînt o proastă, spune ștergîndu-și lacrimile cu dosul palmei, cu un gest răzgîiat. O muierușcă proastă și sentimentală. Haide ! Mi-e o foame de lup. Și vinul ăsta are o culoare de rubin lichid... Mmm ! O minune de vin. N-am băut niciodată un vin atît de parfumat.

— De la don' Costache, dres cu niște vin țărănesc, adică produs de un hibrid.

— Te pricepi la viticultură ?

— Încep să mă pricep. Adică nu pierd vremea aici, la țară. Încerc să cunosc oamenii și meseriile care-i determină. Care-i personalizează.

— Nu înțeleg. Dar vinul este minunat. Mă lași să mai beau ?

Vornicu toarnă vinul generos în paharul acela simplu, pahar cumpărat de la cooperativa comunei. Sărută mîna Valentinei. Atunci, în clipa cînd buzele lui întîlnesc carnea tare, aromîndă, atunci cînd simte că nu se mai poate stăpîni, dar că trebuie să se stăpînească pentru a-i da soției lui timpul care s-o facă liberă, care s-o obișnuiască cu el, atunci îl străfulgeră gîndul temei, al tezei, al leit-motivului Valentinei. Adică al crezului ei. Al ideii în numele căreia se agață de apartamentul din București, de București, de lumea de-acolo cu Rasputin, artiști soioși mirosind a gaz lampant, Maestrul elegant și omnipotent, criticul languros și ceilalți. Și-o amintește foarte bine pe liceeana, fata criticului, Tereza, mai exact își amintește ochii ei albaștri, transparenți, atmosfera aceea vag concupiscentă, o lume străină lui, dar, se pare, care-a integrat-o pe Valentina.

Se fixează asupra ideii. Cina tîrzie este plină de intimitate. Valentina și-a părăsit aerul dramatic. Povestește fleacuri. Mai toate legate de Elena, soția lui Mefisto, de expozițiile pe care le-a vizitat cu Elena, de situația domnului general, au vrut să-i dea vila înapoi și n-a primit, că i-ar place să-l știe la catedra de istorie militară, în odaie s-a făcut cald, el strînge masa, împrospătează vinul, întidne șuba la gura sobei și Valentina își scoate halatul, rămîne în combinezon, un combinezon negru brodat care-i satinează carnația, trupul, ochii. Vornicu are revelația frumuseții ei carnale. A faptului că se știe pune în va-

loare. Şi acum, în intimitatea plină de eros care-i învăluie, ea se pune în valoare. Stă pe o parte, tolănită leneş, îşi sprijină bărbia în palmă, şoldul, mijlocul, umerii goi, gîtul arcuit, se desenează dulce în curbe tainice, lumina jăratecului îi pune pete indiscrete între sîni, îi mîngîie trupul destins molatec. Vornicu se întinde alături, o sărută pe ceafă şi o întreabă :

— Auzi Valentina, mă interesează mult, mă interesează total, documentarea ta la uzinele acelea. Oamenii pe care i-ai întîlnit. Ceea ce-ai realizat. Cum ai realizat ? La ce te-ai gîndit, ce-ai vrut să sugerezi, ce-ai vrut să dezvălui prin ce-ai pictat acolo ?

Valentina îi înlănţuie gîtul, pătimaş. Îl sărută lacom. Îl răscoleşte. Apoi, în acelaşi fel în care a observat că trece de la rîs la plîns sau invers, îl respinge şi foarte sprinten se ridică în capul oaselor, aşezîndu-se turceşte.

— Este minunat dragul meu, că mă întrebi toate astea. Mă simt alt om! Tot timpul am crezut că-mi dispreţuieşti pasiunea. Dar scumpule, dragule, nu prea înţeleg ce vrei să ştii ? Eşti prea abstract. Mai dă-mi vin. Dar prostuţule, prostănacule, aici nu este vorba de nu se ştie ce idee. Ţi-am explicat la Paula şi Paula n-a înţeles. Nici n-are cum să înţeleagă, ea s-a devotat casei, vouă, iese foarte rar în lume. (Vornicu este foarte atent de cînd Valentina a spus că „nu este vorba de nu se ştie ce idee. Cît despre mama, se miră că Valentina care-a stat o lună cu ea, n-a băgat de seamă că citeşte mult, de fapt studiază, că are o cultură neobişnuită şi o mare forţă de sinteză). Dar tu ai să înţelegi foarte bine. Şi-ai să-mi dai dreptate. Şi ai să mă iubeşti înmiit, pentru că ştiu, văd, simt, mă iubeşti. Mă iubeşti ? Taci ! Sărută-mă. Nu aşa ! Decent ! Acum sîntem cuminţi, avem toată noaptea să ne iubim, ce bine c-am venit aici, sînt atît de liberă, atît de liberă. Acolo, ştii, mi-a fost ruşine... Iubitule, pictura asta este un fel de modă. David a fost pictorul de casă al lui Napoleon. Nu ? Era moda portretului. Acum este o altă modă. Muncitorii. Uzina. Şantierul. Colectiviştii. Tractoarele. Mă urmăreşti ?

Dumnezeule, cum să n-o urmărească ? Soarbe îndelung din paharul cu vin roşu, parfumat şi vinul are gust coclit, gust de leşie. Valentina nu mai este cochetă, are un aer grav, savant şi aşa în combinezon, cu carnaţia ei de marmoră caldă şi însufleţită, un superb model, fiecare gest, fiecare mişcare numai armonie, numai îndemn la dragoste,

deci Valentina își explică tema fundamentală sorbind, din cînd în cînd, mici înghițituri de vin. Flăcăruile izbucnite brusc de sub un ciot incandescent se reverberează în rubiniul vinului, fac să-i lucească unghiile sîngerii, Vornicu intuiește deliciul clipei, singurătatea lor în imensitatea nopții de iarnă, glasul Valentinei este melodios, cald, convingător. Adică îl convinge că ea n-are nici o idee despre uzină, mașinile și zgomotul de-acolo o îngrozesc, dar cei de la sindicat sînt atît de amabili, a venit cu o delegație semnată de președintele Uniunii Artiștilor Plastici și toată lumea este foarte drăguță, i-au dat un album de fotografii. Cu uzina, cu fruntașii în producție, ea a schițat acolo cîteva fundaluri, mașini uriașe, neînțelese și acasă a lucrat migălos, așezînd acei fruntași din albume în poziții marțiale. „Auzi dragul meu, marțiale, ei așa vor, mi-au și reținut cinci tablouri, mi le plătesc foarte bine, atunci putem cumpăra restul de mobilier și un covor imens de la consignația. Dar nu asta interesează. Am muncitori, am uzină, am prioritate. Primirile se fac în primăvară. Două cronici îmi trebuiesc. Atît".

Valentina așează paharul cu grijă. Bate din palme. Îl sărută.

— Cum naiba nu m-am gîndit. Convinge-l tu pe cronicarul plastic, dacă există așa ceva la ziar, ori la revistă, să scrie ceva. Am să-i trimit cîteva fotografii. Cronici în capitală. Cronici în provincie... Îți dai seama ce-nseamnă ? Să fim realiști. Membră a Uniunii, nu se mai pune nici o problemă. Voi ști să rămîn actuală tematic. Asta este tot secretul. Să rămîi actual ca tematică... M-am ușurat. Nu știam cum să încep. Mi-era frică. Tu inspiri un fel de teamă ciudată. Omul are impresia că-ți bați joc de el. De aia nici nu prea ai prieteni, dac-ai observat. Cred că asta a fost frica Augustei. Că îți bați joc de ea... Te uiți fix în ochi, nu te supăra, uite, cum te uiți acum la mine, de parcă aș fi făcut o crimă, sau de parcă acum m-ai vedea întîia oară... Îmi mai dai vin ? Vezi. Abia am venit în Casa mică și m-am făcut o bețivă. Știu că mă înțelegi. Radu ! De ce taci ?

— Ești frumoasă, Valentina ! Răscolitor de frumoasă !

— Atunci iubește-mă !

Casa mică, 21 decembrie, orele 23,30

Am aranjat totul. Bujor are să treacă să facă focul din cînd în cînd. Plec la Prislop. Vreau să-i văd pe ai mei din Prislop. Pe urmă mă întorc. Fac Anul nou la Timişoara. Valentina are o intuiţie fără greş. Valentina m-a uluit cu simplismul, cu îngustimea, cu gîndirea ei utilitaristă, meschină, fără aer, fără perspectivă. A fost o noapte zeiască. Ultima noastră noapte. Şi ea şi eu am ştiut că este ultima noastră noapte. Un delir. Cu lacrimi, cu crispări şi iarăşi de la-nceput şi iarăşi şi toată ziua, adică pînă cînd a amurgit din nou, am văzut numai femeia, femeia care a venit să-şi ia rămas bun de la amant, desigur Valentina a plecat la mama, n-a vrut s-o conduc, a fost lucidă, mi-a lăsat pe fişele „Fondul naţional în artă" scrisoarea prietenului meu Stamate Chiriac, viitorul ei soţ. Pe plic cîteva rînduri cu caligrafia ei rotundă, elegantă. „A fost un vis. Îţi mulţumesc, Radu. Dar viaţa mea este în altă parte. Abia acum o înţeleg pe Augusta. Nu mi-ai fost niciodată soţ. Mi-e frică. Vreau o viaţă tihnită. Nici măcar amantă nu-ţi pot rămîne. Sînt prin excelenţă soţie. Lasă-mă să mă regăsesc. Te implor, nu mă căuta. Pentru că mi-e frică. Mi-e frică de mine. Că am să-ţi răspund. Şi atunci sînt pierdută. Pentru totdeauna pierdută. Lasă-mi iluziile. Lasă-mi micul meu joc de societate. Fii loial cu cea care te-a iubit şi te iubeşte cu disperare. Te sărut. Valentina."

Şi Stamate Chiriac :

„Prietene. Redă-i libertatea. Este o sfîntă. M-am izbit de demnitatea ei ca de tăişul unei baionete. Am ajuns la disperare. Am să-mi trag un glonţ în căpăţîna asta blestemată. Contează întotdeauna pe cinstea, devotamentul şi prietenia neştirbită a celui care stimîndu-te şi invidiindu-te şi gelozindu-te sălbatec ştie că Valentina este un geniu în plină afirmare şi că, acum, mai mult decît oricînd, are nevoie de căldura unui cămin şi de braţul ocrotitor al unui bărbat de lume. Al tău, Stamate Chiriac"

Am căzut în prăpastia pe care singur mi-am săpat-o cu o încăpăţînare oarbă. Singurătatea îmi ţiuie-n urechi, sînt gol, gol de mine însumi, abia acum îmi dau seama că

Valentina a însemnat, în anii ăştia puţini cît am fost împreună, a însemnat un radiofar salvator în vreme ce zburam în furtună, a însemnat un adăpost spiritual, un moment de linişte, de căldură, de tihnă. Îmi trebuieşte soldatul. Trebuie să-l chem pe căpitanul Vornicu din rezervă. Să-l pun sub arme. Altfel alunec din mine. Este absurd să te desparţi de o femeie ca Valentina din pricină că n-a înţeles, sau că a refuzat testamentul artistic al lui Rodin. Ei, şi ? Valentinei Patriciei-Şerbu nu-i place cum gîndeşte un alt artist, arta şi menirea artistului. Dreptul ei suveran. Cînd am ajuns la lectură, asta spre zori, pentru că am trezit-o, am vrut să am certitudinea a ceea ce intuisem în mărturisirea ei şi mai apoi în rîndurile acelea sfîşietoare, îmi dau seama, sînt de-o duritate inumană, nu sînt om, n-am nici un pic de toleranţă. Cum voi putea scrie dacă nu accept nuanţa, diversitatea, slăbiciunile, vanităţile, prăbuşirile ? „Lasă-mi iluziile ! Lasă-mi micul meu joc de societate". Da, draga mea, frumoasa mea, dar fără mine. Deci, cînd am ajuns la lectură ne-am certat. S-au repetat în esenţă motivele divorţului spiritual de Augusta. O posedată a politicului, Augusta. Dorinţa de a se realiza prin cu totul altceva, decît prin valoarea sinelui : Valentina. Poate o nevoie de a-şi găsi echilibrul din lipsa funcţiei firești : maternitatea. *„Accomplisez votre besogne comme d'honnêts ouvriers. L'art ne commence qu'avec la verité interieure. Que toutes vos formes, toutes vos couleurs traduisent des sentiments."* Sau :*„N'hésitez jamais à exprimer ce que vous sentez, même quand vous vous trouvez en opposition avec les idées reçues."*

Sau : (şi aici am început să ne certăm, dar ce repede şi dulce a venit împăcarea) *Ne perdez pas votre temps à nouer des relations mondaines ou politiques. Vous verrez beaucoup de vos confrères arriver par l'intrigue aux honneurs et à la fortune : ce ne sont pas de vrais artistes.* Valentina este o femeie fermecătoare. Ce rost are să mimeze credinţa într-un altar sacral, unde fiecare gest este un sacerdoţiu, unde fiecare clipă este o dăruire de sine, unde fiecare cuvînt rostit angajează o răspundere. Altar care reprezintă conştiinţa şi actul care sintetizează spiritualitatea unui popor ? Şi prin specificitatea unică a acelui popor, aparţine umanităţii ? Nu se poate Valentina să trişăm. Aici nu se poate fără „greime".

Greime, prea plin de cuget, de răspundere, de angajare, de cultură. În carlingă nu se poate trișa. În gestul social nu se poate trișa. Nu dintr-o poruncă vană înscrisă în tablele legii. Nu se poate trișa dintr-un sentiment elementar al responsabilității. Al demnității. Al respectului de sine. Atunci cum se poate trișa, Valentina, în actul care ne angajează față de timpul poporului nostru ? Față de conștiința lui ? Este o crimă. Aici nu cred că este loc pentru joc. Păcat că nu-ți place istoria. Ți-aș fi dat să citești istoria parlamentară a Franței între cele două războaie mondiale. Sau pe-a noastră. Dumnezeule, ce imensă crimă a iresponsabilității. Atunci ? Tu, frumoasa mea (este absurd să comunic atît de intim cu viitoarea soție a prietenului meu Stamate Chiriac, este indecent, este imoral, i-am trimis Valentinei o declarație autentificată la notariatul de stat prin care îmi asum vina părăsirii de domiciliu, renunț la orice bun care ne-ar fi aparținut în comun, nu am nici o pretenție asupra spațiului locativ, accept despărțirea și nu știu ce naiba de alte argumente, toate în favoarea Valentinei, argumente solide juridic alcătuite de Țuchi, pentru a-i da cîștig de cauză, rapid și fără amînări sîcîitoare), tu frumoasa mea, m-ai vrut complice și beneficiar la o conjunctură formată din o mulțime de conjuncturi care contravin statutului meu moral. Nu accept ca soția mea să uzurpe locul unui artist sigur mai talentat decît ea, pentru motivul că cei doi maeștri, Panait Udriște și Jean Broșteanu, au făcut amor pentru ea. Este absolut monstruos. Și imbecil. Cît despre „documentarea" în uzină și bricolajul acela, manufactura aceea cu mașinile în fundal și fruntașii în producție marțiali, reproduși după fotografii de la panoul de onoare, Dumnezeule, cum te-ai putut gîndi Valentina că am să fiu părtaș la impostură ? Ce rău, ce puțin m-ai cunoscut. Este inutil. Parcă m-aș dezvinovăți. Scumpa Valentina și-a asigurat spatele perfect. Stamate Chiriac. Îi va fi rob. Sincer, o crede genială. Îi va fi de zece ori rob. O pereche fericită. Va fi o pereche fericită. Îi și văd la vernisajul expoziției tematice, Valentina într-o rochie somptuoasă, cred că se va mărita după primirea în Uniune. Pînă atunci îi va manevra pe adoratori. Trivializez. Trebuie să mă desprind. Dedesubtul meu, golul. Mama a înțeles. N-a făcut nici un comentariu. M-a întrebat doar unde-mi petrec Crăciunul. Don' Costache a mustăcit. Dacă mă

cheamă domnul general, dacă fac Academia militară, dacă diploma mea îmi folosește, dacă am casă în București și o soție ca Valentina și dacă dau cu piciorul la toate astea, ori sînt nebun și atunci are el un amic, un profesor psihiatru la care să mă caut, ori a intervenit altă femeie și-atunci se predă, știindu-se că la vîrsta mea bărbații fac tot felul de minuni. „— Radu nu este nici nebun, nici n-a intervenit altă femeie", a rezumat mama. „Se respectă pe sine. Atît." I-am sărutat mîna. „Să nu cadă-n nas de atîta respect", a mormăit don' Costache, ordonîndu-mi (cu toate că are grad de soldat) fără putința replicii să mă prezint în gară la Izvin harnașat de vînătoare, în 29 decembrie la orele 16,15 cu personalul de Lugoj. Nu știu nimic de Zoltan. Nu știu nimic de Kati. Nu știu nimic de Virgil Belcotă. Știu că sînt singur, sînt rănit grav, mai grav decît am crezut, sîngerez, nu vreau să cad ; stau încă în picioare, mă țin încă pe picioare ; dar pînă cînd ? Mai la o adică ce-a vrut să zică Matei Pava, ce acuză aduce el generației mele și cum ar fi vrut el „instituționalizarea" generației, adică absorbirea ei în organismele statului ? Am auzit că Iancu, colegul meu de clasă, este ministru adjunct la Ministerul Minelor și al Petrolului. Am întîlnit alți colegi de clasă, majoritatea lectori la Politehnică, unul inginer șef la Reșița — ce importanță are unul ca mine în raport cu majoritatea ? M-am întîlnit cu Vasile de două ori. Lector la politehnică. Sau profesor plin. Ei au fost scutiți de cei patru ani de război, pentru mulți din generația noastră ani-cheie. Ani care i-au marcat pe toată viața... Pe Corso. Căciulă de vidră, guler de vidră, palton tăiat pe talie, clasic, m-a privit printre gene, mi-a inventariat vestimentația, m-a întrebat ca de la catedră ce meserie am, dacă mai sînt cumva în aviație (ne întîlnisem tot pe Corso, eu elev sergent, el student în uniformă de teterist) era distins, distant, afabil cu răceală, colegial-protector. A doua oară la operă. A făcut ochii mari. Probabil văzînd-o pe Valentina. Am înregistrat fiecare nuanță a nuanțelor distincției, distanței afabile, „dragă" și „mă" și „dumneata" într-o devălmășie studiată, bătaia protectoare pe umăr, acel „dacă ai necazuri cu serviciul, cu postul, caută-mă, uite cartea mea de vizită, am în subordine un atelier de măsurători de precizie, am nevoie de o mînă de fier, acolo, voi la aviație ați făcut și matematici și aerodinamică și

motoare cu explozie, este o hotărîre sau un articol de lege care vă asimilează cu subinginerii — dacă te ţii de carte poţi face la seral", era bărbierit la sînge, salutat de tineri, probabil studenţi, se vedea că omul era solid pe picioarele lui. Să mă aflu eu într-o eroare socială sistematică ? Mă gîndesc la ultimul citat din Rodin pe care i l-am citit Valentinei şi Valentina s-a ofensat profund, spunîndu-mi : „nu numai că mă jigneşti, dar nu înţelegi lumea în care trăieşti şi lumea pe care n-o înţelegi, te ignoră". Asta apropo de acel sfat dat artistului de a nu pierde vremea spre a lega relaţii mondene şi politice pentru a ajunge la falsă notorietate, la avere, numai falşii artişti folosind intriga şi relaţiile spre a parveni. Eu nu sînt artist, sînt un căpitan aviator deblocat, un simplu licenţiat în istorie, dar ceea ce spune Rodin mi se pare un lucru de toată luarea aminte. Poate ca totuşi Valentina să aibă dreptate. A, nu în chestiunea cu drumul, cu ideile, cu statutul care-l motivează pe artist. Aici sînt intratabil. A avut numai parţial dreptate atunci cînd a spus că mă exprim prea abstract. Mai ales cînd am vrut să discut cu ea despre mijloacele artistice, despre finalitatea artei, despre moralitatea ei, despre rolul ei social. M-a ascultat surprinsă. Neplăcut surprinsă. A repetat cîteva slogane în legătură cu realismul socialist, debile, reproduse după ureche, ceva despre simfonia culorilor, cum naiba vrei să intri într-o breaslă care şi-a definit statutul şi mijloacele încă de pe vremea omului cavernelor şi tu nu-i ştii nici alfabetul ?! Este o profanare ! Dacă simte nevoia să lucreze, să dea de lucru mîinilor, de ce nu face croitorie de artă ? Pentru că, aici, are un ochi sigur şi un gust desăvîrşit. Mă obsedează Valentina ? Nu ştiu. Da ! Dar mai ales mă intrigă. Şi mă revoltă. Ce-nseamnă coaliţia asta spre a promova ce ? O femeie frumoasă ! Foarte bine. Asta la cinema. Ori la un concurs, ori la regina balului.

Am crezut că se joacă. Că se amuză. Aiurea. Era înrăită. Obsedată. Sigură de dreptatea şi dreptul ei „tematic". Cum adică „tematic" ? Nişte maşinării zmîngălite aiurea şi nişte sugestii de muncitori, nişte siluete devitalizate pe un fond industrial, un coş de fabrică scălîmb sau mai ştiu eu ce, sînt argumente ale artei mai valoroase decît o creangă de mălin plină de poezie, decît o pansea, decît o glastră cu flori, decît un copil, decît o

mie de alte teme ale picturii pictate de un artist veritabil, sugerînd altă mie de idei, de sentimente, de stări sufleteşti ? Nu înţeleg. Îmi cunosc limitele. Nu încerc eseistică într-un domeniu care-mi este încă străin. În care n-am nici o autoritate. Dar mă reclam de la un bun simţ elementar. Şi acest bun simţ elementar, ca şi formaţia mea riguroasă de pilot, îmi refuză orice tentaţie spre diletantism. În orice domeniu, necum în acesta al responsabilităţii totale. Odată acceptat, odată încetăţenit, diletantismul face ravagii. O văd la tractoriştii improvizaţi peste noapte. La Lucheştii improvizaţi. Risipă de timp, risipă neghioabă din avuţia ţării, risipă de vorbe goale. (Neacşu a ţinut tractorul în faţa casei lui exact o oră şi cinsprezece minute, cu motorul pornit. Are bateria slabă şi i-a fost lene să dea la manivelă. A mîncat, a dat la porc, a tras un pui de somn. Mi-a spus Dălăpin. M-am dus şi l-am oprit. Neacşu dormea c-o ureche la duduitul motorului. Mi-a spus cu accentul lui moldovenesc „lăsaţi don' injiner că ari statu motorină". Are, că el ară superficial, nu trage brazda pînă-n capăt şi-a făcut un fel de arzător la sobă, acasă, domneşte pe motorina gospodăriei. „Lăsaţi-l tov Vornicu, fuse din ăia înfometaţii, din «trenurile foametii», băiat sărac, să-l lămurim, de ce să procedăm dictatorial" s-a smîrcăit Luchescu, că a răcit, a stat la pîndă la vulpi, a auzit unde le-am luat eu blănile, a găsit vizuinile goale şi se uită iarăşi urît la mine. Mîine plec la Prislop. Am „concediu" patru zile. Adică „permisie".

Pe urmă stau la coana Sofica şi la uica Văsălie să-i văd documentele. Pe urmă pun cap la cap tot ce-am adunat şi-i dau forma definitivă. Pe urmă integrăm toate cercetările în studiul cerut de Micotă. Pe urmă rescriu „Călugăreni". Am să-i găsesc alt titlu. Mă miră tăcerea lui Mefisto. Cînd tace, Mefisto unelteşte. Lumea aceea cu Mefisto şi Augusta şi Sara şi Valentina şi Stamate Chiriac şi ridicolul acela veninos de Fotache, amorezul refuzat, cu băieţii care nu mai sînt nici pe departe „Albatrosul" mi se pare că aparţine altei memorii, sau altcuiva. Este vremea să mă rup. Să exist exclusiv prin mine însumi. Mai corect, să exist în mine însumi. *Ad astra, per aspera.* Mi-ar place să-mi găsesc timp spre a relua biografiile lui Plutarch. Unde sînt ceasurile de beatitudine şi exaltare cînd legănat în prepeleacul meu

din nuc citeam „Cunoaşte-te pe tine însuţi" sau „Omul fiinţă necunoscută" şi-mi promiteam să cuceresc lumea, vînturîndu-i cerurile cu elicea ? Şi auzeam vîntul tăindu-se în frunzele nucului şi ale sălciilor groase şi din luncă mă-nvăluiau arome de fîn copt şi de fată mare gata de nuntit ?!!

5

— Nu pot Petre să mă leg !... N-am încă dreptul să mă leg ! Am încă de umblat prin lumea asta care se naşte aşa cum vezi tu că se naşte ! Greu !... Chinuit !... Am încă de învăţat ! Din cărţi ca din cărţi. Din viaţă. Din zilele alea pe care mi le fac eu, ori mi le fac alţii. Vă dau mulţam pentru că mă cinstiţi cu încrederea voastră. Da' nu pot rămîne în Prislop.

— Păcat, don' căpitan ! Cu dumneavoastră era altfel. Simţeam cotul. Simţeam umărul. Ştiam că mă sprijiniţi cu foc. Grănicerimea de-aici vă respectă. Vă ascultă. O rămas în grănicerime o ţîrucă de răşpect pentru grade, dacă gradele alea sînt purtate ge om cuminte cu vîrtute şi-nşcolat.

Este o căldură blîndă, sfioasă, plină de vechimea locurilor. Vornicu percepe cu tot trupul căldura aceea venită din vechimea locurilor care-i pătrunde mîngîietor prin cămaşă, căldură catifelată, duioasă, amestecată cu miros de aluat copt, de copii, de ţoale muiereşti scoase din ladă unde-au stat la păstru cu flori de busuioc şi cu frunze de izmă. De la vatră vine o dogoare domoală, el simte mirosul de lînă, de cojoc bine argăsit, se regăseşte aici, în odaia scundă, cu tavanul din scîndură sprijinit pe grinzi de stejar, se regăseşte în ipostaza constantelor ; în ipostaza permanenţelor, în lumea primordială, esenţială, imună la eroziunea timpului, în lumea care l-a creat pe Iovan Iorgovan ca o explicaţie de sine, tot aşa cum a creat Miorita. Se lasă pătruns de căldura arhaică a lemnului de brad arzînd în vatră, îl ascultă pe Pătru, adică se ascultă pe sine şi durerea atroce rămasă după plecarea Valentinei, durere care-l paralizase, care-i

smulsese ceva din el însuşi, care-l sfîrtecase şi-l lăsase pustiu şi nepriceput, de-i ţiuiau creierii de singurătate şi de ce să n-o recunoască, de spaimă, o spaimă urîtă, scălîmbă, dezgustătoare, spaimă care-l scîrbise de el însuşi, durerea aceea nedezlipită de el se aşază, aşa cum s-a aşezat durerea ruperii de Augusta. Se pare că în momentele lui limită de după război a căutat Prislopul din instinct. Ştie că instinctul acela este al neamului. Al neamului de cărvănari şi oieri din care se trage. Dar şi al neamului celuilalt, cel mare, al vlahilor, care-a căutat muntele la izbelişte. Pe care muntele l-a izbăvit la izbelişte. De aici sentimentul acesta dur, dar şi dulos, al arhaicului. Un sentiment ciudat care-l încorporează serii de ajun ca şi cînd seara asta de ajun cu ninsoare deasă, valuri şi pînze de ninsoare alunecînd prin cerul fumuriu, anulînd perspectiva, aducînd orizontul în hotarul curţii, ar fi trăit-o de-o veşnicie, ori el ar exista, s-ar conţine de-o veşnicie în toate gesturile care vin din vreme încărcate de simboluri, de un limbaj mitic, pentru el de-o uimitoare putere de sugestie. Cad pînze dese de ninsoare anulînd succesiunea şi incidentalul. Zăpezile purifică timpul de incidental. Adică de tot ceea ce nu aparţine organic şi vital comunităţii rurale pe care el o defineşte ca matca neamului vlahilor. De tot ceea ce nu vine din interiorul ei, din raţiunile ei intime, din procesul interior de autogeneză. Zăpezile purifică, izolează, selectează, esenţializează. Troienesc. Şi troienind, uită. Uită mai ales puterea exterioară, străină comunităţii, neasimilată de comunitatea rurală, neprimită, acceptată ca o fatalitate dincolo de ea, comunitatea refugiindu-se în limbă, în legendă, în mit, în obicei, în Iovan Iorgovan, acolo unde puterea străină îşi epuizează mijloacele de pătrundere, unde mijloacele puterii sînt inoperante, rămînînd la suprafaţa lucrurilor, la *relaţia* cu comunitatea, de unde şi puterea zăpezilor de a le troieni, de a le uita. Noaptea de ajun este de-o seamă cu limba, are vîrsta limbii. Vechimea şi tinereţea ei, relaţia cu puterea legală a coroanei arpadienilor, ori cu cea a padişahului, ori cu cea nemeşească, ori cu cea imperială habsburgică, a vulturului bicefal, nu i-au modificat sensurile, nici ritmurile, nici cadenţa, nici semnificaţia, nici gestica. Relaţia cu exteriorul a putrezit, calitatea istorică a timpului, adică succesiunea, nu timpul ca formă fundamentală de exis-

tență a materiei în mișcare, succesiunea ireversibilă a anulat pe rînd relațiile comunității rurale, adică constanta fundamentală a neamului vlahilor cu formele organizate ale puterilor străine și printre alte permanențe, iată, seara de ajun coborîndu-l în acea eternitate, în acea permanență ale cărei determinante la caută el în istoria românilor. Căldura asta blîndă și catifelată care-i mîngîie trupul, ca și mirosul de aluat, ca și gemenii care se joacă pe țol cu soldații de plumb pe care i-a adus el și cu păpușa pe care i-a cumpărat-o Siminei, fătuca altui tată adusă de Mădălina, gazda casei, ninsoarea deasă, nesfîrșită, ca de început de eră glaciară, țin de sentimentul vechimei, al permanenței, care-l încorporează, firesc și el se lasă absorbit în acest timp absolut pe care Pătru îl aduce într-o actualitate delimitată, căreia i s-a recunoscut calitatea tranzitorie prin însăși calificarea ei drept „etapă", fără ca Pătru să iasă din vechimea înțeleasă ca permanență a constantelor.

— Adică don'căpitan ați văzut, am luptat pră front cu gîndul la „eliberare" așa cum zicea tovarășul Catalina. Tovarășul maior. Tovarășul dascăl. Eliberare socială. Și economică. Și politică. Io (iarăși Io își spune Vornicu, acest Io voievodal) io vorbesc de grănișerime. Adică v-am arătat procentul de gazde, de mijlocași, de proletari agricoli, adică cum s-or reașezat prîn vreme sesiile, cum s-o reașezat Comunitatea de avere, care numai comunitate nu era. Ați văzut că am avut direptate. Că dumneavoastră ați făcut actele păntru munții obștii. Io nu vreau să fiu nimică, să mă înțelegeți bine, io mi-s eliberat și m-am eliberat, găzdonii or fost îngrădiți, s-or reașezat proletarii agricoli, adică nu mai lucră pră d-a ficea, pră nimica nimicuța ; io în tri ani ajung la avere, că pun meri, i-am și pus și m-am tovărășit cu Pițu, cu Mărtin Bălaci, cu Hurezan, că avem pămîntele în hotar, cu părintele că are o livadă și o zî de coasă lîngă noi, adică păntru asta să fi răbdat io focu de la inamic ? Păntru asta să mă fi tîrît io pră coate și genunchi pînă la Don și de la Don pînă în Tatra ? Și să fi primit io plumbu ălora din munte ? Și judecata lor la arie, cînd ne-or spînzurat cu capul în jos și ne-or bătut cu centurile și cu frîul și dumneavoastră ați vrut să-i rupeți beregata lu'ăla de m-o lovit și-atunci ?

— Povestește cum l-ai scăpat tu pră Stîngu Taoru, spune Mădălina care s-a gătit cu cotrîntă nouă, spumă și

opreg și poartă băsmaua de mătase pe care i-a cumpărat-o de la Timișoara, a cheltuit tot ce avea, și-a oprit bani de tren — scoate oala cu sarmale din cuptor și mama aceea, care nu este nici a lui Pătru, nici a Mădălinei, numa muierea lu'Nică ăl bătrîn, tatăl lui Pătru, muiere tîrzie ; dar este mama învățătorului Boboc A. Niculae ofițer de rezervă la vînătorii de munte căzut pe undeva prin Caucaz, mama aceea, mamă simbol, întinde fața de masă și spune :

— Haida, audzîți, vin colindătorii... Audzi tu Mădălină, o unge sînt mearăle și colășeii și nucile alea și Doamne, dac-ar fi și Nică și Niculae al meu de l-ați cinstit acolo cu cătanele și cu slujba morților, ași zîce că și-o întors Dumnezeu drăguțu fața lui luminoasă cătră mine ; da și așa și-o întors-o, țucu-i io inima și dreapta aia care o ține prăstă lume cu bunătate !

Negura fumurie de-afară prinde glas metalic, se aud zvoanele, în fereastră se arată căciulile copiilor, ninse, fețe roșii de feciorandri, steaua căptușită cu țiplă colorată ocrotind la mijloc lumina pîlpîitoare a lumînării, copiii au boate zdravene, poartă straițele pe umeri, sînt gravi, Vornicu pune mărunțișul pe masă, ascultă colinda și ea străveche, făcînd parte din noaptea pe care a venit s-o întîlnească la Prislop, între munți, apoi migrează, sau se instalează simultan la toate trei nivelele conștiinței, disociindu-se cu voluptatea celui care a devenit prin exercițiu și voință un stăpîn de sine. Ca întotdeauna nivelul conștiinței perceptive este cel mai acut. Știe că înregistrează pentru totdeauna fața roșie a băiețandrului care și-a lipit nasul de geam să vadă bradul gătit cu bomboanele în poleială, globurile argintate și beteala dăruite gemenilor de mama. Mama lui adevărată care i-a spus să se ducă la Prislop ; dar de Revelion să nu neglijeze invitația familiei Secoșan. Doctorul Secoșan, doar îl știe, are casă mare, ospitalieră. Va fi multă lume, se va simți foarte bine. Cuptorul văruit proaspăt, țolul de lînă de pe dușumea vrîstat alb cu roșu, patul cu pernele și dunele clădite pînă sub grinzi, oala de pămînt cu sarme, becul licăritor agățat sub grindă, obrazul lui Pătru de pe care s-a șters duritatea aceea împietrită, o mie de amănunte pe care simțurile lui le înregistrează și memoria le clasează ; apoi imperativă, conștiința reflexivă, care-l trimite

mereu la istorie, aici aspiră el spre instalarea la nivelul conştiinţei morale, nivel la care şi-a refuzat-o pe Valentina şi acum, dincolo de durerea aceia pustiitoare, simte cum ninsoarea, colindele, clinchetul clopoţeilor, lătratul întărîtat al lui Ursan, rîsul gemenilor, adică tot ceea ce recepţionează direct, tot ce-i încîntă simţurile, tot ceea ce percepe nemijlocit, de la căldura moale şi mîngîioasă pînă la foşnetul ninsorii, toată această străvechime reactualizată acţionează ca un balsam, avînd puterea magică de a-l tămădui...

— Urla şi chiuia şi se vîntura Haţeganul. ştiam noi că Goanţă, Dionisie Goanţă, brigadierul de la pădurile Comunităţii, face zeci de milioane şi sute de milioane vînzînd codrul grăniceresc la fabrica Muschong şi că prefectul, don'coloniel Vărzaru îl ştranportă cu măşinile cu care am făcut noi frontul, era primari Stîngu-Taoru şi nu era încă putere populară, nu cu Ardelean şî cu Ianoşelu, că să ştiţi că l-or lăpădat pră Ianoşelu, sluga lu' Stîngu. Slugă o fost ! Slugă a rămas ! Pră Ardelean l-or luat la regiune, nu mai răspunde de Prislop, or adus un muncitor de la Topleţ, tot muntean, de pe la Luncaviţa, cam spăriat, prîn şădinţe se ţine obiectiv, nici cu Pătru C. Dragalina, nici cu Ianoşel, nu-i stă gîndu decît să se întoarcă la Topleţ, că are casă, nu s-o înrădăcinat aici. Sughiţa Haţeganu la cleanţuri nu se vedea om cu om. Ajungem noi la Gîtul Obîrşcerului.

— Că mi-o povestit mie Năstăsia lu'Piţu cum ţi-ai pus tu viaţa păntru Stîngu-Taorele, că ăla îţi plătise molitva doua la popa Barbă Neagră şi tu... Radu, taci cu mama, mă Horică, mă, răule şi hameşule tu, la ce i-ai luat mă ofiţărul călare, ha ?... Audzi mamă, colindătorii... Gata răchia fiartă. Şi mă rog să poftiţi la masă, să ne cinstiţi dom'ofiţîr Radu şi dacă doamna s-o mîniat, o îi trece, o ba, noi vă cunoaştem, io sîmt cu inima că-l iubiţi pră Pătru, că l-aţi scăpat ge plumb şi ge robie şî nu-mi bănui că tata stă la Canal ; o veni şî el dacă s-o pus cu politica... Poftiţi !

...Codrul rămîne în vale, ştie şi el cum rămîne codrul în vale, pînă-n buza prăpastiei şi în stînga sînt cleanţurile, hornurile de stîncă prin care Haţeganul trece cu chiote năprasnice. „Uite legenda, uite miezul legendei, îşi spune ; răchia galbenă, fierbinte, aromind a floare de

prun, îi trece prin trup ostenindu-l moleşitor şi el urcă alături de Pătru, nu să-l prindă pe Dionisie Goanţă furînd Comunitatea, urcă pentru a asista la ceea ce se va întîmpla acolo sus, Gîtul Obîrşcerului, la momentul acela unic pe care-l presimte şi care-l scoate pe Pătru din lupta lui cu „vechiul", cu stăpînii satului şi-l ridică în pagina „Gestelor" la care meditează el, o sinteză a legendelor şi a gestelor epice, a gestelor spirituale prin care se exprimă valachii şi-n care există valachii necontrafăcuţi de cei care, încercînd să-i stăpînească prin forţă şi nereuşind, spurcă şi se zcîrnăvesc.. Jumările sînt prăjite bine, îi face plăcere să le spargă în măsele şoriciul proaspăt, tăiat felii subţiri, îmbăiat în piparcă, cere altă răchie şi vede în dreapta spintecătura adîncă de cîteva sute de metri peste care pulberea de zăpadă se vîntuie ţiuind subţire. Pătru are în faţă nămeţii care astupă intrarea în Gît... Muntele. Şi Pătru a lu'Nică. Şi Stîngu. Şi Tăureştii. Şi Voica lu'Scordilă, baciul. Şi Mădălina asta frumoasă şi-mplinită, care s-a ţinut de Pătru să adauge încă două odăi, ori le-a adăugat ea încă din vară, odăile sînt netencuite, dar Mădălina a mutat acolo ce prisosea şi odaia din faţă, de la uliţă i-au pregătit-o lui. O lume care există în el, care trăieşte în el, căreia el îi descoperă sensuri dincolo de aparenţă, pe care-o leagă de străvechimea aceea cu colinde, cu ninsoare, cu răchie şi cu altceva abia definibil, încă învăluită în mister şi-n simbol. Puntea de trecere printre stîncile înalte, unde, în vremea lotriei, prislopenii au aşteptat un detaşament de cuirasieri împărăteşti. Ştie poveştile de la C. Miu-Lerca, bard în grai bănăţean, fecior de ţăran din Căraşul pe care l-a îndrăgit el în copilărie. C. Miu-Lerca n-a ajuns cu lotrii lui pînă-n Prislop, dar prislopenii i-au luat pe cuirasierii descălecaţi în furci şi-n coase, i-au zvîrlit în prăpastie şi acolo ninsorile şi ploile şi anotimpurile i-au trecut în uitarea de veci. Pe colonel l-au spînzurat într-un fag. Poate chiar în fagul care stă plecat peste prăpastie, care bate Haţeganul cu crengile negre şi Haţeganul se opinteşte în el, făcîndu-l să scîrţîie şi să tremure din rădăcini. Pătru povesteşte cum a ajuns el piept în piept cu nămeţii care troieneau intrarea în Gît, era cu Piţu, cu Mărtin Bălaci, cu plutonierul de jandarmi Amăriuţii, cu patru jandarmi şi alţi cîţiva din celula de partid, Văler Sava dacă îşi aduce bine aminte,

Stîngu — primarul îi călca în urme, ori trecea în față să deschidă drum, între ei stătea o dușmănie veche, zăcută...

— Audzi Petre, la ce nu-i spui tu lu'domn'ofițîr Radu ge unde și cum s-o pornit dușmănia, cum m-ai scos tu din ghiarăle ăluia, atunci după priveghi, cînd am rămas io la tine, abia eram vădană de trei dzîle, că Voica tea, aia de-ai iubit-o tu în junie nu te-o așteptat mă cînd erai tu în bătaie, la război, s-o măritat cu Scordilă, baciu și tu... Audzîți, don'ofițîr Radu, el, Pătru ăsta al meu închige în el ca într-o taină, da cu Stîngu zîc io că nu s-or dușmănit, ăștia doi s-or înfruntat ca doi zimbri de ăia încomați și sălbatici cum zîceau ăi bătrîni că umblau prîn munți...

Pătru tace. Bea răchie caldă. Tace și mama. Vornicu știe că Pătru a rămas acolo sus, în viscol, piept în piept cu nemții care troieneau Gîtul Obîrscerului, sub fagul în care se opintea Hațeganul să-l zmulgă din rădăcină. Simte viscolul acela de creastă trecînd prin el. Trebuia sau nu trebuia să-i pună Valentinei întrebarea aceea stupidă, idioată, care să dezvăluie nulitatea „artistei", care să-i pună în lumină veleitarismul șchiop și mizer ? ! Valentina fusese soție și femeie, îi crease din nimic un cămin, de ce n-a închis ochii la toanele ei „artistice" ?! Este el perfect și în perfecțiunea asta inumană nu mai poate tolera imperfecțiunile altora ? Știe că nu de Valentina soție și amantă s-a despărțit. De Valentina-omul social. De vocația ei de îndrumător. De tentația ei spre hegemonie. De perseverența cu care lucrase să-l lege de București, de lumea aceea îngustă, de aparențe, de birouașul stil Sheraton, de mediocritate și suficiență. Pe urmă, toată manevra cu scrisoarea lui Stamate Chiriac. Ea îi spusese lui Stamate Chiriac că va încerca să-și aducă soțul acasă ; dar, foarte logic, foarte stăpînă pe sine, luase în considerație și varianta neîntoarcerii lui la căminul conjugal. Și, prudentă, își asigurase spatele. Asta s-a văzut și din felul în care a plecat de la B. Fără disperări, fără scene, sigur îndurerată, poate mai mult lovită în orgoliul ei de femeie care se știe frumoasă și irezistibilă. Valentina ? O ascultă pe Mădălina și își spune că dramele adevărate, sentimentele adevărate, violente, răscolitoare, definitive sînt aici, că lumea lui trăiește mai mult prin argument decît prin sentiment, că argumentele au diluat sentimentele, trăirile intense au fost înlocuite

cu sofisme ori cu discuţii sterile despre trăiri, ori cu descripţii, ori cu analize interioare, în esenţă cu vorbe... Reface cu uşurinţă interiorul casei lui Cristea Tauru, fratele lui Stîngu şi socrul de-atunci al Mădălinei. Patul plin de pocroviţe, războiul, vîrtelniţa, ciocîrcul, sucala, ustensile străvechi, din lemn cioplit din vîrful custurii cu motive care reprezintă lumea de simboluri a muntelui, crenguţe de brad stilizate, cerbi, sori, ghinde...

Mădălina stă pe marginea patului. Poartă două perechi de ciorapi de lînă care-i strîng pulpa. Le spune, sau îşi spune sieşi cum sînt semănate casele Taurilor în Cracul Lupilor, pe malul drept, unde le bate soarele. Cum coboară Cracul Lupilor din Mumuieţu, muntele ăla ghebos, acoperit cu codrii bătrîni, care se leagă cu codrii Cernei, ai Godeanului, ai Retezatului. Vornicu intuieşte aşezarea tactică, dar şi strategică a clanului, a obştii Taurilor în poala nesfîrşirii de codri prin care ştiau ei poteci spre Ţara Haţegului, spre Oltenia, ori spre Valea Mureşului, ori spre Vîrşeţ, prin munţii Cărăşului. Codri şi poteci care-i scăpau de administraţie, de fisc, de zeciuială, care-i făceau liberi şi stăpîni, tăinuindu-le negoaţele, umbletele, popa Barbă Neagră îi spusese că un Mihu-Tauru îşi dusese obştea în Haţeg şi se alăturaseră răsculaţilor lui Horea, era ortac cu Crişan, slujiseră în acelaşi regiment, regimentul Francisc-Gyülai. Mădălina nu ştie de unde vin Taurii, de ce şi-au durat ei casele şi săivanele ca nişte cetăţi. Sus pe coastă, cu faţa spre soare, casa. În dreapta ei şi în unghi drept, închizînd o latură a cetăţii, grajdul. În stînga, închizînd altă latură, săivanul pentru oi. Jos, închizînd latura a patra, pătulele, magaziile. Nu se poate intra decît pe poarta mare. Ferestrele grajdurilor şi săivanului sînt mici, întărite cu drugi de fier... Toate obştiile risipite în munte şi-au durat casecetăţi. Acolo au răbdat vremurile. Acolo au ieşit de sub vremi.

— Adică ce vrei să zîci tu, Mădălină, întreabă Pătru şi Vornicu nu-l recunoaşte pe fostul luptător în bărbatul care-ascultă colinda, că iarăşi au venit colindătorii şi-afară ninge, nu se mai vede afară, dar Vornicu ştie că ninge. Aude cum ninge.

— Ajung io şî la ce vreau io să spun ! *Bosco gipo mile,* mamă, am zăuitat turta şi carnea friptă — au, au, ia treceţi voi toţi trei în pat şi vă culcaţi, ia să vă îmbrace

mama pră voi, şi tu Simino, că eşti mare, fata mamii ia astrînge tu cătanele şi jucărelele, că vin colindătorii şi stă ruşîne.

Le povesteşte (Mădălina nu ascultă colinda), cum a intrat Stîngu-Taoru călare pe un buiestruş negru-corb, cu şa de piele şi ţorsamuri noi, numai ţinte şi cătărămi de alamă, cum era el bărbat frumos, pînă-n grindă, cu ochi albaştri şi mustaţă porumbie, îmbrăcat cu laibăr vineţiu cusut cu suitaşuri negre... Vornicu ştie că un Creţu Tauru a ţinut-o pe fata lui Ianoş Bumbăcilă harambaşă vestit de la Teregova, spaima *landmiliţiei* şi a *werwalterilor,* neamul este vechi, au fost Tauri care-au luptat împotriva lui Napoleon, ca şi Belcoteştii. Istoria asta a regimentelor grănicereşti şi mai înainte de regimente, a consuetudinarilor nu se cunoaşte. Mădălina spune cum au chemat-o Taurii la judecată. Plecase peste munte cu două straiţe de bani, era în '45, după război, cu nişte milioane să cumpere oi. Taurii stau la mort, în priveghi. Primeniseră lumînările, a treia oară. Mortul băgat gol, în nisip. Doar capul afară. „Io ascultam pierită ce vorbeau Taorii, acolo, la priveghi. Că puteau cumpăra o sută ge oi cu banii ăia. Banii pră care i-am dus io lu' Bimbi ăl mare, să mi-i ţînă pînă-i cer io, că Bimbi ăl mare cînd e vorba de bani, ori la el, ori în mormînt, tot aia, era om de credinţă la bani... Adică ăia ne-or ieşit în cale, mie şi lu'Gruiţă, nu ştiau ce avem în straiţe, l-or omorît pră Gruiţă, cînd să mă omoare pră mine o venit Pătru din război, o puşcat după ei, ăia or fugit, am încărcat mortu şi io, pînă să mă-ntrebe la declărăţii don'major Amăriuţii, am fugit la Bimbi şi i-am dat banii la păstru. Asta a fost, că-i ştiam pră Tauri. Mă chiamă ei la judecată. Mă trece Stîngu prin ochi. Mă despoaie din ochi.

— Ia povesteşte-ne, tu, Stîngule, zîce Taorele ăl bătrîn, cum o fost cu Spurcaciu ăla. S-audă şi asta.

— Ei, cum o fost, zîce Stîngu şi mă frige cu ochii ăia albaştri. Gresie albastră... Îi dădusem să-şi ia cai. Şi-o luat. Cai odată. Mi-au plăcut. Zîc ; „Ţine mă banii şi dă-mi caii."

— Audzî muiere ce i-o zîs ăsta lu'Spurcaciu ?... Jucau umbrele lor pră păreţi, se sfiiseră şi lumînările de frică, mie mi se uscase gura, mă topeam de pră picioare.

— Ală nu vrea. Îmi dă banii înapoi. Zîc să-i ţîie. Şi banii. Şi caii. Nărodu aruncă banii pră masă.

— Audzi fato ! Nărodu îi aruncă banii, ăstuia !

— De ce-ai făcut mă Spurcaciule una ca asta ? El mă suduie. Scot pistolu ! Uite-aşa scot pistolu !... Audzîţi, scoate el pistolu şi se uită la mine-n lumini, io pierită ge frică şi-ndreaptă gura aia neagră la mine-n piept.

— Îl puşc, zîce ! În inimă îl puşc ! Prostul moare !

— Audzî, nevastă, tună Taorele ăl bătrîn şi sîmţăsc io cum se huluie casa pră mine, că ştiam ce vrea să zîcă Stîngu cu pilda aia cu Spurcaciu. — Audzî, nevastă ? Dintr-o puşcătură moare omul.

— Ăla nu era om, dzîce Stîngu... Era porc. Îi dzîc : — „Cum murişi tu Spurcaciule, că abia acum am poftă să te omor ?". Ieşise nevasta. Copiii. Făceau larmă. Se rugau să nu-l omor. Îl reazim de zid. Îl puşc iarăşi. Aia urlă. Îl ţîn c-o mînă şi-l puşc ! În numele Tatălui ! Şi-al Fiului ! Şi-al Sfîntului Duh !... Domn'ofiţîr Radu, i se lăsase ochiul stîng şi i se bătea şi-i tremurau buzele şi eram moartă.

— Ai audzît, muiere ? Şi cu banii ce-ai făcut, mă ?

— I-am pus în străistuţă. I-am prins în piept cu sîmceaua !... Ştiam povestea. Că l-or căutat jăndarii, cu tot satu. S-o tras la codru. În ziua înmormîntării ăluia s-o arătat în Cucuietu. O puşcat şi o chiuit ca la nuntă. O plătit arvocaţi. Or întors-o pră văduvoanie... L-or scos vinovat pră mort.

— Ia dzî tu fată, aici lîngă mortu ăsta al teu, ce-ai făcut tu cu straiţele alea cu bani.

— Dzi ! o mugit Taorele ăl bătrîn.

— Atunci m-am trezit io din moartea aia, din frica aia, am ţîşnit io prin întuneric, pră poartă, în livadă şi am fugit io ca bolînda la vale, direpţ spre casa lui' Nică ăl bătrîn, unde ştiam io că-i venit Pătru gin războiu şi m-o scăpat Pătru gin sîmceaua codrenilor, că-i sîmţisem vîrfu în ceafă cînd mi l-o pus Niculae Guga. Atunci l-am văzdut io pră Stîngu în buza coastei. Pacă atingea cerul cu capul. Era negru. O stană neagră în buza coastei. Îi auzisem paşii. Mă tupilasem lîngă un fag. Că-mi agăţasem poala ciupagului într-un ciot şi urlasem de frică şi Stîngu mă audzîse şi-atunci înlemnisem acolo şi simţiam cum toate crengile alea negre vor să mă prindă în gheare, deasupra ăluia stelele şi-atunci am vrut io să trăiesc, să scap din

ghiarele alea lungi de-mi intraseră în inimă. M-o văzut cînd am trecut prîntr-o poiană, c-o bătea luna şi m-o văzut.

— Mădălină !... Stai năroado ! Stai, n-audzi ? Îţi iau salbă !... Te-mbrac în aor !...

Io văd Topla. O aud cum curge. Cum cîntă. Văd casa lu' Nică al bătrîn. Fug. Fug ieşită din minţi. Aud paşii lui grei, zdrumicînd pămîntu. Atunci strig io ca din mormînt ! Petreee ! Petre ! şi numa Petreee, strig io, că Stîngu mă prinde, era întărîtat, era aprins, îi luceau ochii ca la lup, mă prinde şi mă pune jos.

Mădălina povesteşte fără sfială cum s-a luptat cu Stîngu, cum dintr-odată i-au pierit puterile şi-atunci a simţit ea cum se cutremură Stîngu şi l-a auzit pe Pătru :

— Ce-ai mă, cu muierea ?

L-a văzut pe Stîngu repezindu-se ca un bic, ca un zimbru. A strigat ea că Stîngu are pistol. I-a văzut ea cum s-au descleştat ei din luptă. Îi bătea luna. Pătru era în cămeşoi. Aşa cum dormea în tîrnaţ. Că era vara în coptul ei.

— Tu eşti, Pătrule ?

— Io, Stîngule !

— Aruncă pistolu.

— Aruncă-l şi tu.

Şi-au aruncat pistoalele. Că Pătru era plotoner.

— Şî sîmceaua, a dzîs Pătru.

Stîngu a aruncat sîmceaua. Şi iar s-or încleştat, ea, proasta, în loc să-i crape capul ăluia cu o piatră, a plîns acolo pîn-o venit mama asta şi Nică ăl bătrîn şi nici Stîngu nu l-o dovedit pe al ei, nici Pătru pră Stîngu.

— Ne mai vedem noi, Petre, o zîs Stîngu, şi-o luat pistolu, sîmceaua şi s-o dus la deal.

— Asta zîc şi io, o răspuns Pătru şi s-o dus la Topla să se spele de sînge. Şi mama m-o luat şi m-o trecut Topla şi m-o dus în casă. Am rămas. Ştiam că Pătru stă cu ochii pră Voica. Vecina. Se ştiau ge mici. La şcoală împreună. La oi împreună. Pe urmă a venit războiu. Atîta o fost credinţa băciţei. Asta era între el şi Stîngu cînd or ajuns ei doi la Gîtul Obîrşcerului.

— Nu numai asta, spune Pătru... Comiziile. Reforma agrară. Legile noi.

Nu se poate ca atît de repede Pătru să fie în afara evenimentelor. Niciodată, acest alter ego nu şi-a povestit amintirile. Pătru a avut harul prezentului. Intuiţia viitorului. Viaţa lui a fost acţiunea. S-a schimbat ceva în Pătru. Nu încredera lui în revoluţie. Poate s-a schimbat punctul de vedere din care apreciază şi judecă evenimentele. Poate punctul ăsta de vedere este mai apropiat de realităţile Prislopului. Ale muntelui.

— Mă gîndesc io ce înfocaţi am fost noi atunci, cum ne-au înfocat pră noi ideile revoluţiei, că Ion Sglivăr ăla de l-o puşcat colonielu la alejeri, l-aţi văzdut şi cu Văler Sava şi toţi cîţi am fost, am luat un bruş de mămăligă în straiţă şi-am plecat să facem dreptate socială şi-am ajuns noi în muntele ăla sălbatic, cu Guguleştii într-o coastă, cu Haţeganu în alta şi atunci o răcnit Stîngu-Tauru : „— Înapoi, Petre !... Uite mă, fagu !" Putea să nu răcnească. Io eram cu vremea. El era împotrivă şi nu prea. El înţelegea vremea da' nu-l lăsa neamul. Averile. Nu-l lăsau Taurii. L-aţi văzdut acolo sus, în păşuni ?!... O la judecata de obşte ?! Mi-era drag într-un fel de neînţeles. Ştiam că şi io lui. Cu toate că-mi plătise două molitve. Stătea între noi şi sat. Simţiam io că mai aproape ge noi decît de coloniel. N-am ştiut cum să-l apropiem. I-am lipit pră frunte o ţădulă : „Chiabur". Era din moşi, da'înţelegea. Cît ? N-a mai avut vreme să ştie nici el. L-or judecat ai lui. Obştea. L-or omorît. Zîceau ai lui că s-a dat cu vremea. Mă tăia viforul. Simţiam cum îmi fură căldura trupului. Tot muntele hăuia şi ţiuia şi se tolvăia şi bubuia, era un iad de vîrtejuri, nu m-am temut de iarna rusească, acolo în stepă, nici de aia din Tatra, cum să ne temem la noi acasă ?

— Mă, voi n-audziţi fagu ?

Îi zmulgea Haţeganu vorbele de sub mustaţă. Era plin de ghiaţă în mustaţă. Credeam că-mi încearcă vîrtutea. Avea nişte ochi rîzăreţi, se uita cumva şod şi dintr-o parte.

— Mai ţine, Stîngule, am zîs.

M-am uitat la fag. Ca un zmău legat de pămînt, se zbătea în cerul chinuit de vifor. Jandarmii cocîrjaţi în poteacă.

— O puserăm de mămăligă, Petre !... o zîs Amăriuţii, de pe atunci era el simpatizant, se cam vrea candidat de partid... Se uita urît în prăpastia aia neagră, căscată în buza muntelui... Un' te duci ?

— Fac drum !

— Ia-l pe Zdup. Dă-i drumul înainte. Cîinele simte unde nu ţine zăpada... Du-te Zdup ! Haide ! Caută !

— Merită Goanţă zdroaba asta, mi-o strigat la ureche Mărtin Bălaci. Ţîn minte că i-am răspuns : „— Codru o merită, Mărtine !" Ies io de după cleanţul unde s-adăposteşte Mărtin. Mă-nhaţă Haţeganul. Se-nfige-n mine. Îmi zmulge neaoa de sub bocanc. Mă răsuceşte. Mă orbeşte. Simt io cum lunecă bocancul pră cremenea lustruită de ger. Cad. M-agăţ cu mîinile de vînt şi vîntul mă ghionteşte în gol. Atunci am sîmţit io golul în toată fiinţa. Atunci am urlat io de spaimă, mi-am oprit urletul în gît, dar în mine am urlat ca lupul. M-o apucat Mărtin de-un picior. Golul era sub pieptul meu. „— Un'te duceai Petre ?" m-o întrebat Mărtin Bălaci. Ne apucăm la săpat un tunel. Săpăm cu rîndul. Scoatem neaoa cu clăbăţurile. Jandarmii sapă cu bainetele. Atunci am auzît noi un pîrîit înfricoşat. De parcă o crăpat muntele. Am sîmţit io cum se smulge ceva din inima muntelui. Pe urmă un răcnet cumplit. Un răcnet de moarte. Ca ăla al meu, de l-am oprit în gît. Ori, poate că nu l-am oprit. Mi s-o fi părut mie că l-am oprit. Trosnete lungi. Gemete. Sfîşieţoare. Un vîjîit ca de ciocan de foc. Bufnet răzbit pînă-n rădăcina muntelui. M-o izbit ceva în moalele capului. La urmă m-am cufundat într-o linişte albă, moale, odihnitoare. O ştiam liniştea aia de pră front. Cînd am ieşit din ameţeală, cînd am ieşit deasupra din adîncul ăla moale, am văzut că sînt sub trunchi. Erau acolo Piţu, Brîncuţă. Era un fel de întuneric. Şi cald. Auzeam jandarmii strigînd. Am săpat pe sub neauă. Am ieşit printre crengi, printre ciompurile care ne-au apărat de trunchiul fagului. Nu era Stîngu. L-am strigat. Am strigat cu toţii. Nimic. Numa' Haţeganu.

— S-o fi-ntors, o dzîs Amăriuţii, da' nu mi s-o uitat în ochi... Hai să-i dăm drumu, că ne-apucă noaptea şi degerăm.

— Aşa-i !... Nu-i nima !... Hai, Petre !

Nu mi se uitau în ochi. Ştiau că Stîngu mi-o plătit molitva întîia. Mi s-o părut că aud glas.

— Haţeganul, o dzîs Piţu.

Am vrut să ies dintre stînci. M-or prins de umeri. De mîini.

— Un'te duci, Petre ?

— L-o fi-nghiţit Haţeganu !

— Le-a suflat în lumină la mulţi !

— Mă, Petre ! mi-o zîs Amăriuţii... Voiau să mă apere de Stîngu. Da nu mă apărau bine. M-am uitat în ochiul ciacîr al jandarmului. De-aproape. Prin zăpada aia de ne înţepa în lumini. A răcnit turbat : „— Legaţi-l cu curelele de la armă peste mijloc... Ţineţi-l bine... Mişcă..." I-a fost ruşine. M-au legat. Am ieşit sub spulberul viforului. Ca atunci cînd l-am scos pră don'locotenent Boariu din-tr-o ambuscadă, căzuse în ambuscadă, se apăra cu pistolul metraleră... Mă tîrăsc io pră trunchiul fagului, cu crengile vîntuite deasupra prăpastiei. Cu o parte din rădăcini rupte, arătînd către cer. Mă buşeşte viforul. Dă să mă zmulgă. Nu văd nimica. Mă-ntorc. Jandarmii mă ţîneau de curelele de la armă. De-o frenghiuţă. O de-un lanţ, nu mai ştiu. Mi-era sete. Eram uscat de vînt. Lemn eram. Mă-ntorc pră fag. L-am audzît. O l-am sîmţit. Nu ştiu. O fi scrîşinit. O fi suduit. Încalec fagu. Stîngu era sub mine. Ţînea o creangă între picioare. Clăbăţul îi zburase. Era plin de neao în păr. Vînăt. Se ţînea cu mîinile de-un ciomp. Avea degetele negre. Unghiile i se vineţiseră. M-o sîmţit. O ridicat fruntea. Viforul îl legăna deasupra golului. Îi căzuse obrazul. Îmbătrînise Stîngu. Avea gheaţă în sprîncene. În mustăţile răsfirate. Îi îngheţase sudoarea. Mi-a rînjit. Şi-a lăsat bărbia în piept. Şi-a dat drumul la o mînă. S-a uitat în gol. Parcă ar fi preţăluit golul. Am văzut cum îi alunecă degetele rămase încleştate. — „Nu vrea să se roage, m-am gîndit. Şi-a adus aminte că mi-a plătit molitva." L-am apucat de praşchie. Trecea Haţeganul prăstă amîndoi. Îl încleştasem bine. Ne bătea viforniţa pră amîndoi. Bătea şi-n vremea veche şi-n aia nouă, să le prăvale în prăpastie, aşa încleştate una de alta. L-am scos ca să-l omoare Taorii. La asta stau io şi mă gîndesc cînd trece Haţeganu prăstă Prislop, o cînd ninge cum ninge acum.

...Steaua sus răsare
Ca o taină mare...

— Vă rugăm să vă serviţi domnule căpitan... Este foarte greu cu murăturile aici în munte, eu sînt giurgiuveancă, sînt obişnuită cu murături şi Gică îmi aduce varză, ca să mă consoleze. Domnu Petre, vă rog să serviţi.

— Legea mea şi biblia mea şi evanghelia mea a fost legea statului. De aia mă şi reangajai. Vrui să studiez dreptul, nu putui să studiez din motive financiare şi de serviciu şi dacă nu putui să studiez, atunci făcui lectură individuală pînă fusei mutat la Prislop. Aici mă-mbătrîniră ăştia cu uciderile, cu răzbunările, cu tîlhăriile, îmi tocii picioarele pînă la genunchi bătînd munţii şi stînele. Fuse urgia averilor mai spre deceniul patru. Pe urmă a dezertărilor. Pe urmă a teroriştilor. Pe urmă...

Plutonierul major Amăriuţii tace. Scoate cu furculiţa din borcan un ardei iute, murat, pe care i-l întinde. Ciorba coanei Luţa este o minune, aburește a cimbru, a leuştean, coana Luţa l-a aşezat într-un cap de masă, pe Gică, bărbată-su l-a aşezat la celălalt cap, pe dreapta copiii, cinci, trei băieţi şi două codane, dînsa rezervîndu-şi scaunul de lîngă el, avîndu-l în stînga pe Pătru.

Amăriuţii s-a prezentat la Pătru la un ceas după ce-a coborît din sania care l-a adus de la gară. I-a transmis invitaţia coanei Luţa pentru ziua întîia de Crăciun. A trebuit să amîne pentru ziua doua, nu-l putea ruşina pe Pătru, mai ales pe Mădălina, că au fost cu toţii la biserică, cu gemenii, cu mama, cu Simina, ei doi în faţă, muierile după ei ; a fost un murmur în biserică, s-a făcut pîrtie, femeile au rămas la femei, ei s-au dus în faţă, cîntăreţii i-au poftit în strană, popa Barbă Neagră gătit în odăjdii a ieşit prin uşile împărăteşti, i-a dat binecuvîntarea, aşa că nu putea decît a doua zi de Crăciun. Avea o sticlă de „Lavandă fină", a legat cu o panglică roz o crenguţă de brad, noroc că a fost precaut, are una pentru coana preoteasă, una pentru Ruja, are încă bomboane, Pătru a luat o slănină, nu poţi veni de Crăciun cu mîna goală. Cînd a intrat în sufragerie copiii lui Amăriuţii erau aliniaţi după înălţime în spatele scaunelor, el a trebuit să dea pe loc repaus, Amăriuţii (atît a mai fost Amăriuţii, pe urmă şi-a pierdut autoritatea de şef al postului de miliţie Prislop, autoritatea trecînd de partea

coanei Luța) Amăriuții a spus „luați loc" și cei cinci s-au așezat milităreşte la masă, și-au înnodat șervetele la gît, și-au sprijinit antebrațele pe marginea mesei și lui i-a venit să strice tot ieghemoniconul, să se dea tumba, să se joace cu ăi mici, mai ales cu prîslea, un tip bucălat, roșu în obraz, cu părul vîlvoi, negru, cîrlionțat, tot numai cîrlionți, cu buze roșii și niște mînuțe tăpăligoase, cu un ochi puțintel ciacîr ca al lui taică-su, frunte bombată, nu l-a slăbit din priviri de cum a intrat, el i-a tras cu ochiul și ăla micul i-a răspuns șmechereşte. Metamorfozat în Gică, îmbrăcat civil, Amăriuții îi aduce aminte doar vag de șeful de post tenace, dur, rapid în hotărîri pe care-l cunoscuse la alegeri și mai apoi la arie, cînd a demonstrat că este cu adevărat omul legii, pe urmă în înfruntările acelea pe viață și pe moarte cu teroriștii. Coana Luța poate să aibă 40—45 de ani. Este o femeie trupeșă, brună, cu ochi negri, sprîncene negre încondeiate, cu aluniță în coada ochiului drept, are o dantură de invidiat, mîini frumoase cu unghiile tăiate în carne, poartă rochie verde dintr-o stofă moale care-i odihnește pieptul suculent la care-au supt ăștia cinci, mărgele, trei salbe de mărgele și cercei rotunzi din aur. Amăriuții este stingher în costumul negru care-i vine neîndemînatec. Gulerul cămășii albe este prea înalt, cravata cărămizie are nodul prea mare, nici glasul hîrîit, nici tonul de comandă nu se potrivesc la costumul civil.

— Sîntem între luptători, este ziua doua de Crăciun, noi respectăm datinele, Moș Crăciun tot cu tolba plină vine, tot cu sania, tot de nu se știe unde, și de cînd mă știui veni în seara de Ajun. La ce să-l transfer dacă de o mie de ani veni la țanc, prin vifornițe de toate felurile ?! De aia vă spusei domn' căpitan că mă retrag din revoluție. Nu pot să arestez contra legii. Fără cercetare. Fără dovezi. Pe ăi mai buni la ordinul unui Ianoșel. Că eu știu cîte parale face Ianoșel. Știu și cîte parale face tovarășul Ardelean, chiar dacă a fost avansat la regiune. Știu și cine mă comandă pe mine. Cine-mi dă ordin mie să-l arestez pe cutare, ori pe cutare. Că de aia fui jandarm. Să știu. De aia vă raportai că biblia mea fuse legea statului. Zic legea, nu dispoziția telefonică.' De aia crezui eu că revoluția aduse legea făcută de popor și intrai eu în revoluție în pas de defilare.

— Să nu amestecăm revoluţia cu ăi de-or intrat în politică pă d-aficea, c-or crezut ei că politica asta îi îmbogăţeşte ca politica ai veche, tovarăşu Amăriuţii.

— Aşa zici tu, Petre ?

— Aşa zîc şi aşa gîndesc.

— Aşa gîndişi cînd te arestară ? Cînd te duseră acolo unde te-au dus, fără judecată ? Fără dovezi ? Fără să fi făcut tu nimic decît revoluţie ? De-ţi pusăşi şi viaţa ?

— Aşa am gîndit şi atunci. Mai ales că n-am fost io sîngurul scos din revoluţie cu sîla şi cu nedreptatea. C-or mai fost şi alţii, activişti vechi. Acolo l-am cunoscut noi pră tovarăşu Ioan Petreuş-Vivat, partizan şi activist din Maramorăş, care o făcut cu noi şcoală de partid şi am învăţat noi ce-o însămnat horthysmul în Ardealul de nord şi prîn ce iad o trecut românimea, mai iad decît iadu din vremea Horii şi tovarăşu Ioan Petreuş-Vivat ne-o povestit de martirii de la Ip şi de la Trăznea şi de la Moisei şi de taberile de lucru forţat de la muntele Copilaş şi de lagăre şi noi eram tot în lagăr, eram laolaltă cu moşieri, cu politicieni, cu domni ofiţeri, cu profesări mari şi aceia ţîneau şcoală de istorie cu noi, da' nu ne-am rupt de revoluţie, numa am încercat să înţălegem. Aşa că zîc, nu-i bine că vă retrageţi, tovarăşu Amăriuţii.

— Mă retrag Petre din cauză de conştiinţă... Că nu pot mă să te arestez din cauză că vrea Ardelean să te arestez, că ştii tu cum îşi formă el turma de oi de-o ţine la Rusca ; ori că nu-i aduci dame — Luţo scuză-mă — ori că nu faci afaceri cu centrul de colectare. Că dacă tu eşti cu discuţiile, eu sînt cu lanţurile. Şi nu pot să pun în lanţ decît pe tîlhar. Pe ucigaş. Dovedit. Cu declaraţii la dosar. Am de crescut cinci copii şi nu vreau să mă blesteme nimeni. Mă reprofilez. Mă retrag la Giurgiu. Intru la şantierul naval. Vă rugăm domn' căpitan. Poate mai serviţi ciorbă.

— Şi eu sînt de părerea lui Gică, spune coana Luţa... Ani de zile n-am închis ochii cînd era el în patrulare. Ori cînd a pornit el să aplice legea, că-i spuneam : „bine măi Gică nu vezi că sîntem lipiţi pămîntului, ce soldă ai tu Gică şi atunci de ce te contrezi tu cu domnul primpretor ; ori cu Goanţă brigadierul de la codrii Comunităţii şi nu închizi tu ochii, da' te ţii de Goanţă cînd veni Amalia Goanţă la mine cu milioane grele — era pe vremea milioanelor, ca să nu vorbim de ordinele de chemare, ori

înainte, de cazanele de ţuică, de autorizaţii, că putu face bănet nu glumă. Pe urmă cu fostul prefect, cu domnul colonel Vărzaru, cînd participaţi la luptă că se auzeau împuşcăturile pînă aici în sofragerie. Că dacă v-a aşteptat cineva ca pe un frate şi ca pe un părinte, domn' căpitan, Gică al meu v-a aşteptat. Că zicea : „— Auzi Luţo, domn' căpitan Vornicu este ostaş adevărat, îl văzui eu la alegeri cînd scoase garda şi-i manevră pe ăia, făcu războiul pe degete, pe mine mă ţinură onoarea, legea şi datoria. Vreau eu să am o înfăţişare cu domn' căpitan Vornicu." Uite Gică, o ai !... Mihai, pune lingura pe şerveţel. Zamfiro, du-te şi întoarce friptura. Oana, strînge farfuriile dacă nimeni nu mai serveşte ciorbă.

Vornicu încearcă o revenire la sine. O regăsire de sine. Amăriuţii l-a luat prin surprindere. Încearcă să se fixeze în spaţiul interior al şefului de post care-şi pune probleme de conştiinţă, radicale. Este nevoie să se rupă de legătura pe care i-a făcut-o Pătru cu acel necunoscut Ioan Petreuş-Vivat din Maramureş, este lacom de întîmplările acelea cumplite care au martirizat Ardealul cedat Ungariei lui Horthy prin Dictatul de la Viena, după cum este lacom de ipostaza „lagăr" a vieţii lui Pătru. Acasă la Pătru au lăsat amîndoi, printr-o înţelegere nemărturisită, să fie numai praznic. Sînt bărbaţi trecuţi prin foc, demnitatea lor stă în a-şi tăcea înfrîngerile şi dintr-o dată, în a doua zi de praznic, iată că plutonierul major Amăriuţii iese din postul de miliţie Prislop, din atributele şi circumstanţele care-l oficializează, care i-au creat o fizionomie morală şi socială, care l-au ierarhizat în tipologia satului ca pe instrumentul puterii şi la ciorba de oase afumate dreasă cu zeamă de varză, plutonierul major de miliţie îşi declină competenţa din motive etice. Oana strînge farfuriile ieftine, înflorate cu siniliu, Zamfira s-a dus la bucătărie de unde vine miros de sarmale şi de friptură, sufrageria este luminoasă, locuinţa şefului de post fiind în chiar incinta-cetate a postului. Clădire solidă, cu ziduri groase ; ferestrele mai mult crenele apărate cu drugi de fier, clădită de imperiul habsburgic spre a stăpîni şi adăposti la nevoie pe stăpînitori. Odaia este încăpătoare, scundă, duşumită, mobilată sărăcuţ. Ceea ce atrage atenţia şi înnobilează sînt scoarţele. Pe pereţi, pe jos, scoarţe mari roşii şi negre, unele cu trandafiri stilizaţi, altele cu zeci de romburi în culori stinse, tivite cu che-

nare, desigur, pe scoarța de deasupra lăzii sînt fotografiile înrămate ale gazdelor : coana Luța și Amăriuții, miri, el sergent major cu cizme și sabie, ea cu voal și coroană de lămîiță, în picioare, avînd fundal un pilastru de carton ; ei doi, bust, el tot în uniformă, dar plutonier, ea cu decolteu, mărgele și coafată cu zulufi ; apoi ei doi și copiii aliniați după înălțime : fotografii sepia, între ferestre un tablou în culori vii, opera cunoscuților pictori ambulanți, o corabie pe o mare în furtună.

— Văz că vă plac scoarțele mele ! spune coana Luța... Țes de cînd eram fată mare și mă curta Gică. Este plăcerea mea.

— Ai mîini de aur, coană Luțo, spune, și coana Luța se îmbujorează de plăcere.

— Așa-mi zicea și Gică la început. Nu exista să vină el de undeva, să nu-mi aducă măcar o floare de cîmp și să nu-mi sărute mîinile... Acum a obosit și-l cred și-l iert că nu mai este el cavaler cum era. S-au schimbat și vremurile, domnul căpitan, ce să-i facem !? Zamfira mamii, haide, adu tu sărmăluțele și Gică, ce-mi stai popîndău, unde este vinul ? Vin de la tata, domn' căpitan, vin de la Dunăre, zaibăr și blanc și ochiul șarpelui, de miroase a luna lui Florar.

Amăriuții toarnă un vin roșu aprins, pe care lumina și sticla paharului îl fac să scînteieze. În colțul de lîngă bufet tronează pomul de Crăciun gătit cu cîteva globuri, lanțuri roșii din hîrtie creponată, lumînărele și nuci poleite. Sub pom, nici o jucărie. Doar cîteva cărți. Coana Luța are dreptate. Vinul miroase a vie înflorită ca și vinul lui, miroase a dragoste, ca și vinul lui, se gîndește la Valentina și-i vine să plîngă.

— Dacă Luța mea mă desconspiră atunci permiteți domnule căpitan să vă expun cazul și dacă binevoiți să-l discutăm, cu toate că plutonierul în rezervă Pătru C. Dragalina mă condamnă ca unul care stătu cot la cot în munte, contra teroriștilor și execută program revoluționar de reforme sociale și fu înscris pe lista neagră de Vărzaru, care, știți, a fost lichidat. Din bandă nu rămase decît ăla chioru, după informații fost șef în poliția legionară, Onescu Buzești, care ne execută pe noi la arie, nu fu identificat nici printre vii, nici printre morți. La inspectorat se zice c-a trecut granița. Este aici, zic eu, am semne, dar crez că se converti, se căiește, ori are o criză,

ceva, nu iese la stîne, nu se arată la ciobani să-i dijmuie, ori stă ascuns la o femeie ; ori se schimnici în post și rugăciuni. Să știți că Pătru C. Dragalina are un morman de reclamații ca contrarevoluționar, încearcă iarăși să-l aresteze pe linia lui Ardelean și a lui Otto, da' mă dusei eu la regiune, la raportul confidențial la tovarășul Viorel Frențiu care-l cunoaște de cînd cu lupta în munți... Nu ți-o spusăi Petre, ți-o spun aici, la praznic, de față cu don' căpitan și s-o luăm de la biblia mea, de la evanghelia mea, de ce vreau eu s-o iau de la început, cu toate că am soldă bună, sînt apărat de stat, am favor la învățămînt pentru copii și sînt foarte bine notat încă de la începutul statului democrat. Dacă este s-o luăm de la-nceput, s-o luăm cu Stîngu-Tauru, cu conflictul dintre obștii pentru pășuni, pentru codru, pentru cazane de țuică, eu aici văzui cum politica strică legea și dreptatea socială, fusei omul legii călcat mereu în picioare de politică.

— Dacă ne retragem toți din politică, atunci scot capul nylașii și legionarii și tot felul de scursori și de nima-n lume cum am vădzut io din ce ne-o spus nouă cu fapte tovarășul secetar Ioan Petreuș-Vivat de la Maramorăș, care-o fost partizan, care-o dezarmat niște *tabory csendery* și unul din jandarmii ăia de-o pușcat la Moisei, a ucis cu baioneta populația civilă și alții or intrat în partid și or vrut să-i închidă gura lu' tovarășu Ioan Petreuș-Vivat și l-or scos din luptă, da numai temporar cum ne învață el, că pînă la urmă partidu se lapădă ge venituri și iese deasupra cinstea ; da' asta se face prin luptă, nu dacă fugim toți dîn front și io vă dau mulțam păntru c-ați fost la tovarășu Frențiu Viorel.

— Asta-i, spune Amăriuții... Că nu trebuia să mă duc, adică vrui să zic că dacă era legea lege, nu era nevoie să mă duc și aici nu mă-nțeleg eu cu Pătru C. Dragalina, don' căpitan, că și Pătru al nostru este un fel de fanatic și experența mea nu-mi dă voie să crez în fanatisme.

— Io crez că-i musai să se așeze revoluția și nu mi-s fanatic, numa nu depun armele, nu le fac piramidă, că-i musai să iasă adevărul, că fără adevăr la ce să fie revoluție, că de șelaină și minciună și strîmbătate ni-s sătui și învățați și la ce să schimbăm un rău pră alt rău.

— Domnul căpitan, uitați-vă, așa-mi mănîncă viața Gică al meu cu întrebări, n-a terminat nici acum de citit

„Pe aripile vîntului“ şi vă rog serviţi sărmăluţele că se sleiesc...“.

„Abia mi-am luat avînt, abia m-am azvîrlit în lucrarea cerută de Micotă, abia am intrat într-o lume care determină lumea şi uite, dau năvală întrebările şi Valentina dezertează de pe poziţie. De ce n-a dezertat coana Luţa, că-i puteau arunca o grenadă pe fereastră s-o sfîrtece împreună cu toţi copiii ? De ce n-a dezertat Mădălina ?“ se-ntreabă Vornicu şi savurează sărmăluţele cu gust picant de carne trecută prin fum.

— Pe Stîngu-Tauru îl arestai de două ori. Odată prin '39 pentru evaziune fiscală, a doua oară prin '42 ; în plin război. Flagrant delict de speculă. Se lăsă arestat, afurisitul. Îl trimesăi la plâsă din post în post. Atîta putui face. Plecă afurisitul cu o căruţă după el, plină cu demîncare, cu băutură şi cu muzicanţi. Îşi bătu joc de mine. De autoritate. Veni de la plasă cu otomobilu primpretorului. Prîm-pretoru la volan. Mă felicită pentru felul cum îmi făcui datoria. Crezui că-mi crapă pipota. Şi-ntîia şi-a doua oară. N-aveam nimic cu cetăţeanul Stîngu-Tauru. Aveam cu primarul. Cu omul în afara legii şi mai presus de lege. Nu-l dovedii nici cînd îl ucise pe Spurcaciu. Îi dădu neveste-si o traistă cu bani. Trăi cu ea o juma' de an. Nu-l dovedii nicicînd. Avea o sută de martori. Toată obştea. Slugile. Drăguţele. Pînă şi pe prefect. Atunci ? Fierbeam în mine. Mă uscam în mine. Mă făceam comunist, aşa în mine însumi. Averea. Averea călca legea în picioare. Şi politica. Mi-era silă. Mai ales pe la adunările electorale. Că-i ştiam şi ce lapte au supt ăia de se umflau în bojoci.

— Gică, iarăşi ai luat-o de la-nceput, spune coana Luţa. Ce-i cu tine ?

— Este, că sînt între ciocan şi nicovală. Şi nu-mi pot da demisia. Trebuie să ies pe caz de boală. Şi cum să mint ? Ori cum să sfănţui ? Că-mi crapă obrazul şi dacă binevoiţi don'căpitan, vă încercai răbdarea cam mult, vă stricai praznicul ; da' vă ştiu cum sînteţi, şi-acu iau pe loc repaus şi ia uitaţi-vă ce copii mi-a făcut mie Luţa ; ascultă comanda la mine, Traiane dă tonul şi să audă oaspeţii cum cîntăm noi colinde de la Dunăre...

Soarele învîlvorează poalele albe ale Cernevîrfului. Se ridică glasul plin, de alt, al coanei Luţa, se-mpleteşte cu glasurile subţiri ale copiilor şi Amăriuţii ţine un fel

de „glasul doi" și dintr-odată colindul se-nvăluie într-o boare bărbătească, asprindu-se cumva, dar și legănîndu-se mai altfel. Cîntă Pătru.

7

— Să-ți fiarbă mama cîta răchie... Șezi puiu mamii. Șezi aici în locu lu' Radu al meu. Că așa ședea și el și n-o avut noroc, cum n-o avut taică-su, c-o vrut să treacă la români în bătaia ai mare dinainte, l-or prins, or vrut să-l spînzure, o fujit că era vînă de om, ca bradu, l-or pușcat în plămîn, s-o tras prîn neao pînă la un sălaș, era acolea o băciță, l-o ținut pînă or vinit ai nosti gin Regat și s-o scris voluntari, s-o dus cu tunurile pînă la Pești, la urmă s-o-ntîmplat șeva la codru, într-o iarnă, mi l-or adus pră cal, căduse un lemn pră iel, dă' io nu crez, că nu era el om să cadă lemnu pră el. Radu al meu iera la școală, la liceu, înaince ge școala voastră ge zburat... La șe l-or robit, că tu-l știi puiu mamii cît era el ge bun și el o fost în bătaie cu avioanile alea ale voastre și s-o rănit și cum îmi zîcea el mie „măicuța mea sîngurică și harnică", o nu-ți plașe carnea afumată, mîncă puiu mamii, mîncă.

Arde becul, pîlpîitor, mama Belcotă a tras firele pînă sus, aici, să aibă Radu lumină cînd s-o întoarce din robie. A trecut anul. Cînd ? Mama Belcotă a îmbătrînit și-a pus războiul în cuină, e cald, focul arde vesel și el își dă seama că în iarna asta s-a legat de foc, nu-și explică în ce fel ; dar s-a legat intim, focul ăsta de lemne îi dă sentimentul existenței în timp, al trecerii peste timp. Vatra, războiul de țesut, dorurile, spaimele și peste toate și mai tari decît toate răbduria înțelepciune a așteptării. Mama Belcotă așteaptă, țesînd. Este în afară de timp și pe deasupra lui.

— Era stîlp de casă de cînd o lăpădat țoalele statului, că i se șădea aviatori, da' nu-mi plășea mie că iera la București, și rămînea averea fără stăpîn, că obștea-i bună, a noastră îi tare, moșu Belcotă o ține strînsă, nu rămîne o breazdă ge fîn necosîtă, da casa bătrînește și ea, are lipsă de mîna stăpînului și io mi-s tot mai micu-

tică și mă doare reuma, că nu mai pot io să spăl vara la Zătoni, cu apa pînă la genunchi, cum spălam odată și cîntam și nu pot io urca după zmeură și am io vedenii, că mi se arată Radu acolo la iel, în toale ge călugăr c-o barbă pînă-n brîu, că stă la iel și ard ferestrele, la Paști or ars zece lumini în olcuțele lui puse-n fereastră și ușa nu iera umblată și Toma și Zberga nu s-or dat și mi-o fost cumva frică da' nu prea tare că Necuratul nu apringe iel lumini în noapcea ge Paști... Și ce-o făcut Radu, dacă o iubit-o pră Mărie, că iera ruptă gin soare și nu mă slobozea gin brațe și-mi zîcea că păntru șe plăcește ea, șe vină are ea, că aici ar rămîne pră veci că și-a găsît ea omu, pră Radu al meu și iel era altu, nu-l mai cunoșteam, c-o pierdusă pră Mira, o știi tu pră Mira, era și Mira fie iertată, da' Mărie ? ! Mărie a lu' prefectu, a lu' colonielu, că o știam ge junâ cînd vinea colonielu la rugă, Doamne auzi-mă, c-o vrut Radu să-l puște, pră tata lu' Măria lui. Doamne păzește-mă șe vremuri am ajuns puiu mamii, nu să mai îngăduie om cu om, e o răotate prăstă sat și-și bănuie tăt natu după voi, cînd ierați voi în sat și-acu ?...

Știe că singurul lui argument este tăcerea. Că ei îl iau drept martor, drept confident, că nu-i interesează argumentele lui, de altfel nici nu are argumente, ce-i poate spune mamii care are războiul, își țese gîndurile acolo, le bate cu spata, le-ndeasă în motive zoomorfe, cerbi stilizați, păsări măiestre, i-a spus că n-o să-l țină mult pe Radu al ei, aviatorul, n-au nici un motiv să-l țină, parcă este nevoie de dovezi, a spus Amăriuții și aici a intrat milițianul în conflict cu sine, nu-și va da demisia, este prea hîrșit cu viața asta nouă să nu înțeleagă ce înseamnă să-și dea demisia, va găsi o cale ocolitoare, a și făcut raport să-l mute la Giurgiu din pricina greutăților familiare. Amăriuții este un caz de conștiință. Pătru însă este una din dramele continuității. Este seara de 26, mîine la amiază urcă la Ochișor cu toți ai lui Pătru, seara se duce la popa Barbă Neagră, în 28 se duce cu Pătru la Ion Cătănuță, în 29 schiază, popa Barbă Neagră i-a făgăduit că-i mai traduce niște acte de posesie, de judecată, niște hotărîri ale guvernatorilor austrieci, ale comandamentelor grănicerești, în 30 pleacă, îl așteaptă sania trimisă de don' Costache la Izvin. Nu se poate. Vînătoarea aceea este în 30, el va trebui să plece

în 29, atunci nu se mai duce la Ion Cătănuță și schiază în 28 toată ziua. Adică vrea să coboare în Topla, pe la moara lui Pavel Lala pe care Pătru zicea că l-a împușcat ex-colonelul după ce Pavel Lala, morarul, îl adăpostise, ținuse într-o claie de fîn un tun anticar. Îl arestase Amăriuții. Îl trimesese sub escortă peste munte, milițianul avea asupra lui copiile după declarațiile lui Pavel Lala, Vărzaru aflase, fusese informat, interceptase escorta cu arestatul, citise declarațiile și-l împușcase pe Pavel Lala sub ochii milițianului pe care-l dezarmase și dezbrăcase gol-goluț... El are oroare de metafore, simte la propriu cum îl bîntuie crivățul epocii, să nu zică al istoriei, cu dezrădăcinări cumplite, se gîndește la fagul acela prăbușit de Hațegan de care s-a agățat Stîngu-Tauru, Stîngu-Tauru deasupra prăpastiei, abia ținîndu-se de fagul acela, el însuși martor al unui ev, amîndoi deasupra hăului și Pătru acolo, nu justițiar, Pătru cu omenia, Pătru om, balada este acolo în gestul lui Pătru, el se lipsește mereu de gest, se-ntîmplă ceva grav cu el care de cînd se știe s-a exprimat prin gest. Comunica prin gest. Gestul era mijlocul lui de comunicare cu lumea. Gestul militar. Gestul care transformă avionul în argument, în profesie de credință, în patriotism, în artă, în solidaritate umană !... Și-acum ?

— O șe bine-mi pare puiul mamii că nu m-ai zăuitat și zîci tu că se-ntoarce Radu al meu și ț-am făcut io focu la iel, unde lucră iel și stă iel sîngur ; l-am făcut ieri, l-am făcut și azi, așa că dacă vrei să te hodinești, hodinește-te, io strîng și am la ce mă gîndi niște zîle și niște nopți și niște luni că iel e tare de muncă ; dacă e la muncă, nu mă tem io ge Radu al meu...

...Mi se pare că aud stelele. A căzut ger. Trosnesc urșii de stejar ai foișorului. Este ciudat sentimentul pe care-l încerc, ciudat, fără să-l pot defini. Cuvintele mă golesc de conținut. Nu mă pot scoate din starea asta intransmisibilă. Aici mă lovesc eu de lipsa gestului. Aici am nevoie să-mi organizez un alt sistem de comunicare cu lumea, care, nu să înlocuiască gestul, este absurd, nu trăiesc în vid ; dar să-l esențializeze. Să-l transmită. Să-l nuanțeze. Iarăși abstractizez ; dar nu pot altfel. Or, acest nou sistem de comunicare nu poate fi constituit decît din cuvinte. Din limba maternă ; dacă simt nevoia comu-

nicării în scris. Prin scris. Am făcut obsesia scrisului. Mă posedă. Port în mine o lume larvară, haotică încă, am o disponibilitate totală de a mă transpune, chiar de a mă transfera în timp, nu un timp abstract, un timp concret, o epocă de o concreteţe seducătoare. Simt nevoia să dialoghez cu mine însumi. Poate nu aşa cum dialoga Augustin cu sine însuşi în *Solilocvii*, didactic deliberat, didactic, altfel, stăpînind fluxul memoriei, dirijîndu-l, cu toate că memoria începe să-mi joace feste cuplîndu-mă la întîmplări, evenimente, spaţii geografice de care n-am cunoştinţă directă, aparţinînd unei zone de fund a subconştientului, a subconştiinţei mele. Chestiunea a devenit interesantă din clipa în care m-am localizat între roşii de ţară ai lui Mihai la Călugăreni, roşii de ţară din căpitănia de Păduret, zona submontană, de fapt Muscelele Argeşului, un fel de replică a Prislopului. Vorbeam de Augustin. Sau mă gîndeam la Augustin atunci cînd monologa mama (a lui Radu Belcotă). Mama de aici are o concepţie augustiniană asupra timpului, într-un fel augustiniană, pentru ea, dar şi pentru Mădălina, cred că este o constantă istorică din cele mai expresive, pentru ele două timpul nu are nici o realitate substanţială proprie, fiind, ca la Augustin, numai un domeniu inconsistent al relaţiilor dintre evenimente aşteptate, dorite sau, foarte rar, provocate. Aici este slăbiciunea noastră. În fatalismul cu care apreciem timpul. În lipsa de participare, de implicare în cauzalitate. Şi tot aici este salutară revoluţia. În felul în care ne implică în dinamica istorică. În felul în care ne obligă să fim conştienţi, creatori de istorie. Să acuzăm ortodoxia de această filozofie a neimplicării în cauzalitate ? În dinamica istorică ? În neparticipare ? Nu ştiu ! Mă feresc să dau sentinţe. Terenul este minat. Nu sînt nici filozof, nici teolog. Popa Barbă Neagră să fie excepţia care confirmă regula ? Nu ştiu ! Dar, probabil, cîndva, după ce voi fi mai stăpîn pe zone ale culturii astăzi abia tatonate, voi şti. Deocamdată trăiesc euforia descoperirii. Descopăr zilnic cîte ceva. Fie în lecturile mele. Fie în oameni. Fie în întîmplări, în atitudini, în rememorări, în natură. Urmăresc metamorfozele luminii, să zicem. Dinaintea zorilor pînă la lumina zodiacală. Pe anotimpuri. La solstiţii. Nu rămîn numai cu încîntarea de a descoperi nuanţele, tonurile, vibraţiile ei subtile, nu rămîn numai cu un

cîştig de cunoaştere, pătrund tot mai adînc în lumea naturală care mă înconjoară, în unitatea ei dialectică, încerc să refac pe hîrtie ceea ce simt, ceea ce gîndesc, încerc să surprind în cuvinte vibraţiile luminii, ori trecerea vîntului prin păpurişte, ori trecerea stolurilor de gîşte sălbatice pe sub lună, toamna, ori prin burniţa nopţilor, încerc să mă desprind de Terra, s-o apreciez global prospectînd-o din zona Stelei Polare. Atunci „văd" marii curenţi oceanici, atunci „văd" marile mişcări ale maselor de aer care determină împreună cu acei curenţi clima, alizeele şi musonii, văd calotele glaciare, văd pustiurile, fluviile, masivii muntoşi, zona pădurilor ecuatoriale, am o privire cosmică şi mă mir de încăpăţînarea asta stupidă a speciei care-o limitează la cele mai aberante conflicte intestine cînd încă din vremea magilor şi a navigatorilor polinezieni cunoştea (specia) constelaţiile şi se raporta la transcendent...

...Atelierul lui Radu Belcotă are harul ciudat de a-l interioriza. De a-l coborî în sine, dar în acelaşi timp de a-l extrapola din sine, într-o lume care-l fascinează, o lume de sugestii, o lume de idei, o lume de care este lacom, pe care şi-o simte apropiată, fecundă, intimă. Desigur mama n-a ştiut unde şi cum să aşeze becul acela insolit, aproape indecent şi vulgar, cum stă agăţat gol sub grindă. Găseşte un voal albăstriu, poate un batic al Mariei. Îl leagă în jurul becului. Lumina crudă, indiscretă, se îndulceşte, dobîndeşte nuanţe magice, pluşate, catifelate atunci cînd întîlneşte scoarţele bătrîne, cu tonuri stinse : roşu ruginiu şi alb-gălbui şi fondul negru şi verdele vegetal şi lemnul vechi al boatelor de lupi, al fuselor, al caucelor şi blidarelor ; ori, straniu, o lumină ca de fund de mare, licăritoare şi difuză în mijlocul atelierului unde este şevaletul şi pe şevalet este portretul Mariei. Maria vie şi fremătătoare, pe coasta aceea, pe culmea aceea cu fînul înalt care-i cuprinde picioarele într-o îmbrăţişare dulce, vegetală, Belcotă a pictat cu migală cîteva fire de fîn, o garofiţă de munte stacojie abia sugerată, se simte că vîntul care-o îmbrăţişează pe Maria şi-i zboară pletele mîngîie fînul, trece prin fîn şi-i răscoleşte aroma, Vornicu se-mbată de mirosul fînului şi al coamei dospite în soare şi de cerul acela pur, transparent, plin de o lumină tandră care-o-nvăluie pe Maria şi Maria se iubeşte acolo cu soarele, cu vîntul, cu cerul,

se lasă lor toată. Asta dacă nu este atent la privirea Mariei strecurată pe sub gene, o privire plină de patimă şi de spaimă, o privire care-l doare, care-l răscoleşte, care-l întoarce în alt Prislop decît acesta al praznicului de Crăciun şi-n timpul acela absolut, în prezentul absolut. Se întoarce tot mai des la lecturile lui de patristică pentru că i se par deosebit de limpezi, de esenţiale. Focul arde în vatră, el redescoperă a cîta oară în iarna asta magia focului, calitatea lui de a aparţine aceluiaşi prezent absolut care actualizează străvechimea, lumina joacă în străvezimea aceea ca de fund de mare, vag luminiscentă, şi el se eliberează de propria lui concreteţe pentru o altă lume a concretului în care există, sau coexistă cu o libertate de sine aproape fericită. Priveşte tabloul Mariei, desigur ceea ce a reţinut Belcotă pe pînză cu atît de ameţitoare forţă de sugestie, se reîncadrează în totul din care-a devenit parte prin arta pictorului (ce vană prostie să închizi, să fereci ceea ce este spirit şi comunicare şi parte de univers, adică arta lui Belcotă, adică un Belcotă, adică inefabilul, (se reîncadrează în munţii Prislopului, în vara Prislopului, o lasă pe Maria acolo pe coama însorită, aude caii ronţăind fînul, ştie că Radu Belcotă şi-a pus şevaletul lîngă Izvorul Cerbului, aude cum susură apa lingînd pietrele, o aude pe Maria mărturisindu-se, aude pînă şi gîndurile camaradului său de arme ; deci îi lasă acolo pentru că vrea să se-ntoarcă în celălat atelier, al Maestrului. Uite că Valentina a venit aici, chiar aici, atunci vara, prin ocheţii aceia colorați se prefirau aţe subţiri de lumină roşie şi albastră, tablourile lui Belcotă erau aşezate tot aşa cum sînt aşezate acum, Valentina a avut un spasm, s-a strîns în ea, ca şi cînd interiorul ăsta ar fi jignit-o. Ca şi cînd pictura lui Belcotă ar fi insultat-o Aici totul era o parte din tot, limitele dintre lumea dinafară şi aceea recreată de Belcotă erau imperceptibile, între cele două lumi funcţiona şi funcţionează un flux permanent de viaţă, de oxigen, de vitalitate, de sensuri ; dincolo, la Pictor, la Maestru, totul era osificat, partea n-avea nici o legătură organică cu totul, exista o regie abilă care să suplinească curentul bivalent care funcţionează aici, între parte şi tot ; Maestrul mima şi Valentina s-a lăsat fascinată de mimă pentru că nu are resurse interioare să capteze fluxul bivalent dintre tot şi partea care-l reprezintă,

nivelul conștiinței reflexive este la Valentina aproape de cota zero, era un frig cosmic acolo la Maestru, un reumatism care-i chinuia oasele, era un fel de morgă și-n morga aceea prezența carnală a Valentinei era aproape o impietate. Arta este în altă parte. O simte cu toată ființa lui. Arta este aici. În fluxul acesta bivalent dintre ea și natura mamă. Dintre ea și natura umană. Dintre ea și univers. Belcotă se desăvîrșește realizînd, nu teoretizînd. Belcotă raționalul a stabilit doar proporțiile, a descoperit interrelațiile, a construit, a pus în pagină, a selectat, apoi a intervenit acel altceva de care el nu este încă conștient — pentru că și el este în posesia metodei, dar n-a ajuns să-și descopere harul — deci a intervenit harul și o dată cu harul s-a renăscut această Maria tragică, această Marie care vine dintr-o lume exact configurată și determinată social care, ajunsă pe culme, aici în bătaia soarelui și a vîntului, în coptul verii, ajunsă pe culmea vieții ei interioare, vede dincolo de ea, hăul. Nu numai sfîrșitul biologic, Maria este medic, vede hăul, prăpastia sufletească plină de monștrii pe care-i naște conștiința; crimele tatălui ei, decrepitudinea tatălui ei, vaerele celor rămași, vaerele celor uciși mișelește, inutilitatea, spaima, căința, apoi vara dincolo de hău și dragostea, este sigur că și Maria aude apele susurînde ale izvorului, simte în nări aromele fînaților, nările ei palpitînde au prins pînă și unda suavă trimisă ei de garofița de munte, primește pe brațele goale mîngîierea vîntului și sărutul luminii, are o clipă de pierdere în care se întreabă ce sens a avut viața ei, ce păcate plătește, știe că plătește toate păcatele tatălui ei și uite-o că se revoltă, ridică fruntea spre soare, poate imploră, poate bleastămă, poate se roagă sau poate se resemnează și Vornicu se cutremură. O gheară necruțătoare îi scurmă inima. Este în tabloul lui Belcotă milă omenească pentru ființa iubită și damnată, o milă plină de înțelegere și resemnare, este caritate, este nesfîrșită dragoste virilă, dar este și o altfel de dragoste desprinsă de carnal, spiritualizată, care ține de frumusețea și înțelepciunea lumii, de echilibrul ei, de împăcare cu destinul, o dragoste tragică în care lumina, simbol al binelui, există ca un tonic, ca o expresie a veșniciei naturii, ca un judecător suprem care cheamă părțile la împăcare cu sinele adînc și la intrare în ordinea firească a lucrurilor. Vornicu nu

știe cît este Maria de vinovată social. Vornicu nu știe în ce fel și-a folosit Maria libertatea de a decide, libertatea de a fi ea însăși. Îl doare fizic, el simte fizic și se revoltă și are o clipă de furie rece, îl revoltă și-l doare determinismul fatal și absurd, care-a legat-o pe Maria de tatăl ei, determinism legic, firesc, de la care Maria nu s-a sustras, nu s-a renegat, pe care l-a înfruntat în chiar interiorul liberului ei arbitru, ducîndu-și pînă la capăt condiția ei de medic, de fiică, de Maria Vărzaru. O revede elevă de liceu, acolo în culisele teatrului unde montaseră ei revista-muzicală „Noi de la Loga", o revede la Pill Bassmann, la coana preoteasă cînd a venit aici cu fostul ei soț, căpitanul de jandarmi Victor Ceaușu, încearcă să-i refacă viața, nu reușește, este absurd, stăruie în el doar imaginea ei de la înmormîntarea dascălului Ion Catalina, cu cerul acela de toamnă înalt și gol și pustiu, cînd morțăria veche mirosea a pămînt săpat, a frunze veștede, a cojoc și a obiele din lînă și cînd frunza aceea roșie căzută dintr-un păr a alunecat prin văzduhul mirosind a mort și a căzut fatal, ca un stigmat însîngerat, pe umărul Mariei, a văzut cum s-a înfiorat Maria, cum a luat frunza, cum a privit-o și cum a strivit-o sub talpă. Atunci i-a prins el privirea. Nu întrutotul asemănătoare celei din tablou, alta, plină de spaimă și de hotărîre și de rugăminte și de încredere că el i-a înțeles privirea, focul arde vesel și are senzația că foișorul este agățat ca o nacelă deasupra ghețurilor veșnice în noaptea de la facerea lumii...

...Pe urmă se rupe de Maria, de destinul ei, coboară la Zătoniul Turcului, acolo unde a întîlnit-o Radu Belcotă pe femeia asta tînără, seamănă cu Mădălina, poate este chiar Mădălina, n-are nici o importanță, femeia cu poalele sumese, cu colțurile vîrîte sub brăcină — brăcina este din lînă aspră, simte asprimea lînii în vîrful degetelor — stă în apă pînă la genunchi, apă limpede de munte, străvezie, rece, verde-albăstrie, se ghicesc pietrele, umbrele din apă, lumina răsfrîntă în apă, femeia are pulpele viguroase, brațele goale, copaia cu rufe lîngă ea pe o piatră, femeia își arată numai profilul, a văzut-o cînd s-a oprit în capătul potecii, ținînd albia cu rufe pe cap, cu brațul alb arcuit gingaș. Au înfrunzit aninii. Stau deasupra Zătoniului. Le curge lumina de mai printre ramuri. A-nflorit rocoina. Omagul. Ciuboțica

ursului îşi leagănă florile purpurii. Dinspre capătul Zătoniului, acolo unde apa bălteşte grasă urcă mireasma aspră de busuiocul-cerbului. Grangurii galbeni zboară arcuit pe sub arini. Fluieră. Toată lunca Toplei e plină de ţistuitul păsărilor. Se aude glasul muierilor care spală la Zătoni. Se aud bătăile plescăite ale maiurilor gălbui, din lemn de tei.

— Tu, Mădălină, ce-aştepţi tu colo-n poceacă ? O nu speli ?

— Spăl !

— Atunci vină... Hai că-ţi fac loc !

Mădălina coboară poteca. O vede cum îşi leagănă şoldurile. Cum îşi ţine capul şi umerii nemişcaţi. A luat mîna de pe troacă să le ardă la ficaţi pe alea de spală. Au hulit-o că a rămas la Pătru. Că Pătru a venit cu „bolşovicii". Poteca s-apleacă sprintenă printre stînci.

— A dracului ! Nici nu pune mîna pră troacă !

— Ai sopon ?

— Am vădzut că puneţi pomi.

— Punem !

— Nu-i amînat ?

— Pătru dzîce că să prind...

Femeia lui Belcotă îşi ridică bucla de pe frunte cu dosul palmei. Apa verzuie, rece, îi mîngîie gleznele puternice, de munteancă. I s-a sumes mîneca ciupagului, dezgolindu-i braţul pînă la cot. Un braţ rotund, cu carnea tare, braţul Rujii de-atunci. Cînd îi miroseau subţiorile a busuioc şi pîntecul şi curgea vara peste ei, nebună... Noaptea are haruri tainice care însufleţesc tablourile lui Belcotă, restituindu-le universului lor prim. Ei toţi din Prislop sînt aici, îi este nespus de uşor să stea cu brigadierul Dionisie Goanţă la masă, acolo în tîrnaţ, cu tot neamul lui, după ce l-a omorît Nicolae Guga pe Gruiţă a lu' Ştefan Tauru şi i-a pîndit Stîngu Tauru sub pălimar... Şi tot atît de uşor încalecă şi ia sulița la mînă pentru că, undeva, la steagul de mazîli sună o trîmbiţă semnalul : „Pregătiţi-vă pentru năvală". Pe cerul împîclit trece un bîtlan şi aude glasurile ascuţite ale dervişilor chemîndu-l sălbatec pe Allah...

...Din ce în ce mai puţin îmi place Origene şi mai puţin viziunea lui care transformă universul real într-un imens purgatoriu, corpul acesta într-un lăcaş al

supliciului şi viaţa într-o continuă penitenţă. N-am nici o vocaţie de martir. Mă încîntă Augustin care vede frumuseţea lumii în trecerea de la rău la bine, în procesul de ameliorare a naturii umane. De aici posibilitatea perfectibilităţii, obsesia mea. Augustin a exclus arta din analiza făcută timpului. Ea este singura dimensiune umană care poate aduce într-un prezent etern, trecutul şi viitorul. Pentru că, indiferent de schimbările exterioare pe care le poate aduce viitorul lumii materiale în care existăm, sinele uman rămîne egal cu el însuşi pe dimensiunile care i-au creat universalitatea. Zic Homer şi nu zic prezent ? Adică spirit zic. Artă zic. Şi biata, sărmana Valentina care reduce totul la prăvălia aceea de Fond Plastic căreia voia să mă anexeze. Şi bunul, dragul, sublimul Stamate Chiriac. Ce pereche ideală. Ce pereche fericită.

Vornicu este dintr-odată foarte atent cu sine. S-a familiarizat cu sine, a început să se cunoască pe sine ; dar nu-şi poate explica în ce fel şi cum, golul acela dureros, sleiala şi singurătatea interioară s-au transformat în starea asta de plutire uşoară, aproape de eliberare şi beatitudine ; nu-şi poate explica în ce fel şi cum s-a petrecut răsturnarea de optică care-o aduce pe Valentina în ocularul unui binoclu întors invers, îndepărtînd-o de el la distanţa incredibilă a obiectivităţii reci şi raţionale. O vede pe Valentina în magazinul acela al Fondului Plastic, unde sînt adunaţi Maestrul şi Rasputin şi tipul mirosind a gaz lampant căruia i-a fugit nevasta, ori amanta luîndu-i şi spirtiera, iată-l şi pe Stamate Chiriac, aferat, grav, Valentina nu este Valentina, nici aceia nu seamănă cu ei înşişi, patul lui Belcotă este foarte adînc, te prăbuşeşti în el ca într-un salt cu paraşuta, ochiul magic al vetrei te fixează în frunte şi nu ştie de ce, fără nici un temei, Vornicu şopteşte : „— biată Valentina“ şi adoarme cu un suspin de uşurare a cărui semnificaţie îi scapă.

8

— Domnule căpitan, eu sînt nesigur şi din punctul de apreciere al comuniştilor şi din punctul de vedere al bisericii pe care-o slujesc. Pentru că destinul meu este

să fac avere. Pe ce pun mîna, se poleieşte cu aur. Nu mă sfiesc să-ţi mărturisesc că mă şi trudesc întru sporirea talantului şi aici vin în contradicţie cu Sfîntul Ioan Gură de Aur, patriarhul Constantinopolului şi cu omiliile sale. Doar parţial vin în contradicţie, pentru că şi Sfîntul Ioan Gură de Aur făcea elogiul muncii în „Predica a doua, despre statui..."

Popa Barbă Neagră închide ochii. Vornicu simte cum Barbă Neagră se concentrează. Cum se rupe de legăturile exterioare şi se concentrează. Îi vede buzele groase, senzuale, mişcîndu-se, apoi Barbă Neagră şopteşte, citînd evident din Ioan Gură de Aur. „...Deci să nu ponegrim munca, să nu ne lepădăm de osteneală. Căci chiar înainte de a ajunge în împărăţia cerurilor, ne alegem de pe urma ei cu această mare răsplată, că adică din ea însăşi căpătăm desfătare, dar şi ceea ce e cu mult mai sus ca desfătarea, sănătatea cea mai curată"...

Popa şi-a scurtat barba, a rotunjit-o, şi-a aranjat mustăţile, chipul lui bărbătesc, de lotroman căpătînd o frumuseţe virilă, este mult mai agil, se mişcă mereu şi mereu se pleacă peste fotoliul în care stă coana preoteasă, o sărută tandru pe creştet, o întreabă dacă-i este frig, ori vrea aer, să-i deschidă fereastra, ori are poftă de mîncare, de cîta salam de mistreţ ; ori de dulceaţă ; coana preoteasă ştricuie şi zîmbeşte dulce, ori ia mîna popii şi îşi culcă obrazul pe ea, doar o clipă şi atunci popa repetă ceea ce a spus toată seara :

— Doi îmi face ! Doi gemeni ! Ca ţie, Petre !... Doi Barbă Neagră. Unul pentru popie. Altul pentru inginerie. Adică mă înmulţeşte pre mine, prin ei. Să nu se stingă neamul... Să ne întoarcem la muncă, la valorile pe care le creează : morale, spirituale, materiale. Nu numai bani. Sănătate corporală. Sănătatea minţii.

— Are părintele teoria lui despre muncă, spune Pătru, foarte firesc aşezat pe scaun, cam comunistă pră dă o parte ; cam individualistă pră dă altă parte, e adevărat că pră ce pune mîna iese aor şi părinte ce facem cu pomuţii ăia gin Mumuieţu, că-i rod iepurii şi Mădălina zîce că şe i-ai dat sfinţia ta ge lucru o ţîne cam trii săptămîni la război şi alte trii cu acul.

— Mădălina este ţesătoarea noastră etalon, domnule căpitan. Eu te înţeleg numai pe jumătate. Lasă-mă să mă explic. Să-ţi explic de ce insist să rămîi. Să ştii că

acel domn de demult Johann Kaspar Lavater cu „Fyziognomia" lui şi cu „Opus mago-cabalisticum" nu este chiar un cabalistician ; are observaţii foarte interesante asupra interdependenţei dintre conştiinţă şi desenul ei corporal şi nu se înşeală cînd afirmă că privirea este vorbirea directă a sufletului. Dumneaţa eşti perfect cinstit. Un ghem de energie dinamică gata de explozie. Totul este în ce sens se va desfăşura această energie.

— Părintele o vrea aici, spune Pătru... Am înţălăs. io, enerjie organizatorică, părintele să fie cu tehnica, anjinir, dumneavoastră şi io cu organizatoricu, io şi cu politica, numai atîta cît să nu-i iau pră tovărăşiţi ge la biserică.

— Tata te-o botezat, Petre, io, dacă-mi ajută Cel de Sus te-oi griji ; aşa că nu văd nici o contradicţie, că aici este puterea proteică şi prometeică a muntelui, domnule căpitan. Să asimileze fără să-şi schimbe sufletul... Maico Filofteio stai blînd, că vreau să-l convertesc pe căpitan.

— N-ai să poţi... Adu-mi tu broboada aia vişinie să mă duc să aştern de cină... Nu i-a venit vremea să se retragă, părinte. Nu e ca domnul Belcotă. Mi-a povestit mie Maria, fie iertată. Aşa că aşteaptă-l pe domnul Belcotă ; dar m-aş mira să rămînă aici, după moartea Mariei. N-o să poată să mai rabde munţii... Am nişte răcituri de porc şi domnul căpitan să ştiţi că părintele s-a cam schimbat, nu mai trăieşte decît pentru planurile lui, ar fi în stare să le propovăduiască şi din altar...

— Ceea ce, cu iertarea Domnului şi fac, spune Barbă Neagră aşezînd şalul pe umerii soţiei sale şi ajutînd-o să se ridice din fotoliu.

Preoteasa este gravidă, are o frumuseţe blîndă, liniştită, poartă tîrlici groşi din lînă neagră cu un ştraf roşu pe partea care-i strînge gleznele şi Vornicu şi-o aminteşte cum arăta acum cîţiva ani la adunarea fostelor notabilităţi dinaintea alegerilor, cînd a venit colonelul Vărzaru cu Maria, indiferentă şi străină de treburile popii Barbă Neagră. I se pare alta, firească, popa se-nvîrte pe lîngă ea, îi sărută mîna, curge bucuria paternităţii din el şi Vornicu simte brusc golul. Îi revine senzaţia de gol. De pustiu. Nu pustiul lăsat de plecarea Valentinei. Un altfel de pustiu. Un pustiu de familie, un pustiu de sine, ca şi cînd ar avea conştiinţa unei mutilări, a unei lipse de ceva organic, adică nu se ştie om în

rîndul oamenilor, bucuria popii Barbă Neagră îl ofensează. Din ce în ce mai des simte nevoia copiilor. Este un simțământ ciudat, aproape dureros. Se cenzurează greu, s-ar juca, ar palavragi cu ăia micii, pe urmă uite-l la praznic pe la ușile altora. Dumnezeule, cum naiba au fost atît de mărginite și Augusta și Valentina ?...

— Io vă las că mă așteaptă ăia micii, că mîne nisăm la Pițu și am înțăles părinte, ieșim cu toții pînă-n Bobotează să legăm merii cu mladă de salcă, că tulei ge unde și tăierile le faci dumneața cu Pițu și cu mine, Mărtin cu ăilalți trag gunoiul, la urmă gunoim, tocmim plugurile, grăpile și după Sfîntu Ion începem noi la arat. Am fost la răion. Nu aprobă să facem iaz. Zîce că apele sînt ale statului. Numai dacă găsim un pîrîiaș care curje prîn averea noastră. Dacă am tovărăși tot satu, ar fi altceva, mi-o zîs... Da cum să-l tovărășești, că nu se poate...

Pătru are-n el o resemnare care-l doare pe Vornicu, Pătru nu se poate desprinde din condiția lui de țăran. Nici nu vrea să se desprindă. I-a spus că la Prislop muntele stă de strajă, neclintit și ei au făcut dreptate socială, dar nu pe de-a-ntregul ; dar că s-au ridicat proletarii agricoli și-au trimes copiii pe la școli și el dacă s-a tovărășit cam cu douăzeci de familii o să fie bogat, da' nu ajunge, sau nu bogăția a căutat-o. Vornicu știe ce-a căutat Pătru. Dreptatea absolută. Echitatea absolută. A fost lovit din interior, a fost lovit de cei lîngă care și pentru care și-a pus viața. Nu l-au ucis sufletește. L-au făcut să se resemneze. Să se întoarcă la rosturile lui vechi. Da' dar în alte condiții sociale, își spune Vornicu. În condițiile în care nu mai depinde social de nimeni. În condițiile care-au anulat statutul lui de cioban la oile altora, de lucrător la joagărul altuia, de țapinar la cheremul brigadierului Dionisie Goanță... Pătru a devenit un stăpîn de sine. Este conștient de asta ?

Prînzitorul este luminat de candelabrul din cristal, mobila din nuc lustruit cu desenul ei ușor baroc, adusă de la Viena la Orșova cu vaporul cine știe cînd înainte de primul război mondial și de la Orșova cu carele, dă interiorului un sentiment de stabilitate. Vornicu își aduce aminte de ziua aceea cînd a venit cu comisia, cu Pătru, cu Amăriuții să constate realitatea contractelor încheiate de popă cu statul și popa i-a primit în cetățuia lui bătîndu-și joc de ei, așa mai pe departe, atunci luase Pătru

muntele cu asalt dar uite că lucrurile s-au limpezit, s-au domolit. Este cald și Vornicu simte opulența.

— Petre, mîine seară cobor la voi. Plec cu personalul de prînz. Poimîine.

— Vine Ochișor cu sania. Așa s-o legat. Să vină el, că vă lasă la Meegie. Are el să pilărească la Meegie cîta brîndză... Așa că părinte io am înțălăs, am tocmit tălpoanicle ălea să punem noi motorașul păntru stropit livezile și ăia a lu' Belcotă de țin livezi zîc că vin și iei să vadză cum nisăm noi ge pogani, că iei n-au stropit iarna de cînd au apucat. Le-am zîs io de agrotehnică, da' nu m-or crezut, așa că să vedem cum urcăm motoru prăstă coastă, că nici vara nu poți, da' iarna ?

— Cu scripetele, n-ai tu grijă. Așa că rămîne norma cît a făcut-o Mădălina. Cînd vreți voi să vindeți ponevile ? Și cine aduce, mă, combustibilul ? Vedeți, domnule căpitan ? Mai strict ca la război, că în februarie trebuie să fim gata cu gunoitul, cu stropirea a doua, să fim gata cu tăierile cam pînă la sfîrșitul lui martie, că pe urmă vine rîndul oilor, al vitelor, păcat că nu vezi cum lucră Pătru la atelier, cum ce atelier, de ce nu i-ai spus Petre, încercăm ceva sculptură în lemn, adică niște obiecte de păstorit, cu țesătoria mecanică am dat faliment, că nu ne dau autorizație.

Pendula vieneză cu cadranul aurit bate ora șase. Se-nserează. O seară de iarnă fumurie, prin care se vede Sglivărul, vîrful de care s-a izbit Ivanovici, pilotînd un avion bimotor al companiei LARES, se vede Sglivărul arzînd în culorile amurgului...

...— La început te-am crezut omul comandorului Borlovan, adus aici să păzești cu armata la alegeri. Adică am crezut că și Borlovan și Vărzaru sînt ai regelui, ai lui Maniu, adică o organizație puternică, n-a fost așa, s-a văzut ce priză a avut Vărzaru în grănicerime. Pe urmă am crezut că joci joc dublu...

— Asta tot de la Lavater se trage, părinte ?

— Asta se trage de la mintea lui înfocată de-atunci, spune coana preotească.

— Cum vă place vinul ? Moldova Nouă. Licoare dumnezeiască.. Auzi, domnule căpitan ! A fi independent înseamnă a fi. Să nu crezi că Pătru nu-și dă seama ! Pînă acum a lucrat pentru un ideal social. O știu.

Pătru n-a făcut politică pentru el. Îl cunosc de cînd feciorea și slugărea. Dacă învăța carte, știu și eu ? ! Noi ne desprindem mai greu de munte. Eu am făcut politică pentru mine. Nu multă. Atît cît să-mi folosească. Moral, în acest sens, Pătru îmi este superior. De aceea mă și dau pe mîna lui. Să revenim. Băgați de seamă, tacîmurile sînt din argint. Într-un fel, o blasfemie. Un păcat greu al trufiei goale. Căci zice sfîntul Ioan Gură de Aur : „— Și atunci veți spune, la ce folosesc pietrele scumpe ? De ce atîta preț pentru o pietricică ? ! !" Eu citez așa, cam pe sărite din comentariul la epistola pentru Filipeni. Omilia a X-a, adică reproduc cuvînt cu cuvînt doar ceea ce mă interesează. Deci, Ioan Gură de Aur face comparație între pietrele scumpe și pietrele obișnuite, mult mai valoroase, folosind la clădit casele noastre, apreciază modest frumusețea lor și se întreabă : „— Prin urmare, de unde le vine valoarea ?" răspunde : „Ea este cu totul și cu totul numai convenție !... Pe ce temei sînt atît de prețuite ?" Răspunde : „— Moda, nimic decît moda !"... „— Imaginația voastră este cea care le dă valoare !"

Așa este adevărul și eu îl cunosc. Cu toate astea mănînc la praznice cu tacîmuri de argint. Mămăliga cu lapte o mănînc cu lingură de lemn. Nu sufăr deci de păcatul trufiei. Bogăția, că sînt bogat în ordinea lumească a lucrurilor, îmi este slugă și io (popa spune Io, ca Pătru, ca Mădălina) și io îi sînt stăpîn. Aici am vrut să ajung, că aici am întrerupt discuția cu Radu Belcotă, cînd s-a prezentat la postul de miliție, dumneata acceptînd să te sacrifici pentru el. Atunci s-o luăm de la capăt și liberul dumitale arbitru să hotărască.

Radu Vornicu știe, simte, înțelege că popa Barbă Neagră nu este bîntuit de zel misionar. Că nu vrea nici să-l convertească, nici să-l aducă neapărat în Prislop. Că îi este indiferent dacă el vine sau nu vine în Prislop. Mai bucuros este că-l vede hotărît să nu vină. De aceea își și sporește căldura dizertației. Popa Barbă Neagră se explică pe sine. Se dezvăluie pe sine. Singurul lui talent în fața elocinței lui Barbă Neagră este tăcerea. Și replica mînuită astfel, ca la scrimă, încît să ceară riposta. Coana preoteasă își ascultă soțul privind undeva, într-un viitor al maternității ei, viitor pentru care popa și-a retezat din barbă, probabil pentru care poartă un fel de jiletcă neagră, găitănată, cu gulerul cămășii românești răsfrînt

peste gulerul de catifea al jiletcii, astfel încît seamănă mai mult cu un fel de boier-haiduc, un fel de Iancu Jianu, decît cu un popă de țară.

— Se împacă teologia cu ingineria ? Credința cu știința ? Pentru mine se împacă din clipa cînd sînt puse în slujba binelui. Nu un bine abstract. Filozofic. Un bine concret. Social. La acest bine social te chem eu, domnule căpitan. Desigur, limitat la ceea ce putem face noi în Prislop. Adică să preluăm noi idei sociale ale comuniștilor și să le dăm viață. Tovărășia asta a adunat oameni săraci, dar inteligenți și cinstiți. Să vedem cum vom învinge timpul. Sau timpurile. Asta a fost inteligența popilor Barbă Neagră. Să învingă timpurile, nepierzînd nimic din zestrea și moștenirea din vechime. Nu averea o numesc eu zestrea din vechime. Spiritualitatea satului. Adică să luăm noi de la vreme ce ni se potrivește și ce nu ne vatămă. Or, ingineria nu ne vatămă, dac-o stăpînim și nu ne robim ei. Cum stăpînesc io averea și ea mă slujește cu credință. Îmi dă cărți și reviste de specialitate, îmi dă materialele de care am nevoie pentru turbinele mele „Topla 1" și „Topla 2" pentru generator, pentru utilajele care îmblînzesc munca. Am să trag telefoane la fiecare membru al tovărășiei. Păcat că n-am voie să instalez o stație de radio, cu care să mă leg de bacii plecați în munte. Ori în pustă. Cu o stațiune meteorologică. Să aflu prognoza cu 24 de ore înainte de a se pune viscolul. Să chem baciul prin radio. Să pună turmele la adăpost. Să se tragă la saivane. Să aibă nutreț, dacă ține vremea.

Nimic din ceea ce fabulează Barbă Neagră nu i se pare absurd lui Vornicu. Sau gratuit. Popa desfășoară un plan de investiții. Spune că sînt minime în raport de beneficii. Stăruie grijuliu mai ales pe „legături și transmisiuni", ca un comandant prevăzător, stăpîn pe acest capitol esențial al războiului modern. „— Are nevoie baciul de medicul veterinar ? Ori altă nevoie urgentă ? De sare, ori de putini, ori de om de schimb ? Nu mai pierde vremea, o zi, ori două, să trimeată om în sat, altă zi, ori două să ajungi la stînă cu ceea ce vrea baciul. Am de vorbit cu el prin radio ; nu sînt io, vorbește cu cine-i de jurnă, cu coana preoteasă, îi dă telefon lui Pătru ; ori altuia, într-un ceas sîntem gata să urcăm în munte, să-l ajutorăm. Aici dumneata ai fi organizato-

ricul. Că eu umblu cu ale mele, grijesc, sînt la botezuri, la înmormîntări. Îţi face tovărăşia casă prima, după plan. O plăteşti în rate. Îţi dă tovărăşia împrumut să intri cu parte de oi, de vite, cu un lanţ, două de livadă. Îl dai înapoi în produse. Şi dacă are tovărăşia un magazin al ei, la Timişoara să zicem... Dac-ar şti statul să-şi împece nevoile lui cu ale producătorului... Aici este cheia libertăţii, domnule căpitan... Asta este teoria mea. Şi practica mea. Din vechimea ai mai veche. Nu te uita la mine altfel decît te-ai uita la raţiunea cifrei. Mai gîndeşte-te. Şi-acum să nu crezi că dacă am lucrat io la turbina „Topla 2", am zăuitat documentele. Astea ţin şi ele de popie. Dumneata, ca să te scoţi la lumină, îi musai să fii de neclintit. Eşti de neclintit dacă nu stai la mîna altuia. Cînd stai la mîna altuia, faci ce-ţi porunceşte acela. Popii Barbă Neagră o ştiu pe asta din tată-n fiu. Aşa că io mi-am gătat predica. Urît maico Filofteio că-ţi vine omul în casă şi-n loc să-l omeneşti, îi ţii predici. Ştiu. Da' domnul căpitan a înţeles ce era de înţeles. Ziceai Mărie că s-o rumenit purcelușul ăla de lapte şi dacă scoţi tu curechiu în moarea lui, atunci sîmţim noi că-i praznic cu adevărat... Noroc şi bine să dea Dumnezeu.

Friptura de purcel i se topeşte în gură. Cronţăie cu plăcere coaja rumenită, imitîndu-l pe popa Barbă Neagră care muşcă sănătos cu dinţii lui albi, asezonînd friptura cu moare de varză acră, băută dintr-o ulcică de lut, singurul obiect ţărănesc rătăcit între argintăria şi cristălăria etalate în prînzitor. Ceea ce-l miră este faptul că nici tacîmurile grele din argint, nici paharele zvelte din cristal gros, tăiat în desene baroce, nu dau interiorului acel ceva snob propriu altor interioare, unde sînt etalate cu ostentaţie.

— Nu sînt încă pregătit pentru un asemenea misionarism social, părinte. Pe urmă, îţi mărturisesc, nu am nici un fel de simţ al proprietăţii... Îi explică lui Barbă Neagră de ce nu are nici un fel de simţ al proprietăţii. Mai mult îşi explică sieşi... Adică se întoarce la ramura Nanu împămîntenită în Ungrovlahia, în Ţara Românească, din Vlahiile Mari pe vremea lui Mihai Viteazul care-au devenit aci proprietari de pămînt prin danii domneşti, drept răsplată pentru slujbele ostăşeşti, ceilalţi Nanu rămaşi la Drenova, ori în munţii Epirului fiind

mai ales cărvănari, proprietatea lor constînd în catîri. Pe urmă neamul Nanu s-a dezlipit de pămînt slujind în oştire dinainte de Cuza Vodă. Au fost vornici încă din vremea lui Matei Basarab, Matei ot Brîncoveni, care fusese şi el căpitan în oştirea lui Mihai, pe urmă s-au desprins de proprietate şi au slujit... — Asta vreau să înţelegeţi părinte, coana preoteasă să mă ierte, o plictisim... ,

— Da de unde, domnule căpitan, este bucuria mea şi plăcerea mea, mai aflu ceva despre oameni că părintele m-a făcut ţesătoare, de ţesut am ţesut şi la monastire ; m-a făcut dăscăliţă de ţesut şi socotitoare şi contabilă, aşa că mai ies şi eu între oameni. Şi mă bucur cînd văd că oamenii îşi cunosc baştina pînă nu ştiu în ce veac. Eu nu mi-o cunosc decît pe mama. A murit sărmănuţa, nu mi-a spus cine e tata, a fost taina ei şi mi-a fost ruşine de dragostea neştiută a mamii mele, Dumnezeule ce frumoasă era şi ce glas avea, era moşneancă, cînd punea mîna pe hăţuri, că-i plăceau caii, părea o vrăciţă, rămăsese văduvă înainte să mă aibă pe mine, avea doi băieţi cu bărbatul ei, am rămas din flori şi ei, băieţii, m-au silit să mă călugăresc, să le rămînă averea. Aşa că mă interesează simţul proprietăţii, că nici eu nu-l am. Nici măcar pe-al proprietăţii de Barbă Neagră... Taci ochiosule şi-ţi bea moarea, că parcă domnul căpitan nu te cunoaşte. Aşa că mă interesează că şi eu am slujit la monastire unui crezămînt, ruptă de cele lumeşti, pînă m-a furat lotromanul de popă să mă facă proprietatea lui. Adică să mă zidească în averea lui.

— Şi nu-ţi priieşte, maico Filofteio ?

— Îmi priieşte, părinte. Mai ales de cînd îi am pe ăştia micii. Simt eu că sînt doi. Şi mi-a spus baba Floarea că sînt băieţi. Că ştie ea după semne. Îmi priieşte. Dar să nu crezi domnule căpitan că proprietatea asta îţi dă numai libertatea de care vorbea părintele. Te leagă. Cu o mie de lanţuri te leagă. Că fată oile, ori scroafele, că nu-i cucuruz, că se constipă, că au diaree, că a luat Haţeganu acoperişul săivanelor, că dă lupul, ori baciul în piele de lup, că înfloară merii şi cade ghiaţa ; ori bruma pe floare, că te scoli din noapte să faci fum la livadă, uite-aşa se rotesc lunile şi anotimpurile şi anii... Că altădată popii Barbă Neagră îşi duceau nevestele la Viena. Călare, ori cu trăsura pînă la Orşova. De acolo cu va-

porul. Ori pe linia de fier. Cu trenul. Stăteau la Pești. Se duceau la Karlsbad...

— Parcă n-avem Herculanele la doi pași, mormăie popa Barbă Neagră... Alte timpuri. Cu un franc de aur te duceai la expoziție la Paris... Sînt și servituți... Și io am slujit puterii dumnezeiești. De fapt noi i-am slujit pe prislopeni. Istoria deci am slujit-o. Am înțeles. Nu vrei să te legi. Încă, zic eu. Vrei să intri în vîltoare. Intră, zic. Va veni vremea, domnule căpitan, cînd vei osteni. Te vor osteni oamenii. Cu multele și relele lor năravuri. Și-atunci vei căuta locul unde să te aduni în tine... Să-ți oblojești rănile. Și să te-ntărești în tine... Să nu uiți c-ai lăsat în Prislop o credință, și-o reculegere.

— Să-l ascultăm pe domnul căpitan, părinte.

— Să-l ascultăm, maico Filofteio... Au, au Mărie, Mărie, țucu-ți io mîinile astea frumoase și ochii tăi, încondeiato, cum simt eu un miros bun de cozonac cu nucă, de plăcintă cu mere și de nuci prăjite în zahăr ars...

Coana preoteasă rîde gîlgîit. Are o expresie de blîndețe și înțelegere și detașare. Vornicu își spune că femeia asta înaltă, voinică, bălaie, cu gîtul puternic arcuit ușor, cu sprîncenele încondeiate are-n ochii verzi o taină a ei care-i dă liniștea asta serenă și aproape majestoasă. Poartă o rochie din lînă verde închis, un verde vegetal, despicată între sînii plini, albi, glasul îi este cîntat, gesturile puține, armonioase. Îi place mai ales echilibrul pe care-l stabilește coana preoteasă. Și simțămîntul de împăcare. Împăcare și ironie. Mai ales ironia ușoară cu care-l tratează pe popa Barbă Neagră, cocoș cunoscut prin toate cătunele. Se pare că infidelitățile soțului ei o înveselesc. Că trece peste ele ușor, surîzînd. Trebuie să fie o femeie cu totul înțeleaptă, căreia monahismul i-a creat un alt fel de a vedea lucrurile, ridicînd-o deasupra lor.

— Să trecem în odaia de lucru, spune popa. Am acolo ce mi-ai scris să-i cer părintelui Gheorghe Ivașcu-Drăgan de la Poienile de Sub Munte și părintelui Gheorghe Vlad-Drăguș de la Cuhnea lui Bogdan Vodă, cu care am studențit împreună și de care ți-am spus io ce-au pățit sub Horthy și părintele Vlad a venit la mine, a stat o lună să se tămăduiască și s-a întors fără voia ungurilor și nu l-au mai prins că l-au ascuns oamenii pe

la stîne. Vrednici de laudă... Ei, doamne ! Că doar n-or scăpat porcii din cocini ? Tu ce zici maică Filofteio ? Ia tăceţi !

Vornicu, nemulţumit de cum a condus popa discuţia, pentru că a ocolit tocmai epoca în care s-au adunat averile clanului, adică a reglementării urbariale cu puţin înainte de răscoala lui Horea şi după, cam o jumătate de veac, dacă nu chiar pînă în anii cînd a început să predomine administraţia ungurească în locul celei austriece, urmăreşte atent trecerea lui Barbă Neagră de la condiţia lui de gazdă primitoare, la aceea de om al muntelui. Nemişcat, cu ochii întredeschişi, ţinîndu-şi răsuflarea, popa ascultă. Ascultă şi coana preoteasă cu acelaşi zîmbet blînd pe buzele desenate frumos. Ascultă şi Vornicu fără să perceapă alte zgomote decît cele domestice, butucii troznind în sobă, un muget de vacă, scîrţîitul scaunului pe care stă popa care şi-a pus palmele mari pe masă şi-a plecat capul pe-un umăr şi ascultă cu nările fremătînd.

— Taurele ăl bătrîn, spune popa Barbă Neagră... Întocmai ca-n vremea Horii.

Vornicu nu înţelege. Dar aude şi el un ramăt de grohăituri, plesnete de bice, nişte glasuri groase de bărbaţi, o apă grea de sunete care buieşte din liniştea nopţii, grohăiturile răsună sub ferestre, apoi se aud cîteva lovituri grele în poarta cetăţuii Barbă Neagră. Cineva bate cu boata. Un nechezat de cal. Şi glasul pe care Vornicu ştie că nu-l va uita niciodată, glasul legat de Prislop ca o întruchipare a legendelor lui, glasul gros, bolovănos al Taurului ăl bătrîn trecînd prin geamuri, prin ziduri, făcînd să zăngăne paharele de cristal :

— Io mi-s părinte ! Deşchide !

Popa Barbă Neagră ţîşneşte de la masă. Vornicu îl urmează în tîrnaţ. Curtea cetăţuii este luminată puternic de un bec. Popa se repede la poartă. Scoate drugul de lemn. Zmuceşte zăvoarele. Deschide. Atunci dau buzna în curte nişte porci mari, o rasă lui necunoscută, parcă ar fi mistreţi, îl ocolesc pe popa Barbă Neagră, trec în pîrtia de lumină a becului, grohăie, se-nghesuie, apoi bulucesc spre cocinile de unde le răspund porcii popii. Vornicu îl vede pe Barbă Neagră, mătăhălos, este o arcadă de întuneric poleit sub poarta masivă tăiată în zid, dincolo se vede noaptea închiciurată, străvezie şi pe albul licăritor, diamantin al zăpezii se văd Taurii în şei, îm-

brăcați în mițe flocoase, lungi pînă la genunchii cailor, cu căciuli negre, cu boatele de lupi de-acurmezișul șeilor din lemn. În fața popii Barbă Neagră, tot călare, tot în miță, cu pletele căzîndu-i pe umeri : Taurul ăl bătrîn. Îl bate dintr-o parte lumina văroasă trecută prin ferestre. Vornicu îi vede umbra din golul tîmplelor înfundate, pielița roșie a obrazului, mustățile albe, mari, arcuite frumos. În spatele lui scînteiază poala înzăpezită a muntelui.

— Ți-am adus ce ți-am luat, părinte ! Ai și prăsîla. Am ținut dzece porci păntru șe i-am arănit. Cobor de Sîn Ion să givănim ! Să ne înțelegem ! Haide mă !

Este o mișcare de călăreți în șube de oaie, unul din ei se repede de pe loc și plesnind din bici gonește un godac ieșit pe poartă, ce la o poruncă pleznesc toți din bice, popa închide poarta cu același gest zmucit și Vornicu apucă să-l mai vadă pe Taurul ăl bătrîn zugrăvindu-se pe giulgiul scînteietor al zăpezilor, uriaș, aude scîrțîitul potcoavelor cu colți atunci cînd mușcă din zăpadă, apoi poarta închide negru lumea feerică de afară și popa Barbă Neagră se repede spre săivan, deschide altă poartă, din ulucă, intră și de-acolo cheamă porcii cu glas gutural, un glas din gît, aspru. Este o foială între porci, iese Floarea, iese Ion băiețandrul rămas aici cînd cu foametea din Moldova, iese coana preoteasă. Vornicu îi ajută să mîne porcii în săivan.

— Asta-i proprietatea, spune coana preoteasă...

— Și libertatea, mormăie popa, frecîndu-și mîinile. Haidem. Sus ! Sus ! Mărie, Mărie, am io poftă de-o răchie fiartă și să mai dai tu purcelul ăla prin cuptor... Asta este, domnule căpitan. Taorele ăl bătrîn a înțeles ; dar prea tîrziu. S-a pripit cu Stîngu și-acum o să moară de inimă rea. Toată viața lui a fost Stîngu...

Vornicu urcă în tîrnață. Vede stelele sfîrșitului de decembrie lucind verzui pe cerul înalt, brumat, din care fulguie ace de gheață, vede țurțurii străvezii atîrnați de streașină răsfrîngînd lumina becului și aude glasul de bariton al popii Barbă Neagră cîntînd :

„Dragu-mi-i șopru cu fîn
Și neveste de român,
că-s nalte și sprîncenate
și pră dragoste plecate..."

9

În biroul popii Barbă Neagră este o liniște desăvîrșită. Soba de porțelan alb-gălbui iradiază căldura aceea molcomă și blîndă atît de familiară lui Vornicu din copilărie, cînd mama avea grijă ca seara sobele de teracotă să fie pline de jar licăritor, îi aduna acolo și le citea „Cei trei mușchetari". „— Te las cu hîrțoagele, domnule căpitan" a spus Barbă Neagră, după ce i-a povestit cum adusese el niște porci, o turmă, din Oltenia, peste munte, de la Baia de Aramă pe la Obîrșia-Cloșani, pe sub Vîrful lui Stan, cum trecuse munții Cernei pe poteci vechi de la Ineleț la Topla, cum îl pîndiseră Taurii, îl păliseră cu boatele, îi hăcuiseră porcarii și-i luaseră turma (popa nu spusese „mi-au furat porcii" ; spusese „mi-au luat turma") și uite că acum coborîse Taorele ăl bătrîn să-i aducă înapoi porcii. „— Se cheamă că au înțeles ei ceva. Că-i musai să fie pace. Altfel nu se poate. Păcat de Stîngu. Dacă-l aveam pe Stîngu, ehei...". Popa Barbă Neagră își luase o figură tainică, de conspirator. Coana preoteasă i-a așternut pe canapeaua de piele, el avea schiurile afară, în tîrnaț și faptul că înnoptează la popa Barbă Neagră îi scutește mîine o oră de drum. Așa că se bucură de ospitalitate, de căldura molcomă și deschide volumul acela legat în scoarțe ca de carte bisericească, de fapt un registru scris de mînă cu cerneală neagră întitulat „Mașini electrice I" care se deschide printr-o schemă purtînd numărul 1 și sub titlu scrie „Mașina Gramm". Foaia este împărțită în două. Pe partea dinspre cotor este desenată inginerește, cu creioane colorate, mașină Gramm. Dedesubtul schemei. formule. Pe jumătatea cealaltă a foii, texte scrise cu litere rotunde, într-o caligrafie de miniaturist. Vornicu se cufundă în lectură cu o voluptate lacomă. Are simțămîntul că abia acum pătrunde în lumea ferecată a muntelui. În lumea proprietății necunoscută lui. Că de fapt oamenii acestui secol își pun cu violență problema proprietății, a statutului ei social. Că dacă încă de la Ioan Gură de Aur, patriarh al Constantinopolului exilat de puterea laică pentru predicile nimicitoare în care-i biciuia luxuria și imoralitatea, statutul social al proprietății a devenit obiect al moralei și gîndirii filozofice,

atunci, astăzi cînd există un stat socialist în care proprietatea a fost abolită, cînd revoluția socialistă a devenit politică de stat, nu se poate gîndi istoria în afara statutului proprietății... Ori acest statut este atît de complicat, a fost atît de bine urzit juridicește de experiența milenară a societății, a încorporat în decursul acestei experiențe conștiința individuală ; conștiința colectivă a dictat construcții statale, a determinat moduri de existență încît el a rămas mereu pe marginea subiectului, fără să-și poată alcătui o imagine reală, luminată de argumente solide.

„Destinul parohilor Barbă Neagră supraviețuiește imperiilor și se confundă cu însuși pămîntul pe care-l stăpînesc, pămîntul fiind în esență structura eternă a existenței. Fără pămînt nu poate exista Dumnezeu. Înainte de a fi parohi, am fost războinici. Unii dintre noi — cnezi. Sîntem toți o Ființă, pentru că am existat dintotdeauna aici. Timpul n-a făcut decît să ne pună în valoare existența. Și nu numai existența. De la rădăcinile existenței înfipte în pămînt ne-am ridicat la acel Cogito al Sfîntului Augustin. Și ne-am descoperit drumul spre fericire, o nu spre „beatitudo“, *nu putem, nu ne lasă vremurile, nu ne lasă muntele să ne desprindem întru* „beatitudo“, *nu avem har de schimnici, a trebuit să supraviețuim, sporindu-ne și războindu-ne și hărăzindu-ne plăcerile aproape așa cum le-a văzut Ioan Damaschin. Existența noastră a dat har și valoare Pămîntului prin lucrare. Asta înseamnă una din finalitățile și rațiunile noastre de a fi. Ca înainte-mergători. Ca luminători. De aici, din această cetate a Pămîntului am plecat noi în răscoala Horii, în lotrie, în revoluția lui 1848. Fir pe fir.* („Vezi Documente grănicerești vol. I ; Doc. 1). *În arhiva regelui Ladislau, un Barbă Neagră distins în luptele împotriva cumanilor la anul 1091. Iată deci un început în documente. Unde începe de fapt, începutul ? Dincolo de neolitic. Nu se poate să nu fi fost niște Barbă Neagră care să fi vînat antilope pe Valea Toplei, atunci plină de aburii, ferigile și eucaliptii timpurilor dintîi. Pe urmă legea de fier. Moșul ia o muiere din cătune ; ori de pe valea Timișului. Bunul ia o pădureancă, ori una din Hațeg (așa ne-am încuscrit cu cnezi și parohi de la Clopotiva și Rîu de Mori). Tatăl ia o moșneancă de pe Motru, ori de pe Motrușor, ori de pe*

Valea Verde și Fiul se-ntoarce la muierile din cătune ; ori din Valea Timișului.

Sub text este desenată o grotă în secțiune verticală, cu un horn în formă spirală cu titlul : *Grota harambașului. Săpătura din 16. XII 1932. Inventar, Caiet I, pag. 1.* Vornicu are senzația transmigrării. Nu a extrapolării, nu pe a viziunii aeriene, detașată, rece, aplatisantă. A unei existențe noi. A unui fel nou de a privi lumea din interiorul lumii de pe Topla. De pe Bela Reca. Citește :

1172. Bela III instituie serviciul de cetate la Orșova. Nicolae Barbă Neagră de Prislop, portar al cetății. (Doc. gr. 1).

— *1233. Apare Banul de Severin în documente. Odată cu el — un cneaz : Ion Barbă Neagră de Prislop.*"

Lecția asta cu carnețelul o știe de la d'Annunzio, D'Annunzio a zburat temerar în cel dintîi război mondial și a știut să-și organizeze excelent carnețelele lui de observații. Scrie : „De întocmit un tabel pe ani cu progresiunea ungurilor din spațiul panonic spre Apuseni, Cîmpia Transilvană, Maramureș, Carpații Meridionali și Estici. Dacă în 1172 apar la Orșova (în documente, ca reprezentanți ai puterii regale în teritoriul consuetudinar bănățean) și abia după 62 de ani la Severin...

Reia lectura.

Atenție. Șirul se pierde pînă în secolul XV. Am scris canonicului Mathyas la Budapesta pentru relații". O acoladă pe spațiul liber în care sînt îndesate litere mărunte : *„Mathyas revelator. Trimes o ceapsă, pentru muzeul lui etnografic. Apar cîțiva Barbă Neagră la Caransebeș, de sistematizat ; în registrul de comerț al Orșovei, într-un protocol nobiliar valah.*

Iancu de Hunedoara distinge sub steaguri trei frați : Pătru, Ștefan și Ioța Barbă Neagră, călăuze în Bulgaria. Trecuți în cavaleria catafractă. Pătru moare, la apărarea Belgradului. Justificarea proprietății din Sglivăr — Pe Cerna. Lot XV.

1522. Bali-bey, comandantul Belgradului, pradă Banatul. Cneazul Grigore Barbă Neagră, poreclit de turci Iavuș-Sălbaticul, cu o ceată de lotromani călări, îl atacă noaptea, mai jos de Mehadia. Vezi Biblia latină, editată la Roma — anul 1450 — ultimile pagini, în biblioteca lui Ion Sîrbu, istoricul, la Rudăria-Almăj. Copia în Doc. gr. I. De acum, în stăpînire, cumpărați de la obște pe prada

convoaielor lui Bali-bey, munții : Vlaicu, Pleșu și versantul sud din Mumuiețu. Proces cu Comunitatea, 12.X.1936. Cîștigat muntele Pleșu.. Se adaugă la prețul plătit de Grigore suma de lei 7 000 plătită de mine cu cheltuielile de judecată în 1936. Mihai Barbă Neagră-paroh).

— Cucerirea Banatului de către turci. Toleranța religioasă. Îmbrăcăm reverenda să putem păstori.

— 1600. Barbă Neagră — paroh îl conduce pe Mihai Viteazul de la Caransebeș la Sarmisegetuza.

— Barbă Neagră în răscoala împotriva lui Lodi Simon, creatura lui Basta. Prins și decapitat.

— 1699. Pacea de la Carlovăț. Caransebeșul sub ocupația Porții. Registrul de negoț cu oi la Istanbul și Dubrovnik. Se cumpără pășunile : Pietrele Albe, Cracu Drăguțu, Staracinu, Cracu Iauna, Slatnicul. Vreme de mare prosperitate. Barbă Neagră există. Muntele: Pămîntul. Barbă Neagră. Prislopul. În cenușă regalitatea maghiară. Imperiul otoman. Urmează imperiul habsburgic. Barbă Neagră și timpul.

— Iosif al II-lea. Confiniul militar banatic. Colonelul baron Papilla-batalionul valahic de Jupanec. Ne rupem de administrația imperială, de o lăcomie josnică. Usucă Banatul. Contrabandă cu porci din Țara Românească. Belcoteștii participă la războaiele antinapoleoniene. Documente pentru muntele Staracinu. La Marengo, Iena, Austerlitz, Barbă Neagră din ramura Grigore (Zănogi) sînt ofițeri în regimentul valahoiliric. Recîștigă Cracul Iauna. Locotenentul de grenadieri Vasile Belcotă străpunge cu sabia pe Ilarion Barbă Neagră, teolog la Vîrseț, la locul numit La Cruci.

„...Domnule căpitan, de la acest Vasile Belcotă care l-a străpuns pe Ilarion și de la alt Grigore Barbă Neagră care a ucis doi Tauri : pe Ioviță și Niculae, începe o destrămare pînă la răscoala Horii cînd se iartă unii pe alții, sub jurămînt, în biserica din Clopotiva-Hațeg, unde și-au dus obștiile la chemarea popii Costan, cuscru cu alt Ilarion Barbă Neagră, pentru că la noi, dacă un Barbă Neagră este ucis de mînă de om, unul din feciorii lui, ori din nepoți primește numele celui ucis, își adaugă numele celui ucis, spre a nu uita că părintele lui a căzut răpus. Numele ucigașului și al neamului se trece pe o Biblie veche, cu litere chirilice și tot acolo se trece numele și

anul cînd mortul a fost răzbunat și de către cine și prin ce întîmplare : judecată de obște, judecată a statului, ucidere, foc, călcare de pășuni, răpire de oi, de vite, opărire de pomi și alte pedepse cunoscute în munte.

Nu am avut timp pentru vremea Horii și a lotrici care sînt cele mai interesante pentru neamul Barbă Neagră, că nu sîntem numai la Prislop și-n cătune ; dar am descălecat neamul după cum urmează : în Țara Hațegului la Clopotiva și Ohaba-Sibișel ; în Mehedinți la Bratilovo și Godeanu ; pe valea Timișului la Domașnea și Armeniș, așa că sîntem". ...Caietul, ori registrul are încă niște schițe de grote, apoi o turbină hidraulică în secțiune, apoi alte mașini electrice și Vornicu nu-și poate explica rațiunea după care Barbă Neagră a înserat istoricul neamului său împreună cu mașinile electrice și schițele grotelor. Sub una din acele grote în secțiune este lipită o fotografie. Se văd cîteva stînci verticale, o intrare în grotă evident cioplită de mîna omului, deasupra intrării se vede o cruce scrijilată în stîncă și legenda :

Lăcașul prea cucernicului Ghenadie Barbă Neagră-Ilarion, retras întru schimnicie după uciderea oberleutenantului Văsile Belcotă la locul zis La Cruci.

Radu Vornicu simte cum îl pătrunde o lamă rece, tăioasă, ca și cînd pereții casei popii Barbă Neagră s-ar fi dezintegrat și muntele i-ar fi împlîntat în trup vîrstele lui de gresie.

Pe măsuța rotundă sînt cîteva foi tăiate pedant dintr-un caiet de aritmetică, liniate cu pătrățele albastre, prinse cu un bold, un plic prins de aceste foi și o coală albă, ministerială, cu alt plic și pe coală cîteva rînduri scrise cu litere caligrafiate frumos. Coana preotească a pus acolo o carafă cu apă și o farfurioară cu nuci date prin zahăr ars.

Fizic se află într-o stare de moleșală plăcută. Totul este atît de intim, de simplu, de echilibrat aici, în casa avută a popii Barbă Neagră. Dacă recepționează numai aparențele. Reînvie pe retină, pentru o clipă, imaginea Taurului ăl bătrîn, călare, în miță, siluetă uriașă proiectată pe pantele înzăpezite, sugerînd o lume mitică, plină de poezia aspră a muntelui. I-ar place să cunoască destinul popilor și cnezilor Barbă Neagră din vremea dramatică a răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan. Se gîndește la un ciclu de romane-document, acel „Tumultus Rusti-

corum" răscolitor, care explică limpede ceva esențial din destinul românilor. Are o șovăială pe care nu și-a cunoscut-o pînă acum. Șovăie să citească paginile tăiate meticulos dintr-un caiet școlar de matematică. Știe că sînt scrise de celălalt prieten și coleg de studenție al părintelui Barbă Neagră, preotul Gheorghe Ivașcu-Drăgan din Poienile de sub Munte-Maramureș. Are simțămîntul ciudat și dureros al unei vinovății grele, ceva asemănător cu vinovăția față de victimele ex-colonelului Vărzaru, ca și cînd el ar fi semnat actul de cedare a Ardealului de Nord ; ca și cînd el s-ar face răspunzător de toate silniciile și uciderile și masacrele și torturile suferite de români sub ocupația horthystă, ca și cînd el ar fi vinovat de faptul că României nu i s-a acordat statut de cobeligerant.

Poienile la 1 dechembre
Frate Mihai,

Am avut mare noroc că dirigintele poștei n-o fost în sat, că el desface scrisorile și dacă citea era vai de mine, că mă-nturna de unde abia am venit acasă. Să știi că scrisoarea mea o pune un nepot la poștă la București, că de aici nu-ți pot scrie eu cum îi felul lumii, cum s-o așezat lumea, că m-or ridicat a doua zi de Paști, după ce l-or pușcat pe fratele Drăguș, pe motiv că aîț populația de la altar. Că-i adevărat, i-am învățat pe oameni cum să se apere de Biro Joszef și de Pápai care au ieșit de la Rongyos Gárda cînd m-au legat la fum cu mîinile la spate să spun unde-i tricolorul care s-a văzut la 10 mai sus pe biserică și mi-or bătut ace sub unghii și-acum tot ei sînt mari, că noi sîntem naționaliști și șoviniști știindu-i cine sînt și ce-au făcut. Mintea omului nu concepe cîtă amărăciune și suferință și căință este în mine, că sînt supărat pînă la mîna lui Dumnezeu, frate Mihai. Că precum în vechime preoțimea a fost cea batjocorită și chinuită spre a o sili să abjure de la credință, ca norodul s-o urmeze, considerîndu-se a fi luminătoare, așa și încă mai rău a pătimit sub Horthy și am temei documentar cînd spun că Horthy a acceptat orice metodă care, pînă la urmă ar fi dus la stîrpirea preoțimii și a dăscălimii românești ca să aibă slobod drumul la maghiarizarea forțată a poporului. Iartă-mi această introducere cam învălmășită, dar foarte

m-a tulburat scrisoarea ta și spune-i domnului căpitan că eu vin la Patriarhie la București cu oare ce plîngeri.

Asta va să fie după Sfintele Paști, la anul. Și că mă găsește la domnul Samuilă Got-Ciucălău, în strada Antim la numărul 12 și dacă nu mă găsește acolo în Duminica Mironosițelor și a Dreptului Iov, cînd mă întorc la Maramureș mă opresc la tine, ori la Timișoara, unde va fi, că astea toate trebuie să răzbată la cunoștința lumii că altfel este rău. Și acum, știindu-ți aplecarea spre sistemă și dogmatică, iată care-i răspunsul meu.

1. — Am ascuns într-un loc caietul colegului nostru Gheorghe Vlad-Drăguș care într-o luni, după Duminica Floriilor, înainte de a-l pușca Biró Joszef care este miliționer la Sighetu Marmației că l-au cunoscut oameni pe care i-a păzit el la Vișeu și i-a bătut cu un drug de fier, a venit la noi la Poienile și mi-a spus că a avut un vis cu Maica Domnului care-l chema la ea și plîngea. Caietul este gros de 150 (una sută cincizeci) de file și conține un fel de jurnal personal și nu numai personal. Adică este o istorie a pătimirii noastre în Maramureș și cum ne-am apărat noi de maghiarizarea forțată și cum a fost el în munți cu Ioan Petreuș-Vivat, ce-au făcut în munți, cum au primit ei arme și aparat de radio de la ruși, cum au vrut niște ruteni, erau doi, să zică Petreuș-Vivat că Maramureșul să se declare republică și Vivat s-a tulburat foarte că vedea încotro vor să împingă lucrurile cei doi și partizanii care erau mai mult români au hotărît să se abzică de cei doi, cu toate că rutenii ziceau că-i hotărît să-l aleagă pe Vivat un fel de mai mare în Maramureș.

Eu cred că Biró Joszef știe ceva de acest caiet ; ori știe tot ce știa fratele Drăgan despre nylașii și horthyștii de pe la noi și a primit poruncă de la Asociația de tir, ori de la Rongyos Gárda să-l omoare. Și așa l-or ucis nu se știe cum pe ziaristul Köllö György, care era comunist și a scris un articol înfocat în care pleda pentru prietenie cu poporul frate român, pentru fidelitate față de statul român și i-a numit pe cîțiva horthyști care fugiseră peste graniță, sau se făcuseră mici. L-au găsit sprînzurat în cireșul înflorit, Köllö era și poet și chiar scrisese o poezie cu cireșul înflorit sub soarele cald al prieteniei, al frăției, spînzurat, cu degetele de la dreapta tăiate și cu ochii străpunși. I-au agățat pe piept o hîrtie pe care scria ungurește și românește : Niciodată !

2. — Dacă cineva poate studia actele şi documentele de la Asociaţia de tir din Ungaria unde era preşedinte un duşman al nostru de moarte, baronul Atzél Ede şi de la Garda Zdrenţăroşilor, unde era mai mare alt duşman de moarte, unul Hejas Iván, atunci domnul căpitan are o bază de neclintit la care să binevoiască să vină în Maramureş, ca să vadă pe viu, că şi Biró şi Pápai şi unul Zoltan — au tras cu mitralierele în concentraşii de la compăniile de muncă şi au ucis sătenii luîndu-i de la munca sfinţită a ogorului. Îi puşcau împreună, părinţi şi copii, dacă erau şi fete le batjocoreau, îi puneau să-şi sape groapa, aşa făceau şi cu jidanii, îi prăvăleau acolo şi turnau var.

3. — În Caietul fratelui Drăgan scrie cum l-a ucis Biró pe feciorul lui Antal, farmacistul din Leordina, cînd s-a întors din lagărul morţii, de la Auschwitz, că l-a cunoscut pe Biró care-l puşcase pe farmacist cînd i-au ridicat pe jidani.

Aşa că frate Mihai eu asta am crezut de cuviinţă să-ţi răspund la scrisoare şi după cum ai văzut nici la poşta din Bucureşti n-am lăsat să-ţi pună scrisoarea, numa ţi-a dat-o la mînă un văr bun care este acum specialist în creşterea păstrăvilor şi a fost chemat la voi să vadă apele de munte şi atunci, fiind bolnav de reumă, a stat şi la Băile Herculane o vreme.

4. — Pentru martori care-au trăit acele vremuri şi cum tot nylaşii au ieşit deasupra imediat după război, eu dau o listă de ei ; dar sînt prea înspăimîntaţi şi nu vor vorbi decît dacă sînt eu de faţă, care-i spovedesc, îi iert cu harul pe care Domnul mi l-a dat. Şi mai bine nu dau lista, Doamne apără, să vină la mine domnul căpitan, luăm caii şi în zece zile umblăm pe la oameni şi la Moisei, acolo unde i-or puşcat pe concentraşii fugiţi şi la casa din Vişeul de Sus unde i-or închis fără să le dea apă şi mîncare. Că odată şi odată trebuie să iasă la lumină adevărul şi să se aşeze poporul românesc pe temeiurile lui şi să nu mai fie hulit în ţara lui şi să se înpămînteneasă libertatea de conştiinţă şi să nu dorm cu straiţa făcută la căpătîi, neştiind cînd mă ia, la noapte, ori mîine noapte pentru vina că sub patru ani de ocupaţie am ţinut tare sufletul păstoriţilor mei.

Noi am fi bucuroşi de oaspeţi. Are să-mi spună vărul Niculae cînd s-o întoarce, cum te afli cu sănătatea, cum

îți sporesc treburile. O duhovnicească binecuvîntare casei tale. Deie bunul și drăguțul Dumnezeu să te ții cu sănătate, tu și cei apropiați ție. Cît despre cele prin care-am trecut, ele îmi sînt date de Dumnezeu pentru puțina mea lucrare, pentru păcatele mele.

Să te aibe Dumnezeu în paza sa!
Al tău vechi și neclintit prieten, parohul Gheorghiță.

Vornicu se sleiește. Se usucă. Încearcă să fie lucid. Încearcă să se rupă de viața din Maramureș, viața din vremea ocupației și viața din anii imediat următori eliberării, pentru că scrisoarea parohului maramureșan are o mare putere de sugestie și el „reface" aproape filmic acea viață, adică poate coborî în pivnița casei din Vișeul de Sus unde au fost întemnițați „concentrașii", le simte mirosul de oameni trudiți, înspăimîntați, parcă resemnați. „De ce dracului resemnați", își spune. Gîndul nu-l rupe de Maramureș. Îl obligă să gîndească Maramureșul în unitatea lui dialectică cu țara. Vornicu își reamintește figura caldă a tînărului aceluia. Cornel Bunescu, cu ochii lui blînzi, activistul care pleda pentru înlăturarea din practica vieții sociale a ceea ce desparte și a întronării principiului de coexistență pe argumentele care unesc (comunitățile, naționalitățile conlocuitoare, națiunile). Teoretic principiul este generos. Dar nu poate deveni viață decît dacă ambele părți, sau toate părțile interesate îl aplică cinstit și cu dorința sinceră de a ameliora istoria. Altfel, partea care-l aplică cinstit va fi păgubită grav de partea care-l aplică necinstit. Radu Vornicu își notează în carnet ideile care i se par de fond. Își spune că retragerea lui la Prislop nu este o retragere, ci o coborîre în miezul lucrurilor. Ascultă bătăile muzicale ale pendulei. Ora 23. Se întreabă dacă nu cumva Virgil Belcotă se află mai aproape de adevăr decît se află el. Pentru că Virgil Belcotă și-a asumat rol de justițiar activ, pe cînd el rămîne mai mult în domeniul principiilor. Al argumentelor raționale. Ar fi fals și păgubitor să se gîndească pe sine sub specia neparticipării. Slavă Domnului. Ceea ce îl umilește este zmulgerea lui brutală din posibilitatea de a făptui direct. De a se implica direct în dinamica gestului social, așa cum s-a implicat în dinamica gestului militar. Abia acum și aici, ascultînd în el ecoul pendulei care a

bătut ora 23, ecoul lăsat de citirea scrisorii din Maramureș, păstrînd foarte vie imaginea Taurelui ăl bătrîn încălărat, sprijnind parcă cerul cu umerii, abia acum are foarte limpede conștiința că gestul lui de război a fost unul justițiar, nobil, gestul bărbatului-soldat care-și apără poporul, istoria, demnitatea. Închide ochii. Trece în carlingă. Zboară deasupra Mureșului, între munții Zarandului și Podișul Lipovei. La verticală, Păulișul. Istoria este un imens spațiu absorbant și devorant, țara asta tocmai pentru că este mică a concentrat atîta istorie pe metrul pătrat, memoria lui este o memorie istorică, Mureșul curge sticlind, coloana de autocamioane și tancuri se vede ridicînd praful pe drumul Sîmbăteni-Ghioroc. Știe că acolo jos este divizia mecanizată *Budapesta* care vrea să forțeze din marș poarta Mureșului apărată de elevii școlilor militare de rezerviști de la Radna, sub planuri intră în picaj escadrila de *Ju 87 Stuka* a căpitanului Agheici. Vede avioanele cum se răstoarnă unul după altul, arătîndu-i burțile albăstrui ale fuselajelor. Dă peste cap siguranța-trăgaci. Simte metalul sub buricul arătătorului. Aprinde colimatorul. Virează strîns. Senzația dumnezeiască a virajului strîns, cu planul stîng pivotînd în jurul lui însuși, cerul albastru, străveziu, apoi... Ranversare. Pămîntul care-i intră în parbriz. Exploziile bombelor lansate de cei de la picaj. Cele două tancuri care ard, zvîrlind pe sol șerpi lungi și lacomi de flăcări. Explozia celui de al treilea tanc. Explozie zvîcnită care-i înțeapă retina, aruncînd în aer bucăți de blindaj și fum negru. Fibrele lungi, incandescente ale tragerilor antiaeriene, pînze de foc care i se încrucișează în față, sus, jos, lateral, știe că trebuie să treacă, aduce colimatorul pe autotunul cenușiu-verzui, cu un cauciuc plesnit, înțepenit în mijlocul șoselii. Trăgătorul ochitor manevrează disperat dispozitivul de ochire. Foc cu mitralierele. Șandelă. Urcă în cerul satinat de toamnă. I-a fugit tot sîngele în picioare. Viraj. Descoperă autoșenileta de comandament care rulează prin porumbiște căutînd scăpare în lunca Mureșului. Vede lanurile gălbui de porumb, vede Mureșul, ceva dureros îl bîntuie, o disperare amară, ca și cînd gestul lui de război ar fi fost inutil... Revine în odaia de lucru a popii Barbă Neagră. Știe că-l pîndește pericolul mortal al înțepenirii lui în acel timp al gestului militar.

Înțepenit acolo, în gestul militar, se ratează. Indiferent că gestul acela înseamnă istorie. Se dezbracă. Intră in cămeșoiul popii mirosind suav a levănțică și a busuioc.

10

Cu toate că este alb și pur, feciorelnic și suav pe clinele scînteietoare, sau de o măreție aspră spre vîrfurile înfipte în cerul albastru, dens, de gheață, peisajul îi produce o plăcere aproape senzuală. Vornicu a urcat îndată după răsăritul soarelui. A vrut să prindă jocul de lumini portocalii al răsăritului. L-a prins. A urcat cu schiurile pe umăr, cu ranița la spinare, aceeași raniță cu care a venit în Prislop după trecerea lui în rezervă, unde-și are schimburile și într-o mapă scrisorile maramureșenilor, carnetele de însemnări și cîteva fișe pe care n-a scris nimic. Stă pe culme, la cumpăna apelor, vede valea Toplei și cătunul izolat sub zăpezi, vede valea pîrîului Ciumerna în poala vîrfului Arjana, vede pînă la Bogîltin și spre nord-est hora de munți ai Godeanului și foarte departe, în zarea translucidă vîrfurile Godeanu și Gugu și Baicu și Borăscu. Peste tot acest peisaj alpin plin de măreție glacială, joacă o lumină albă, tăioasă, care-i arde retina, care-l purifică. Este o liniște solemnă, o liniște totală, o liniște de *ante rem* care-l spală de toate aluviunile. Munți în măreția glacială, oficiind întru veșnicie în straiul alb, sacerdotal, lumină zeiască și liniște purificatoare, el singur pe vîrful bătut de soare, nici o urmă pe zăpadă în afara urmelor lui, este vremea amiazului, soarele arde undeva deasupra Văii Cernei, la Pietrele Albe, și el încearcă un sentiment religios, adică ar îngenunchea acolo în zăpada pură, candidă, plină de așchii licăritoare de lumină și s-ar ruga duhului străvechi al munților, necerîndu-i nimic. Nici măcar nu s-ar ruga. S-ar lăsa absorbit, topit în fire, în aerul străveziu și tare, în zăpezile pline de candoare, în lumina dumnezeiască care-i arde inima. Nu vrea să-și explice de unde bucuria senzuală. De unde dorința arzătoare de posesie. De unde detașarea și cealaltă dorință, opusă posesiei ; dorința de a se dărui, de a se macera și resorbi în liniște. În lumină. În cerul străveziu.

O bucurie virilă, robustă pune stăpînire pe el. Închide ochii. Își lasă obrazul în bătaia arzătoare a soarelui. Trăiește. Este cîștigul lui esențial. Trăiește și este liber. Liber să dispună de el. Liber să aleagă. Liber să hotărască. Trăiește. Înțelege pînă la fund, pînă la ultima consecință sensul adevărului care-l copleșește. Care-l înaripează. Se întoarce cu fața spre munți. Dacă ar avea aripi. Numai dacă ar avea aripi, numai dacă și-ar da drumul de aici de sus și ar putea pluti lin, numai dacă s-ar putea roti în zbor lin pe deasupra munților, pe deasupra văilor, pe deasupra codrilor de brazi care întunecă pantele sub vîrfurile sticlind în lumină, numai atunci ar putea lua în posesie lumea care-l înconjoară și panteismul lui s-ar elibera de sine, s-ar împlini în sine și el s-ar putea rupe de tot ce-l leagă, de toate îngrădirile și lanțurile care-l fixează, de la dorința răscolitoare a cărnii, pînă la dorința asta pustiitoare de risipire în Fire. Dac-ar avea aripi. Stă nemișcat, sprijinit în bețele de schi, îl pătrunde căldura soarelui, privește munții și nu se gîndește la nimic, ca să nu ia o hotărîre care n-ar fi a lui. O hotărîre pe care i-ar impune-o munții. I se pare doar că nu se gîndește la nimic. Clipa de extaz, de împlinire, de resorbție și comunicare, cînd el a avut simțămîntul ciudat al unei contopiri, eliberîndu-se de temporal, adică de istorie, s-a frînt. Întîi a auzit pocnetul acela sec, atît de familiar timpanului, încît nu l-a băgat în seamă cu toate că ultragia liniștea serenă și măreția munților și lumina, aducînd în pustietatea glaciară prezența sîcîitoare a omului. Împușcătura plesnește aerul, înfundîndu-se în zăpadă. „Un braconier", își spune, desprinzîndu-se dureros din starea aceea eterică pe care ar fi vrut s-o prelungească, stare purificatoare avînd harul să restabilească echilibrul lucrurilor, să anuleze dispoziția lui amăruie de a dramatiza despărțirea de Valentina, să-l pună la locul lui pe Radu Vornicu, adică să-l fixeze față de Univers și dacă nu chiar față de Univers, în sensul lumii nemărginită în timp și spațiu, al universului cosmologic ; măcar să-l fixeze față de universul uman al acestui timp foarte concret din care nu poate evada în extaz și nici nu vrea să evadeze, pentru că ar fi laș s-o facă. Aude foarte clar rafala scurtă, serie scurtă de trei focuri, apoi de sub izvorul Toplei unde vede un pîlc de molizi seculari se ridică un răget cumplit,

animalic și un strigăt de om gîtuit. Vornicu își fixează legăturile, regăsindu-și reflexele. Trecerea de la extaz la acțiune este fulgerătoare. Știe că acolo jos, între brazi s-a întîmplat sau se mai întîmplă încă o luptă pe viață și pe moarte între vînător și fiară. Nu poate fi decît un urs. Un urs rănit care s-a repezit asupra omului. Panta nu este înclinată sub 50 de grade, deci se poate încumeta cu toate că n-a mai schiat demult, zăpada este afînată ușor, nu par să fie bolovani sub zăpadă, panta se îndulcește în buza brădișului, acolo va încerca o cristiană. Gata. Doi pași bătuți, se sprijină puternic în bețe și din clipa cînd se pleacă spre înainte, din clipa în care alunecă și ia viteză, din clipa în care se declanșează matematica vitezei, a portanței, a echilibrului, îl regăsește pe celălalt Vornicu, uitat în carlingă. Nu știe cum va putea veni în ajutorul omului. Nu are la el decît un briceag. Coboară vertiginos. Aude fîșîitul schiurilor, aulitul ușor al zăpezii despicate, îi ard ochii, îi dau lacrimile, simte cum i se usucă buzele, aerul îi taie obrazul, se pleacă mai mult și zboară într-un picaj care-i biciuie nervii, făcîndu-l să trăiască intens, coborîrea.

Încearcă să-și corecteze direcția. Nici o șansă. Încearcă să frîneze ușor, în plug. Nici o șansă. Vîrfurile troienite ale brazilor țîșnite din zăcătoare se apropie vertiginos. O stîncă. O șterge cu mîneca. Gata. Derapează absurd. Se dezechilibrează. Se-nfige cu capul în zăpadă. Bine că neîndemînarea lui nu are spectatori. Și bine că s-a oprit. Își dezleagă schiurile. Are o secundă de șovăială. Să lase schiurile ? Absurd. Singura lui armă. Și cel mai rapid mijloc de locomoție să ajungă în Topla. În cătun. Trece printr-un troian care închide zăcătoarea. În stînga, cascada. Brazi-uriași. Zăcătoarea cu malurile bolovănoase, povîrnite abrupt. Lumina se încenușește. Brazii troieniți. Ascultă. Nici un zgomot. Doar susurul pîrîului pe sub crusta de gheață. Intră între brazi, ferindu-le crengile înzăpezite. Este un coborîș repede, cu zăpadă puțină. Stop. Instinctiv se vîră sub poala unui brad. Are în față o padină prin care trece pîrîul. O înfurcătură de brazi smulși din rădăcină. Acolo, între rădăcini, un animal sfîșiat, i se văd coastele, carnea roșie are ceva impudic, pare a fi o căprioară, ori o vacă de cerb. Zăpada bătătorită. Aici a nădit braconierul ursul. Cum este cu hibernarea ursului, se întreabă și urmărește cu privirea

urma lată, însîngerată, care taie padina şi se pierde într-un molidiş tînăr, crescut în stîncăraia din marginea pîrîului.

Este elementar că animalul rănit să-şi aştepte urmăritorul cu capul pe direcţia din care-a venit. Vornicu îşi spune că de data asta animalul a năvălit spre omul care l-a pîndit şi rănit, că va fi fost o luptă şi în consecinţă poate să ţină urma. Se judecă ironic, adică este conştient că face o prostie aşa neînarmat cum se află, dar n-ar fi el fără prostia care l-a pus sub tensiune. Se simte viu, agil, puternic, calm şi lucid. Ia schiurile la subsuoară. Are totuşi ce pune între el şi atacator, promiţîndu-şi să nu facă nici o mişcare necugetată şi la cea mai mică alarmă să se caţere în molidul cel mai apropiat, stăpînindu-şi tendinţa de a o rupe la fugă. Unde să fugi prin nămeţi ? Urma este însîngerată. Sîngele încă neînchegat. Labele sînt de urs. Prima căzătură. Animalul s-a lăsat pe pîntec. Se vede locul bătucit. S-a zvîrcolit apoi. A pierdut sînge. S-a ridicat. Probabil braconierul se apropiase. L-a văzut ridicîndu-se. A tras seria scurtă. Cu ce armă ? Pistol mitralieră, desigur. Cu toate legile severe, cu toate că zona este supravegheată periodic, patrulată, oamenii mai ascund încă armament militar. Vornicu păşeşte atent. Încordat. Nu-i place stîncăraia unde duce urma însîngerată. Zăpadă bătută şi ţîşnituri de sînge aproape regulate. Se hotărăşte să ocolească stîncile prin molidiş. Este o terasă îngustă sub padină, un troian pe care-l trece vîslind greu. Iese sub molizi, unde domneşte o umbră verzuie, licăritoare. Soarele a rămas undeva sus, la creastă. Ascultă. Aude chiţăitul unei veveriţe. Sunetul pufos al zăpezii scuturată de pe crengile legănate de neastîmpărul veveriţei care, curios, stă cu spatele la el, apoi ţîşneşte spre poala molidului şi se face nevăzută. Trece din molid în molid. Are o clipă de ameţeală. Retrăieşte secătuitor aventura lui de la Nemsova, cînd l-a doborît alpinul acela german cu puşca mitralieră, jos în vale înfloriseră cireşii, el a dat cu nasul de santinela aceea care vorbea cu cireşul de care fusese spînzurat un camarad, aude foarte limpede glasul santinelei : — *Ah dieser Schweinekrieg, Fritz,* apoi, duhnetul acela de catacombă şi apariţia din pămînt a Căpitanului X. „Unde o fi «X» acum ? — *Hello boys ! Mesdames, messieurs !... Attention !...*

Ruhe, Frantişek !. „X" poligotul acceptat drept şef de oamenii aceia aparţinînd altor naţiuni călcate sub şenile, ori ultragiate de fascism şi Gerard, bravul Gerard şi taciturnul McMurdo şi Bill şi Jim *paratroopers* şi locotenentul aviator Benesov (erau trei locotenenţi aviatori acolo : Gerard, el şi Benesov din *Independent Czechoslovak Air Force, Czech squadron* nr. 310 ; prima armata aerului dacă se însumau şi cei doi paraşutişti americani) apoi Serioja şi Mişa, sublocotenenţi de infanterie evadaţi de la Barnau, nu întîlnise acolo un micro-univers reprezentînd în esenţă universul beligeranţilor ? Se stăpîneşte. Îşi sterge de pe retină filmul aventurii aceleia cumplite, în afara oricărei realităţi imaginată vreodată de el. Trece săgeată prin molidiş. De fapt execută un salt magistral. N-a uitat. Milităria i-a intrat în oase. În sînge. Se bucură. Panta dulce porneşte din buza molidişului. Este o padină largă, înzăpezită peste care curge din slavă o lumină diafană, este malul rîpos al pîrîului, tivit de stînci încenuşite, la nici zece paşi de locul unde şade, vede ursul răsturnat în zăpadă şi la alţi cîţiva paşi de hoitul uriaş al ursului, un urs capital, omul. Omul care încearcă să se ridice în genunchi, sprijinindu-se greoi într-o puşcă-mitralieră Z.B.

Lumina cade sfios pe zăpada candidă. Aprinde roşul sîngelui care înconjoară ursul capital cu mari flori purpurii.

11

Vornicu a acţionat rapid, nu este decît ora 13,07, omul s-a resemnat, nu vrea să-l coboare în cătun, în Topla ; nu vrea decît să moară în linişte, Vornicu îl înţelege, ştie că se apropie clipa în care omul va scăpa de justiţia semenilor săi şi se va retrage în uitare. Este o grotă asemănătoare cu grotele văzute în secţiune în caietul „Maşini electrice". Poate este chiar grota schimnicului Ghenadie Barbă Neagră-Ilarion. Ilarion pentru că l-a răzbunat pe acel Ilarion Barbă Neagră ucis de un Vasile Belcotă, *oberleutenant* în regimentul valaho-iliric.

Nu cunoaşte împrejurimile decît vag, dar îşi dă seama de priceperea cu care a fost ales locul, de îndemînarea cu care a fost pus în lucrare, umanizîndu-l cît de cît. Întîi l-a recunoscut pe vînător şi vînătorul se pare că l-a recunoscut pe el. Este omul chior, cu legătură neagră peste ochiul lipsă, purtătorul puştii mitraliere, cel care i-a executat pe ei la arie, omul care l-a adus legat de şa cu frînghie pe Virgil Belcotă : Grigore Onescu-Borzeşti. Despre care se crede la securitate că a trecut graniţa şi Amăriuţii zicea acum două zile că n-a trecut, are el semnele lui că n-a trecut.

Omul are obrazul mutilat de ghearele ursului. Spatele şi pîntecul făcute zdreanţă. Hainele sfîşiate, nişte flenduri, adică cioarecii ţărăneşti aproape noi numai sînge şi borhot de maţe, căputul flenduri amestecate cu bucăţi de piele şi carne. Se vede că omul şi-a apărat gîtul. Are dreapta fracturată, muşcată, mursecată. Suferă. Este pămîntiu. Geme şi horcăie. Se prăbuşeşte în agonie, tresare. Îi caută privirea şi ochiul acela (care nu comunică tragic, n-ar putea spune că cere ajutor pentru starea lui fizică, cere altceva şi atunci Vornicu care nu vrea să-şi aducă aminte de felul cum l-au doborît teroriştii la arie din ordinul muribundului, nici cum l-au umilit, bătîndu-l cu cureaua de armă, ori cu frîul şi omul stătea în şa, era vară, mirosea a pleavă proaspătă, a şire de grîu încinse de soare) atunci Vornicu încearcă să ajungă la conştiinţa muribundului care, atunci, din şa, atotputernic pe bucăţica lui de conjunctură, cu puşca mitralieră agăţată de umăr îi spusese (Doamne ce limpede îi aude glasul, după cum aude ţîrîitul adormitor al cosaşilor) — „Apreciaţi vă rog că folosesc persoana a treia plural şi că vă las să speraţi că, dincolo de «deocamdată» pentru dumneavoastră mai poate exista un mîine... Mulţumit de politeţuri ?". Cam aşa vorbise şi Pill, tot din bucăţica lui de conjunctură, pe care o confundase cu universul şi veşnicia.

— Ştii că eşti pierdut, îi spune.

Omul clipeşte foarte des din pleoapa teafără. Ochiul scurs care şi-a pierdut legătoarea, supurează ceva alb, gelatinos. L-a întins pe schiuri şi muribundul care atunci nu era muribund îi spusese slab, dar desluşit : „— la dreapta", „mai la dreapta" — „înainte", îl călăuzise pînă la buza pădurii de molid, în marginea pîrîului, intrarea

în grotă era apărată de jur împrejur de stînci, nu se vedea nici o urmă, zăpada era virgină. Omul purta cizme de cauciuc. Probabil ieşea prin pîrîu. Putuse să-l tragă cu schiurile într-un fel de horn, apoi într-o galerie îngustă unde tălpicile au dat de pămînt. L-a luat de subţiori. L-a tîrît în grota luminată printr-o crăpătură, avînd prinsă la intrare o poneavă mirosind puternic a fum. Grota are săpate în piatră cîteva priciuri acoperite cu fîn şi blăni. În mijloc, un godin în regulă, din tablă, nu prea vechi, un godinaş mic, parcă zidit în piatră de rîu, avînd liber focarul şi cenuşarul. În fundul grotei, lemne tăiate meticulos. Crengi de brad cu cetina pe ele. Godinul cu burlanul dus într-o crăpătură. Un lighean. O găleată. Săpun de rufe. Un raft cu nişte cutii. Un sac plin. Se bănuiesc formele cartofilor. Alt sac pe jumătate plin. Hălci de carne agăţate pe o aninătoare din lemn, fixată prin pitoane tot de lemn, bătute în crăpături. Un fel de epocă a cavernelor, ameliorată. L-a aşezat pe priciul din stînga, acoperit cu blăni de oaie peste care era trasă o blană de urs. Muribundul este ras proaspăt. Deasupra ligheanului, oglinda. Lumina este verzuie pentru că trece printr-un geam gros, verzui, aşezat dibaci în fereastra aceia naturală, ori poate cioplită. Grota este scundă, aproape rotundă, un capriciu al naturii, nimic din relieful înconjurător n-o presupune.

— Cu ce să te ajut... domnule Onescu ?

Voise să-i spună „omule". Nu-i poate spune „omule". Cu toate că moartea este atotiertătoare. Onescu Borzeşti are un spasm. Este rădăcinos, vînos, mîinile pline de sînge, dreapta stă răsucită nefiresc, ca şi cînd nu i-ar aparţine, cu unghiile tăiate, nu pare să fi locuit de atîţia ani în grota asta. Pe urmă godinul. Sacii. Uneltele. Topoare, fierăstraie, bardă. Un rastel cu două pistoale mitralieră şi o carabină de vînătoare cu lunetă.

— Cu nimic, spune limpede Onescu Borzeşti, privindu-l intens.

— Ai vreo rudă ?... Să anunţ pe cineva ?

— Nimeni !

Acest „nimeni" pustiu, tragic, disperat se-nfige în Vornicu. Îi sfîrtecă straturile de protecţie, blindajele, are brusc o milă frăţească faţă de muribund. „Cum, nimeni?" se-ntreabă şi nu ştie cum să-i aline durerile, cu ce să-i vină în ajutor. Omul respiră greu. Convulsiv.

— Vrei apă ? Vrei să te spăl (absurd, cum să-l spele !) ai vreo dorinţă, cere-mi ce vrei...

— Apă.

Cum să-i dea apă cînd are maţele sfîrtecate ? Căldarea zmălţuită, cana, o ştergură ţărănească din cînepă, „este o femeie", îşi spune, umezeşte buzele muribundului, apa îi curge pe gît, este un bărbat frumos, cu obrazul măsliniu, se vede că nu stă vîrît în pămînt, în grotă. Vornicu se gîndeşte cu recunoştinţă, ori cu înţelegere la femeia aceea necunoscută, care a avut curajul să-l ocrotească pe fugitul din lege.

— Acolo, horcăie omul, priveşte într-un punct fix, acolo, un spasm, alt spasm, un horcăit greu care face să-i ţîşnească sîngele pe buze, apoi moare.

Sîngele picură de pe blana de urs, pe piatră. Vornicu îl aude cum picură.

VÎNĂTOAREA

1

Trenul urcă spre Poarta orientală — cu exces de energie. Se aude locomotiva pufăind, toată garnitura scrîşneşte la curbe, zăngăne, ca şi cînd fierotenia veche, îmbîcsită de fum ar fi supusă la eforturi de nesuportat. Compartimentul de clasa I este gol. Vornicu şi-a învins obiceiul de cadet-aviator, obicei păstrat tot timpul sublocotenenţiei, rămas în instinct, adică o inspecţie discretă a vagonului, inventarierea contingentului de pasagere şi a dispozitivului tactic, judecarea situaţiei, aprecierea raportului de forţe cu însoţirea celei alese şi plasarea în poziţie avantajoasă, joc plăcut care scurta timpul interior al călătoriei şi nu de puţine ori sfîrşea cu aventuri uşoare, fără urmări. El le numea „amor rapid Timişoara-Bucureşti". În toate permisiile, Orşova era staţia hotar. Îi plăcea să coboare pe peron. Să asculte glasul cîntat, mărunţit repede al pilăriţelor, cu inflexiunile acelea

inimitabile ale graiului bănățean. De aici, de la Orșova, se simțea acasă. Reintra în imperiul adolescenței. Al visului. La fiecare întoarcere îl încerca același simțământ ușor, cald și tandru, duios, gingaș, care nu se putea numi, care refuza orice încercare de clasificare, era o întoarcere „acasă", acest „acasă", însemnînd o lume, un univers inegalabil, dar mereu egal cu el însuși, care-l răscolea și-l întorcea mereu la sinele lui unic, la sinele lui purificat, esențial. Îi plăcea să călătorească ziua, asta în permisiile de vară ; iarna prefera să plece din București cu un tren de noapte, astfel ca, în zori să fie la Turnu Severin, și să ajungă aici, între Herculane și Armeniș pe lumină. Este ora 12.55, defileul larg îi descoperă toată hora munților Prislopului care se află la vest, pentru că trenul oprește la Domașnea, și el vede Poiana Mare scînteind diamantin și Cernevîrful și Arjana, vede cerul senin, zăpezile anulează perspectiva, o falsifică, totul pare clădit în prim plan, umbrele arborilor sînt scurte, se vede fumul alburiu ieșind fuior pe hornuri ; abia acum se contopește cu peisajul familiar, abia acum știe că se întoarce la sine, ca și cînd lunile de toamnă și de iarnă de cînd este acasă, acasă însemnînd Banatul, n-ar fi făcut altceva decît să-l pregătească pentru clipa asta solemnă în care înțelege că s-a întors. În compartiment este cald. Prea cald. Aburul fîsîie familiar, scapă pe la racorduri și învăluie garnitura în nori străvezii. Cineva urcă, bocăne, se aude ușa unui compartiment care rulează pe șina ei, se aude fluieratul ascuțit al locomotivei, urmat de invitația conductorului : „poftiți în vagoane", apoi smuciturile de rigoare și Vornicu simte nevoia desprinderii de Prislop. Poate de moment. Poate pentru totdeauna. Dar simte nevoia desprinderii, ca și cînd agonia și moartea acelui cvasinecunoscut Grigore Onescu-Borzești ar fi tras o linie groasă sub capitolul Prislop, tăindu-i legăturile sentimentale cu lumea care hibernează dincolo de culmile înzăpezite, lume de care, iată, trenul acesta scîrțîitor îl îndepărtează implacabil.

Închisese pleoapa mortului care se solemnizase într-o expresie hieratică. Borzești, dacă ar fi fost un sadic, i-ar fi împușcat acolo la arie. Exista și varianta asta. Nu-i împușcase. Îi era recunoscător. Înainte de a muri îi spusese : „acolo". Deci i se confesase. Îi mărturisise ultima lui dorință. Privise într-un loc fix. O poliță săpată

în stîncă. Pe poliță o lanternă electrică. O carte cu scoarțe legate în piele și un registru, ceva asemănător registrului popii Barbă Neagră. Se dusese sub firul de lumină venit din tavanul grotei. Cartea cu o mulțime de pasaje subliniate cu creionul este *Finalitatea ideală a existenței umane,* de Constantin Micu, editată de Casa Școalelor în 1943. Capitolul V. chenăruit cu creion roșu și subliniat cu creion roșu se numește : *Analiza factorilor transformărilor sociale. Lipsa de valoare a ipotezei determinismului geografic, rasist și demografic al civilizației.* Cartea se află în raniță, alături de acel caiet, care de fapt i-a fost donat de muribund, dar și de legatara mortului, Iconia lui Stîngu-Tauru. Văduva lui Stîngu-Tauru. El auzise pașii, mai curînd ecoul lor în grotă pentru că grota funcționa ca o foarte sensibilă cutie de rezonanță, căutase din priviri a doua ieșire, ieșirea tainică, nu se putea ca omul hăituit să nu-și asigure o retragere, o găsise, luase pușca-mitralieră și se trăsese în galeria aceea strîmtă, mai curînd o crăpătură în stînca calcaroasă. S-ar fi putut să fie vreun codrean care a auzit împușcăturile și a descoperit ursul, ori tainicul, omul de legătură cu lumea. S-a auzit un fluierat ca de mierlă. Liniște. Apoi a intrat o munteancă. În opinci. Cu un căput bărbătesc vinețiu. Ducînd pe umăr două straițe. A pus straițele jos. S-a dus la mort. Atunci a ieșit el din galerie, femeia abia l-a băgat în seamă, era ca acasă, gospodărea, a găsit lumînări, chibrite, a aprins trei lumînări la căpătîiul mortului, le-a lipit pe un tocător din lemn. L-a certat pe mort cu glas duios, un fel de bocet cu modulații cînd ascuțite, cînd blînde. Că de ce n-ai ascultat Grigore brăduțu meu, că ți-am descîntat de „ăla" — a înțeles că „ăla" era ursul — da' tu numai cu cuțîtul umblai după „ăla", să nu se audă pușcăturile, (deci se dusese pe urme, văzuse ursul și înțelesese) că venise vremea să se ia, îi trecuse sorocul de vădană, că fusese ea la Nucșoara, la schit și acolo s-ar fi cununat, psalmodia, spunea că așteptase primăvara ca pe o mîntuire, că înverzeau luncile și codrii și veneau cîntătoarele să-i dezmierde, că tu Grigore ai fost soarele meu, că pră Stîngu îl știi, mă chinuia și mă zdrumica și l-or luat ăi lui, Taorii, le-am dat ce era al lor, am ținut ce era al meu și am luat căruță și cai să umblăm în pustă la muncă și altele, de-ale lor. Nu plîngea. Bocea.

Se tînguia, lăudîndu-l pe mort pentru bunătatea lui. „Au, au, că m-ai aşteptat primenit şi barberit şi cum te-ai îndurat tu să mă laşi şi cui mă laşi, că-mi plînge trupşoru după tine, Grigoriţă al meu şi mă ard buzele, c-am venit ferit, ca pasărea, nici urmă n-am lăsat", apoi şi-a oprit tînga şi l-a luat în seamă cu o luciditate rece, calculată. Dacă Grigoriţă i-a dat bucfarele, că l-a scos din ghiarele lui „ăla", atunci ale lui să fie, că ea îl cunoaşte, este ofiţîrul de la priveghi, Radu de-al doilea, care-a venit cu Radu dintîi, Belcotă. Căputul bărbătesc o făcea mai scundă decît era, îl dezbumbase, era roşie în obraji, plesnea de sănătate, se vedea pe ea că venise la dragoste, era plinuţă, sprîncenele negre, groase i-au amintit sprîncenele Augustei, ochii negri sclipeau ciudat în semiobscuritatea grotei, era aproape impudic de senzuală acolo lîngă mortul ei. „— Dacă nu mă spui, are şine să-i facă pomenirile şi să-i crească fata, că mumă-sa ai bună o lăpădat-o, s-o lăpădat şi ge Grigore şi mă rog io frumos ge dumneata ofiţîrule s-o cauţi pră Georgiana la Bucureşti la o mătuşă a ei care-o-nfiat-o să vedzi şe şi cum, că io vin la Timişoara (zicea Cimişoara) o unde eşti s-o iau." Iar bocea, a strîns o mulţime de lucruri, flanele croşetate de mînă, ciorapi, l-a întrebat cînd aduce jăndarii că Amăriuţii o cam bănuia, o văzuse odată singură în Camena, că pe acolo urca ea vara, cînd nu-l ţinea pe Grigore la sălaş, ori acasă, avea unde-l ţine, să nu-i spună lui Amăriuţii, n-are rost, acum totul s-a terminat. Vorbea repede, sta pierdută lîngă mort, se apuca de treabă, strîngea, a fost şi momentul acela cumplit, ea s-a aruncat peste mort, a început să urle nebună, bolta grotei făcea ecou, urletele femeii îl sfredeliseră, îl împunseseră cu sute de ace care-i zbîrnîiau în nervi, apoi vorbise cu ea însăşi : „audzi tu Iconie, un' să-l îngropi tu, că nu poţi săpa sîngură că-i pămîntu îngheţat, era bine aici să prăvali stînşile, da' cu şe ; o mai bine colo sub molidu nost' unde şedeam noi să vină căprioarele la apă, o audzi ofiţîrule, mă ajuţi, o chemi jăndarii ?" — „Trebuie să-i chem, Iconie, ca să se îngroape, să se uite. Că trebuie să duc armele astea la post. Altfel..." „— E mai bine să-i chemi. Ştiu că nu mă spui. Asta-i taina mea. Şi-a lui. Şi-a tea." I-a explicat complice, pe şoptite, cum venea ea pe poteca de apă, poteca femeilor

din Topla, are un frate în Topla, venea numai de cîteva ori pe iarnă dacă Grigore era aici, că nu stătea aici decît vara, ori toamna, iarna stătea la ea. Aşa că nu erau urme şi din vorbe înţelesese că-l credeau fugit, dacă n-ar fi fost „cînele de jăndar, Amăriuţii, că ăla amiroase mai rău decît cînele Zdup, ăla care căuta prăstă tot."

Poate că moartea aceluia se umanizase, Iconia o umanizase, dar o şi scăzuse din singurătatea care-i dăduse o anume măreţie, un anume tragism. Ştie că este complice cu Iconia. A luat armele, Iconia a rămas să-l grijească, a socotit foarte exact cînd are să ajungă „jăndarul", adică mîine pe la amiază, că lui îi vor trebui trei ceasuri bune să coboare în Prislop, aşa că ea va pleca mîine de cum se face ziuă. A predat armele lui Amăriuţii, cu proces-verbal, a dat o declaraţie cum s-au întîmplat lucrurile, Amăriuţii l-a privit lung, s-a tot foit, a tot mormăit că mai bine-l lăsa să moară acolo, că se complică lucrurile, că o să vină o sută de şefi care-i vor cere nu numai pielea cu blana ursului ; dar care se vor întreba cum naiba s-a făcut ca ofiţerul să-l întîlnească pe Onescu-Borzeşti chiar aşa, din întîmplare, şi ăla să moară sfîşiat de urs, cine garantează că Vornicu nu l-a ucis pe Borzeşti cu lovituri de pumnal ca să scape de un complice periculos şi cine garantează că n-a fost acolo şi o staţie de emisie-recepţie şi alt fel de armament şi documente care ar fi condus la o reţea necunoscută... Amăriuţii asudase. Umblase de colo, colo. Era singur, ajutorul lui ancheta o crimă în Zănogi. A trimes un miliţian după tovarăşul Pătru C. Dragalina care-a venit pe la ora 18.05, pentru că la ora 18.20 s-a redactat a doua declaraţie în urma declaraţiilor date de tovarăşii Pătru C. Dragalina şi plutonierul major Gheorghe M. Amăriuţii, şeful postului de miliţie Prislop. Cele trei declaraţii spuneau că în ziua de, la ora de, anul atîta, tovarăşul Radu Vornicu a vrut să recunoască muntele Arjana şi valea Studena, pentru o lucrare despre vechea Comunitate de avere şi să stabilească, conform registrului cadastral, hotarul proprietăţii obşteşti a companiei grănicereşti Prislop. Nefiind înarmat, l-a rugat pe tovarăşul Pătru C. Dragalina la care a şi stat, de la data la data, să-l însoţească, adresîndu-se în acest sens şi şefului postului de miliţie Prislop, care, cunoscînd locurile, ştiind

că s-a semnalat prezența unei haite de lupi, a luat măsuri și i-a însoțit.

Declarația a pornit de la Pătru. A venit la post. A ascultat. S-a mirat și s-a supărat : —„Adică nu mai aveți încredere în mine don'căpitan Vornicu, acu' după ce mă cunoașteți, că ați avut atunci, acolo în bălțile alea gin pustă cînd am aruncat io podu' în aer la parolă și-am tras în ăia care vă-ncolțiseră și-ați avut încredere aici, cînd am venit io cu revoluția și-acum ?“ Cum să-l fi lăsat el pe don'căpitan singur în munte ? Domn' căpitan n-a vrut să-i îngreuneze situația și așa grea, pe care i-o face Ianoșelu. A fost și el cu domnul căpitan. Poate povesti fir pe fir, totul. El deține còpii după registrul cadastral și schițe cu hotarul averii grănicerești, el cunoaște locurile. Așa că dă și el o declarație. Amăriuții s-a scărpinat în cap. S-a foit. A tușit. Se vedea pe el că-și rupe carnea cu unghiile. „— Ce ideie la domnul căpitan să ia totul pe umerii lui. De ce să disprețuiască domnul căpitan autoritatea. Tocmai domnul căpitan ?...“

— Și urmele ? a întrebat.

— Păi mergem acum, să vedem cum stau lucrurile.

Era noapte. Stelele scînteiau. El pica de oboseală. Au urcat direct din curtea postului, pe o potecă dintre Borugi și Topla, călcîndu-și în urme cu Pătru în față, care luase și pușca-mitralieră, ei luînd pistoalele-mitralieră. A fost un drum icnit, greu, șase ore de marș, au interceptat urmele lui, le-au luat din poteca bătută care ducea la sălașe, au coborît pe urmele schiurilor, au ajuns la locul unde zăcea ursul. Au văzut o vulpe care pîndea și acolo el a vorbit tare, a povestit cum s-a sculat Onescu-Borzești sprijinindu-se în pușca-mitralieră — și Amăriuții și Pătru fuseseră bătuți crîncen, fuseseră umiliți de Onescu-Borzești, Amăriuții îi adulmecase urmele, poate l-ar fi prins pînă la urmă, cînd s-au apropiat de grotă el a tușit, s-a oprit, le-a explicat cît de bine este mascată grota, cu toate că drumul de care trece la nici două sute de metri de ea, prin pădure. Iconia nu mai era lîngă mortul ei. Nu mai ardeau nici lumînările. Poate că lui Amăriuții i-a mirosit a spermanțet. L-a auzit cum aspiră aerul pe nări. „Am găsit lumînări și i le-am aprins“, a spus, cînd Amăriuții a plimbat lumina lanternei prin

grotă. „— Puteam să-l caut o viaţă la Iconia lui Stîngu-Tauru", a spus Amăriuţii. „Ea îl iubi aici şi eu nu putui s-o urmăresc zi de zi, că are sălaş mai sus, la obîrşia Studenii şi fînaţ, cam trei zile de coasă. Îl văzui într-o seară, amurgea, îl văzui prin binoclu, ieşise sus pe Cracul Lupilor, de-atunci îl înghiţi pămîntu. Vă raportai că avut semnele mele. Îmi luaraţi o grijă din sector. Eu zic să coborîţi, rămîn, Pătru îmi trimite ajutorul, mi-l trimeţi şi pe Achim a lu' Brăciră, pădurarul, îl ştii, stă chiar în capul cătunului. Îl scoli de faţă cu domn' căpitan şi-l trimeţi şi să cunoască locul că aprind un foc. E mai bine aşa". L-a îmbrăţişat. Amăriuţii a rămas cu armele. Cu mortul. El a ştiut pe unde a fugit Iconia. S-ar bucura dacă Iconia l-a auzit pe Amăriuţii. Au coborît în Topla. L-au sculat pe Achim a lu' Brăciră, pădurarul. Era ora 02.30. Omul s-a echipat fără să crîcnească. Pădurar. Îl sculaseră de lîngă nevastă. La ora 08 au fost la Pătru unde-l aştepta Ochişor cu sania plină de putini. Era sleit. S-a urcat în sanie. I-a povestit lui Ochişor păţania, amestecîndu-i şi pe ceilalţi doi. A ştiut că fără regia lui Amăriuţii şi-ar fi legat de gleznă un lanţ de ocnaş. Ruja este greoanie şi Ochişor a fost vorbăreţ, treburile merg bine, numai anul ăsta a cumpărat treizeci de oi şi un cîrlan. I-a spus-o a nu se ştie cîta oară.

...Trenul opreşte la Poarta. De cîte ori cobora cu rapidul spre cîmpia bănăţeană, avea senzaţia întoarcerii la adolescenţă. De ce trebuie să mintă ? De ce nu poate spune adevărul pînă la capăt ? De ce să disimuleze ? Ce este de acoperit, ce este necinstit, ce este acuzator în întîmplarea aceea crudă, sălbatecă de ieri ?... Ieri ? Cînd ieri ? Este nedormit, n-a avut vreme să se radă, să se spele, fumul locomotivei strecurat în compartiment l-a năclăit, se gîndeşte la Pătru şi la Amăriuţii cu o dragoste bărbătească şi cînd trenul îşi dă drumul la vale, spre Armeniş, ştie că niciodată nu se va putea rupe de Prislop cu toate că, iată, munţii se îndepărtează spre est, rămîn acolo zimţuind cerul, un lanţ de creste scînteietoare şi imediat lîngă linie se povîrnesc abrupt malurile stîncoase ale Timişului care-şi saltă valurile înspumate peste stînci, prăvălindu-şi-le spre cîmpia timişană, acolo unde s-a-ntors el să-şi regăsească sufletul.

2

Este ora 8 şi 32 de minute cînd îşi aranjează ştandul. Curăţă zăpada de la rădăcina celor doi fagi gemeni, crescuţi din aceeaşi tulpină, pînă ajunge la frunze, curăţă cu vîrful bocancului şi frunzele, să nu foşnească, verifică încă o dată arma şi o încarcă cu două cartuşe Brenecke meşterite aseară de don' Costache. Nu-şi instalează scăunelul de vînătoare, nu-i place să stea pe scăunel, nu se poate mişca liber. Rupe o creangă care-i maschează cîmpul de tragere spre mărăcinişul care gîtuie gura pîrîului, loc făcut dinadins să adune şi conducă spre el jivinele hăituite. Maestrul de vînătoare îi indicase locul cu o nuia. El mulţumise, ridicîndu-şi pălăria vînătorească. Totul se petrecuse cu o disciplină surprinzătoare şi într-o linişte desăvîrşită încă de la adunarea „localnicilor", acolo unde-l găsise Virgil Belcotă, în capătul estic al pădurii, unde don' Costache se foise nemulţumit şi burzuluit, cu entuziasmul vădit în scădere. Jocul începuse încă de ieri după masă. El căzuse în plin joc. Adică fusese un drum de basm cu sania de la Izvin, unde coborîse din tren, prin Ianova spre sediul gospodăriei de stat pe care o conducea don' Costache. Zonă colinară, dulce, cu zăpezi diamantine, spre seară arzînd în culori violacee, văi semănate cu pîlcuri de arbori şi mărăcinişuri dese, refugii ideale pentru vînat, cu ştioalne îngheţate unde domneşte papura şi rugul şi tufele de porumbe negre, o panoramă vastă de spinări domoale, prelungi, unduind pînă sub orizontul întunecat al pădurilor din poala podişului Lipovei peste care se cernuse o lumină albastră, pură, irizată, care atingînd zăpezile se aşchia în pulberi scînteietoare. O frumuseţe deplină, armonioasă, blîndă, înlocuise măreţia aspră a peisajului alpin. Orizontul necuprins îi dăduse o stare stranie de echilibru şi descătuşare. Munţii îl adunaseră în el, îl înghesuiseră, într-un fel îl striviseră. Cîmpia, colinele împădurite, întinderile vaste strălucind molcom îl îmblînzesc, îl domolesc, lipsa verticalelor umple spaţiul de armonie, este un alt univers, mai apropiat, mai familiar. Vizitiul înfăşurat în şubă, taciturn, îi arătase cu coada biciului cu ciopor de căprioare, şi nu departe de valea pîrîului Gherteamoş, într-o vîlcică, un solitar negru, un mistreţ uriaş care-şi

deschidea drum spre crîngul înzăpezit, tăind troianul cu pieptul. A avut atunci o clipă de pierdere de sine. A simţit cum se pierde şi cum nu rămîne decît vînătorul. Ca şi cînd vederea mistreţului vîslind în troianul viscolit pe fundul văii, în lumea aceea incertă de umbre cenuşii care prefigurează înserarea, ar fi anulat nu se ştie cîte milenii de istorie, coborîndu-l la un sine uitat : vînătorul. Vizitiul a oprit. S-a întors spre el. I-a şoptit : „— Dacă staţi colo-n buza gaiului, şi io vin prin gai, îl puşcaţi". Vizitiul coborîse şi el în instinct. Ori el trăia în instinct. Sărise din sanie. Se ştersese oboseala. Năclăiala. Încercase o învăluire. Abia răzbise prin troian, umbra i se lungise nefiresc pe zăpada violacee, cînd a auzit fluieratul ascuţit al vizitiului. Omul îi arăta ceva, sus, pe culme. Solitarul. Îi simţise. Fugea spre pădure. Cînd a coborît la sediu, era tîrziu, la aprinsul lămpilor. Cineva l-a condus la cantină. Mai exact la sala de oaspeţi, o sală de mese alăturată cantinei, unde mîncau inginerii, medicul veterinar şi, desigur, directorul. Don' Costache oficia cu vervă, erau cîţiva inşi îmbrăcaţi pentru vînătoare, aveau raniţele şi tocurile armelor agăţate în cuiere, cîţiva ofiţeri de miliţie în cizme, bucătăreasa, o şvăboaică voinică, adusese cu încă o femeie o cratiţă de-a dreptul uriaşă, cele două femei au purtat-o pe sub nasul convivilor care se luptau cu nişte pocale zdravene, a aflat că în cratiţă, după reţeta lui don' Costache, fierseseră înăbuşit, în sos de vin, niscai fazani, cîteva potîrnichi şi cîţiva urechiaţi care se încumetaseră să atace furajele instituţiei. Don' Costache purta un laibăr şvăbesc, găitănat, era foarte vesel şi i-a şoptit : „du-te şi te odihneşte, vreau să fii în formă... Ai totul pregătit la gazdă". I-a fost recunoscător, n-avea nici o poftă să chefuiască, oamenii aceia veniţi probabil să pregătească vînătoarea de mîine erau încinşi binişor, unul striga mereu : „pe aia cu vulpea, moş Dumnezeu, pe aia cu vulpea s-o auzim", probabil ceva mai licenţios pentru că se rîdea cu adresă, aşa cum rîd bărbaţii cînd petrec şi el a simţit o sfială, un fel de ruşine nelalocul ei, ce naiba, fusese soldat dar nu-i plăceau glumele sau poveştile fără perdea, mai ales cînd le spune tata. Nu se ştie dacă bărbatul gazdei era dus la muncă sau nu, gazda tovarăşului director, satul este şvăbesc, cum a dat de căldură s-a moleşit, s-a bărbierit la lighean, s-a spălat şi foarte tă-

cută, gazda i-a servit cina în odaia tovarășului director. Sobă de teracotă încinsă, o teracotă neobișnuită, verzuie, lampa mare de petrol cu abajur-clopot transformată în policandru, mobilă bătrînească din nuc lustruit, credenț, pat comod, masă cu patru scaune, perdele groase, croșetate de mînă, un fel de interior de Inge, și o Inge tăcută, fantomatică, în pofida corpolenței, o șvăboaică plină, rumenă, fără vîrstă. Va să zică acesta este universul cotidian al lui don' Costache. Aici își petrece serile după ce își isprăvește treburile lui gospodărești. Știe că Gostatul are ferme în cîteva sate, că însumează aproape zece mii de hectare, că este foarte complex, viticultură, pomicultură, ferme de oi, avicole, de porci, cultură cerealieră, asta-l aleargă pe don' Costache care, în compensație, se pare că și-a aranjat excelent viața de „director", scăpată de sub controlul și exigențele mamei. O pudoare fermă l-a făcut să nu rămînă decît la aparențe. Stabiliseră tacit, el și tatăl lui, un cod, un *statu-quo*, o modalitate de neamestec. Pe urmă pieptul de fazan fiert înăbușit pînă cînd carnea ațoasă se transformase într-un fel de pastă, pulpa de iepure dreasă cu tot felul de condimente, împănată cu slănină și usturoi, potîrnichea în sos de vin, vinul, ciupercile murate ; nu se putea spune că tovarășii care muncesc în agricultură o duc greu. Mai la urma urmei de ce s-o ducă greu, ei fiind cei care fac pămîntul să rodească ? !

Soarele bate oblic prin coroanele enorme ale fagilor. Trîmba de lumină sfioasă, aeriană se filtrează printre crengi, lungind umbrele arborilor pe versantul văii de dincolo de pîrîu. Aerul este ghețos, străveziu, se presimte moina amiazului. Pădurea este plină de liniștea dinaintea vînătorii. Don' Costache și-a mai potolit avîntul cinegetic din clipa în care au ajuns în capătul liniei somiere săniile ocolului silvic, împodobite cu pocroviță roșii. Au tras la cîțiva zeci de pași de locul unde erau adunați „localnicii"...

„Eu sînt tovarășul Nicolae Priboianu din Mehedinți. Venii să fac schimb de experiență cu bănățenii", i-a spus omul care a rămas în ștandul din dreapta lui și care scoate din husă o armă de tir, un Geco pe care il arătă și care face o mulțime de semne neînțelese. Pe Vornicu

îl irită foiala vecinului care tușește, scurmă în zăpadă, își scoate raniță, totul cu exces de gestică.

Aude sunetul prelung, metalic, clamoros al cornului maestrului de vînătoare, vestind începerea primei bătăi. Chemarea rece, sălbatecă a cornului trece prin trîmbele de raze argintii care joacă prin coroanele solemne ale fagilor. Aproape instantaneu, abia auzit, răspunde cornul brigadierului care conduce gonașii. Vornicu' înlemnește în spatele celor două trunchiuri. Nu-i place vînătoarea cu bătăiași. Nu-i place să stea tupilat și să tragă în vînatul hăituit, care nu mai are nici o șansă, reprezentînd doar o țintă în mișcare. Nu-i place să aștepte. Nu-i place să aibă vecini ca acest tovarăș Priboianu, producător de o mie de zgomote, care acum, poftim, îl fluieră și-i arată că-și schimbă locul, adică se mută mai în față. Adică îi suflă vînatul ; ori, în cel mai bun caz îl obligă să nu tragă pe direcția lui. Se potolește și Priboianu din Mehedinți, cocoțat pe o buturugă în spatele unui gorun, închizîndu-i o frumusețe de poieniță pe dreapta. Îi rămîne deschisă la vedere și foc vîlcica din stînga și ulucul acela de mal priporos, foarte puțin adînc, dar oricum uluc pe care, probabil, va urca ceva din vale.

Lumina a trecut de la albastru la alb-argintiu, umbrele fagilor se scurtează, i se pare că fagii lui gemeni miros amărui a sevă și a mugure, au coaja tînără, lucie, acoperită cu o boare de mușchi verzui și de pe versantul opus al ulucului coboară în vîlcică un iepuroc de pădure, cu blana înspicată. Dispare țupăind ușor, ca să apară la douăzeci de pași de el, în gîtul ulucului. Se așează pe fund. Rămîne nemișcat. Pe urmă foarfecă din urechi. Se ridică popîndău. Mustăcește. Este un iepuroi versat, calm și viclean. Pocnetul sec, ca de bici. Mai mult plesnet. Iepurocul sare în sus. Cade, se răsucește, sare iarăși în sus, trec alți trei iepuri în goană și tovarășul Priboianu îi face semn cu degetul la gură. El a tras cu arma de tir, i-a tras nevînătorește drept în fața nasului, împotriva tuturor instrucțiunilor maestrului de vînătoare, riscînd să strice prima goană, măcar la flancul ei drept. Și-l reamintește pe Luchescu, javra hămesită a acestuia și încordarea aceea plină de mister și așteptare și cruzime care pusese stăpînire pe el în clipa cînd a sunat cornul, plesnește. Focul idiot i-a retezat toate fibrele vibrînde care se-mplîntaseră în străvechimile lui. Care-l

scoseseră în lumina dulce a pădurii pe acela, vechiul. Vînătorul. Şi luptătorul. Iepuroiul este plin de sînge. Sîngele roşu purpuriu face o pată pe zăpada pură, feciorelnică. Se gîndeşte la Onescu-Borzeşti. Cum s-a ridicat pe puşca mitralieră, era sfîşiat de urs şi-acolo zăpada era amestecată cu sînge, nu-şi explică de ce s-a lăsat Onescu-Borzeşti surprins de ursul rănit ? !

Un fazan ! Vine pe jos, face nişte paşi de uriaş, bun alergător onorabilul. Leit în zale de aur, zmălţat cu roşu, cu gulerul alb strălucind, nu este decît aur şi zmalţ şi rubin cînd trece printr-un petec de lumină, aleargă şerpuit, sare în vîlcica aceea adîncă de doi-trei metri, şi-atunci îl vede iarăşi pe tovarăşul Priboianu care-i face semne, îi arată pliciul şi tot atunci simte el turma de mistreţi. N-o vede. N-o aude. O simte. Ştie cînd scroafa bătrînă s-a sculat din culcuş, trebuie să fie undeva o viroagă adîncă plină de mărăciniş des, de nepătruns, unde înnoptează turma. O vede în închipuire cum se ridică pe picioarele dinainte. Cum ascultă. Aude grohăitul scurt, de alarmă. Scroafele cu godacii mari se foiesc. Urmează ordinele. Grohăituri mai mult brîhnite. Turma se încolonează. Porneşte direct spre linia hăitaşilor. Scroafa bătrînă ştie lecţia. Se aud focuri de armă. Trag pădurarii. Scroafa bătrînă îşi dă seama că este o altfel de vînătoare decît cele prin care-a trecut, cînd putea sta liniştită în viroagă, aşteptînd să se apropie oamenii aceia gălăgioşi care miroseau atît de urît şi cînd ei ocoleau adăpostul, bătînd cu ciomegele în spinetul în care nu îndrăzneau să intre şi ea ţîşnea printre ei urmată de turmă şi trecea dincolo, în pădurea tînără sau cel mai ades ieşea la cîmp, cum vrea să iasă şi acum. Vornicu urmăreşte itinerariul turmei după focurile de armă. Ştie cînd turma a apucat firul de vale care iese în capul mărăcinişului, acolo unde apare fazanul acela ca un gogoloi de smalţ rubiniu. Plici ! Fazanul se răstoarnă nu departe de iepure, cu aripile zvîcnind şi capul căzut sub trupul străbătut de fiorul morţii. Tovarăşul Priboianu îi face semne disperate, arătîndu-i că vin mistreţii. Îşi ia arma care se ciocneşte de ţeava celeilalte arme, se agită acolo pe buturugă ca şi cînd ar ţine morţiş ca turma de mistreţi să ia act de prezenţa lui în faţa liniei de vînători, epolează, trage două focuri rapide şi atunci ţîşneşte din vîlcică un porc negru-cenuşiu, cu gîtul acela trapezoidal,

scurt, care vine pieziș între el și vecinul din stînga. Epolează. Lasă să treacă porcul din avangardă și rămîne o frîntură de secundă încremenit, pentru că niciodată n-a dat busna prin fața lui o asemenea turmă de mistreți, parcă scăpată dintr-o crescătorie. Îi este destul de greu să aleagă. Urmărește un porc rînjit, urît, negru, cu o ureche despicată. Îi prinde botul pe cătare cînd animalul dă busna la nici treizeci de pași, între el și vecinul din stînga. Porcul cade într-un genunchi. Turma se scurge, apă neagră vălurită, godacii fug grămadă, scroafele grohăie. S-a dus. Porcul se răsucește scurt. Îl caută. L-a văzut. Se repede. Vornicu vede sîngele care-i bolborosește din greabăn. A tras prea sus. Ochește liniștit gîtul gros, cu perii zbîrliți. Îi vede limpede urechea sfîșiată, ochii mici, injectați, colții și rîtul plin de zăpadă. Trage și porcul cade în foc. Se svîrcolește puțin. Înțepenește.

— Credeam că te ia în colți, tovarășe, spune Priboianu acela din Mehedinți. Fiecare cu norocul lui. Atît că eu îl iau în raniță pe cînd dumneata nu...

Omul împinge porcul cu vîrful bocancului. Îi smulge un smoc de păr din greabăn. Pe urmă fuge cu pași de cocostîrc, îndeasă în raniță iepurele și fazanul și ajunge în stand în clipa cînd trece în goană, cu coarnele culcate pe spate, o frumusețe de cerb carpatin. Atunci aude pîrîitul repede și susținut al focurilor de pușcă.

3

— Și vine tovarășe prim, și vine tovarăși, uite așa clănțănea din măsele, ori din colți, ori din ce dracu' mai clănțănea și zic, pînă aici ți-a fost directore, nu te mai mănîncă Trocaru, te mănîncă ăsta cu ordinul muncii cu tot — pentru care vă mulțumesc tovarășe prim — dar vă rog eu să-l propuneți și pe Trocaru, dacă am scăpat eu, adică m-a scăpat tovarășul director Vornicu de ăsta, că mă și luase de turul pantalonilor, unde ești moș Dumnezeu, dă domnule declarație aici și spune cum ți-ai salvat șeful — auziți tovarășe prim, moș Dumnezeu e de școală veche, că dacă era de-al nostru, mă lăsa să mă sfîșie mistrețul, să-mi ia locul.

— Măi Gheorghiță tu spune cum venea mistrețu mă la tine, de unde te mirosise mistrețu pe tine că ești nou, ești brînzoi și cum a făcut mistrețul cînd a dat ochi cu tine, cu cartușiera asta nouă, galbenă și cu spențerul ăsta din blană de vulpe.

— Aolică, muică, ce s-o mai iau de la capăt tovarășe prim, că iar mă apucă pandaliile. Fiți atenți tovarăși. Ce mi-am zis eu. Trocaru pe la toate vînătorile, (rîsete) Trocaru pe la toate ședințele cîmpenești, îl vede șeful, îl mai scutură, dar nu-l uită. Hai zic, să mă mai arăt și eu în lume, mai ales că mă invitase tovarășu' prim.

— Gheorghiță, treci mă la mistreț...

— Vine el și mistrețul, n-aveți grijă, povestea este cu tîlc și mă duc eu la moș Dumnezeu să mă echipeze de vînătoare, că de meciuri slavă domnului m-a echipat pînă am făcut bronșita aia nenorocită.

— Fă bine, îți auzi de rău, spune foarte grav-mucalit don' Costache, foarte fericit că într-un fel tipul acela bondoc, plin de sarcasme, care face pe bufonul, îl împinge în față...

— Vezi că bătrînul e în toane bune, i-a spus Virgil Belcotă, a împușcat de data asta un mistreț adevărat, pădurarii au plecat cu cîinii să i-l aducă și pe al doilea, a făcut un *„dublé"*, chestia cu Matei Pava nu mai ține mult, trebuie să mă grăbesc, nu e bine să ne vadă împreună prea multă vreme, neapărat mă interesează ce mi-ai spus, chestia cu Maramureșul este vitală, dacă te bagă în seamă.

— Cum adică, dacă mă bagă în seamă ? se miră Vornicu.

— Naivule !... M-am dus să văd de-ale mele... Caută-mă. În primăvară trec la inginerie. Mai am un hop.

Sînt niște mese joase, vînătorești, blăni cioplite din bardă, aparent cioplite din bardă, bătute pe picioare de salcîm de jur împrejurul unei vetre săpată în pămînt plină de jărăgai, lîngă care doi brigadieri învîrt țăpușele în care se frig măruntaiele mistreților, între hălci de carne de porc intercalate cu bucăți de ceapă și de slănină. Tovarășul Alexandru Belcotă stă pe banca din scîndură pe care cineva grijuliu a așternut o pocroviță, cam la mijlocul mesei, cu spatele la masă și la vatra cu jăratec. Asistența stă în picioare, într-un semicerc,

avîndu-l la mijloc pe directorul acela mucalit, care se joacă pe sine cu dexteritate de artist, ca instantaneu să joace rolul mistreţului stupefiat că i-a ieşit în cale o asemenea arătare împopoţonată ca un lord (nu se ştie de ce se amuză atît de copios tovarăşii la cuvîntul „lord"). Omuleţul dă ochii peste cap, pufăie, face pe mistreţul, îi reproduce gîndurile, adică „— mă, ăsta seamănă cu Trocaru, ia să-l iau în colţi, să mai răsufle şi săracul Geamănu" — rîs în hohote — tovarăşul prim zîmbeşte şi el, dă din cap a mustrare — omuleţul se dă înapoi, pune capul în piept, se repede, pe urmă tot el o ia la fugă în cerc şi strigă : „Sări nea' Costache, că rămîne Vica văduvă" — rîsete — omul se apără de fiară cu căciula, strigă „nea la troacă, mă, la troacă", se ascunde după un brigadier care se roşeşte gotcă, nu ştie ce să facă, apoi apare calm, legănîndu-se, răsucindu-şi o mustaţă închipuită, este evident că-l imită pe nea Costache, salută ceremonios şi spune : „săltaţi curul mai sus, tov. director general, să nu vi-l perforez" la care toată lumea este pe jos. Se rîde homeric. Desigur, tipul spune cum a aruncat el arma nouă, nouţă, leafa lui pe-o lună, cum a făcut un salt şi s-a agăţat de-o creangă care-n-nceput să pîrîie şi mistreţul îi răsufla în tălpi şi-atunci, slavă Domnului (accentua pe această propoziţiune mistică) s-a îndurat moş Dumnezeu să împuşte mistreţul. — „Da' auziţi tovarăşe prim, afurisitul de moş Dumnezeu nu l-a împuşcat aşa, dintr-odată, l-a lăsat să se mai joace cu mine, să mă vadă cum ridic eu picioruşele de cîte ori se asmuţea ăla la mine şi pîrîia creanga aia, m-a lăsat să fierb în zeama mea că l-am tăiat luna trecută de la primă şi i-am luat şi inginerul şef, că prea se-nţelegeau ei bine şi acolo unde se-nţelege prea bine directorul cu inginerul şef nu mai ştiu eu cum devine cazul".

— Dat dracului eşti tu Gheorghiţă, spune tovarăşul prim, ştergîndu-şi lacrimile. Rîsese cu lacrimi şi toţi ceilalţi rîseseră cu lacrimi, numai don' Costache aşteptase tot timpul şi încheiase păţania înţelepţeşte.

— Să-ţi mai bagi pielea în saramură pentru directorul general.

Rîsete.

— Norocul ăl bun, tovarăşi ! A fost o vînătoare frumoasă ! spune tovarăşul Alexandru Belcotă, ridicînd olcuţa cu ţuică fiartă.

Un sunet de corn.

— Dubleul, anunță măreț maestrul de vînătoare.

Vînătoarea s-a terminat. Este ora 14.10. Soarele bate pădurea de pe liziera ei sud-vestică. Vornicu îi mulțumește în gînd acestui Priboianu pentru faptul „că-l bagă în seamă", adică nu este chiar singur și stupid, pentru că don' Costache s-a vîrît cu directorul lui în curtea primului secretar, Vornicu l-a văzut cînd i-a făcut semn vizitiului și acesta s-a precipitat cu două damigene pîntecoase, a fost o foială pînă s-au așezat mesenii, timp în care Vornicu a văzut gonașii adunați de pădurari undeva pe linia somieră, acolo se plătea ziua, ori se dădeau niște bonuri de crengi ; erau feciorandrii, dar erau și bărbați în toată firea, mistreții, vreo șase, au fost încărcați în două sănii care-au și plecat, pe urmă Priboianu i-a făcut loc la masă și i-a prezentat o fleică zemoasă pe o talpă de pîine de casă, niște ceapă pîrguită și o felie de slănină prăjită pe jar, cu creasta și șoricul pline de cărbune.

— A fost o vînătoare frumoasă, spune un tovarăș în cojoc din blană.

— Da, a fost o vînătoare frumoasă, răspunde ca un ecou alt tovarăș, îmbrăcat în haine de silvicultor, foarte slab, adus de spate. Dar putea fi și mai frumoasă, tovarășe președinte, dacă Andrica mă asculta pe mine și începea goana dinspre Sălciua, adică dacă făceam întîi parcela Sălciua.

Tipul demonstrează desenînd cu vîrful cuțitului de vînătoare pe masă ; de ce era mai bine să se înceapă vînătoarea din parcela Sălciua ; dar se pare că grăsunul, tovul președinte nu prea înțelege și este foarte preocupat de destinul unei bucăți de ficat pe care unul din brigadierii-bucătari o prăjește atît de atent încît i-a ieșit vîrful limbii și fără voia lui, omul se linge pe buze și înghite în sec. Miroase a cărnuri fripte pe jar, un fuior subțire de fum se ridică spre cerul pur, luminos, se aud caii ronțăind fînul din codîrla săniilor și Vornicu îi face loc lui don' Costache, care se așează lîngă el, șoptindu-i :

— Nu este momentul !

— Ce moment ?

— Să te prezint !

— Dacă nu încetezi, am șters-o... Și te poftesc, fără manevre. Am văzut ! Am înțeles ! La ce te tot înghesui în față ? Te spun mamei.

— Mama ! Mama ! Ce ştiţi voi, mîrîie don'Costache şi se ridică, cotindu-l, pentru că toată lumea se ridică şi închină paharul. Atunci interceptează el privirea mirată a primului secretar şi tot atunci apare un pădurar călare, omul rămîne surprins cînd vede lumea aceea ridicată în picioare, descalecă, scoate din geantă o hîrtie şi nu ştie ce să facă.

— Vedeţi careva ce vrea omul, spune Alexandru Belcotă.

Este o neliniște între convivi. Maestrul de vînătoare îi face semn pădurarului. Hîrtia ajunge la Alexandru Belcotă, care o citeşte de cîteva ori, o păturește, o vîră în buzunarul hainei de vînătoare, se ridică şi spune :

— Tovarăşi sînt chemat urgent la sediu... Nu vă stricaţi petrecerea. Vă rog, tovarăşi. Norocul ăl bun şi, pentru cei cu care nu ne mai vedem, la mulţi ani ! Vă mulţumesc. A fost o vînătoare frumoasă... Dacă tovarăşul Vornicu ăl mic vrea să se întoarcă la Timişoara, am un loc pentru el.

Cotul lui don'Costache înfipt în coaste. Înainte de a putea face o mişcare, don'Costache îl împinge de pe bancă, îi spune că arma i-o aduce el la Timişoara, că tov. prim este uluitor, nu se uită la tine un an de zile şi dintr-odată... Se aferează, este mişcare, toată lumea se ridică, tovarăşul prim îi face semn să vină în sanie, un semn amical şi lăsîndu-se înfofolit, spune :

— Auzi Gheorghiţă, să ne povesteşti de revelion chestia cu mistreţul, că tovarăşii n-o ştiu şi pe mine n-or să mă creadă.

Vornicu se urcă în sanie lîngă zeul tutelar al locului. Tata a rămas la cîţiva paşi de sanie într-o atitudine plină de respect şi lui Vornicu i se pare că mustaţa lui don'Costache s-a înfoiat cu totul neregulamentar şi că surtucul este gata să-i plesnească pe la cusături.

4

— Domnule, dacă nu le-aş fi spus că n-or să ţină sudurile alea de la baza cupolei, acum să vezi cheltuieli suplimentare, cum o să tragem cupola la loc, poate o să

montăm o macara-gigant, noroc că a mai rămas una pe șantier, spusese Alexandru Belcotă de cum ieșiseră din pădure în drumul de sănii. Auzi, îți mai aduci aminte de noaptea aia cînd m-ai scos la băgrinul uscat, ori trăznit, nu mai țin minte, cînd am fugit eu la Ramna că era Ceaușu pe urmele mele ? Ce timpuri !

Radu Vornicu urmărește pregătirile solemne ale lui Alexandu Belcotă, lui i se par solemne, totul i se pare solemn și se simte excelent că l-a uitat toată lumea în afară de colegul lui, inginerul, lectorul de la Politehnică, Vasile Dascălu, care este foarte prietenos cu el de cînd l-a văzut intrînd cu tovarășul prim. Drumul cu sania și pe urmă de la Pișchia cu mașina, o mașină de teren, în care era o căldură îndoielnică, drumul a fost ciudat și revelator. Alexandru Belcotă n-a mai vorbit poticnit, dur, așa cum o făcuse la ei acasă, ori la Reșița, unde s-a dus el să-l avertizeze, fără să-l cunoască, de dragul domnului Costache care, i se păruse atunci, se vîrîse într-o afacere periculoasă. Omul dobîndise o anume gravitate, nu era o gravitate făcută, artificială, lui i s-a părut că este un reflex al gravității lucrurilor de care răspundea. Adică o regiune cît un ținut. Întregul Banat cu agricultura lui, cu minele, uzinele lui uriașe, cu fabricile puzderie, cu învățămîntul de toate gradele, cu lipsa de locuințe, cu aprovizionarea, cu comerțul de stat, cu instituțiile de cultură, cu problemele specifice unei regiuni multinaționale și multiconfesionale, un adevărat labirint cu zeci și zeci de fire de comandă care se strîngeau nod în mîinile puternice ale acestui om necunoscut care, acolo în sanie, apoi în mașină pînă acum cîteva clipe, a fost apropiat, cald, ca și cînd ar fi redescoperit un prieten vechi, ori o rudă îndrăgită.

— Dacă mai țin eu minte bine, cînd am vorbit noi de istoria Banatului, de bătălia de la Arcole, unde ne-am făcut faimă europeană, pe urmă de 1848... Mai știi ? Eram înghesuit rău. N-am prea avut vreme să le pun cap la cap. N-am nici acum. Noi vă creem vouă, intelectualilor, vreme să gîndiți. Și condiții să gîndiți. Nu cred că acolo la B. ai chiar condițiile cele mai bune. Părerea mea este să te muți aici. Mi-a spus Micotă și eu sînt de acord cu planul vostru. Nu putem începe decît de la istorie. Am mai vorbit noi. Sînt bune și poeziile cu Ilenuța tractorista. Exprimă emanciparea femeilor

simple. Dar nu ne putem opri la Ilenuţa tractorista. Ai văzut vreodată planul de sistematizare al Timişoarei ? Pe platforma industrială ai fost vreodată ? Bag mîna în foc că nici gospodăria conului Costache n-ai văzut-o cu de-amănuntul ! Vezi de ce zicem noi că totul porneşte de la cunoaşterea vieţii ? Şi că depinde de ce tren prinzi în viaţă ?

Alexandru Belcotă monologase pînă au intrat în Dumbrăviţa. Un monolog în care-l implicase ca partener tăcut. Se vedea că nu are nevoie de replicile lui şi că nu-l interesează replicile lui. Aceiaşi ochi verzi, duri, mustaţa retezată deasupra buzelor, masiv în scurta îmblănită, nu prea înalt, tuns perie, cărunt la tîmple, îi era familiar mai ales prin aerul Belcoteştilor, prin craniul lor sferic, prin felul în care-şi odihnea ţărăneşte, mîinile puternice pe genunchi. Soarele ardea chiar în botul maşinii, umpluse maşina cu o apă roşietică, pusta bănăţeană se pierdea sub cerul împurpurat, totul fusese neverosimil pentru că el îl cunoscuse pe Alexandru Belcotă într-o epocă limită, cînd era proscris şi trebuia pus la zid pentru activitatea lui ilegală îndreptată împotriva statului de-atunci şi la interval de un deceniu, iată-l în fruntea unei regiuni, în plin proces revoluţionar, adică omul parcursese, într-un deceniu, un drum de cîteva vieţi.

Vornicu ascultase cu atenţie monologul lui Alexandru Belcotă, care,într-un fel era şi un soi de catehism. Fusese mai ales atent la locul din spaţiul revoluţiei în care se fixase Belcotă. Se simţea, se înţelegea că Belcotă îşi asumase responsabilităţi care ţineau de istoria însăşi. Istoria care se scria acum, fără să neglijeze istoria acestei istorii şi asta l-a cucerit pe Vornicu. Nu sentimental. Raţional. Alexandru Belcotă nu spusese o lozincă. De cum intraseră în Timişoara se-nviorase. Nu se dăduse jos din maşină cînd şoferul trăsese în faţa vilei somptuoase din Parcul Rozelor. Spusese : „Adu trusa numărul 4, vezi că e în garaj pe stălaj". Şoferul adusese o trusă de lemn, „desigur pentru sudură", îşi spusese Vornicu, trecuseră Bega, urcaseră pe bulevardul Mihai Viteazul, pe la Politehnică, se înserase, studenţii jucau hochei pe patinoarul lor, apoi recunoscuse strada Cluj şi maşina stopase în faţa unei clădiri moderne, aflată la roşu, peste care se boltea o cupolă metalică, hîită puţintel. Maşini

de teren, tovarăşi cu şepci prin care-şi subliniau rangurile oficiale, un proiector care bătea pe cupolă şi cîţiva sudori acolo sus, pulverizînd roiuri de scîntei albăstrii. Lui Vornicu i s-a părut că la venirea lui Alexandru Belcotă toţi bărbaţii aceia cu şepci, ori cu căciuli, au răsuflat uşuraţi. Ca şi cînd cupola aceea hîită i-ar fi apăsat de moarte şi dintr-odată a venit Alexandru Belcotă, a pus umărul, a săltat-o, trecîndu-i toată greutatea pe umerii lui.

— Dudescu este aici ? a întrebat Alexandru Belcotă ţîşnind din maşină şi uitîndu-l.

Pregătirile, care lui Vornicu i s-au părut solemne, au fost sumare. Cineva i-a pus lui Alexandru Belcotă un şorţ de sudor şi primul secretar a abordat schelele cu o uşurinţă surprinzătoare, strigînd.

— Neacşule, eşti sus ?

— Sînt, tovarăşe prim.

— Aşteptaţi-mă şi pe mine.

— Fiţi atent la trecere. Se leagănă.

— E un sudor de mare clasă. Asta este pasiunea tovarăşului. A şi înfiinţat un centru de cercetări. Cum, nu ştiai ? Iarăşi a avut dreptate. Le-a spus proiectanţilor, am fost acolo cînd s-a discutat, să dubleze baza cu nişte console metalice care să sprijine construcţia cam la două treimi de la bază, au zis că au altă soluţie modernă, uite că nici n-au acoperit-o cu sticlă şi a cedat. Dacă se aşternea zăpadă ? Ori o mişcare seismică cît de mică ? ! Atunci ?

Vasile este vorbăreţ, îi explică greşala proiectanţilor, nişte băieţi tineri, dacă erau vechi, ocna îi mînca ; acum ei vor să elibereze cupola, nu va fi altă soluţie tehnică decît s-o aşeze direct pe coronament. Vornicu nu înţelege mare lucru. Îl fascinează prezenţa lui Alexandru Belcotă, acolo sus, unde el nu s-ar fi urcat. Nu faptul în sine îl fascinează. Îl fascinează posibilitatea primului secretar de a trece de la o expunere de principii la acţiunea directă, la implicarea şi asumarea responsabilităţii totale. Înainte de Dumbrăviţa îi creionase cum vede el organizarea instituţiilor culturale generale şi mai ales pe cele specifice Banatului, astfel încît toate la un loc să contribuie cu maximă eficienţă la crearea unui climat cultural nou, revoluţionar.

— Noi să creem climatul. Să depistăm talentele de toate felurile. Să le aducem în acest climat. Pe urmă procesul este dialectic. În cîțiva zeci de ani, vom depăși tot ce-a creat burghezia. Mă înțelegi ? Vorbesc de cultura de masă. Asta mă interesează. Accesul maselor la cultură. Aici cred că stă cheia viitorului. Începînd cu reforma învățămîntului și terminînd cu școlile populare de artă. Mă înțelegi ? Fermentul, focul este alimentat de forța revoluționară. În industrie este altfel. Concentrăm mijloacele tehnico-materiale, oamenii muncesc în draci, simt și ei că ne-am luat de gît cu timpul, inteligență tehnică avem și producem mereu ; este altfel în cultură, ceva nu înțeleg eu pînă la capăt, dar zic : dac-o luăm dialectic și fără să pierdem din vedere perspectiva istorică, reușim.

Acum omul este sus, i se aude glasul :

— Unde ești Dudescule, unde ești că ori o pui la loc, ori pleci legat și dintr-odată în sala aceea uriașă, la roșu, plină de schele, bene, fierăraie, se face liniște de moarte. Este frig umed, miroase a mortar înghețat, a var, tovarășii cu șepci amuțesc și colegul lui de clasă îi șoptește :

— Aștia și-au mîncat și revelionul și primele și partidele de ski la Semenic.

Vornicu se simte strîns de braț. Șoferul care ține „trusa numărul 4", îi șoptește conspirativ : „Tovarășului îi place să-l conduceți, dacă v-a invitat cu dînsul". Nu înțelege. Toată lumea urmărește cu atenție coborîrea tovarășului prim de pe schelele luminate de un proiector apărut nu se știe de unde. Vornicu își aude glasul sentențios zgîriindu-i timpanul. Glasul grav cu care-i citise el Valentinei din testamentul lui Rodin : *„Ne perdez pas votre temps à nouer des relationes mondaines ou politiques"*. Va trebui să reconsidere preceptul din perspectiva angajării. Entuziasmul lui Alexandru Belcotă nu este nici făcut, nici declarativ. Este responsabil. Cu forța de a implica. De a se transforma în act. În viață. Este ceea ce-și dorise. Să se implice. Primul secretar spusese : „Noi să creem climatul". Care „noi" ? De ce-l implicase în acest „noi" ! Ce are acest „noi" cu Matei Pava ? Cu spaimele lui Virgil Belcotă, fiul primului secretar ? !

— Mă bucur că m-ai așteptat, spune Alexandru Belcotă și-l ia de braț. Dudescule, mîine vii la mine. Ora șapte treizeci. Îl aduci și pe Neacșu. Aduci proiectanții.

Să știi că vă imput toate cheltuielile, dacă nu găsiți soluția cea mai simplă și cea mai ieftină. V-ați învățat să aruncați banii statului pe fereastră. Nu l-am văzut pe tovarășul secretar Ogherlaci.

— Aici sînt, tovarășe prim... Vin și eu mîine cu tovarășul profesor Dragnea.

Alexandru Belcotă ridică din umeri. Tot ținîndu-l de braț îl împinge spre mașină, mormăind :

— Ce risipă, am să-i spînzur de limbă, toate de-a valma, se vede că n-au lucrat la patron, că nu le pasă...

...— Nu seamănă cu ce-ai văzut la mine, la Reșița, spune Alexandru Belcotă... Revoluție nu înseamnă să ne întoarcem în peșteri. Atît că n-am reușit s-o conving pe Ana, pe nevastă-mea să plece de-acasă. Știi de unde ! Zice : „n-ai să fii prim secretar toată viața". E bine să aibă omul casa lui. Ana este cam mic-burgheză. Și poate să aibă dreptate pînă la urmă. Stă cît stă aici... Să știi că m-am gîndit la toate acțiunile tale de-atunci. Ți-am spus că mă pricep la oameni. Puteai să mă trădezi. Să trădezi din punctul meu de vedere. Din al tău, ți-ai fi făcut datoria... Noroc !

Paharul este de cristal gros, coniacul generos, lumina aplicelor cu abajururi din mătase verde cade difuz pe mobilierul nou, un birou enorm pe care sînt stivuite cîteva cursuri ale Politehnicii, facultatea de electromecanică, birou maroniu-roșcat, o canapea comodă tapițată cu mătase tutunie, două fotolii adînci pandant la canapea și la măsuța joasă, ovală, pereții zugrăviți într-un verde-gălbui, cîteva tablouri reprezentînd numai șantiere și construcții de blocuri, o scară interioară din stejar care duce undeva sus, o arcadă în care sînt prinse perdele castanii, cu franjuri, sufrageria, tot nouă, tot maroniu-roșcată cu tapițeria de catifea verzuie, o nișă plină cu plante agățătoare și tot acolo un acvarium iluminat difuz, covoare țesute de mașină din care se văd prin instituții, frez, cu modele geometrice și o „tovarășă" foarte tînără, rujată, cu manichiura făcută, purtînd o rochiță de satin negru, șorț alb și un fel de parură scrobită care-i strînge părul oxigenat. Șoferul este foarte familiar, i-a adus o pereche de papuci de casă și Alexandru Belcotă a încălțat papuci de casă, rămînînd doar într-o cămașă cadrilată și în pantalonii de vînătoare. Caloriferele sîsîie, este ora 20 și 15 minute, s-a spălat la

baie, o baie uriașă în faianță sidefie și se întreabă dacă această invitație neașteptată are doar un scop sentimental, acela de a reaminti un moment dramatic pentru gazdă, care, privit retrospectiv, înseamnă o răscruce pentru amîndoi. Radu Vornicu nu s-a gîndit niciodată să pună în relație gestul lui de atunci cu actuala situație politică a lui Alexandru Belcotă.

— Aveți o memorie strașnică, îi spune... Nici cu a mea nu mi-e rușine. Mai țineți minte? (Îl vede pe Alexandru Belcotă deatunci: cu geamăntănașul maro din carton presat și pelerina de ploaie făcută sul și raniță aceea cazonă, cu bocancii prăfuiți și scîlciați)... Mi-ați spus după ce ați remarcat tihna burgheză de acasă, a, nu burgheză ca la Balzac, ca la Lenin (urmărește surîsul lui Belcotă, vag, incert, privirea lui care cercetează apartamentul ca și cînd atunci l-ar fi văzut întîia oară) mi-ați spus: „Contează că ai făcut-o nu pentru mine personal. Vrei?" Atunci m-am angajat față de mine în sensul acela. Erați un om hăituit, apărat de tata. Eu eram absolut apolitic, dar crescusem între oamenii care vă apărau. Asta a fost totul...

Alexandru Belcotă îl privește fix cu ochii lui verzi. Îi pune mîna pe umăr.

— Nu știi ce mînă liberă îmi dai... Mulțumesc, aviatorule.

— Am fost.

— Știu... Tovarășa Florica, dă-ne cina și ești liberă pînă mîine seară. Spune-i lui Tibi că tovarășul Vornicu se duce acasă pe jos. Să vină mîine la șapte fix... Știi, nu prea primesc vizite, sînt toată ziua pe teren, mai ales Reșița mea pune probleme — o mie de probleme — de la modernizare la locuințe pentru muncitori și economate și cantine, ședințe, nu prea am vreme de vizite. Nu prea am vreme să mă-ntreb ce mai fac și cum o mai duc.

Alexandru Belcotă se ține de rău pentru slăbiciunea lui. Își aduce aminte de felul cum a venit aviatorul acolo la Reșița, apoi cum l-a primit conu' Costache, cina aceea frugală, răchia, atmosfera aceea doar aparent tihnită, l-ar fi arestat și pe conu' Costache dacă-l urmăreau mai strîns. N-a mișcat un deget pentru Vornicu ăl bătrîn, dar i-a confirmat numirea ca director și n-a făcut rău, moș Dumnezeu a pus pe roate Gostatul, are trei diplome de

frutaş în trei ani consecutiv, depinde de el să rămînă acolo sau să cadă. Cu Vornicu ăsta micu lucrurile sînt afurisit de complicate. L-a scăpat pe el atunci, asta înseamnă că a ajutat partidul, căci el după ce căzuse nucleul de partizani din Semenic se decapita organizaţia ilegală din Banat. L-a scăpat pe Matei Pava din mitralierele S.S.-iştilor, a aruncat podul în aer, practic a salvat şi organizaţia din B. aşa s-a întîmplat să-l amestece evenimentele în politică, face pe naivul afurisitul, dar este perfect conştient de el însuşi. Pe urmă chestiunea cu Virgil. Bestiile lui Vărzaru l-ar fi curăţat. Şi în ce chinuri. S-a întîmplat să fie acolo tot Vornicu ăsta micu, pe semne că are un Dumnezeu al lui, prea îl slujeşte întîmplarea. Orice-ar face Virgil pentru că Virgil nu înţelege nimic dincolo de principiu, ori ce-ar face Virgil este singurul lui fecior şi nu-şi dă seama idiotul că abia astăzi ramura Belcoteştilor de la Reşiţa, a mai săracă, dar şi cea mai revoluţionară a ieşit la lumină şi la istorie, cam ca în 1848. Nu este adevărat. Cu totul altfel decît în 1848. El nu vrea să-i creeze lui Virgil nici un favor. Dimpotrivă. Dar nici să piardă locul cîştigat nu vrea, pentru fanteziile lui Virgil, pentru lipsa lui de tact politic. Dacă n-a vrut să meargă cu el, putea să-şi vadă de treabă. Se întîmplă ceva, nici Frenţiu nu-l mai informează, este un gol de informaţii în care-l ţin în legătură cu Ardelean, aici este veriga slabă, nu trebuia să-l protejeze pe Ardelean, nu trebuia să se dea pe mîna lui Ardelean, asta a fost greşala lui capitală şi băiatul ăsta este şi el implicat, nu ştie cît, nu ştie cum, dar este mai bine să-l aducă la Timişoara, să-l aibă sub ochi.

— Mă interesează relaţia revoluţiei cu ţărănimea, cu istoria şi cultura, spune Radu Vornicu, de aceea am şi găsit foarte interesantă propunerea tovarăşului Micotă.

— Relaţia revoluţiei cu clasa muncitoare nu te interesează ?

— Mă interesează, dar nu sînt în temă...

— Stai un an la Reşiţa, tocmai căutăm pe cineva la Casa de cultură a sindicatelor şi intri în temă pînă-n gît. Auzi aviatorule, ce naiba nu-ţi plac icrele, sînt de Manciuria, mi le-a dat generalul Tendreakov, Jura Tendreakov, umblă şi el după mărturii de pe front, ptiu, cum naiba nu m-am gîndit, ia să notez eu aici, o întîlnire

cu veteranii sovietici și români la 9 mai, la Casa Armatei. Ești al meu. Ia să-mi organizezi tu întîlnirea, deci să notez eu aici, colonelul Stoian, e de-al tău, aviator, de la Valea Pai, îl facem general de 9 mai. Cade tocmai bine... Salamul îți place ? Cîta urs, cîta mistreț, avem un neamț, un specialist grozav. Acum hai s-o luăm puțintel mai organizat. Cum merge colectiva de la B. ? A, nu producția. Aia o știm la bob. Oamenii. Cum s-au împăcat ei cu viața asta nouă, am venit noi în întîmpinarea nevoilor lor, am făcut noi în cîțiva ani mai mult decît burghezia într-o sută ? Unde-am rămas în urmă ? Că una este să-mi tot vîre sub nas statistici, să-i îmbrace pe mulgători în halate albe cînd vin eu la grajduri, că știu, știu numărul de la mașină și dau telefon din comună în comună ; ori îi anunță chiar tovarășii care răspund de raioane, ori instructorii de partid și atunci nu ajung eu la adevărul, adevărat. Raportează că au cules sută la sută... Mda... O forță uriașă. Obligația noastră este s-o punem la treabă...

Alexandru Belcotă se stăpînește. Băiatul ăsta știe să asculte. Adică înțelege. Și mai ales nu dă din coate. Trebuie lăsat în voia lui. Înseamnă ceva ? Merită o investiție ? O să-i aplice metoda lui de „cadre", care prea arareori a dat greș. Răspunderea. Într-un an trage linie și adună. Rămîne sau se pierde în anonimat... Telefonul. Îl și uitase.

— Cum măi tovarășe Boghian, ești gata de probe tehnologice ? Păi cînd era termenul, nu la 15 februarie ? Păi asta schimbă frate situația. Vin mă la voi, sigur că vin, dă-i dumneata telefon tovarășei mele, vin mîine cu trenul nu cu mașina, dacă viscolește, rămîn înțepenit pe drum, vin cu trenul, facem revelionul la voi, cu muncitorii, să fie constructorii, pavoazați și voi, roagă-l pe Achim taragotistul, ca din partea mea... Treaba voastră, internă, nu mă amestec, haida, nu te lași tu, ai și făcut probele, nu mă chemi tu pe neîncercate. Cum merge ?... Ce zice Corbuș ? Dă randament chestia aia a lui ? E zi mare, Boghianule ! Zi mare ! O să se bucure mă și tovarășul Gheorghiu, că nu spera înainte de 1 martie și reducem importul dintr-un foc cu zece la sută. Uite, mă, tocmai beau un pahar de vin cu un tovarăș. Îl bem așa, pe principii și amintiri. Acum îl beau pentru voi. Și are alt gust. Norocul ăl bun !... Păi dacă zici că-i moină, vin

cu mașina. Știu eu de ce vrei să vin cu mașina. M-ai întinerit cu două luni...

Vornicu își spune că Alexandru Belcotă pare în adevăr întinerit, fața lui dură este radioasă, ochii verzi îi lucesc, își tușinează mustața, se-nvîrte prin sufragerie lipăind din papuci și spune :

— Mare hoț Boghianu ăsta, are el niște rezerve de timp pe care nu i le dibăcesc, are și o tehnică organizatorică a-ntîia, îl iubesc oamenii, îl și respectă, intră în foc pentru ei, da' și ei. Auzi, auzi ce să-mi facă el mie de revelion ?! Gata ! Du-te de te odihnește. Să fii gata pe la ora 13.00. Merge și Ogherlaci. Și Micotă. Îi iau și pe ei. Las' că prea te-ai sihăstrit tu acolo la B. Și trece revoluția pe lîngă tine. Norocul ăl bun, Vornice ! Și să te gîndești tu cam care este raportul dintre construcția statală și creiarea omului nou și cam care ar fi rostul vostru, al intelectualilor în partea asta de construcție, că nu se poate, *pe lîngă* revoluție Vornice, o știi la fel de bine ca și mine, altfel nu veneai tu la B. s-o iei de unde-ai lăsat-o atunci, înainte de 23 August. Că asta-i făcut tu ! Te-ai întors ca mistrețul pe urme ! Și-acum ?

Primul secretar îl privește fix, cu ochii lui rotunzi, verzi. Vornicu știe că nu pe el îl vede. Vede construcția aceea a lui Boghianu, rezervele aceluia de timp, altceva vede Alexandru Belcotă în ochii lui, poate tocmai lumea care se naște și spre care-l cheamă cu un fel de patetism cenzurat și adînc, dintr-o convingere care-l umanizează și-l face credibil, și-n clipa aceea mută cînd primul secretar absentează din prezentul imediat pentru celălalt prezent al lui, cel social, cel istoric, Radu Vornicu, dintr-o dată liber de sine, ciudat liber de sine și de biografia lui de război, se-ntreabă :

— De ce nu ?

Grădiștea-pe-Argeș
februarie 1984—martie 1985

SFÎRȘITUL VOLUMULUI IV

ROMANUL ROMÂNESC CONTEMPORAN

RADU TUDORAN	*Sfîrşit de mileniu*
	Retragerea fără torţe
	Ieşirea la mare
	Victoria neînaripată
	Privighetoarea de ziuă
DINU SĂRARU	*Dragostea şi revoluţia*
	Toamna roşie
	Cei ce plătesc cu viaţa
DUMITRU POPESCU	Vitralii incolore
CONSTANTIN ŢOIU	Obligado
ION BRAD	Romanul de familie, I–II
PAUL GEORGESCU	Natura lucrurilor
ION VLASIU	Succes moral
PLATON PARDĂU	Tentaţia, I–III
AL. SIMION	Gemenii
MIRCEA CIOBANU	Istorii, V
ŞTEFAN AGOPIAN	Tobit, I

Lei 16